TÜRKİYE'DE POPÜLER TARİHÇİLİK (1908-1960)

Ahmet Özcan

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Hacettepe Üniversitesi
Beytepe Merkez Kütüphanesi

Ankara, 2008

KABUL VE ONAY

Ahmet ÖZCAN tarafından hazırlanan "Türkiye'de Popüler Tarihçilik (1908-1960)" başlıklı bu çalışma, 29 Ağustos 2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak (Başkan)

Doç. Dr. Mehmet Özden

Doç. Dr. Yunus Koç

Yrd. Doç. Dr. Hulusi Lekesiz (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Oktay Özel

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan Şahin
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun ..3.. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

29 / 08 / 2008

Ahmet Özcan

ÖZET

Özcan, Ahmet, Türkiye'de Popüler Tarihçilik (1908-1960), Doktora Tezi, Ankara, 2008.

Türkiye'de tarih yazıcılığı üzerine yapılacak çalışmalar uzun bir zaman itibar görmemiştir. Bundan dolayı mevcut literatür daha çok tercümelerden ibarettir. Bu tercümeler batı merkezli pratiklerden yola çıkarak hazırlanmış ürünlerden oluşmaktadır. Türkiye'de ki tarih çalışmalarını içeren araştırmalar ve bunlardan yola çıkarak yapılan çalışmalar, ağırlıklı olarak genel yazılar içerisinde bütünü görmeyen ürünler olmuştur. Türkiye şartlarıyla ilgili olarak düşünüldüğünde bu bütün içerisinde yer alması gereken popüler bir tarihçilik alanı bulunmaktadır. "Popüler tarihçilik" olarak adlandırdığımız bu alan akademik tarihçilikle mukayese edildiğinde güçlü ve akademik tarihçiliği etkisi altına alabilen yapısıyla geçmişte olduğu gibi günümüzde de etkili olmaktadır.

Popüler tarihçiliğin tarihsel ve ideolojik temelleri "Osmanlı tarihi" geçmişine dayanmaktadır. Osmanlı tarihi geçmişi hem geleneksel hem de modern dönem tarihçiliğinin özelliklerini gösterir. Bu özellikleriyle mevcut birikim kendinden sonraki dönemlere aktarılırken, dönemlerinin ideolojik ve toplumsal şartları bu birikimle doğrudan ilgili olmuştur.

Tarihçiliğin popülerleşmesinde ve popüler tarihçiliğin doğuşunda kitapla beraber, gazete ve dergi gibi süreli yayınların etkisi büyük olmuştur. Bunlar arasında özellikle doğrudan tarih üzerine yayın yapan tarih dergileri dikkat çeker. Bir popüler tarih türü olan tarihi roman popüler tarihin önemli unsurlarındandır. Sinema, tiyatro, çizgi roman gibi türlerde tarihin popülerleştirilmesinde ve yeni popüler tarihçilik alanlarının oluşmasında etkili olmuşlardır.

Anahtar Sözcükler: Popüler Tarih, Tarih Yazıcılığı, Battalname, Cenkname, Tarihi Roman, Gazete, Tarih Dergileri, Sinema, Tiyatro, Çizgi Roman

ABSTRACT

Özcan, Ahmet. popular historiography in Turkey (1908-1960), Doctoral Dissertation, Ankara, 2008.

In Turkey, studies on history transcription haven't been esteemed for a long time. Because of that ,current literature is mostly composed of translations. These translations are formed by literary output which is prepared on the pattern of west-centered practices. In Turkey, the searches which contain historical studies and the works done by these searches become the products which can't cover the whole part of the general writings. If it's thought according to the conditions in Turkey there is an area of popular historiography which is supposed to be in this wholeness. When compared with 'academic historiography' this area which we name 'popular historiography' is also effective at present as it was in the past with it's power and structure that has a great effect on 'academic historiography.

The historical and ideological roots of 'popular historiography' rely on the past of 'Ottoman History'. The Ottoman History shows features of historiography of both traditional and modern eras. With these features, while the current knowledge is conveyed to the following eras, the ideological and social conditions are directly connected with this knowledge.

Threre is a vast effect of periodicals like books, newspapers and magazines at the popularization of historiography and the birth of 'popular historiography'. Among these, history reviews and magazines especially about history draw attention. Historical novels,a kind of popular history,are one of important components of popular history. At the same time kinds of cinema, theatre and graphic novel are also effective at the popularization of history and formation of new areas of historiography

Key Words: Popular History, History transcription, Battalname, Cenkname, Historical novels, newspaper, history reviews.cinema,theatre, graphic novel.

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay.....i

Bildirim.....ii

Özet.....iii

Abstract.....iv

İçindekiler.....vi

Kısaltmalar.....x

Önsöz.....xi

GİRİŞ 1

ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ VE SINIRLARI.....12

KAYNAKLAR.....20

KAVRAMLAR,YÖNTEM VE ÇALIŞMANIN VARSAYIMLARI.....22

I. BÖLÜM

POPÜLER TARİHİN İDEOLOJİK VE TARİHİ TEMELLERİ

I. 1. İNANCIN GÖLGESİNDEKİ TARİH.....29

I. 2. OSMANLI TARİH YAZIMININ İKİ ALANI 32

I. 2. 1. Osmanlı Resmi Tarih Yazımı.....35

I. 3. OSMANLI HALKININ İNANDIĞI-DİNLEDİĞİ-OKUDUĞU TARİH.....46

I.3.1. Gazavatnameler, Fetihnameler, Zafernameler.....51

I.3.2. Destan, Türkü ve Şiirde Popüler Tarih 54

I.3.3. Gaza Yolunda Destani-Menkibevi Kahramanlar..... 59

I.3.3.1. Gazavat-ı Hazreti Ali ya da Hazreti Ali Cenkleri..... 64

I..3.3.2. Hamzaname.....67

I.3.3.3. Ebu Müslimname; Haza Kitab-ı Eba Müslim.....70

I.3.3.4. Battalname.....74

I.3.3.5. Danışmendname.....78

I.3.3.6.Saltukname.....81

I.3.3.7. Muhammed Hanefi Cengi.....82

I.3.3.7.1. Muhammet Hanefi Cenginin Konusu.....85

I.4. SÖZLÜ ANLATILARLA POPÜLERLEŞEN TARİH.....92

I.5. POPÜLER TARİHLERİN OKUNDUĞU, DİNLENDİĞİ MEKANLAR.....97

I. 6. MİLLİYETÇİLİĞİN GÖLGESİNDEKİ TARİH.....102

II. BÖLÜM

TARİHİ BİLGİNİN ÜRETİMİ, YAZDIRILMASI VE YAYGINLAŞMASI; TARİHİN POPÜLERLEŞMESİ (1908-1960).....109

II.1.DEĞİŞEN İKTİDARLAR, TOPLUMSAL HAFIZA VE TARİH.....111

II. 1.1. Siyasal İktidarlar ve Tarih.....111

II. 1.2. Toplumsal Hafızanın Biriktirdikleri.....120

II. 2. AKADEMİK KURUMLAR.....130

II. 2. 1. Tarih-i Osmani Encümeni.....130

II. 2. 2. Bir Öncü; Fuat Köprülü.....139

II. 2. 3. Asar-ı İslamiye ve Milliye Tetkik Encümeni.....144

II. 2.4. Türkiyat Enstitüsi.....148

II.2. 5. Yüksek Öğretimde Tarih ve Tarih Bölümleri.....151

II.2. 5. 1. Darülfünun'da Tarih.....151

II.2. 5.2. Üniversitelerde Tarih.....155

II.2. 6. Türk Tarih Tezinin Gölgesinde Tarih.....158

II.2. 6. 1. Türk Tarih Tetkik Cemiyetinden Türk Tarih Kurumuna.....160

II.2. 6. 2. Türk Tarih Tezi.....163

III. BÖLÜM

POPÜLER TARİHİN KURUMLARI (1908-1960).....168

III. 1. TÜRK OCAKLARINDAN HALKEVLERİNE.....169

III. 1. 1.Türk Ocakları ve Türk Yurdu.....169

III. 1. 2. Halkevleri.....173

III. 1. 2. 1. Halkevlerinde Tarih; Her Yerin Tarihi.....176

III. 2. POPÜLER YAYINLAR.....184

III. 2. 1. Kitaplar, Ders Kitapları, Yayınevleri ve Tarih.....190

III. 2.2. Süreli Yayınlar.....200

III.2.2.1. Gazetelerde Tarih.....202

III.2.2.2. Tarih Dergiciliği..... 206

III. 2.2.3. Dergilerde Tarih.....211

III.3. POPÜLER TARİH DERGİLERİ.....214

III. 3.1.Tarihten Sesler.....218

III. 3. 2. Resimli Tarih Dergisi.....222

III. 3. 3. Tarih Dünyası.....225

III.3.4. Yeni Tarih Dünyası.....229

III.3.5. Tarih Hazinesi.....230

III.3.6. Tarih Orduya Sesleniyor.....236

III.3.7. Dün ve Bugün.....239

III.3.8. Tarih Aynası.....240

III. 3.9. Tarihin Sesi.....241

III.4. Canlandırılan Tarih.....241

III. 4.1. Tarihi Tiyatro.....243

III.4.2. Beyaz Perdenin Büyüsü ve Tarih.....248

III. 4.3. Radyoda Tarih.....253

III. 5. ROMANDAKİ TARİH.....255

III. 5.1. Tarihin Romanın Yükselişi.....266

III. 6. ÇİZGİ VE ROMAN ARASINDAKİ TARİH.....273

IV. BÖLÜM; YAZILANLAR, YAZANLAR, OKUYANLAR.....276

IV. 1. YAZILANLAR.....287

IV.1.1. Konuların Oluşumu.....287

IV.1.2. Konuların İlk Sunumu: Kapaklar.....289

IV.1.3. Konular ve Kategoriler.....295

IV.2. POPÜLER TARİHİN ANA KONULARI.....299

IV.2.1. Osmanlı Tarihi.....299

IV.2 .2. Cumhuriyet Tarihi.....308

IV.2.3. Tarih Orta Asya'da Başlar.....310

IV.2.4. Dinler Tarihi.....314

IV.2.5. Diğer Konular.....315

IV.2. 6. Dünya Tarihi.....316

IV. 3. POPÜLER TARİHİN ÖZEL İLGİ ALANLARI.....321

IV. 3. 1. Padişahlar.....321

IV. 3. 1.1 Abdülhamit.....323

IV. 3. 2. Yeniden Fethedilen İstanbul.....326

IV. 3. 3. Popüler Tarihte Kadın.....328

IV. 3. 4. Gündelik Hayat.....329

IV. 3. 2. Kahramanlar..... 332

IV. 3. 2.1. Menkıbevi-Destani Kahramanların Geri Dönüşü.....337

IV. 3. 2. 2. Denizlerin Kahramanları.....340

IV. 3. 2. 3. Asyalı Kahramanlar.....344

IV. 4. YAZANLAR.....347
IV. 4. 1. Popüler Tarihçiliğin Öncüsü; Ahmet Refik.....353
IV. 4. 2. Reşat Ekrem Koçu.....356
IV.5. POPÜLER TARİH OKUYUCUSU ÜZERİNE.....359
SONUÇ.....369
KAYNAKÇA.....375
EKLER
Ek 1.....400
Ek 2.....401
Ek 3.....402
Ek 4.....403
Ek 5.....404
Ek 6.....405
Ek 7.....406
Ek 8.....407
Ek 9.....408
Ek 10.....409
Ek 11.....410
Ek 12.....411
Ek 13.....412
Ek 14.....413
Ek 15.....414
Ek 16.....415
Ek 17.....416
Ek 18.....417
Ek 19.....418

KISALTMALAR

A.g.e-a.g.e : Adı geçen eser.

A.g.m-a.g.m: Adı geçen makale.

Bkz-bkz: Bakınız

c.: Cilt

DTCF: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

H: Hicri

Hz:Hazreti

İ.Ü: İstanbul Üniversitesi

İA: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi

Öl: Ölümü

s.: Sayfa

TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TOE : Tarih-i Osmani Encümeni

TOEM: Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası

TTK: Türk Tarih Kurumu

ÖNSÖZ

Hiç bitmeyecekmiş gibi duran ve her bitti dediğimde yeni baştan yazacak bir şeyler bulmuş olmanın sıkıntılarıyla dolu çalışmamızın, artık sona erdiğini gösteren önsözünü yazarken bile ondan ayrılmanın buruk bir ayrılma olduğu ve bir şekilde eksik bıraktığımız noktalara yeniden dönme ihtiyacını hissettirdiğini söylemem gerekiyor. Popüler tarihçilik üzerine yapılacak bir tezi seçişimde, hemen yanı başımızda duran ve iç içe olduğumuz sözlü ve yazılı tarihi kapsayan popüler tarihin, çocukluğumuzdan beri bizi takip eden ve bizim de onu takip ettiğimiz rolünün önemli bir yeri vardır. Bu karşılıklı takip sürecinde toplumun tarih bilgisiyle olan diyalogunun, akademinin dar alanında üretilip tüketilen bilgiyle değil, bilakis popüler tarihçiliğin sınır tanımayan alanında üretilenlerle kurulmuş olduğunu görebiliyorduk. Anlaşılıyor ki bu alanda üretilenlerin özellikle yakın tarih eksenli olanları akademik tarihçiliği nüfuzu altına aldığı gibi, akademik tarihçilik de belirli konularda popüler tarih paradigmalarının oluşmasında katkıda bulunabiliyordu. Popüler tarihçiliğin bu işlevine rağmen tarihsel serüveninin, ürünlerinden yola çıkarak akademik bir bakışla tespit edilip yazılamamış olması bir eksiklikti. Bu eksikliğin giderilmesi sadece popüler tarihçiliğin değil aynı zamanda akademik tarihçiliğin tarihinin başka bir açıdan yazılmasına da katkıda bulunacaktı. Bu çalışmanın amaçlarından birisi bu boşluğu doldurmaktı.

Tez yazımının sonunda popüler tarihin bizi çepeçevre saran önemli rolüne dair akademik bir çalışma yapmış olmanın aynı zamanda bir ilki gerçekleştirmek olduğunun farkındayım. Elbette bütün tezler teorik olarak bir ilk olma durumundadır, ama bir çoğu kendi dar çevresi içinde tüketilebilecek bir ilk olmaya işaret eder. Yeni çalışmalara ufuk açamadığı gibi zaten var olmuş ufuklardan içeri girilmiştir. Bu anlamda çalışmamızın, zaman zaman fark edilmiş, ama açılmamış olan bir ufku açacağı kanaatindeyim. Bu ufuk sadece tarihçilerin değil aynı zamanda bütün sosyal bilimcilerin ilgisini çekebilecek malzemeye işaret etmektedir.

Tarih formasyonumuz ve mesleki hayatımız, tezin resmen başladığı dönemlerden çok daha önce bize bir laboratuar alanı sunmuştu. Bu laboratuarda elde ettiğimiz tecrübeyi akademik disiplin süzgecinden geçirmek suretiyle el yazmalarından arşiv belgesine,

gazeteden dergiye kadar uzanan çizgide elde ettiğimiz verilerle buluşturduk. Bunu yaparken ilgilenmek durumunda kaldığımız farklı alan ve türler tezimizin ismiyle müsemma bir yaygınlık arz etti. Bu yaygınlık tezin hazırlanması sırasında yardım ve desteklerini gördüğümüz insanlar konusunda da oldu. Bunlardan bir kısmını burada zikretmek istiyorum.

Bu tezin ortaya çıkmasından dolayı öncelikle hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hulusi Lekesiz' e teşekkür ediyorum. Kendisine popüler tarihçilik üzerine bir tez hazırlamak istediğimi söylediğimde, bu tezin bir öneri olarak sunulup kabul edilmesinde yardımcı olmuş, aynı zamanda danışmanlığımı da sürdürmüştür. Onun rahatlatıcı, teşvik edici, cesaret verici üslubu ve samimiyeti kendisinden ders aldığım günlerden, tezin bitimine kadar olan süreçte devam etmiştir.

Tez izleme komitesiyle altı ayda bir yaptığımız toplantılar tezin gelişim ve oluşum sürecinde bir jüri provasına benzemiş, bu toplantılarda yapılan eleştiri, yönlendirme ve teşvikler çalışmanın nihayete ermesinde etkili olmuştur. Hocam Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak hem bu toplantılar hem de toplantı dışındaki eleştiri ve teşvikleriyle çalışmama katkıda bulunmuştur. Popüler tarihçilik konusuna olan ilgisini sadece mesleki hayatının bir parçası olarak değil, çocukluğunda başlayan okuma serüveninde popüler tarih eserlerinin edindiği yere dikkat çekerek, profesyonel bir tarihçinin biyografisinde popüler tarihçiliğin yerinin ne olabileceğine dair ufkumuzu açmıştır. Ayrıca popüler tarihçiliği "paralel tarihçilik" olarak adlandırabileceğimize işaret ederken kavramsallaştırma konusunda özgün bir teklifte bulunmuştur. Hocama teşekkür ederim.

Aynı şekilde tez izleme komitesi ve dışındaki eleştiri ve teşvikleriyle Yrd.Doç. Dr. Oktay Özel'e bu tezin oluşmasındaki katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Kendisinin Türkiye'deki akademik tarihçilik üzerine yazmış olduğu yazıları okumuşken, popüler tarihçiliğe olan ilgisini de bizim bu çalışmamız esnasında gösterdiği yakınlıktan öğrenmiş olduk. Onun popüler tarihçiliğin tarih bölümlerinde müfredata alınması gereken bir ders olması ve tez sonrası dönemde bu yönde çaba göstermem gerektiği konusundaki teklif ve tespitleri, yaptığım çalışmanın önemi konusunda beni cesaretlendirmiştir.

Hacettepe Üniversitesi'nin tarih bölümüne olan zaafım yıllar önce başlamıştı. O yıllarda yüksek lisans programına giremediğim tarih bölümünden doktor unvanı aldığımda hala aynı zaafı taşıdığımı söyleyebilirim. Bunu söylerken lisansı, yüksek lisansı farklı üniversitelerde yapmış ve Türkiye'nin tarih bölümlerinin ve mensuplarının bir çoğunu tanımış olduğumu belirtmem gerekiyor. Bölüm başkanımız Prof. Dr. Mehmet Öz'ün şahsında bölümdeki bütün hocalarıma ve araştırma görevlisi arkadaşlarıma teşekkür ederim. Doç. Dr. Mehmet Özden, Doç. Dr. Yunus Koç'a ve Araştırma Görevlisi Fatih Yeşil'e de ayrıca teşekkür ediyorum.

Çalışmamın akşamları ve geceleri içeren karanlık tabir edebileceğimiz kısımlarının şahidi olan ve "bitmek bilmeyen bir doktora" imgesiyle yaşamak zorunda kalan eşim Gülsem Tan Özcan'la olup biteni anlamaya çalışan oğlum Kerem Giray'a bu imgeyi bozmuş olduğumu belirterek sabırlarından dolayı teşekkür ederim. Bu imge sadece onlar için değil bütün ailem için bozulmuş oldu. Bütün aileme ve özellikle yardımlarından dolayı kardeşim Recai Özcan'a teşekkür ederim.

İnternet üzerinden "Talat" sözcüğünü girdiğinizde karşınıza çıkabilecek ilk isim muhakkak o olacaktır. Yani "Ben bir biriktirme delisiyim" diyen Talat Öncü. O bir biriktirme delisi olsa da bilgisayar konusundaki dehasını en azından bibliyografya ve kitapla ilgili olarak kullanma konusundaki marifetiyle bütün dünyaya gösterirken, bizim bu çalışmamızda bir yardımcı olarak hep yanımızda oldu. Özellikle tezin bir bilgisayar programı marifetiyle yapılmasını gerektiren Dördüncü bölümde ele alınan bibliyografik veri, grafikler ve tablolar kısmının oluşturulmasındaki yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Bu çalışmada Prof.Dr. Ali Birinci'nin "Babailinin Tarih Mecmuaları" adıyla yazdığı popüler tarih dergilerinin tasnifindeki öncü makalesinin yaptığı katkı dışında, zaman zaman danışarak bazı kanaatlerim konusunda tamamlayıcıyı ve düzeltici bilgiler almış olduğunu belirtmem gerekiyor. Tarih ve edebiyatın buluştuğu noktalarda sosyolojik bakışıyla bir çok yazıya imza atan Dr. Dursun Ayan'ın, yaptığımız bu çalışmayı konuya aşina bir sosyolog gözüyle okuyup değerlendirmesi teşvik edici olduğu kadar tamamlayıcı bilgilere sahip olmamda yardımcı olmuştur. Ayrıca başka sahadan yapılacak bakışların dikkatini de çekebileceğimiz konusunda tespitleriyle beni

çalışmanın bütün safhalarında cesaretlendirmiştir. Dr. Necmeddin Turinay özellikle tarihi roman konusunda yaptığı katkı belirgin olmak üzere, çalışmamın bütününe dönük tespit ve tahlilleriyle edebiyat sahasından gelen yardımcımız olmuştur.

Çalışmamın kaynakları konusunda sahaflar ve onların kendine has atmosferinde birlikte oldukları kitapseverlerin katkısı benim için başlı başına bir yazıyı gerektirecek kadar önemlidir. Kütüphanelerdeki kitap zafiyeti ve kullanma sıkıntılarından kaynaklanan problemler, sahafların özellikle tarih çalışması yapanlara kaynak kullanımındaki katkılarını daha fazla öne çıkarmıştır. Bu çalışma sürecinde sahafların işin ehlinden para kazanmak yerine emanet vermek ya da cezbedici fiyatlar teklif etmek gibi özelliklerini yaşayarak görmüş olduk. Sahaflar tarih çalışmalardaki katkı konusunda her zaman yardımcı ve yardıma hazır olmalarına rağmen çoğu zaman teşekkür sayfalarında adları anılmaz. Burada bunun tersini yaparak evlerindeki şahsi kitaplarını dahi kullanmama izin vermek nezaket ve zahmetini gösteren Sahaf Ethem Coşkun ve Erdal Özdemir ismiyle birlikte, bu atmosferin içindeki bir akademisyen olan ve süreli yayınlar konusunda eşine az bulunur kütüphanesinde gece gündüz çalışmama izin verdiği gibi gerektiğinde götürmeme izin veren Dr. Sıddık Çalık adını zikretmek istiyorum. Sahaf Şentürk Demirel, Ali Baltacıoğlu, Turan Tanyer kullanabileceğimiz kaynaklarıyla benzer davranışı göstermiştir.

Şahsi kütüphanelerindeki süreli yayınları kullanmam konusunda Mehmet Ergin ve Aydın Karabağ gereken ilgiyi göstererek işimin kolaylaşmasını sağladılar. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde görevli Mustafa Sönmez' in kitap ve süreli yayınların kullanımı konusunda gösterdiği fedakârlığın bir benzerini Muzaffer Tunç ve Metin Turhanlı kütüphane çalışmalarım sırasındaki yardımlarıyla gösterdi. Araştırma Görevlisi Abdullah Üstün'ün yardımlarını da ayrıca zikretmem gerekiyor. Bunların dışında, Erdoğan Güzeltepe, Dr.Ali Merthan Dündar, Turgut Tan, Dr. Cafer Güler, Bahadır Şahin, Metin Özarslan gibi isimlerin bir şekilde yardımları olduğunu belirtirken, yukarıda ismi geçen herkese olan teşekkür borcumu sunmak istiyorum.

GİRİŞ

Bir bilim olarak tarih 19.yüzyılda kurumsallaştı ve profesyonel bir disipline dönüştü. Kurumsallaşan tarih disiplini yirminci yüzyıl başlarında daha belirgin olmak üzere tarihçiliği akademik programlarda edebiyatın bir şubesi olmaktan çıkarıp, profesyonel bir bilgi türü haline getirmişti.[1] Yeni kriterlere bağlı tarihçi için artık ele alınması ve edebi üslupla yazılması imkânsız olan konular, popüler tarihçilerin edebiyatla iç içe geçmiş anlatılarında yer bulabilecekti. Edebiyat böylece tarihle olan ilişkisini kesmeden tarihin popülerleşmesinde etkili bir araç olmaya devam ediyordu. Tarih temelli konuları edebiyatla tarihin kesiştiği bir noktada işleyen bu etkili araç, geçmişten günümüze kadar her devirde mevcut olmasına rağmen çağdaş dünyada kitlelere rahatlıkla ulaşabilen kurumlar vasıtasıyla geçmişte olduğundan daha güçlüydü. Akademik tarihçiler kendi türlerinin edebiyattan ayrı olduğunu iddia ederlerken, akademi dışından tarihle ilgilenenler ilgi alanlarını genişletiyorlardı. Popülerleşen tarih artık her yerdeydi.[2] Bu geniş alanda roman, tiyatro, hikâye, şiir gibi edebiyat türlerinin yanı sıra, sinema, radyo ve televizyonun yaygın kullanıma açık imkânları vardı. Bu türlerin başına tarih kavramını koyduğumuz zaman edebiyatla tarih arasındaki ilgisi netleşen "tarihi roman", "tarihi drama", "tarihi film" vb. gibi tarih bilgisini dönüştüren türleri doğuruyordu. Bu türler tarihi bilgiyi dönüştürüp işlevsel hale getirirken, bunların haricinde isimlerini tarihi olaylarla özdeşleştirmiş müzeler, anıtlar, meydanlar, caddeler, sokaklar vb mekanlar benzer bir işlevi sessizce görüyorlar ve tarih bilincini besleyen hafıza mekanlarına dönüşüyorlardı.[3]

Modern yazılı metinlerin kökenlerinin geleneksel dünyada bulunması gibi, aynı şekilde modern dünyada geleneksel yazılı metinlerin izleri bulunabiliyordu. Çağdaş dünyada

---

[1] Tarihçiliğin modern serüveni için bkz. Georg G. Iggers, *Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*, Çeviren; Gül Çağalı Güven, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 2000;Peter Burke, *Tarih ve Toplumsal Kuram*, Çeviren; Mete Tuncay, 3.Baskı, İstanbul 2005; Hayden White, *Metatarih*, Çeviren: Mehmet Küçük, Ankara 2008; Türkiye'de modern tarihçiliğin gelişimi için bkz. Mustafa Oral, *Türkiye'de Romantik Tarihçilik 1910-1940*, Ankara 2006.

[2] " Tarihin kendini bilimsel bir disiplin olarak tanımlaması tarihçinin kendi çalışmasında bilimsel ve edebi söylem arasında, profesyonel tarihçiler ile amatörler arasında keskin bir ayrım yapmasını gerektiriyordu..." ; ama tarih yazım geleneğinden kopuş 19. yüzyıl tarihçilerinin çoğunun zannettiği kadar büyük olmadı İggers, *a.g.e,* s. 2,3 ; 19.yüzyılda anlatıya dayalı olay yönelimli tarih batı da sosyal bilim yönelimli tarihe dönüşürken geleneksel yazıma meydana okuyordu, *a. g. e*, s. 3.

[3] Hafıza Mekanları için bkz. Pierre Nora, *Hafıza Mekanları*, Çeviren; Mehmet Emin Özcan, Ankara 2006.

geleneksel türler tamamıyla ortadan kalkmamış, ama başka formlara bürünmüştü. Mesela destanı romanla halef selef ilişkisi içinde görmek mümkündü. Bu yeni formların yanı sıra geçmişte teknik olarak benzeri olmayan yeni türler ortaya çıkmıştı. Sözlü anlatıları aratmayan, konuşmaya ve dinlemeye dayalı radyonun sesle bağlantısını "sözün teknolojileşmesi" kavramıyla ilişkilendirsek bile sinemanın ve televizyonun, daha sonra internetin görüntüsünün geçmişte benzeri yoktu.[4] Taş basması kitapların, el yazmalarının arasına sığdırılmış basit resimlerin ve minyatürlerin görsel etkisi olsa da çizgi ya da resimli romanların ayrıntılı tarih anlatılarındaki ifade gücüne ve imgelerin kullanımına ulaşma imkanı olmamıştı. Bunlar ancak, geçmişe dair kaynak bulma zorluğu çeken tarihçilerin yeni arayışlarda bulduğu kaynaklar olarak ifade gücüne katkıda bulunuyorlardı.[5]

Popüler tarihçilik bu süreçte bunların hepsiyle iç içe olduğu gibi akademinin hiç içeriye almadığı veya dışarıya attığı bütün konularla ilgilenmeye devam ediyordu. Büyük aşklardan zarif ihanetlere, küçük cinayetlerden, fahişelere, delilerden cellatlara kadar insanla ilgili her şey onun sınırları içindeydi. [6] Bunların yanı sıra akademik tarihin ilgilendiği her şeyle de kendi üslubunca ilgileniyordu.[7] Muhtevayı seçmedeki hoşgörüsü farklı görünümleriyle hoşgörüsüzlüğe de çevrilebiliyordu. Mesela ideolojilerle aynı kulvara rahatlıkla girebiliyordu. Devletlerin kutsadığı tarihsel olayların kutsallığı öncelikle popüler tarih vasıtasıyla yaygınlaşıyor ve meşrulaştırılıyordu. Bunun için tarihin bütün popüler kullanım alanları harekete geçiriliyordu. Bunlar kutsanmış da olsa değişmez değildi, çünkü rejim değişiklikleri aynı zamanda tarih paradigmalarının da değişimi anlamına geliyordu. Rejim değişikliğiyle metinler ve hakim söylem kolayca

---

[4] Bkz. Walter J. Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür*, Çeviren: Sema Postacıoğlu Banon, 3.Baskı, İstanbul 2003.

[5] Bkz. Peter Burke, *Tarihin Görgü Tanıkları*, Çeviren;Zeynep Yelçe, İstanbul 2003.

[6] " ...Oysa köylünün, işçinin, balıkçının, dilencinin, hırsızın değerleriyle tutumlarıyla ilgilenen pek olmadı.." Peter Burke, "Popüler Kültür Tarihine Dolaylı Yaklaşımlar", *Popüler Kültür ve İktidar*, Derleyen: Nazife Güngör, Ankara 1999, s. 201; Peter Burke'den aldığımız bu cümlede, onun popüler kültür tarihi olarak adlandırdığı konuların, Türkiye'de popüler tarihçiliğin ilgi alanı dahilinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu konularda popüler tarihçilerin çalışmaları sistematik değildi, ama yazarına göre belgeler ve kaynakların niteliği artabiliyordu. Ayrıca bu konuyla ilgili olarak 1980 sonrası yayınlanmaya başlayan *Tarih ve Toplum* dergisinde daha sistematik yazılar bulunabilir.

[7] Bu çalışma içerisinde ayrıntıları Dördüncü Bölümde açıklanacak olan bibliyografik verilere dayalı bir ek sunulmuştur. Yeri geldiğinde kullanılacak olan bu kısma *bibliyografik veri* adı verilmiştir.; Ekte sunulan *bibliyografik veri*de görüleceği gibi, popüler tarihin ilgilendiği konular akademik tarihin ilgilendiği bütün konuları kapsadığı gibi onun ilgilenmediği konuları da içermektedir. Bkz. Ek. *Bibliyografik veri*

değişebiliyordu.[8] Bu paradigma çerçevesinde yazılan tarihlere çoğunlukla "resmi tarih" adı verilirken, popüler tarih bilgisinin kullanım alanları resmi tarihin yaygınlaşmasını sağlıyordu. Resmi tarihin üretimi öncelikli olarak bilimsellik iddiasındaki profesyoneller tarafından yapılıyordu.[9] Sadece yazılı sözlü olanlar değil sahnelenen canlandırılan tarih de resmi tarihin bir parçası olabiliyor, kolayca istendiği şekle dönüşebiliyordu.[10]

Resmi tarihin devlet merkezli güçlü ideolojik imkanlarıyla sunulan paradigması karşısında popüler tarihin herkese açık imkanları aynı zamanda muhalif bir sığınak yeriydi. Muhalif olduğu kadar işbirlikçiydi de. Bunun için farklı ideolojik kamplar tarihi arka planlarını popüler tarihin laboratuarlarında hazırlıyorlardı. Yazacaklarını tarihin bağlı oldukları kampın ideolojisiyle beslenen noktalarından seçtikleri konular ve kişiler üzerinden yazıyorlar ve tartışıyorlardı. Bu tartışmalar geçmişten alınıp gelecek nesillerle uzanan tartışmalar haline dönüşüyordu. Bunlara göre esas olan üzerinde çatışılanlar değil, çatışanların zihninde yatandı. Zihniyet değiştikçe, olguların yeri, zihniyetin belirlediği olması gerekenle yeniden şekilleniyor, tarihe yansıyordu.[11]

Yukarıdan anlatılanlar "neden oluyordu, nasıl oluyordu, nasıl olmuştu?" Tarihçinin bu sorularına cevapları ancak "popüler tarihin tarihi" bize sunabilirdi; fakat söz konusu olan Türkiye'de popüler tarihin tarihi olunca bunu sunabilecek cevapların olmadığı açığa çıkıyordu.[12] Popüler tarihin tarihi her şeyden önce "popülerlik2 kavramından hareketle yazılabilirdi. Bu kavram üzerinde tartışmalar günümüzde, artan ve "popüler kültür, halk kültürü, kitle kültürü" gibi kavramları içerisine alan şekliyle devam ediyor. Kavramın üzerindeki tartışmalar bir yana yaygın bir şekilde kullanıldığı görülüyor.

---

[8] Bkz; *Tarihin Kötüye Kullanımı*, "Tarihi Kötüye Kullanma Biçimleriyle Yüzleşmek" Sempozyumu Oslo, Norveç/28-30 Haziran 1999, Çeviren: Nurettin Elhüseyni, İstanbul 2003. Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen bu sempozyumda tarihin farklı ülkelerde siyasal amaçlar için nasıl kullanıldığına dair örnekler bulunmaktadır.

[9] Bunun en açık örneği uzak geçmişle ilgili olarak "Türk tarih tezi", yakın geçmişle ilgili olarak "Türk İnkilap Tarihi" gösterilebilir. Türk tarih tezini ileri sürenler bunun bilimsel olduğunu da ileri sürüyorlardı.

[10] Bkz. Marc Ferro, *Sinema ve Tarih*, Çeviren; Turhan Ilgaz-Hülya Tufan, İstanbul 1995, s.186.

[11] Bkz..*Tarihin Kötüye Kullanımı.*

[12] " Türkiye'de tarih konusu geniş kapsamlı bir şekilde tartışılmamıştır. Tarihçiler tarihçiliğin genel gelişimi doğrultusunda şekillenmekten ziyade genellikle tarih ders kitapları konusunda aykırı eleştiriler şeklinde yoğunlaşmıştır...." Kurtuluş Kayalı, "Türkiye'de Zaman İçinde Değişmeyen Tarihçi Portresi", *Folklor ve Edebiyat*, 1999/1, s. 7.

Popüler kültürle ilişkili olan, fakat üzerinde pek fazla durulmayan "popüler tarih" kavramının da "popüler kültür" kavramı gibi yaygın bir kullanıma sahip olduğu söylenebilir. Kavram olarak yaygın kullanımıysa popüler tarihi gerçekte tam olarak neyi ifade ettiği belli olmayan muallak bir kavram olmaktan kurtarmıyor. Ne anlama geldiği yorumlara açık olan bu kavramın bir tarih yazımı veya bir tarihçilik alanını ifade ettiği ancak ön kabul olarak biliniyor. Popüler tarihçiliğin akademik tarihçilik gibi kurumsal yapısının belirgin bir çizgiyle ayrılmaması, ifadeyi belirsiz kılan sebeplerden biri sayılabilir. Belki popüler tarihin ne olduğuna dair en kolay söylenilebilecek şey akademik tarihin dışında kalan her türlü ya da çok çeşitli tarihi ihtiva ediyor olması veya "popüler tarih" ten başka bir tarihin olduğunu, bunun da akademik tarih olduğunu söylemek gerekiyor. Bu durumda popüler tarihi anlamlandırmak kolaylaştığı gibi, "akademik olmayan tarih " diyerek kavramı belirlemelerin sıkıntılarından kolayca kurtulabiliriz.[13] Ya da Emre Kongar'ın "yaygın tarih" adlandırması altında açıklamaya çalıştığının popüler tarihçilik olduğunu söyleyebiliriz.[14]

Popüler tarih kavramının kullanımıyla ilgili olarak en eski tespitimiz 1940'lı yılların başına kadar gitmektedir.[15] Otuzlu yıllar popüler tarih ürünü olan tarihi roman ve popüler tarih eserlerinin dikkat çekici yükseliş yıllarıdır, fakat bu dönemde popüler tarih kavramının yaygın kullanımına rastlanılmamaktadır. Popüler tarihle ilgili olarak daha çok "tarihi romanlaştıranlar" şeklinde bir tanımlamanın kullanılmış olması dikkat çekicidir.[16] Kavrama bir anlam ve bir geçmiş bulunduğunda bilinmesi gereken başka bir gerçekle karşılaşıyoruz; yukarıda belirttiğimiz gibi henüz popüler tarihin tarihinin yazılmamış olması gerçeğiyle.

---

[13] Ken Coates and William Morrison, "Popular History" Encylopedia of Historians&Historical Writing, Editor:Kelly Boyd, c.2, London 1999, s.946.

[14] Emre Kongar, " Yaygın Tarihçilik" *Felsefe Kurumu Seminerleri*, Ankara 1977, s. 392.

[15] Bu kavramın en eski kullanımını İsmail Habib'in *Tanzimattan Beri* adlı eserinde görebildik. Bu tarihten önce kullanılmadığı anlamına gelmese de daha önceki tarihlerde kullanılmış olduğuna dair bilgi bulamadık. Daha eski kullanımını bulunulana kadar bu tarihte kullanıldığını esas alıyoruz. İsmail Habip Ahmet Mithat'ın tarihçiliğiyle ilgili kısımda " tarihçiliği de romancılığı gibi popülerdir" şeklinde bir cümle içinde bu ifadeyi kullanıyor. İsmail Habib, *Tanzimattan Beri,* Remzi Kitapevi İstanbul 1942, s.179.

[16] Akçuraoğlu Yusuf , *Zamanımızın Avrupa Siyasi Tarihi*, 6. Tedris Senesi, 1930-1931, s. 150; Hüseyin Cahit Yalçın, *Talat Paşa*, Yedigün Neşriyatı 1943, s. 8.

Popüler tarihçiliğin geniş bir alanı kapsayan ve uygun bir zemin bulduğunda bütün toplumu etkileyici ürünler verebilen yapıya sahip olduğunu görmekteyiz. Bu ürünler genellikle tarihi olaylara dair yaygın kanaatlerin oluşumunda hatta tarih bilgisinin bir "iman-inanç bilgisi" olarak algılanmasında da etkili olmaktadır.[17] O halde tarih metinlerinin hikayesi din ve ideoloji görmezlikten gelinerek yazılamaz. Popüler tarih hayatın her alanında, kitaptan gazeteye, dergiden sinemaya, afişten fotoğrafa, müzelerden binalara kadar geniş bir zemin içerisinde yaşıyor olmasının doğal sonucu olarak profesyonel tarihçileri de etkisi altına alan bir güce sahiptir. Özellikle yakın tarih söz konusu olduğunda bu etkinin varlığı daha açık bir şekilde izlenebilmektedir. Akademik tarih, sözlü tarih ve buradan elde edilen bilgiye dayalı olarak oluşturulan edebiyat ürünleri üzerindeki etkisiyle birlikte halkın tarih bilincinin oluşmasındaki rolüne rağmen popüler tarihçilik, Türkiye'de tarihçilik, tarih yazıcılığı vb.konular üzerine çalışanların ciddiye alınabilir şekilde dikkatini çekmemiştir.

Yukarıdaki sorularımıza eklenmesi gereken bir başka soru da, "popüler tarih" kavramı tarihçiliğe ait ve onun içinde tanımlanabilir bir kavramsa niçin farklı intibalar uyandırdığı şeklinde olmalıdır. Mesela tarih tanımı bize Fatih'in beyaz atı üzerinde İstanbul'a girişinden, Ulubatlı Hasan'ın surlara üç hilalli bayrağı dikişinden daha çok, en basitinden "geçmiş zamanı anlatan bilim" olmak gibi açıklanabilecek soyut bir kavramı hatırlatmektadır. Bununla beraber popüler tarih ifadesi çoğu zaman Abdullah Ziya Kozanoğlu, Turhan Tan veya İskender Fahrettin Sertelli'nin romanlarına gönderme yapan bir anlam dünyası sunmaktadır. Bu anlam dünyası elbette değişmektedir; kimilerini *Resimli Tarih*, *Hayat Tarih* gibi dergilere götürürken, kimileri için de daha yakın zamanda yayınlanan *Popüler Tarih*, *Hürriyet Tarih* gibi dergiler popüler tarih kavramını daha anlamlı kılmaktadır. Şüphesiz bunların farklı ürünlerle ilgili bir intiba uyandırmasında kuşak farklılıkları etkili olmaktadır. "Tarih nedir ?" sorusu açıklanabilir bir kavram olarak karşımıza çıkarken, popüler tarih daha çok ürünlerine ya da yazarlarına gönderme yapar; ama "tarih nedir?" Sorusunun akla getirdiği, tarih bölümlerinin yayınladığı akademik tarih dergileri, ya da Ömer Lütfi Barkan'ın *Kanunlar* kitabı olmamaktadır. O halde popüler tarihi, ürünlerinden yola çıkarak

[17] Ahmet Turan Alkan, "Osmanlı Tarihi: Bir İnanç Alanı", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 73, 2003, s. 99 (ilk yayınlanış tarihi sayı 11, Yaz 1990, s. 4.

Hacettepe Üniversitesi
Beytepe Merkez Kütüphanesi

tanımlamayı seçmek, tarih, ama kolayca tanımlanabilir tarihten farklı bir tarih olduğunu ortaya koymak gerekmektedir. Bunun için Reşat Ekrem Koçu'nun "yeniden hatırlandığı zaman" olan yaşadığımız son yıllarda kalmaktansa "unutulduğu yerden" çıkarılıp, "tarihçi olarak tanındığı zamanlara" gitmek daha doğru olacaktır. "Unutulma ve hatırlanma" burada popüler tarihçilikle ilgili bir süreci içeren zamanın ifadesidir. Unutmak için bir dönem yaşanmış olması gerekmektedir. Yaşanmış, unutulmuş, ama hatırlanması gereken dönemdir. Burada Reşat Ekrem Koçu'nun popüler tarih eserleri yazmaya başladığı yıllar bu dönemin başlangıcıdır, yani 1930'lu yıllar. Bu yıllarda Reşat Ekrem benzeri tarih yazanlar, önüne başka bir sıfat getirilmeden "tarihçi" olarak bilinmektedirler. Bu yıllar aynı zamanda akademik tarihle popüler tarih arasındaki ayrımın henüz tam olarak belirginleşmediği, gazetecilerin tarihçiler ne diyor diye tarihi roman yazarlarına tarihle ilgili sorular sorduğu,[18] aynı zamanda akademik tarihçiliğin de romantik eğilimler gösterdiği yıllardır.[19]

Popüler tarihçiliğin günümüzdeki durumu, burada popüler tarih deyimi olarak çokça kullanılan "tarih tekerrürden ibarettir" ifadesini kullanabileceğimiz geçmiş yıllara benzer bir durumu hatırlatmaktadır. Popüler tarih, gazeteden dergiye, kitaptan cd'ye, sinemadan internete uzanan araçlarıyla profesyonel tarihçilerin dışarıya attığı bütün konuları geçmişte olduğundan daha fazla benimseyerek geri dönmektedir. Artık Ahmet Refik'in ve Reşat Ekrem Koçu'nun kitapları eski basımların tekrarı olarak yeniden ortaya çıkmaktadır.[20] Bunlarla beraber akademik tarihçilikle popüler tarihçilik arasındaki yakınlaşmanın geçmişteki yakın çizgisi yeniden belirginleşmektedir. Bugün geçmişteki her zamandan daha fazla yazar geçmişteki her zamandan daha fazla tarih yazmanın peşindedir. [21] Aynı şekilde geçmişteki her zamandan daha fazla okur-seyirci

---

[18] Naci Sadullah, "Tarihçiler Ne Yaptınız ?", *Yenigün*, 3 Haziran 1939, Sayı 13, s. 20; 17 Haziran 1939, Sayı 15, s. 14.

[19] Bkz. Mustafa Oral, *Türkiye'de Romantik Tarihçilik*, Ankara 2006

[20] Ahmet Refik'in kitaplarından bazıları Tarih Vakfı Yurt Yayınları ve İş Bankası ortaklığıyla yayınlandı. Reşat Ekrem Koçu'nun eserlerinin bir kısmı Doğan Yayınevi tarafından yeniden yayınlandı.

[21] "...Sık sık söylenen bir söz var; Şimdiye kadar yaşamış bilginlerin hemen hemen yüzde doksanı günümüzde sağdır;bilimin sel gibi ilerlemesi bu denli yenidir. Aynı şey tarih için de söylenilebilir. Şurası muhakkaktır ki "dünyada bugün olduğundan daha çok tarihçi hiçbir zaman varolmamıştır" ve geçmişi nasıl ortaya çıkaracağımız hakkında tüm çağdaş kavramlar yüzeli yıldan birazcık daha eskidir;açıkçası, modern bilim kadar eski, onun kadar yeni..." David Thomson, *Tarihin Amacı*, Çeviren; Salih Özbaran, İzmir 1983, s 1; " ... Bir anlamda, günümüzde hepimiz tarihçiyiz .Her eğitimli kişi bir parça tarihsel düşünce içeren bir eğitimden geçmiştir, ama bu onlara tarihsel düşünmenin yapısı, nesnesi, yöntemi ve değeri konusunda görüş bildirme hakkını kazandırmaz. Çünkü ilk olarak, bu yolla edindikleri tarihsel

tarih öğrenmenin hatta doğrudan kendine ait olan tarih öğrenmenin peşindedir. Osmanlıların hangi Oğuz boyundan olduklarından daha çok kendisinin hangi Oğuz boyundan olduğunu merak edip araştıran insan sayısı gittikçe çoğalmaktadır. Tarih bilgisini bir iman alanına rahatlıkla çevirebilen Türk toplumunda, çokça yazılan ideolojik tarih yorumlarına dayalı kitaplar, kitap satış mağazalarının en çok satanlar listesine girebilmektedir. Eskiden Türkler dışındaki etnisitenin tarihiyle ilgilenmeyen ideolojik yorumlara dayalı ürün verme çabası, popüler tarihçiliğin yeni uğraşları arasına girmiş bulunmaktadır. Böylece Ermeniler ve Kürtler ve Anadolu topraklarında yaşamış ve yaşayan farklı etnik gruplar, tarihçiler için sadece bir "mesele" olarak yazılmanın dışına çıktıkları gibi popüler tarihçiliğin olduğu kadar akademik tarihçiliğin de konusu olabilmektedirler. [22]

Popüler olanla ilgilenme akademinin de hoşuna giden uğraşlar arasına girmesine rağmen, tarihçiliğin tarihinin aynı ilgiyi gördüğü rahatlıkla söylenemez. Az da olsa yapılan çalışmalarsa popüler tarihi ve tarihçileri görmemezlikten gelmekte ısrarlı gözükmektedirler. Mesela oldukça erken yaşlarda tarihle ilgili konuları yazmaya başlayan Yılmaz Öztuna tarihçiliğin neresindedir ki akademinin ilgisini en azından tarih yazımının bir parçası olarak çekmez. Bunun gibi İsmail Hami Danişment'in Türklerle Hint-Avrupalıların menşeine dair yazdığı detaylı bir eseri olmasına rağmen Türk Tarih tezi üzerinden genelleme yapanlar İsmail Hami Danişment'i pek hatırlamazlar.[23] Aynı şekilde sanki İbrahim Hakkı Konyalı'nın şehir tarihleri unutulmuş, şehir tarihçiliği onun hatırlanmadığı bir yerde sürdürülmekte gibidir.

Tarihçilerin tarihinin yazılamamış olması Türk tarihçiliğinin tarihçileriyle ilgili genel zaafı olmuştur.[24] Bunun için geçmişte var olmuş bütün popüler tarih yazarlarının hepsi bir kalıbın içine sokulurlar. İsimleri bu kalıbın içinde popülerlik üzerinden okunur.

---

düşünme deneyimi ola ki çok yüzeyseldir; ona dayalı görüşlerde, dolayısıyla bir insanın, bir insanın Fransız halkına ilişkin, Paris'e yaptığı tek bir hafta sonu gezisine dayalı görüşünden daha sağlam temelli değildir." R. G. Collingwood, *Tarih Tasarımı*, Çeviren; Kurtuluş Dinçer, 3. Baskı, Ankara 2007, s. 42-43. Collingwood'un bu cümlelerinde ilgi çekici olan bir bakıma herkesin tarihçi olması tespitidir Herkesin bir bakıma tarihçi olduğu yerde yüzeysellik tarih kitabı yazmanın veya yorum yapmanın önünde engel olmadığı sürece tarih öğretiminden ve eğitiminden geçmiş herkes tarih kitabı yazabilecektir.

[22] Bu durum internet üzerinden satış yapan sitelerden teyit edilebilir.

[23] Bu eser için bkz. İsmail Hami Danişmend, *Antropoloji ve Lenguistik Vesikalarına Göre Türklerle Hind- Avrupalıların Menşe Birliği*, İstanbul 1935.

[24] Kurtuluş Kayalı, a. g. m, s. 7.

Hepsi popüler tarihçidir ya da iyi birer "vulgarizatör". Hangisi ne zaman yaşamıştır, ne yazmıştır, yazdıklarını anlamı nedir? Onların yazdıklarının farkında olmadan yeniden keşfedip yazanlar var mıdır? Bu tür sorular sadece popüler tarihçiler için değil, aynı şeklide akademik tarihçiler için de sorulabilir. Mesela Mustafa Akdağ biyografisi yazılmış mıdır veya Bahattin Öğel'in Türk tarihçiliğindeki yerini belirlemek sadece öğrencilerine mi tahsis edilmiştir?Doğum günü hediyelerine benzeyen armağan kitaplarında neden tarihçinin ne olduğu değil de tarihçi olarak ne olamadığı tarafından bakılmaz?

Türkiye'de profesyonel tarihçiliğin nicelik olarak artışını gösteren tarih bölümlerinin sınırlı sayıda olduğu yıllarda tarih konulu eser yazanlar, romancılar da dahil olmak üzere tarihçi unvanıyla tanınıyorlardı.[25] Tıpkı günümüzde olduğu gibi benzeri şekliyle yazanların ister profesyonel tarihçi ister gazeteci olsun, tarihi bir konuyu yazan herkesin tarihçi sıfatıyla aynı kategoriye sokulması gibi. Bugünün popüler tarih yazarları olarak gelecek yıllara İlber Ortaylı'nın, Murat Bardakçı'nın Mustafa Armağan'ın belki de Soner Yalçın gibi isimlerin hatırası kalacaktır. Tarih bu yazarların her birinin farklı pozisyonları ve ayrı mesleklerden olmalarına rağmen onları değerlendirme konusunda farklı davranmayacaktır. Akademik tarihçiyle tarih yazan gazeteciyi aynı kategoriye sokacaktır. Cemal Kutay'la Reşat Ekrem'in aynı kulvarda sayılması bunun geçmişe dair bir göstergesidir. Yıllarca hem popüler hem bilimsel düzeyde tarih yazan Ahmet Refik'inse yaşarken unutulmaya yüz tutan trajik hikâyesini sonradan "tarihi sevdiren adam" benzetmesiyle bir parça düzelten Muzaffer Gökman'dır.[26] Bundan daha itibarlı bir tespit ilk tarih kongresine alınmayan Ahmet Refik'in son tarih kongrelerinden birinde Osmanlı tarihçiliğinin dünyaca tanınmış otoritesi Halil İnalcık' ın bildirisinde konu edilmesiyle olmuştur.[27] Yukarıda adı geçenler ve bunlara eklenebilecek daha bir çok isim tarihin popülerleşmesini sağlayan yazarlar olarak bilinirler, fakat onların ne kendileri ne de eserlerinin tarih içindeki yerleri bilimsel bir disiplinle sorulmuş sorularla tespit edilmemiştir.

---

[25] Naci Sadullah, a. g. m, s. 20.
[26] Muzaffer Gökman, *Tarihi Sevdiren Adam*, İstanbul 1978.
[27] Halil İnalcık, "Türkiye'de Osmanlı Araştırmaları", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 4-8 Ekim 1999, I.Cilt, Ankara 2002, s. 95.

Popüler tarihçilik ve popüler tarihçi kavramları kelime anlamlarının ötesinde tarihsel tanımlanmamış ve bilimsel bir bakış açısıyla ele alınmamış olduklarından bu kavramlar muğlak kalmıştır. Buna rağmen bu kavramların gelişigüzel kullanılmasında bir sakınca görülmemektedir. Bu çalışmanın bundan sonraki safhası bu kavramın kelime anlamı dışındaki tarihsel ve toplumsal örgüsünü tarihi süreç içerisinde ele alacak ve Türkiye'de popüler tarihçiliğin tarihini yazmaya yönelen hedefine uluştığında tabii olarak kavramın muğlaklığı da ortadan kalkacaktır. Bu tarihin yazılması hedefine ulaşabilmek için tarihi popülerleştiren sözlü, yazılı, çizili, görsel türlerin, Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine nakledilen mirasının evrimini, değişen ve devam eden yönleriyle anlamak ve açıklamak gerekmektedir. Zira toplumun uzun zamanlı tarih evrenini ve buradan doğan ürünleri bir bütün olarak görmediğimiz takdirde, tarih yazımı ve söylemleri üzerine yapılan çalışmalar bütünden seçilmiş parçaların hikâyesi olacaktır. Bunun için burada hikayenin bir parçası değil, hikâyeyi ortaya çıkaran bütün hedef seçilmiştir. Konuyu daha açık hale getirmek için tarih çalışmalarının esası olan olgular, kavramların anlamlı kıldığı şeyler olarak değil kavramları anlamlı kılan şeyler olarak ele alınacaktır. Konunun ve ilgili kavramların varlığına ya da tespitine olgulardan yola çıkılarak gidilmesinin gerekli olduğu kanaatinin taşındığı bu çalışmada, popüler tarih veya popülerlik, kavramsal olmaktan ziyade öncelikli olarak olguların birbiriyle ilişkisi halinde ele alınacaktır. Tarih yazımının incelemeyi düşündüğümüz zaman içindeki durumunun ortaya konulması bunun göstergesi olurken, çalışmamızın bütün bölümlerinde bu kanaat hâkim olacaktır.

İlk olarak konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için yakın zamanı ilgilendiren bir popüler tarih olgusu üzerinden yola çıkıyoruz. Böylece yakın zamanda gözlemlenmiş bu olgunun, bugünkü zamandan yola çıkarak gözlemlenemeyen geçmişteki benzerlerini bulup, popüler tarihe dair ipuçları olarak değerlendirebileceğiz. Tarih metodolojisinin klasik imkanları belki bunu hoş görmeyecektir, ama geçmişte arayıp da bulamadığımız izleri mecburi olarak bugünün sunduğu bilgilerlerle tamamlamak bize bir anahtar sunacaktır. Bu olgu üzerinde durulması çalışmanın bütününe yansıtabileceğimiz anahtar olabilecek bilgiyi vermesindendir. Bununla birlikte konunun niçin önemli olduğu, sınırlarının tespiti, kavramlar, tezin amacı, kullanılan kaynaklarla birlikte

benzer çalışmaların tespit ve varsayımlarımızı yazdığımız bu satırları da içine alan ilk bölüm giriş kısmı olacaktır.

Birinci Bölüm popüler tarihin tarihsel temelleri üzerine kuruldu. Tarihsel temellerin ayrı bir bölüm halinde ele alınmasının esas nedeni geçmişteki popüler ürünlerin modern dönemde yeni formlar içinde biçimlenmesinden kaynaklanmaktadır.Bu anlamıyla sürekliliğin vurgulanması ve açıklanması gerekiyordu. Bunun için İlk Osmanlı tarihlerinden modern kurumsal tarihe geçişe kadar olan zaman içinde tarihçiliğin resmi ve popüler yönleriyle ne olduğu, nasıl oluştuğu, nasıl evrim geçirdiği, popüler tarih ürünlerinden örnekler vermek suretiyle açıklanacaktır. Bu döneme ait çoğunluğu anonim olan eserlerin yazanları üzerinde durmaktan ziyade, eserler, okuyanları, söyleyenleri, dinleyenleri ve okunma mekânları genel olarak değerlendirilecektir.

İkinci Bölüm akademik tarihçilik üzerine olacaktır. Akademik tarihçiliğin Türkiye'deki gelişimi kurumlarıyla birlikte ele alınacaktır. Popüler tarihçilerin büyük çoğunluğu akademik tarihin ortaya koyduğu ürünlere ihtiyaç duyarlar. Bir bakıma onun gölgesinde var olurken, akademik tarihin nüfuz edebileceği alanın sınırlarını genişletme işlevini üstlenirler. Tarih-i Osmani Encümeni veya 1930'lu yılların kurumları düşünüldüğünde bilimsel tarih çalışması için kurulan bu kurumların öncelikli vazifesinin popüler bir eser vermek olduğu dikkat çekmektedir. Mesela Tarih-i Osmani Encümeni beğeniye sunacağı bir Osmanlı tarihini yazarak topluma bir kimlik bulmanın peşindedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kurulan Tarih Tetkik Cemiyeti'yse Cumhuriyete uygun yeni kimliği destekleyecek "Türk tarihinin ana hatları"nın peşindedir. Bunu tarih yazdırmanın ötesinde daha ileriye götürür adeta bir tarih seferberliği başlatır. Bu çalışmalar üslubuyla, anlatımıyla, ön kabulleriyle farklı bir terminoloji kullansa bile popülerliğin tam da içindedir. Son zamanlarda tarihçilerin işledikleri konular, yakın zamana doğru geldikçe akademik tarihçilikle popüler tarihçiliğin birbiriyle yakınlaştığı bir görünüm arz ederken, geriye doğru gidildikçe popüler tarihin, akademik tarihin daha teknik ve anlaşılması zor dar çerçevesinden belirgin şekilde ayrıldığı görülmektedir. Bu süreci 1950 sonları ile 1980 arasındaki zaman olarak belirleyebiliriz. Türkiye'de modern tarih yazıcılığı üzerine daha çok genel yazılar olduğu gibi doktora düzeyinde

tezlerde bulunmaktadır. Bu bölümü ele alırken mümkün olduğunca diğer çalışmaların bütünü görmeyen açıklamalarından kaçınılmıştır.

Üçüncü Bölüm tarihi popülerleştiren ve popüler tarih ürünlerinin üretildiği yapılar ve kurumlar üzerine oldu. Türk Ocaklarının mirasını devralan Halkevleri tarih çalışmalarını top yekun bir faaliyet olarak ele almıştı. Bu faaliyette sözlü ve yazılı kaynaklar birlikte kullanılıyordu. Sadece arşivin her şeyi sunmayan veya zamanı gelmediğinde açılmayan belgelerinden tarih yazılmamalıydı. Arşivde saklanan zamanı bekleyen bilgi, sahada kaybolmak üzereydi. Halkevleri bunun üzerinde durdu. Bu faaliyetler sınırların genişliğine rağmen amatörlerin rahatlıkla uğraşabileceği bir alanda oldu. Halkevleri üzerinede bir çok çalışma yapıldı. Buradaysa sadece tarihi popülerleştiren unsurlardan birisi olarak Türk Ocaklarıyla birlikte ele alındı. Popüler tarihin tam merkezinde değildi, ama yayınladığı dergilerle ve yaptığı faaliyetlerle gerçekte popüler tarihin sözlü ve yazılı laboratuarlarından birisini oluşturuyordu.

Bu bölümde popüler tarih yayıncılığı da ele alındı. Gazete ve özellikle tarih dergileri bütün kapsayıcılığıyla popüler tarihin merkezini oluşturuyorlardı. Gazeteler tarihi popülerleştiren en önemli araçlardandı, ama tarih dergileri kadar tarihçiliğe ait değildiler. Ali Birinci'nin deyimiyle "Babıalinin Tarih mecmuaları", popüler tarihçiliğin zirvesi oldular. Babıali, burada ele alınan dönemlerde Türk matbuatının bütün yapılarını hem mekan hem de kavramsal olarak kapsayan tabirdi. Kitaplar, gazeteler, dergiler, yazarlar, yayıncılar ve dağıtımcıları bir bütün halinde içine alan bir kavramdı.

Bu bölümde ele alınan bir başka konuda kurgulanan, canlandırılan, sahnelenen tarih başlığıyla ele alındı. Tarihi roman bütün kahramanlarını tarihten seçip yeniden kurgulayarak popüler tarihçiliğin ana hattının içinde oldu. Bu anlamıyla tarihin popülerleşmesi ve popüler tarihçilik açısından büyük öneme sahipti. Sinema ve tiyatroysa popüler tarihin bu ana hattının çevresindeydi. Bunu için bu bölümde popüler tarihin çevresindeki yapılar kadar önem verildi. Elbette tarihi dramanın etkili oyunları görmezlikten gelinemezdi, ama tarihsel bağlamın yoğunluğu diğerlerine nazaran fazlasıyla "Babıali"deydi. Üstelik sinemaya ve tiyatroya uyarlanan yazılı metinler Babıâli'den geçiyordu.

Dördüncü Bölüm yazanlar, yazılanlar, okuyanlar şeklindeki konu başlıklarıyla diğer bölümlerin tamamlayıcısı oldu. Dördüncü Bölümü diğerlerinden ayıran en önemli özellik özellikle popüler tarih mecmuaları ağırlıklı olmak üzere gazete ve dergilerden bunlara nisbetle az da olsa kitaplardan oluşturulmuş bibliyografyanın temel alındığı değerlendirmelerin yapılmasıdır. Bu bölümde kullanılan bibliyografyaya *" bibliyografik veri"* adı verildi. Popüler tarih üzerine bir bibliyografya denemesini de içeren bu bölümle ilgili ayrıntılı açıklama ayrıca bölümün içinde verildi.

ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ VE SINIRLARI

2005 yılında *Şu Çılgın Türkler* adlı bir kitap Türk yayıncılık tarihinde eşi benzeri olmayan bir ilke imza attı.[28] Bu kitap gerçekte ne bir tarih kitabı ne de estetik anlamda iyi bir roman olarak kabul görüyordu, ama bu onun geniş hacmine rağmen yüzlerce baskı ve yüz binlerce satışla bir rekora ulaşmış olmasını engellemedi. Kitabın etkisi çok yönlüydü. Ekonomik olarak pekiyi durumda olmadığı söylenen bir yayınevini borçtan kurtardığı gibi vergi rekortmenleri arasına da sokmuştu. "Top yekun" okuma olarak tabir edilebilecek biraz da savunma menşeli bir kavramla ifade edilmesi daha doğru olan okuma tarzıyla, geniş bir okur kitlesini etkisi altına almıştı. Buna bazı kurumların desteği de eklendiğinde toplumun belli bir kesiminde muhakkak okunulması gereken bir kitap sınıfına girdi.

Tür olarak hangi sınıfa gireceği kestirilmeyen bu kitap kimilerine göre tarih kitabı kimilerine göre romandı. Teknik kriterler ve estetik donanım bakımından her ikisine de tamamıyla uymuyordu, ama tarihi materyalin günlük dile dönüştürülmüş durumu aşikâr bir şekilde görünüyordu. Bu kitabın halk tarafından okunur hale gelmesi için bu dilin kullanılması zorunluydu. Günlük dilde herkesin anlayacağı dilde yazılan eserler halkın yazılan konuyla ilgili bilgilenmesini sağlıyordu. Yani *Şu Çılgın Türkler* adlı eser halkın tarih bilgisi ihtiyacına yönelikti. Bu durum bize kitabın popüler tarih yazımıyla ilişkisine dair açık ipucunu veriyordu. Popüler tarih yazımının ürünü olarak ele alınabilecek bir eserin bu şekilde ilgi çekici hale gelmesini sağlayan neydi? Bu sorunun

[28] Turgut Özakman, *Şu Çılgın Türkler,* 1. Baskı, Bilgi Yayınevi Ankara 2005..

cevabı aynı zamanda bize tarihin nasıl popülerleştiğine popüler tarih ürünlerinin nasıl ortaya çıktığına dair ipuçlarını sunacaktı.

Şu Çılgın Türkler adlı kitabın ortaya çıkması ve yoğun bir ilgi görmesinde dikkatli bir gözlemci tarafından fark edilebilen şey Türkiye'nin iç ve dış politika sahasında karşılaştığı durumla arasında bir ilgi olmasıydı. Toplumun daha çok siyasal muhalefeti temsil eden bir kesimine göre bu karşılaşma haliyle ülkenin ulusal bağımsızlığı tehdit altındaydı ve bu tehdidin önüne geçilmesi için harekete geçilmeliydi. Bu algı daha çok aşağıda belirteceğimiz problemlerin aktüel gündemi etkisi altına almasıyla ortaya çıkmıştı. Bu gündemde Türkiye ulusal sınırlar dışında, Kıbrıs Meselesi, Avrupa Birliği, Irak Savaşı, Ermeni soykırımı iddiası gibi problemlerle karşılaşırken, ulusal sınırlar içinde de yabancı asker girişi ve terörist faaliyetlerin ayrılıkçı etkisiyle karşı karşıyaydı. Muhaliflere göreyse iktidar bu durum karşısında zafiyet göstermekteydi.

Muhalif organizasyonlar bu karşılaşma neticesinde ortaya çıkan durumun benzerinin tarihte somut karşılıklarını bulmaya çalışıyorlar, Sevr gibi, Mondros gibi teslimiyetçi anlaşmaların yeniden canlandığı düşüncesiyle, geçmişte var olmuş tarihi bir devrin benzerinin yeniden ortaya çıktığına dikkat çekiyorlardı. Böyle bir durum karşısında mücadele de ancak tıpkı geçmişteki gibi milli güçler vasıtasıyla yani kuvayı milliye organizasyonuyla olabilirdi. İktidardan farklı bir muhalif ideolojik dili kullanan bu kesim kendisini bu konuda misyon sahibi olarak görüp bazı faaliyetlere girişirken, tarihi arka plan bugünün anlamlandırılması için şarttı. Popüler tarih söylemi bu ihtiyacı karşılamak için en önemli bir araçtı. Bu araç tarihi, günün şartlarına göre geçmişten benzerlikler zinciri kurarak yeniden icat ediyor, buna göre argümanlar kullanarak tarihi realite popüler yorumla işlevsel hale dönüştürülüyordu. Tarihten aktüel ihtiyaçlar karşısında ancak bu şekilde yararlanılabilirdi. Popüler tarih yazımı esasında her devirde benzer bir işlev için ortaya çıkıyordu.[29] Olguları aktüel ideolojik atmosferin algısıyla ele alıp günlük siyasi-ideolojik ihtiyaçları karşılayacak yorumlara dönüştürürken tarihin bilinmeyen taraflarını aydınlatma iddiasını da kullandığı malzemeyle destekliyordu.

---

[29] Tarihin aktüel olanla ilişkisi anlamından Orhan Koloğlu'nun "bugüncülük" kavramını açıkladığı makalesinde açıklayıcı bilgiler bulunmaktadır.Bkz. Orhan Koloğlu, "Tarih Öğretiminde Bugüncülük /Presentizm, Yanılsamalar ve Sonuçları", *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, Hazırlayan; Salih Özbaran, Dokuz Eylül Yayınları İzmir 1998, s.95-103.

Mesela burada örnek olarak kullandığımız *Şu Çılgın Türkler* adlı eserdeki "çılgın" deyimi her ne kadar batılı bir ifade tarzı olsa da eseri cazip kılan taraflarından oldu.

Bu atmosferi besleyen materyal arasına yine aynı dönemlerde çılgın Türkler tabirinin fotoğrafı olabilecek bir görsel malzeme, duvarları süsleyen bir afiş olarak her yerde yayılmaya başladı. Popüler tarih aracı olarak fotoğrafın yaygınlığı kitabın girebileceği sınırlara ve ifade ettiklerine göre daha yaygın zemin bulabiliyordu. Çanakkale savaşına ait olduğu söylenilen üstü başı perişan yokluk belirtisi içindeki iki askeri görüntüleyen bu fotoğraf, toplumun her kesiminde kabul görmüştü.[30] Dönercilerden oto tamircilerine, terzilerden kuruyemişçilere varıncaya kadar yaygın bir alanda sergilenen bu fotoğraf geçmişe dair "biz savaşı bu şekilde kazandık" sloganıyla halkın ulaşabildiği her yerdeydi.

Tarihin popüler kullanımı bu algılama biçiminin oluşturduğu havaya uyum sağlayacak televizyon radyo gazete, dergi, örgüt (parti-dernek) gibi doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak birbiriyle bağımlı kurumların araçsallaştırılmasıyla oluyordu. Böylece popüler tarih sadece yazımıyla değil bunun dışında dönemin geçmişe nazaran daha güçlü iletişim araçları vasıtasıyla üretiliyordu. Televizyon dizileri, belgesel, sinema filmleri, internet gibi araçlar kullanılıyor, tarih günlük dile uygun ve taraftarlarına hitap eden yorumlarıyla siyasetçilerin, gazetecilerin, televizyoncuların ve amatör ve profesyonel tarih yazarlarının gündeminde halka uzanırken tek tip ideoloji üreten devletçi tekel yerine kapitalist pazarın piyasa şartlarından da istifade ediyordu.

Gelecekte tarihin popülerleşmesi veya popüler tarih üzerine araştırma yapan ve bu durumu incelemek durumunda olan bir tarihçi dikkatli bir gözlemcinin oluş halindeyken gördüklerini daha farklı açılardan ve neticelerinden ortaya çıkan yeni durumları da dikkate alarak inceleyecektir. Bu tarihçi popüler tarih ürünlerinin yayınlanmasını, dağıtılmasını, tartışılmasını tarihsel bağlamı içerisinde ele aldığında bu durumun tek

[30] Bu fotoğraf ilk olarak Türk Havacılık Tarihi üzerine çalışmalarıyla tanınan Bülent Yılmazer tarafından ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra anonimleşmiştir. Bu özelliğiyle popüler tarih anlatılarının ilk ortaya çıkışı nı andırmaktadır. Artık bu fotografi kimin bulduğu toplumsal anlamda çok önemli değildir. Hatta ilgisiz kişiler ilk defa kendilerinin bulduğu iddiasıyla ortaya çıksalar muhtemelen inandıracakları taraftar toplayabilirler.

başına bir edebi esere veya fotoğrafa gösterilen ilgi olmadığını aksine onun toplumsal siyasal bir takım bağlantılarla ilişkili olduğunu daha rahat görebilecektir.

Bugünden geçmişe bakıldığında buna benzer oluşumların her zaman var olduğu tespit edilebilir. Sadece aktüel siyasi olaylar değil itici güç olarak siyasal muhalif hareketlerin haricinde milli tarihin önemli safhaları olarak kabul edilen dönüm noktalarının kutlanması da popüler tarih yazımını harekete geçiren etkenlerdendir. Cumhuriyetin 10, 50 ve 75.yıldönümü ve Malazgirt savaşının 900.yılı ve Preveze deniz savaşı gibi önemli tarihi olayların kutlamaları Meşrutiyetten günümüze devam eden bir olgunun sürekliliği olmuştur. Mesela Osmanlı Devletinin 700. Kuruluş yıldönümü resmi ve gayri resmi kutlamalara sahne olurken, hem akademik hem de popüler tarih yazımını zirveye çıkarmıştır. Osmanlı tarihi üzerine akademik ve popüler alanlardaki yayınlar (televizyon, radyo, sinema) Türkiye'de tarihi o güne kadar olmadığından daha fazla popülerleştirerek yeniden gündeme getirmiştir. Buna benzer kutlamaların popüler tarihle ilişkisi özellikle II. Meşrutiyetten sonra kendi tarihini yeniden keşfeden Osmanlı iktidarının bu keşfi, Cumhuriyet döneminde 1950' li yıllardan sonraki iktidarların vazgeçilmez ilgi alanı oldu. Bu kutlamalar yayıncılığı doğrudan etkilerken farklı ideolojilerin literatürünü de oluşturmuştu. Popüler tarihçiler kadar Akademik tarihçiler de Fetih, Malazgirt, Tanzimat'ın yüzüncü yılı, Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yılı kutlamalarına katılımda bulunurken, dönemin bütün iletişim araçları kullanılıyordu. [31]

Bu yıldönümü kutlamalarının haricinde, ulusal beklentileri yoğunlaştıran meselelerde tarihi üretimin yaygınlaştığı görülmüştür. Mesela Hatay'ın bağımsızlığına kavuşmasının beklenmesi gibi ulusal beklentilerin idealize edilmesinde, daha geç dönemlerde Kıbrıs savaşına tarihsel arka plan bulunmasında tarihi arka plan ideolojik zeminin hazırlanmasında benzeri şeyler yaşandığı görülecektir. Buna benzer örnekler artırılabilir. Mesela Akif'in "Bedrin Aslanları ancak bu kadar şanlıydı" metaforu da aktüel olana geçmişten güçlü bir referans verme girişimiydi. Edebiyatın veya tarihin bu anlamdaki işlevi ne bugün için ne de Osmanlı veya öncesindeki dönemlerde görülmemiş bir şey değildir. Haçlı seferleri Arap şairlerini harekete geçirmiş ve Haçlı

[31] Bu törenler için bkz. Pierre Nora, *Hafıza Mekanları*, s.225-259.

seferlerine karşı duranlarla ilgili yoğun şiir üretimi olmuştur. Bunun gibi fetihnâme ve gazavatnâme türü eserlerde aktüel olaylar karşısında oluşmuştur. Yirminci yüzyıl kitle iletişim araçlarının gücüyle tarihi vakaları popüler hale getirme konusunda o güne kadar görülmemiş büyük imkânlara sahip olmuştur. İkinci dünya savaşı sonrasında Sovyetlerin Türkiye karşısındaki tutumu popüler tarih alanına da yansımıştır. İngiltere'nin idaresinden çıkan Kıbrıs'ın mesele haline gelmesi Türk-Yunan tarih yazımının şekillenmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Türk tarihçiliğinde "Ermeni Mezalimi", Ermeniler arasında da Ermeni soykırımı olarak kavramsallaştırılan Ermenilerle Türkler arasındaki yaşanılan olaylar, Ermeni tasarısının gündeme girmesiyle yeniden dikkat çeken bir ilgi görmüştür. Bu olaylarla ilgili enstitüler kurulmuş, yeni araştırmalar yapılmış ve filmler çekilmiştir. Tarihin bu anlamdaki alanlarına geçmişte olmadığı şekliyle farklı yorumlar girmeye başlamıştır.

Bütün olup bitenlere bakıldığında tarihsel arka plan bulma endişesinin izlerini taşıdığı görülmektedir. Bu endişe tarihe sürekli müracaatı ve tarihte bugünkü biçimiyle olduğu düşünülen olayları yeniden yorumlayıp günlük siyasi ihtiyaçların karşılanmasında kullanılmasını artırdı. Tarihin bu popüler kullanımı en çok okullar ve ders kitapları vasıtasıyla ve basın ve diğer kitle iletişim araçlarını kullanmak suretiyle oluyordu. Bunların yanı sıra muhalefete ayrı bir dil imkanı tanımayan Osmanlı meşrutiyet öncesi ve tek parti rejimi devirlerinde tarih üretimindeki tek yanlılığın yerine demokratik dönemlerde belirli konular haricinde çok sesli ve yargılayıcı üslubun hakim olduğu görülmektedir. Üstelik aynı olguların bulunulan siyasi pozisyonlara göre değiştiği ve farklı yorumlandığı daha rahat görülecektir. Mesela Çanakkale romanının farklı yazımları bunun misali olabilir. Ya da aynı konuyu ele alan televizyon dizileri yayınlandığı kanalların bulunduğu pozisyonlarla ilgili olarak değişebilir. Bu bize popüler tarih üretiminde en önemli etkenin ideolojik olduğuna dair ipucu vermektedir.

Yukarıda tespit ettiğimiz bütün ipuçları bize popüler tarih yazımının üretiminde etkili olanın, aktüel olaylar ve ideolojik bakış açılarıyla doğrudan ilgili olduğunu göstermektedir. Popüler tarihi yazımını bu bağlamın dışında oluşmuş ayrı metinler olarak ele almak mümkün değildir. Yukarıda misal olarak verdiğimiz durumların benzerlerinin uzak ve yakın geçmişte her zaman var olduğunu görmek mümkündür. Bu

benzer durumların ortaya çıkmasının özellikle savaş, çöküş, bölünme vb. gibi kırılma noktalarında, özellikle milli tarihle kurgulanan belli yıldönümlerinde iktidar değişimlerinde alışılagelmiş bir şey olduğu rahatlıkla izlenilebilir. Bu süreçlerde geçmişten günümüze doğru uzanan çizgide tek değişenin tarihi popülerleştiren araçlar (televizyon-sinema vb), siyasal düşüncelerin farklılaşması (Osmanlıcılık-Kemalizm vb) ve aktörlerin değişmesi olduğu söylenebilir.

Ayrıca akademik tarihçilerin pek bulaşmadığı bulanık görünen bir takım olaylarla ilgili popüler tarihin aykırı soruları ve bunlara verdiği cevapları kitleler üzerinde olduğu kadar zaman zaman akademik çevreler üzerinde de etkili olmuştur. Mesela Tanzimat, Abdülhamit, İstibdat, Meşrutiyet, İttihat ve Terakki, Vahdettin vb bir çok konuda resmi olarak anlatılanın dışındaki farklı sorular, soruların biçimindeki basitliğe rağmen yeni bakış açılarının oluşmasında etkili olmuştur. Bu görünümüyle popüler tarihi akademik tarihçiliğin genel durumundan ayrı düşünmek doğru değildir. Türk tarih yazıcılığını hem popüler hem akademik düzeyde birleştiren Türk merkezli bir tarih algılayışının dikkat çeken etkisidir. Bu etnosantrik anlayış batı merkezli tarih anlayışına bir tepkinin ötesine geçmiş özellikle bilgiyle desteklenmeyip ideolojiyle beslenen konularda inanca yakın bir hale dönüşmüştür. Esasında yukarıda yazılanlardan ipuçlarını bulduğumuz popüler tarihin ne olduğu açıkça ortaya çıkmış olmalıdır. Yine de yukarıda ortaya çıkan ipuçlarını bir tanım ve tasnife tabi tutarak konunun önemini ve sınırlarını ortaya koyabiliriz.

Türkiye'de yapılan tarih çalışmalarında tarih yazıcılığı uzun bir zaman itibar görmemiştir.[32]Bu yüzden tarih yazıcılığı veya tarihçiliğin tarihi üzerine oluşan literatür daha çok tercümelerden ibarettir. Bunlar da daha çok batı merkezli tarihçilik üzerinedir. Batı tarihçiliğinin etkisi altındaki Türk tarihçiliği, modern dönem tarihçi biyografileri ve tarih yazıcılığının geçirdiği evrim daha çok genel yazıların içinde değerlendirilmiştir. Bu tür çalışmalarda da ağırlıklı olarak resmi kurumlar tercih edilmiş, bunun dışındaki alan yok sayılmıştır. Kurumlar çalışma içine alınırken yayınları ve bu yayınların toplumsal karşılığı çoğu zaman göz ardı edilmiş, bunlarla ilgili mukayeseli çalışmalar

[32] Bu konuda Bahaddin Yediyıldız'ın, *Tarih Tenkidinin Unsurları* adlı kitabın sunuş kısmına bakılabilir. Leon- E. Halkin, *Tarih Tenkidinin Unsurları*, Çeviren: Bahaaddin Yediyıldız, 2. Baskı, TTK Yayınları Ankara 2000.

yapılmamıştır. Tarih yazımıyla ilgili tercümelerle beraber Türkiye'deki tarih yazıcılığına dair genel değerlendirmeleri içeren yazıların arttığı görülmektedir. Daha mevzi çalışmalarınsa filanın tarihi, tarih anlayışı veya bir dönemi içeren tarih çalışmalarını içerir şekilde olduğu görülmektedir. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi tarih yazıcılığı uzun soluklu sistematik çalışmalar içerisinde incelenmemiştir. Akademik organizasyonların dışında ortaya çıkan tarih yazıcılığı konusundaysa daha büyük bir boşluk bulunmaktadır.

Öncelikli amacımız bu boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmaktır. Popüler tarihçilik kavramını dar ve geniş anlamlarıyla tanımlarken, bununla ilgili sınıflandırmayı yapmak, akademik tarih yazıcılığıyla mukayeseli olarak tarihi zaman içerisindeki seyrini gösterirken, toplumsal işlevini açıklamak, tarih bilimiyle ilgili olarak akademi dışında bilgi üreten yapıları ortaya koymak ve bu konuda kullanılan bibliyografik ve biyografik malzemenin değerlendirmesini yapmaktır. Bu yapıldığında ne olacaktır? Tarihçilik unvanını elinde bulunduranlar için tarih yazıcılığı ve tarihçiler söz konusu olduğunda üniversitelerde yapılmış veya resmi kurumlarda tarihçiliği bir meslek olarak benimsemiş profesyoneller ve bunların ortaya koyduğu bütün tarih zamanlarıyla ilgili çalışmalar akla gelmektedir.[33] Akla gelen bu anlayışsa her şeyden önce bu profesyoneller kanaatleriyle oluşmuştur. Bundan dolayı olsa gerek tarih yazıcılığı üzerine yapılan sınırlı sayıdaki araştırmalar da, sadece üniversite çevresinde yapılan çalışmaları dikkate almaktadır. Bu çalışmaysa bu paradigmanın dışında kalan popüler tarih olarak adlandırdığımız geniş kitleler arasında yaygınlaşmış tarih geleneğinin tarihine dair olacaktır. Çalışmanın sınırları daha çok üniversite ve kurumsal ya da resmi çevrelerin oluşturduğu akademik dünya dışında kalan alanda üretilenlerle ilgilidir. Tarihi bilginin ve anlayışların toplumsallaşmasında bu tür, profesyonel tarihçiliğin bütün Türkiye'yi saran tarih bölümü merkezli kurumsallaşmasına rağmen daha etkili gözükmektedir. Bu etki günümüzde sadece geniş okur kitlesiyle ve amatör tarihçilerle ilgili kalmamakta, sorduğu sorular, verdiği cevaplar ve sunduğu bilgilerle birçok profesyonelin tarihe bakışını olumlu ve olumsuz yönleriyle etkilemektedir. Buna

[33] Burada profesyonellik akademisyenler anlamındadır. Gerçek anlamıyla profesyonellik her durumda geçerli olmayabilir. Bu tespite yardımcı olabilecek bir makale için bkz. Oktay Özel, "Bir Tarih Okuma ve Yazma Pratiği Olarak Türkiye'de Osmanlı Tarihçiliği" *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek*, 2.Baskı, İstanbul 2001, s.147.

rağmen üzerinde pek durulmamış bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapacağımız bu çalışmayla bu alana dikkat çekilmiş olacaktır.

Popüler tarihin araçlarının tiyatrodan sinemaya, radyodan, romana, gazeteden, dergiye kadar geniş bir yelpazede olması konunun sınırlarının belirlenmesini zorlayan etkenlerdendir. Bunun için çalışmada esas tutulan popüler tarihçiliğin ana laboratuarı olarak düşündüğümüz gazete-dergi ve burada üretilen tarihi roman olmuştur. Tiyatro, sinema, radyo, çizgi roman gibi diğer unsurlar bütünün çevresinde bir parça olarak yeri geldiğinde çalışmaya dahil edilmiş ve bütünle ilişkili unsurlar tarihi bağlamı içinde ele alınmıştır. Aynı şekilde popüler tarihin daha yaygın alanlar içerisinde kullanımı olan müze, ders kitapları, anıtlar, mimari gibi konular yeri geldiğinde işlevine göre kullanılmıştır.[34] Popüler tarihin bu şekilde görünümünün yukarıdakilerin etkileyici gücü haricinde daha çok sokak, cadde ve okul isimlerine yansıyan şekliyle pasif bir yapı arz eden tarafı da vardır. Edebiyat ve popüler tarih arasındaki ilişkide üzerinde durulan sadece nesir olmuştur. Geleneksel şiir, tarih söyleminin üretiminde ve anlatımında önemli yere sahipken modern dönemde nesir ondan daha etkiliyeci popüler tarih anlatısı şekli olmuştur. Bunun için sadece geleneksel dönemde şiirin tarih anlatısı olarak işlevi üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmaya esas olacak zaman aralığı 1908–1960 yılları arası olarak seçilmiştir. Bu zaman aralığının seçilmesinde Türkiye'yi bütün 20. yüzyıl boyunca etkileyen popüler ve resmi tarih paradigmalarının en önemlilerin bu tarihler arasında ortaya çıkmasıdır. Bu durumun oluşmasında siyasal ve toplumsal zeminin dikkat çeken özelliği dikkate alınmıştır. Bu zeminde oluşan tarih paradigmaları özetle şöyledir; Meşrutiyet sonrasında iktidarı ele alan İttihat ve Terakki dönemi Abdülhamit dönemini, yeni kurulan tek partili Cumhuriyet Osmanlı dönemini olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirerek yakın geçmiş paradigmasını buna göre şekillendirmiştir. Atatürk'ün ölümünden sonra belirgin olmaya başlayan süreç eski paradigmaların popüler alanda tartışıldığı ve ileride oluşacak popüler tarih paradigmalarının zeminini hazırlaması anlamında önemlidir. Seçilen tarih elbette sadece popüler tarih paradigmalarını oluşturan ve birinci derece aktör olarak

[34] Bu konuda bkz. *Tarihler ve Yorumları*, Çeviren; Bahaeddin Yediyıldız, Ankara 2003; Bkz. *Tarihin Kötüye Kullanımı...*

siyasal iktidarları gösteren ideolojik tarih yazımını içermez. Akademik tarihin gölgesinde gelişen popüler tarihin bütün yönleriyle temellerinin atıldığı süreçleri de kapsar. Mesela romancılardan, araştırmacılara, gazetecilerden akademisyenlere kadar farklı meslek gruplarından yazarı barındıran popüler tarihçiler kuşağının ilk temsilcileri bu dönemde yaşamışlardır. Bu kuşağın ilk temsilcisi olan Ahmet Refik'le başlayan popüler tarih öncülüğünün yirmili yılların sonuna doğru başlayan bir süreçte özellikle otuzlu yıllarda roman ağırlıklı bir yazar ve yazım tablosu çizdiği görülmektedir. 1950'li yıllardaysa yazarların olgunluk yılları olduğu söylenebilir. Aynı zamanda popüler tarihçiliğin ortaya çıkması, gelişmesi ve olgunlaşması anlamında üç aşamasını içeren bir zaman dilimi olarak da görebiliriz.

Bu çalışma esas zaman olarak 1908–1960 arasın dönemle sınırlandırılsa da tarihi temeller üzerinde durulurken bu zamanın aşılması gerekmiştir. Bunun için uzun zamanlı bir incelemeye girişilerek, incelenilen dönemde var olan popüler tarih ürünlerinin geçmişteki temelleri çalışmanın sınırları içerisine alınmıştır. Bu şekilde yapılmış olması da çalışmanın varsayımlarını kuvvetlendirmiştir. Bu süreçler öngörüldüğü şekliyle işlendiğinde Türk popüler tarihçiliği ana hatlarıyla derli toplu bir şekilde ortaya çıkacaktır.

KAYNAKLAR

Bu çalışmada kaynaklar konusu tezin popülerlikle ilişkisini gösterir şekilde yaygın olmuştur. Diğerlerine rispetle az olmak üzere sözlü ve el yazması kaynakların kullanımıyla beraber ele alınan dönemle ilgili olarak birinci dereceden kaynaklarımızı gazete ve dergiler oluşturmuştur. Bunların arasında özellikle doğrudan tarihle ilgili olanların kullanımına daha fazla dikkat edilmiştir. Sadece popüler yayınlar değil incelenilen dönemin akademik yayınları da kaynak olarak dikkate alınmıştır. Öncelikli olarak ele aldığımız dönemlerde yayınlanmış popüler tarihle ilgili her türlü yayın tespit edilmeye çalışılmıştır. Kullanılan kaynakların özellikle gazete ve dergi gibi süreli yayınlarla ilgili olanları ekte sunulan *bibliyografik veri* içinde gösterilmiştir. Çalışmanın zaman ve kaynaklar anlamındaki genişliğinden dolayı gazete ve dergi taramalarında daha fazla kaynak görülmüş olsa bile burada sadece çalışmayı doğrudan ilgilendirecek malzeme üzerinde seçici davranılmıştır. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi tarih yazıcılığı

üzerine yazılmış genel eserler ve makaleler tarih yazıcılarını konu edinen biyografik ve bibliyografik eserlerde müracaat kaynaklarımız olmuştur. Tezimizin içeriğiyle ilgili seçeceğimiz dönemlere ait orijinal (el yazması ve basma türü eserler) kaynaklarla birlikte bu dönemleri inceleyen çağdaş akademik ve popüler çalışmalar da kaynaklarımız arasındadır. Kitap kapakları, sinema film ve afişleri de bölümlerle ilgisi oranında değerlendirilmiştir.

Türkiye'de kaynak kullanımında söz konusu olan süreli yayınlarsa kataloglardaki zafiyetlerle birlikte kütüphanelerin bu anlamdaki sıkıntılarının birleşmiş olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Ayrıca genel müracaat kitabı olarak yazılan birçok kitabın biyografi ve bibliyografya konusunda güvenilir bilgi sunmaması çalışmayı, başka çalışmalar gerektiren zorlu ve gereksiz bir mecraya sürüklemektedir. Bu sıkıntılara rağmen mümkün olduğunca birinci dereceden kaynaklar kullanılmıştır. Birinci bölümde işlenilen tarihsel temeller kısmında bazı konular için elyazması eserler dikkate alınırken, bazı konular için kullandığımız eserlerin eski yazı yeni yazı basımlarının yapılmış olması işimizi kolaylaştırmıştır. Bunların yazmadan basmaya, eski yazıdan yeni yazıya doğru giden serüvenini takibi bir bakıma popüler tarihin tarih içindeki izinin sürülmesi olmuştur. Popüler tarih dergileriyle ilgili sayıların tespiti ve künye bilgileri konusunda Ali Birinci'nin "Babıalinin Tarih Mecmuaları" adlı makalesi öncülük etmiştir.[35] Genel bir değerlendirmeyle yazılmış olan Mahmut Şakiroğlu'nun " Türkiye'de Şimdiye Kadar Çıkan Popüler Tarih Dergileri" adlı makalesi de doğrudan popüler tarih dergilerini konu edinen bir yazı olarak görülmektedir.[36] Bunların dışında popüler tarih dergilerinin büyük kısmının fihristini verme bakımından önemli, bir yüksek bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Fihrist olma dışında pek orijinalliği olmayan bu tezin yüksek lisans tezi olarak yaptırılmış olması popüler tarihin akademik çevrelerde değerlendirilmeye başlanması açısından önemlidir.[37] Daha önce de

[35] Ali Birinci, " Babıali'nin Tarih Mecmuaları" *Tarih Yolunda*, İstanbul 2001, s.201-223.
[36] Mahmut Şakiroğlu " Türkiye'de Şimdiye Kadar Çıkan Popüler Tarih Dergileri" *Tarih ve Toplum*, Sayı: 1 Ocak 1984, s. 65-68.
[37] Hakan Öksüz, *Cumhuriyet'ten Günümüze Popüler Tarih Dergileri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004; Hakan Öksüz tarafından ortaya koyulan bu çalışma Yrd. Doç. Dr. Erhan Afyoncu'nun danışmanlığında yapılmıştır. Afyoncu, gazete ve popüler tarih dergilerinde editör ve yazar olarak popüler tarihçi olarak adlandırabileceğimiz bir kimlikle akademik görevinin dışında ayrı bir misyon üstlenmiştir.Ayrıca Osmanlı tarihinin popüler konularını ele alan yazılarını içeren eserleri bulunmaktadır. Onun popüler tarihçilik alanındaki faaliyetleri böyle bir tezin yapılmasında etkili olmuş olmalıdır.

belirtildiği gibi akademik tarih yazımı üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bunların içerisinde birinci elden belge ve kaynak kullanımı bakımından Mustafa Oral'ın doktora çalışması nispeten orijinal bir niteliğe sahiptir. Çalışmamızın ikinci bölümünün oluşumunda bu çalışmayla şeklen benzerlikler görülebilir.[38] Ayrıca Büşra Ersanlı Behar'ın *İktidar ve Tarih* adlı çalışması farklı yöntem ve yaklaşımıyla genel çalışmalara bir referans olabilecek niteliktedir.[39]

KAVRAMLAR, YÖNTEM VE ÇALIŞMANIN VARSAYIMLARI

Esas olarak olgularla uğraşan tarihçinin kavramlar üzerinden yola çıkarak yaptığı çalışmalar ancak olguların desteğiyle tarihsel gerçekliğin anlatımını mümkün kılabilir. Zaman içinde farklı anlamlara dönüşebilen kavramları, uzun zamanı içeren çalışmalarda tek bir şeyini ifadesi olarak kullanmanın zorlukları bilinmektedir. Popüler tarihçilik diye bir tanımlamanın kullanılmadığı zamanların eserlerini bu kavramın içine sığdırmak ne derece doğrudur. Yani *Saltukname*, romanın olmadığı bir toplumda ne derece tarihi romandır ? Daha yakın zamanda kendisini "Tarih Mecmuası" olarak ifade eden bir dergiyi "popüler tarih dergisi" olarak sınıflandırmak doğru mudur ? Elimizde kategorize edip sonra açıklamaya çalışmak gibi güçlü bir silah durmaktadır. Bugün bir kavram olarak popüler tarih eseri olarak tanımlanan ürünlerin, geçmişteki benzerleri onları da bu şekilde tanımlamamızı kolaylaştırmaktadır. Bunlar halkın ürettiği veya halk için üretilen ürünler olarak onların beğenisi, değerleri ve inançları esas olmak üzere oluşmuş veya oluşturulmuştur. Kendiliğinden bir oluş daha çok sözlü anlatıların kaynaklık ettiği anonim eserlerdir. Metinlere dönüştüğünde yazarın katkısı inkar edilemez. Anlatanın yaptığı şekilde yazan da yukarıda belirtilen esasları dikkate alarak metinleri hazırlar. Popüler tarihin tanımlanması için halkla ilişkisinden dolayı bazı kültür tanımlarına ihtiyaç duyulabilir, ama halk kültürü, yüksek kültür, popüler kültür, kitle kültürü gibi ayrımlara dayalı tartışmalar bu çalışmada konunun anlaşılmasına çok fazla katkıda bulunmayacaktır.[40] Bunun için bu tartışmalar üzerinde durulmadan doğrudan popüler tarih kavramına yönelik anlamlandırma yapılacaktır. Popüler tarih

---

[38] Mustafa Oral, *Türkiye'de Romantik Tarihçilik...*
[39] Büşra Ersanlı Behar, *İktidar ve Tarih...*
[40] Bu kavramlar üzerine yapılan çalışmalar için bkz. Herbert J.Gans, *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*, Çeviren; Emine Onaran İncirlioğlu, 2.Baskı, İstanbul 2007; *Popüler Kültür ve İktidar*, Derleyen:Nazife Güngör, Vadi Yayınları Ankara 1999.

kavramının halkla ilgisi popüler kelimesinin Türkçeye geçmiş bir sözcük olarak TDK sözlüğünde "Halkın beğenisine uygun halk tarafından tutulan" anlamıyla daha açık hale gelmektedir. Ayrıca"herkesin tanıdığı, halka mal olmuş anlamı da bulunmaktadır.[41] Tahsin Saraç'ın Fransızca-Türkçe sözlüğünde bunlara benzer anlamıyla birlikte " halka dayalı, halktan gelen, halka özgü, halk için, halka yönelik" gibi anlamlarının olması popüler tarihin halkla ilişkisi konusunda daha açıklayıcı olmaktadır.[42]

Popüler kavramının anlamı üzerinde durultuktan sonra "popüler tarih" kavramını anlamlandırmak için vazgeçilmez olan "halk" ne anlama gelmektedir? Halk, kültür kuramlarınca ayrılan bayağı kültürün hayat bulduğu yer midir? Yani türküler, destanları, ritüelleri garip inanışlarıyla üst kültüre benzemeyen yapılar mıdır? Halkı tanımlamanın zorluğu halk kültürünün homojen olmadığı fikrinden de kaynaklanmaktadır. Peter Burke bu zorluğu yenmek için şehirlileri, zanaatkârları ve ayak takımını halkın içinde tutmamak için bir neden bulamadığından onları halkın içinden sayar.[43] Kavram kargaşasından uzak ve daha kolay şekliyle antropolog Alan Dundes halk kavramanı şöyle tanımlıyor; " halk, en az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan topluluğudur" Ona göre bağlayıcı faktörün ne olduğu önemli değildir. Ortak sahiplenilmiş herhangi bir şey dil ya da din olabilir önemli olan şey herhangi bir nedenle bir araya gelmiş bir insan topluluğunun kendilerinin olarak adlandırdıkları bazı geleneklerinin olmasıdır.[44] Yerli bir tanım halkı, "ortak bir dili konuşan, gelenek ve görenekleriyle ortak etkinliklerde buluşan; ortak şeylere gülüp ağlayan, günlük yaşantısında birbirinden farklı olmayan insan topluluğu" olarak ifade ediyor.[45]

Burada bu tanımı kullanarak çalışmanın sınırlarıyla ilgili bir tespitte bulunabiliriz. Çalışmamız Osmanlı-Türk halkı ve onun devamı olarak kabul ettiğimiz Cumhuriyet devri Anadolu-Türk halkıyla sınırlıdır. Müslüman-Türk kimliği argümanını Cumhuriyet dönemi için de geçerlidir. Dolayısıyla bu çalışmada Müslüman kimliği ve Türkçe ürünler esas tutulurken kozmopolitliği içeren bir kavram olan "Osmanlı halkı" tabiri bu

---

[41] *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, 7.Basılış, 2.cilt 1983, s. 970.
[42] Tahsin Saraç, *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, Adam Yayınları, İstanbul 1985, s. 1081.
[43] Peter Burke, *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü*, Çeviren; Göktuğ Aksan, Ankara 1996, s. 36.
[44] Alan Dundes, "Folklor Nedir, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar; M. Öcal Oğuz- Selcan Gürçayır, c. 2, Ankara 2005, s.18.
[45] Erman Artun, *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, İstanbul 2004, s. 1.

çalışma içerisinde yukarıda sıralanan özellikleri taşıyan "Müslüman-Türk" kimliğine karşılık gelen insanların oluşturduğu bir topluluk olarak ele alınmıştır. Bu kimlik Osmanlı devletine tabi Anadolu'da yaşayan Müslüman-Türk kimliğiyle ilişkilidir. Alevilik ve Sünnilik gibi ayrımları içermez. Hem Osmanlı hem de Cumhuriyet devrinde popüler tarih ürünlerinin ortaklığı söz konusudur. Battal Gazi veya Ebu Müslim destanı Sünniler için olduğu kadar aleviler içinde önemlidir. Osmanlı idaresinde ve Anadolu coğrafyasında bulunan farklı etnik ve dini gruplar bu çalışmanın dışında tutulmak durumundadır.[46] Çünkü Anadolu içindeki Türkler dışındaki Müslüman etnik grupların popüler tarihle ilişkileri konusunda modern dönemde Türklerle aynı paradigma çevresinde oldukları ön kabülümüzdür. Farklılıklarsa aşiret, boy, coğrafya, tarikat gibi ayrımların oluşturduğu alt anlatılarda ortaya çıkmalıdır. Hakim olan devlet merkezli ve yazılı metinlere dayalı üst anlatılardır. Etnik milliyetçiliklerin üst anlatı kurma çabalarının elit gruplarla ilişkili olup halk arasında pek anlamı olmadığını belirtmek gerekir. Bu tespit tartışmaya açıktır, fakat eldeki yazılı veriler incelediğimiz dönem itibarıyla savunabilir durumdadır.[47]

Osmanlı tebaası olan farklı dini ve etnik topluluklarının Osmanlı-Türk kimliğinin dışında tutulması bu kimliklerin benzer yanlarının olmadığı anlamına gelmez. Benzemeyen tarafları maddi kültür unsurlarından daha çok manevi kültür unsurlarıyla ilgilidir. Bu unsurların arasında geçişlerin olduğu dikkate alınmalıdır. Mesela, Ahmet Yaşar Ocak'ın Tarih-folklor eksenli çalışmalarında Hızır-İlyas inancı ve kesik baş folklorunun farklı kültürlerle ortak yanlarının olduğu gösterilmiştir.[48] Türk âşık tarzının Ermeni âşıkları üzerindeki tesiri üzerinde duran Fuat Köprülü, farklı halkların ürünlerinde benzer şekilde ortak noktalar bulmuştur. [49] Bu tesirlerin ötesinde muhteva

---

[46] Kavramların kullanımı bu çalışmayla ilgilidir. Osmanlı dönemi kimlik konusunda bkz. Salih Özbaran, *Bir Osmanlı Kimliği Rumi ve Rumi Aidiyet ve İmgeleri*, İstanbul 2004;Taner Timur, *Osmanlı Kimliği*, İstanbul 1986.

[47] Kürt Milliyetçileri ve tarih oluşturma çabalarıyla ilişkili olarak bkz. Ahmet Özcan, *İmparatorluk Çökerken Yeni Bir Ulus Tahayyülü*, Lotus Yayınları Ankara 2007.

[48] Ahmet Yaşar Ocak, *Hızır İlyas Kültü*, 4. Basım, İstanbul 2007; Ahmet Yaşar Ocak, Kesikbaş Folklorü, Ankara 1989.

[49] Bkz. Fuat Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları*, 4. Baskı, Ankara 2004, s.221-244.Köprülü'nün bu konudaki yaklaşımına Pars Tuğlacı farklı açıdan bakar.bkz. *Ermeni Edebiyatından Seçkiler*, Cem Yayınları, s 5.

farklı olsa da halk anlatılarının biçimleri birbirine benzer.[50] Mesela, Osmanlı halkının tarih bilgisinin kaynağı olan Popüler tarih ürünlerinin benzerlerinin Ortaçağ Avrupası'nda da yaygınlığına daha önce dikkat çekilmiştir. [51]

Halk ve popüler gibi kavramlar üzerinde durup çalışmamızın halkla ilgili sınırlarını tespit ettikten sonra tarih kavramı üzerinde durabiliriz. Tarih kavramı genel olarak iki farklı anlamda kullanılır. Birincisi; geçmişin yada olmuş zamanın ifadesi olarak tarih, ikincisi de bu geçmişi belirli bir metodoloji çerçevesinde ele alan bilimin ifadesi olarak kullanılan tarih kavramıdır. Bu genel tanımların ötesinde kavramın felsefi ve bilimsel açıklamaları da bulunmaktadır. Farklı anlamları olan tarih kavramını burada "insanla ilgili olmuş olanları kendi metodolojisi çerçevesinde yeniden inşa eden bilim olarak ele alıyoruz.[52] Bu metodolojinin sınırlarını belirleyen bir disiplin olarak tarih bilimidir. Popüler tarih veya daha çok kullanacağımız ve açık olan ifadeyle popüler tarihçilik kavramını tarih kavramına benzer şekliyle "geçmişte olmuş olanı ele alan, fakat kendi tarzıyla yeniden inşa eden bir anlatı, yazım, gösterme türü ve tarihe dair bilginin yaygın görünümü olarak tanımlayabiliriz. Bilim olarak tarih ve bir tarih anlatma veya inşa biçimi olarak popüler tarih arasındaki ayrım büyük ölçüde kullanılan üslup ve kullanım alanlarıyla ilgili olarak belirir. Bu yönüyle popüler tarihçiliğin edebiyata ve gazeteciliğe benzeyen tarafları öne çıkar. Popüler tarihçi çoğu zaman edebi söylemi tercih eder ve tarihe dair bilgiyi roman, hikaye, şiir, tiyatro gibi yazılı-sözlü türlerle ifade etmeyi seçer. Zemin olarak da akademik tarihçiliğin kurumsal bir çerçeveye dayalı daha çok devlet merkezli yapılanmaların dışında faaliyet alanı bulurken, bu amaçla kurulmuş formel kurumların dışında gelişir. Popüler tarihçiliğin geliştiği kurumlar daha çok gazete, dergi ve kitap etrafındaki yapılanmadır. Bu tespit daha çok bu çalışmada incelenilen dönemle ilgilidir. Günümüzde popüler tarihçilik sinema filmi, televizyon programları ve internetin hızlı ve öncelikle akademik tarihçiler olmak üzere sonraki dönemlerde popüler tarihçiler açısından da tehlikeli olabilecek yükselişiyle iç içedir.

---

[50] Lauri Honko, " Halk Anlatısı Araştırma Metodları Bu Metodların Durumu ve Geleceği, , *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar,* Çev; İsmail Görkem, s.146.

[51] Bloch, *a.g.e,* s. 124.

[52] " Tarih kolay kolay tanımlanamamaktadır. Kelimenin çok farklı manaları vardır, çünkü o, doğru ve yanlış hikayeleri, veya tarihi gerçekliği ve nihayet tarih bilgisini belirtebilmektedir." Leon- E. Haklin, *a.g.e,* s. 4-9.

Bu yapılanma içinde popüler tarihçilik genel hatlarıyla birbirinden farklı iki tarz içerisinde tasnif edilebilir. Birincisi, genel olarak akademik ve kurumsal çevrelerde üretilip ortaya konulmuş tarih bilgisinin ticari kaygılar, ideolojik ve aktüel ihtiyaçlar doğrultusunda tevil ve yorumlara tabi tutulmuş haliyle yeniden dönüştürülerek üretilmesidir. İkincisi; Akademik ve kurumsal çevrelerin çeşitli sebeplerle ilgilenmediği, ulaşamadığı alanlarda yeri geldiğinde akademik çalışmaları destekler mahiyette eserler vererek genel tarih literatürüne katkıda bulunan bir tarz olarak ortaya çıkmasıdır. Bu anlamda akademik çevrenin ulaşmadığı ilgilenmediği veya resmi söylemle geçiştirdiği alanlarla ilgili olarak popüler tarihçiliğin dönüştürücü özelliği tarihin yazılmasında olumsuz bir hakimiyet alanını da ortaya çıkarabilir. Hareket noktamız popüler tarihçiliğin bu iki işlevi üzerinden olurken varsayımlarımız da bunun üzerinden ortaya koyulmuştur. Buna göre varsayımlarım aşağıdaki şekildedir;

Popüler tarih geçmişten günümüze doğru gelen süreç içerisinde her devirde mevcut olmuştur. Popüler tarih olgularının ve popüler tarihçiliğin oluşumunda devrin siyasal ve toplumsal şartları temel belirleyicidir. Bunlara bağlı olarak ortaya çıkan sözlü anlatılar hem akademik hem popüler tarihçiliğin ilk kaynakları olmuştur. Bu temel birlikteliği zamanla yazılı metinlere dönüşürken, özellikle dilde belirginleşen birbirinden kopuk görünüme rağmen, birlikteğili genellikle aynı ideolojik çerçeve içinde sürdürmüştür. Kuruluş, yıkılış, buhran,fetih, savaş, yenilgi gibi durumlarda bu birliktelik ürünlerine de yansır.

19.yüzyıl ve 20. yüzyıl tarihin her zamankinden daha fazla popülerleştiği yüzyıllar olmuştur. Bu yüzyıllar zaman olarak modernliğin dünyada toplumların yaşaması gereken mecburi bir kategori olarak algılandığı dönemdir. Modernlik ve modern öncesi dönem olarak ifade edilen iki temel kavram popüler tarihin görünümleri açısından iki ayrı zamanı göstermektedir. Burada kullandığımız anlamıyla modernlik, tarihin inançla bütünleşen geleneksel bilgi düzeyinden ayrıldığı dönemin ifadesidir. Osmanlı-Türk dünyasında bu kopuş tam anlamıyla belirgin olmamıştır.Modern öncesi dönemde gazavatnâme, *Battalnâme*, cenknâme, destan ve bunlarla aynı atmosferi paylaşan sözlü anlatılar popüler tarihi oluştururken, din temel belirleyiciyidir. Modernleşmeyle birlikte türler yeni formlara bürünmüştür. Artık, roman, tiyatro, sinema, dergi, gazete vb.

popüler tarihin yeni taşıyıcılarıdır ve temel belirleyici din değil, ideoloji olmuştur. Dönemin hakim ideolojisine uygun olarak İslâm'ın yerini Türk almıştır. Bunun farklı dönemlerde İslâm-Türk, Türk-İslâm gibi görünümleri de ortaya çıkmıştır.

Resmi ve akademik tarihin dar sınırlar içinde kalan muhtevası hitap ettiği sınırlı çevreyle doğru orantılıdır. Bundan farklı olarak popüler tarihin yaygın sınırları içinde kalan muhtevası, hitap ettiği geniş çevreyle doğru orantılı olarak zengin konuları içerir. Bu konuların işlenişi bilgi türü olarak her zaman için, tarih biliminin ortaya koyduklarıyla kıyaslanamazlar. Tarihi bilgi popüler tarih vasıtasıyla sosyolojik bir işleve dönüştürülebilir. Din, ideoloji ve devlet gibi unsurlar bu dönüştürücülüğü üstlenirler. Akademik tarihçiliğin bilimsel anlamda zayıflık gösterdiği, yakın tarih meselelerine müdahil olamadığı ve hem yakın hem de uzak dönem tarihiyiyle ilgili olarak tarihsel gerçeklikten uzaklaştığı dönemlerde-ki bu hangi amaçla olursa olsun bilimsellikten de uzaklaşmadır-popüler tarih özellikle yakın tarih alanını kuşatır.Çünkü bu alan tarihten ziyade kuşakların hafızalarından henüz silinmemiş bencil bir alandır. Duyguların hakimiyeti yargıları etkilerken, dönemselleştirmelerde duygularla belirlenmiş yargıların etkisindedir.

Türkiye'de popüler tarihle akademik tarihçilik birbirine paralellik arz eder. Bu paralellik birbirini tamamlar şekilde olduğu gibi işlenilen konular açısından benzerlik taşırlar. En çok işlenilen üst konu olarak popüler tarihçilik Osmanlı tarihiyle bütünleşir. Ardından en fazla işlenilen üst konu olarak Cumhuriyet tarihi gelir.[53] Popüler tarih ağırlıklı olarak kişiler üzerinden kurgusunu yapar ve kahramanlar bu kurguda önemli yere sahiptir. Geleneksel kahramanlar daha çok İslâmi özellikleriyle öne çıkarken, modern kahramanlar Türklüğüyle dikkat çekerler ve bunların davranışları Türklükle ilişkilendirilirken, laik kimlikleri daha belirginleşir. Bu durum siyasal süreçlerle ilgili olarak gelişir ve değişebilir özelliklere sahiptir. Her dönem hem yaşanılan dönem olarak hem de geçmişin bilgisi olarak tarih birikimini sonraki döneme aktarırken, dönemin siyasal ve toplumsal şartlarına göre paradigmalar oluşturur, oluşanlar çözülür ve yeni oluşumları doğurur. Bu arada tarihsel gerçeklik zihinsel dönüşümle birlikte farklı

[53] Ek-*Grafik 1*

algılanılır. Tabii süreçlerin dışında yapılan ideolojik müdahale oluşan paradigmaları güçlü ve çatışmacı bir yapıya sokar.

Bu çalışmada klasik tarihçiliğin sınırlarını aşmamız bir mecburiyet oldu. Bu mecburiyeti işlenilen konuların genişliği ve zaman aralığıyla birlikte bakış açışımız oluşturmuştu. Burada sosyal bilimlerin diğer alanlarından istifade ederek bakış açımızı geniş tutmaya çalıştık. Özellikle edebiyat tarihi, edebiyat sosyolojisi, bilgi sosyolojisi, halkbilimi gibi sosyal bilimlerin diğer alanları ufkumuzun açılmasında yardımcı olmuştur.

I. BÖLÜM; POPÜLER TARİHİN İDEOLOJİK VE TARİHİ TEMELLERİ

I. 1. MİLLİYETÇİLİK ÖNCESİ İDEOLOJİK TEMEL: İNANCIN GÖLGESİNDEKİ TARİH

Popüler ve bilimsel (veya ilmi) tarih metinleri olarak ifade ettiğimiz iki ayrı tarih anlatısı kronolojik zaman içerisinde birbirine paralel olarak ilerler. Bu paralellik kendi içerisinde farklı anlatı ve metinlerle beslenen bir yapıdadır. Anlatının birbirinde ayrı olması üslup ve işlevle ilgilidir. İdeolojik anlamda bir ayrılıktan ziyade birbirini tamamlayan birliktelik vardır. Bu anlatıların çıkış noktasına bakıldığında üslup ve işlevin de birbiriyle bütünleştiği görülecektir. Osmanlı tarihçiliğinin ilk örnekleri olan Tevarih-i Al-i Osman tarzı eserler bunun en bariz örneğidir. Türk popüler tarihçiliğinin temelleri öncelikli olarak Osmanlı tarihi geçmişiyle alakalıdır. Bu geçmiş, tarih yazımı açısından geleneksel ve modern tarih yazımı olarak iki ayrı dönemi ifade eder. Her iki tarih yazımı döneminde ideolojik ve aktüel kaynaklardan doğan sözlü-yazılı popüler tarih ürünleri modern popüler tarih yazımının, Osmanlı kaynaklı temelini oluşturmuşlardır. Benzer şekilde bu dönemin aynı kaynaklardan beslenen resmi tarih yazımı da modern resmi tarih yazımına birikimini aktarmıştır.

Bu aktarma sürecinde geleneksel yazımla modern yazım metodolojsi arasında ani kopuş olmamış, gelenekselden moderne doğru bir geçiş olmuştur. Mesela Abdurrahman Şeref geleneksel resmi tarihçiliğin vakanüvis sıfatıyla son temsilcisi olduğu kadar modern tarihçiliğe geçişin de önemli öncülerinden olmuştur. Tarih anlayışının geleneksel belirleyicilerinden kopuş birden bire olmamış geleneğin hakim olduğu dönemde tarih anlayışı İslâm tarihçiliğinin öngördüğü çerçevede kalmış, modernleşme dönemindeyse batının etkisi bu çerçeveyi zaman içinde değiştirmiştir.[54] Türk Tarih Tetkik Cemiyetiyle

[54] Geleneksel tarih yazımı *Tevarih-i Ali Osman*' adıyla bilinen ve genelde anonim olan eserlerle başlayıp devlet görevlisi olan vakanüvislerle devam eden yazım sürecidir. Vakanüvislerin on dokuzuncu yüzyılda modern gelişmelerden haberdar oldukları veya etkilendikleri kabul edilse bile ortaya koydukları ürünler geleneksel izleri taşırlar. Modern anlamdaki ilk kurumsal tarih çalışması Tarih-i Osmani Encümeni ve bu encümenin eserleridir.Encümen konusunda II.Bölümde detaylı bilgi vermeye çalışılmıştır; Osmanlı öncesi döneminin sözlü ve yazılı anlatıları da Osmanlı tarihlerini hazırlamıştır.

başlayıp tarih teziyle olgunlaşan yeni dönemdeyse bir kopuş yaşanmıştır. Bu durum metodolojik değil ideolojik bir kopuşu gösterirken, tarih anlayışının belirleyicileri değişmiştir.

Değişen süreçlerde tarih yazımıyla ilgili olarak değişmeyen, tarihin modern toplumlardakine benzer şekilde geleneksel toplumlarda da döneminin hâkim ideolojisiyle bütünleşen toplumsal bir işlevinin olmasıdır. Bu işlevi geleneksel Osmanlı toplumunda dini referanslar oluştururken, modern Türk toplumunda dini referanslar yerini "millet" esasına dayalı referansların işlevselliğine bırakmıştır. [55] Bu dönüşüm birdenbire olmamış, modern tarih yazımının ilk etkilerinin görünmeye başladığı 19.yüzyıl ve 20.yüzyıl başlarında dini referanslar etkinliğini tam anlamıyla yitirmemiş, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar bu referansların toplumsal işlevi devam etmiştir. Bu işlev millet kavramının hem eski hem de yeni anlamının bir arada kullanıldığı ve birbirinden kopuşu henüz yaşamadığı bir siyasal ve toplumsal yapı içinde devam edebilmiştir. Daha popüler bir ifadeyle kahramanlarının hala "Müslüman Türk" kimliğiyle hareket ettiği yıllardır.

Dinin geleneksel toplumlar üzerindeki hâkimiyeti aynı zamanda tarih anlayışlarının da belirleyicisi olmuştur. Mesela Ortaçağın Avrupa'sında tarihin ana çizgilerini Hıristiyanlık oluştururken[56], Müslüman doğunun tarihinin ana çizgileri de İslâm'a göre

---

[55] Modern tarih yazımının 19. Yüzyılda Osmanlı tarihçiliği üzerinde etkileri olsa bile bunun ortaya çıkan ürünler bakımından yerleşik bir etki olmadığı görülür. En azından bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Tarihçileri batıdaki tarih yazımı hakkında bilgi sahibidirler. Tarihi Osmanı encümeniyle başlayan sürec modern tarih yazımının ürünlerinin ortaya çıktığı başlangıç olarak görülür. Geleneksel tarih yazımı daha çok batılılaşma öncesi şark islâm tarih yazımıyla ilgilidir. Bekir Kütükoğlunun vakanüvis üzerine yazdığı makalesi bu süreçlerin vakanüvislik üzerinden anlaşılması bakımından iyi bir örnek olarak görülebilir. Bkz. Bekir Kütükoğlu, *Vekayinüvis Makaleler*, İstanbul 1994. Ayrıca şu makale ve eserlerde Osmanlı-Türk tarih yazımının hem geçmiş hem de modern dönemleriyle ilgili bilgi bulunabilir; "Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usüllerine Dair, Akçuraoğlu Yusuf, *I. Türk Tarih Kongresi*; *Felsefe Kurumu Seminerleri* 1-2-3, Ankara 1977. Bu seminerlerin üçüncü bölümü Türkiye'de Tarih Eğitimine ayrılmıştır.; "Osmanlı Tarih Yazıcılığının Evrimi Üstüne Düşünceler", İlber Ortaylı, *Türkiye'de Sosyal bilim Araştırmalarının gelişimi*, 1986; Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik, *Tanzimat I*, İstanbul 1940; *Söğütten İstanbul'a* adlı derleme eserin ilk bölümlerinde ilk dönem Osmanlı Tarih yazımı üzerine makaleler bulunabilir. Oktay Özel- Mehmet Öz, Ankara 2000; Bu konuda yazılanlar üzerine bir bibliyografya denemesi için bkz. Bülent Arı, "Osmanlı Tarihçiliği Bibliyografyası", *Muhafazakar Düşünce*, yıl 2 sayı 7, Kış 2006, s 269

[56] Bkz. Marc Bloch, *Feodal Toplum*,. Çeviren;M. Ali Kılıçbay, Ankara, s 119; *A History Of Historical Writing*, Harry Elmer Barnes, Second Revised Edition, Newyork 1962, s. 55; Richarr J. Evans *Tarihin Savunusu*, Çeviren; Uygur Kocabaşoğlu, Ankara 1999, s. 23; Collingwood, *a.g.e*, s 89

düzenlenmiştir.[57] Bu durum sözlü tarih anlatılarında olduğu gibi tarih yazıcılarının ortaya koyduğu metinlerde de kendini gösterir. Osmanlı tarih anlayışında da belirleyici olan İslâm inancıdır. Bu inancı tarihi metinler ve sözlü anlatılarda belirgin bir şekilde görmek mümkündür. Şablon ve kurgu bu çerçevede oluşturulur. [58] Konu dünya tarihiyse ilk insan Adem ile tarih başlar, ardından İslâm tarihçiliğinin belirlediği peygamberler tarihi, halifeler devri gelir; bu süreçten sonra belirleyici olan Osmanlı hanedanı olmuştur. [59]

Resmi tarih yazımı yukarıda anlatıldığı şekilde gelişirken popüler tarih eserleri de destani-menkıbevi gazi kahramanların hikayelerinde İslâmi geleneği sürdürüyorlardı. Bunların hikayelerinde kutsal savaşla birlikte akaid ve amele dayalı prensipler de yer alırdı. İyi bir savaşçı ve aynı zamanda evliya özellikleri gösteren tarihi kahramanlar, bütün mücadelelerini İslam uğrunda yapıyorlardı. Bu mücadele eserlerin adına olduğu gibi muhtevasına da yansıyordu. Mesela Battal Gazi'nin bütün gayesi İslâm'ın hakim olduğu bir dünyayı kurmak için bu uğurda savaşmaktı. Misyonu konusunda ilk değildi, ama sonrakilerin kendisiyle halef-selef ilişkisi kuracağı önemli bir isimdi. O, Hazreti Ali'nin yolundan giderek bu savaşı sürdürürken, onun yolundan giden Danişment Gazi ya da Sarı Saltık'ın gayesi de İslâm uğrunda savaşarak İslâmın hakimiyetini sağlamaktı. Bu savaşçıların hikayelerinin anlatıldığı metinlerde Müslüman olmayanlarla yapılan savaşlar ve bunun sonucunda gelişen hareketli somut olaylar içerisinde dini pratiklerin öğretimiyle birlikte ideolojik mesajlar da veriliyordu. Popüler tarih anlatılarının menkıbevi kahramanları ve muhayyel olaylarının yerini resmi tarih yazımında dünyevi olaylar ve gerçek kahramanlar alırken mesajların dünyeviliği daha belirginleşiyordu.

Tarihi dönemler genellikle kutsal zamanla ilişkilendirilir. Her dinin kendine özgü kutsal zamanları vardır. Mesela Hz. İsa'nın doğumu veya Hz. Muhammed'in hicreti bu zamanın belirlenmesinde mümin olmanın gerektirdiği önemli dönüm noktaları olarak

---

[57] *Müslümanlarda Tarih- Coğrafya Yazıcılığı*, Ramazan Şeşen, İstanbul 1998;

[58] Kitaplar besmeleyle başlar, girişinde hamd ü sena bulunur. Bu kısma eski tabiriyle "Besmele, hamdele, salvele"denir.

[59] Mesela Mehmet Şem'i Efendi'nin *Esmarü't Tevarih* adlı eseri, İstanbul 1267, Taş baskı,Özege; 5145; Bunun daha sonra basılan *İlaveli Esmarü't-Tevarih Ma'a zeyl* İstanbul 1295; Özege; 5146.

kabul edilir.[60] Osmanlı tarihçiliğinde ve tarih anlayışında İslâm inancının zamanı ve olguların yorumlanmasını belirleyen hakimiyeti modern dönemde etkisini kaybetmiş, yerini milliyetçiliğin ortaya çıkardığı farklı Türkçü yorumlara bırakmıştır. Zaman olarak ana dönüm noktası miladi takvim olurken, olgular Türklük merkez olmak üzere yorumlanmıştır.[61]

I. 2. OSMANLI TARİH YAZIMININ İKİ ALANI

Osmanlı tarih yazımının ilk örnekleri olarak kabul edilen Osmanlı tarih metinleri hanedanın tarihinin anlatıldığı *Tevarih-i Al-i Osman*'dı. İlk metinleri sözlü anlatılara dayanan bu eserler, sözel özelliklerini üsluptan anlaşıldığı şekliyle belirgin bir şekilde taşıyorlardı.[62] Bunlar popüler üsluplarıyla sözlü anlatılarda yaşayan geçmiş bilgisinin sonraki dönemlere aktarımı ve yaygınlaşmasında önemli araç olurken, daha önce belirtildiği gibi Osmanlı tarih yazıcılığının hem popüler hem de resmi yazımının kaynağını teşkil etmişlerdi. Bu kaynaktan doğan devlet merkezli Osmanlı resmi tarih yazımı, toplumsal ve siyasal gelişmelere paralel bir çizgide tekamül ediyor, muhtevası da aynı şartlara göre şekilleniyordu. Mesela, fetret devriyle birlikte doğan ortamda Orta Asyalı geçmişe Timur'un nüfuzu karşısında güç kazanmak için gönderme yapılırken,[63] aynı dönemde Osman Gazi tiplemesindeki dindarlık Yıldırım'ın devrine gönderme yapıyordu. Burada verilen mesaj Yıldırım'ın günahlarından dolayı yenilmiş olmasıyla ilgiliydi [64]

İlk Osmanlı tarihlerinin üslup ve tarzındaki sadelik zamanla değişecek ve İran tarihçiliğinin etkisi kendisini İdris-i Bitlisi'yle gösterecekti. Güçlü İran etkisi dışında, ulema sınıfından bazı tarihçiler Arap tarihçiliğinin etkisiyle tarih yazmıştı. [65] Arap tarih yazımından üslup ve tarz olarak etkilenmeyse İslamiyet'in doğal bir neticesi olarak

---

[60] Müslümanların kutsal zamanı konusunda bkz. Annemarie Schimmel, *Tanrının Yeryüzündeki İşaretleri*, İstanbul 2004, s. 99-112.

[61] Bu konu sonraki bölümlerde ele alınacaktır.

[62] Colin Imber, "İlk Dönem Osmanlı Tarihinin Kaynakları", *Söğütten İstanbul'a*, Hazırlayan; Oktay Özel-Mehmet Öz, Ankara 2000, s. 40; Bu konuda daha geniş bir çalışma için bkz. Cemal Kafadar, *Between The Wordls: The Construction Of The Ottoman State,* Berkeley: University of California Press 1995

[63] Feridun Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*, 3. Baskı, İstanbul 2005, Orta Asya geçmişi ve Oğuz gelenekleriyle kurulan bağlantı için s 151.Yıldırım Beyazıd'ın

[64] Halil İnalcık, " Osmanlı Tarihyazıcılığın İlk Dönemleri, Oktay Özel- Mehmet Öz, *a.g.e*, s 98

[65] Kütükoğlu, *Vekayünivs...*, s. 27.

Müslüman toplumların hepsinde vardı. Farsça ve Arapça'ın etkisiyle olan değişim aynı zamanda edebi anlamda zengin bir üretimi de beraberinde getirdi. Edebiyatın bütün türlerinde özellikle nesirde on altıncı yüzyıl bir dönüm noktası oldu. Tarih bu yüzyılda yaygınlaşan bir tür olarak edebiyata mensur eserler kazandırdı [66] 16.Yüzyılda belirli bir yükseliş kaydeden tarih yazıcılığı 17. Yüzyılın birikimi sonrasında vakanüvisliğe dönüşecekti.

"Vakanüvis" Osmanlı tarih yazıcısını ve onun vazifesini ifade eden bir kavram olarak devletin çöküşüne kadar varlığını sürdürdü. Osmanlı tarih yazıcısı vakanüvis sıfatıyla bürokrasinin bir parçasıydı. Devlet kurumu olarak uzun süre mevcudiyetini sürdürmüş olan vakanüvislik, *Tevarih-Al-i Osman*, *Tarihi Takvim*, *Şehnamecilik* gibi tarih yazımı geleneklerinden beslenip kendi tarzını oluşturmuştu. Bu tarzın etkisi tarih yazımındaki gücünü kaybetmeye başladığında devletin bütün eski kurumlarında buna benzer bir zaafiyet yaşanıyordu.

Vakanüvislikteki yöntem ve anlayış olarak değişim diğer kurumlarda olduğu gibi batılılaşma sürecinde oldu.[67] Batı tarih yazımının modern tarihçiliğe dönüşmesinin kökleri daha eskiye götürülse de en önemli değişiklik 19.yüzyıldan sonraki asrı da etkileyecek olan Ranke'yle olmuştu.[68] Batının yeni tarih metodolojisinden etkilenen Osmanlı tarih yazıcılığı, vakanüvisliği sürdürürken vakanüvisten beklenenler farklılaşmıştı. Bu beklenti daha önce yazılmış olanların eksikliğine dikkat çekiyor, tarihin yeni metodlarla yazılması üzerinde duruyordu.[69] Tarih yazımından beklenen geçmişte olduğu gibi ağırlıklı olarak aktüel ihtiyaçlara yönelikti. Bunun için tarih yazımı modern metodoloji çerçevesinde yeniden yapılanmalıydı. Yeni metotla yazılacak tarih eserleri öncelikli olarak devletin bekasını sağlayacak ideolojiye hizmet sunacaktı. Bu düşünce vakanüvisliğin son yıllarında Tarih-i Osmani Encümeni'ni doğurdu. Tarihi

---

[66] Mustafa İsen-Osman Horata-Muhsin Macit, Filiz Kılıç, İ.Hakkı Aksoyak, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, 3.Baskı Ankara 2005, s 101.
[67] Batılaşma için bkz. Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yayınları İstanbul 1978;Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul 1978.
[68] Hayden White, *a.g. e*, s. 211.
[69] Mehmet Demiryürek, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Bir Osmanlı Aydını Abdurrahman Şeref Efendi*, Ankara 2003, s. 99.

Osmani Encümeni kuruluşundan o güne kadar olan zamanı içeren mufassal bir Osmanlı tarihi yazmak suretiyle Osmanlıcılık ideolojisine tarihsel zemin hazırlayacaktı.[70]

Osmanlı Tarih yazıcılığının ürünleri olan Tevarih-i Al-i Osman'türü, bir yandan resmi tarihçiliğin Tarih-i Osmani Encümenine kadar uzanacak olan çizgisindeki geleneğin başlangıcı olurken, bir yandan da popüler tarih yazımı geleneğinin ilk örneklerinden oluşturmuştu. *Tevarih-i Al-i Osman'ın* yanı sıra *gazavatnâme, fetihname* gibi yazıldıkları dönemlerin aktüel olayları ve kişileriyle ilişkili devlet merkezli eserleri Osmanlı popüler tarih eserleri olarak görebiliriz.[71] Bunlarla birlikte olayların görünümünü merkezden değil, halkın nazarı çevreden bakış olarak yansıtan, türkü, destan, vb gibi halk edebiyatı türleriyle ifade bulmuş sözlü-yazılı metinleri popüler tarih ürünleri olarak değerlendirebiliriz.[72] Yine merkez dışında çevreden bakışı yansıtan Osmanlı popüler tarih sınıflamasına toplumun değişik zümreleri arasında kabile, soy, aşiret, mezhebe, tarikata dayalı sözlü-yazılı anlatıları dahil edebiliriz. Mesela Alevi Bektaşi Menakıbnameleri bu anlamda dikkat çekicidir.[73] Bu zümrelerin modern çağda da geleneksel biçimde devam eden anlatılarına rastlanılmaktadır. Bu anlatılardaki nesilden nesile aktarılan yazılı sözlü geçmiş örgüsü kabile, soy, aşiret, tarikat çevresinde diğer bütün anlatılarla birlikte geleneğin devamlılığını sağlayan işlevsel bir yapıya sahiptir. Bu türün benzerlerinin modern toplumda da devam ettiği görülebilir.[74] Mesela bir ailenin tarihi, şirketin tarihi, cemaatin tarihi, derneğin tarihi vb.

Önceki iki gruba göre işlevsel olarak daha geniş bir alanda ve etkili bir yapıya sahip olan *Cenknâmeler, Battalnâme, Hamzanâme, Ebu Müslimnâme* türü eserler zaman ve mekan olarak dar sınırları aşmıştır. Mesela *Gazavatnâme, Fetihname,* türü eserler kendi bağlamında aktüel ve sınırlı bir alanda üretilip tüketilirken, *Hz. Ali Cenkleri, Hamzanâme, Battalnâme* gibi, tarihsel şahsiyetlerin Osmanlı öncesi dönemde ortaya

---

[70] "İfade-i Meram" , *TOEM,* Cüz 1, 1 Nisan 1329, s.1-3.

[71] Gazavatnemelerle ilgili bkz. Agah Sırrı Levent, *Gazavat-nameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnâmesi*, 2.Baskı, TTK Yayınları Ankara 2000

[72] Çağatay Uluçay, "Üç Eşkıya Türküsü", *Türkiyat Mecmuası*, Sayı XIII, 1958, s. 85-100; Cahit Öztelli, *Uyan Padişahım*, İstanbul 1976, s. 9-15.

[73] Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Menakıbnameler*, 2. Baskı, TTK Yayınları Ankara 1997; Ahmet Yaşar Ocak, *Alevi Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, 6. Baskı İstanbul 2007, s.25-50.

[74] Bkz. Ali Kenanoğlu-İsmail Onarlı, *Hubyar Sultan Ocağı ve Beydili Saraç Türkmenleri*, Hubyar Kültür ve Tanıtma Derneği Yayınları, İstanbul 2003.

çıktığı sanılan zaman dışı hikâyelerinin anlatıldığı ürünler, yüzyıllar boyunca hem sözlü hem yazma, hem de basılı eserler vasıtasıyla geniş bir kitle üzerinde etkili olmuştur. Herkesin anlayabileceği bir dille yazılan inançla iç içe geçmiş muhtevasıyla bu eserler, sonradan kitabi metinlere yansımış ve okuryazarlığın yaygın olmadığı zamanlarda toplu okumalarla yaygınlık kazanmıştır. Bu özellikleriyle dini pratiklerin öğretildiği didaktik eserler olmakla beraber, aynı zamanda inançla şekillenmiş olan tarih bilgisinin öğrenilmesinde katkıda bulunmuşlardır.

I. 2. 1. Osmanlı Resmi Tarih Yazımı

"Osmanlı tarih yazımı" tabiri devletin kuruluşuyla çöküşü arasındaki bir zamanı, tarihlendirmek gerekirse 1300-1922 arasında altı yüz yıllık bir zaman içerisindeki tarih yazıcılığının ortaya koyduğu tarih yazımının ifadesidir. Bu ifade aynı zamanda devletle iç içe geçmiş tarih yazıcılığının birbiriyle bütünlük arz etmeyen karmaşık metinlere sahip ürünlerinin karşılığıdır. Kuruluşunun ilk yüzyılına ait elde yazılı tarih metinleri bulunmamaktadır. Sadece yüzyılın sonunda Yahşi Fakih tarafında yazılmış olduğu söylenen bir tarih eserinden bahseden Aşıkpaşazade'dir, ama bu dönemde yazılı kayıtların olmaması tarihi anlatıların olmadığı anlamına gelmez.

"Kimdir Osmanlı tarihçisi? "Aşıkpaşazade midir, Hoca Sadettin midir, yoksa Ahmet Cevdet Paşa veya Abdurrahman Şeref midir?" İlber Ortaylı sorduğu bu sorularla Osmanlı tarih yazıcısına dair söylenebileceklerin ana başlıklarını da çizer. " Osmanlı tarih yazıcılığı vakayiname geleneğine mi, yoksa Rönesans' dan beri ağırlığını duyuran modern tarihçiliğe mi istinat eden bir bilgi ve edebiyat dalıdır? Osmanlı tarih yazımının evrimi üzerine yazdığı makalesinde"[75] bu soruyla da Osmanlı tarihçiliğinin hangi bağlamda ele alınmasına dair cevap arar.

Ortaylı'nın soruları buna benzer açılımlarla devam ederken yukarıda belirtildiği gibi bu sorularda cevaplar bir ölçüde başlıkla da bulunabilir. Bu başlıklarda farklı zamanlarlarda, farklı tarzlar ve üslupların varlığına işaret edilmektedir. Bu üslup ve tarzları besleyen farklı coğrafyaların oluşturduğu tarih evreninin izlerini Osmanlı beyliğinin ilk devirlerinde göçebe bir aşiretin henüz yazılmamış anlatılarında bulabiliriz.

[75] Ortaylı, "Osmanlı Tarih Yazıcılığının...", s .419-420.

Ayrıca geldikleri coğrafya itibarıyla farklı tarih anlatılarıyla karşılaşma dönemidir. Göçebe bir aşiretin tarihe dair anlatıları yerleşmeden önceki hayatlarını içeren her şeyden önce kendi aşiretlerine has bir yerden geliş hikâyeleri olmalıdır. Yeni edindikleri yurda getirdikleri anlatılar buradaki mevcut hikâyelerle de karşılaşmak durumundadır. Bu coğrafyada anlatılar Müslümanlıktan, Selçuklulardan ve Bizanslılardan kalan anlatılarla birliktedir. Beyleri de okuma yazma bilmeyen bir toplum, sözlü anlatılarla idare edebilir. Düşman oldukları Bizans'ın gelişmiş tarih yazıcılığına ve Müslümanların kendine has tarih yazıcılığından istifade edecek yazılı metinlere henüz ihtiyaçları yoktur. [76]

Bir uç beyliği şeklinde ortaya çıkan beyliğin misyonu gaza üzerine temellenmiştir. Gaza sadece yapılmakla veya ganimetle geçiştirilmez. Sonraki nesillere sözlü olarak aktarılır. Zamanla yazılı kültüre olan yatkınlık uzayıp giden gaza hikâyelerini *gazavatnâme* ve *menakıpname* tarzı ürünlerde metne çevirir. Bu metinlerle sözlü anlatılarda ilk kırılma yaşanır. Yazıcılar kimi zaman kendileri de bir şeyler katarak bulundukları toplumun mensuplarını, yaptıklarına ve yapılanlara dair olan bilgileri bir kahramana ya da ulu bir kişiye dayalı metinlerin oluşturduğu eserler aracılığıyla kolektif bir bellekte buluştururlar. Bu bellek kahramanlarını Osmanlı ailesi etrafında oluşturan kuruluş döneminin yansımasıdır.

Osmanlı kuruluş dönemi uzun süredir tartışılagelmiş kavram ve teorilerle açıklanmaya çalışılırken yeni bakış açılarıyla bu tartışmalara katkıda bulunulmuştur.[77] Bu tartışmalar ilk devir Osmanlı tarih yazımına dair metinlerin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu metinlerin kuruluştan daha sonra anlatılardan ya da şu anda bulunmayan metinlerden alıntılarla kurulmuş olmasıyla beraber,[78] ilk metinlerin tarihsel malzemeyi sunumlarında hitap ettiği çevreye göre anlaşılır üslubun, günümüz tarihçisine bu imkânı tanımaması erken dönem tarih metinlerinin örgüsünü tartışmalı kılan sebeplerdendir.[79]

---

[76] Bu konuyla ilgili Bkz. *Efsaneler ve Gerçekler*, Tartışma /Panel Bildirileri Ankara 19 Mart 1999, İmge Yayınevi Ankara 2000; Ayrıca bkz. *Söğütten İstanbul'a...*

[77] Bkz Oktay Özel-Mehmet Öz, *Söğütten İstanbul'a;* Eski nazariye için bkz. Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu,* Çeviren; Fatmagül Berktay, Ankara 1985.

[78] İmber, a.g.m, s. 39-40

[79] Victor L. Menage, "Osmanlı Tarihyazıcılığının İlk Dönemleri", *Söğüt'ten İstanbul'a, a.g.e.,* s. 75.

İlk Osmanlı tarih yazıcısı olarak kabul edilen Yahşı Fakıh'ın bulunamamış olan eserine dair bilgiler Aşıkpaşazade'den öğrenilmektedir.[80] Bursa'ya giderken Geyve'de kalan Aşıkpaşazade Sultan Orhan'ın imamı İshak Fakıh'ın oğlu Yahşi Fakıh' ın evinde kalmıştır. Yahşı Fakıh kendisine I. Beyazıd zamanına ait olan *Menakıb-ı Al-i Osman*'ını vermiştir. Aşıkpaşazade'nın eserinde kullandığı I. Beyazıd dönemi kaynağı budur,[81]ama nüshası bulunan bir örnek olması itibarıyla ilk tarih metni olarak kabul edilen *İskendernâme*'dir. Bu eser daha çok şairliğiyle tanınan Ahmedî'nin yazdığı mesnevidir. [82] Ahmedî genel dünya tarihinden bahseden bu uzun mesnevinin son kısmına Ertuğrul'dan Emir Süleyman'a kadar olan zamanı içeren bir *Dasıtan-ı Tevarih-ı al-i Osman* eklemiştir. Şu anda mevcut haliyle bu kısım Ahmedî'nin Emir Süleyman'ın himayesine girmesiyle ortaya çıkmış olmalıdır.[83] *Tevarih-i Al-i Osman* geleneği bundan sonraki tarih yazımında sık sık rastlanan tür olarak görünecektir. On beşinci yüzyılın başlarından itibaren oluşmaya başlayan bu türün örnekleri 16.Yüzyıla kadar uzanır.[84]

II.Murat devrinde görülmeye başlayan tarihi takvimler de sonraki dönemlere aktarılacak bilgilerin kaynağı olur. Bu dönemde hızlı tercüme faaliyetlerine girişilmesiyle Arapça ve Farsça eserler Türkçe'ye çevrilmiş, kültürel anlamdaki gelişmenin yansımaları edebiyatın her alanında hissedilmeye başlamıştır. Ortaya çıkan ürünler kültürel zenginliğin artması ve dil olarak Türkçe'nin yazım dili olarak yerleşmesine katkıda bulunmuştu.[85] Böylece bundan sonra daha önceki dönemlerde tarih yazımında kullanılmadığı bilinen Türkçe İstisnalar hariç başlangıcından sonuna kadar Osmanlı tarih yazımının temel dili olmuştur.[86]Bu dilde yazılmış olan Osmanlı kuruluş döneminin ilk asrına ait yazılı eserlerin olmaması dikkate alındığında ikinci asır boyunca ortaya

---

[80] Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çeviren; Coşkun Üçok, 3. Baskı, Ankara 2000, s .11; Halil İnalcık, "Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı?, *Söğüt'ten İstanbul'a* , s. 121.

[81] İnalcık, a.g.m, s. 121.

[82] Ahmedi 1330 yılı civarında Anadolu'da doğmuş ve Mısır'da tahsil görmüştür. Uzun bir süre Germiyan Beyinin merkezi olan Kütahya'da yaşamıştır.Menage, a.g.m, 75; Ahmedi'nin ölümü 1413 tarihindedir. Babınger, *a.g.e*, s. 12

[83] Menage, a.g.m, s. 76; İmber, a.g.m, s. 40. İmber eserin yazım tarihini 1390 olarak verirken Babınger bu tarihin isnad edildiği rivayetin Germiyanoğlu'na sunduğu aynı adlı eserin tarihiyle karıştırıldığını belirtiyor, Babınger, *a.g.e,* s 12; İskendername çevirisi için bkz.. Ahmedi, *İskendername*, Hazırlayan:İsmail Ünver, Ankara 1983.

[84] Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, 2. Baskı, İstanbul 2007, s. 21.

[85] Mustafa İsen..., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, s. 74, 75.

[86] Bu eserlerde temel dil Türkçe olmakla beraber üslup, tarz ve dilin kullanımının tarihi bağlamıyla ilgili olarak değişik görünümleri vardır. Eserlerle ilgili bkz. Babınger, *a.g.e*; Erhan Afyoncu, *a.g.e.*

koyulan edebi ürünlerin tarih yazımının ilk kaynakları olması bakımından ayrı bir yeri vardır.[87]

Yeni karşılaşmalar ve kırılma noktası olan fetret döneminin ortaya koyduğu durum tarih yazımına doğrudan yansıyordu. Mesela Timur yenilgisi sonrasında yeniden toparlanma yolundaki devletin tarih yazımında zalim Timur imajı hakimdi. 15.Yüzyıl tarihçilerinin çoğunda bu imaj yaygın bir şekilde kullanılıyordu.[88] Yeni yapılan yorumlarda Bayezid'ın günahlarını bu yenilgiyle ilgili görenler, buna nispet olarak Osman Gazi'nin İslâm'la yakınlığı konusuyla ilgili vakaları yazıyorlardı. Osman Gazi'nin pazar vergisini şeriat ihlali sayıp engellemeye çalıştığı bir hadise anlatılırken yenilgiye sebep olmuş günahkâr Bayezid yerine, Osman Gazi'nin şeriata bağlı Müslüman kimliği öne çıkarılarak yeni dönem için ideal bir tip olarak öne sürülüyordu.[89]

Tarihin aktüel şartlara göre yeniden yorumlanma ihtiyacının modern dönemdekine benzer işlevini 15.Yüzyıl Osmanlı devletinde de görmek mümkündü. Oğuz destanına ilk müracaat yirminci yüzyılda yapılan modern müracaatlardan çok önce on beşinci yüzyılda yapılmıştı. Timur devletine karşı yenilginin doğurduğu zafiyetin sona erdirilmesi için Oğuz destanına müracaat edilmişti. Henüz unutulmamış Oğuz şecereleri bu yeni tarih yazımında Osmanlı hanlarını doğunun hanlarıyla muadil gösteriyordu. Mesela bu tarih yazımına göre Sultan I. Bayezid kendisini "Sultan-ı Rum" olarak tanıtmıştı. Osman Gazinin ağzından naklen "Allah Selçuklu sultanına sultanlık verdiyse, aynı Allah bana da gaza sebebiyle hanlık verdi. Eğer O ben Selçuklu hanedanındanım derse ben de Gökalp neslindenim derim" Şeklinde rivayet vardı."[90]

13. Yüzyılla birlikte yazılı olarak yaygınlaşmaya başlayan Türkçe'nin edebi unsurları 14. ve 15. yüzyıla geleneğini devrederek daha sonraki yıllara o zamana kadar oluşan birikimi aktarmışlardı. *Tevarih-i ali Osman, tarihi takvim, gazavatnâme* ve *menkıbe* türü eserlerle yazılı ürünlerini vermeye başlayan Osmanlı tarih yazıcılığı[91] diğer bütün

[87] Menage, a.g.m, s. 74.
[88] Emecen, *a.g.e*, s.163.
[89] İnalcık, "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu", s. 98.
[90] İnalcık, " Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu", s. 99-100 ; Bkz. Emecen, *a.g.e*, s.151.
[91] Afyoncu,a.g.e, s 19-23.

kurumlara yansıyan Arap ve Fars etkisiyle birlikte Türk-Moğol, Anadolu- Yunan geleneklerinin de izlerini taşıyan bir etkileşim içindeydi.[92] Bu etkileşim bürokratik değişmeyi etkilerken tarih yazmayı bir vazife olarak üstlenen Osmanlı tarih yazıcısını da etkilemişti. Bu değişmeyle ilk dönemlerin popüler ve ideoloji yüklü metinlerinin yerini 16.Yüzyıl itibariyle belli bir sisteme oturmuş metinler alacaktır.[93]

Osmanlı tarih yazıcıları şablon olarak İslâm tarihçilerinin İslâmiyeti tarihin ana çizgisi olarak gören şemasını kullanıyorlardı.[94] İslâm tarihçiliği İslâm ilimlerinden hadisin metodolojisinden doğmuştu. Zamanla İslâm devletlerinin saraylarında, vakanüvis benzeri sade dille yazan, tenkitten uzak bakışlarıyla bir bakıma sarayın sözcülüğünü yapan bir tarihçi tipi doğdu. Daha sonra Farsça ve İran geleneklerinin yeniden ortaya çıkışı Türk- Moğol saraylarında rağbet görmüş eski sade dilin yerini ağdalı Farsça eserlere bırakmıştı.[95] Bunun Osmanlı devletindeki örneği münşiyâne üslubun yaygınlaştığını gösteren eserlerdi. Mesela İdrisi Bitlisi'nin *Heştbehişt* adlı mensur eseri ve Firdevsi'nin *Şehname*sinden esinlenmiş şehname tarzı eserler on altıncı yüzyıl tarih yazımında *Selimname*, *Süleymanname* gibi eserleri ortaya çıkardı.[96] Şehnameci Lokman 16. yüzyılda bu tarzın en önemli ustalarındandı. [97] Böylece üslup açısından Fars tesiri daha belirgin şekilde görülmeye başlamıştı. Fars tarih yazıcılığın tesirinin yanı sıra Arap tarihçiliğinin etkisinde de eser yazıldı. Mesela Taşköprülüzade, Katip Çelebi, Müneccimbaşı, Cenabi gibi tarihçiler de bu etkinin izleri görüldü [98].

Tabii bütün bunlar bir etkinin izleridir. Bir bütün olarak görülen etkileşim, kurumsal ve siyasal olduğu kadar tarih yazımında da görülmüş, edebiyatın bütün türlerinde

---

[92] Gabriel Piterberg, *OsmanlıTrajedisi*, Çeviren; Uygar Abacı, İstanbul 2005, s 46;Kütükoğlu, *a.g.e*, s. 27

[93] " Bazı ufak tefek istisnalar dışında 16.Asra kadar tarih kitaplarımız hikaye ve destan tarzında ve halk lisan ve zihniyetiyle yazılmış basit ve aynı zamanda muhtasar malumatı toplayan takvimler ve vekayinamelerdir." Mükrimin Halil Yinanç, a.g.m, s.574 ; Bkz. Afyoncu, *a.g.e*, s 24-29.

[94] Akçuraoğlu Yusuf, a.g.m, s. 589.

[95] Farsça tarih yazan mesela Cüveyni (öl.1283) nin ve Vassaf'ın (öl. 1312) münşiyâne üslubu ve ıstılahlı dili Reşidüddin (öl.1318) ile Timur'un ve halefleri devrinin bazı tarihçilerininin sade üslubuna tercih olunmuş; Mirhand (öl.1498) ;Timur'un süslü üslubu beğenmediği sade bir dille tarih yazılmasını istediği bilinmektedir. s. 3;Timur'un oğlu Şahruh'da babasını anlatan sade üsluplu bir eser yazdırmak istemişti, tarihçi Fasih'se yazdığı eserde Vassaf'ın yolunu tutarak ağdalı bir dille yazılmış eser ortaya çıkardı. İsmail Aka, s. 7, *Tarihname*, İsmail aka,; Kütükoğlu, *a.g.e*, s. 27.

[96] Kütükoğlu, *a.g. e*, s. 8.

[97] *a.g.e*, s . 9.

[98] *a.g.e*, s. 27; Bu konuda bkz. Eyüp Baş, *Dil-Tarih İlişkisi Bağlamında Osmanlı Türklerinde Arapça Tarih Yazıcılığı*, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2002.

yansıması olduğu gibi tarih yazıcılığını da etkilemişti. Farisî üslubun yaygınlaştığı yıllarda Türkçe'nin de tarih yazımında önemli ürünleri ve dönüm noktası olacak eserleri ortaya çıktı. İbn-i Kemal'in yazdığı *Tevarih-i Al-i Osman* 16.yüzyıl Türkçe tarih yazımında önemli dönüm noktalarından biriydi. Dokuz defterlik bu eserde daha öncekiler gibi birbiriyle ilgisi olmayan olaylar yığını yerine bir bütünlük kurulmuş, olaylar birbiriyle bağlantılı olarak ele alınmıştı.[99] 16. yüzyılda farklı ve etkili üslupları bir arada barındıran Osmanlı tarih yazımı sonraki yıllarda devletin gücünün zirvesi olarak konu edilecek bu dönemi seleflerine aktarmışlardı.

17. yüzyılın tarihçilerinde toplumsal çözülmeleri içeren ve aktüel problemleri eserlerine yansıtan ürünler ortaya çıkıyordu. Temelleri on altıncı yüzyıldan itibaren Lütfi paşanın *Asafnamesi* ve Gelibolu Ali'nin eserlerinde ortaya atılacak olan nasihatname geleneğinin izleri 17. yüzyılda daha fazla yer tutacaktır. 16. yüzyılda üslup açısından Fars etkisinin belirgin olduğu Osmanlı tarihçiliğinde düşünsel anlamda İbn Haldun etkisi görülmeye başlandı. Bu etki daha sonraki yüzyıllara da yansımış, özellikle on altıncı yüzyılda Gelibolu Ali, daha sonraki yüzyılda Katip Çelebi ve Naima gibi tarih yazarlarının eserlerinde belirginleşmiştir. Bu izlerin etkisini 19.yüzyıla kadar görmek mümkündür. Mesela İbni Haldun'un meşhur eseri olan *Mukaddime*'nin çevirisinin yarım kalan kısmı 19. Yüzyıl Osmanlı tarihçiliğinde bir dönüm noktası olan ve İbni Haldun'dan etkilenmiş olan Cevdet Paşa' tarafından tamamlanmıştır. [100]

Bu farklı devirlerin dört tarih yazarının sadece vakaları yazmanın ötesinde toplumsal bir bakış açısına sahip oldukları görülmektedir. Öncelikli olarak tarihçi kimliğiyle öne çıkan Naima bunu eserine yansıtırken, diğer yazarlar tarihçiliklerinin yanı sıra mütefekkir kimlikleriyle de tanındılar. Farklı alanlardaki eserlerinde bunu yansıttılar. Gelibolu on altıncı yüzyıl düşünce hayatında önemli yer sahibi oldu. Ahmet Cevdet Paşa hem tarihçiliği hem toplum görüşü anlamında 19. yüzyılda belli bir zirveyi temsil ediyordu. Katip Çelebi tarihçiliğinden ziyade coğrafyacılığı ve toplumsal görüşleriyle kıymet kazandı. Daha çok yazdığı tarihle tanınan ve toplum görüşlerini burada açığa vuran Naima önemli tarih kitapları olarak, İbni Haldun'un *Mukaddime*'sinden,

---

[99] Menage, a. g. m, s 73-74; Afyoncu, *a.g.e*, s. 30.
[100] Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, " Türkiye'de İbni Haldunuzm", *Fuat Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s. 153-163.

Gelibolulu Alî'nin *Kunhülahbar*'ından ve Katip Çelebinin *Fezleke*'sinden bahsederken, seleflerinin önemine dikkat çekmiş oluyordu. [101]

Osmanlı merkez teşkilatında görevlendirilmiş devlet tarihçisine on yedinci asrın sonunda tarihçi Naima ile birlikte "vekayinüvis" ünvanı verildi. Naima' ile başlayan süreçte "vekayinüvis" daha sonra da "vakanüvis" olarak anılacak tarihçiler Osmanlı resmi tarih yazıcısıydılar. Sonraki iki asırlık süreçte Osmanlı resmi tarih yazımı vakanüvisler tarafından yapıldı. Her ne kadar bu kavramın daha önce de kullanıldığı bilinse de bu vazifenin oturmuş bir sisteme dönüşmesi Naima ile olmuştur. Divan-ı Hümayun kalemleri arasında teşekkül eden vakanüvislik son vakanüvis Abdurrahman Şeref'in vazifesiyle sona ermiştir [102]

Genellikle Divan-ı Hümayun kalemi mensupları arasından seçilen vakanüvislerde belli meziyetler aranmıştı. Bu meziyetlerin zaman içerisinde farklılıklar taşıdığı görülmüştü. Vakanüvisler vasıfsız katipler değil bilakis edebiyat ve sanatkârlıkda mahir edebî vasıfları ağır basan katipler arasından seçiliyor, başarılı olanlar ödüllendiriliyordu. Vakanüvislerin zamanının hadiselerini yazmalarının ötesinde kendinden önceki dönemlerin eksik yazılanlarını tamamlamak vazifesi de oluyordu. Eserini yazarken devletin belgelerinden yararlanma imkanı olan vakanüvislere kendilerinden önce yazılmış resmi ve hususi tahrirat verilirdi.[103] Zamanla vakanüvislerin kullandığı bu tür kaynakların daha da genişlediği görülmektedir. [104]

Osmanlı resmi tarih yazımını yürütenlere düzenli olarak vakanüvis ünvanın verilmesi Naima ile başlarken, ilk vakanüvis olarak anılacak olan Naima hem ilk vakanüvis olması itibarıyla hem de yazdığı eser itibarıyla Osmanlı tarihçileri arasında farklı bir

---

[101] *Tarih-i Naima*, Hazırlayan; Mehmet İpşirli, c. 1, TTK Yayınları, Ankara 2007, s . 4.

[102] Kütükoğlu, *a.g.e*, s 104; Abdurrahman Şeref 1253-1341. Biyografisi hakkında bkz. Efdalüddin, *Abdurrahman Şeref Efendi-Tercüme-i hali, Hayatı Resmiyesi ve Hususiyesi*, Halk Matbaası İstanbul 1927.

[103] Kütükoğlu, *a.g.e*, s.105-107.

[104] Mesela vakanüvisler arasında eser bırakmadığı için pek bilinmeyen Recai Mehmed Şakir Efendi, vakanüvisliğin layıkıyla yapılması için bir layiha sunmuştu. Bu lahiyaya göre dış münasebetlerin daha iyi yazılabilmesi için kendisine yardımcı olarak bir mütercim verilmesini istiyordu. Kütükoğlu, *a.g.e*, s 130. Ayrıca Ahmet Cevdet Paşa da seleflerinin eserlerini kullanmanın dışında muasırların eserlerini ve ricalden dinlediklerini de kaynak olarak kullanırken kaynaklarının sınırlarını geniş tutmuş, yazılı kaynaklarla birlikte sözlü kaynaklara da dikkat etmişti. Kütükoğlu, *a.g.e*, s.132.

yere sahip oldu. [105] Naima eserini 18.yüzyılın başında bitirdi. 17.yüzyıl olaylarını içeren bu eser sonraki yıllarda da cazip bir metin olarak diğer tarih eserleri için pek görülmeyen biçimde matbaanın da defalarca bastığı kaynaklar arasında yer aldı. 18.yüzyıla bütünüyle bakıldığında yeni kurumsallaşmaya başlayıp resmi bir misyona dönüşen resmi tarih yazıcısı vakanüvis için önemli bir yüzyıldı. Artık vakanüvislerin yazdıkları sadece sayıca çok az üretilen yazmalarda değil matbaanın geniş kitlelerle ulaşabilen baskı kitaplarında taşınacaktı. Bütün yazılı eserler için geçerli olan matbaanın yaygınlaştırıcı işlevi tarih kitapları açısından daha etkili oldu. Yeni kurulan Osmanlı matbaasının bastığı ilk eserler arasında tarihi metinler önemli yer tutuyordu. Tarihi metinlerin yanı sıra coğrafya eserlerine de değer veriliyordu. Bu aynı zamanda dönemin düşünce tarihi açısından bu eserlerin yerine dair bir işarettir. 17. yüzyıla damgasını vurmuş olan Katip Çelebi ve Naima gibi yazarların eserleri Müteferrika'nın dikkatinden kaçmamıştı. Mesela Müteferrika matbaasında ilk basılan kitap olan *Vankulu Lügatı'ndan* sonra, ikinci kitap olarak Katip Çelebi'nin *Tuhfetü'l-kibar fi esfari'l-bihar* (1729) adlı eseri basılmıştı. Ayrıca Katip Çelebi'nin Coğrafya eseri *Cihannüma* (1732) ve *Takvimüttevarih* (1733) adlı kitapları da ilk basılan eserler arasındaydı.[106] *Tarih-i Naima* (I-II 1734), *Tarih-i Raşid* (1741), *Tarih-i Çelebi-zade Efendi* (1741) gibi vakanüvis tarihleri de Müteferrika matbaasının bastığı az sayıdaki eser arasına girerek tarih kitaplarının basımına verilen önemi göstermişlerdi.[107] Naima Tarihi bundan sonra üç defa daha basılarak en çok baskı yapan vakanüvis kitabı oldu. [108] 1745 yılında İbrahim Müteferrika'nın ölümüyle ilk Osmanlı matbaası başlangıçtaki hareketliliğini bir süre için kaybederken, basılan kitapların sayısı bu sırada on yediydi.[109] Bunların çoğunluğu tarih kitapları olduğu gibi basılan kitaplar içinde en çok satılmış olma ihtimali olan da bir tarih kitabıydı. Ömer Bosnavi'nin yazdığı Bosna tarihine ait kitap, Müteferrika'nın terekesinde satılmayan kitaplar arasında nüshası çok az kalanlardandı. Avusturya-Osmanlı savaşlarını konu edinen bu kitap oldukça popüler

---

[105] Kütükoğlu, *a.g. e*, s. 105.

[106] Orlin Sabev, *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa* Serüveni *(1726-1746)*, İstanbul 2006, s 182-231; Osman Ersoy, *Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler*, Ankara 1959;Turgut Kut, *Yazmadan Basmaya; Müteferrika, Mühemndishane, Üsküdar*, Yapı Kredi Yayınları İstanbul 1996, s 7-8; Takvimüttevrih adlı eserin İtalyanca'ya tercüme edilerek yapılmış ilk baskısı Venedik 1697 tarihlidir, bkz.Yahya Erdem, *Müteferrika*, s. 37. Bu eserde Adem'le başlayan kronoloji 1648 yılına kadar gelir.

[107] Turgut Kut, *a.g.e*, s.7- 8; Osman Ersoy, *a.g.e.*

[108] Giridî Mustafa Naima, *Ravzatü'l Hüseyin Fi Hülasat-ı Ahbari'l Hafikayn*, İstanbul 1147 Müteferrika Matbaası ve Matbaai- Amire baskıları 1259, 1280, 1281

[109] Turgut Kut, *a.g.e*, s. 7.

hale gelmiş matbu örneğinden bir çok yazma istinsah edilmişti.[110] Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere tarihin popülerleşmesinde ilk matbaanın önemli bir işlevi olmuştu.

Batıyla olan temasların harplerden ziyade kültürel alışverişle de olması kültürel taklidi ve bununla beraber yeni sosyal düzenlemeleri beraberinde getiriyordu. Sosyal düzenlemeler günümüz tarihçilerine yansıdığı kadar devrin tarihçilerini de meşgul eden kırılma noktaları oldu. Batılılaşmanın başlangıcı sonraki yüzyılların tasviriyle genellikle Lale Devri olarak görüldü. Bu devirde meydana gelen değişimler Patrona isyanı olarak anılacak ayaklanmayla ortaya çıkan tepkilerle son buldu. Matbaanın girişi böyle bir isyanın uyandırdığı cazibe karşısında çok fazla önemsenmemiş olmalı ki, isyan daha önceki bütün vakaların yazılması gibi yazılırken, Müteferrika matbaası üzerine kendi döneminde pek fazla şey yazılmadı.

18. yüzyıl tarihçiliğinin sınırlı sayıdaki vakanüvis tarihinin yanı sıra hususi tarihçelerde bir artışın olduğu görülmektedir. Bunlar, resmi tarihçiliğin merkezi sisteminin dışında daha çok vakayla ilgilenen dar bakışının ötesinde sonraki dönemlere kaynaklık anlamında öncelikli eserler sayılabilecek türlerdi. Bunların içinde asırlardan beri yazılmakta olan popüler özellikleriyle *fetihname, gazavatnâme*[111] türü eserlerle birlikte tarih eseri sayılabilecek başka eserlerde mevcuttu. Bunlar sefaretnamelerdi. Batıya karşı temkinli yaklaşan Osmanlı artık sefaretnameler yoluyla batıyı tanıyor tanıdıklarını eserlerine yansıtıyordu. Ayrıca bu dönemin popüler konuları arasında Rusya'nın yükselişi ve Osmanlıyla olan münasebetleriyle birlikte İran'la olan münasebetler ve savaşlar da ilgi konusuydu. [112]

Matbaa tarihin popülerleşmesini sağlayan önemli bir araç olmuştu, ama 18.yüzyıl Osmanlı dünyasında matbaanın ürünlerinin ancak izleri görülebiliyordu. Çünkü Müteferrika'dan sonra matbaanın ciddi biçimde yeniden ele alınması Müteferrika'nın

---

[110] Orlin Sabev, *a.g.e*, s. 230-231.
[111] Bu yüzyıldaki eserler için bkz. Agah Sırrı Levent, *a.g.e*, s. 135-159.
[112] Afyoncu, *a.g.e*, s. 108-119. İran'la ilgili olarak, *a.g.e*, s. 93. Rusya' ile ilgili olarak, *a.g.e*, s. 95. Sefaretnameler için ayırca bkz. Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, TTK Yayınları, Ankara 1968.

ölümünden yarım asır sonrasında olacaktı. Bu dönemde matbaaya olan ihtiyaç belirginleşmişti. Ders kitabı tarzı kitaplarla birlikte vakanüvis tarihleri de matbaanın ilgi alanındaydı. Mesela 1784 yılında yeniden faaliyete geçen matbaanın ilk bastığı kitaplar vakanüvis tarihleri oldu. *Tarih-i Sami ve Şakir ve Suphi* adıyla üç tarihçinin eseri bir arada basıldı. (1783-84) Hemen ardından *Tarih-i İzzi* (1784-85) de basılan tarih kitapları arasındaydı[113]

Yüzyılın sonuna doğru III. Selim'in reformlarının ifadesi olan Nizam-ı Cedid düzenlemesi vakanüvisliğe de yeni bir düzen getiriyordu. III.Selim Vakanüvis Edip Efendi'ye vakaları açık, doğru, riya ve dalkavukluk yapmadan yazmasını ve bunun için vakaların Edip Efendi'den gizlenmemesini emrettiği farman yayınladı.[114] Edip Efendiyle ilgil olarak bu tenbihleri yapan III. Selim Vasıf Efendi' yle ilgili olarak da benzer bir ferman yayınlayarak tarih eserlerine olan ilgisini gösteriyordu.[115]

Yeni düzen kurma çabası, uluslar arası ilişkilerin sıklaşan hareketliliği ve Patrona isyanından yüzyıla yakın bir süre sonra benzer gerekçelerle ortaya çıkan Kabakçı isyanı 19. yüzyılın başında farklı bir hava yaratmıştı. Kabakçı isyanı sonrasında resmi tarih yazımı yeniden rayına otururken, bundan sonraki süreçte vakanüvis tarihçiliğini daha çok ulema sınıfından gelen önemli isimler temsil edecekti.[116] Yüzyılın başında bir nevi popüler tarihler sayılabilecek olan özel hususi tarihçelerin bolluğu dikkat çekiciydi. Bu bolluk Kabakçı ayaklanması ve ardından bir süre sonra Alemdar Vakası olarak devam eden olaylar zinciriyle ilgiliydi. Bu aktüel olayların tarih yazımına daha doğrusu olay örgülü anlatılara yansıması isimsiz vakayinamelerin bolluğuyla daha rahat anlaşılabiliyordu. Bunlar "ruzname" şeklinde günü gününe tutulmuş eserlerdi. Modern tarihçiler için birer kaynak olurken o devri yaşayanların olaylarla ilgili meraklarını gidermek için yazılmış metinlerdi. Birçoğunda da müellifler bilinmeyecek şekilde bırakılmıştı. Anlaşılan popüler tarih bu dönemde de toplumu sarsan aktüel olaylar karşısında işlevsel haldeydi.[117]

---

[113] Turgut Kut, *a.g.e,* s. 9.
[114] Kütükoğlu, *a.g.e,* s.108.
[115] Kütükoğlu, *a.g.e,* s.109, 120.
[116] Bkz. Kütükoğlu, *a.g.e,* s.195.
[117] Bkz. Ahmet Özcan, *Kethüda Said Efendi Tarihi ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 1999, s.X- XII.

II.Mahmut dönemi tarihçileri arasında ulema sınıfından meşhur isimler görünüyordu. İlmiye sınıfından daha önce de vakanüvis atanmış olsa bilse Mütercim Asım'la başlayan seçkin ulema zinciri, Şanizade Ataullah Efendi Sahaflar Şeyhi-zade Esad Efendi ve ardından Ahmet Cevdet Paşa'yla devam eden vakanüvislerle kuruluyordu. Bu vakanüvislerin dikkat çeken özellikleri bütün 19. yüzyıla damgasını vurdu. Bu damga Ahmet Cevdet Paşa haricinde olanlar için işledikleri dönem ve olaylar itibarıyla olabilir, ama tarih metodolijisi anlamında yeni bir şey ifade etmezler. Mütercim Asım Arapça'dan Türkçe'ye yaptığı sözlük tercümesinden dolayı mütercim olarak tanınıyordu. *Kamus-ı Okyanus* adı verilen büyük bir sözlüğü tercüme etmişti. [118] Şanizade tarihçiliğinden ziyade Osmanlı tıbbının batıya dönmüş yüzünün ilk önemli isimlerinden oldu. Batının her şeyiyle ilgi odağı olması tarihçilerinde yüzünü batıya çevirmişti. Batı dili bilen tarihçilerin arasında Şanizade de vardı.[119] Batı dillerinden birini bilmek Osmanlı tarihçileri söz konusu olduğunda meziyet olarak görülen bir şeydi. Çünkü ilk devirlerden beri batı dili bilen tarihçi bazı istisnalar dışında olmamıştı. [120] Batıyı şahsi çabalarla bilmenin ötesinde batı tarzı akademi örgütlenmesinin ilk örneğinin tarihçilik alanındaki neticesi *Tarih-i Cevdet* oldu. Ahmet Cevdet'in eseri Osmanlı devletinin batılaşma anlamında en kritik dönemini içeriyordu. Ahmet Cevdet Paşa ismi bu eserin değeriyle önem kazandı. Bu eserin on iki ciltten oluşan hacmine rağmen defalarca basılan kitaplar arasında olması onun gördüğü ilginin aynı zamanda tarihe olan ilgi olduğunu gösteriyordu. [121]

Tanzimat öncesinde hissedilen, Tanzimat sonrasıysa resmen başlayan kültürel ve düşünsel değişme batıyla karşılaşmayı harplerin ötesine taşımış, o güne kadar olmamış etkili bir tesirin önünü açmıştı. Bu tesir edebiyattan tarihe, siyasetten ticarete kadar etkisini göstermeye başladı. Yayın dünyasında devlet çizgisinin dışına taşan gazete,

---

[118] Muhammed B. Yakup Firuzubadi. *Tercüme-i Kamuse'l Muhit,*Mütercim Ahmet Asım Ayıntabi, I-III, 1268-1272

[119] Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları İstanbul 2006, s. 112

[120] Mükrimin Halil Yinanç, " Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik, *Tanzimat I,* 2.cilt, İstanbul 1999, s. 574; Akçuraoğlu Yusuf, "Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair" I, *I. Türk Tarih Kongresi*, s. 592-593.

[121] Cevdet Tarihi de Naima Tarihi gibi en çok basılan vakanüvis kitapları arasında oldu. Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, I.Cilt, Darü't tıbaatü'l-amire, 1270., II.cilt Takvimhane-i amire 1271, III.Cilti Takvimhane-i amire 1273, IV.Cilt Takvimhane-i amire 1275, V.Cilt Takvimhane-i amire 1278, VI.Cilt Tasvir-i efkar Metbaası 1286, IX.Cilt Matbaa-i amire 1292, X.. Cilt Matbaa-i amire 1292, XI ve XII ciltler 1301 Bu ilk baskısıdır. 1302-1309 baskısı, Tertib-i cedit 1309 baskısı bulunmaktadır.

mecmua, kitap hareketliliği görülmeye başlandı. Tarih yazarlığı resmi alanın dışında daha etkileyici yazarlar tarafından üstelik daha sade bir dilde yapılıyordu. Mesela Ahmet Mithat, Namık Kemal bunlardan bazılarıydı. Bunlar sadece tarih yazmıyor tarihi romanlaştırarak daha geniş okurun dikkatine sunuyorlardı. Dilde meydana gelen sadeleşme arayışı ve sadeleşme örnekleri, yayıncılık alanındaki gelişme, edebiyatın batı etkisiyle yeni türlerinin girişi aynı süreçte oluyordu. Bu sürec içinde yeni tarih yazımı arayışları da vardı. Bu arayışlar sırasında Vakanüvisliğin Lütfi Efendiyle devam eden dönemi Cevdet Paşa'nın çok yönlü karizmasından sonra pek ilgi çekici olmamıştı. Son vakanüvis Abdurrahman Şeref dönemindeyse vakanüvislik onu şahsında kurumsal tarih çalışmalarının öncüsü durumundaydı.[122]

I. 3. OSMANLI HALKININ İNANDIĞI-DİNLEDİĞİ-OKUDUĞU TARİH

Yukarıda belirtildiği gibi tarih geleneksel toplumlarda bir inanç alanı olarak vardır. Tarihi bilgi bu inancın gölgesinde dönüşüme uğrar ve işlevsellik kazanır. İşlevselliği onun yaygınlık kazanmasıyla ortaya çıkar ve inanca dayandığı gibi inancı pekiştiren kaynaklardan olur. Özellikle halkın tarih bilgisi inançla içiçe geçerken kronoloji pek anlamlı değildir. Kutsal zaman, kutsal insanlar veya kutsal törenlerle belirginleşir. Bu tarih inancı kolektif bilinci beslediği gibi kolektif bilinçle de beslenir. Zaman ve mekan sınırları geniştir. Bütün müminler tarihi ortak motif ve kahramanlar vasıtasıyla algılarlar. Mesela Sünni Müslümanlar için anlamlı olan Kerbela vakası Şiilerin için daha ötede bir inanç ve varoluş meselesi olarak tarihe anlam katan motiflerdendir. Popüler tarihte olgular tek başına pek fazla bir şey ifade etmez. Olgular kahramanların etrafında şekillenerek ortaya çıkarlar. Hz. Ali kahramanlığın en önemli timsalidir. Onun kahramanlığı sözlü ve yazılı ürünler vasıtasıyla olağanüstü olaylar çerçevesinde anlatı metinlerine dönüşür. Halk arasında yaygınlaşan el yazması ve 19.yüzyıldan itibaren matbu kitaplar bu metinlerin taşıyıcısıdırlar. Ayrıca burada popüler tarih eserleri olarak ele aldığımız ürünler dışında kalan doğrudan dini bilgi veren veya halk hikayelerine dayalı kitaplar da kolektif bilincin oluşumunda etkilidirler. Mesela halkın inancı üzerin bu tür kitapların muhtevası üzerinden yapılan bir çalışmada modernleşme öncesi Osmanlı Anadolu'sundaki Müslüman halk üzerinde hakim olan dini anlayış ve bu

[122] Abdurrahman Şeref ile ilgili olarak bkz. Mehmet Temizyürek, *a.g.e*

anlayışın oluşumu gösterilmiştir[123] Bu çalışmada seçilen kitaplar yazma ve basma olarak Anadolu coğrafyasında en çok rastlanılan Türkçe eserlerdendir. Yazar çalışmasında kitapların tasnifini yaptıktan sonra muhtevaları üzerinde durarak dini anlayışı şekillendiren bu eserleri analiz etmiştir. Bu analizin benzeri kahramanlık destanları üzerinden yapıldığında halkın tarihle olan ilişkisi ve popüler tarihin bunun oluşmasındaki rolü daha iyi anlaşılabilir. Doğrudan dini olmayan ama dini öğeleri doğal olarak barındıran halk hikayeleri ve destan tarzı eserler benzer şekilde incelemelere konu edilirken, eserlerin daha çok edebi yanıyla ilgilenilmiş, tarih eğitiminin zorunlu olmadığı bir devirde halkın tarihe dair bilgisini bu eserler vasıtasıyla edinebileceği konusuna dikkat edilmemiştir. Daha doğrusu tarihin popülerliği konusu çalışmanın giriş kısmında da belirtildiği gibi ele alınmamıştır.

Halkın inancı üzerine yapılan çalışmanın benzeri bir çalışma Osmanlı halkının tarih bilgisini oluşturan eserler üzerinden yapılabilir mi ? Bu bilginin nasıl oluştuğunu gösteren eserler tasnif edilebilir mi? Doğrudan dini bilgileri veren eserlerin tasnifi kolayca yapılabilirken, popüler tarih eseri denilebilecek türlerin tasnifinin aynı kolaylığı taşımadığı görülmektedir. Popüler tarih ürünleri "din-edebiyat-tarih" gibi üç unsurla bir arada değerlendirilmek durumundadır. Dini referansla yazılmış, aynı zamanda edebiyat ürünü olan muhtevasında da tarih barındıran bu popüler kitaplar, din merkezli yapısıyla bugünkü tarih eseri tanımlamasına uymamaktadır. Bu tanımlamayla uyuşmaz gibi görünse de çağdaş tarih kahramanlarının hikâyeleriyle birlikte yaşamaya devam etmiştir. Yani okullarda Oğuz Han destanıyla Türkün benzersiz gücü öğretilirken, evlerde Hz. Ali cenkleriyle İslâmın üstünlüğü anlatılmıştır.

Fuat Köprülü, ilk silsilesini *Eba Müslimnâme, Hamzanâme, Battalnâme* gibi eserlere dayandırdığı ve bu silsilenin devamı olarak kabul ettiği *Saltuknâme, Danişmendnâme* gibi eserlere dikkat çekerken, bunları tarihi romanlar olarak nitelendirmişti.[124] Köprülü'nün tespiti bu çalışmada yapılan popüler tarih ürünleri tasnifini de kolaylaştırdı. Adı geçen eserler okunmalarının yaygın olduğu devirlerde okuyanlar için tarih bilgisine kaynaklık etmek ve ideolojik işlevlerinin dışında günümüz araştırmacıları

[123] Hatice K. Arpaguş, *Osmanlı Halkının Geleneksel İslâm Anlayışı*, 2. Baskı, İstanbul 2006.
[124] Fuat Köprülü, *Tarih Araştırmaları*, Ankara 2006, s. 111.

tarafından da tarih, edebiyat ve dil alanlarında inceleme konusu olmuşlardır. Anadolu içerisinde yaygınlık kazanmasına rağmen *Eba Müslimnâme* ve *Hamzanâme* muhteva ve kahramanlarının kökeni olarak Anadolu dışından özellikler taşımaktadır. Muhtevası ve kahramanları geniş mekan ve zaman bağlamıyla ilişkili olan bu eserlerle birlikte aynı kategoride gördüğümüz Hz. Ali cenklerini konu alan cenknâmeler de diğer eserlerle aynı işleve sahiptir. Halkın rahat anlayabileceği dilde yazılmış bu tür destansı hikâyeler okumayı bilmeyen, ama dinlemeyi sevenlerin tarih kitapları oldular. Bu tür eserlerin Müslüman coğrafyasında olduğu kadar Ortaçağ Hıristiyan coğrafyasında da halkın tarih kitapları olduğu bilinmektedir.[125]

Halk arasında sevilerek okunan-dinlenen tarih kitapları nelerdi? "Halk" kavramı incelenebilecek bir nesne olması haliyle konu edindiğimiz dönemlerin sonrasında ortaya çıkan bir kavramdır. Dolayısıyla bu kavram ilgi konusu olmadan önce kendisini folklorik malzemenin kaynağı olarak ifade eden bilinçli topluluk olmadığı gibi, halkı folklorik malzemenin kaynağı olarak görenler de yoktu. Osmanlı halkı söz konusu olduğunda bugünkü bakışla kimilerine göre muhayyel bir halk vardı, ama "biz halkız" şeklinde ideolojik söylemli ifadelerin geçmişte karşılığı yoktu. Bunu için Pir Sultan'ın isyanının da halk hareketinin başlangıcını oluşturmasının ya da Bedreddin'in devrimciliğinin tarihsel dönemi itibarıyla bir anlamı yoktu. Bu tarihsel şahsiyetler ve halk arasında anlamlı bağ kurma çabası, modern ideolojik kavramların geçmişe uyarlanması şeklinde çağdaş popüler tarihin malzemesini oluşturdu.[126]Osmanlı resmi verileri halkıyla ilgili tanımlamayı daha çok yönetimle ilişkili olarak anlaşılır bir şekilde veriyordu. Reaya bu anlamda halkı tanımlayan en önemli kavramdı. Müslimler, gayr-i Müslimler gibi tanımlamalarda din kaynaklı olarak açıkça belirlenmişti. Bütün bunlar Osmanlı halkı dediğimiz zaman bir bütünü ifade etmenin zorluğunu kavramlarda taşıyordu.

Avrupa'da halkın keşfi tam da geleneksel halk kültürünün yok olmaya başladığı 18. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın başlarına doğru uzanan bir zamanda oldu. Bu dönem

[125] Bloch, *a.g.e*, s. 124.

[126] Konyalı bu yazısında şunları söylemektedir; "Yeni keşfedilen vesikalara dayanılarak hazırlanan bu yazı Şeyh Bedreddin'in her şeyde, hatta kadınlarda bile iştirakçiliği kabul eden müthiş ve kızıl bir batini peygamberi olduğunu isbat etmektedir." brahim Hakkı Konyalı, "Stalin'in Şeyhi Bedreddin Simavi", *Tarih Hazinesi*, sayı 1, 15 Kasım 1950, s. 3.

aynı zamanda halkbiliminin temellerinin de atıldığı yıllardı. Halkın bilimsel keşfine dair kavramlar biraz daha erken dönemde Herder'in 1779'da basılan halk türkülerini topladığı eseriyle ortaya çıktı. Halk türküleri kavramından sonra halk hikâyeleri, halk inançları halk masalları vb kavramlar 19. yüzyıl Avrupası' nda hızla yayılarak kaybolan geleneksel kültürü aramanın yollarını açmıştı. [127]

Osmanlı halkı üzerine halkbilimi anlamında düşünceler daha geç dönemde ortaya çıktı. Ziya Gökalp bunun öncülerindendi. Meşrutiyet döneminde başlayan çalışmaların uzantıları Cumhuriyet dönemindeki henüz değişmemiş geleneksel kültür üzerinde yapılan çalışmalarla asıl neticelerini verdi. Mevcut geleneksel kültürün geçmişe doğru izlerinin sürülmesi şeklinde çalışmalar pek yapılmadı. Mesela antropoloji, göçebelerin arasında yaşayacak kadar gelişmezken, halkbiliminin verileri tarihçilerin sınırlı kaynaklarıyla hemen hemen hiç buluşmadı. Peter Burke'nin 15 ve 18 yüzyıllar Avrupa halk kültürü araştırmalarını zengin kaynaklarla tarif ettiği dönem Osmanlı Halk kültürü açısından bu imkanı henüz tanımadı. Bunun için soracağımız soruların cevabını bulmak belli zorlukları taşıyordu.

Kuran-ı Kerim, Osmanlı toplumunda Müslüman unsurlarının zihinsel evrenini belirlerken Müslüman olmayan unsurlara da birinci derecede Kuran'dan yola çıkılmış bir toplum düzeninde yaşamasına imkân veriyordu. Diğer bütün kutsal kitaplar gibi *Kuran*'da tarihi materyallerle dolu birçok kıssa vardı. Hazreti Muhammed'in hayatı ve hadisleri *Kuran* dışındaki bilginin kaynağıydı. Bu bilginin selef-halef ilişkisi içerisinde devam eden yumağında tarihsel metinler önemli şahsiyetlerin hayat hikâyeleriyle kuruluyordu.[128] Salt dini metinler olmadıkları gibi sadece tarihi metinler de değildiler, ama dini pratiklerin de öğretildiği kitaplardı. Mesela Kerbela vakası, yazmadan basmaya, eski yazıdan yeni yazıya, ideolojik bir okuma olarak da acıklı bir vaka olarak da tarihi süreç içerisinde, inanç kaynağı, okuma kaynağı ve bu yumağın tarihsel bilgi kaynağıydı. Bu bilgi ortak belleğin oluşumunu sağlayarak toplumsal bir işlev

---

[127] Burke, *a..g.e*, s. 17.

[128] Bloch, feodal toplum'da tarih yazıcılığını anlatırken şunları yazıyor; "feodal toplumda geçmişe özlem duyulması için birço etki bir araya toplanıyordu.Din, kutsal kitaplarda anlatılan olayları kanıtlamak üzere kendine özgü tarih kitaplarına sahipti. Dinsel olaylar, tarihsel olayaların hatırlanmalarından başka bir şey değildi. Bunun yanında halk arasındaki biçimiyle din en eski azizlerin hayatlarından türetilmiş masallarla besleniyordu" Bloch, *a.g.e*, s. 119.

görüyordu. Toplumsal işlevi doğrudan dini tarih çizgisinden kaynaklanan bu vakaların uzun zamanlı yaşayan eserleriyle birlikte, daha çok aktüel olaylara istinaden yazılan bir anlamda haber kaynağı niteliği olduğu gibi propaganda malzemesi de olabilecek *gazavatnâme fetihname, zafernâme* türü eserler de yerine getiriyordu. Ayrıca tarihsel izinin sürülmesi daha zor olan aktüel olaylara istinaden söylenmiş türkü, destan gibi halk edebiyatı ürünlerinde olayların örgüsü bu türe ait biçimleriyle ifade ediliyordu. Yaygın kaynaklardan olan içlerinde tarihi materyaller de barındıran evliya menkıbeleri kendi nüfuz dairesi içinde işlevseldi.[129] *Gazavatnâme, fetihnâme* türü eserler aktüel olayları anlatırken resmi tarih yazımının söylemine yakın bir çizgideydiler. Halk edebiyatının türkü, destan gibi unsurlarında söylem ve dayandığı bilgininin üretimi doğrudan halk tarafını yansıttığından kimi zaman resmi tarihin söylemiyle halkın söylemi arasında farklılıkları ortaya çıkarıyordu. Özellikle marjinal grupların söylemi farklı oluyordu. Bu anlamıyla halk edebiyatının ürünleri tarihi yazanların gerçekliğinin öteki yüzüne yansıyanı yansıtması açısından önem taşıyordu. Mesela Çağatay Uluçay bu konuda "Üç Eşkıya Türküsü" adlı makalesinde şunları yazıyordu; "umumiyetle vakanüvis bilhassa arşiv malzemesi hükümetin görüşünü müdafaa ettiklerinden ayaklanmalar ve eşkiyalar üzerinde bîtaraf değildirler. Bu eksiklikleri tamamlamak halkın eşkıyalar hakkındaki düşüncelerini anlamak için haklarında yazılan türkü ve destanlara başvurulması gerekiyor".[130]

Çağatay Uluçay'ın bu tespitinden sonra misal olarak verdiği türkü hikayesinde halkın söylemiyle devletin söylemi arasında uyuşmazlık görülmez, ama bunların resmi kayıtları tamamladığı düşünülebilir. Halkın hafızasında kalansa türküyle, destanla biçimlenen olacaktır. Tarihsel bir olgu yüzyıllar boyunca türkü veya destan formuyla sonraki nesillere taşınacaktır. Bu form tarihi belgelerler analiz edildiğinde halkın hafızasını yaşatan destanla, türküyle devletin hafızasını yaşatan belgelerin birbiriyle uyumu görülecektir.

---

[129] Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

[130] Çağatay Uluçay, "Üç Eşkıya Türküsü", *Türkiyat XIII* ; On altıncı yüzyılda ortaya çıkan ayaklanmalardan birini konu alan *Kalender Çelebi Ayaklanması* adlı çalışmasında Ali Haydar Avcı farklı bir bakışı yansıtıyor. Metnin arkasında verdiği Osmanı tarihlerinden örneklerde o günün tarihçilerinin olumsuz bir söylemle yaklaştığı ayaklanmaya Avcı o günün müverrihinin ideolojik söylemine benzer bir şekilde bugün tam tersinden bakıyor. Ali Haydar Avcı, *Kalender Çelebi Ayaklanması*, Ankara 1998.

Yukarıda Osmanlı-Türk toplumunun popüler tarih ürünleri olarak kabul ettiğimiz türlerin üzerinde genel olarak durulmaya çalışıldı. Bu türler bu bölümde tasnif edilerek ele alınıp incelenmeye çalışılacaktır. Bunlardan cenknâmeler sınıfına giren *Muhammed Hanefi Cengi* üzerinde ayrıntılı olarak durularak bu tür eserlerin mahiyeti ve diğerleriyle ortak noktaları gösterilecektir. *Muhammed Hanefi Cengi* üzerinde durulması Dede Korkut, Battalnâme ve Hz.Ali Cenkleriyle ilişkili olmasındandır. Osmanlı döneminde yaygınlaşan bu eserlerin Cumhuriyet Türkiye'sinde de Latin harfli kitaplar vasıtasıyla belirli bir dönem için daha da yaygınlaştığı söylenilebilir. Bu eserlerin yakın zamana kadar matbu, elyazması ve sözlü bilgilerle elde edilen okuma fasıllarında yaşadığı bilinmektedir. Burada kasdedilen eserler menkibevi destan kahramanlarını konu edinenlerdir. Bunlar uzun zaman ve geniş mekanla ilgili kollektif bilince hitap eden eserlerdir. Aktüel olaylara ilişkin olarak üretilip sınırlı alanda yayılan gazavatname ve destan, türkü tarzı eserler kendi dar sınırları içinde tüketilmişlerdir.

I. 3. 1. Gazavatnâme, Fetihnâme, Zafernâme

"Türk Dünyasında Gaza ve Cihad kavramları Üzerinde Düşünceler" adlı makalesinde[131] Şinasi Tekin her ikisi de kutsal savaşı ifade eden "gaza ve cihad" kavramı arasındaki ayrım üzerinde durur. Ona göre İslâm terminolojisindeki cihat kelimesinin yerini Anadolu'da gaza kavramı almıştır. Bunu da XII. Yüzyılda Şam'da yazılmış bir ilmihal kitabından alınan bilgiye dayandırır. *Bahrü'l-Fevâid* adlı bu eserde gaza düşman üzerine gidilerek yapılan savaşı, cihatsa saldıran düşmanı uzaklaştırmak olarak tanımlanmıştır. Daha sonra Türkçe ilmihal kitaplarına da kaynaklık etmiş bu eserin etkisiyle "gazi ve gaza" kavramları Anadolu' da yaygınlaşmıştır.[132]

Din uğruna gaza yapan gazilerin destansı hikayeleri bunları konu alan eserlerde yer almıştır. Bunlar genellikle sıradan gazilerin değil tanınmış komutanların, beylerin padişahların hikâyelerine dairdir. Bu hikâyelerin örgüsü dini referanslarla tamamlanır. Bu örgü "gaza ve gazilik" kavramları üzerinde yapılan tartışmaların ötesinde[133], *gazavatnâme* türü eserlerde metne dönüşür. Gerçek kişilerin katıldığı gerçek olaylar

[131] Şinasi Tekin, *İştikakçının Köşesi*, İstanbul 2000, s .151-197.
[132] Tekin, *a.g.e*, s. 192.
[133] Bkz. Gyla Kaldy-Nagy "Osmanlı İmparatorluğunun İlk Yıllarında Kutsal Savaş" *Söğüt'ten İstarbula*, s. 397-443.

üzerine inşa edilen bu eserlerde düşmanla yapılan savaşlar popüler bir tarzda konu edilirken, düşman ve düşmana karşı yapılan savaşın kavramsallaştırmasında dini referanslar gözetilir.

Gazavatnâmelerle ilgili olarak Agah Sırrı Levend, *Gazavatnâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnâmesi* adlı çalışmasında bu türe giren eserlerin kısa bir değerlendirmesiyle birlikte Fatih ve II. Beyazıd devri akıncı beylerinden Mihaloğlu Ali Bey'in gazalarını konu alan Suzi Çelebi'nin yazdığı eseri yayınlamıştı.[134] Suzi Çelebi gazaları anlatmadan önce eseri nasıl yazdığına dair ipucunu şu mısralarıyla veriyor:

> "Mihaloğlı Ali Bey aleminden,
> Gazalarda geçen 'ali deminden
> Ne gördün ne işitdünse beyan it,
> cihana gün gibi anı ıyan it"

Dönemin tanığı olan Suzi çelebi gördüklerini yazmanın dışında işittiklerini de eserine alacağını belirtiyor.[135]Bu usül *Tevarih-i Al-i Osman*'da görülen örnekleriyle biliniyordu. Halil İnalcık tarafından yayınlanan *Gazavat-ı Sultan Murad B. Mehemmed Han* adlı eser de olayları yakından izlemiş çağdaş bir yazar tarafından yazılmıştı.[136] Bu eserlerin yazarları gördüklerini, duyduklarını bilgi olarak kullanıyorlardı. Anlatılanlar belli bir kişinin belli bir yer ve zamanla ilgili hikâyeleri olmalarından dolayı bu tür bilgilenme tarihçilerin bilgilenmesinden bir parça farklıydı.

Bilgi alanı daha geniş olan Kıvamî, İstanbul'un fethini konu alan eserinde, İstanbul'un fetihten önceki kuşatmalarını da anlatıp daha sonra fethin nasıl olduğuna yer vermişti.[137] Bu tür eserlerin konusu savaş olmasına rağmen neden farklı isimlerin verildiği konusunda Levend'in açıklamalarıyla beraber, eserlere verilen isimlerin anlatılan savaşlardaki "netice veya durumla" ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum gaza kelimesi üzerine Şinasi Tekin'den aldığımız yorumla daha kolay anlaşılabilir. Tekin'e

---

[134] Agah Sırrı Levend, *Gazavat-nameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, 2.Baskı, TTK Yayınları Ankara 2000.

[135] *a.g.e,* s.199.

[136] Halil İnalcık, *Gazavat-ı Sultan Murad B. Mehemmed Han*, TTK Yayınları, Ankara 1978, s VIII.

[137] Kıvami, *Fetihname*, Hazırlayan; Ceyhun Vedat Uygur, Yapı Kredi Yayınları İstanbul 2007, s. 121 - 127.

göre gaza bir yere hareketi belirtmektedir. Neticesinde zafer ve fetih gibi durumlar olmasa da gaza yapılmıştır. [138]

Fetihname bir yerin fethini anlatan eserlere verilen addır. Mesela Kıvami'nin yazdığı *Fetihname* adlı eserde Fatihin fetihleri ve II. Bayezid'in ilk dönemleri konu edilmiştir.[139] Agah Sırrı Levend'in kitabında bulunan bu eserlerle ilgili bibliyografyada fetihler üzerine yazılan eserlerin bir çok örneği görülmektedir. "*Fetihname-i Rodos, Belgrad Fetihnamesi, Feth-i- Rodos, Fetihname-i Cezire-i Rodos*" bunlardan bazılarıdır.[140]

Düşmanın yenilmesiyle biten savaşları konu alan eserlere genellikle *zafername* denilmektedir. Bunlar genellikle birbirine karıştırılmış *fetihname* ve *zafername*lerin hepsine birden *gazavatnâme* denildiği olmuştur. Osmanlı son devir savaşlarını anlatanlara da genellikle "*zafername*" adı verilmiştir.[141]

Osmanlı döneminde ilk olarak 15. yüzyılda görülmeye başlayan gazavatnâme tarzı eserlerin 16.yüzyılda Yavuz Selim, Kanuni Süleyman gibi padişahların döneminde çoğaldığı görülür.[142] Bu süreç savaşlara bağlı olarak değişmiştir. Savaşların artışıyla ilgili olarak eserlerin çoğaldığı, azalmasıyla birlikte gazavatnâmelerin de azaldığı görülür. Yenilgilerin üst üste gelmesiyle de bu tür eserlerin yükselişi durur ve arkası gelmez. Son dönem eserlerinin ortada bir zafer varsa zafername adını alması da bu anlamda mantıklıdır. Fetih ve gaza söz konusu değildir, düşmana karşı sadece zafer kazanılmıştır. Kırım savaşını konu alan *Kırım Zafernamesi* ve *Manzume-i Sivastopol* bunların son örneklerindendir.[143]

Agah Sırrı Levend'in verdiği bibliyografyanın verileri tarihsel süreçle birlikte izlendiğinde bu tür eserlerin aktüel olaylarla ilişkisi belirginleşir. Sultanlar ve önemli

---

[138] Tekin, *a.g.e*, s.164.
[139] Kıvami, *a.g.e.*
[140] Agah Sırrı Levent, *a.g.e,* s. 40-43.
[141] *a.g.e*, s 1.
[142] *a.g.e*, s. 2.
[143] *Hayrabad* olarak da bilinen bu eser 1853-1856 Kırım savaşı'nın manzum tarihidir. Salih Hayri, *Kırım Zafernamesi-Hayrabad,* ,Hazırlayan; Necat Birinci, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1988, s.7.

şahsiyetler üzerine kurulu bu eserlerin muhtevasını teşkil eden savaşlar ve metinlerde yansıtılan kahramanlıklar Suzi Çelebinin beytindeki gibi onların açıkça beyan edilmesini gerektirmektedir. Olayların aktüelliğini kaybetmesiyse eserlerin bu anlamdaki işlevini kaybetmesine sebep olur. Modern dönemde meydana gelen olaylar için de geçerli olan bu durum, aktüelliğini kaybeden olay ihtiyaç olduğu zaman popüler tarihçiler tarafından yeniden hatırlanabilir olmasıyla ve yakın dönemse toplumsal hafıza bu hatırlamaya uyum sağlamakta güçlük çekmez.

Bu eserlerin resmi tarih yazımını tamamlar bir tarafı olması günümüz tarihçileri açısından daha önemlidir. Yazıldıkları dönemde, resmi tarihçilere kaynaklık etmesinin dışında hem askerler hem de toplum karşısında bilgilendirme ve propaganda malzemesi olarak da kullanılmış olması gerekir. Bu işlev modern dönem popüler tarih yazımından beklenenle benzerlik gösterir. Mesela Kıbrıs'ın fethi, fethedildiği dönemde fetihname türü eserlerle yansıtılırken, 1974'de yapılan askeri müdahale üzerine resmi söylemle birlikte yazılan kitaplar, destanlar, filmler müdahale aktüalitesini kaybetmediği sürece piyasaya hakim olmuştur. Kıbrıs Türkiye için bugünkü anlamda bir şey ifade ettiği sürece hatırlama olacaktır. Bunun sonucunda Kıbrıs'ın Türkler tarafından fethi hala önemlidir, ama Rodos'un fethi tarihçiler dışında pek ilgi görmez. Bu eserler bu anlamıyla modern popüler eserlere benzeyen bir kimlik taşırlar. Üretim ve tüketimleri dönemlerinde işlevseldir ihtiyaç olduğunda yeniden hatırlanırlar.[144]

I.3.2. Destan ve Türkü ve Şiir'de Popüler Tarih

Tarihi hadiseler olduğu yerde kalmayıp halkın hafızasında yüzyıllarca yaşabilecek bir kimliğe kavuşmuştur. Birbirinden bağımsız gibi görünseler de tarihin popüler örgüsünün içindedirler. Bu örgü bir bakıma halkın yazdığı tarihtir. Farklı formlarla kendisini ifade eder. Türkü ve destan olarak söylenir, dinlenir.[145] Bu haliyle popüler

[144] Nurettin Uytun, *Yemin: Kıbrıs Çıkartması ve Küçük Murat'ın Yemini*, Ankara 1975, Destan Kahramanları Serisi; Turan Akalın, *Yavru Vatanın Kahraman Kıbrıs Türklerine Destan*, İzmir 1964.

[145] Cahit Öztelli, Destanları konu edinen *Uyan Padişahım* adlı eserinde yönetenlerle yönetilen arasındaki çelişkileri gösteren söylemiyle sol düşünceye yakın bir çizgide halkın tarihi hadiseler karşısındaki ürünlerini ortaya koymuştur. Bu söylem sonraki satırlarda padişahla halk arasında kurulu olan olumlu rabıtanın açık ifadesiyle etkisiz kalmaktadır. Öztelli eseriyle ilgili şunları yazar; "Elinizdeki kitap bir tarih değildir halkın gözüyle edebiyata akseden bir tarih aynasıdır" Cahit Öztelli, *Uyan Padişahım*, İstanbul 1976, s. 9.

tarih olarak ele alabileceğimiz unsurlardır. Modernlikle gelişen tarih şuuru olgusundan hareketle kendi tarihlerinde olup biten her şeyi arayan milletler için bu örgüden bulunup çıkarılmışlardır. Çıkarılanlar zamana uygun bir dilde yeniden dönüşüme uğramıştır. Bazen vezinli bazen vezinsiz bir şiirde, bazen sinema filminde destan yeniden canlandırılmış, türkü hikayesinden kopmadan tarzını değiştirmiş yeni forma bürünmüştür. Tarihi hadiseyi taşıyan ve popülerleştiren sözün gücü modern popüler tarih ürünlerinde ortaya çıkan yeni biçimleriyle kendini göstermeye devam etmektedir.[146]

"Her taraftan fermân geldi kasdına
Başına bir çare gör Osmanoğlu
Dörtler vezir tayin oldu üstüne
Kırk bin askerinen bil Osmanoğlu"

Yukarıda bir dörtlüğü verilen türkü Osmanoğlu türküsü olarak bilinmektedir. Nasuh adındaki bir eşkiyayı konu edinen bu türkü, Nasuh'un babasının adının da Osman olmasından dolayı "Osmanoğlu Türküsü" adıyla tanınmıştır.[147] Nasuh, 17. yüzyıl sonlarında İzmir, Aydın, Saruhan, Manisa civarında eşkiyalık yapmış biriyken, sonradan paşa rütbesi verilerek aynı bölgede eşkıya tedibiyle görevlendirilmiştir.[148] Bu bölgede namının yürümesi üzerine Güney Aşiretleri üzerine gönderilmiştir. Nasuh'un görevindeki başarısı burada da devam etmiş, daha sonra Suriye bölgesinde bağımsız hareket etmeye kalkmasından dolayı üzerine giden devlet güçleri tarafından 1714 yılında öldürülmüştür.[149]

---

[146] Refik Halid Karay'ın *Akşam* gazetesinde " Türküsü Çıkarılan Cinayet" adıyla bu konuyu destekler mahiyette yazısı şöyleydir; " Eskiden umumi efkarı heyecana getiren acıklı hadiseleri ve cinayetleri hemen türküye sokmak adetti. Şu var ki cinayet kurbanlarından çok yaşlı çok zengin, çok nüfuzlu, çok aşıklıya karşı alaka kısa sürer, cinayetler kurbanlarına masumlukları nispetinde tesirli olurlar ve türkü şekline girerek hatırada yaşarlar...Halk bizde eskiden mühim cinayet davalarında jüri vazifesini türkü ile görür, kimin haklı kimin haksız olduğunu kurban kimlerdir, suçlu hangisi bütün bunları türkülerle bildirir, nesillerin hatırasına geçirirdi." *Akşam*, 20 Ocak 1946, s.5.

[147] Çağatay Uluçay, "Üç Eşkıya Türküsü", *Türkiyat Mecmuası*, Sayı: XIII. 1958, s.91; Öztelli, *a.g.e*, s.249. Öztelli bu türküyü farklı bir söyleyiş tarzıyla verir;

" Her tarafta ferman oldu tutsuna
Başına bir çare bul Osmanoğlu
Tam dört vezir akın etti üstüne
Kırk bin asker ile bil Osmanoğlu"

[148] Uluçay, a.g.m, s. 92.

[149] a.g.m., s. 96.

Hacettepe Üniversitesi T 8636
Beytepe Merkez Kütüphanesi

Uluçay'ın bir örneği bu türkü olan makalesi türkü ve destan gibi halk edebiyatı ürünlerinin tarih kaynağı olarak nasıl kullanılacağı konusunda fikir vermektedir. Uluçay'a göre halk arasında bu kadar yaygınlaşmış maşeri vicdanda geniş ölçüde yer tutmuş eşkıya türkü ve destanlarının eşkiyalık tarihinde önemli yeri vardır. Uluçay bu makalesinde konuyu eşkiyalık açısından alırken tarihin resmi kaynakların dışında halk muhayyilesinde nasıl canlandığını göstermeye çalışmıştır. Ona göre resmi belgelerin görünmeyen yüzü bu türkü ve destanlar vasıtasıyla tamamlanabilir.[150] Aynı şekilde düşünen Cahit Öztelliye göre Osmanlı tarihçisinin bir devlet memuru olması olaylar karşısındaki tavrını belirler. Vazifesinin icabı olarak iktidarı elinde bulunduranlarla iyi geçinmek zorundadır. Bunun için her şeyi serbestçe yazamaz. İşte halk arasından gelen ozanlar tarihçi gibi devlet görevlisi olmadıklarından onların yazamadıklarını yazarken onların bıraktığı boşluğu doldurmuş olurlar. [151]

Uluçay'ın "üç eşkıya türküsü" adlı incelemesinde ele aldığı türkülerden bir diğeri de Celali isyanları dönemiyle ilgilidir. Haydaroğlu adlı bir eşkıya'nın hükümete kafa tutmasıyla ilgili olarak XVII. Yüzyıl şairlerinden Katip Ali tarafından yazılmış bir türküyü ele alır. Bu türkü yazıldıktan bir müddet sonra da imparatorluğun her tarafında çalınmaya ve söylenmeye başlamıştır. Haydaroğlu'na nasihat eder bir dil kullanılırken geçmişte asilik yapanların başına gelenler türküye yansıtılmıştır:

"Çok asiyi çengellere dizdiler
Manoğlu'nun askerini bozdular,
hem mehdinin derisini yüzdüler,
kınaloğlu berdar oldu bilirsin

şeklinde devam eden mısralarla asilik yapanların başına gelen durum anlatılmak istenmiştir.

" Niçin oturmasın kendi halinde
şimdi sensin cümle halkın dilinde "

sözleriyle, türkü, nasihat eder şekilde devam ediyordu.[152] Bu türkü resmi söylemle bağdaşır bir şekilde asilerin başına gelmiş olanları bunlardan ders alınması gerektiğini

[150] a.g.m., s.91
[151] Öztelli, *a.g.e*, s.11.
[152] Uluçay, a.g.m, s. 89; Öztelli, *a.g.e*, s. 153. Öztelli'nin verdiği türkü metninde söyleyiş az da olsa farklıdır.

ifade eden bir yapıdaydı. Bunu fark eden Uluçay vesikaların boşluğunu dolduracak kaynaklar olarak gördüğü halk şiirinin bazen katilleri kahraman, bazen suçsuzları canavar gibi tasvir ettiklerine de dikkat çekerken, bu tür eserlerin iktidarı dikkate alan tarafları olduğunu da belirtir.[153] Öztelli'nin bu konuda ki tespitiyse halkla padişah arasında kurulan rabıtanın Osmanlı pratiğindeki durumuyla uyuşması açısından daha yerindedir. Yazılanların bir çoğunda padişah hedef alınmaz. Halkın gözünde padişahlar kutsal birer varlıktırlar. Halk onun kendilerini koruduğuna inanırlar. Devlet adamlarına olan inançlarını kaybetseler bile padişaha olan inançlarını kaybetmezler.[154]

Sadece eşkıyalık değil her türlü olay karşısında destan söyleniyor, yazılıyordu. Bunlar günümüzde de devam eden şekliyle tabii afetlerden, günlük olaylara, savaşlardan, barışlara kadar her konuda olabiliyordu. Olayların halk arasında gördüğü alakayla ilgili olarak dar alanlardan geniş alanlara yayılabiliyordu. Halk her olağandışı durum karşısında ağıt, türkü, destan formlarında bir söylem geliştiriyordu. Bu da hadisenin büyüklüğüne göre de yaygınlık kazanmaktaydı. Hadiseler karşısındaki olumlu veya olumsuz tepkiler böylece nesilden nesile türkü ve destanlarla aktarılmış oluyordu.[155]

XVII. yüzyıl saz şairlerinden Kayıkçı Kul Mustafa üzerine yaptığı geniş çalışmayla Köprülü, Kul Mustafa'nın tarihi destan ve türkülerini incelemiş, özellikle *Genç Osman Destanı* üzerinde durmuştur. Sonrasında genç Osman hikayelerine de dönüşecek bu destan IV. Murat dönemine aittir. Naima Tarihine de geçmiş olan genç Osman hakkındaki rivayetler türkü, destan, hikaye yoluyla halk arasında yaygınlaşmıştı. [156]

Bunların örnekleri çok fazlaca artırılabilir. Anadolu sınırların dışında da zengin örneklere rastlanılabilir. Mesela Budin'de yapılan savaşlar (1526-1541-1686) Bosna ve Sancak bölgesinde yaygınlık kazanan türkülere konu olmuştur.[157] *Uyan Padişahım* ve

---

[153] Uluçay, a.g.m, s. 86.

[154] Öztelli, *a.g.e,* s.15; Padişah ve halk arasında kurulan bu rabıtayı gösteren bir olay için bkz. Necmi Erdoğan, "Devleti İdare Etmek:Maduniyet ve Düzenbazlık" *Toplum ve Bilim,* Kış 1999-2000, sayı 83, s.12.

[155] Bkz. Kemal Zeki Gençosman, *Türk Destanları,* Hürriyet Yayınları İstanbul 1972. Bu kitapta her türlü destan örneği bulunmaktadır; Özkul Çobanoğlu, *Aşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü,* Ankara 2000

[156] Fuat Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları* II, s.211-299.

[157] Şevket Plana, "Türk ve Balkan Uluslarının Halk Şiirinde Budin Savaşları", *II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,* II.Cilt Halk edebiyatı, Ankara 1982, s. 331; bkz. Tacida Hafız, Prizren'de

Türk Destanları adlı kitaplarda bunları bir çok örneği bulunmaktadır. [158] Destan kavramının kullanımında farklılıklar olmaktadır. Buradaki destan daha çok şiire yakın olan destandır. Hazreti Ali'nin cenk hikayeleri de "*Haza Dastan-ı İmam Ali*" şeklinde başlar. Köroğlu hikayeleri de Köroğlu destanı olarak adlandırılır.[159]

Osmanlının 600.kuruluş yıldönümü münasebetiyle Münif Paşa'nın hece vezniyle yazdığı *Destanı al-i Osman* [160] adlı eseriyle başlayan gelenekte çoğu zaman aşık tarzı şiirleri çağrıştıran şiirler yazılmıştır. Ziya Gökalp'in *Şaki İbrahim Destanı*, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Üç Şehitler Destanı* (1949), M.Niyazi Gençosmanoğlu'nun *Malazgirt Destanı* (1971) gibi eserler misal olarak verilebilir.[161] Bunlar aynı zamanda tarihi destanların şiir formunda yeni edebiyattaki örnekleridirler. Olaya şahitlik veya bizzat yaşamış olarak değil tarihi metinlerin ortaya koydukları üzerinden kurgulanmışlardır. Mesela Malazgirt destanı adıyla kolektif bir tarih bilincine dönük bir destanın daha önceki dönemlerde hatırlandığına dair bir iz yoktur. Modern bir tasarım olarak yazılmıştır. Ayrıca Cumhuriyet döneminden sonra Atatürk, Cumhuriyet ve Mili mücadeleyle ilgili destanlara çokça rastlanılmaktadır..[162] Modern tarzdaki eserleriyle Haluk Nihat Pepeyi'nin yazdığı destanlar bunun örneğidir. Pepeyi, "*Çanakkale, Milli Mücadele, Mütareke, Erenler Gaziler Destanı, Türk Destanından*, gibi eserler yazmıştır. Kendisini destan yazmaya Hilmi Ziya Ülken'in teşvik ettiğini belirten yazarın[163] *Erenler ve Gaziler* adlı kitabına Hilmi Ziya bir önsöz yazmış ve bu önsözde ilk çağda mitolojiye, ortaçağda dini kahramanlara, velilere dayanan destanın bu çağda bunlara dayanmasının güç olduğunu yeni kahramanlara dayanması gerektiğini belirtmişti. Hilmi Ziya'ya göre yeni hayatın yeni icapları ve idealleri vardı milli devrin özelliği tarih şuuruydu. Tarih şuuru eski çağları inkar yerine onları dirilterek teşekkül edebilirdi. Tarih şuuruyla birlikte destan şuurunun canlanması lazımdı.[164] Hilmi Ziya'nın canlandırmaya çalıştığı bu şuurla yazılmış bir çok örnek bulunmaktadır. Edebiyat

---

Türk Halk Türküleri ve Kaynakları, s 113, Türk Folklorü araştırmaları yıllığı 1976, Ankara 1977; Sadi Yaver Ataman, *Memleket Havaları*, Birinci kısım, İstanbul 1951

[158] Bkz. Öztelli, *a.g.e* ; Gençosman, *a.g.e.*

[159] Destan için bkz .Özkul Çobanoğlu, *a.g. e*

[160] Mehmet Tahir Münif Paşa, *Destan-ı Ali Osman*, , İstanbul 1299 (Sal-ı hal. Devlet-i Aliye-i Osmanıyenin altı yüzüncü senesi olmak münasebetiyle nazm olunmuştur. Ayrıca Çobanoğlu, *a.g.e*, s. 7

[161] Çobanoğlu, *a.g.e*, s. 2.

[162] bkz Gençosmanoğlu, *Türk Destanları...*

[163] Haluk Nihat Pepeyi, *Erenler, Gaziler*, İstanbul 1951, s. 3

[164] Pepeyi, *a.g.e*, s. 10.

geleneksel dönemin kahramanların modern döneme uyarlamaya çalışırken bir yandan da yeni kahramanları destanlaştırmıştır.

I. 3. 3. Gaza Yolunda Destani-Menkibevi Kahramanlar

Türk halk edebiyatının İslâm kaynaklı türlerinden olan cenknâmeler, Hz.Ali, *Battalnâme* Seyyid Battal Gazi, *Hamzanâme* Hz.Hamza etrafında teşekkül eden farklı cenk-gaza hikayesini konu edinen eserlerdir. Battal Gazi'nin takipçileri sayılan Melik Ahmet Gazi etrafında şekillenen *Danişmendnâme* ve Sarı Saltık etrafında şekillenen *Saltuknâme* diğerlerine göre daha sınırlı bir alan ve zaman içinde yaygınlık kazanmıştır. Bu tür eserler Türk edebiyatı tarihi veya ve Türk halk edebiyatının kaynakları arasında olmakla birlikte, muhtevasında bulundurduğu tarihî, dinî folklorik unsurlarla edebiyat sahasının dışında da alaka duyulacak malzemeyi sunmaktadır. Burada ele alınışları popüler tarih ürünleri olarak değerlendirilmiş olmalarındandır.

Müslümanlarla kâfirler (Hıristiyanlar) arasındaki mücadelelerin temel konu olduğu *Battalnâme*[165], *Hamzanâme*[166], *Danişmendnâme*[167], *Saltukname*[168] gibi külliyatlı ve hacimli eserlerin üzerinde yapılan çalışmalar bunların halk edebiyatı sahasında, lisan araştırmalarında ve tarih çalışmaları için sunduğu verilerle birlikte genel olarak incelenmiştir. Bu tarz eserler araştırmacılar tarafından edebiyat ya da dil çalışmalarının malzemesi olarak ve tarihi olaylarla ilgileri bakımından incelenirken, halkın inanç ve tarih bilgisinin kaynağı olması bakımından mukayeseli olarak incelenmemişlerdir. İnananların dini hislerini güçlendiren, dini prensiplerin önemini olaylar içerisinde vurgulayan bu tür eserler doğrudan dini hüviyet taşımadığı için halkın İslâm anlayışını oluşturan kaynaklar arasına dahil edilmemiştir.[169] Edebiyat incelemelerindeyse bunlar ağırlıklı olarak dini hüviyetli eserler olarak görülmektedir. Bunların popüler tarih ürünü

---

[165] Bkz. Hasan Köksal, *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı*, Ankara 1984

[166] Bkz. Lütfi Sezen, *Türk Edebiyatında Hamzanâmeler*, Ankara 1991.

[167] Bkz. İrene Melikoff, *La Geste de Melik Danişmend*; Etüde Critique du Danişmendname, Paris 1960.; bkz. Necati Demir, Danişmendname, Tenkitli Metin-Türkiye Türkçesine Aktarılış, Dil Özellikleri-Sözlük Tıpkıbasım, c.I-IV, Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 54, Harvard Üniversitesi 2002.

[168] Bkz. Kemal Yüce, *Saltuknamede Tarihi Dini ve Efsanevi Unsurlar*, Ankara 1987.; bkz. Fahir İz, *Saltukname*, c.I-V, Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 4, Harvard Üniversitesi Basımevi 1974.

[169] Bkz.H.Kelpetin Arpaguş, *Osmanlı Halkının Geleneksel İslâm Anlayışı...*

olabileceği kabul edilse bile tarih içerisindeki işlevi gelişimi dönüşümü gibi süreçleri ele alacak bir tarih çalışması yapılmamıştır.

Bu tarz eserleri edebi bir gaye veya eğlence maksatlı yazılmış anlatılmış eserler olmaktan ziyade, didaktik üslupla halka dini duyguları aşılamak ve İslam faziletlerini öğretmek maksadı taşıdıkları gibi gaza ideolojisine uygun gaziler yetiştirmeyi de hedef alan pedogojik eserler olarak görmek daha doğrudur[170] Tarihi şartların ortaya çıkardığı kahraman gazi tipinin etrafında kurulan örgünün içerisinde iman ve amellerle ilgili temel prensipler kuru bilginin zor anlaşılırlığından sakınılarak somut olaylarla birlikte ifadesini bulmuştur. Mesela Hz.Muhammed ile kurulan rabıta somut olaylarla ilgili olarak ortaya koyulur. İçki içmemek, namaz kılmak dua etmek gibi doğrudan Müslümanlıkla ilgili kaideler canlı örnekleriyle kahramanlar üzerinden anlatılır. Kahramanlar geçmişe gönderme yapan tarihsel bir zamanda yaşamışlardır, onlarla ilgili anlatılanlar tarihte geçmiş bir olaylar örgüsü olarak okuyucunun dinleyicinin karşısına çıkar. Kahramanlık hikayelerinin dışında *Güvercin* ve *Geyik Destanı* gibi eserlerde dini kaynaklı tarzın farklı örnekleridir. Bunlar gibi diğer halk hikâyeleri de halkın okuma, bilgilenme ve inanç oluşumunda etkili olurken satır aralarında saklı geçmiş duygusunun oluşumuna da katkıda bulunmuşlardır.

Kahraman merkezli destani-menkibevi eserlerin doğuşunda sürekli savaş halinin etkili olduğu açıkça bellidir. Anadolu coğrafyasında on birinci asrın sonlarında daha aktif olmak üzere sürekli Müslüman-Hıristiyan çatışmalarının olduğu bir zemin oluşmuştu. Bu çatışmalar her iki tarafın halkları ve savaşçıları arasında halk edebiyatına yansıyan ürünlerle ifade edilerek nesilden nesile aktarılıyordu. Anadolu coğrafyası dışında ve İslâmiyet'in Anadolu'da yayılmasından daha erken dönemde oluştuğu kabul edilen *Eba Müslim* ve *Hamzanâme* tarzı eserlerin muhtevası İslam savaşlarının erken dönemlerindeki coğrafi bölgelerini içeriyordu. *Battalnâme, Danişmendnâme, Saltuknâme* gibi eserlerse Anadolu ve Balkan coğrafyasının izlerini taşıyordu. Daha kısa hikayelerden oluşan Hazreti Ali Cenknâmeleri coğrafya olarak daha muhayyel

[170] "Eski İngiliz kahramanlık şiiri bütün epik şiir gibi sadece kalıplaşmış sahneler ve şahıslar, yani savaşlar, kanın son damlasına kadar akıtıldığı müdafaalar, öldürülen canavarlar manasına gelmez; daha da önemlisi dinleyici de epik ruh halinin varlığını kabul eder.Kahramanların hayatları ve ölümleri sıradan insanlar içinde ders vermek ve örnek alınacak şeylerdir" Sencer Tonguç, *Epikten Romansa*, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1988, s. 24.

yerlerden bahsediyordu. Coğrafyanın özelliklerine göre daha önemli olan bu kahramanların bütün İslâm coğrafyasında yaşayan Müslümanların kolektif hafızasında işlevsel olmasıydı. Gaza coğrafyası uzun yıllar boyunca doğudan batıya göç etmiş olan Türklerin yaygın olduğu yerlerle ilgiliydi. Bu eserlerin yaygınlığı, Anadolu coğrafyasında daha belirgin olmak üzere yirminci yüzyılda da sözlü ve yazılı bir şekilde devam ediyordu.

Gerek Anadolu öncesi gerekse Anadolu'ya yerleştikten sonra meydana getirilmiş evliya menakıbnameleri Türk destan geleneğinin özelliklerin taşıyordu. İslâmiyet öncesi devrin etkilerini taşıdığı, gibi İran destan edebiyatının tesiri altında da kalmıştı. Özellikle Firdevsi'nin *Şehnamesi*'nin etkisi fazlasıyla görülmüştü. İran tesiri Türk destani geleneği ile birleşerek *Ebu Müslimnâme* ile başlayıp *Saltukname* ile biten bir zinciri oluşturdu. Buna paralel olarak bir menakıbname edebiyatı da doğmuştu.[171]

Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra İslam dininin etkisiyle ortaya çıkan eserler, Türk edebiyatı tarihinde "İslâmi devir Türk edebiyatı" ya da Agah Sırrı Levendin deyimiyle "Ümmet Çağı Türk Edebiyatı" olarak adlandırılan dönemin ürünleridir. Türkler'in İslâmiyet'i kabulü esnasında Arap ve İran edebiyatının ortaklığıyla oluşan İslâm edebiyatı, kendi tarzını ortaya koymuştu. İslâm döneminin karekteristik özelliği dinin sosyal hayatı etkilediği kadar sosyal hayatın yansımalarını taşıyan edebiyata da hakim oluşuydu. Bu hakimiyet, halk nazarında büyük itibar gören, doğrudan doğruya dini muhtevalı eserlerle birlikte varlığı günümüze kadar gelen dini kahramanlık hikayelerini de doğurmuştu. Ümmet çağında hikaye türünün ilk kaynağı *Kuran*'daki kıssalarla, enbiya ve evliya menkıbeleriydi. Kafirlerle yapılan sürekli savaşlar bu duruma uygun olarak gaza ideolojisini yaygınlaştırmıştı. Bu ideoloji İslâmiyetin yayılmasını amaç edinmiş, şehadeti her şeyin üstünde tutan dünya nimetlerini hakir gören ideal tipteki kahramanlar etrafında oluşan destan türü mahsullerin ortaya çıkmasını sağlayan ortamı hazırlamıştı.[172] Bu ortamda ortaya çıkan halk edebiyatı ürünlerinde üslup ve söyleyiş bakımından değişiklik olmazken muhteva

[171] Ahmet Yaşar Ocak, *Menakıbnameler*, s. 43.
[172] Bkz.Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 3. Baskı, İstanbul 1981; Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1998; Agah Sırı Levent, *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Ankara 1962.

İslâmileşmiştir.[173] İdeolojiyle eserler arasındaki ilişki birbirini besler mahiyette döngüsel olmuştur.

Battalnâme, *Ebu Müslimnâme*, *Hamzanâme*, *Cenknâme* türü eserlerde kahramanların İslâm geleneğiyle bağlantılı olarak Hazreti peygambere kadar giden şeceresi vardır. Coğrafya ve ona bağlı kültürel unsurlarla şekillenen bu tarz eserlerin yayılmasında yukarıda belirtildiği gibi Anadolu'daki sürekli savaş durumu şartları etkili olurken, benzer eserlerin Türkler dışındaki Müslümanlar arasında da bulunduğu veya *Battalnâme* örneğinde görüleceği gibi, aynı kahramanın farklı bir versiyonu olduğu bilinmektedir. Türkler arasında ortaya çıkanlarının eski Türk inanç motifleriyle süslenerek yeniden yorumlandığı kabul edilir. Böylece eski Türk destanlarının kahraman "alp" tipinin yerini gaza sürecinde "gazi" almıştır.[174] Alp tipinin karakteristik özelliklerinden birisi onun dünyaya sahip olma düşüncesinin olmasıdır. Bunun için durmadan savaşır ve bu arzusunu gerçekleştirmeye çalışır. İslami devirde alp tipinin yerin gazi tipi alır. Gazi tipininde de alp tipi gibi cihanı fethetmek arzusu vardır. Bunu yapmaya çalışırken onun tek bir gayesi vardır. İslâmın bütün dünyaya yayılmasını sağlamak.[175] Bu tip, modernleşme döneminde yeniden dönemin şartlarına uygun kimliğe bürünecektir.

İslâm edebiyatında benzeri ürünlere rağmen yukarıda adı geçen eserlerin Anadolu coğrafyasında yaygınlık kazandıkları söylenebilir. Bu tarzın İslâm dünyasındaki ilk örnekleri Arap edebiyatında Hz. Peygamber'in ölümünden sonra görülmüştür. Ölümünden yarım asır kadar sonra Hz. Muhammed'in hayatı destanlaşmaya başlamıştır. Mesela İbni İshak (h.705-767) peygamberin hayatına ait söylenti ve menkıbeleri toplayarak *Es-Siretü'n-nebeviyye* adlı eserini yazmıştı. İbni Hişam'da (öl.834) bu eseri yeniden işlemiş ve *Siretü'l-resul* adlı eserini yazmıştır. Bu tür eser yazanların en meşhuru Vakidi'dir. Vakidi *Kitabü'l-megazi* adlı eserinde peygamberin ve ilk

---

[173] Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları İstanbul 1971, s. 268.

[174] "Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısına kadar Fransa'da herkes destanların ortaçağda sadece Hıristiyan Avrupa'yı müşterek düşmana yani İslâma karşı ayaklandırmak maksadıyla yazıldığını sanıyordu. Fransa' da ilk defa olarak Fauriel, bu kanaatin yanlış olduğunu, "bu romanların, konularının geçtiği devirden üç dört asır sonra birdenbire meydana geldiklerin farz etmenin imkansız olduğunu iddita etti. Bu bilgine göre, destanların konularının geçtiği devirlerde mesela Charlemagne zamanında, bir takım türküler vardı. Bu türküler zamanla bazı geleneklerin de tesiriyle biribirlerine bağlandılar ve nihayet XII.yüzyılda birer destan haline geldiler..." Perin, *a,g.e*, s .7.

[175] Mehmet Kaplan, " Tarih ve Edebiyat", *Tarih Metodolijisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kolokyumu*, Elazığ 1990, s. 74-75.

Müslüman savaşçı kahramanların gazalarını destanlaştırmıştır.[176] Yine Vakidi tarafından yazılmış olan *Fütühu'ş-şam* adlı eser bu tarz eserler içinde meşhurdur. Dokuzuncu asırda yazılan bu eser 1393 tarihinde Türkçe'ye de tercüme edilmiştir. Müslüman Araplar tarafından yapılan fetihlerin hikayesi anlatılırken kahramanlar eserin türüne uygun şekilde romanesk bir havada işlenmiştir.[177]

Kahramanlık destanları sadece Müslüman-Türkler arasında değil, sürekli Müslümanlarla savaşmak durumunda kalan Bizans' ta da Battal Gazi benzeri bir karakteri ortaya çıkarmıştır. Digenes Akrites adıyla bilinen bu kahraman karakteri etrafında oluşan destanda, onun soyu, gençiliği, evliliği, vahşi hayvanlar ve insanlarla olan savaşları konu edilmektedir.[178] Farklı kültürlerin birbiriyle karşılaştığı coğrafyalarda buna benzer kahramanlık hikayeleri bir çok coğrafyada ortaya çıkmıştır. Richard C. Dietrich'in Digenes Akrites'i merkeze alarak yaptığı çalışmada sınır boylarında ortaya çıkan destanlar arasında mukayeseler yaparken bunlara Anadolu coğrafyası dışından da örneklerle desteklemiştir. Mesela "Cantar de mio Cid" adlı İspanyol kahramanın hikayeleriyle Digenes Akrites'i mukayese etmiştir.[179] Aynı şekilde Ermeniler arasında da Müslümanlara karşı yapılan savaşlar bir kahramanlık destanı doğurmuştur.[180] Bizans-İslâm mücadeleleri dışında Haçlı seferleri sırasında Haçlı seferlerine karşı savaşanları konu edinen, onların kahramanlıklarını dile getiren Arap edebiyatın zengin bir külliyat oluşturduğu bilinmektedir. Bunların arasında Selahaddin Eyyubi ve Sultan Baybars'la ilgili olanlar dikkat çekicidir.[181]

Bizans dışındaki Hiristiyan dünyasında da benzeri bir edebiyatın varlığı bilinmektedir. İslami destanların yaygınlaştığı yıllarda batıda da destanlar hayata hakimdir. Ozanlar şatodan şatoya dolaşarak ellerindeki çalgılarla kahramanlık türküleri ve cenk hikayeleri

---

[176] Vaskfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964, s.143; Sabri Hizmetli, *İslâm Tarihçiliği Üzerine*, Ankara 1991, s. 125; Ramazan Şeşen, *a.g.e*, s. 26-27-28.

[177] Nihat Sami Banarlı, *a.g.e*, s. 372 ; Ramazan Şeşen, *a.g.e*, s. 29; Sabri Hizmetli, *İslam Tarihçiliği Üzerine*, Ankara 1991, s. 63.

[178] Richard C. Dietrich, *Digenes Akrites Destanında Hıristiyan-Müslüman Sınır Kültürünün Yansımaları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ortaçağ Anabilim Dalı, 2005, s.1; Ahmet Yaşar Ocak, "Battalnâme" *TDVİA*, s.207.

[179] Richard C. Dietrich, *a.g.e*, s. 197-219.

[180] Mesela Sağır Haçik ve küçük prens konulu bir destanda Müslümanlara karşı savaş yapan Haçik'in oğlu küçük prensin destanı vardır. Grousse, *Ermeni Tarihi*, s.558. 7.

[181] Bkz. İbrahim Ethem Polat, *Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekenler*, Ankara 2006

okumuşlardır. Bunlar "şeref, iman, memleket ve tanrı" gibi kavramları öne çıkarmışlardır. Kadın ve aşk henüz muhtevaya girmemiştir, ama tabiat üstü insanlar vazgeçilmez unsurlardır.[182] Kadın ve aşkın destanlara girişi daha sonra olmuştur. [183] Görüleceği üzere kahramanların sosyal bir ihtiyaç olarak doğduğu doğu ve batı toplumlarında popüler tarih sonraki yüzyılları kapsayan uzun zamanda hem doğuda hem batıda kahramanlarını destanlarla ifade eden ürünler vermeye devam etmiştir. Aşağıda Hz.Ali'yle başlayıp *Saltuknâme*'ye kadar devam etmiş kahramanlar konu edilecektir. Bunların dışında muhakkak kahramanlar silsilesi vardı fakat bu silsile kendi içinde anlamlı bir zincir oluşturmuştur. Aşağıda bu zincirin halkaları gösterilecektir.

I.3.3.1. Gazavat-ı Hazreti Ali ya da Hazreti Ali Cenkleri

> "...Raviler öyle rivayet ederler kim Saad Bin Ubade evvel Medine'ye padişah idi..." [184]

Hz. Ali cenklerini konu edinen eserlere genellikle bu türden sözlü kültürün izlerini taşıyan cümlelerle başlanır. Metinler daha çok sesli ve topluluğa okumaya yönelik bir yapıya sahiptirler. Bilindiğe gibi Ali, Hz. Muhammed'in amcasının oğludur, damadıdır ve bütün destan kahramanların akrabalık ilişkisiyle bağlandığı son halkadır. Peygambere onun vasıtasıyla ulaşılır. Kahramanlar Ali'ye ulaşan bir akrabalık silsilesiyle meşruiyetlerini kazanmış olurlar. Bu anlamda Hz. Ali'nin kahramanlık özellikleri bütün kahramanlarda görülen bir durumdur. Bunun için öncelikli olarak onun kahramanlığı dikkate alınmalı kahramanlar zincirinin onunla başlayan bir halka olduğu düşünülmelidir.

Tarihten Teolojiye İslam İnançlarında Hz.Ali adlı kitabın editörü olan Ahmet Yaşar Ocak, Sunuş kısmında Hz. Ali etrafında oluşmuş kültü şu cümleleriyle belirgin hale getirmiştir; "Bu konuda hazırlanacak kitap, İslâm tarihinde bizzat peygamber dahil hiç kimseye nasip olmayan bir takdisin konusu olmuş tek şahsiyet Hz. Ali'nin, değişik

---

[182] Cevdet Perin, *Fransız Edebiyatı Tarihi*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınlarından 1948, I.cilt, s 6; Ayrıca bkz Sencer Tonguç, *Epikten Romansa*, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1988

[183] Cevdet Perin, *a.g.e*, s. 10- Sencer Tonguç, *a.g.e.*, s. 64

[184] *Haza Kitab-ı Hazret-i Ali'nin Kan Kal'ası Cengini Beyan ider*, Yazma Nüsha 1 b; Bu kısım taşbaskısı kitapta *Tarih-i Kal'a-i Kan hazreti Ali* şeklinde gecer. s.27;"Saad Bin Ubade dirler evvel medinenin padişahı idi..s.27.

İslâm mezhep ve tarikatlarında işgal ettiği "yarı teolojik yarı mitolojik" kimliği ortaya koymalı ve bunun tarihsel, teolojik, mitolojik hatta psikolojik faktörlerini analiz etmeliydi."[185]

Hz. Ali etrafında teşekkül eden cenknâmeler Hz. Ali'nin yukarıda belirtilen özelliklerini yansıtan en önemli örnekler oluşturmuşlardır. Genel olarak 14.yüzyılda ortaya çıktığı kabul edilen bu tür eserlerin kesin yazılış tarihi tespit edilemese bile bunların 13.yüzyıldan 15.yüzyıla uzanan tarihte doğdukları üzerinde durulur.[186] Bu eserler doğuşundan yirminci asra kadar uzanan bir süreçte toplumsal anlamda işlevini kaybetmeden varlığını sürdürmüştür. Muhteva olarak Arap, Fars, İslâm geleneklerinden geçen unsurlarla birlikte daha eski devirlerden kalma unsurları içinde barındıranları vardır. [187] Mesela Araplar'ın kıssa geleneği İslamiyet öncesinden anlatılan hikayeleri devam ettirdiği gibi İsrailiyat olarak adlandırılan yeni kaynaklar da İslam anlatıları içerisine girmiştir.[188] İran ve Hint bölgelerinin fethi bu bölgenin etkisini beraberinde yeni türlerle göstermiştir. Yeni anlatılarda Hz. Ali, Hz. Hamza gibi hikayelerin yanında bin bir gece masalları gibi örneklerde vardır. İran edebiyatı da İslam öncesi dönemlere ait güçlü geleneğini İslâmiyet döneminde de yaşatmaya devam etmiştir. İranlılar da Sasani devrinden kalma hatıralarını unutamamışlar, özellikle *Şehname*'nin kaynaklık ettiği bir çok namede bu hatıralar ortaya çıkmıştır.[189]

Türkler arasında İslâmiyet'in yerleşmesiyle birlikte ozanlar âşık ve dervişlerle yer değiştirirken eski tür adetlerinden bir çok şey şekilce İslâmileşmeye başlamıştı. Eski Türk, İslâm, İran gelenekleri ve İran yoluyla geçmiş olan Hint gelenekleri Türklerin halk edebiyatına yerleşmişti.[190] *cenknâme* tarzı eserler de bunlardan biriydi. Bugün bildiğimiz Hazreti Ali Cenkleri'nin daha çok on üçüncü ve on beşinci yüzyıllar arasında ortaya çıktığı kabul edilir.[191] Bu böyle kabul edilse bile yukarıda belirtilen tarihi arka

---

[185] Ahmet Yaşar Ocak, *Tarihten Teolojiye İslam İnançlarında Hz. Ali*, TTK yayınları Ankara 2005, s. XI
[186] *Bkz.* İsmet Çetin, *Türk Edebiyatında Hz Ali Cenknâmeleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s XXX
[187] Kocatürk, *a.g.e,* 143
[188] Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları*, s 319 ; Bu konuyla ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. Hasan Cirit, *Halkın İslâm Anlayışının Kaynakları Vaaz ve Kıssacılık,* İstanbul 2002
[189] Köprülü, *a.g.e,* s. 319.
[190] Köprülü, *a.g.e*, s. 321; Kocatürk, *a.g.e*, s. 143.
[191] İsmet Çetin, *a.g.e*, s. 44-45.

plan, muhtevanın daha önceki dönemlerdeki oluşumun izlerini taşıdığını gösterdiği gibi, İslâmiyet öncesi kaynaklara dayanabileceğine dair işaretler de mevcuttur. Mesela Hz.Ali'nin zulüm yapan bir devle cengini konu edinen *Kesikbaş* destanının daha önceki devirlerde de benzerlerine rastlanmış olması [192] diğer cenkler üzerinde yapılacak analizlerin daha önceki devirlere ait hikayelerle temellenmiş olma ihtimalini düşündürmektedir.[193] Hazreti Ali Cenklerini konu edinen bu eserlerin en önemlilerinden biri İbni Hüsam tarafından muhtemelen 15. yüzyılda yazılmış olan *Havernamedir* İran'ın efsanevi kahramanı Rüstem bu eserin ilham kaynağıdır. Topkapı Müzesi Türkçe yazmaları arasında bulunan nüshasıyla bu eser hacmiyle daha çok şehnameyi andırmakta ve içinde şehnamede olduğu gibi minyatürlerde bulunmaktadır. Hem bu özelliğiyle hem de hacim olarak diğer cenknâmelerden ayrılır.[194]

Cenknâmelerin bütünü üzerine yapılmış çalışmalar sınırlıdır. Bunlar daha çok genel yazılar ve tek hikaye üzerinden yazılmış makalelerdir. Bir istisnası *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri* adlı çalışmadır. Çalışmanın yazarı cenknâmelerin tasnifini ve özetini yapmış, cenknâmelerdeki tipler gibi konuları işleyerek bu tarz eserler üzerinde yapılan ilk Türkçe doktora tezini ortaya koymuştur. Ayrıca bu eserde cenknâmeler üzerine yapılan incelemeler ve baskıları üzerine bir bibliyografya da sunulmuştur.[195] Jean-Louis Mattei adlı Fransız yazar *Hz Ali cenknâmeleri* adlı çalışmasında bazı cenklerin tam metnini Türkçe'ye çevirerek yayınlamış ve bu eserinde cenknâmelerin dünyanın ünlü destanlarıyla benzerlikleri üzerinde durmuştur.[196]

Cenknâmelerin kütüphane kayıtlarında rastlanılan bol miktarda yazmasının dışında Osmanlı döneminde yapılmış altı ayrı cengin taşbaskısı bulunmaktadır. Bunlar *Gazavat-*

---

[192] Ocak, *a.g.e.*.

[193] Buna benzer şekilde bir çok halk hikayesinin kökeni daha eski devirlerden izler bulmaktadır. Mesela Boratav'ın Köroğluyla ilgili yazısında kör edilen adamın oğlu motifinin İskitlere kadar giden izlerine rastlandığını yazmaktadır. Pertev Naili Boratav, *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği*, İstanbul 2000, s 134.

[194] Topkapı Müzesi, *Yazma no*; 2281; ayrıca *Havername* üzerine sanat tarihi anabilim dalında yapılan bir tez için bkz. Sünbül Keçelioğlu, *İslam Resim Sanatında Hz. Ali ve Havername*, H.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ocak 2008.

[195] İsmet Çetin, *a.g.e*

[196] Jean-Louis Mattei, *Hz.Ali Cenknameleri*, İstanbul 2004

ı Hazret-i Ali Mecmuası ve *Gaza-i Feth-i Kal'a-i Hayber* adıyla basılmıştır.[197] Latin harfleriyle yakın zamana kadar basılmış bol miktarda örneğine de rastlanılmaktadır.[198] Cenknâmeler yazmadan basmaya, Arap harflerinden Latin harflerine, sözlü gelenekten yazılı geleneğe yedi yüzyıllık bir süreçte Anadolu halkının okuduğu dinlediği temel eserlerden olmuştur. Cenknâmeleri *Battalnâme* vb türdeki eserlerden ayıran özellik daha öncede belirtildiği gibi coğrafi mekan ve cenknâmelerin hacmiyle ilgilidir. Gaza idealiyse bu tür eserleri ortak fikir olarak birbiriyle örtüştürür. Eserler arasındaki ortak noktalar konuların işlenmesi ve motifler yoluyla anlaşılmaktadır. Cenknâmeler Hz. Ali etrafında kurulurken, onun oğlu Muhammed Hanefi'nin etrafında kurulan ayrı bir cenknâme bulunmaktadır. Elimizdeki nüshalarda olduğu gibi çoğu zaman cenknâme ve İbrahim Edhem destanı gibi eserlerle aynı cilt içinde bulunur. Latin harfli matbu metinlerdeyse hikayeler birbirinden ayrılmış, daha kolay okunur hale gelmiştir. Hz. Ali bu hikayeye Muhammed Hanefi'ye yardımıyla katılır. Muhammed Hanefi Cengi daha önce de belirtildiği gibi *Battalnâme* ve *Dede Korkut* hikayeleriyle benzer motifleri bulunur. Ayrıca kullanılan dilde *Dede Korkut'u* hatırlatan mısralar ve eski kelimeler bulunmaktadır. [199]

I.3.3 2. Hamzanâme

Uhud savaşında şehit düşen Hz.Muhammed'in amcası Hz.Hamza etrafında kurgulanmış hikayeler *Hamzanâme* adıyla anılmaktadır. Hz. Hamza' (öl. 625) nın şehit edilmesinden sonra hayatı destanlaşmaya başlamış, kısa zamanda meddah ve kussas denilen Arap hikayecilerinin belli başlı konuları arasına Hamza'nın destansı hayatı da girmiştir. Daha sonra yazıya geçirilen bu hikayelere İranlılar bazı yenilikler yaparak genişletmiş, Türkler de dini bir muhteva ile zenginleştirmişlerdir. [200]

---

[197] *Gazavat-ı Hzareti Ali Mecmuası*, İstanbul 1328, 78 s; 240 sayfa, bu kitapda yedi aded gazavat var. 144 sayfa;*Ayrıca Gaza-i feth-i kala-i Hayber* 144 s, 79 s 240 sayfa olan çeşitleri vardır. Bkz. Seyfettin Özege, *Eski Harflerle Basılmış Eserler Kataloğu*, c. 2, İstanbul 1973, s. 422 ; bizim elimizde bulunan bir nüshada "İş bu kitapda sekiz adet gazavat cem olunmuş" diye başlayan tarihsiz 240 sayfalık taşbaskısıdır; Bunların dışında bir ihtimal başka baskısının olmasıdır. Kayıtlarda gözüken ve elimizde bulunanlar bunlardan ibarettir.

[198] Bunların listesi için bkz. İsmet Çetin, *a.g.e*, XLV-L.

[199] Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964, s. 162. Bu konu ayrıca işlenecektir.

[200] Kocatürk, *a.g.e*, s 190-191; Nurettin Albayrak, *TDVİA*, c. 15, İstanbul 1997, s.516.

Araplar arasında *Siretü'l-Hamza*, *Esmarü'l-Hamza*, İranlılarda *Kıssa-i emir Hamza*, *Kitab-ı rumuz-ı Hamza, Dastanı-ı Emir Hamza* adıyla bilinen eserler Hamza etrafında şekillenmiş hikaye örnekleridir. Eserin kaynakları konusunda farklı bilgiler bulunmaktadır. Mesela İranlı destan kahramanı Rüstem'le Hamza arasında benzerlikler dikkat çeker. Bu durum *Havername* örneğinde belirtildiği gibi Ali ve Rüstem arasında da görülür. İran kaynaklarındaki Hamza, Hz. Hamza değildir, haricilerden İranlı Hamza Bin Abdullah'tır. Zamanla Hz. Hamza hikayeleri buna eklenmiştir. Arap versiyonunda da Hz. Hamza değil, Hz. Peygambere yakınlığıyla ilgili farklı bir kişilik ortaya çıkmıştır [201] Ayrıca Suriye Türkmenleri arasında Hz Hamza ile ilgisi olmayan Hamza hikayelerinin anlatıldığı zikredilmektedir. Arap komutanlarından Hamza b. Abdullah'ın maiyetinde çok sayıda Türkmen bulunması bunların Türkmenler arasında yaygın olmasında açıklayıcı bir neden olabilir. [202]

Anadolu coğrafyasında *İskendernâme* yazarı Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî tarafından Türkçe yazıya geçirilen *Hamzanâme* bundan sonra Anadolu Türkleri arasında yaygınlık kazanmıştır [203] Araplar ve İranlı'lar arasında da önceden yaygınlaşmış olana *Hamzaneme*lerin dokuzuncu yüzyıldan itibaren Türkler arasında da yayılmaya başlamış olduğunu kabul edilir.Türkler arasında Türkçe'ye çevrilmiş olmasıyla yaygınlık kazanmış olmakla birlikte, bu durumun oluşmasında özellikle meddah hikayesi olarak anlatılmasının katkısı da olmuştur. Böylece halk arasında en çok okunan eserler arasına Hamzanâme'de girmiştir. Halk arasında, kahvelerde, yeniçeri ortalarında sınır boyu kaleleri gibi birçok yerde tanınmış ve ilgi duyulmuştur.[204] Evliya Çelebi *Hamzanâme*'lerin devlerle, pehlivanlarla cenkleri gösteren minyatürlü nüshalarının da olduğunu bildirmektedir.[205] Hamzanâmeler Meddahlar tarafından bol kullanılan malzeme olmuş fakat sözlü ve yazma metinler matbu metinlere aktarılmamıştır.

Bu geniş hacimli eser üzerinde yapılan bir çalışmada 69.ciltten özet verilmiştir. Çalışmayı yapan Lütfi Sezen Ankara İstanbul ve Erzurum kütüphanelerinde yaptığı

---

[201] Kocatürk, *a.g.e*, s.190; *TDVİA*, s.516, c.15; Urdu Edebiyatında *Dastan-ı Emir Hamza* adıyla bilinir.Bkz Asuman Belen Özcan, *Doğu Kültüründe Anlatı Geleneği; Urdu Nesri*, Ankara 2005, s. 27.
[202] Albayrak, *TDVİA*, agm, s.517.
[203] Bu yazarın ayrıca Osmanlı Tarihiyle ilgili kitabı da vardır. Babinger, *a.g.e*, s. 14.
[204] Fuat Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları 1*, s. 325; Kocatürk, *a.g.e*, s. 190-191.
[205] Köprülü, *a.g.e*, s. 324.

araştırmalarda 72 adet *Hamzanâme* nüshası tespit etmiştir.[206] Hamzanâme'de birbirini takip eden iki yüze yakın hikaye bulunur. Tarihi gerçeklerle ilgisi olmayan isimler, coğrafya olarak Kafdağı gerçekte bulunmayan masal ülkelerinin yanı sıra, Rum, Seylan, Orta Asya, Çin gibi gerçek coğrafyalarda bulunun ülkeler de coğrafî isim olarak geçer. Gözle görülmeyen cinler, periler gibi canlılarda hikayelerin vazgeçilmez unsurlarıdır [207] Hamzanâme'de savaşan kahramanlar esas olmak üzere komik tipler de bulunur. Zengin coğrafya ve karakterlerin arasında bu tipler daha eğlenceli bir anlatının yollarını açmıştır. Bunlardan birisi obur sarhoş ve zevkine düşkünlüğüyle bilinen ve garip olaylara yol açan Amr-i Madi'dir. Amr-i Madi'nin Hamza tarafından Aden hükümdarına gönderilmesiyle birbiri ardına olaylar sıralanır. Metinde kullanılan sade ve sözel üslup meddah anlatılarının vazgeçilmez konusu olarak Hamzanâmeyi yirminci yüzyıla kadar halk arasında okunur dinlenir bir şekilde yaşatmıştır.[208]

Bu dairedeki diğer eserlerde görülen muhteva ve yapısal özellikleri olarak benzerlik kahramanlar üzerinden daha iyi anlaşılabilir. Esas kahraman karakteri olan Hamza ideal kahraman tipini yansıtır. Hz. Ali'yle ve Peygamberle akrabadır. Haksızlığa ve zulme boyun eğmeyen Hamza'nın karşısında Müslüman olmayanlar da saygı duyarlar. Onun halledemeyeceği herhangi bir problem yoktur, yol kesen eşkıya zulmeden zalim haksız kazanç peşindeki tacir karşılarında hep Hamza'yı bulmak durumundadırlar.[209] Onun kahramanlık özellikleriyle birlikte karakteristik özellikleri Ebu Müslim'de, Battal'da da görülecektir. *Hamzanâme*lerde at bütün kahramanların ortak noktası olarak Hamza için de önemli bir yardımcıdır. Hamza'nın kahramanlık özellikleriyle birlikte atı da kendinden sonra gelecek büyük destan kahramanlarına miras olmuş, bu at sonradan benzeri kahramanların da kullanacağı bir isimle hikaye edilmiştir. Hamza'nın bindiği atın adı "Aşkar" dır. Aynı ata daha sonra Battal Gazi ve Sarı Saltık da binmiştir.[210]

Gerçekte bütün bu kahramanların özelliklerini birbirinden ayırmak zor gözükmektedir. Tek bir kahramanın hikayesi parçalanarak başka "bütün" hikayelerle paylaşılmakta veya bunun tam tersi olarak bir çok hikaye bir kahramanda birleşmektedir. Bu kahramanlar

[206] Sezen, *a.g.e,* s.27.
[207] Albayrak, a.g.m, s. 517.
[208] Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Nesri Antolojisi,* Edebiyat Yayınevi Ankara, s 47, 42.
[209] Sezen, *a.g.e,* s.51.
[210] Sezen, *a.g.e*, s. 65.

Hind'den batıya doğru uzanan zengin anlatı coğrafyasından beslenerek geniş hacimlere ulaşmıştır. Hamzanâme' nin geniş hacminin onun eski yazı ve Latin harfli tam metninin basılmış olması önünde engel olduğu düşünülebilir. Yine de eserin aslı olmasa bile Hamza'nın kahramanlıkları bu tür eserler yazıp olarak yayınlamasıyla meşhur olan Muharrem Zeki Korgunal'ın dikkatinden kaçmamıştır. Menkibevi destan kahramanlarının hikayelerin yeni harflerle ve yeni dönemin şartlarına uydurmak suretiyle yazan Korgunal' ın Hz. Hamza' nın cenklerini konu alan kitabı da bulunmaktadır.[211]

I.3.3.3. Ebu Müslimnâme; *Haza Kitab-ı Eba Müslim*

"Besmeleyle bed idüp feth eyleyelim ibtida"

Ebu Müslim destanı Emevi saltanatının sona ermesinde önemli rol oynayan komutan Ebu Müslim Horasani etrafında oluşmuştur.[212] Kitaplarda isminin Eba Müslim veya Ebu Müslim şeklinde yazımına rastladığımız kahraman etrafında şekillenen bu eser bin seneden fazla bir zaman önce ortaya çıkmış, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan coğrafya içinde yaygınlık kazanmıştır. 20.yüzyıla gelindiğinde bu destanın Anadolu coğrafyasında hala yaşadığı bilinmektedir. Ebu Müslim bu yüzyılda artık sadece destan kahramanı olarak değil bir tarihi roman kahramanı olarak da halkın arasındadır. Destan kahramının roman kahramanına dönüşümü zamanla olmuştur. Modern roman biçiminin halk arasında yaygınlığı her şeyden önce okur yazarlıkla ilgilidir. Modern anlamda okuryazarlığın zayıf olduğu dönemde sesli okuma ve dinlemeye müsait yapısıyla geleneksel tarzı sürdüren eserler tercih edilmiştir. Ebu Müslim destanı öncelikli olarak yazmadan basmaya geçirilmiş, manzum tarzı önce eski yazıyla matbu olarak yayınlanmış bu baskıdan istifade edilerek nesir tarzında Latin harfli olarak tekrar yayınlanmıştır. Anlatı üslubu özelliğiyle sözlü geleneğe bağlı olan Eba Müslim hikayelerini içeren kitabın ilk matbu baskısı 1290 senesinde İbrahim Efendi

---

[211] Muharrem Zeki Korgunal, *Hazreti Hamza ve Amr İbni Abdut Cengi* , İstanbul 1934.

[212] Nurettin Albayrak, "Ebu Müslim Destanı", *TDVİA,* s. 195; Ebu Müslim destanıyla ilgili en ayrıntılı çalışma Irene Melikoff tarafından yapılmıştır. Bkz. Irene Melikoff, *Abu Muslim, Le "Porte-Hache" Du Khorassan,* Dans La Tradıtıon Epque Turco-Iranıenne, Paris 1962.; Türkçe İslam Ansiklopedisinin ilgili maddesi Mükrimin Halil Yinanç tarafından yazılmıştır. Yinanç 15-20 cilt tutan bir nüshasının Ali Emiri kütüphanesinde olduğunu belirtir. Ebu Müslim, *İslam Ansiklopedisi*, c. 4, 1945, s. 40-41.

matbaasında yapılmıştır. İki cilt olarak basılan Eba Müslim kitabı yukarıda bir mısraını verdiğimiz cümleyle başlar. Bu kısımdan sonra Hz.Muhammed ve Hasan Hüseyin' e övgülerin olduğu kısım gelir. Ardından gelen kısımdaki başlık şu şekildedir:

"Bu gaza Eba Müslimin Dünyaya geldiği yumruğuyla reis oğlunu helakı." Bu başlığın altındaki ilk beyitse kitaba dinleyicilerin dikkatini çekmek için söylenmiş gibidir. Şunlar yazılmıştır:

> "var idi bir hoş hikayet kim Eba Müslim-i Veli, okunurdu nesr ile ruz u şeb subh u mesa"[213]

İşte bu ilk beyitin ifadesiyle gece gündüz sabah akşam okunan kitap Eba Müslim Horasanî etrafında oluşan hikayelerden kurulu destandı. Bu destanın da aynı dairenin içindeki diğer destanlar gibi kahramanı gerçek bir şahsiyet etrafında oluşturulmuştu. Bu şahsiyet Ebu Müslim Horasanî adıyla bilinen hicri 100 yılında Isfahan veya Merv' de doğduğuna dair farklı rivayetlerin olduğu bir İslâm komutanıydı.(öl. 137) [214] Ebu Müslim'in yaşadığı ve destanın yazıldığı sekizinci yüzyılda Türklerin İslâmiyet'le ilişkisi dikkate alındığında bu eserin ilk olarak Araplar veya İranlılar tarafından meydana getirildiği genel olarak kabul edilir.[215]

Destanının Türkçe'ye ne zaman çevrildiği tam olarak bilinmiyor. Ebu Müslim hikayelerini en eski tercümesinin Ebu Tahir-i Tusi'ye ait olduğunu bildiren kaynakların yanı sıra Fuat Köprülü bu destanın en eski nüshasının 1150 de Merv'de Sultan

---

[213] *Haza kitab-ı Eba Müslim*, Cild-i evvel, İbrahim Efendi Matbaası 1290, s. 2, 3. Silistrevi Salim Sıdkı hazırlamış. Taşbasması bu eser kataloglarda gözükmüyor., I.Cilt 316 sayfa, II.cild, 338 sayfa

[214] Nurettin Albayrak, *Ebu Müslim Destanı*..., s. 197; Vasfi Mahir Kocatürk bu konuda şunları yazar: " Ankara kitaplığında *Müslimnâme* adı altında büyük kıtada güzel yazılı ilk iki sahifesi güzel tezhipli, Ebu Müslim destanının birinci cildi bulunmaktadır. Müellifi belli olmayan bu eserin mukaddimesine göre tarihi hikayelere çok meraklı olan Gazneli Mahmud Ebu Müslim'e ait hikayeleri duymuş ve merak etmiştir. Nedimi Ebu Tahir Tusi'den rica etti, o da Ebu Müslim destanının hükümdar huzurunda anlattı. Bu anlatmadan meydana gelen kitap, Ebu Müslim destanını hadiselerin ilk kaynaklarından, yani peygamberin vefatından başlatarak, Ebubekir'in, Ömer'in Osman'ın hilafetlerini kısaca anlattıktan sonra Ali'nin halifeliği zamanındaki hadiselere geçerek İslâm tarihini hülasa etmektedir. Bundan sonra Ebu Müslim'in atalarından ve ana babasından başlanarak geniş hayatına geçiliyor. Bu İlyada'nın Aşil'i gibi harika bir kahramandır bulunduğu ülkelerdeki en büyük pehlivanları yenmiştir.Asıl adı Abdurrahman iken peygamberi rüyasında görerek ondan Ebu Müslim adını almış ve torunlarının intikamını alarak Müslümanların kurtarılacağı müjdelenmiştir. Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 292.

[215] Kocatürk, *a.g.e*, s. 291; Melikoff'un yaklaşımı da çalışmasının başlığından da anlaşılacağı üzere bu şekildedir.*Bkz. Melikoff, Abu Muslim*...

Sencer'in maiyetindeki bulunan Karahan ailesine mensup birisine yazılan nüsha olduğunu belirtmiştir. [216] Muhteva olarak daha önce oluşan İslami destanlardan *Hamzanâme*'yle benzerlik gösterirken, destanın kuruluşu ve kahramanların özellikleri bakımından *Battalnâme*, *Saltuknâme* gibi eserlere daha fazla benzemektedir.[217] Eserin tamamının hacmi konusu kesin değildir. On beş ciltten otuz cilde kadar olduğu söylenmektedir. İran kaynaklı olsa da bu eserin Türkçe nüshalarının yaygınlığı bilinir.[218] Kitabın muhtelif yazma nüshalarında dil kompozisyon ve hacim bakımından farklılıkları destanın zaman zaman yeniden yazıldığı veya tercüme edildiğini gösterir. Anadolu dışında Taşkent'te iki defa matbu olarak yayınlandığı kayıtlara geçmiştir. [219] Hem Anadolu hem Asya Türkleri arasında yaygın olmasına rağmen matbu kitap olarak aynı oranda yaygın olduğu söylenemez.Osmanlı döneminde yapılan taş baskısı iki farklı nüsha, tespit edebildiğimiz kadarıyla kütüphane kataloglarında gözükmemektedir. [220]

Bin yıldan fazla bir zaman sözlü anlatılar ve yazmalarda yaşayan Ebu Müslim destanının, roman veya geleneksel anlatı üslubuna yakın bir şekilde yeniden yazılmış olduğu görülmektedir. Bunlardan biri de Anadolu coğrafyası dışında Meşhur şarkiyatçı Corci Zeydan'ın *Ebu Müslim Horasani* adıyla yazdığı romanıdır. Bu roman Arapça' dan Türkçe' ye Zeki Magamez tarafından çevrilip 1914 yılında İstanbul'da yayınlanmıştır. Bu tercümenin daha sonra yazılacak tarihi romanlara öncülük etmiş olduğu söylenebilir[221] Mesela Cumhuriyetten sonra halk hikaye ve destanlarının yeni harflerle yayınlanmaya başladığı dönemde Corci Zeydan'ın *Ebu Müslim* kitabı Selami Münir Yurdatap tarafından tercüme edilmiş ve Latin harfli olarak yayınlanmıştır. Zeydan'ın Harunreşid'in oğullarının da içinde olduğu diğer eseri de Türkçe'ye yine Selami Münir Yurdatap tarafından çevrilmiştir[222] Bu eserler basılmadan önce

---

[216] Albayrak, *TDVİA*, s. 195.
[217] Kocatürk, *a.g.e*, s. 292; Albayrak, a.g.m., s. 195.
[218] Albayrak, a.g.m., s. 195
[219] *Destan-ı Sahip- Kıran Abu Müslim*. neşir Abdullah Hacı Esadullah Hacıoğlu –taşkent: V. M. İlin Matbaası, 1327, 639 sayfa, ; Ayrıca Milli Kütüphane kayıtlarında 1918'de Taşkent'de basılmış başka bir nüshanın kaydı gözükmektedir.
[220] 1325 Tarihinde Mahmut efendi matbaasında basılan taş baskısı iki cilt halindedir. Birinci cilt 264 sayfada bitiyor. İkinci ciltse 525.sayfada bitiyor. Muharrem Zeki Korgunal bu cildi esas almıştır. 1290 baskısı hakkında bilgi 193 numaralı dipnotta verilmiştir.
[221] Corci Zeydan, *Ebu Müslim Horasani*, Çeviren; Zeki Magamez, İstanbul 1330, 527 sayfa ; Bu kitabın Arapçası hakkında bkz Şükran Fazlıoğlu, *Arap romanında Türkler*, İstanbul 2006, s. 167
[222] *Ebumüslimi Horasani'nin intikamı ve Haranürreşidin Oğulları* (Emin ile Memun) Büyük Tarihi roman, İstanbul 1945. Bu roman da vakit gazetesinde tefrika edilmiştir. Arapçası için bkz Şükran

gazetelerde de tefrikalar halinde yayınlanmıştır. Cumhuriyet döneminde Osmanlı dönemine nispetle Ebu Müslim gazalarını konu edinen daha fazla matbu kitabın yayınlandığı görülmektedir. Bunların en çok bilinenleri Ziya Şakir'in Tan gazetesinde tefrika edip sonra yayınladığı *Kerbelanın İntikamı Horasanlı Eba Müslim*[223] ve Muharrem Zeki Korgunal'ın *Eba Müslim Horasani* adlı eserleridir[224]. Ebu Müslim Horasani üzerine yazılan kitaplar arasında yakın zamanda yayınlanmış olanları vardır. Bu kitaplardan birinde Ebu Müslim Horasani ihtilalci bir kimlikle özdeşleştirilir.[225]

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere bin seneden fazla bir zamandan beri bilinen bu eser, modern popüler tarih yazımında yeniden yorumlanmış ve halk arasında okunmaya devam etmektedir. Kahramanı kimi zaman ideolojik bir kitapta ihtilalci olarak, kimi zaman bir tarihi romanda Müslüman kimliğinden ziyade Türk kimliğiyle öne çıkarak geleneksel argümanlar yerine modern argümanları tercih eden ifadelerle görmek mümkündür.[226] Böylece kolektif hafızada yer edinmiş kahramanlar inançların ideolojilere dönüşmeye başladığı ve dönüştüğü modern zamanda "ihtilalci" gibi modern argümanlarla kurulabilen bir kimliğe bürünerek zamanın geleneği yok eden tavrına karşı modernin dilini kullanarak dönüşmekte ve bir ölçüde bu şekilde direnmiş olmaktadır.

Ebu Müslim destanın konusu Hz. Ali' yi sevenlerle Muaviye taraftarları arasındaki mücadeleleri esas alır. Bu mücadeleler her ikisinin torunları zamanında da devam eden kavgalar şeklinde sürer. Sonuçta Abbasilerin zaferi ve Ebu Müslim'in ölümüyle sona erer.[227] Hz. Ali diğer eserlerde olduğu gibi bir şekilde destanın içindedir. Frenklerle savaşın anlatıldığı bölümler muhtemelen sonradan ilave edilmiştir. Bu tür ilavelerle zamanla genişletilen eser büyük bir fütühat ve kahramanlık destanı halini almıştır. İçinde Hind masallarından, Bin Bir Gece Masallarına, İran ve Türk destanlarından, *Kitab-ı Mukaddes*'e kadar birbirinden farklı kaynaklardan iktibas edilen veya alınan

---

Fazlıoğlu, *a.g.e*, s. 170 Kitabın orijinal ismi El-Emin ve El-memun; *Büyük Türk Kahramanı Ebu Müslim Horasani*, Büyük Tarihi Roman, İstanbul 1948.

[223] Ziya Şakir , *Kerbelanın İnitkamı, Türk Kahramanı Eba Müslim*, Maarif Kitabhanesi, İstanbul 1946

[224] Muharem Zeki korgunal, *Eba Müslim Horasani*, İstanbul 1932-1934

[225] Faik Bulut, *Ebu Muslim Horasani, Bir İhtilalcinin Hikayesi,* İstanbul 1999.

[226] *Ebu Müslim Horasani*. Sinema Filmi. Yönetmenliğini Yılmaz Atadeniz in yaptığı filmin senaryosu Melih Gülgen tarafından yapılmış 1969 yılı. Bkz. Sinematurk.com

[227] Kocatürk, *a.g.e,* s .292.

parçalar olduğu söylenebilir. Dolayısıyla eserin doğduğu ve konuların geçtiği coğrafyanın anlatılarından doğal olarak etkiler vardır. Konu olarak *Hamzanâme*'ye bağlıdır. Hatta *Hamzanâme*'nin bir çeşit devamı sayılabilir. [228] Bu durum hem eserin oluştuğu zaman hem de mekan itibarıyla yakınlığın doğurduğu etkiden kaynaklanmalıdır.

Ebu Müslim destanında anlatım Dede Korkut' a yaklaşacak kadar sade olurken bazı yerlerde Arapça Farsça kelimeler edebi sanatlarla işlendiğinden anlatım dili değişmektedir. *Dede korkut*'ta özellikle de *Battalnâme*'de de bulunan ortak tabirler kullanılmıştır. Türkçe yazılmış olan destanın ilk şeklinin 14. yüzyıl olduğu söylenebilir. Sonradan istinsah edilerek çoğaltılan bu eserin bazı yerleri değiştirilip süslenmek suretiyle yeniden yazılmış olmalıdır. [229]

Ebu Müslim diğer destan kahramanları gibi daima hakkı savunan, zulme ve zalimlere karşı çıkan, etrafında fark edilir savaşçı ve ideal özellikleri gösteren bir kişilik olarak görünür. Diğer eserlerdeki kahramanlarla örtüşen ve devrin ideal tipini resmeden bu özelliğiyle Özbekistan, Türkmenistan, Dağıstan ve İran'da olduğu gibi Anadolu' da mübarek bir kahraman olarak bilinmiştir. Yeniçeriler, Şii, Alevi zümreler, Bektaşiler ve Ahiler arasında yaygınlık kazanan eser, daha sonra köy odaları ve kahvehanelerde de okunmuştur. Benzeri diğer eserler gibi bu destanın okunması da bir gelenek halini alırken[230] Seyyid Battal ve benzeri kahramanların öncüsü olmuştur.

I.3.3.4. Battalnâme

> " Raviler şöyle rivayet iderlerki birgün evvel Muhammed Mustafa Sallallahu aleyhi vesellem sabah namazın kılub oturmuşdu ve ashab-ı Güzin rıdvanüllahi teâlâ aleyhim ecmaîn karşusunda cem' olub oturmuşlardı. Resul hazretlerinin mübarek hatır-ı şerifleri melûl idi. Şol sebebden ki üç gün olmuşdu kim Cibril-i Emin Hazreti Rabbülalemin'den vahiy getirmemişdi. Pes Resûl hazreti mübarek yaranlardan yana tutub itdi ya ashablarım dilerim ki içinizden biriniz bir latif hikaye yahud bir sergüzeşt idesiz biraz ana meşgul olam. İnşallah Cebrail karındaşım aleyhisselam gele vahiy getüre didi.Ashab ortasından bir yigit uzun boylu hub yüzlü adı Abdülvahhab

[228] Albayrak, *TDVİA*, s.196 ; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 292.
[229] Kocatürk, *a.g.e.* s 292.
[230] Albayrak, a.g.m., s. 195; Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 293

yerinden durdu geldi Resûlullah önünde dua kıldı ve ayıtdı ya Resûlullah çok sefer itdim ve çok iklimler temaşa kıldım, ama dünli gördüğüm yerlere hiç Rumdan yek yer görmedim ve şehirleri birbirine yakın ve suları ferevân çeşmeleri çok ve havası hub ve nimetleri vafir ve adamları garip dost amma kafirlerdir. İnşaalahu teâlâ ol vilayeti Hak Teala Müslümanlara ruzi kıla didi şol kadar vasıf eyledikim Resûl hazretlerinin mübarek hatırı Ruma meyl eyledi ol saat Cebrail-i Emin Hazreti Rabbülaleminden haber getürdü itdi ya Resûlullah hak celle ve alâ hazretler sana selam eyledi ve dahi şöyle buyurdukim çün benim habibim Ahmed ve Resûlum Muhammed aleyhisselamın mübarek hatırı Ruma meyl eyledi ben dahi ol vilayeti ümmetine ruzi kılam gerekdirki kiliselerin yıkalar yerlerin mescidler ve medreseler bünyad ideler çün hükm-ı risalet temam ola ikiyüzyıldan sonra bir yiğit kopa uzun boylu bub yüzlü buğday renklü ola senin oğlanlarından şehr-i Malatya'da kopa adı Cafer ola..."[231]

Yukarıdaki metin Seyyid Battal Gazi'nin menkıbevi hayatının başlangıcını göstermektedir. Gerçekte Battalnâme'lerin kahramanı olan tarihi şahsiyet Battal Gazi adıyla meşhur olan bir Arap komutanıdır ve hikayeler onun etrafında şekillenmiştir. Bu komutanın asıl adının Abdullah olduğu ve "Battal'ın onun kahraman anlamındaki lakabı olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. [232] Seyyid Battal *Battalnâmeye* yansıdığı şekliyle Bizans üzerine seferler yapan bir gazidir ve miladi sekizinci asırda yaşamıştır. Battal'ın hayatı hakkında bilgiler Taberi, İbnülesir, İbn Kesir gibi döneminin önemli tarihçilerinin eserlerine yansımıştır.[233] Daha doğrusu *Taberi Tarihi*'nin aslında bulunmazken Türkçe tercümesine eklenmiştir.[234] Osmanlı tarih kaynaklarına daha çok menkibevi özellikleriyle geçen Battal Gazi'yi Evliya Çelebi Kız Kulesinin yapılmasıyla da ilişkili görür.[235] Danişmendli Türkleri arasında da rağbet gören Battal hikayelerinin yazıya geçirilmesi muhtemelen 11.Yüzyıl sonlarıyla 13. Yüzyıl başlarına kadar devam eden yüzyıllık süreçte oluşmuştur. Danişmendnâme'nin 1245-46 yıllarda yazıldığı bilgisi üzerinde düşünülürse bu ihtimal daha da güçlenir.[236]

---

[231] *Menakıb-ı Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi*, Taşbasma tarihsiz, s.3-4.
[232] Banarlı, *a.g.e,* s 300; Hasan Köksal, *Battalnâmelerde Tip ve Motifler*, Ankara 1984, s 37; Ahmet Yaşar Ocak, "Battalnâme", *TDVİA*, s 206; İrene Melikof, *EI*, 2.Baskı, c 1, s 1103; Pertev Naili Boratav, Battal, *İA*, c.2, 1944, s.344-351.
[233] Ocak, *a.g.e*, s. 206; Tahir Alangu, " Bizans ve Türk Kahramanlık Eposlarının Çıkışı Üzerine", *Türk Dili,* 1953, s. 542; Hasan Köksal,.*a.g.e,* s 39.
[234] Ocak, a.g.m, s. 206.
[235] Köksal, *a.g.e*, s.43.
[236] Ocak,"Battalnâme", *TDVİA*, c.5, s. 206,; Banarlı, *a.g.e*, s. 301.

Battal Gazi destanı Türk destani edebiyatında 11. yüzyılda *Hamzanâme* ile başlayıp *Ebu Müslimnâme* ve 15.yüzyılda *Saltuknâme* ile son bulan benzer türdeki destanlara öncülük etmiştir.[237] *Danişmendnâme*[238] ve *Saltuknâme'* üzerindeki belirgin etkisi birbirleriyle ilişkisine dair kurgulanan bağlantıyla görülür. Bu destanları yazanlar için Battalnâme ilham kaynağı olmuştur. [239] *Battalnâme* şehirlerde oturan Müslüman Türkler arasında daha sonra meydana gelmiş olan ve yarı evliya kimliğiyle Melik Gazi ve Sarı Saltık gibi kahramanların kimliklerinde isim değiştirerek yaşamıştır. Türkçe Battalnâme dışında Arapça yazılmış *Zatülhimme* yahut *Zülhimme* adıyla bir Battal Gazi hikâyesi daha vardır. Bu hikâyenin halk arasında Emevi, Bizans mücadeleleri ve Haçlı seferleri etkisiyle doğup yaygınlaştığı kabul edilir. Aralarında bir etkileşim olmuş olsa bile Türkçe yazımlı Battal Gazi destanı Arap versiyonundan farklıdır.[240] Bu etkileşim sadece Müslümanların eserleri arasındaki bir etkileşim değildir. Bizans halk romanları arasında Seyyid Battal Gazi benzeri Digenis Akritos adlı bir kahramanın hikayelerini konu alan eserin varlığı daha önce belirtilmiştir.bilinmektedir. Bu Bizans kahramanının hikayeleri de Battalname'de olduğu kadar olmasa da Bizans İslâm mücadeleleriyle ilgili anlatıya yer verilir. [241]

Battal Gazi'nin asıl adı Cafer'dir. Yukarıda verdiğimiz örnekde görüleceği üzere Cafer'in kimliği hakkında doğumundan yıllar önce peygamber tarafından bilgi verilir. Bu bilgide Cafer'in Rum vilayetini Müslüman edeceğinden bahsedilir.[242] Hüseyin Gazi, Cafer'in babasıdır ve bir av sırasında Rumlar tarafından öldürülür. Cafer babasının intikamını alır. Kayserle yapılan savaşlarda Cafer nam salar. Kayserin adamlarından Ahmer komutasındaki orduyu yener. Ahmer Müslüman olur ve Ahmet adı Cafer tarafından verilir. Ahmer de ona Battal adını verir. Battal bir çarpışmada kayserin kızını kaçırır sonra o da Müslüman olur. Battal onu eş olarak alır. Battal İslam düşmanları

---

[237] Ocak,a.g.m, s. 206.
[238] Ahmet Yaşar Ocak, "Danişmendname", *TDVİA*, c 8, 478-480; İrene Melikoff, *La Geste de Melik Danişmend;* Etüde Critique du Danişmendname, Paris 1960, I-I
[239] Ocak, "Battalnâme", s.206.
[240] Ocak, a.g.m, s 206; Banarlı, *a.g.e*, s. 301; Melikoff, *EI*, c.1, s 1104; Alangu, a.g.m, s.555.
[241] Richard C. Dietrich, *a.g.e*; Ocak, a,g.m, s. 207; Alangu, a.g.m., Alangu bu makalesinde Digenis Akritos ve Battal Gazi destanın doğuşuyla ilgili orijinal fikirler ileri sürmekte, Battal Gazi destanını Anadolu çerçevesinde oluşan epik daire içerisinde ele almaktadır. Onun kimliğinin Türklüğü üzerinde durmakta ve Pertel Naili Boratav'ın İslâm ansiklopodesine yazdığı Battal maddesinde bu konudaki görüşün yanlış olduğunu ileri sürmektedir. Alangu'nun bu makalesinde Bizans destanıyla mukayeseli açıklama çabası bu konudaki litaratüre farklı bir katkı sağlamıştır.
[242] *Menakıb-ı Seyyid Battal Gazi*, s. 4.

karşısında sürekli başarı gösterir. Yeri geldiğinde kılık değiştirerek her şeyin üstesinden gelir. Battal kimi zaman cadılarla ejderhalarla savaşır kimi zaman kaf dağındadır.[243] Namaz kılar, keramet gösterir, yedi kat yerin dibine gider sonra çıkar. Dini olgunlukla birlikte bahadırlığın da sembolüdür. Gizlenir hile yapar rahip kılığına girer. Bunlar yeterli olmaz dillerini dinlerini bilir. Battal'ın etrafında başka gaziler de vardır. Birlikte hareket ederler. Ahmet Turan bunların en önemlisi ve onun yoldaşıdır[244]

Battalnâme'nin yerli ve yabancı kütüphanelerde dikkate alınarak yapılmış milli kütüphane kayıtlarına göre mensur ve manzum halde bir çok nüshası bulunmaktadır. Bu kayıtlarda *Menakıb-ı Seyyid Battal Gazi, Dasıtan-ı Battal Gazi, Hikaye-i Seyyid Battal Gazi, Kıssa-i Seyyid Battalgazi, Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi, Battalnâme* gibi isimler görülmektedir. [245] Genellikle mensur olarak bulunan bu eserin 18.yüzyılda Darendeli Bekai tarafından manzum olarak yazıldığı bilinmektedir.[246] Battalnâme'nin elimizde bulunan manzum nüshası baştan ve sondan eksik, mensur bir nüshası da başından on sayfa kadar eksik haldedir.[247]

Yazma nüshaların haricinde 19. yüzyılda taşbasmacılığının sunduğu imkanlarla Battalnâme matbu kitap haline getirilmiştir. İstanbul dışında Kazan'da da basılmıştır. Kazan Tatarları arasında yapılan bu baskı ceditcilik hareketinin dini ve milli uyanış anlamında etkili olduğu bir zamanda olmuştur. [248] Osmanlı dönemi taşbaskı nüshaları ve Cumhuriyet döneminde yeniden yorumlanarak tarihi romana dönüşen baskılarıyla birlikte yaygınlığı iyice artmıştır. Birbiri ardına yazılan Battal Gazi romanları ve modern şiirle destanlaştırılan eserlerin dışında Battal Gazi sinema filmi olarak da

---

[243] Hasan Köksal, *a.g.e,* s.56.
[244] Hasan Köksal, *a.g.e,* s.80-82.
[245] Milli Kütüpname Yazmalar Kataloğu; Hasan Köksal, az sayıda yazmanın listesini vermiştir. Bunların arasında şahıs kütüphanelerinde bulunan nüshalarda bulunmaktadır. Köksal, *a.g.e,* s 17-20.
[246] Melikoff, *Eİ*, s. 1104.
[247] Elimizde bulunan yazmalardan mensur olan *Battalname,* özellikle Alevilik üzerine araştırmaları ve eski yazı çevirileriyle tanınan değerli araştırmacı Yaşar Baki Altıok'un şahsi kütüphanesine aittir. Manzum nüshaysa şahsi kütüphanemizde bulunmaktadır.
[248] *Haza El Kitab-ı fi Menakıb-ı Hazret-i Sultan Seyyid Battal Gazi,* Kazan 1908. Köksal, *a.g.e,* s. 21 İbrahim Maraş, *Türk Dünyasında Yenileşme*, İstanbul 2002, s.305. Maraş'ın Kazan'da basıldığını belirtiği kipalar arasında *Muhammediye, Maarifetname, Fuzuli Divanı* gibi Osmanlı Türkçesiyle yazılmış diğer eserler de bulunmaktadır.

çekilmiştir. [249] Battal Gazi üzerinde durulmasında onun Anadoluyla kurulan bağının önemli rolü olmuştur. Mesela Hilmi Ziya Ülken'in Haluk Nihat Pepeyi'nin *Erenler-Gaziler* kitabına yazdığı önsözde bunun izleri görülmektedir. Hilmi Ziya şöyle demektedir:

> " Behçet Kemal Dede Korkud'u yazıyordu. "Bu destanımızın payen kapısıdır. Fakat İslami devirde onu tamamen yaşamıyoruz. Vatanın destanına Battal Gazi ile başlamak lazım dedim. Battal Arapdır, ama Türk muhayyilesinin mahsuludür. Yarattığı bütün tipler Anadolu fethinin Türk kahramanlarıdır. Netekim Danişmend Gazi , Sarı Saltuk, vs. onun devamıdır..."

Battal Gazi'yle ilgili olarak yapılan bu tespitlerde Anadoluculuğun izlerini görmek mümkündür. Daha doğrusu yukarıda Battal Gazi destanından aldığımız parça da görüleceği üzere Anadolu Rum adıyla yanındakilerdin birisi tarafında Hz.Peygambere anlatılırken o sırada Cebrail gelir ve Rum'un İslam toprağı olacağını müjdeler.

Battal Gazi adına sade yazılı metinler değil kutsal alanlarda da rastlanılır. Onun için makamlar hazırlanmış; Anadolu'nun bazı yerlerinde, kayalar, mağaralar onun hatırasıyla irtibatlandırılmıştır. Bu arada Eskişehir Seyyid Gazi'deki Battal Gazi türbesi ilk olarak 13.yüzyılda Anadolu Selçukluları tarafından yaptırılmıştır. Benzer şekilde Doğu Türkistan'da Aksu mevkiinde Seyyid Battal için bir mezar yaptırılmıştır.[250]

1.3.3.5. Danışmendname

Hikayet-i Melik Gazi Kaddese'llahu
Bismillahirrahmanirrahim
Evvel Allah'ı getürelim dile
Diyelüm Allahu ekber derd-ile

---

[249] Eski yazı matbu kitaplar şunlardır: 1-*Menakıb-ı Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi*, Şirket-i Hayriye-i sahafiye matbaası, 1298 Altı cildi havi 360 sayfa, 2-*Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi*, İstanbul 1297 3-*Menakıb-ı Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi*, İstanbul 1287, Özege; 13101 4-*Kitab-ı Siyerünnebi* adlı kitabın kenarında basılmış 648 sayfa. Bu kitap tarihsizdir. Tarihi roman olarak Ziya Şakir ve Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun eserleri zikredilmeye değer.1-Muharrem Zeki Korgunal, *Türk Kahramanı Battal Gazi*, İstanbul 1936 2- Ziya Şakir, *Seyyid Battal Gazi İstanbul* Maarif Kitaphanesi 1956; Abdullah Ziya Kozanoğlu, Battal Gazi Destanı, 9. Baskı.İstanbul 1970.

[250] Banarlı, *a,g,e,* s. 302; Ocak, a. g,m, s. 207; Rudi Paul Ridner, "İlk Dönem Osmanlı Tarihinde İtici Güç ve Meşruiyet", *Söğüt'ten İstanbul'a,* s .415-419.

Dahi andan başlayalum söze
Allah adınsuz her iş olmaz temiz
Sonra Melik kıssasın yad idelüm
Nazm u nesr anı size şerh idelüm.[251]

Fuat Köprülü'nün tarihi romanlar arasında nitelendirdiği eserlerden biri olan *Danişmendnâme* Anadolu Türk-İslam tarihinde kaynak olarak önemli bir yere sahiptir. Kahramanları Türk menşeli olmayan *Battalnâme* ve *Ebu Müslimnâme* gibi eserlerle aynı daireden olup Anadolu Türkleri arasında doğması ve kahramanın Türk olması itibarıyla ayrı bir yeri vardır.[252] Melik Ahmed Gazi etrafında şekillenmiş hikayelerden oluşmaktadır. Anadolu'nun fatihlerinden olan Melik Danişmend Ahmed Gazi ve Anadolu'daki gazaları hakkında 12.yüzyılda Anadolu halkı ve gaziler arasında dillerden düşmeyen destani rivayetler dolaşıyordu. Hatta bu rivayetlerin Melik Ahmet Gazi'ye ait menkıbeler olarak sonraki yüzyıllarda da halk arasında hala yaşadığına dair Evliya Çelebi'nin şahitliği bulunmaktadır.[253]

13.yüzyılda Anadolu Selçuklu sultanlarından II. İzzeddin Keykavus 1245 yılında münşisi İbn Ala'ya Danişmend Gazi hakkındaki rivayetleri toplatıp yazdırdığı ve *Danişmendnâme*'nin ilk olarak böyle oluştuğu kabul edilmektedir. Buna kaynak olarak Gelibolulu Âli'nin *Mirkatü'l-Cihad* adlı eseri gösterilmektedir. Bununla beraber eseri toplattıranın I.İzzeddin Keykavus olduğuna dair farklı görüş ileri sürülmüş ve bu eserin yazılış tarihinin daha eski olduğu da idida edilmiştir. Bu iddia Ortaçağ tarihçisi ve Selçuklular konusunda uzman olan Osman Turan'a aittir. Aynı konuda fikir beyan eden Mükrimin Halil Yinanç bu eserin ancak 14. yüzyılda yazılmış olabileceğini belirtir. [254] Seyyid Gazideki Battal türbesinin inşası da Danişmendnâme'nin yazılmasıyla aynı döneme rastlar. İlk olarak İbn Ala'nın yazılı hale getirdiği Danişmendnâme II. Murat zamanında Tokat Kalesi dizdarı Arif Ali tarafından hükümdarın emriyle bu eseri yeniden yazmıştır.[255] Arif Ali bu eseri yeniden yazarken epeyce düzenleme yaparak

---

[251] Necati Demir, *Danişmend-name*, Harvard Üniversitesi, s.1-1b.
[252] Köprülü, s. 111- Ahmet Yaşar Ocak, "Danişmendname", *TDVİA*, c. 8, İstanbul 1993, s. 478.
[253] Ocak, a.g.m, s. 478.
[254] Ocak, a.g. m, s. 478; Bu konuda en detaylı araştırma için bkz. I. Melikoff, *La Geste De Melik Danişmend...*
[255] Nihat Sami Banarlı, *a.g.e,* s. 302; Fuat Köprülü, *Tarih Araştırmaları* I, Ankara 2006, s 113

kitabı on yedi kısma bölmüş ve manzum parçalar eklemiştir. İbn Ala'nın menkıbelere ne derece sadık kaldığı, ayrıca ikinci yazan Arif Ali'nin ilk metne ne kadar sadık kaldığı bilinmiyor.[256]

Danişmend Gazi, Battal Gazi ve diğer selefleri gibi bütün gazaları İslâm uğrunda yapıyordu. Menkıbeye göre sayıları yüzbinlere varan kafir askerine karşı savaşırken her türlü hile ve savaş ustalıklarını uygulacak kadar biliyordu. Esasında bu savaşları sırasında Hz. Muhammed ve Battal Gazi'den ayrı değildi. Onları sürekli rüyasında görüyor ve destek alıyordu. Savaşlarda elde edilen ganimetleri gazilere bağışlıyor, düşmanlara karşı da iyi davranıyordu. Onları hak dinine çağırmak ülkelerini İslâm'ın nuruyla nurlandırmak en büyük gayesiydi. Beş vakit namazını her türlü zorlu şartlar altında kılıyor, çok güzel ezan ve kuran okuyordu. [257]

Melik Ahmed Gazi, Anadolu'da asırlar boyunca yukarıda görülen özellikleriyle yalnız bir kahraman olarak değil bu tür kahramanların ortak özelliği olan veliliğiyle de tanınıyordu. Uzun yıllar yaşayan menkıbelerinde Battal Gaziyle akrabalığı önemli bir vurguydu. Onun hikayesi Battal Gazi ve arkadaşlarının ölümüyle başlıyordu. Adı Melik Ahmed olup Malatya' da dünyaya gelmişti. Battal Gazi'nin torunlarından Turasan'la iyi arkadaştırlar ve sürekli birlikte hareket ederler. Bir taraftan ondan savaşmayı öğrenirken diğer taraftan İslâmi ilimleri tedris eder. Kısa zamanda alim olduğundan kendisine "Danişmend" lakabı verilir. Bir gece rüyasında Hazreti Peygamberi görür ondan gaza için emir alır. Aynı gece sultan Turasan rüyasında dedesi Seyyid Battal'ı görüp ondan benzeri bir talimat alır. Bunun üzerine Bağdat'a gidip halifeden cihad ve gaza için izin istediklerinde, Halife onlara Battal Gazinin sancağı ile Ebu Müslim-i Horasanî'nin alemini teslim ederek izin vermiş olur. Halifeden aldıkları izinle Rum bölgesinde gaza ve cihada başlarlar. Yıkık durumda olan Sivas kalesi onlar için merkez olur. Danişmend Gazi Rumlar arasında tanınmış bir savaşçı olan Artuhi ile karşılaşıp, onu yenerek Müslüman olmasına vesile olur ve arkadaşları arasına alır. Bundan sonra Artuhi onun en yakın dostu olacaktır. İstanbul'un alınması için Sultan Turasan'ı

[256] Ocak, a.g.m, s. 478
[257] Banarlı, *a.g.e*, s. 302; Necati Demir, *Danişmend Gazi Destanı,* Ankara 2006, s. 21.

gönderir, Turasan başarılı olamaz ve Alemdağı'nda şehid düşer. Hikayeleri bu şekilde devam eder.[258]

I.3.3.6. Saltukname

Ahmet Yaşar Ocak'ın popüler İslam'ın Balkanlardaki destanı öncüsü[259] olarak adlandırdığı Sarı Saltık etrafında oluşmuş bu menakıbname, *Battalnâme Danışmendnâme* geleneğini devam ettiren özelliklere sahip ve onlar gibi evliya menkıbeleriyle destani romanların karışımı bir yapıdadır[260]. Farklı zamanlarda yazılmış Saltıkname nüshalarından bugün elde bulunan Ebu'l-Hayri Rumi'ye ait olanıdır.[261] Cem Sultan gezileri esnasında menkabelerini dinlediği Sarı Saltık'a büyük ilgi duymuş ve Ebu'l Hayri Rumî'den bunları bir araya toplayan bir eser yazmasını istemiştir. Yazar derlediği menkıbeleri diğer menkıbelerle birleştirmiş *Battalnâme* ve *Danişmendnâme* den ve bazı halk hikayelerinden de uyarlama yaparak eserini yazmıştır.[262] Daha çok gaziler arasında yaygınlığı bilinen *Saltuknâme*'nin, halk arasında *Battalnâme* kadar yaygın olmadığı bilinmektedir.[263] *Saltuknâme* gaza ideolojisi anlamında Seyit Battal ya da *Danişmendnâme*'den farklı değildir. Kafirlerin dinlerini, dillerini alim bir rahip kadar bilir. Onların şehirlerine kiliselerine hükümdar saraylarına kadar girer rahip kıyafetiyle kiliselerde vaazda bulunur. Hükümdarları, rahipleri öldürür ya da Müslüman eder.[264] İslâm dinine uymayan şeylerden şiddetle çekinir; namaz kılmayan dervişleri döver; zikir meclislerinde kadınlarla erkekleri bir arada bulunduran bazı şeyhlere ihtarlarda bulunur. En uzak yerlerden Müslümanların imdadına koşar.[265] O bazen gökyüzüne doğru uçar bulutlar üzerinde gezer, görünmez varlıklarla savaşır.[266] Sarı Saltık' da Seyyid Battal Gazi soyundan gelir onunla akrabadır. Dolayısıyla Seyyid olarak Hz. Ali üzerinden Hz. Peygambere bağlanır.[267] İlk adı Şerif Hızır'dır Sarı Saltık adını sonradan on dört

---

[258] Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 295 ; Ocak, a.g.m, s. 478; Neceti Demir, *Battal Gazi Destanı*, s.19-22.
[259] Bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Sarı Saltık:Balkanlarda Popüler İslâmın Öncüsü*, TTK Yayınları Ankara 2002.
[260] Köprülü, *Tarih Araştırmaları*, s 115: Ocak, *Sarı Saltık*, s..6.
[261] Ocak, *a.g.e*, s .6
[262] Köprülü, *a.g.e*, s.117 ; Ocak, *a.g.e*, s. 7
[263] Köprülü, a.g.e, s.116
[264] Kemal Yüce, a.g.e., s. 196-197; Köprülü, *Tarih Araştırmaları*, s. 118.
[265] Köprülü, *a.g.e*, s. 118-119
[266] Kemal Yüce, *a.g.e*, s. 203
[267] Kemal Yüce, *a.g.e*, s. 125-126.

yaşında cihada başladığı zaman alır. Gazalardan birinde yendiği bir Hıristiyan Müslüman ederek ona İlya-ı Rumi adını koyar o da ona karşılık olarak Saltık adını verir. Şerif Hızır sarışın ve kızıl saçlı olmasından dolayı o günden sonra Sarı Saltık diye meşhur olur.[268]

Ahmet Yaşar Ocak'a göre Bütün yönleriyle ele alındığında Sarı Saltık tipi "Battal gazi-Melik Danişmend- Saint Georges" menkabelerinden oluşmuş bir yapıya sahiptir. Ocak, onun gerçek kimliği konusunda konar geçer bir Türkmen aşireti reisi olduğu ve Dobruca bölgesinin iskanına liderlik ettiği şeklinde tespitte bulunur. Ayrıca Sarı Saltık'ın faaliyetlerinin Balkanlar' da, Hıristiyan ve Müslüman halk arasında güçlü bir kült yarattığını aynı coğrafyada yaşamış hiçbir velinin onun kadar yüceltilmediğini yazar.[269]

I.3.3.7. Muhammed Hanefi Cengi

Muhammed Hanefi Cengi Hazreti Ali Cenknâmeleri bölümünde daha önce konu edilmişti. Cenk hikayeleri arasında diğerlerine göre daha farklı bir bir görünüm arz eden *Muhammed Hanefi Cengi*'nin bu farklılığı muhteva olarak daha çok *Battalnâme* ve *Cenknâme* arasında duran bir hikaye olarak görünmesinden kaynaklanmaktadır. *Battal Gazi* ve *Dede Korkut* gibi eserlerle olan benzerliği önceden zikredilmişti [270]. Buradaysa bir hikayenin diğer eserlere göre daha detaylı olarak ele alınması suretiyle ortak yönlerinin vurgulanmasına çalışılacaktır. Kısa bir cenk hikayesinin sınırlarının daha geniş olabileceği ön kabulümüzdür. Mesela halk arasında çok okunan *Kesikbaş Destanı* üzerine A.Yaşar Ocak tarafından tarih folklor ilişkisi çerçevesinde bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma doğu batı, kadim ve modern hikayelerdeki kesikbaş motifi üzerine mukayeseli bir incelemedir. Bu incelemede oldukça basit sayılabilecek bir hikayenin tarihî, kültürel, dinî temellerinin geniş bir açılımı olduğu görülmektedir.[271] Bu durum Hz. Ali cenklerinin hepsi için geçerli olabilir. Burada *Muhammed Hanefi Cengi* öncelikli olarak diğer kahramanlık hikayeleriyle bağları anlamında ele alınacak ve buradan halkın tarih bilgisine dönük olan eserlerde tarihin ne şekilde göründüğünün

[268] Ocak, *Sarı Saltık*, s.39.
[269] *a.g.e*, s. 126-127.
[270] Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s.162.
[271] A.Yaşar Ocak, *Türk Foklorunda Kesik Baş*, Ankara 1989.

ortaya koyulmasına çalışılacaktır. Böylelikle halkın tarih bilgisi ihtiyacını karşılayan veya bu bilginin oluşmasında etkili gördüğümüz yukarıdaki eserlerin genel bilgisinden sonra *Muhammed Hanefi Cengi* üzerinden yaptığımız daha detaylı incelemeyle de bütününün ortak noktaları üzerinde durma imkanına sahip olabiliriz.

Burada İncelememize esas aldığımız iki yazma nüsha bulunmaktadır. Bunların dışında Muhammed Hanefi cenginin matbu nüshalarından da yararlanılmıştır. Yazma nüshaları A ve B olarak adlandırıyoruz. Burada on sekiz varaktan oluşan A nüshası esas alınmış, konu yeri geldiğinde B nüshası da dikkate alınarak değerlendirilmiştir. [272] A nüshası *Hz. Ali Cenknâmeleri* [273] adlı çalışmada tam metin olarak verilen nüshayla, bazı kelime ve cümlelerin kullanımında küçük farlılıklarla ayrılmaktadır. B nüshası da özellikle giriş kısmında bazı farklılıklar göstermektedir.

Muhammed Hanefi Cengi'nin "*Gazavat-ı Muhammed Hanefi, Dastan-ı Muhammed Hanefi, Menakıb-ı Muhammed Hanefi, Nazm-ı Menakıb-ı Muhammed Hanefi*" şeklinde adlandırılan nüshalarının Milli kütüphane yazma kayıtlarında örnekleri bulunmaktadır.[274] Yazma nüshalarının dışında, eski harfli taş basması ve Latin harfleriyle yayınlanmış örneklerine de rastlanmaktadır. Bunlar genel özellikleri itibarıyla aynı hikâye olmasına rağmen, bazı nüshalarda hikayenin başlangıç kısmında bir takım farklılıklar bulunmaktadır. [275]

Muhammet Hanefi Hazreti Ali'nin oğludur. [276] Yazma ve eski yazı matbu nüsha olarak tespit edebildiğimiz kadarıyla bu isimle tek bir hikâye bulunmaktadır. Latin harfleriyle

---

[272] *Yazma A* nüshasının aslı Yrd.Doç.Dr.Sıddık Çalık'ta bulunmaktadır. Kendisinden aldığımız fotokopi nüsha bizdedir.

[273] İstanbul 2004, Kitabevi yayınları, s 76. *Haza Dasitan-ı Muhammed Hanefi* Raziyallahu taala anh (Nurullah hoca) Nurullah hoca bu nüshayı 1790 yılında istinsah etmiştir.

[274] Dastan-ı ...Yer 06 MK, Yz.A 8253/1; Gazavat-ı...Yer 06 MK Yz.A 2437/3; Menakıb-ı... Yer 06 MK Vez.Yz 547/3;Nazm-ı...Yer 06 MK Yz.A 8622

[275] *Dasıtan-ı İbrahim Edhem*, İstanbul 1288, Muhammed Hanefi'nin hikayesi kenarındadır. Ayrıca 1274 ve 1307 baskısında da aynı şekilde hikaye kenarındadır. Hepsi de taşbaskıdır.; *Muhammed Hanefi'nin Cengidir*, İstanbul 1288, İstanbul 1307, İstanbul 1330.

[276] 637 Yılında Medine'de doğan Muhammed Hanefi'nin annesi Havle Bint Cafer el-Hanefiyye'dir. Kendisine Hanefiyye isminin verilmesinde annesinin adıyla ilgi kurulur. Cesaret ve kahramanlığıyla tanınan Muhammed Hanefi kardeşleri Hasan ve Hüseyin'in aksi bir tavırla Yezid'e biat etmiştir. 700 Yılında ölmüştür. Onun ölmediğine Medine yakınlarındaki Radva dağında yaşadığına kendisine yiyecek ulaştırıldığı ve yanındaki bir aslanla kaplan tarafından korunduğu gibi menkıbevi hikayeler erken

yazılmış halk kitapları arasındaysa Muhammed Hanefi'nin başka cenkleri konu edilmiştir. [277] Muhammed Hanefi Cengini Hazreti Ali Cenknâmelerinden ayıran özelliklerden birisi hadiselerin Hazreti Muhammed'in ölümünden sonraki bir zamanda meydana gelmiş olmasıdır. Hazreti Ali cenklerinde hikayenin merkezinde bulunan Hazreti Muhammed henüz sağdır. Muhammed Hanefi cenginin başlangıcında, Hz. Muhammed'in ölümünden dolayı üzüntüden henüz kurtulamamış olan Hz.Ali rüyasında peygamberi görür ve Muhammed Hanefi adlı oğlunun olacağına dair müjde alır. [278] Muhammet Hanefi'nin kafirlerle olan mücadelesi bütün gücüne rağmen Hz.Ali'nin yardımına ihtiyaç duyacak derecede bir kahramanlıkla karakterize edilir. Hz.Alinin kahramanlıkta herkesten daha üstün olduğu bir kez daha tekrar edilir. Bu hikayede de diğer hikayelerde olduğu gibi verilmek istenen mesaj aynıdır. İman her zaman için küfür karşısında muzaffer olmakta ve hiçbir dünya nimetiyle değiştirilmeyecek kadar kıymetli bulunmaktadır. Dini kahramanlık hikayeleriyle ilgili bir edebi ürün olarak görüldüğü kadar, inanç sisteminin değerleriyle donanmış bu hikayelerin din anlayışını oluşturan eserlerden olduğu temel motifler ve ana fikirlerle anlaşılmaktadır. Eserde anlatılan hadiselerin hayal mahsulü olması tarihi gerçeklerle olan ilgisi olma ihtimalini zorlaştırmaktadır. Tarihi kişilikler olan Hz.Ali, Muhammet Hanefi, Hasan ve Hüseyin'in yanı sıra rüya motifiyle gözüken Hz.Muhammed gerçek kişiliklerinin ötesinde menkıbevî şahsiyetleriyle rol alıyorlar. Bu cengin ne zaman kimin tarafından yazıldığı eserden anlaşılmıyor. Bir rivayete göre müellifi Tursun Fakı'dır.[279] Başka bir kaynakta folklorik malzemeden yola çıkarak hadisenin geçtiği coğrafyanın Bayburt yöresiyle ilgili olduğuna dair bilgi sunmaktadır. Burada yazar özet bir hikaye sunar ve bu hikayenen kahramanlarından Tabut'un Bayburt beyi olduğunu yazar. Yine aynı eserde Bayburt yakınlarında Hz.Ali gölü olduğundan ve Hz. Ali'nin burada bir ejderhayı öldürdüğüne dair rivayetler olduğunu yazılmıştır. Rivayet göre Hz. Ali Tabut'la yaptığı ceng sonrasında Bayburt'tan Salmankas dağını aşıp Karadere vadisine inmiş ve bölgedeki halkın büyük bir ejderhadan muzdarip olduğunu duyunca ejderhayı öldürmüştür. Karadere'de Hıdrellez Mağaraları mevkiinde halen Hz. Ali Gölü olarak

---

dönemde çıkmıştır. Belki onun sonraki destanı hikayelerine bu anlatılar zemin hazırlamış olabilir. Türk Halk Edebiyatında Muhammed Hanefi Cengi olarak bilinen hikayeleri Güneydoğu Asya ülkelerinde Hikayat-ı Muhammet Haneffiyye adıyla tanınmıştır. Mustafa Öz, "Muhammed B. Hanefiyye" *TDVİA*, Cilt 31, s.537-539.

[277] Muharrem Zeki Korgunal, *Üç Yol Cengi*, İstanbul 1933.

[278] *Yazma A-2a*

[279] Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Mesnevi*, İstanbul 1999, s.74.

tanınan bu göle ejderhayı öldürdüğü yer olduğu için bu ad verilmiştir. Gölün batısındaki kayada Ali'ni atı Düldül'ün ayak izlerinin mevcut olduğu oradaki büyük düzlükte namaz kıldığı ve Bayburt yoluyla Medine'ye gittiği söylenmektedir..[280]

Bunu belirten kişinin verdiği örneklerden Muhammed Hanefi Cengi'nin Bayburt yöresinde hala yaşadığı ve coğrafyayla bütünleşerek toplumsal işlevini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Hazreti Ali ile ilgili Anadolu'nun bir çok yerinde onu Anadolu coğrafyasıyla buluşturan inanışlar bulunmaktadır. Ayrıca yazma B nüshası, taşbasma ve Latin harfli örneklerinde Hz.Ali'nin yaptığı seferlerin "Rum Kayseri" üzerine olması *Battalnâme*'yi andırırken aynı zamanda Anadolu coğrafyasıyla bir irtibat kurmaktadır. Ali "Kayser-i Rum" üstüne gider, ama Muhammet Hanefi' nin cengi Rum üzerine değildir, babası onu yanında götürmemiştir. O can sıkıntısından dolayı çıktığı av neticesinde Medine yakınlarında bir bölgede kafirlerle karşılaşıp savaşmıştır.[281]

I.3.3.7.1. Muhammet Hanefi Cenginin Konusu [282]

> " Allah adın bir dilümizde yine, Allah adıdır taki var hamd ü sena
> Yerde gökde söylenen anın adı, sevgisin ol kamu canlarda kodı"[283]

Hz. Muhammed'in ölümü Hz. Ali üzerinde çok tesir etmişti. Sürekli ağlıyor, kuran okuyor ve bundan dolayı da dünyayla pek ilgilenmiyordu.[284] Bir gece rüyasında Hazreti Peygamberi görür. Hz. Peygamber gözünün yaşını siler, bir oğul müjdesi verirken adının Muhammed olmasını ister. [285] Muhammet Hanefi olağanüstü özelliklere sahiptir. Gözlerini bakanın aklı şaşar, sanki Zaloğlu Rüstem gibi heybetlidir. Ali'in işi "ceng ü gaza"dır. Muhammed Hanefi'de babası gibi gazaya gitmek ister, Babası Hasan ile Hüseyin'i cenge götürür, ama Muhammed Hanefi'nin henüz küçük olduğunu, düşmanlarının çok olduğunu, bunun için dikkatli olması ve evde kalması gerektiğini

---

[280] Ferhat Akyürek, *Allahın Nimetleri ve İnsanlar Muhammed Hanefi Cengi*, İş Matbaacılık ve Ticaret Ankara 1969, s 19. Kitabın dışı kapağında adı bu şekilde geçmesine rağmen iç kapakta sadece Allahın Nimetleri ve İnsanlar geçmektedir. *Muhammed Harefi Cengi*yle ilgili olarak sadece bir bölüm vardır. s. 1-19. Kapağındaysa Muhammed Hanefi'nin at üstünde resmi bulunmaktadır. Tabut'un Bayburt Beyi olduğuyla ilgili olarak kitabın 17.sayfasına bakılabilir.

[281] *Yazma A*,3a-3b

[282] Özete esas olarak yazma A nüshası alınmıştır.

[283] *Yazma A*, 1b

[284] *Yazma A*, 1b

[285] *Yazma A*, 2a-2b

söyler. [286] Gazaya gidemeyen Muhammet Hanefi'nin canı sıkılmaktadır. Ava giderek bu sıkıntıyı gidermeyi düşünür ve giyinip kuşanıp yola çıkar. Bu sırada peşine düştüğü geyik sürekli attığı kementlerden kurtulur kuşların bol olduğu bir yere gelir. Yorgunluktan uykuya dalar. Geldiği ormanlık yer kafir düşmanlar tarafından korunmaktadır. Bunlar Muhammet Hanefiyi görünce şaşırırlar, beylerinin topraklarına girdiği için onun af dilemesi gerektiğini, bu korunun Tabut' adlı beye ait olduğunu ve özür dilemesini isterler. Muhammed Hanefi, Alinin oğlu olduğunu, Muhammed'in kendisinin atası olduğunu Hasan ile Hüseyin'in kardeşleri ve yoldaşları olduğunu söyler. Bunu duyan askerler iki yüz kişiyle onu araya alırlar. Bu durum karşısında Allah'ın yardımını dileyen dualarla meydana girer. İki yüz kafiri de öldürür, başındakilerin kellesini Medine'ye getirir. [287] Ali bu durum karşısında şaşırır, olup biteni öğrendikten sonra oğlundan bir daha oraya gitmemesini diler. Artık o koruda daha fazla asker bulunacağını o geyiğinde aslen şeytan olduğunu söyler. Ali yine gazaya gider Hasan ile Hüseyin'i götürür, Muhammed Hanefi'yi yine geride bırakır. Muhammed Hanefi av tutkusuyla geyik peşine koşar aynı tepeye varır. Binlerce düşman askeri orada beklemektedir. Muhammed Hanefiyi görenler ondan beylerinin elini öpmesini dilerler Hanefi cenk için gelmediğini dini batıl olanı bey bilemeyeceğin, ona izzet ve hürmet gösteremeyeceğini söyler Uzun çarpışmalardan sonra yaralanan Hanefi esir edilir Tabut'un karşısına çıkarılır. Tabut ona içki içirmek ister, Muhammed Hanefi bunu reddeder. Tabut Muhammed Hanefi'den kendi dinine girmesini ister, hatta bunu kabul ederse ona kızını vereceğini söyler. Muhammed Hanefi bütün cihanı versen dinimi terk etmem diye cevap verir. [288]Tabut'un kızı Mine hatun odaya Muhammed Hanefi' nın bulunduğu odaya girip onu görünce birden aşık olur. Muhammed Hanefi zindana atılır. Mine hatun, ona ya sen benim dinime gir yoksa ben seninkine der. Gece olunca Mine hatun Hanefi'yi kurtarmaya gelir. Muhammed Hanefi kuran okumaktadır. Mine hatun bu sesi duyar ve Müslüman olur. Muhammed Hanefi'yi oradan çıkarır ve birlikte kaçarlar. Peşlerine düşen Tabutun askerleriyle yoğun bir mücadele başlar Tabut bu durumdan pek muzdarip olmuştur ve bunun için her şeyi yapmaya hazırdır. Çarpışmalardan dolayı Kan deryası içinde yüzen Muhammed Hanefi çareyi yine Allah'a sığınmakta bulur. Allah'a dua etmeye başlar. Tabutun askerleri arasından Kestem adlı

[286] *Yazma A*, 3a
[287] *Yazma A*, 3b-6a.
[288] *Yazma A*, 6b-11a.

bir pehlivan Tabut'a Muhammed Hanefi'yi yenebileceğini söyler. Bu sırada Muhammed Hanefi'nin üzerindeki yara bere sarılır. Hanefi namaza durur, kuran okur. İkisi birden Allah'a dua ederler ve Ali'den yardım beklemektedirler. Ketsem adlı pehlivan Muhammed Hanefi'yle savaşmak için cenk meydanına gelir. Mine Hanefi'nin yerine cenge katılmak ister. Muhammed Hanefi Kestem'i öldürür, fakat artık takatı kalmamıştır. Allah'a yeniden yakarmaya durur. Ali Medine'ye cenkden yeni dönmüştür Peygamberi rüyasında görür. Peygamberin gözleri yaşlıdır. Ali'ye Muhammed Hanefini'nin durumunu anlatır. Ali uyanır uyanmaz yola koyulur Hasan ile Hüseyin yanındadır. Büyük bir sevinçle buluşurlar Cenge katılırlar Tabut imana gelmeyince öldürülür, askerlerin kalanları kaçar. Medine'ye dönülür Mine ile Muhammed Hanefi evlenir[289].

Bu metinlerdeki söylemin metnin yapısal çözümlemesiyle hangi tarihsel veya ideolojik olaylara gönderme yaptığı daha belirgin hale gelebilir, ama bu çalışmayı farklı bir mecraya götürür. Burada yapılmak istenense bu hikayenin okuyan-dinleyen için geçmiş bilgisi ve bu bilginin toplumsal işleviyle ilgilidir Bu tür hikayeleri okuyan-dinleyenlerin, anlatılan olayların geçmişte bir zaman içinde olmuş olduğuna dair inançları aynı zamanda onların tarih bilgisini oluştururken, metinlerde geçen kutsal isimler, geçmişin kutsallığı konusundaki bilinci oluşturmakta ve bilincin toplumsallaşmasını sağlamaktadır. Modern insanın kronolojik zamanı geleneksel insan için önemli değildir. İslam adına savaşan şahsiyetler gerçek şahsiyetlerdir ve tarihin belirli bir zamanında yaşamışlardır, bu tarihin rakamlarla ifadesi o kadar önemli değildir. Esas kahramanlar olan Hz. Ali ve Muhammed Hanefi'nin tarihi şahsiyetlerinin gerçekliğine rağmen, hikaye onların gerçeküstü güçleri üzerine kurulmuştur. Hz. Ali'nin diğer oğulları Hasan ile Hüseyin adları geçmesine rağmen hikayenin içinde aktif olarak gözükmezler. Varlıkları Hazreti Ali'nin varlığıyla birlikte gözükür [290]. Bilindiği gibi cenknâmelerde esas kahraman, daha önce ele alınan kahramanlık hikayelerinde kahramanın akrabalık zincirinin başlangıç halkasında Hz. Ali bulunur. Bu hikayede Ali olayların içerisindedir ve savaşma kabiliyeti bakımından Muhammet Hanefi'nin üstündedir. Muhammet Hanefi'nin olağanüstü savaşma yeteneği, yeri geldiğinde

[289] *Yazma A*, 11b-18b.
[290] *Yazma A*, 5a.

Ali'den medet ummasıyla sınırlanır. Ayrıca düşmanlarını Muhammet Hanefi karşısında ürküten önemli bir gerçek, onun Ali'nin oğlu olmasından dolayıdır. Ali diğer oğullarını cenge götürürken Muhammet Hanefi'yi daha küçü olduğu için cenge götürmekten sakınmaktadır. Hz. Muhammet bütün Ali cenklerinde olanın tersine bu hikayede hayatta değildir ve rüya motifiyle hikayeye dahil olur. Diğer eserlerde de benzer şekliyle Hz. Muhammet olayların içine rüya yoluyla girer ve manevi gücünü gösterir. Kafirlerin beyi olan Tabut adlı karakter Müslüman olmadığı için yenilmeye mahkumdur. Hiçbir şekilde de imana gelmez ve sonu ölüm olur. Önemli bir vurgu olarak iman ortaya koyulur. Tabut' da Muhammed Hanefi'yi dininden döndürmek istemiştir bunun için kızı Mine Hatun'u Muhammed Hanefi'ye dininden dönmesi karşılığında vermek istemiştir. Mine Hatun Muhammed Hanefi'yi görünce aşık olan dünya güzeli bir kızdır. Burada hikayelere giren kadın öğesi güzelliğiyle dikkat çeker. Bütün bu olup bitenler geçmişte olup bitmiştir, ama aktüel olanla ilişkilidir. Geçmişte Müslümanların her türlü zor durumda imanlarından taviz vermediklerini gösterirken, ideal tiplerin hikayelerinden oluşan ideal geçmiş gelecekteki ideal tarihin ilk örneklerini barındırmaktadır.

Menkıbevi-Destan kahramanlarının ideal tipleriyle oluşturulan ideal geçmiş, kolektif bilinci oluşturan itici güç olmuştur. Bu geçmişi kurgulayan hikayelerdeki motifler bunların geniş coğrafi özelliklerine rağmen kolektif bir anlayışın ürünü olduklarına dair işaretleri vermektedirler. Kahraman tipleri arasındaki benzerlikler bir zincirin halkaları gibidir. Kahramanlar özellikle *Battalnâme, Danişmendnâme, Saluknâme* üçlüsünde beliren şekliyle birbirlerinin coğrafyaya ve mekanlara göre isim değiştirmiş halleri gibidir. Bütün eserlerde kahramanın kişisel ve savaşçılıkla ilgili özellikleri değişmeyen bir tipolojiye sahiptir ve Hz. Ali'yle irtibatlandırılır. Metinler yazıya geçirilmiş olsa da sözlü anlatının ve toplu okumanın izlerini taşırlar. Eserleri birbiriyle bütünleştiren zincir "ideal (gaza)-ideal tip (gazi)" yoluyla kurulmuştur. Hikayelerin doğduğu yerlerin farklılığı coğrafi ve mahalli anlatı özelliklerini de hikayenin içine sokarak ideal tipin faaliyetlerini bu örgüyle somutlaştırır. Mesela *Hamzanâme* ve *Ebu Müslimnâme* gibi İslam tarihinin erken devirlerin olaylarını hikaye eden eserlerde Hind'i de içine alan doğunun coğrafi ve kültürel izleri hakimken, Anadolu coğrafyasında doğan *Battalnâme*

Saluknâme ve *Danişmendnâme* gibi eserler Anadolu ve *Saltuknâme*'de görüldüğü üzere Balkan coğrafyasının izlerini taşırlar.

Kahramanların ulaştığı halkanın son zinciri olan Hz. Ali etrafında oluşturulan cenknâmelerdeyse Hz. Peygamberin yaşıyor olmasının da etkisiyle Medine ve çevresi merkezdir. Olaylarsa merkezin dışında gelişir. Ali cenklerinin benzeri olan Muhammed Hanefi cenginde de merkez Medine'dir, ama bazı yazma ve matbu nüshalarda Ali'nin Rum üzerine sefere gittiği söylenir. Muhammed Hanefi cengini *Battalnâme* ile buluşturan noktalardan birisi de budur. Bu ifadenin Battal hikayelerinden etkilenme yoluyla doğmuş olma ihtimali yüksektir.

Bütün kahramanları aynı idealde buluşturan gaza Allah yolunda yapılan kutsal savaşı simgeler. Kahramanların başından geçen olaylar Muhammed Hanefi hikayesinin özetinde de verildiği gibi, daha genel ifadelerle şu şekilde gelişir ve neticelenir; Savaş neticesinde karşısındakinden elde etmek istenilen dinini değiştirmesidir. Bu istek yeri geldiğinde düşman tarafından da yapılır. Asıl gaye dinin değiştirilmesi ya da haraç vermenin kabul edilmesidir. Zaferin kazanılması sonunda elde edilenler amaç değil netice olarak ortaya çıkar.Yani ganimet bir neticedir. Kafir ülkeleri ele geçirilir. Hükümdarı dinini değiştirmeyi kabul etmez, öldürülür. Halkın bir kısmı haraç verirken bir kısmı Müslüman olur. Oranın yönetimi bir Müslüman beye verilir. Bu savaşta yiğit bir Müslüman bütün kafirlerle savaşa girecek kadar cesurdur. Gücü karşısında ordular dayanmaz Yaralanmış bile olsa sonuna kadar savaşmayı yeğler takati kesilince Allah'a edilen dua peygamber vasıtasıyla bir rüyayla yerine ulaştırılır. Yukarıda anlatılanların olağanüstü hikaye edilen kısımları hariç olayların gelişme ve neticelenme biçimi itibarıyla İslâm tarihinin popüler olmayan yazımı tarafından da teyit edilebilir. İslâm tarihçiliğin veya tarihlerinin İslâmiyetin yayılması olgusu olarak değerlendirdiği süreçler, halkın bu konudaki tarih bilgisini kahramanların hayatı üzerinden oluşturmuştur. Motifler bu kurgunun oluşturulmasında önemli bir role sahiptir. Bu motifler yoluyla anlatılar toplum içinde karşılık bulmaktadır. Tarih burada sadece tarihi şahsiyetler değildir. Kahraman'ın gerçekliğiyle birlikte zaman ve mekan kavramları da bir gerçekliğe oturur.

Menkibevi-Destani eserleri sürükleyici hale getiren yaşadığı olaylardır. Olaylar belli motiflerin hikayeye sokulmasıyla birlikte gelişir. Mesela Muhammed Hanefi cenginde av motifi gazaya götürülmeyen Hanefi'nin can sıkıntısını ava çıkarak gidermek istemesi şeklinde ortaya çıkar ve olaylar bundan sonra gelişir [291] *Battalnâme* ve *Hamzanâme*'de de av ile ilgili motifler bulunmaktadır. Türk kültüründe önemli yeri olan av ve avla ilgili motiflerin daha eski tarihli olduğu bilinmektedir. Türk geleneğinde av aynı zamanda savaşa hazırlığı sağlayan bir eğitim olarak düşünülür.[292] Bu durum gazaya gitmek arzusunda olan Muhammed Hanefi'nin isteğini yerine getirmesine babasının izin vermemesi üzerine, gaza yerine ava gitmesi ve dolaylı olarak gaza yapmasıyla sonuçlanan cenknâmede açıkça görülür. Üstelik avın neticesi olarak karşısına düşmanlar çıkmakta bu olay iki defa tekrar ederek aynı sonla neticelenmektedir. Av için çıkılan yol gazaya götürmekte, gazanın neticesinde yeni bir ülke fethedilmektedir.[293]

Muhammed Hanefi Cenginde ve Battalnâme'de ava çıkıldığında karşılaşılan hayvan geyiktir. [294] Eliade'nin incelediği *Dragoş* adlı Rumen efsanesinde geçin av motifinde, avlanmak istenen hayvanlar arasında bizon vardır. Bu bizon beklenmedik olayların gelişmesine sebep olur. Aynı şekilde bir Hint mihracesinin kovaladığı geyik onun yolunu kaybetmesine sebep olur. Bir başka hikayede kahraman bir geyiğin peşine takılınca ölüler diyarına gider. Kovalanan geyik genç kıza veya bir cine dönüşebilir.[295] Cine dönüşen geyiğin benzeri Muhammed Hanefi'de şeytanın geyik kılığında görünmesiyle ortaya çıkar. Muhammed Hanefi onun şeytan olduğunu bilmez, Ali'nin bu konuda onu ikaz etmesiyle ortaya çıkar.[296] Battalnâme'de ise Hüseyin Gazi'nin ölümüyle sonuçlanan bir geyik takibi vardır. Peşinden gidilen geyik bir mağaraya girer burası farklı bir dünyadır. İkinci av motifindeyse geyik düşmanların kucağına götürdüğü Hüseyin Gazi'nin ölümüne sebep olur. [297] *Hamzanâme*'de çıkılan av sonucunda düşmanla karşılaşılır. Görüleceği üzere olumlu ve olumsuz yönleriyle geyik, efsane ve

---

[291] *Yazma A*, 3b.
[292] Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul 2002, s. 162; Hasan Köksal, *a.g.e*, s.142-145; Sezen, *a.g.e*, s. 66-69.
[293] Mircea Eliade Rumen *Dragoş* efsanesinde av motifi ortaya çıkmasıyla gelişen olaylar neticesinde meçhul bir ülkenin keşfedilmesini sonunda bir devlet kurulmuş olduğunu belirtir. Bkz Eliade, *Zalmoksisten Cengiz Han'a*, Çeviren; Ali Berktay, İstanbul 2006, s. 178.
[294] *Yazma A*, 3b; Hasan Köksal, a.g.e, s .144-145.
[295] Eliade, *a.g.e*, s.179.
[296] *Yazma A*, 6b.
[297] Köksal, *a.g.e*, s 144-145

menkıbevi destani hikayelerin vazgeçilmez unsuru olarak karşımıza çıkar. Batıdan doğuya her yerde benzeri hikayelerde geyiğe rastlanılabilr. Mesela Saksonlardan kaçan Franklar bir maral sayesinde kurtulmuşlardır.[298] Aynı şekilde Hun'larda da benzer anlatımlara rastlanır.Avcılık Hunlar için vazgeçilmez bir uğraştı, avla meşgul olurken karşılarına çıkan esanevi maral onları peşinden sürükleyip ulaşılmaz ülkeye götürmüştü. Artık maral onlar için av değil rehber olmuştur.[299] Budistlerin dünyasındaysa geyik Buda'nın bir av hayvanı olarak doğumundan bahseden hikayelerle anlatılır. Avlanma hoş karşılanmaz, ama Budist hikayelerinde av konusu yine de işlenmeye devam eder.[300]

Rüya görme ve rüya yoluyla bilgi verilmesi motifi menkibevi destanı eserlerin ortaklığını belirginleştiren önemli bir motiftir. Muhammed Hanefi cenginde rüya motifinin olduğu iki bölüm vardır. Birincisinde Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye bir oğul müjdesi verdiği ad koyma geleneğiyle birlikte ortaya çıkar, ikinci rüyaysa Allah'a duanın sonucunda yardım beklenen kişinin haberdar edilmesi şeklindedir. *Saltuknâme*'de,[301] *Hamzaneme*'de,[302] Hz.Ali cenklerinde de rüya motifine rastlanır genelde Hz.Muhammed'in rüyasına girdiği kişi Müslüman olur.[303] *Battalnâme*'de Battal Gazi'nin doğacağı, ismi ve hatta özellikleri babası Hüseyin Gazi tarafından görülen rüyada ortaya çıkar[304]. Bu tür rüyalar genellikle hazır olmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Olayların gelişimini sağlayan motiflerin yanı sıra dini pratiklerle ilgili motifler de bulunmaktadır. Hikayeler her şeyden önce dini savaş olan gaza üzerine kuruludur. Gaza ideali İslâm'ın yayılmak zorunda olduğu her devirde müminleri harekete geçiren itici bir güç olmuştur. Allah, Peygamber, Ehl-i Beyt, iman, küfür, dua, haram, zina, namaz, abdest, gaza, gibi dini unsurlar hikayenin kurgusu içinde somut hadiselerle birlikte ifade edilir. İman her şeyin üstündedir, hiçbir dünya nimetine karşılık olarak değiştirilmez. Allah her daim müminin yanında ve yardımındadır. Ona ulaşmanın yolu içtenlikle yapılan duadır ve karşılığını bulur. Peygamber vefat etmiş olmasına rağmen

---

[298] Eliade, *a.g.e*, s .180.
[299] Eleade, *a.g.e*, s.181-182; Eliade, s. 193 - 202 . sayfaları geyiğin dinsel rolü ve av hayvanı olması konusuna ayırmıştır.
[300] Çoruhlu, *a.g.e*, s. 163.
[301] Kemal Yüce, *a.g.e*, s. 134.
[302] Lütfi Sezen, *a.g.e*, s. 76.
[303] İsmet Çetin, *a.g.e*, s.391.
[304] Hasan Köksal, *a.g.e*, s.167.

sevdikleriyle birliktedir, zor durumlarda rüya ile müminleri ikaz görevini ve desteğini yerine getirir. Ali bu hikayede de görüldüğü üzere kahramanlıkta üzerine yoktur. Yaptığı bütün işler Allah yolundadır. Küfür iman karşısında her zaman yenilmeye mahkumdur. Ne kadar güçlü olursa olsun bu mukadderdir. Zina ve içki haram kılınmıştır. Hangi şartlarda olursa olsun uzak durmanın gerekliliği üzerinde durulur. Namaz dinin direğidir en zor şartlarda dahi bırakılmaması gereken bir ibadettir.

Geleneksel popüler tarih ürünlerininin muhteva olarak benzerlikleri ve işlevleri, dördüncü bölümde görüleceği üzere modern ürünler içinde geçerli olan bir özelliktir. Kahramanların hayatında beliren idealler modern kahramanların ideolojileriyle ilişkilidir. Mekanlar ve konular yazarların farklı olmasına rağmen çoğu zaman benzer özellikler taşır.

I. 4. SÖZLÜ ANLATILARLA POPÜLERLEŞEN TARİH

Hikaye etme ve hikaye edileni dinleme ihtiyacı sözlü anlatıyı insanların tabii yoldaşı yapmıştır. Sözlü anlatılar kendilerini bulundukları duruma uyarlayabilirler ve bulundukları toplumda önemli bir yere sahiptirler. Geçmişe dayalı oldukları kadar yeni ve aktüeldirler.[305] Geçmişle aktüel arasındaki anlamlı bağı sözlü anlatıların üzerine kurulan bir romanda da görmek mümkündür. Mesela 18. Yüzyılın ikinci yarısında Afrika'dan kaçırılan Kunta Kinte'nin ağızdan ağıza sözlü anlatılarda yaşayan hikayesi Alex Haley tarafından romanlaştırılarak yazıldığında dünyanın bir çok dillerine çevrilmiş ve büyük ilgi görmüştü. Haley sözlü anlatıların peşinden geçmişe doğru uzandığında Kunta Kinte'nin kaçırıldığı toprakları bulacaktı. Ailesinin kuşaktan kuşağa aktardığı sözlü anlatı onu yanıltmamış ve yedi kuşak öncesinden başlayan hikaye bir bütün olarak onun kalemiyle yeniden kurgulanmıştı [306]

Yüzlerce köle ailesinin benzer anlatıları olmasına rağmen Kunta Kinte'nin hikayesi ortaya çıkmış ve bütün köle hikayelerine teşmil edilebilecek bir yapıya bürünmüştü. Bu yapı bir yazarın kendisinden de bir şeyler katarak anlatıyı yazılı metne çevirmesiyle

---

[305] *Halkbiliminde Kuram ve Yaklaşımlar*, Hazırlayanlar; M. Öcal Oğuz-Selcan Gürçayır, Ankara 2005, s.93.

[306] Alex Haley, *Kökler*, Çeviren; Ali Seden-Nilgün Himmetoğlu, 2. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi 1979.

oluşmuştu. Yazıya geçirilen anlatı köleliğin tarihine dair bir çok aile tarafından paylaşılan popüler anlatıların ötesine geçmiş ve köleliğin geçmişiyle ilgili genellemelere fırsat veren bir eser oluşmuştu. Buradan tarih metinlerin ilk örneği olan sözlü anlatının gücü daha iyi anlaşılmaktadır. Bunun için sözlü anlatı bu çalışma içinde tarih metinlerin ilk kaynağı ve tarihin popüler söylemi olması bakımından ele alındı. [307]

Tarihçiye kaynaklık eden yazılı ilk metinlerin sözlü anlatılardan oluştuğu genel olarak kabul edilir. Bu anlatıların oluşturduğu metinler önemli tarih kaynakları olarak görülürken, bugün yazılamamış tarihlere kaynaklık edebilecek bilgilerin sözlü anlatılarda yaşayan kısımları pek müracaat edilen bir şey değildir.[308] Her zaman için bir zenci ailesinin uzun tarihini popülerleştirerek bütün Amerika zencilerine bir tarih yazan Alex Haley bulunmayabilir. Oysa sözlü anlatıların çokluğu her geçen gün artmakta, kaydedilmediği takdirde de aynı hızla kaybolmaktadır.[309] Üstelik buna modern öncesi dönemin durağan anlatılarının dışında bütün 19.yüzyıl ve 20.yüzyıl boyunca devam eden hızlı değişim sürecinin anlatıları yeni bir ivme katmıştır. Sürekli göçler, savaşlar ve diğer sosyal hareketler kuşakların arasındaki farkı artırmakta, bununla beraber bu hareketli değişimin izini sürebilecek kamusal ve özel belge imkanları geçmişe göre daha artmaktadır. Belgelerin devlet merkezli sunumu bu merkezin dikkatini çekmeyen yaşantılara kayıtsızlığı gibi zafiyetleri de taşımaktadır. Başka bir zafiyet de anlatıların sayısının çokluğudur.[310] Buna rağmen yakın zamanda bu anlatıların sözlü tarih

---

[307] " Tarihçiler için "söylence" terimini çoğu kez, kendi hikayelerine ya da "tarih" e açık bir karşıtlıkla, doğru olmayan öykülere değinmek için kullanırlar." Burke, *Tarih ve Toplumsal kuram*, s .99.

[308] Sözlü anlatılar daha çok halkbilimcileri tarafından kullanılırken, tarihçilerin ilgi alanına fazla girmedi. Son zamanlarda sözlü tarih adı altında çalışmalar yapılıyor. Klasik tarih yazımında sözlü anlatılara itibar edildiği bilinmektedir. Batı tarih yazımının öngördüğü ilk tarih yazıcısı sayılan Herodot eserini duyduklarıyla yazıyordu. Tkhudides'de mümkün olduğu kadar çok yer gezip dinleyerek tarihini yazmıştı.bkz. Esra Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri*. Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s 131; Sözlü Tarih için ayrıca bkz. David E. Kyvig-Myron A. Marty, *Yanıbaşımızdaki Tarih*, Çeviren; Nazan Özsoy, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul 2000; John Tosh, *Tarihin Peşinde*, Çeviren; Özden Arıkan, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul 2005, s. 190.

[309] "1960'ların sonlarından beri sözlü tarihten Britinya ve başka Batı ülkelerinde gttikçe daha çok yararlanılmaktadır, özellikle de yakın dönemin sosyal tarihine ışık tutabilmesi nedeneyle.İkinci olarak da sözlü gelenek gelir, yani geçmişteki kişilerle olaylar hakkında kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılmış anlatı ve tasvirler. Sözlü gelenek ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerde pratikte tükenmiş durumdadır, ancak esas olarak sözlü bir kültürün yerini okuryazarlığın henüz tam anlamıyla almadığı ülkelerde hala canlı bir güçtür.Afrika tarihçileri 1950'lerden beri sözlü geleneği giderek artan bir güvenle incelemektedir." John Tosh, *a.g.e*, s.190.

[310] II. Dünya savaşıyla birlikte Amerika'da harp tarihinin yeni bir kaynağı keşfediliyordu; cephede savaşan askerlerin ya da savaş gemilerindeki deniz piyadelerinin "taze bellekleri." Askerlerin anılarının hastane gemilerinde, askeri üslerde silah altındaki yazarlar, araştırmacılar, tarihçiler tarafından hemen

çalışması projeleriyle özellikle azınlıkları ilgilendiren şekliyle toparlanmaya çalışıldığı gözükmektedir.

Esasında göz ardı edilen, yukarıdan bakınca sessiz duran ve kendi doğduğu yere, bölgeye, zümreye bağlı anlatılar yeri geldiğinde bütün toplumun kolektif hafızasıyla bulaşabilmektedir. Mesela Ermeni meselesiyle ilgili konularda Erzurum gibi Ermenilerle problem yaşanmış bölgelerde bu anlatıların yeniden canlanıp "Ermeni Mezalimi" deyimiyle kavramsallaştırılan büyük anlatı ve söyleme bağlandığı görülebilir. Belki bu şuna benzetilebilir üst tarih anlatısı olarak "Milli Mücadele" bütün Anadolu ve Trakya içindir, ama bu mücadele Antep, Maraş, Urfa gibi mücadelelerin tamamından oluşan ve yerel anlatılarla beslenen bir yapıya sahiptir. Mahalli anlatılardan kolektif üst anlatıya varılır.

Geleneksel kültürü sürdüren topluluklarda sözlü anlatı canlılığını korumaktadır. Geçmişe dair anlatılar *Kökler* romanında Kunta Kinte'yle başlayan hikaye örneğinde görüldüğü gibi ait olduğu topluluğun kolektif belleğinde yaşarlar. Topluluk arasında nesilden nesile anlatılarak yaşayan bu anlatıların diğer bütün anlatılar gibi işlevsel bir yanı vardır. İçerisinde bir göç hikâyesi, bir yerden geliş hikayesi, ulular, azizler, savaşlar, kahramanlar hikayesi uzun süreli yerleşik toplulukları mekanlarıyla ilgili hikayeleri bir arada yaşar. Bulundukları coğrafyaya yakın dönemlerde gelenler için tarihsel gerçeklik daha kolay kurulabilirken, yerleşim itibarıyla eski olan toplulukların gelişinin bulundukları coğrafyayla daha soyut bir bağlantısı vardır. Bunun yanı sıra yerleşimin etrafındaki yüzyıllardan beri anlatıla gelen hikâyeler bir anlamda tarihsel geçmişi sunarlar. Sözlü anlatılarda yaşayan tarihi bilginin tarihçilerin kullanmakla sınırlandığı yazılı belgelerle sınanması esasında tarihin birbirinden eksik parçalarının bir araya gelmesini sağlayacaktır. Mesela Orta Anadolulu bir köylünün geçmişine dair anlatılarda dedelerinin Horasan'dan gelmiş olması gibi ipucu bulunurken, aynı köyden

---

kaydedilmesinden oluşan mülakatlara, 1942 yılında araştırmacı Joseph Gould bir ad koyacaktı; sözlü tarih. Sözlü tarihin misyonunu ise şöyle açıklıyordu Gould: "Tarihin krallar, kraliçeler, antlaşmalar, görüşmeler, büyük savaşlar ve Sezar, Napolyon, Pontius Pilate, Kolomb gibi mühim zevattan oluştuğunu sanıyoruz, ama bu sadece yüzeysel tarihtir ve büyük ölçüde yanlıştır. Sözlü tarihle, tarihi aşağılara indirecek, yukarılarda inşa edilen tarih yerine kısa gömleklilerin yan halkın işleri, aşkları üzüntüleri, yaşam deneyimleri hakkında söylediklerini, bu merasimsiz tarihi koyacağım" Danacıoğlu, *a.g.e*, s.130-131.

başka bir aileden kişiyle yapılan görüşmede buna rastlanılmaz.[311] Adı Bozoğlu olan bu Köyle ilgili yerleşik anlatıysa şöyledir; "Eskiden burada gavurlar yaşarmış. Bu köyde bir Bozoğlan varmış. Onun Ahırköyde Ahırı varmış. Cumayan'da Cuma kılınırmış" gibi köyün isminden yola çıkarak coğrafi verilerle bağdaşan, fakat tarihi zamanla ifade edilmeyen anlatılar, köyün masal, efsane gibi anlatılarıyla birbirine geçmiş şekilde söylenmektedir. [312] Yerleşik anlatılar ve bir yerden gelişe gönderme yapan anlatı belki daha çok görüşme üzerinden yapılırsa yorumlar doğru bir sonuca götürebilir. Bu köyün anlatıları arasına peygamberler tarihi, Ali cenkleri gibi hikayeleri de koyduğumuz zaman tarihe dair bilginin nasıl oluştuğunu ve işleviyle birlikte küçük bir yerleşim biriminde yaşayan popüler anlatıları bir bütün halinde görebiliriz. Bunlara daha yakın dönemin olayları, seferberlik anlatıları ve okulla birlikte elde edilen yeni tarih bilgileri de katılabilir. [313]

Anlatıların gerçekle ilişkisi resmi kayıtlarla da teyit edilebilir. Mesela Bozoğlu köyü bazı belgelerde anlatıyı destekler şekilde Bozoğlan olarak yazılmıştır. Horasan'dan gelme söylemiyse bilindiği gibi Anadolu'da yaygın bir söylem olarak yaşamaktadır. Horasan'dan geliş ifadesinin benzerine Hatay'ın Erzin ilçesinde dinlediğimiz bir geliş hikâyesinde de rastlamaktayız.[314] Burada Horasan geleneksel olarak mı aktarılmış, yoksa sonradan mı öğrenilmiştir, özellikle eğitimlilerin ifadesinden dinlenilmiş olmasından dolayı tespiti daha çok görüşmeyle yapılabilir. Yalnız Türklerin Horasan bölgesi göçlerine bakıldığında oldukça eski ve belirsiz bir dönemi kapsadığı biliniyor. Bu anlamda anlatının sıradan insanların tarihleri söz konusu olunca pek eskiye ulaşmayacağı gibi, köklü ailelere mensup olanlar için de 16. yüzyıl öncesine giden belgelerin bulunması zor gözükmektedir.

---

[311] Bu görüşme Çankırı-Çerkeş-Bozoğlu Köyünden Emekli Öğretmen Sadi Köklü'yle 30 Aralık 2007 tarihinde saat 21.00 de Ankara'da ailenin diğer mensuplarının da bulunduğu bir ortamda olmuştur.; Aynı tarihte Feride ve Halit Taşkın'la yapılan görüşme de Horasan'dan gelişle ilgili bir şey söylenmemiştir.

[312] Bu anlatı Sadi Köklü ve Feride Taşkın tarafından teyit edilmiştir. Asıl anlatıcısı Şadiye Özcan'dır.

[313] " Hem halk edebiyatı hem genel olarak edebiyat, tarihi doğrudan işlemeseler de okuyucuları hayata ve tarih yaratmaya hazırlamaktadır. Sözlü ve yazılı kültür mirası ile dinleyici ve okuyucu ilk başkıta psikolojik olarak etkileşmektedir. Dursun Ayan, " Türk Şiir Geleneğinde Bazı Asyatik Semboller Üzerini "Kolektif Bilinç Dışı " Kavramı Açısından Notlar"

[314] Bu görüşme Osmaniye merkezinde Erzin-Gökdere nüfusuna kayıtlı Abdullah Karaca'yla yapılmıştır. 20 Aralık 2007, saat 19:00.

Sözlü anlatıların belgelerle mukayesesi sonrasında sıradan insanların tarihsel çizgisini bulmak şu anlamda mümkün olabiliyor; en azından topluluğa dair anlatılar belgelerle sınandığında doğruluk taşıyabiliyor. Bir takım memuriyetlerde bulunanlar için bu izi sürmek çok daha kolay gözüküyor. Mesela imam aileleri için olabileceği gibi her padişah döneminde yenilenen vazifenin izine kayıtlarda rastlanabiliyor. Özellikle soylu ailelerde soyun şeceresi bulunuyor ya da belli bir çizgiye kadar isim silsilesi belgelerle örtüşebiliyor. Mesela Konya'nın Bozkır kazasına bağlı Avdan köyünden edindiğimiz sözlü bilgi köyde bir tekkeyi işaret ediyordu. Şu anda tekkeyle ilgili bir kalıntı bulunmasa da köyün mezarlığındaki ipuçları ve Avdan tekkesi hakkındaki rivayetler neticesinde bu tekkenin şeyhlerin soyundan gelen birisiyle yaptığımız konuşmayla desteklendiğinde bizi belgelerle buluşan noktalara götürdü. Sonuçlar sözle-yazı arasındaki birlikteliğin özellikle seçkin zümreler için daha anlamlı olduğunu gösteriyor ve popüler bir geçmiş anlatısı olarak hem aile arasında hem de köy içerisinde yaşarken, Horasan'dan gelmiş olmayla başlayan bir sözlü gelenek sunuyor. [315]

Anadolu içerisinde Horasan'dan gelişle ifade edilen anlatılar söz konusu Balkanlar olunca geliş hikayesi Anadolu'yu işaret etmektedir. Mesela Atatürk'ün hayatının yazılmasıyla ilgili yapılan çalışmalarda da sözlü bilgilere müracaat edildiği ve Atatürk'ün ailesinin de Anadolu'dan gelmiş olan Kocacık Türkmenleriyle ilişkili olduğu tespit edilmişti.[316] Aynı şekilde kendisi profesyonel bir tarihçi olan Ayhan Pala Balkan'lar üzerinde yaptığı çalışmaları sırasında sözlü anlatının izinden yolar çıkarak Mübadele dönemi Balkan göçmenlerinden olmanın, bundan yüzlerce yıl önce de atalarının Balkanlara göçmüş olmasının iki taraflı neticeleriyle karşılaşmıştı. Balkanlar'dan İzmir'e gelmeden önceki köyünü aileden kalma anlatıların desteğiyle bulmuştu. Bu anlatılar vasıtasıyla köyün daha eski tarihine dair bilgiler edindiğinde yüzyıllarca yıl önce gelinilen yerin şu anda hala mevcut olan Manisa civarında aynı isimde bir köy olduğunu belirlemişti.[317]

---

[315] Görüşme Talat Öncü' yle yapılmıştır.

[316] Enver Behnan Şapolyo, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, 3. Baskı, Rafet Zaimler Yayınevi İstanbul 1958, s. 21.

[317] Yrd. Doç. Dr. Ayhen Pala ile yapılmıştır.; Belge ağırlıklı olmak üzere *Yabanad Tarihini Ararken* adlı çalışmasında Ahmet Nezihi Turan az da olsa sözlü bilgilere de müracaat etmiş ve bir köyün yerleşimiyle ilgili bilgiler almıştır. Ahmet Nezihi Turan, *Yabanabad Tarihini Ararken*, Ankara 1999, s. 65.

Son zamanlarda sözlü tarih adıyla yapılan çalışmalarda daha çok etnik aidiyetler ve mübadele gibi konular üzerinde durulurken, Anadolu köylüsünün, sıradan insanların ve Müslüman göçmenlerin, asırlardır var olan anlatılarının aynı oranda dikkate alınmadığı görülmektedir.[318] Bu yüzyılın insanı için tarihsel belgelendirme devletin çok yönlü kayıt sistemiyle daha kolay hale gelirken, bireyin, ailelerin kayıtlara geçmeyen duyguları, düşünceleri, geçmiş, göç gibi hikâyeleri fotoğraflarla, bant kayıtlarıyla daha yakın zaman için kamera kayıtlarıyla somutlaşmış hale gelmiştir. Yüzlerce anlatının arasında ortaklıklar artıkça tek bir anlatıya dönüşerek kolektif hale geldiği söylenebilir. Mesela biz biliyoruz ki onlarca gazinin hikayesi varken aradan Battal Gazi hikayeleri ortaya çıktı. Bu durum onun belki seçkin bir kumandan olmasından kaynaklanmaktaydı. Sıradan bir gazi değildi, gazalarının anlatılması normaldi, ama diğer gaza anlatıları da onun şahsında tecessüm ederek bir üst anlatıya dönüşmüştü. Bunun gibi çok sayıda ailenin Horasan geçmişi tek başına bir anlam ifade etmezken kolektif bir anlatı olarak sonradan resmen destekleneceği bir yapıya bürünmüştür.

I.5. Popüler Tarihlerin Okunduğu, Dinlendiği Mekanlar , Okuma Biçimleri

"Osmanlı okuma tarihi"ne dair çalışmaların olmadığı düşünüldüğünde tarihçiler için sınırlı bilgi kaynaklarıyla yüzyıllarla ifade edilmiş bir zaman içerisinde bir halkın ortak okumasından bahsedilebilir mi? Bu okumayı belirleyen değişimler ve değişmeyenler gösterilebilir mi? Okuma eyleminin kendisi doğrudan okuma bilmeyle ilgiliyken okuryazarlığın sınırlı bir kesimle ilişkili olduğu bir zamanda okumadan bahsedilebilir mi? Okuma biçimleri içinde toplu ve sesli okumanın yaygın olduğu bir zamanda dinleyiciler kimdir? Bu soruların cevaplarını vermek Osmanlı halkı için klasik tarih verileriyle ispata pek imkan tanımıyor. Bir halktan bahsediyorsak okuma biçimlerinin

[318] Esra Danacıoğlu'nun hazırladığı kitaplarda örneklendirmede genellikle bu yol izlenmiş gözüküyor.bkz *a.g.e,* s. 15-19, 41, 118, 155 . Dikkate alınmayan bir konu da sözlü tarih çalışmalarının belki bugünkü anlamda sistematik olmasa da Türkiye'de çok eskiden beri var olduğudur. Bunun ilk temsilcileri popüler tarihçiler olmuştur. Mesela *Dün ve Bugün*, *Yakın Tarihimiz* gibi popüler tarih dergileri özellikle Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemine ait hatıraları yazılı olduğu gibi mülakat yoluyla da yayınlamışlardır. Çanakkale savaşı sonrasında Mustafa Kemal'inde içinde bulunduğu bir grupla yapılan mülakat çok önceden özellikle cephe gerisine verilecek habar içerikli ve askeri amaçlı sözlü tarihin varlığına işaret eder.Bunun örneklerin artırılabilir. Bu anlamda Türkiye'de sözlü tarihin geçmişin daha erken dönemlere götürmek ve bunun da popüler tarihçiler veya yayınları vasıtasıyla yapıldığının bilinmesi gerekmektedir. Uygulanan yöntem itibariyla resmi tarihe paralel bir durum arz eder. Yani devlet merkezlidir pragmatık hedefi vardır. Sıradan insanlara yönelmeyi pek tercih etmez, bu durum Reşat Ekrem Koçu'nun sıradan insanları da dikkate alan yöntemiyle değişik uygulaması olduğunu da göstermektedir. Reşat Ekrem Koçu, *İstanbul Ansikhopedisi*

değişimini ararken ister istemez sözlü kültür yapılarının uzun süre değişmeyen kaynaklığına başvurmamız gerekiyor. Mesela 16.yüzyılda halk edebiyatı ürünlerinden *Muhammed Hanefi Cengi*'ni bir yazmadan okuyan veya sözlü anlatı olarak dinleyen bir okuyucu-dinleyiciyle, yirminci yüzyılda Latin harflerine çevrilmiş-çevrilmemiş nüshasından okuyan bir okuyucu-dinleyicinin tarih evreni nasıldır? Metinlerin muhtevasında değişim yaşanmazken, okunma biçimlerinde pek fazla değişimin görülmediği ortamlarda modern tarih bilgisi halkın tarihe dair bakışını ne ölçüde değiştirmiştir. Konuyla ilgili sorular artarak devam edebilir. Hazreti Ali Cenkleri ya da Battal Gazi gibi İslamiyet uğrunda savaşanların destanını okuyan-dinleyen birisinin zihninde bu kahramanların oluşturduğuyla, "Oğuzhan veya Kürşad" gibi ulusu için savaşan kahramanların oluşturduğu farklı mıdır? Ya da halk arasında bunlar onların yerini alabilmiş midir?

Geçmişe bugünden bakıldığında okuryazar insanların azlığından söz ediliyor. Geçmişteki insanların bugünkü gibi okuryazar olmaması geçmişle ilgili bir mukayese imkanı sağlıyor, ama mukayese edilen dönemlerin olmayan kitaplarının okur yazarlığı işlevsiz hale getireceği konusu düşünülmüyor. Bugünkü anlamda okuryazar oranının yüksek olmadığı bir toplumda, okur yazarlığın düşük veya yüksek olma orantılarına başvurmak pek geçerli sonuçlar doğuracak bir analiz de sayılmaz. Ayrıca bir kişinin seslice okuyup veya bir metni ezberinden anlatıp onlarca kişinin dinlediği dönemlerde okuma eylemi paylaşılmış oluyor. Okumanın paylaşılabilir olduğu bir zamanda herkesin okuryazar olduğu farz edilirse okuma ve dinleme mekanları ve biçiminin ne gibi bir işlevi olabilir? O halde geleneksel toplumla modern toplum ifadeleriyle ayırdığımız geçmiş ve bugünkü toplum arasında okuryazarlık mukayesesi yapmak anlamsızdır. Bugünkü biçimiyle okuru göremeyeceğimiz aşikardır. Bugün geleneksel metinleri okuyanlar varsa geçmişteki okumanın izlerini bugünden yola çıkarak bulabiliriz.

Geleneksel olarak en çok okunan metinler etrafında popüler okuma üzerine bir şeyler bulunabilir. Mesela sözlü ve yazılı olarak yakın zamana kadar yaşayan destan ve hikaye okuma geleneği üzerinde durulabilir. Bu türün günümüzdeki varlığı folklor araştırmacılarının insiyatifindedir. Bu geleneğin hafızalarda kalan ve yaşayan örneklerinden yola çıkarak eserlerin okunmasında hangi merasim ve ritüellere tabii

oldukları anlaşılabilir. Mesela *Mevlit* ve benzerleri gibi tamamıyla muhtevası dini kaynaklı olan eserler merasime tabi dini ibadet düşüncesiyle okunan eserler durumundadır. Bu anlamda toplumsallığı daha belirgindir. Toplumun kadın erkek bütün üyeleri arasında yaygın okuma kazanmıştır. Mevlid gibi diğer dini eserlerde toplumun kadın, erkek her kesimi tarafından paylaşılmıştır. Okuma mekanları olarak köy odaları, evler, asker ocakları, kahvehaneler gibi yerler gösterildiğinde ister istemez kadın erkek ayrımının olduğu bir sınırlama getirilmektedir. Kadınlar ve okuma mekanları arasındaki bu tespit sadece gaza hikayelerinin okunduğu mekanlarla ilgilidir. Kadınların bu tür hikayelerden hoşlanıp hoşlanmadığı ayrı bir konudur. Kadınların da zaman zaman katıldığı toplu okumaların yapıldığı dergahların okuma mekanı olarak işlevi büyüktü,[319] fakat bu mekanlarda gaza hikayelerinin okunduğuna dair pek işaret yoktur.

Yukarıda geçen mekanlar bütün okumalarla ilgili bir ipucu sunmaktadır. Önceki bölümlerde popüler tarih ürünleri olarak ifade ettiğimiz ürünlerin ilk okunduğu yerlerin gazilerin mekanları olduğu bilinmektedir. Yeniçeri ortaları ve asker ocakları da buna dahil edilir. Metinlerin muhteva itibarıyla bu mekanlardaki işlevi daha belirgindir. Erken dönemlerde toplumun büyük çoğunluğuyla ilgili olan gazilik, sonraki dönemlerde profesyonel askerlerin yaptığı bir mesleğe dönüşecektir. Bu meslek sahiplerinin bulunduğu çevreye dönük olarak daha çok aktüel savaşlarla ilgili olarak yazılıp dar çevrede okunulan eserler ortaya çıkmaya başlamıştır.[320] Gaza anlatıları gazilerin sınırlı dünyasının dışında yaygınlığını, sonradan ortaya çıkan kahvehanelerde nispeten daha da artıracaktır. Bu süreç kafirlerle yapılan mücadelelerin yoğunluğunun somut görüntülerinin azalmış ve uzak diyarlara taşınmış olmasıyla paraleldir.

İslâmlaşma sürecinin bütün topluma yansıyan *Battalnâme*, *Hamzanâme* gibi kolektif eserlerinin yaygınlığı ve bunların kahvehanelerde okunduğuna dair yakın zaman kadar gelen izler bulunmaktadır. Meddah kahvehanelerinde en çok işlenen konular arasında *Hamzanâme* gelmektedir. Dr. Rıza Nur kahvede *Battalnâme* okunduğunun canlı şahidi olmuş ve hatıralarında şu şekilde yazmıştır:

---

[319] Süraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, 5.Baskı İstanbul 2005, s. 200-203.

[320] Daha önce tanıttığımız Muhammed Hanefi Cengi'nin *Yazma B* nüshasının iç kapagında sonradan yazılmış şöyle bir ibare vardır. " Askerlere Beyan Eder".

> "Sinop'ta çokça kahveler vardı çocukluğumuzda bu kahveler hemen hemen de boş idi; fakat geceleri dolardı. Bazı zamanlarda ise başka şehirlerden sazı ile şair gelir bir kahvede ödül asardı. O kahve o kadar dolardı ki iğne atılsa yere düşmezdi. Bazı kahvelerde kış geceleri *Muhammediye*, *Seyyid Battal* gibi kitaplar okunurdu. Biri okur diğerleri dini bir sukut ve dikkatle dinlerlerdi. Bu kahveler de pek dolardı."[321]

Kolektif eserlerin çocuk yaşlarda okunmaya başlaması ve yaptığı etkiler konusunda Rıza Nur'un hatıralarına yansıyan bilginin genelleştirilerek kullanılabileceği söylenilebilir. On yaşındayken rüştiyeye başlayan Rıza Nur hatıralarında bu okumalara dair ayrıca şunları yazmıştır:

> "Bu mektepte iken bir hevesimde *Muhammediye, Ahmediye, Seyyid* Battal Gazi, *Kan Kalesi, Hayber kalesi* gibi kitapları okumaktı. Bunları seve seve ve heyecanla okurdum. Okudukça bana kahramanlık hevesi gelirdi. Anlıyorum ki Türkün o eski meşhur kahramanlık terbiyesini bu eserler veriyordu.Yazık ki hepsi de on paralık oldu. Şimdi asri olarak onları yeniden yazmak lazımdır."[322]

Bir ara sofulaştığını anlatan Rıza Nur kahramanlığını ve sofuluğunu *Muhammediye*'lere bağlıyordu. Bu konuda da şöyle yazmıştır:

> " Battal gazilere düştüğüm zaman bunları okudukça bende yiğitliğe kahramanlığa büyük bir aşk uyandı. Bir kılıç çalışta bin kafiri kestiği gibi cümleleri okurken heyecanla sıçrardım. ben de öyle yapabilsem derdim. Bu kitapların tesiri ile bende gayet kuvvetli bir pehlivan bir asker ve kumandan olmak hevesi uyandı. Mektepte çocuklar ile güreş etmeye başladım. Babam beni hekim yapmak istiyordu. Ben Harbiye idadisine yazıldım... Bu eserler ne mühim eserlerdi bence şüphe yoktur ki Türkü kahraman eden bu kadar fütuhat yaptıran yüzde doksan çocukluktaki bu eserlerin verdiği terbiyedir. Zaten bunlar Müslümanlıkta Türk'ün ilk istila eserleridir. Bunlar ıslah edilerek yeniden basılsa milli terbiye için büyük yardımları olur."[323]

Halide Edip'in *Mork Salkılı Ev* adlı eserinin çocukluk hatıralarından bahsedilen bir kısmında cenk hikayeleri konu edilirken, yazarın popüler tarih eserleriyle ilgili okumalarını anlatan şu ifadelere yer verilir:

---

[321] Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım I*, İstanbul 1968, s .74.
[322] Rıza Nur, *a.g.e*, s 72
[323] *a.g.e*, s. 73.

> "Ne Battal Gazi, ne de Ebumuslim el-Horasani benim kahramanlarımın arasında idi. Daha fazla, hayatlarının yarattığı göz kamaştıran sahneler ve olaylar muhayyilemi kamçılamıştı. Ruhumun kahramanı Hz.Ali idi. Ahmet Ağa onun harplarine ait bana bir çok hikayeler okumuştu.Gerçi Hz.Ali'nin hayatı harplerle dolu idi, fakat onları okurken hiçbir defa acaba o devirde çocuklar ve halk ne duyardı diye düşünmedim. Aksine bana Hz.Ali'nin başta olduğu savaşlarda ve yerde herkes kendini güven içinde duyar gibi gelirdi. Bilhassa Hz.Ali'nin insanları yiyen ejdarhaları öldürmesi çok hoşuma giderdi..."[324]

Yukarıda yazılanladan anlaşılacağı üzere daha farklı yerlerde benzer hikayeler okunabiliyordu. Bunları şüphesiz başka hatıralarda bulmakta mümkündür. Fazıl Ahmet Aykaç kendisinde Anadolu sevgisini oluşturan eserin Seyyid Battal Gazi hikayesi olduğu yazmıştı. Anadolu'dan ilk öğrendiği isim de Malatya'ydı. Seyyid Battal'in doğduğu bu şehri görmek istiyor dualarında Allah'ın kendisini bir kahraman yapmasını istiyordu. O da Battal gibi bir narada yetmiş bin kafiri kırmak istiyordu.[325] Milliyetçiliğin önemli isimlerinden Mehmet Emin Yurdakul'un da çocukluğunda okuduğu kitaplar arasında Battal Gazi vardı. Daha sonra Namık Kemal'in *Evrak-ı Perişan* adlı kitabını okumuştu.[326] Bu tür kitaplar genelde okunulup dinlenilen türdendi. Daha eski devirlerin ozan geleneğinden beri süregelen topluluğa okuma fiili modern zamanda roman kahramanlarıyla devam eden bir yapıya dönüşmüştür.[327]

I.6. MİLLİYETÇİLİĞİN GÖLGESİNDEKİ TARİH; TARİHİN ÖZNESİ OLARAK TÜRKLÜK VE "TÜRK MİLLETİ"

Yukarıda örneklemeye çalıştığımız Osmanlı-Türk popüler tarih anlatımı ve onların yazılı hale dönüşmüş metinlerinin birbiriyle karmaşık bir örgü içerisinde katmanlar halinde bir yapı oluşturduğu görülmektedir. Bu yapı birbirine geçmiş bağlarını yüzyıllar

---

[324] Halide Edip Adıvar, *Mor Salkımlı Ev*, 4.Baskı, İstanbul 1973, s. 80.
[325] M. Nuri Yardım, *Edebiyatçılarımız Çocukluk Hatıraları*, Kavramlar Yayınevi İstanbul 1986, s 137
[326] M.Nuri Yardım, *a.g.e*, s.149.
[327] Bkz. Dördüncü Bölüm

boyunca süren bir örgüyle modern zamanlara kadar taşıyacaktır. Bu zamandan itibaren bu örgünün ideolojik referanslarının değişmeye başladığı görülecektir. Geleneksel popüler tarihin işlevsel olduğu dönemde tarih üreten, yazan, yaygınlaştıran unsurların birbirinden farklı katmanlarının birbiriyle bağlantısı İslâm inancı merkezinde olmaktadır. Bu merkez modern dönemde işlevini bütün dünyada olduğu gibi etnik kimliklere bırakacaktır.

Modernleşme yolundaki devletin bir ulusla bütünleşme çabası, ulus oluşturmanın vazgeçilmez unsuru olan tarihi, yeniden keşfetmenin yollarını açmıştır. Yeni tarihin iletişim imkanlarıyla desteklenmiş popüler metinleriyle, eski tarihin gelenekle taşınan anlatıları-metinleri arasındaki karşılaşma geleneğin çözülmesine kadar olan süreçte bir arada yaşamıştır. Bu süreçte din merkezli milletin kolektif bilinci oluşturan anlatılarının yerini ulusun devlet merkezli üst bir etnik kimliğe dayalı anlatıları almaya başlamıştır. Akademik ve popüler tarih Türk kimliği üzerine inşa edilirken, referanslar da Türklük üzerinden olmuştur. Bu kimliğin "İslam-Türk, Türk-İslâm, Laik-Türk" gibi görünümleri değişik zamanlarda hakim olmuştur.

Türk kavramının Türk milliyetçiliğinin doğuşuyla birlikte değiştiği süreçte Türkün tarihte oynadığı rol zamanla tarih yazımında standart bir çizgiye oturacaktır. Bu standart çizgi Dünya tarihinin oluşumunda Türklüğün birinci özne olarak yer almasıydı. Bu anlayış Kemalist milliyetçilikle zirveye ulaştığı gibi, sonraki dönemlerde de etkisini kaybetmedi. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türklüğün dünya tarihi üzerindeki önemi üzerine Türk Tarih Tezine benzer fikirler ileri sürülmüştü, ama bu Kemalist ideolojinin tarihsel arka plan olarak öngördüğü "Türklük'le başlayan tarih" kadar etkili olmadı. Bundan sonraki dönemlerde tezin bazı bölümleri terkedilmiş olsa da Türkün tarihte oynadığı başrol konusunda taviz verilmedi. Türkiye'de modern akademik ve popüler tarih birbirine paralel bir şekilde bunun üzerinde gelişti. Popüler tarih bir bakıma bunun doğrudan yansıtıcısı olurken akademik tarih genel olarak bu konuda bilimsel mecrasına geri döndü.

E. Hobsbawm "millet" kavramı ve millet kavramından türetilmiş kelimeleri anlamadan son iki yüz yıllık tarihin anlaşılmayacağını yazar.[328] Modern millet kavramının ve onunla bağlantılı her şeyin temel özelliği modern olmasıdır.[329] Millet kavramı Osmanlı devleti için yabancı değildi, ama modern milliyetçiliğin millet kavramıyla Osmanlı milliyet kavramı birbirinden farklıydı. Bu farklılık sadece Osmanlıca veya Osmanlı devleti için değildi. Diğer diller ve devletler için de millet kavramı milliyetçilikten önce farklı anlamlar ifade ediyordu. Milliyetçilikle paralel giden süreç bu kavrama eskisinden farklı yeni bir anlam yüklüyordu. Bu anlamıyla Osmanlı devletinde özellikle ondokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde yerleşmeye başlayan millet fikri yirminci asırda etkisini yoğun bir şekilde gösterdi.

Osmanlı matbuatında millet kavramını ilk olarak kullanmaya başlayan Şinasi ve Namık Kemal'di. 1861 de *Tasvir-i-Efkar*'ın yayınlanmasından itibaren "Millet-i Osmaniye" terkibinin anlamı Ahmet Rasim'e göre "Türk"tü, ama Osmanlı imparatorluğunun muhtelif kavimlerden oluşmuş olması bunun açıkça söylenmesinde engeldi. Bu tabir görünüşte ve siyaseten bütün imparatorluk kavimlerini birleştiriyordu,[330]fakat sonradan açıkça görüleceği üzere Osmanlılık üzerinden kurulmaya çalışan milliyetçiliğin devletin bekasına dönük çabaları başarılı olamamış, Osmanlılık farklı etnik grupları bir arada tutamamıştı. Bu gruplar kendi kimliklerini ararken tarih onlara Osmanlı birlikteliğinin dışında bir geçmiş sunmuştu.[331]

Milliyetçi tarih yazımının Avrupa ülkelerinde etkin olduğu dönem 19.yüzyıldı. 19.yüzyılın ikinci yarısından sonra tarih yazımında Osmanlı kimliğinde saklı Türk'ün resmi söylemde açıkça ifade edilmeyen anlamı tarih yazımında giderek bir milliyet ifadesi olarak belirmeye başlamıştı. Bu belirginlik Türkçülüğün farklı görünümlerinde daha sonraki dönemlerde Türkü bütün dünya tarihinin ana hattını oluşturan bir özne durumuna sokacaktı. Mesela Mustafa Celaleddin Paşa'nın Fransızca olarak yazdığı

---

[328] Eric J. Hobsbawm, *Milletler ve Milleyetçilik,* Çeviren; Osman Akınhay, 2.Baskı İstanbul 1995, s. 14.
[329] Eric J. Hobsbawm, *a.g.e*, s. 29.
[330] Bu örneği Ahmet Rasim Yusuf Akçura' ya veriyor. "Şinasiler ve Kemal'ler Osmanlı milleti deyince asıl hakim millet olan kendimizi kastediyorlar;nitekim Hıristiyan ekalliyet unsurları da Osmanlı deyince yine bizi murad ediyorlar; bütün bu siyaset ve fırıldaklardan uzak kalan Türk köylüsü de "Osmanlı geliyor" deyince köye bir devlet memurunun geldiğini anlatmış oluyordu;uzun seneler Osmanlı tabirinin dışı başka içi başka kaldı." İsmail Habip, *Edebi yeniliğimiz*, s. 412.
[331] Bu konuda Tarih-i Osmani Encümeni Tarafından yazdırılan Osmanlı Tarihi kitabı örnek verilebilir.

"*Eski ve Yeni Türkler*" adlı kitabı İstanbul'da 1869 yılında basıldı. Bu eserin içerisinde Türklerin dünya tarihinde oynadığı rollerden bahsediliyordu. Abdulaziz'e ithafen yazılan bu eser padişaha takdim olunmuştu.[332] Sonra ortaya çıkan tarih tezlerine konu olacak garp medeniyetinde Türklerin izleri bu kitapta yer alıyordu. Yine aynı dönemlerde yeni Osmanlıcılardan olarak bilinen Ali Suavi 1869'da Paris'te çıkardığı *Ulûm* gazetesinde "Türk" adlı bir makale yayınlamıştı. Benzer şekilde 1873'te Hive'nin Ruslar tarafında saldırıya uğraması üzerine yazdığı makalesinde Türkmen, Özbek, Oğuz hepsinin aynı aileden olduğunu belirtmişti.[333] Türk Milliyetçiliğini popüler eserleriyle sonraki dönemlerde de etkileyecek olan Leon Cahun'sa 1873 yılında Beynelmilel Müsteşrikler Kongresine "Fransa'da Ari dillere Takaddüm Etmiş Olan Lehçenin Turanî Menşei" adlı bir konferans vermişti.[334] Mustafa Celaleddin'nin Eski Türklerle ilgili Fransızca olarak yazdığı eserin aksine Süleyman Paşa *Tarih-i Alem* adlı eserini Türkçe yazmıştı. Daha geniş hacimli olan bu eserde Türklerin tarihine yüz kırk dört sayfalık "Tavâif-i Türk" başlığıyla bir bölüm ayrılmıştı.[335] Hunlar, Moğollar, Tatarlar ve Türklerin değişik unsurlarından bahseden bu eserde Osmanlı Türkleriyle ilgili ayrı bir bölüm bulunmuyordu. Bu durum eserin özellikle Türklerle ilgili kısmının bir taklit olmasıyla ilgili olabilir. Taklit edilen eser J. de Guignes'in Hunların, Moğolların, Türklerin ve Tatarların tarihine dair yazdığı eseridir.[336] Türkçülüğün oluşmaya başladığı ilk aşamalarında tarih ve dil konusundaki problemlerle ortaya çıktığı görülmektedir. İslamiyet öncesi Türk tarihi Türkçülüğün temeli olacak ve Osmanlıyla sınırlı tarih paradigması kırılmış olacaktır. İkinci problem olarak dil unsuru Türkçülüğün dayanak noktasıdır. Tarihin soyut ve uzak tasarımına rağmen dil pratik anlamda daha canlı bir ilgi alanı sunmaktadır. Mesela 1880'lerde dilbilim Türkçülük halini almış ve Şemseddin Sami'nin eserlerinde bir lisan sorunu haline gelmiştir.[337]

---

[332] İsmail Habip Sevük, *Edebi yeniliğimiz*, s.413.
[333] Ercüment Kuran, *Türk Çağdaşlaşması*, Ankara 1997, s 206-207
[334] *Türk Tarihinin Anahatları*, Methal Kısmı,Devlet Matbaası İstanbul 1931, s 75
[335] 383-527 arasını kapsayan yedinci bölüm Türklere ayrılmıştı. Ferik Süleyman Hüsnü, Tarih-i Alem, Mekteb-i Harbiye Matbaası 1328. Bu eserin 1293 baskısı bulunmaktadır ; Ayrıca bkz. Edebi yeniliğimiz s 415; Hüseyin Namık Orkun, *Türkçülüğün Tarihi*, 2.Baskı Ankara 1977, s 54
[336] Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, 6.Baskı Varlık Yayınları İstanbul 1966
[337] Şerif Mardin, *Jöntürklerin Siyasi Fikirleri*, 4. Baskı İstanbul 1992, s 62; Selim Deringil, *Simgeden Millete*, İstanbul 2007, s .94-95

Genel olarak Türçülüğün izleri yukarıda adı geçen eserlerin üzerinden sürülmekte Türk kelimesinin kulanılmış olması Türklüğe işaret eden bir delil olarak sunulmaktadır. Bu delilin tam tersi de Türklüğün Osmanlı devleti için aşağılayıcı bir anlamının olduğu üzerine kelimenin bağlamından koparılıp sunulmasından ibarettir. Osmanlının Türk geçmişiyle uzak olmadığı ihtiyaç olduğunda Oğuz efsaneleriyle ortaya çıkan örneklerinin olduğu daha önce gösterilmişti. Ayrıca 16. ve 17. yüzyıllarda yöneticiler Orta Asyalı geçmişle bağlantıyı biliyorlar ve bununla gurur duyuyorlardı[338]. 19.yüzyılın son çeyreğine doğru Türkçülüğün temelleri kültürel bir ideoloji anlamında şekillenirken devletin durumuyla ilgili olarak da Türklük tartışılan bir kavram olmuştu.[339]

1893 tarihinde *İkdam* gazetesinin "Türk gazetesidir" başlıyla çıkmış olması Türkçülüğün kültürel hareket olarak gelişmişliğine işaret ediyordu. [340] Bir bilim olarak Türkolojininin gelişimi ve daha önce görüldüğü üzere Rusya'nın Türk dünyası üzerindeki hakimiyet kurma çabası Türklük bilincinin oluşmasında belli başlı etkiyi oluşturmuştu. [341] Artık Türk tarihiyle ilgili kitaplar ve gazete yayınları Osmanlı aydınlarına matbaanın yoğunlaştırdığı iletişim ağıyla "muhayyel cemaatin" oluşmasını sağlayacak birikimi sunuyorlardı. [342]

Orta Asyalı geçmiş üzerinden yapılan tarih inşası o yıllardan sonra günümüze kadar olan süreçte farklı görünümleriyle her zaman Türk tarihçiliğinin ana temalarından oldu. II.Meşrutiyet öncesinde beliren sonrasındaysa daha da hızlanan siyasal hareketlilik İttihat ve Terakkiyi, İslâmcılık, Osmanlıcılık [343] gibi kurtuluş formüllerinin arasından sıyrılan Türkçülükle buluşturmuş, Türk kökenli dünyayla birliktelik aranmaya

---

[338] Hüseyin Namık Orkun, *a.g. e,* s. 45, 51; Selim Deringil, *a.g.e,* s.94. Deringil bu konuda Bernard Lewis örneğini verirken Lewis'in bu kanaatinden önce böyle bir kanaatin oluştuğundan bahsetmez. Lewis özellikle Türk'ün aşağılanan bir kelime olarak kullanıldığını yazmıştır. Ayrıca tarih ders kitaplarının girişinde de buna benzer cümleler bulunur. Bkz. *Tarih I,* İstanbul Devlet Matbaası 1931, s. 5.

[339] Deringil, *a.g.e,* s.94.

[340] Mardin, *a.g.e,* s .62.

[341] Ercüment Kuran, *a.g.e,* s.206-207; Yusuf Sarınay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi* ve *Türk Ocakları*, 2. Baskı, İstanbul 2004, s. 51-61.

[342] Anderson, *a.g.e,* s.52-62; Sarınay, *a.g.e,* s.56-66.Dışarıdaki Türk aydınlarının yayın faaliyetlerinden bahseder.ayrıca aynı eserin 66-72.sayfaları Osmanlı basınında Türkçülüğün doğuşunu hazırlayan zeminle ilgilidir.

[343] Dönemin siyasi akımları için bkz. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*;Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, İstanbul 1990; Mümtazer Türköne, *Siyasi İdeoloji Olarak İslâmcılığın Doğuşu*, 2. Baskı, İstanbul 2004; Şerif Mardin, *Jöntürklerin Siyasi Fikirleri*; Mustafa Gündüz, *II. Meşrutiyet'in Klasik Paradigmaları*, Ankara 2007; Sarınay, *a.g.e*; Deringil, *a.g.e*;Ali Merthan Dündar,

Hacettepe Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

başlanmıştı. Yusuf Akçura bu birlikteliğin ideologlarındandı, ama üç tarzı siyasette önerdiği tarzlardan Türkçülüğü öne çıkarmasına rağmen yine de Müslümanlık ve Türklük siyasetlerinden hangisi Osmanlı devleti için hayırlıydı? Bunu sormaktan kendini alamamıştı. Siyasal anlamda üç tarzın da temsilcileri vardı. Nitekim bu önerinin ve karşıtlarının sunduğu reçeteler, Türklüğün, Osmanlılığın, İslamlığın birbirinden ayrışmamış halinin yaşandığı yıllarda bunu kabul etmek kolay değildi. [344] Ziya Gökalp'in Turan fikriyle formüle edilen Türk birliği arayışı siyasi ve coğrafi olarak gerçekleşmemiş olsa bile milliyetçi düşüncenin pekiştiricisi olarak ölümünden sonraki düşüncelere de öncülük etmiştir. Türkçülüğün esaslarını yazmış ve Turan fikrini formüle etmiş olan Gökalp'in Akçura'da olduğu gibi milliyet çizgisinde din dışarıya atılmamıştır.[345] Kemalist Türkçülük, Gökalp'in düşüncelerinden istifade ederken İslamlaşmak olarak beliren kısmını dışlamış, muasırlaşmak ve Türkleşmek kısmını almıştır.[346]

Türkçülüğün kültürel eserlerden daha ziyade siyasal alanda da gelişimi Türk kavramını tarihin öznesi olarak gören anlayışın öne çıkmasını sağladı. Bu anlayış Cumhuriyet'in temel özelliklerinden olacaktı [347] Anlaşılacağı üzere II. Meşrutiyet öncesi dönem Türkçülüğe daha çok kültürel zemini oluştururken, Türkçülüğü besleyen ve edebi ağırlığı olan üretim de buna uygun olmuştu. Yönetim kadrolorında doğan Türklük fikri daha çok Osmanlı tebası arasında milliyet fikirlerinin açtığı sıkıntılarla ilgili çözüm arayışlarıydı. Türkçülük İdeolojisi Ziya Gökalp ve Akçura'yla formüle edilmiş ve meşrutiyet sonrasında devletin açıktan olmasa da politikası içinde yer almıştı. Türk kavramıysa toplumsal ve siyasal anlamda İslâm-Osmanlı-gibi kavramlarla içiçe geçmiş halinden henüz kurtulmamıştı.

---

[344] Yusuf Akçura'nın üç tarzı siyaset adlı makalesi Enver Ziya Karal'ın önsözü ve Ali Kemal ve Ahmet Ferit'in Akçuraya verdikleri cevap Lotus yayınevi tarafından bir kitap içinde yayınlanmıştır. Yayına Hazırlayan, Mehmet Ali Erdem, 3. Baskı, Ankara 2008, s. 62.

[345] Uriel Heyd, *Türk Ulusçuluğunun Temelleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979 s .182; Ziya Gökalp Türkçülerin uzak mefkuresinin Turan olduğunu Turan adı altında birleşecek Oğuzları, Tatarları, Kırkızları, Özbekleri, Yakutları lisanda, edebiyatta, harsta birleştirmenin bunun açılımı olduğunu yazar. Gökalp, *a.g.e,* s 29. "Yüz milyon Türkün bir millet halinde birleşmesi Türkler için ne kuvvetli bir vecd menbaıdır. Turan mefkuresi olmasaydı. Türçülük bu kadar suratle intişar etmeyecekti" *a.g.e*, s 30

[346] Uriel Heyd, *a.g.e*, s .175-176.

[347] Tarihin öznesi olmak doğrudan Türkçülüğün yaygınlaşmasıyla ve iktidara hakim olmasıyla ilgilidir. Türkçülüğü yaygınlaştıransa Gökalp'in yazdığı gibi Turan ideali olmuştur. Gökalp, *a.g.e*, s. 30

Türklük kavramı saltanatın kaldırılmasıyla birlikte siyasal anlamda Osmanlılıktan kurtulacaktı. Osmanlıyla siyasal ve kültürel bağlarını koparan Cumhuriyetin kurucuları için Türklük uyum sağlanması kolay ve pragmatig bir kavramdı. II.Meşrutiyet sonrası ortaya çıkan Türkçü yayınlar Türk tarihi ve dilini kültür hayatının ana malzemesi yapmışlar yeni kuşağın Türklük fikriyle aşinalığın zemini olmuşlardı. Osmanlı devletinden arta kalan toprakların adı bununla bütünleşircesine Türkiye olarak adlandırıldı. Anadoluculuk fikri dönemin en geçerli fikri haline bu coğrafi sınırlandırmayla birlikte gelmişti.[348] Artık Türkiye'nin tarihi ve Türk tarihi konusu üzerinden tarihin öznesi olarak Türkün rolü daha açık anlaşılabiliyordu. Bundan sonraki süreçte Osmanlı kimliğinden soyutlanmış bir Türk kimliği oluşturulacaktı. Tarih-i Osmani Encümeni'nin adı değiştirildi, ama yayınlarının muhtevasını değiştirecek birikim yoktu. Cumhuriyet kurumu olarak Türkoloji alanında Türkiyat enstitüsü kuruldu ve bu enstitüsü Türk tarih ve dilinin ürünlerini ortaya çıkarmakla görevlendirildi. Bundan sonraki süreçte popüler tarihin ana hattını Osmanlı kimliğinin olumsuzlukları oluşturdu.

Cumhuriyet sonrası siyasal ve toplumsal değişim Kemalizm'in bir ideolojiye dönüşeceği 1928 sonrası yıllarda hızlanacaktı. Kemalist ideoloji kuracağı tarih cemiyetiyle yeni tarih tezi oluşturacak, bu tezle Türklük ve tarih ilişkisine o güne kadar yüklenmemiş bir anlam yüklenecekti. Kemalizm'in medeniyet kavramında çağdaşlar için "muasır medeniyet" hedef gösterilirken, tarihte var olmuş en eski medeniyetlerin kurucusu olarak Türkler gösterildi. Böylece geçmişle bugün arasında medeniyet çizgisinde bağ kuruluyordu.[349]Bu düşünce otuzlu yılların akademik ve popüler tarih çalışmalarının ana hattını teşkil edecekti. Kemalist ideoloji tarihsel temellerini Turancılıkla özdeşleşen hem tarihsel hem de çağdaş siyasal birliktelik anlamında ülke sınırları dışında ortaklık peşinde olan seleflerinin Türkçülüğü yerine, çağdaş siyasal alanda Anadolu'yu, tarihsel zaman olarak uzak arkaik dönemlerde yayılmacılığı seçti. Bu geçmişle bugün arasında medeniyet çizgisinde kurulan bağın pekiştiricisiydi. Ayrıca bütün medeniyetlerin kurucusu olan Türklerin çok eski devirlerdeki zamanlarına

[348] İlk önceleri Türkiya deniliyor.
[349] Heyd, *a.g.e,* s.184

dönülmesi tarihin dış siyaset pratiği olarak kullanılmasının önünde engeldi. Hitit, Sümer veya Mısır ile kurulacak bağlantının siyasal arzularla örtüşür bir yanı olamazdı.

Atatürk'ün ölümünden sonra Kemalist milliyetçiliğin tarih tezi yerini iki ayrı akıma bıraktı. Hümanist Anadolucu görüşle, Muhafazakar Anadoluculuğun yükselişi tarih çalışmalarında da etkisini gösterdi. Hümanist çizgide olan Anadoluculuk Kemalist milliyetçiliğin tarih görüşünden çok uzak değildir. 1940'lı yıllarda batı klasiklerinin tercüme edilmiş olması bu çizgideki tarih anlayışını güçlendirmiştir. I. ve II. Tarih kongrelerinde Türk tarih tezinin ağırlığı olurken III.Türk Tarih kongresinde tarih tezi etkisini yitirmiştir.[350] Mavi Anadolucular olarak adlandırılan öncülüğünü Halikarnas Balıkçısı diye tanınan Cevat Şakir Kabaağaç, Selahattin Eyyuboğlu, Azra Erhat, Melih Cevdet Anday, Ekrem Akurgal gibi isimlerin yaptığı hümanist Anadoluculuk tarih görüşünde Kemalizm'in eski Anadolu uygarlıklarıyla kurduğu birlikteliğe bağlı kalmıştır. Irkı anlamdaysa ondan ayrılan bir kozmopolitlik sözkonusudur. [351] Kemalist ideolojiyle ivme kazanan "Türk'ün farklılığı" düşüncesi bundan sonraki akademik ve özellikle popüler tarihte yerini kaybetmedi. Yükselen komünizim ve Sovyetler birliği tehlikesi karşısında milliyetçiliğin İslâmla bütünleşmeye başlayan sonraki devirlerde Türk-İslâm düşüncesinin tarih çalışmalarında yaygınlık kazandığı bir süreç başlamıştı. Bu süreçte Türklerin İslâmiyet öncesi dininin İslâmiyet'le benzerlikleri üzerinde durularak Türklerin Müslüman olmasının sebepleri de Türklükten kaynaklanan özelliklerle temellendirilecek ve yüzyılın sonuna kadar uzunan bir çizgide bu akım farklı görünümleriyle devam edecekti.

II. BÖLÜM

[350] Etienne Copeaux, *Türk Tarih Tezinden Türk-İslâm Sentezine*, Çeviren; Ali Berktay, 2. Baskı, İstanbul 2000,

[351] Rıza Türkcan, *Anadoluculuk Akımı*, Kırıkkale Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Kırıkkale 2001, s. 47.

TARİHİ BİLGİNİN ÜRETİMİ, YAZDIRILMASI VE YAYGINLAŞMASI; TARİHİN POPÜLERLEŞMESİ (1908-1960)

Siyasal anlamda ikinci Meşrutiyetin ilanı ve 27 Mayıs askeri darbesini ifade eden 1908-1960 arası dönem, iktidar ve rejim değişikliklerinin farklı ideolojik atmosferi içinde tarih üreten, yazan, yaygınlaştıran modern kurumların temellerinin atıldığı ve 1950'li yıllardan itibaren bu temellerin ürünlerinin olgunluk ve yaygınlık kazanmaya başladığı bir zamanı içerir.[352] Bu dönemde başat ideoloji olan Türk milliyetçiliğinin itici gücüyle tarih popülerleşirken, hem akademik hem de popüler tarihçilik gelişim anlamında önemli bir mesafe katetmiştir. Popüler tarihi temsil eden kurumların yükselişiyle, profesyonel kurumların yükselişi birbiriyle paralel olmuştur. Bu yükselişin izleri 1930 ve 1950'li yıllarda daha belirgindir.[353]

1930'lu yıllar Cumhuriyetin tarih seferberliği başlattığı ve bu seferberliği toplumsallaştırmaya çalıştığı yıllar oldu. Bir yandan devlet eliyle popülerleştirilmeye çalışılan tarih, diğer yandan popüler tarihçilerin ürünlerinin özellikle romanlarda kendini göstermesiyle birlikte, gazete ve dergilerde yayınlanan hatıratların bu duruma katkıda bulunduğu görülmektedir. 1950'li yıllarda popüler tarihçiliğin zirveye ulaştığı yeni bir yükseliş çizgisi görülmektedir. İstanbul'un fethi kutlamaları bu yükselişte önemli rol oynarken, bununla beraber tarih dergilerinin doğuşu popüler tarihe yeni bir ivme kazandırmış ve bu yükselişin belirleyicisi olmuştur.[354] 1950'li yıllara bakıldığında popüler tarihin yükselmesine rağmen, akademik tarihi temsil eden kurumların popüler tarihçiliğe nispeten daha az yaygın olması, bununla birlikte geniş kitlelere ulaşma

---

[352] Bu dönemi genel olarak ele alan eserler için bkz. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, *a.g.e*,; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2003; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*... ; Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, 1969.

[353] *Grafik 1* ; Mustafa Ragıp *İttihat ve Terakki Tarihinde Esrar Perdesi* adlı eserinin girişinde bu konuyla ilgili şunları yazar; 1908 ihtilali henüz pek yakın bir mazinin malıdır.Bu inkilabı hazırlayıp meşrutiyeti ilan ettirmeye muvaffak olan ittihat ve terakki hakkında şimdiye kadar pek çok şeyler söylendi ve yazıldı.Hele son senelerde karilerini meraklı, heyecanlı vakalarla alakadar etmek istiyen bir çok muharrirlere, roman tefrika için "İttihat ve Terakki" başlabaşına bir mevzu oldu. Akşam Kitaphanesi İstanbul 1933; Ali Naci, "Ya Hürriyet Ya Ölüm", *Cumhuriyet,* 31/5/1933-16/8/1933; Nizameddin Nazif, Makedonya, *Milliyet*, 1/5/1933-31/8/1933; S.N, Yıldızdan Ordu Köşküne, *Milliyet*, 1/5/1933-15/12/1933.

[354] Bkz. Ekler kısmı. *Grafik 3,4,5,6.*

konusundaki yetersizliği dikkat çekmektedir.[355] Ayrıca siyasal muhalefet hareketlerinin belirgin şekilde artışı ve bu hareketlerin meşruiyetlerine geçmişten referanslar araması popüler tarihi güçlendirmiştir.[356] Siyasal muhalefetin 1940'lı yıllarda görülmeye başlayan şekliyle tarih yorumlarına yönelmesi popüler tarih yazımını sonraki yıllarda bir siyasal çatışma alanına sokmuştur. Bu çatışma alanları 1960'lı yıllardan sonra belirginleşecektir. 1940'lı yıllara kadar yakın tarih olgusu, tek bir çizgi üzerinden bakılabilen bir tarih yazımıyla ifade ediliyordu. "Abdülhamit, İttihat ve Terakki, ve Tek Partili Cumhuriyet dönemlerini içeren bu yakın tarih süreci, aykırı bakışlara imkân tanımayan yapıya sahipti. 1940'lı yılarda bu zemin yavaş yavaş oynamaya başlamış, bu önceki dönemin hakim anlayışlarının tersine olarak Osmanlılarla ilgili söylem olumlu anlamda değişmeye başlamış, bu değişme 1950'li yılların hemen başında çok partili sisteme geçişin getirdiği rahatlamayla ağırlıklı olarak övgünün yer alacağı popüler söyleme dönüşmüştür. [357]

1930'lu yıllarda akademik kurumların devletin müdahalesiyle tarihçiliğe popüler bir ivme kazandırdığı, üretilenlerin de geniş kitlelere ulaştırılmaya çalışıldığı görülmüştü.

---

[355] 1950'li yıllarda Türkiye'de İstanbul ve Ankara'da olmak üzere iki tarih bölümü vardı. İ.Ü. Edebiyat Fakültesinin tarih adının kullanan ilk dergisi *Tarih Semineri* adıyla yayınlamıştı. 1937 yılında yayınlanan bu dergi iki sayı çıkmıştır. İkinci sayısı iki cilttir. İ.Ü. Tarih Dergisi adıyla yayınlanan ikinci dergisi 1949 yılında çıktı. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin yayınladığı Tarih Araştırmalaları dergisiyse daha sonra çıkacaktır. İlki 1957 yılında tek sayı çıkan tarih araştırmaları dergisi çıkmıştır

[356] Muhalif unsurlar daha önceki dönemlerde açıkça kendilerini ifade etmezken, Atatürk'ün ölümü sonrasındaki yıllarda fili olarak ortaya çıkacaklardır. 1940'lı yıllar Anadoluculu'ğun, Türkçülüğün, Sosyalizmin ve İslâmcılığın ortaya çıkması için daha rahat bir zemin oluşturmuştu. Karpat'ın tespitiyle "Cumhuriyet rejimini destekleyen sınıfları oluşturmuş, rejimin eski korkuları kalmadığı gibi devrimciliğin eski hızı da azalmıştı., Karpat, *a.g.e,* s. 311.

[357] Bu değişimin önemli araçlarından olan Necip Fazil'ın *Büyük Doğu* adlı dergisi yakın tarihle ilgili muhalif paradigmanın kurucularından olacaktır. Bu dergide yayınlanmaya başlayan Abdülhamit müdafaası şeklindeki yazılar sonraki tartışmaların temellerini oluşturmuştur. Necip Fazıl bu durumu şu cümleleriyle ifade eder." 36 Türk hükümdarı arasında belki en büyüğü ve tarihi hakkı muazzam bir zat mevzuunda Yahudi, dönme, mason, kozmopolit bir emperyalizma ajanlarıyla el ele, İttihat ve Terakki Eşkiyasının imal ettiği ve Cumhuriyet rejimi boyunca devamına şahit olduğumuz yalancı tarihe paydos! Dünyada her şeyin sahtesi görülmüş, faka ilim ve tarihin devamlı yalancısına rastlanmamıştır..." Necip Fazıl büyük doğunun bu durumu düzeltme çabasının 1943'ten itibaren başladığını belirtir. Necip Fazıl Kısakürek, *Ulu Hakan II.Abdülhamid Han*, 4. Baskı, İstanbul 1981, s.5; Cemal Kutay'ın yayınladığı *Millet* gazetesi de bu değişimin araçlarından birisi sayılabilir. Demokrat partiye yakın bir kimliğe sahiptir. Ayrıca 1955'te yayınlanan *Dün ve Bugün* günlük siyasetle ilgilenen popüler tarih dergisidir; Türk milliyetçiliğinin Turancı unsurları Atatürk' döneminde pek poş karşılanmamış, kendilerini daha rahat ifade edebilecek zemini İkinci Dünya Savaşı yıllarında bulmuşlardı. İktidara karşı Türk milliyetçiliğini öne çıkaran muhalefet unsurları aralarından belli başlı isimlerin tutuklanmasıyla gündeme gelecek tasfiye hareketiyle susturulmaya çalışıldı. Cemil Koçak, "Türk Milliyetçiliğinin İslâmla Buluşması Büyük Doğu", *Milliyetçilik,* Editörler; Tanıl Bora-Murat Gültekingil, İstanbul 2002, s.602; Mithat Atabay, "Anadoluculuk" *Milliyetçilik* , s .518.

Tarihin popülerleşmesi süreci, siyasal sistem, toplum ve tarih üreten akademik ve profesyonel yapıların birbiriyle keskin çizgilerle ayrılmayan ilişkisiyle daha iyi anlaşılabilir. Tarihi inancın bir cüzü ve kahramanların faaliyet alanı olarak gören Osmanlı-Türk toplumu için bu süreçte geçmişten tevarüs edilen Müslüman kahraman kimliklerin yerini, etnik kahraman kimlikleri alırken, yeni bir inanç alanının doğduğu görülmektedir. Bu inanç alanını daha önce de belirtildiği gibi Türklük oluşturur. Zaman içinde kahramanların kimliği ve inanç alanı konusunda "Türk-İslâm" düşüncesinin belirginleştiği uzlaşma sağlanacaktır.[358] 1908 sonrası dönemin aktif düşünceleri İslâmcılık ve Turancı Türkçülük ve daha sonra belirginleşen sosyalist düşüncelerle birlikte, liberal muhalefet Atatürk'ün ölümünden sonra yeniden ortaya çıkacak ve bunların da etkisiyle tarih yazımı popüler tarihinin yaygınlaşan unsurlarıyla yeni düşüncelere göre şekillenecektir. Bu şekillenme tarihi bilgiyi üreten, dönüştüren, paylaşan geleneksel kurumların sınırlı imkânları yerine, tarihi bilginin bu örgüsünü modern kurumların geniş imkânlarıyla oluşturacaktır. Bu çalışmanın bundan sonraki iki bölümünde bu kurum ve yapılar üzerinde durulacaktır. Aşağıda "Siyasal İktidar ve Toplumsal Hafızanın Biriktirdirdikleri" adlı başlıklar altında yazılacaklar, bundan sonraki bütün bölümlerle ilgili olarak, tarih yazımının 1908-1960 arasındaki dönemde siyasal ve toplumsal zeminini göstermek içindir.

II.1. DEĞİŞEN İKTİDARLAR, TOPLUMSAL HAFIZA VE TARİH

II. 1.1. Siyasal İktidarlar ve Tarih

Bir genelleme olarak tarih ve siyasi iktidarların birbiriyle her devirde doğrudan ilişkili olduğu söylenilebilir.[359] Daha doğrusu siyasal iktidar tarihin yorumlanmasında özellikle kendi tarihine ilişkin bir alan söz konusu olduğunda müdahil olmuştur.[360] Siyasi iktidar

---

[358] Bkz. Koçak, a.g.m, s. 601-609; Copeaux, *a.g.e*, s. 54-56.

[359] İktidarı burada devlet otoritesini kullanan anlamında kullanıyoruz. Ayrıca bu bölümde siyasal iktidar somut örnekleriyle II.Meşrutiyet, tek partili Cumhuriyet ve sonrası olarak alınmıştır. Bahsedilen her dönem ve daha uzun süreçler içerisinde iktidarların tarihle ilişkisi hep varolmuştur.Tarihçilik ve devlet ilişkisinin Osmanlı'dan Cumhuriyete Türkiye'deki örneği için bkz. Büşra Ersan Beharlı, *İktidar ve tarih*, s 21; İbrahim Şirin, "Osmanlı Tarih Yazıcılığının Tarihi Gelişimi", *Pax Otomana*, Editör; Kemal Çiçek, Ankara 2001, s. 543.

[360] Ders kitaplarıyla ilgili yapılan Cumhuriyetin ilk yıllarındaki değişikliklerde hanedanla ilgili kısımlar ders kitaplarından çıkarılmıştır. Erdal Aslan, "Devrim Tarihi Ders Kitapları", *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Buca sempozyumu*, Hazırlayan; Salih Özbaran, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, s. 306.

ideolojik anlamdaki dönüşümünü meşrulaştırmak için gerekli tarihsel zemini, geleneğin icadı veya aktüel ihtiyaçlar doğrultusunda tarihi yeniden yorumlayarak bulmuştur.[361] Bu yorumlamayla oluşturulan tarihsel zemin, ders kitapları, iletişim araçları, okullar ve benzeri vasıtalarla toplum ve bireyi üzerinde kolektif bir tarih bilinci oluşturmak içindir Böylece bireyler arasında yayılmış olan tarih bilinci iyi vatandaş ve ulusun iyi bir bireyi olunmasını sağlamak için kullanılmıştır.[362] Tek başına tarihsiz olan bireye ulusal tarihle kimlik kazandırmaya çalışan ulusçuluk fikri ve bundan doğan ulus devlet yapısı modern devletler için kaçınılmaz bir süreç olarak gelişmiştir. Ulus devletler, ulus olmanın şartı olarak kendi halklarına ortak bir tarih bulmak zorundaydılar.[363] Modernlik öncesi devletin hanedan merkezli tarih üretimi, uzun zamanlı dinî tarih üretimiyle desteklenmişti. Ulusun tarihsel bir serüvenle belirlenmiş olması teorisi, devlete ürettiği tarih bilgisini ulusal bilince dönüştürmesi için vatandaşına öğretme misyonunu yüklemiştir. Modernlik öncesinde olduğu gibi tarihçi modern iktidarlarla da iç içedir. Milli devletler kurulurken siyasal öncülük anlamında buna her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.[364]

Modern tarih öğretileri tarihçiye nesnel olma prensibini yüklemekle birlikte, iktidarın meşruiyeti, dolayısıyla otoritesi için tarih yazma geleneği tarihçiliğin nesnellik durumunda belki de içinden çıkılması mümkün olmayan paradoksu olarak kalmaya devam etmiştir.[365] Bu durumda tarihçi pratik bir takım kaygılarla hareket etmek zorunda kalmıştır. Yeri geldiğinde olmuş olan yerine olması gereken üzerinde durulması, ideolojilerin ya da onları kullanan iktidarların tarihçilik üzerinde kurdukları hâkimiyet olarak devam etmiştir.[366] İktidar için tarih yazma geleneği daha çok modern dönem öncesini çağrıştırır. En azından çağdaş tarihçiler tarafından genellikle böyle olduğu

---

[361] Hobswamm, *a.g.e*, s.7.

[362] Bunun en önemli örneği bütün kurumlarının katıldığı tarih seferberliği ilan eden otuzlu yılların Türkiye'sinde görülebilir.; İnkılap tarihi dersleri devletin ideolojik örgüsünü toplumunu geneline yayma aracı olarak ortaya çıkmıştı. Erdal Aslan, a.g.m, s.305.

[363] Hobsbwam, *a.g.e*, s. 9; Anthon Smith, *a.ge*, s. 245.

[364] Halil Berktay, "Dört Tarihçinin Sosyal Portresi," *Toplum ve Bilim*, 54/55–Yaz/Güz 1991, s.23; Ersanlı, *a.g.e*, s.108-109.

[365] Kendisi devlet görevlisi olan tarihçinin bu anlamda nasıl davrandığı tarih kongresi sırasında Yusuf Akçura ve Fuat Köprülü'ün tavırlarında görülebilir.

[366] Bunun örneklerini Türk tarih yazımında devletin bekasıyla özdeşleştirilmiş ve mesele olarak ele alınan tarih temelli vakalarda görmek mümkündür. Alevilik, Kürtlük, Ermeni meselesi gibi konular bu şekilde değerlendirilmiştir.

iddia edilir.[367] Modern dönemde tarih, baskıcı rejimlerin özellikle kendi iktidarlarından önceki dönemi ifade eden yakın geçmişle ilgili sığınma noktası olmuştur. Bu noktada geçmişe dair sakıncalı olabilecek bilginin kontrolü ya da tahrif edilmesi gerekmiştir.[368]

İktidarın tarih yazımıyla ilişkisinin her anlamda olumsuz olduğu söylenemez. İktidarın tarih yazımıyla ilişkisi ikiyüzlü görünümdedir;bir yüzünde devletin ideolojik amaçlı kullanımı, diğer yüzünde bilimsel tarih araştırmaları yatar. Tarih araştırmalarına yönelik oluşturulan kurumlar ve tarihçiye sunulan imkânlar uzun vadede tarih yazımının gelişimine katkıda bulunmuştur. Osmanlı ve Cumhuriyet örneklerinde görüleceği üzere modern iktidarlar ulusun oluşturulduğu dönemde kendi varlığına ait tarihi yazdırırken esasında bilimsel tarih metodolojisinin tarihçiliğin şartı olarak sunduğu belgeye dayalı usulünü kullanmıştır; fakat belgeleri kendi söylemine uygun bir dile çevirmiş, buna uygun biçimde çevrilmeyenleri yok saymış, bazen icat etmiştir. Mesela, milliyetçilerin "bir tarihimiz olmalı" çağrısıyla başlayan faaliyetleri milletleşme aşamasında o zamana kadar gelişmemiş olan tarih yazıcılığının gelişmesinde itici güç olmuştur.[369] Bunun en tipik örneği Osmanlıcılığın Osmanlı tarihini bir bütün olarak yeniden yazdırması girişimidir.[370] Bu girişimde bir tahrifat olarak değil, tarih yazımının gelişiminde itici bir güç olan "Osmanlıcılık" ideolojisi vardır.

Osmanlıcılık ideolojisi devletin mevcudiyetinin devamı için ortaya çıkan Türkçülük, İslâmcılık gibi düşüncelerle bir arada girift bir şekilde varlığını sürdürmüş ve Meşrutiyet' in ilk yıllarında devletin resmi ideolojisi olarak kabul edilmiş düşünce hareketidir. Osmanlıcılığın "Osmanlılık" için tarihi yeniden inşa girişiminden doğal olarak Kayı boyundan Osmanoğulları hanedanına dayalı Türk tarihinin bir safhası

[367] İlhan tekeli, *a.g.e*, s. 29; Tekeli, yönetici sınıfın tarihinden bahsederken sonrakı aşamalarda ulus için tarih, ve bilim olarak tarihten bahsediyor.

[368] İttihatçıların Abdülhamit dönemi, Cumhuriyet dönemindeyse Osmanlı geçmişi hakkındaki kanatler bunun örneğidir. Ayrıca bkz. Tarih Vakfı Yurt Yayınları'nın hazırladığı *Tarihin Kötüyü Kullanımı* adlı sempozyum kitabında bunun Türkiye dışı örnekleri bulunmaktadır.

[369] "Yakin çağların toplumunda tarih bilinci, siyasal bilinç demektir. Tarihin yorumu, siyasal hareketi ve ideolojiyi biçimlendiren kaynaktır. 18-19. Yüzyın ulusalcılığında tarih bilinci, tarihi geçmiş, ulusal hakların, özgürlüğün delili olarak kullanılır. Bu sözünü ettiğimiz durum sadece doğu Avrupa'nın esir uluslarının bağımsızlık özlemleri için geçerli değildir. III. Aleksandr Rusya'sında, II.Abdülhamit'in Osmanlı İmparatorluğunda tarihi eğitiminin, tarih biliminin sansüre ve resmi bir muhtevaya göre yönlendirilmesi, bu bakımdan anlamlıdır." İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Siyasi Değişim*, 2. Baskı, Ankara 2004, s. 467.

[370] Tarih-i Osmani Encümeni Osmanlı tarihi yazmakla görevlendirilmişti. Bkz İfade-i Meram, *TOEM*, Sayı 1, s.1, 2 1 Nisan 1326.

çıkmıştır.[371] Devletin vesikaları üzerinden sürülen izin ortaya çıkardığı tarih, Türklükle doğrudan ilişkili olmuştur. Böylece, Osmanlıcılığın icadına çalıştığı Osmanlı milletinin içinde mevcut birçok farklı etnik ve dini grubu bir arada tutabilecek, geçmişte var olmuş ortak bir tarihi zemin bulunamamıştır.

Meşrutiyetçilerin kendi iktidarlarını meşrulaştırmak için ortaya koydukları yakın tarih paradigmasıysa iktidarın tarih üzerindeki tahrifatıyla ilgilidir. Bu tahrifat Abdülhamit dönemiyle ilgili olmuştur. Abdülhamit'in istibdatı adını verdikleri bu dönem, yaşamış olanların belleklerinden silinmemiş, ama muallâk kalmış olan yakın geçmişle ilgilidir. Bu dönemin ürettiği söylemde Meşrutiyet öncesi dönem "istibdat dönemi" olarak ifade edilmiştir. Meşrutiyetin muktedirleri istibdat söylemi içinde iyilerini ve kötülerini icat etmiş, böylece bu söylemde yer alan iyiler ve kötüler, hainler ve kahramanlar Türk popüler tarihçiliğini günümüze kadar gelen süreçte meşgul eden "Kızıl Sultan mı Ulu Hakan mı" çizgisinde tartışılan popüler meseleler olarak ileriki dönemlere taşınmıştır.[372]

31 Mart Vakası sonrasında "müstebit" sultanı tahttan uzaklaştıran İttihatçıların sonraki yıllardaki faaliyetleri ve bu faaliyetleri yürüten muktedirleri iktidardan düştükten sonra yeni dönemin iyileri ve kötüleri arasına geçmişten aktarılan başka bir tarih katmanı olarak girecektir. Bu katmanın muktedirlerine olan bakış da, İttihat ve Terakki yönetiminde girilen savaşlar sonrasında gelen yenilgiler hem yeni iktidarda hem de toplumsal hafızada pekiyi yer bırakmadığından, genellikle olumsuzluk yüklüdür. Üstelik bundan sonraki süreçlerde geçmişe dair olumlu bakış açıları İttihat ve Terakki döneminde icat olunan "irtica" kavramıyla ithama açıktır. İrtica kavramı günümüze kadar gelen tarih temelli siyasal çatışmaların önemli bir argümanı olarak kullanılmıştır. 31 Mart vakasından sonra meydana gelen ayaklanma-isyan benzeri şeylerin birçoğu bu kavramla açıklanırken, mürteci damgası o günlerde örfi idareye gitmek için yeterli sebep sayılmış[373] sonraki yıllara yansıyan şekliyle tarifi belirgin olmayan suç halini

---

[371] Tarihi Osmani Encümeni tarafından hazırlanan Osmanlı Tarihi bunun örneğidir. Bkz Necip Asım-Mehmed Arif, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul Matbaa-i Orhaniye 1335.

[372] Gökhan Çetinsaya, "Abdülhamid'i Anlamak" *Sosyal Bilimler Sempozyumu*, s 138; Necip Fazıl, *Ulu Hakan Abdülhamit Han* adlı kitabında Abdülhamit'in ilk olarak bütün yergilere rağmen kendisi tarafından savunulduğunu, 1943' den itibaren bunu yapmaya çalıştığını o günlerde kimsenin buna cesaret edemediğini belirtiyor. 4.baskı İstanbul 1981, s.10.

[373] Ahmet Turan Alkan, *a.g.e.*, s.111-112.

almış ve popüler tarih yazımına da geçmişin çözümlenmesinde anahtar kavramlardan birisi olarak girmiştir. Tarih yazımı üzerinden yapılan ilericilik-gericilik çözümlemesinin siyasal dilinde Kemalist çizgide yer alanlar için "Mithat Paşa, Üçüncü Selim, II. Mahmut" gibi isimler ilericiliğin sembolü olurken "Kabakçı Mustafa, Abdülhamit" gibi isimler gericiliğin sembolü halini almışlardır. Bu şekliyle Meşrutiyet döneminde olgunlaşıp sembolleşen Abdülhamit ve Mithat Paşa'ya çizilen portre Cumhuriyet aydınlarının kullanabileceği niteliklere sahip olmuştur.[374]

I. Dünya savaşı sonrasında tarih yeniden yazıldığında, yenilgiye uğramış bir iktidarın tarih üretimi konusunda yapacağı pek bir şey yoktur. Yenilginin bir kahramanlık destanına dönüşmesi mümkün değildir. Ayrıca yenilenlerin iktidarı olumsuz bir tarihin izlerini taşımasıyla doğru orantılı olarak fazla sürmemiştir. Cumhuriyet, Birinci Dünya savaşında yenilmiş liderler yerine İstiklal savaşında zafer kazanmış komutanlar tarafından kurulmuştur. Damat Ferit'te tecessüm eden "hainlik, işbirlikçilik yenilgi" gibi aşağılayıcı kavramlar saltanatın kaldırılmasıyla birlikte Sultan Vahdettin için de kullanılmaya başlanmıştır. Hatta aynı hanedanın mensubu olan Abdülmecit'e Vahdettin'in kötülenmesiyle ilgili yazı da gönderilmiştir.[375] Hilafetin kaldırılmasından sonra halifelik de bu yakıştırmalardan etkilenecektir. Vahdettin ve diğer Osmanlı erkanı için ilk söylemi bu yıllarda oluşan aşağılayıcı ifadeler aradan uzun zaman geçmesine rağmen resmi söylemde değişmemiştir.

Bu durum olayların siyasal ve toplumsal hafızada bıraktığı iz olarak onların bilimsel kategori içerisinde değerlendirme fırsatına izin vermemiştir. Yeni rejimin geçmişle ilgili kurgusunda olumsuz aktörlerden birisi olarak Vahdettin, İngiliz gemisiyle öne çıkan kaçış anlatılarıyla başroldedir. Cumhuriyeti kuranlar bu olumsuz aktörleri kendi tarihinin nesnesi olarak ideolojisine destek anlamıyla dönüştürdü. İhtiyaç duyulan sadece yakın geçmişin yeniden yorumu değildi, bunun için sadece Vahdettin'le ya da

---

[374] Bkz. Çetinsaya, a.g.m, s. 138, 140; Çetinsaya'nın kavramların konjoktürel kullanımıyla ilgi verdiği bir örnek şöyledir: Tanınmış bir tarihçi olan Sina Akşin'in akademik bir çalışması olan *31 Mart Olayı* adlı eseri 1970 yılında basılmıştı. 1994 yılında yapılan baskısında kitabın adı *31 Mart ;Şeraitçi bir Ayaklanma* olarak değiştirilmişti.

[375] Hasan Türker, *Türk Devrimi ve Basın(1922-1925)*, Dokuz Eylül Yayınları İzmir 2000, s.57.; *Ümid* adlı mecmuada, hainliğin aksi bir ifade yer alır. Mecmuada Damat Ferit'in bir fotoğrafı verilmiş altına da şunlar yazılmıştır. " Hayatını vatanın halas ve necatına vakf eden en büyük ve hakiki vatanperver fehametlü, devletlü, Damad Ferid hazretleri" *Ümid*, 26 Ağustos 1336, sayı 8, s. 1.

Damat Ferit'le ilgili olumsuz bakışla kalmadı. Milli mücadele ve rejim değişikliğiyle ortaya çıkan Türkiye Cumhuriyeti devletinin muktedirleri de muzafferiyeti pekiştirecek yeni tarihe ihtiyaç duymuşlardı. Bu tarihin yazımında tarihsel gerçeklikten koparılıp birer imgeye dönüşecek aktörler, yeniden yazılacak tarihin olumlu imgelerinin oluşumuna paradoksal bir şekilde katkıda bulunacaklardı. Toplumsal alanda yapılan devrimler, tarih görüşünde de buna paralel bir devrim ihtiyacı doğurmuştu. Bunun ideolojik temeli Kemalizm İnkılabı'nda yatıyordu.[376] Kemalistlerin uygulamaya koydukları reform projesinde tarihin yeri geçmişi unutmak isteyen her yeni iktidar gibi bilinen geçmişin inkarı ve yeni bir geçmiş inşasıyla mümkün olacaktı. Üstelik ortaya çıkan sadece bir iktidar değişikliği değil, rejim ve buna bağlı olarak kültür müesselerinde yeniden yapılanmayı da beraberinde getirdi. Bunun için yalnız yakın geçmiş değil alışılagelmişin ötesinde uzak geçmiş de değiştirilmişti. Yapılan inkılaplarla bir hedef olarak muasır medeniyete doğru yol alınırken, islam önceki geçmişte var olan medeniyetlerle de muhayyel bir akrabalık ilişkisi kurulmuştur.[377] İlginç bir durum dikkat çekiyordu. Tarih yazımındaki tahrifatın büyüklüğü, yeni tarih çalışmalarını hızlandıran bir gücün büyüklüğüyle doğru orantılı olmuştu. Böylece tarih seferberliği bilimsel anlamda zafiyetle[378] girdiği mücadeleden modern tarih kurumlarının temellerinin atılıp faaliyete geçmesiyle zaferle çıkmış, Türkiye'deki tarihçiliğin akademik kurumlarının en önemlileri kurulmuş ve faal olarak çalışmaya başlamıştı.[379]

Tek parti iktidarına uygun bir şekilde tek tarih olarak görülebilecek anlayış, kısa süre sonra tarih yazımının alanını fantezilerle başladığı serüveninden bilimsel araştırmaların

---

[376] Saffet Engin, *Kemalizm İnkılabının Prensipleri*, İstanbul 1938; Tekin Alp, *Kemalizm*, Cumhuriyet Gazete ve Matbaası İstanbul 1936

[377] Enver Ziya Karal, "Tanzimattan Bugüne Kadar Tarihçiliğimiz", *Felsefe Kurumu Seminerleri*, Ankara 1977, s.257; *I.Türk Tarih Kongresi*,

[378] Talat Tekin, önceki dipnotta adı geçen bildiriyi sunduğunda Enver Ziya Karal'a, Türk Tarih tezini tenkit ettiği ifadesinde şunları söyler Türk ırkından olmadığı bilinen Hititlerin, Sumerlerin Türk olduğun iddia etmek ne kadar bilimseldir. Bununla ilgili bir tarih tezi ileri sürmek ne kadar doğrudur. Bu durum cumuhriyet devrinde Türk tarihçiliğini ilmi ve objektfif bir şekilde gelişmesini engellemediyse bile geciktirmemişmidir? Şeklinde sorular yöneltmiştir. Tekin'in soruları aynı zaman da tespitlerdir ve eleştiri getirmektedir. Türk tarih yazıcılığının ve Türkolojinin önceki birikiminin dikkat alınmamış olması gerçekte bir kopukluğu sebeb olmuş ve Tekin eleştirilerini doğrulayan bir sonuca yol açmıştır. Yalnız bu amacla kurulan kurumlar paradoksal bir şekilde ilmi tarihçiliğin merkezi olmuşlardır. Bu durumda öncesi ve sonrasıyla bakıldığında tarih yazımında bilimsel anlamda bir inkita yaşandığı kabul edilmelidir. Talat Tekin, *Felsefe Kurumu Seminerleri*, s 260

[379] Tarih Kurumu, Dil ve Tarih- coğrafya fakültesi, Türk Dil kurumu gibi kurumlar ve bunları ait yayın organları otuzlu yılların tarih reformunun ürünü olmuştur.

yönüne çevirmiştir. Türk tarihinin en eski dönemleriyle ilgili olarak yapılan çalışmalarda yeni rejimin paradigması zamanla kırılırken,[380] Cumhuriyetin hemen öncesi yakın dönemiyle ilgili olarak icat edilen tarih paradigması günümüzde de devam etmekte olan bir miras bırakmış ve bu miras rejimin temel taşlarından olmuştur. Bu mirasın üretiminde üniversitelerin tarih bölümleri dışında, inkılap tarihi kürsüleri etkili olmuştur. Resmi kurumların ürettiği popüler tarihin ideolojik örneği olarak inkılap tarihi dersleri verilebilir. İnkılap tarihi sadece okullarda değil asker ocaklarında eğitimin bir parçasıdır.[381]

Cumhuriyet sonrası dönemde yeni köklü bir rejim değişikliği olmamıştı, ama değişen iktidarlara göre tarih yorumları değişebiliyordu. Demokrat parti iktidarı zamanında, ondan sonra da asıl değişiklikleri yapacak olan darbe iktidarları bu yorumları değiştirebiliyordu.[382] İnkılap tarihi kürsülerinde üretilen resmi söylem çok partili dönemde, daha önce kurduğu paradigmayı en azından sivil alanda pek fazla kontrol edememişti. Siyasal iktidar karşısındaki her türlü muhalif yaklaşım yakın tarih üzerinden hesaplaşmaya girişmişti. Bu hesaplaşma Atatürk'ün ölümüyle birlikte başlayan genellikle onu hedef almadan devam eden yakın tarih meseleleri üzerindendi [383] Daha önce de belirtildiği gibi *Büyük Doğu* dergisiyle Necip Fazıl bunun öncülerinden olmuştu. Necip Fazıl'ın tartışmaları tarih eksenli olurken hedeflenen idelojikti ve tarih tartışmalarının ötesinde bir anlam ifade ediyordu.

Atatürk'ün ölümünden kısa süre sonra yakın tarihle ilgili tartışmaların yeniden başlamış olması, Abdülhamit'in tahttan indirildiği dönemdeki günleri andırıyordu. Abdülhamit tahtan indirildikten sonra İttihat ve Terakki iktidarı için istipdat olarak adlandırılan dönemiyle ilgili yayın bolluğu yaşanacaktı. Bu yayınlar genellikle geçmişi yermek

---

[380] Yeni rejim Osmanlı ve İslâm'la ilgili konularda hassas davranmayı seçmişti. Özellikle popüler tarih yazıcılığında ileride görüleceği üzere bu etki görülmektedir. 1940 yıllarsa *İslâm Ansiklopedi*sini doğurmuştur. Birinci, ikinci ve üçüncü tarih kongrelerinde pek fazla itibar edilmeyen Osmanlı Tarihi ilerleyen yıllarda popüler ve akademik tarih yazımının omurgasını oluşturdu.

[381] Erdal Aslan, a.g.m, s .305.

[382] Enver Behnan Şapolyo, Demokrat Partinin iktidara gelmesinden sonra yazdığı inkılap tarihi kitabında dönemi kansız ihtilal olarak yorumlarken, CHP nin kötü yönetiminin halkın Demokrat Partiye yönelmesine sebep olduğunu yazıyordu. Şapolyo'nun Demokrat Parti lehindeki bu kanaati 1960 ihtilali sonrasında Demokrat Parti aleyhine dönüşecekti. Erdal Aslan, a.g.m, s. 308-309; Bu yorumlarda hiç değişmeyen Atatürk dönemiyle ilgili olanlardı.

[383] Çetinsaya, a.g.m, s 139

içindi. Zemini daha önce hazırlanan II. Meşrutiyet'le başlayan Abdülhamit ve Mithat Paşa üzerinden yürütülen tartışmaların benzeri, Atatürk ve Vahdettin tartışmalarının ortaya çıkacağı demokratik dönemi bekleyecekti; fakat Atatürk hakkında çıkan koruma kanunu yeni başlayan bu tartışmaların Atatürk'le ilgili kısmını bir ölçü de kapatacaktı. Mesela Atatürk'le ilgili ağır eleştirilerle dolu olan Rıza Nur'un hatıraları yayınlandıktan hemen sonra yasaklanmıştı.[384]

İktidarların tarih üzerinde oluşturduğu paradigma ve ideolojik baskı özellikle belli dönem ve kişiler için beraberinde "övgü-sövgü" edebiyatıyla malul popüler tarihçiliğin her geçen gün daha güçlenmesine sebep olmuştur.[385] Popüler tarih yazıcıları, tek parti dönemi ve özellikle de 1930'lu yıllarda siyasal iktidarın söylemiyle hareket ederken, çok partiye geçişle birlikte çeşitlenen muhalif düşüncelere paralel olarak bu durumu güçlendirmişlerdir.[386] 1950'li yıllarda hızlanan popüler tarihçilikle birlikte bu tarzın yazarlarının birçoğu kendilerini bilinçli olarak karanlıkta bırakılmış gibi gösterilen bazı olayların aydınlatıcıları olarak görmüşlerdir.[387] Saltanatın ve Hilafetin kaldırılmasıyla beliren ve otuzlu yılların yaygınlaşmış Osmanlı nefreti 1940'lı yılların başında başlayan süreçte bozulmuştur. Bu nefretin izleri günümüzde de marjinal bir şekilde yaşarken, 1950'li yıllar sonrasında oluşmaya başlayan Osmanlı hayranlığı dönemi eski Osmanlı coğrafyasının 1990 yıllar sonrasında yeniden şekillenmesiyle söylemini yeniden güçlendirecektir. Sol ideolojilerin daha çok 1960 sonrasında başlayan süreçte tarihe ilgi duyduğu popüler ve akademik anlamda yeni açılımlar getirdiği bilinmektedir. [388]

Yukarıdan anlaşılacağı üzere II. Meşrutiyetin ilanı (1908) ve 27 Mayıs askeri darbesi (1960) ve sonrasını da içine alan süreçte Türkiye'de tarih yazıcılığının serüveni birbirini besleyen siyasal hareketlilik anlamında oldukça renkli olmuştur. "Meşrutiyet,

---

[384] Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım..*; Bu kanunla ilgili olarak Anber Reisoğlu "Tarih Mahkemelerin Sansürüne Tabii Olabilir mi?" başlığı altında eleştirel bir makale yazmıştır. *Tarih Hazinesi*, sayı 9, 1951.
[385] Çetinsaya, a.g.m, s.140.
[386] *Tarih Hazinesi* mecmuasını yayınlayan İbrahim Hakkı Konyalı böyle bir misyon üstlenmişti.
[387] Cemal Kutay, *Tarih Orduya Sesleniyor*, Sel yayınlarının yayıncıları, İbrahim Hakkı Konyalı gibi isimler misal olarak verilebilir ; günümüzde bunun örnekleri Erdoğan Aydın, Demirtaş Ceyhun, Emre Kongar gibi Osmanlı veya Türk tarihinin İslâmlı okuma biçimlerine karşı çıkıp tersinden okuma biçimleri geliştirenler bulunmaktadır. Bunların yargılarında otuzlu yıllarda yaygınlaşan Osmanlı nefretinin izlerini görmek mümkündür. Bir yandan da günahsız Osmanlı icadına çalışan Ahmet Akgündüz, çok belirgin olmayan yüceltici bakışıyla Mustafa Armağan gibi yazarları da burada zikretmek gerekmektedir.
[388] Bu konuda bkz. Nedim Yalansız, *1960'lı Yıllarda Türkiye'de Tarihçilik*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1996.

Cumhuriyet, Çok Partili Hayat" gibi deyimlerle ifade edilen bu siyasal dönemler tarih yazımına ve özellikle de popüler tarih yazımına doğrudan etki etmiştir. Bu çalışmanın dışında tutulan 1960 İhtilali sonrasında gelişen sol akımların tarihle ilgili yorumları popüler eserlerdeki ideolojik çeşitliliği artırmış bu bakışla yazılmış eserlerin akademik ve popüler örnekleri görülmeye başlanmıştır. Sağcı partilerin darbeler dışında kalan uzun zamanlı iktidarları, resmi kurumlardaki tarih düşüncesini daha fazla Türk-İslâm tarihi düşüncesiyle buluşturmuştur. 1980 ihtilalinden sonra ihtilalcilerin de bu düşünceyi desteklediği görülmüştür.

Görüleceği üzere tarihin ideolojilere açık yapısı her devirde siyasal düşüncelerin etkisi altında kalmıştır. [389] Bu kapı önceleri devlet merkezli ideolojiye açıkken, demokratik dönemlerde farklı ideolojilere de açık olmuştur, ama hakim düşünce genellikle popüler ve akademik alanı elinde bulundurduğu imkanlarla yönlendirebilen devlet merkezli ideolojik bakış açısı olmuştur. Böylece iktidarın idelojik bakış açısıyla paralel olarak Türk popüler ve akademik tarih yazımının belirleyen siyasal düşünce, Osmanlıcılık, Türkçülük, Kemalist Türkçülük, 1940 yıllarda etkili olarak görülmeye başlayan Anadoluculuk ve sonrasında Türk-İslâm milliyetçiliğine doğru ilerleyen bir çizgi izleyecektir. Sol ideolojilerin katılımı yeni bakış açıları geliştirmesine rağmen tarih yazımında sonraki yıllarda etkili olan, bütün kurum ve kuruluşlarıyla, Türk-İslâm düşüncesi olacaktır. Bugün itibarıyla gelinen noktaya bakıldığında bunun izdüşümlerinin siyasal partiler ve toplumsal yapıda belirginleştiği görülebilir. Daha doğrusu siyasal ve toplumsal yapının izdüşümünün tarih metinlerinde belirgenleştiği ve tarihi bilginin ideolojik işleve dönüşmesiyle bu yapılarla birbirlerini döngüsel bir şekilde tamamladıkları söylenebilir. Bu süreçte ortaya çıkan iktidar ve açık-gizli muhalefet çatışmasının tarih temelli belli noktalara ve kişilere dayalı olması tarih metinlerindeki savunmacı ve saldırgan ifadenin temel sebeplerindendir. Çatışma alanları taraflara göre inanç alanına dönüşmüş oluşan bu örgünün etrafından sisli atmosfer bilimsel çalışmaların önündeki engellerden olmuştur. Bütün bunlara rağmen akademik tarihçilik bahsettiğimiz yıllar itibariyle yapılan sınırlı çalışmalarda belli bir raya oturmuştur. Bu zaman içinde tarih bilgisi, devletçi üretim ve tüketim ilişkisinin dışında alanlara da kaymıştır. Bu alanlar gazeteler, dergiler, sinema, radyo gibi tarihi

[389] Çetinsaya, a.g.m, s.140.

popülerleştiren araçlar vasıtasıyla genişletilmiştir. Zamanla tarihi bilginin alınır satılır bir hale gelmesinin somut örnekleri piyasa şartlarına göre hareket eden yayıncılığın artışıyla daha net görülmüştür. Bütün bu siyasal hareketliliğin bir de toplumsal hafıza da taşınan zemini vardır. Bu zemin aşağıdaki bölümde gösterilmeye çalışılacaktır.

II. 1.2. Toplumsal Hafızanın Biriktirdikleri

> "Hemen her Osmanlı subayının evinde Makedonya'dan bir hatıra vardır. Bu anılar anlatıla anlatıla askerlerin ve İttihatçıların romanını oluştururlar "Ben Manastır dağlarında eşkıya takibinde iken..."Bu eşkiyalar Osmanlı ordusuna ve padişahına isyan etmiş Balkanlı şairler, filozoflaşmış komitacılar ve hiçbir zaman azalmamış" haydutlar"dır. Ve karşı tarafı temsil ederler. Balkanlarda savaşlar içinde birbirlerini öldürerek kaynaşan bu insanlar daha sonra Vidin'de, Sofya'da, Rusçuk'ta, Atina'da isimlerini ve heykellerini taşıyan sokaklardan ve meydanlardan geçerek bir tarih oluşturacaklardır. Ve Osmanlı subaylarının belleklerini ve de emeklilik hikayelerini dolduracaklardır"[390]

II.Meşrutiyet sonrası toplumun hafıza atmosferinde, Osmanlı subaylarının taşıdığı yukarıda ifade edilen izler, anlatılanlar ve yazılanlarla toplumun ortak belleğinde buluşacaktır. Makedonya'da başlayan İttihat ve Terakki hatıralarının İstanbul'da görülen neticesi artık iktidardı. II. Meşrutiyet ilan olunmuş, Meşrutiyeti ilan ettiren İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidarı ele geçirmişti. "Yaşasın Selanik" diye bağıranlar karşılığında "Yaşasın Firzovik ve Üsküp" diye bağıranlar oluyordu.[391] Sesler daha çok İstanbul'da çıkıyordu. İttihat ve Terakki cemiyetine üye olanların sayısı oldukça az olmasına rağmen Meşrutiyet sonrasında başlayan kalabalık gösteriler bu durumun anlaşılmasını engelliyordu. Herkes bu yeni isme yakın görünerek bir güven duygusuna kavuşmak istiyordu. Taşraya gönderilen Meşrutiyetin ilanıyla ilgili müjde mektupları sonrasında cemiyetin şubeleri Anadolu'da da kurulmaya başlandı.[392] Meşrutiyetin ilanının getirdiği memnuyetle ilgili olarak Osmanlı ülkesinin bir çok yerinde birbirine benzer sevincin yaşandığına dair bilgiler hatıralar yansıyacaktı.[393] Bu memnuniyet daha çok çocukların heyecanına benziyordu. Hürriyetin ve yahut Meşrutiyetin ilanı

---

[390] Tarih Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, c. III, İstanbul 1989, s. 13.
[391] Kudret Emiroğlu, *Anadolu'da Devrim Günleri-İkinci Meşrutiyetin İlanı*, Ankara 1999, s.14.
[392] Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, İstanbul 1990, s. 28.
[393] Meşrutiyetin ilanı bazı yerlerde geç duyuluyordu. Kayseri'de bir süre halktan gizlendi. Bundan daha çok Ermeniler memnun olmuştu. Daha sonra kutlama yapıldı.Emiroğlu, *a.g.e*, s 179. Yozgat'taysa hiç kutlama yapılmadı. Hatta bir süre sonra İttihat ve Terakkiden şikayetler başlayacaktı, s.174.

sonrasında gelen "Hürriyet, Adalet, Müsavat, Uhuvvet" gibi kelimeleri halk ancak çocukların kavrayışına benzer bir şekilde anlıyordu. "Kanun-ı Esasi" kelimesiniyse halkın, hele çocukların arasında anlayan pek yok gibiydi. Esasında bu kelimeleri ne anlayan ne de anlatan olduğu için herkes istediği manayı veriyordu.[394] Taşrada kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti Şubeleri siyasileşmenin önünü açarken, halk hummalı bir şekilde siyaset konuşmaya başlamış, anlayan, anlamayan herkesin dilinde siyasetten bahsedilir olmuştu. Bu hızlı siyasileşmeden rahatsız olanlar şikâyetlerini dile getiriyorlardı. Bu şikayetlere göre kahvehaneler diplomatlar meclisi haline gelmiş, esnaf ve hamalların siyasetten bahsettiği bir ortam oluşmuştu. Ayrıca taşrada Meşrutiyet'in ilanıyla doğan otorite boşluğu neticesinde, ahaliyle memurlar ve ahaliyle eşraf arasında karşı karşıya kalma durumu ortaya çıkmış, bununla birlikte eski hesapları görme peşine düşmüşlerdi [395]. Ahalinin siyaseten aktif hale geldiği bu durum pek alışılmış değildi. Onların rolü yönetime katılan değil, yönetilen olarak geleneksel siyaset sistemi içinde yer almıştı. [396]

Meşrutiyetçiler geçmişi çabuk yargılamış, geçmişe dair istibdatla birlikte kayıtlı hafızalarda hafiyeler ve jurnaller kalmıştı. Aydınları geçmişe baktıklarında ilgilendiren daha çok bu konulardı. Onların gözünde jurnalli günler, her birinde birbirine benzer hatıralar bırakmıştı. Bu hatıralarda Mithat Paşa'nın şehadeti, Yeni Osmanlıların mücadele hikayeleri bir de hafızalardan çıkmayan Abdülaziz' in hal'i meselesi hiç unutulmayacak gibi duruyordu.[397]

Meşrutiyet'in ilanından kısa süre sonra tarihe 31 Mart vakası olarak geçen olaydan sonra II.Abdülhamit saltanatına son verilmiş ardından İttihat ve Terakkinin padişah

---

[394] "Fakat bu olan şeylerin manası biz Türklere sorulsa, mesela benim mahalle halkına anlattığım gibi şu demekti ki; Osmanlı devletine Düvel-i muazzama artık karışmayacaktı. Dağlardan kırlardan çetecilik kalkacaktı. Hiç bir yerde isyan olmayacaktı. Hatta iş bununla da kalmayacaktı. Girit, Kafkas, Bosna-Hersek geri alınacaktı. Bulgar prensi ile Karadağ bize vergi vereceklerdi. Hudutlar tekrar Tuna'ya varacaktı" Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam*, İstanbul 1965, s. 50;.Burhan Felek, *Yaşadığımız Günler*, İstanbul 1974, s. 26

[395] Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, s.28; Feroz Ahmet, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, İstanbul 1971, s.35-36.

[396] Ahmet Turan Alkan, İkinci Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset, Cedit Yayınları Ankara 1992, s 31.

[397] Ahmet Refik, *Küçük Tarihi Osmani*, İstanbul 1329, s .114-115; Burhan Felek, *a.g.e*, s 28; Muallim Ahmed Halid, *Bizim Tarih*, İlk Mekteplerin Beşinci Sınıfları İçin, 1340, s.90.

problemi yaşanmayacak iktidarı gelmişti.[398] İttihat ve Terakki partisinin iktidarı almasıyla görünen coşku, iktidardan düşmesinden sonra bile uzun süre unutulmayacak memnuniyetsizliklerin başlangıcı oldu. Bunun sebebleri arasında o güne kadar görülmemiş siyasal çalkantılarla dolu bir zeminin oluşması vardı. Bu zeminde muhalefet ve iktidarın siyasal uzantıları Cumhuriyetin ilk dönemlerinde de devam edip sonraki yıllara kadar uzanan çatışmayı sürdürmüşlerdi [399].

Toplumsal hafızayı siyasal ortamın gerilimleriyle birlikte ardı ardına patlak veren savaşlar etkilemişti. İtalyanlar'la yapılan savaşlar uzak diyarları kaybettirirken hemen akabinde Balkanlar'da meydana gelen harp o güne kadar olan kayıpların belki de en dramatik olanıydı. Bu dönemin manzarası, geçmişe nazaran gelişmiş iletişimin dramatize edici etkisi kadar kolektif hafızanın yönlendirilebilir dönüşümüyle de alakalı olarak belirlenmişti.[400] Trajik manzaranın ortaya koyduğuna göre, devletin kuruluşundan beri Osmanlı toprağı olan Balkan coğrafyası, vakti zamanında Anadolu'dan gelmiş olan parçalarını yeniden geldikleri yere gitmeye zorluyordu. Üstelik yüzyıllardır orada yerleşmiş olmalarını ve bu topraklarla içli dışlı olmalarını hesaba katmayan bir hava seziliyordu.

Nihayetinde sınırlar değişmişti, böyle olsa bile kaybedilen bu toprakların hatırası kadar orada kalanlar da, bundan sonraki süreçte diplomatik çerçevede olsa bile yüzyılı aşkın bir süre unutulacak gibi değildi. Oradan gelenler gibi orada kalanlar da Osmanlıdan Cumhuriyet'e uzanan hatıralarıyla birlikte kaldı. Balkanların kaybının oluşturduğu manzarayı pekiştiren süreç, rakamla tarih düşürülmeden zamanı olmayan bir

---

[398] Abdülhamit'in her iktidarı şahsında topladığı padişahlığından sonra, Meşrutiyet'le gelen padişahların iktidarı sınırlanmıştı. Bu konuda bkz. Ahmet Kuyaş, " II. Meşrutiyet Türk Devrimi Tarihi ve Bugünkü Türkiye", *Doğu Bat,* sayı 45, 2008, s 59.

[399] Tarik Zafer Tunaya, *Siyasal Partiler III*, s 8-9; " İttihat ve Teraki Cemiyeti, Sultan Abdülhamit'i 1876 Anayasısın geri getirmek zorunda bırakan Jöntürk Hareketinde oynadığı rol nedeniyle, Osmanlı İmparatorluğunun siyaset hayatında hakim bir grup olarak ön plana çıkmıştı. Ancak bu durum uzun sürmemiş muhalif gruplar derhal cemiyete karşı cephe almaya girişmişlerdi.Böylece saraya karşı girişilen mücadele yüzünden önemlerini yitiren siyasal güçler yeniden sivrilmekte ve yavaş yavaş çağdaş Türkiye tarihinde görülmedik bir siyasal faaliyetler, sosyo-ekonomik değişiklikler ve tartışmalar dönemi başlamaktaydı" Feroz Ahmet, *a.g.e*, s 9-10-11; Bkz. Ali Birinci, *a.g.e*

[400] Balkan savaşı sonrasında oluşan atmosferin milli kimliğin oluşumundaki etkisi için bkz. Erol Köroğlu, *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)*, İstanbul 2004, s 115-126.

kavramsallaştırmayla, "seferberlik" adı verilerek toplumsal hafızaya kaydedilen daha büyük kopuşların yaşandığı. Birinci Dünya Savaşı olacaktı.[401]

Bütün toprakların kutsal bir tarafı olsa da daha kutsal olanlar doğrudan din tarafından kutsanmış olan topraklardı ve onlar da kaybedildi. Fahrettin Paşa' nın Medine müdafaası ya da "Yemen Türküsü" unutulur gibi değildi. Yıllarca birlikte yaşanan Araplarla savaş sonrası söylemlere zemin hazırlayan olaylar I. Dünya Savaşı yıllarına denk geldi. Bu söyleme göre son bir gayretle, din kardeşleri olarak telakki edilen Arap halklarının Osmanlı Devletinin yanında savaşması beklenmişti. Kimisi yanında savaşırken kimisi karşısında olmuştu. Buradan doğan anlatılar toplumsal hafızaya bir şekilde yazılıyordu. Toplumsal hafızayı körükleyen etkenler var olduğu sürece olup bitenler unutulmuyor unutulmadığı gibi diplomatik ilişkilerden arka planını tarihe yaslayan ideolojik söylemi güçlendirecek tarihi alt yapıyı oluşturuyordu.[402] Araplardan daha önce Yunanistan ve Bulgaristan'ın bağımsızlığı, milleti sadıka olarak ifade edilmiş olan Ermeniler' le yaşanılanlar, yaşanıldığı günlerden sonraki günlere aktarılan tarihsel miras olarak unutulmamıştı. Ermenilerse Anadolu içindeki düşmanlar oldukları gerekçesiyle dışarıya yönlendirilirken beraberlerinde unutamadıkları hikayelerini de

---

[401] "İkinci Meşrutiyet savaşlar ve isyanlar dönemidir. 1908-1918 yılları arasında ilk ikisi bölgesel sonuncusu genel olmak üzere, Osmanlı imparatorluğu, alınyazısını belirleyici üç önemli savaşa girmiştir. Trablusgarp Savaşı'nda İttihat ve Terakki'nin etkisi altında kurulmuş olan İbrahim Hakkı Paşa ile Sait Paşa hükümetleri işbaşındaydı. İtalya, İttihatçılara karşı savaş ilan etmiş ve bir yıl içinde "Afrika-yi Osmani-Mısır bölgesinin elden çıkmasından sonra kalan kısım-Osmanlı ülkesinden koparılmıştır.
Balkan savaşlarına gelince İttihatçıların muhalefette bırakıldıkları kısa dönem içinde, Gazi Muhtar Paşa ve Kamil Paşa kabineleri zamanında patlak vererek gelişmiş, yine bir yıl içinde Edirne dahil Avrupa'yi Osmani(Rumeli) Osmanlıdan ayrılmıştır. Savaşın ikinci döneminde Babıali baskını ile yeniden iktidarı ele geçiren İttihatçılar ancak Edirne'yi geri alabilmişlerdir, fakat Makedonya'ya elveda demişlerdir.
Harbi umumiye gelince birkaç ittihatçı liderin kararıyla girilmiş olan bu savaş, parlemontoda alkışlandığı için meşrulanma yoluna gidilmiştir. Acı sonuç dört yıl sonunda tüm ülke yitirilmiş, Mondros Mütarekesi ve Sevr Antlaşmasıyla yenilgi en aşağılayıcı koşullar içinde kabul edilmiştir. Bu savaşların sorumluluk alanı içinde İttihatçıların çok büyük payları vardır" Tunaya, *a.g.e*, s 436

[402] " Biz İngiliz ordusunun Gazze'ye geldiği gibi, Kanal'a tren içinde gitmemiştik.Biz geçtiğimiz zamanlar Sina Çölü Peygamber Musa'nın geçtiği zaman kadar ıssız, boş, kuru ve çoraktı. Fakat biz, Allah ile konuşup kudret helvasına ağız açmadık...Haftalardan beri sıcak ve yumuşak yemek görmeyen kıtalardan biri, Kanal'a yakın bir tepenin üstünde, hayatta belki son geçirecekleri bu akşam biraz et yemek istemişti. Askerlerin birer matara suları vardı. Nafile taşıdıkları karavanlarını zayıf tahtalar yaktıkları ateşlerin üzerine koydular ve tepenin dibinde yatan ölü bir devenin başını kesip pişirmeye başladılar. Karavanada, hep beraber bir deve başını güç ıslatan, kıymettar sular tebahür ediyordu. Fakat talih, akşam üstü hafif çizgi halinde kanal suyunu gören ve Mısır hikayeleriyle sarhoş olan bu kıtadan son geceyi çok gördü. Aldıkları emir üzerine ölü deve başını, yarı kaynamış sularını kumlar üzerine döktüler. Tulumlarını alıp Kanal'a gittiler. İşte Anadolu çocukları Kanal'a böyle gittiler bu Anadolu'un her yerdeki, Çanakkale'deki, Erzurum dağındaki, Medine'deki destanıdır. Fakat Sina Çölünde Türk Milletinin bir ikinci destanı daha var ki her Türk çocuğuna belletmek lazım gelir." Falih Rıfkı Atay, *Zeytindağı,* 1000 Temel Eser İstanbul 1970, s. 124-125, 129-130

götürdüler. Onlara göre Türkler Ermeni katliamı yapmışlardı. Onlardan geriye terk ettikleri topraklarda kalansa Ermeniler' in yaptığı zulümdü. Bu topraklar emparyalizmin yaygınlaşmasından beri Müslüman göçmenlere kucak açarken onların da beraberinde getirdiği trajik anlatılarla dolacaktı. Elbette buradan gidenlerin hikayesi de nesilden nesile aktarılacak kimi zaman intikam ya da özlem hisleriyle dolu hatıralar bırakacaktı.

O güne kadar dünyanın gördüğü en büyük savaş meydanlarda kaybedilecekti. Cephelerin barutla karışık yanık toprak kokusu üstlere sinmişken nereye varacağı bilinmeyen anlaşmalar çerçevesinde savaştan geriye kalan Anadolu toprakları işgal edilmişti. Beklenmeyen İşgal Anadoluyu ayağa kaldıran Yunan işgaliydi, bu işgalin neticesinde doğan Kuvayi Milliye Anadolu halkının milli mücadelesini zaferle neticelendirdi.[403] Kaybedilmişlerle dolu yakın mazinin yerini bir zafer süsü alıyordu. İstiklal Harbi, Kurtuluş Savaşı, Milli Mücade gibi kavramlarla ifade edilen bu zaferin neticesi saltanat idaresinin kaldırılıp yerine farklı bir dünyayı ifade eden Cumhuriyet idaresinin kurulması oldu.

Kaybedenlerle aynı safı tutmuş bulunan padişahın saltanatının kaldırılmasının toplumun hafızasında o an için nasıl bir iz bıraktığını anlamak bugünden pek mümkün değildi.[404] Belki bu izler uzun yıllar hiç hatırlanmayacak kadar silikti. Ardından Cumhuriyet adıyla yeni bir rejimin ilanı vardı, ama II. Meşrutiyetin ilanında yaşandığı anlatılan bir coşku yok gibiydi. En azından varlığını sessizce ifade ediyordu. Yeni doğan çocukların doğumuna düşülen kayıtlarda artık cumhuriyet çocuğu yazılacaktı.[405] Saltanat onlar için hainliğinden dolayı uzak diyarlara sürüklenmiş bir padişah hikayesi olarak hafızalarda yer edecekti. Hafızayı belirleyen iktidar padişahların kötülüklerini anlatırken okullu

---

[403] "Durgun ve kanaatkar bir şekilde yaşayan Türk Milleti, öz yurdu olan Anadolu'nun da elinden alındığını görünce birdenbire dinamik bir hale geldi. İşte Türk Milletinin hareketli galeyanlı ve mefkureli devresine Kuvayi Milliye denilmektedir. Kuvayi Milliye imanlı bir mefkurenin galeyanlı anlarıdır. Kuvayı Miliyeci hiçbir resmi makamdan emir almadan, yalnız maşeri vicdanından emir alan hürriyet ve istiklal mücahitlerinin adıdır." Enver Behnan'ın birazda idealize ederek tasvir ettiği Kuvayi Milliye hareketinin doğuşuna 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkarılan Yunan Ordusunun Anadoluya doğru ilerlemesini sebep olarak gösterir. Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayı Milliye Tarihi Gerilla*, Ankara 1957, s. 7.

[404] Padişahın işgal kuvvetleri safında olmasıyla ilgili ders kitaplarına yansıyan İzmir'in işgaliyle ilgili bir parça şöyleydi; 1335 senesi Mayısında düşmanlar İzmir şehrimizi Yunanlılara işgal etdirdiler. İstanbul yes ve keder içinde günlerce ağladı. Mitingler yapıldı. Halbuki saray buna karşı kımıldamadı bile. Elinden gelse milletin ruhundan kopan tezahüre mani olacaktı." Muallim Ahmet Halit, *Bizim Tarih*, s.95.

[405] Geleneksel kültürde yeni doğan çocukların doğum tarihleri eldeki Kuran'ın kapak sayfalarına yazılırdı.

çocukları ikna etmekte zorluk çekmeyecekti. [406] Toplumun geri kalanını zabıt celselerine ya da gazetelerie yansıyanların dışında ne derece ikna etti bu da şimdilik açıkça bilinmeyenler arasına yazılacaktı.[407] Saltanatın kaldırıldığını Vahideddin'e bildirmeye gelen Refet Paşa'nın sunduğu saltanatsız hilafet teklifini kabul kabul etmeyen Vahdettin'in yerine, Abdülmecid'in bu vazifeyi kabul etmesi zor olmadı[408]. Saltanat kaldırılmış olmasına rağmen hilafete Ali Osmandan bu işe liyakatlı birinin geçebileceği konusunda karar alınmıştı.[409] Abdülmecid'in hilafeti uzun sürmeyecekti. Müslümanların Efendisi halifenin Anadolu içindeki algılanmasıyla Hindistan bölgesinde algılanması veya Arap bölgelerindeyse algı dışı kalması aynı değildi. Osmanlı hanedanı tarafından sürdürülen bu misyon gücünü kaybettiğine inanılarak sona erdirilirken, Osmanlı hanedanıyla ilgili bütün aidiyetler sürgüne gönderildi. Bu sürgünlerle ilgili merak edilenlerse çok sonraları popüler tarihin ürünleri olarak ortaya çıkacaktı. Bunun dışında uzun yıllar Osmanlı hanedanının son dönemine dair pek fazla hatırlanan olmadı. [410]

---

[406]Muallim Ahmet Halit, a.g.e, s. 95; Bu konuda Necip Fazıl şunları yazmıştır: " Yirmi yaşlarında var, yoktum. Birkaç yıldır Beylerbeyi ile Çengelköyü arasındaki iki yanı Çınarlı Yalılar Caddesine bayılırdım. O zamanlar toprak, şimdi asfalt bu yolun üstünde akşamları, Havuzbaşına kadar yürümek, oradan, Çengelköyü istikametine sarkmak, İskeleyi geçip Kuleli'ye doğru uzanmak en büyük zevkimdi.Çengelköyü iskelesinden hafif bir yokuşla sahil yoluna çıkınca, sağda dik bir geçidin ulaştırdığı sed üzerinde sık bir ağaçlık ve ortasına düşen, saray ufağı, yayvan, beyaz ahşap bir köşk...Vahidüddin Efendi Köşkü...Pancurları kapalı bu köşkde hiçbir hayat eseri yok...Şehzadeliğinde sahibi, son Osmanlı padişahı Altıncı Mehmed Vahidüddin birkaç yıl evvel bir İngiliz Harp gemisine atlayarak, Boğazın ve Marmaranın sularıyla beraber vatanını bırakıp gitmiştir. Artık o herkesin gözünde bir vatan hainidir." Necip Fazıl Kısakürek, *Vahidüddin*, İstanbul 1968, s. 5.

[407] Hukuk-ı saltanat ve hilafet hakkında Sinop Mebusu Doktor Rıza Nur ve refikasıyla Erzurum mebusu Hüseyin Avni Bey refikasının ita eylemiş oldukları üzerine saltanatın kaldırılması müzakere edilmiş ve ve Teşkilit-ı esasiye kanununda 16 Mart 1336 tarihinden itibaren İstanbul'daki hükümet şekli ebediyen tarih olmuştur. Şeklinde bir madde kabul edilmiştir. *Büyük İnkilabimız*, "Saltanat-ı MilliyeninTahkikine Dair Büyük Millet Meclisinde Cereyan Eden Tarihi Celseler Müzakeratı", Ankara Matbuat ve İstihbarat Matbaası 1338, s.122-123; Tarık Mümtaz Göztepe, *Vahededdin-Gurbet Cehenneminde*, İstanbul 1968, s.13.

[408] Ölümüne kadar Vahideddin'in yanında bulunan Tarık Mümtaz Göztepe Vahidettin'in saltanatsız hilafeti kabul etmediğini, hanedan arasında da bunu kimseminin kabul etmeyeceğini ileri sürerken Abdülmecid'in kabul etmesinin hanedan arasındaki problemlerle ilgili olduğunu anlatır. Göztepe, *a.g.e*, s. 14, 26.

[409] *Büyük İnkilabımız*, s122

[410] Vahdettin imgesinin iki yönü vardı. Hainlikle ifade edilen yönü resmi tarihin ideolojik işleve dönüştürmesiyle saltanat karşıtlığı ve Cumhuriyet'in içselleştirilmesini besledi. Bu güçlü bir imgeydi etkileri günümüzde de devam etmektedir. Vahideddin'i hainlikle özdeşleştiren imgenin kırılmasında Tarık Mümtaz Göztepe'nin hatıralarının etkisi büyüktür. Göztepe'ni hatıraları ilk olarak *Yeni Sabah* gazetesinde 21 Ağustos 1944-11 Ağustos 1945 yılları arasında 319 sayı olarak tefrika edilmişti. "Mütareke Gayyasından Gurbet Cehennemine" adıyla yayınlanan tefrikanın daha sonra "Gurbet Cehennemi" kısmı aynı gazetede 12 ağustos 1945-15 Mart 1946 yılları arasında 192 sayı olarak tefrika edildi. Vahdettin'in bir anlamda tarihe yeniden dönüşü olan bu hatıraların yayınlandığı yıllar esasında Abdülhamit'i de içine alan haneden savunmasının ve hanedan tarihinin olumlu taraflarıyla ele alınacağı dönemin temelleri oldu.

Cumhuriyet döneminde imzalanmış en önemli anlaşma sayılabilecek olan Lozan, istiklal zaferinin mütemmim cüzü olarak her devrei senesinde toplumsal hafızaya iktidarın aygıtları tarafından yeniden yazılıyor ve bellekler taze tutulmaya çalışılıyordu. Aykırı Lozan Paradigması sonraki yıllarda zafer olarak toplumsallaştırılmaya çalışılan bu anlaşmaya 'hezimet mi zafer mi' gibi sorgulamayla muhalif bir yorum getirecekti. Musul sorusu bu soruların temelinde yatıyordu. Lozan milli bir zaferdi, ama milli misak, milli devlet, milli Cumhuriyet her şeyin milliliği daha fazla konuşulur hale gelmişken, milli misakla ilgili olan Musul o günlerde çabuk unutuldu. Yine resmi tarihe muhalif yazarlar vasıtasıyla sonradan hatırlanacaktı.[411] Gerçi dönemin basınına yansıyan şekliyle unutulmak istenir gibi değildi. Daha sonra geliştirilen söyleme göre irticanın sarıklı görüntüsü Musul'a gölge düşürdü. İrtica II. Meşrutiyet sonrasında artık hem etnik hem dini kimliğiyle ortaya çıkmıştı. En azından takrir-i sükun edilmiş basının halkın hafızasına mekteplerde müfredatı uygulayan ve yeni nesli yetiştirecek muallimler talebelerin hafızasına bu şekilde kaydedecekti. Bir takım unsurlarsa bu kayıt mekanizmalarına hepten karşı olduklarından şüpheyle bakacak bu şüpheler sonradan sorguya dönüşecekti. Popüler tarih bu konularla ilgili zamanında sorulmamış sorularıyla bir paradigmayı sorgularken, yeni bir paradigmanın doğmasına sebep oluyordu. Bilinenler bilindiği gibi olmadığı şeklindeki imalar üzerine inşa edilen gizemli atmosfer sisli bir görüntü oluşturuyordu.

Tarih söyleminde oluşan bu paradigmaların dışında, toplum radikal dönüşümlerin yaşanacağı reformlarla yüzyüzeydi. Bellekte kalanlar bugünkü inkılap tarihçisinin yaptığı gibi birbiri ardına ortaya çıkarak bir hedefe doğru ilerleyen toplumsal bağlamından koparılmış olaylar ve inkılaplar zinciri miydi?Yoksa bu zincirin gündelik hayatta bireyi veya toplumu karşı karşıya bıraktığı durum muydu. Yönetim anlamında imgelerin değişiminin pratikteki etkisi toplumsal anlamdaki etkisini çok belli etmezken, toplumsal hayatı yönlendiren reformlar bireyi doğrudan etkiliyordu. Bu anlamda bellek doğrudan yaşanılmış olanlarla canlı kalabiliyordu. Mesela şapkayı giyme konusunda büyük şehirlerdeki memurlardan başlayarak okur yazar gruplar arasında yayılan ilgi neticesinde bazı gülünç durumların yerini, kanunun çıkmasından sonra acıklı olaylar

[411] Kadir Mısıroğlu, *Lozan Zafer mi, Hezimet mi?,* İstanbul 1965.

alacaktı.[412] Ya da Alfabe devrimiyle ortaya çıkan süreçte gazetelerin ilk zamanlarda bu ikiliği gösteren yarı Latin yarı eski harfli çıkması gibi günler kolay unutulmayacaktı.

Atatürk'ün Türk Ordusuna ilk gösterdiği hedef Akdeniz'di. Türk ordusu zaferi kazanarak bu hedef ulaşabildi. Sonraki hedefse Türk milletine gösterdiği "muasır medeniyet seviyesine" ulaşabilmekti. Medeniyetin kuşatıcı ifadesi her şeyin üstündeydi. Muasır medeniyetin cazibesi Tanzimattan bu yana Türk aydınını meşgul ederken, gündelik hayata yansımasını roman kahramanı olan elit aydın tipinde görüleceği üzere izleyebilmek mümkündü. Gündelik hayatı değiştiren etki Cumhuriyet'le birlikte daha da yaygınlık kazanacaktı. Bu yaygınlık beraberinde batı karşıtlığınıda besleyecekti. Batıya olan ilginin ve karşıtlığın siyasal ve toplumsal karşılığını bundan sonraki süreçte görmek mümkündü. Bu karşıtlık esasında Cumhuriyetin iki kutsal metninde çelişkili bir şekilde duruyordu. "Muasır medeniyet" ve "tek dişi kalmış canavar" medeniyet imgesiyle beliren çelişki bir anlamda doğu-batı arasında kalmış bir toplumu ifade ediyordu. Muasır medeniyet şekli tek dişi kalmış medeniyetse batının ruhunu temsil ediyordu. Bu çelişki popüler tarihi besleyen temel unsurlardan olacaktı.

Cumhuriyet idaresi kültürel ve ekonomik alanlardaki devrimlerde batıyı kayıtsız şartsız ilham kaynağı olarak alıyor, uygulamadaysa kurumlara göre farklılıklar oluyordu. Orduda ve daha az belirgin olmak üzere endüstiride Alman etkisi, devlet felsefesinde İngiliz, politika, edebiyat, felsefe özellikle sosyal adetlerde devamlı olarak Fransa'nın etkisinde kalıyordu.[413] Batının üstünlüğüne inanç ve bunun etkisi Cumhuriyet öncesinde kabul edilmiş olsa da üst üste devrimler, geçmişin daha sakin değişimlerine alışmış olan eski nesilleri tedirgin ederken, yeni nesil geçmişin karanlık günlerine dönmemek için bunlara alabildiğine sarılıyordu. İnkılapları benimseyenler ve benimsemeyenlerin tarihi hesaplaşmasıysa yakın zaman kadar gelen tartışmaları besleyecekti. Siyasal dil siyasal iktidara göre geçmişten inkılap karşıtı veya yanlısı olmak gibi kavramların içini doldurarak faydalanacaktı. Esasında bu söylem tek partiyi andırıyordu. İnkılaplara karşı olmak gibi açıktan bir söylem hiçbir zaman olmadı. Zaten bu suç olduğu için muhalif

[412] Mete Tunçay, *Türkiye'de Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul 1989, s. 150.
[413] Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, s. 227.

pozisyonlar inkılap karşıtlığına yorumlanabilirdi.[414] Mesela ilk çok partili sisteme geçiş denemesi örneği olan Terakkiperver Fırka veya daha sonra Serbest Fırka denemesinde olduğu gibi. Muhalefet partisi olarak doğan partiye teveccüh inkılaplar açısından sakıncalı bulundu. Atatürk döneminde bunların cezalandırılması daha kolay oluyordu. Bu dönemlerle ilgili polisiye vakalar dışında inkılap karşıtı tepkilerin ne olduğuna dair tarihçilere imkan tanıyan pek fazla belge de yoktu. Gazetelerin dilinin takrir-i sükun kanunundan sonra iktidarla hemen hemen aynı olması farklı konuşmaları yansıtmıyordu. Farklı konuşmalar ancak çok partili sistemle siyasal karşıtlıklar olarak ortaya çıkarken, toplumsal gerilimleri de sonraki yıllara uzayacak şekilde beslemişti. Bu gerilimin açıkça ortaya çıkan örnekleri Atatürk'ün ölümünden sonra başlamıştı.

10 Kasım 1938' de Atatürk'ün ölümü üzerine İsmet İnönü, meclis tarafından cumhurbaşkanı seçilmiş, bu seçimde genel kurmay başkanı Fevzi Çakmak ve başbakan Celal Bayar etkili olmuşlardı. Böylece Cumhuriyet, sistemini ve oturmuş istikametini Atatürk'ün ölümünden sonra da devam ettirebilecekti. Atatürk öldüğünde Avrupa'da patlayacak olan savaşın izleri yeni belirginleşmeye başlamıştı. Bu savaşın etkileri sadece savaşanları değil bütün dünyayı ekonomik zorluklara sokmuştu. Bu zorluklar Türkiye'de iktisadi hayata devlet müdahalesini artıran sebeplerdendi.[415] İktidarda Milli Şef olarak adlandırılan güçlü bir lider vardı. Milli Şef'in partinin değişmez başkanı seçilmesi ve liderliğinin parti üzerindeki etkisinin yetkilerle artırılmış olması çıkabilecek farklı görüşleri onun daha rahat kontrol altında tutabileceğinin düşünülmüş olmasındandı.[416] İnönü'nün bu pozisyonu ikinci dünya savaşından sonra tercih edilen çok partili sistemle değişecekti. Türkiye'nin tek partili sistemden çok partili sisteme geçişini, siyasi sosyal ve ekonomik gelişmeler ve cumhuriyetin temelinde var olan liberal fikirler hazırlamıştı. Buna savaş sonrası dünyada demokrasi konusundaki gelişmeler eklenince bu geçiş daha da kolaylaşmış, İnönü Cumhuriyet Halk Partisi hükümetine bu kararı aldırmak durumunda kalmıştı.[417] Bundan sonra Türk toplumunda modernleşme hareketleri değişik bir evreye girmişti. Cumhuriyet, rejimini destekleyen

---

[414] İstiklal Mahkesinde Baro Reisi Lütfi Fikri Beyin 10 Kasım 1923 tarihli Tanin'de yayımlanan "Halife Hazretlerine Açık Ariza" adlı yazısından dolayı saltanatçılık davası güdüyor iddiasıyla yargılandı. Mete Tunçay, *a.g.e*, s. 81.
[415] Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin doğuşu*, s. 293-294.
[416] Karpat, *a.g.e*, s. 335.
[417] Karpat, *a.g.e*, s. 123.

sınıfları oluşturmuş, rejimin eski korkuları kalmadığı gibi devrimciliğin eski hızı da azalmıştı.[418] Bununla beraber baskı atmosferinin de değiştiği görülmeye başladı. Böylece sosyal grup ve sınıflar daha kolay kaynaşmaya başlamış, gazete ve dergi tirajlarında artış olmuştur. Radyonun kullanımı yaygınlaşmaya başlamış, radyoya gösterilen ilgi onu haber kaynağı olarak vazgeçilmez eşyalar arasına sokmuştu.[419]

Nüfus sürekli artarken bunun belirtileri şehirlerde daha fazla görünüyordu. Şehirleşme oranındaki yükselme okuryazar oranının artışını da beraberinde getirdi.[420] Okuryazarlığın artışı roman hikâye gibi edebiyat ürünlerinin yazımını da artırıyordu Tiyatro ve ondan daha fazla seyirciyle buluşacak olan sinema, yoğun bir seyirci kitlesini çekmeye başladı. Ulaşım imkanlarının artışı o güne kadar olmamış bir şekilde insan, mal ve fikir hareketine yol açtı. Bu gelişmeler Türk halkına modern dünya içinde yer almaya hazırlamıştı.[421]

Türkiye'nin etkilenme alanına ikinci dünya savaşı sonrasında artık dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Amerika girecekti. Amerika'nın girişi önce Amerikan yardımıyla oldu. 1950'li yıllarda artan magazin yayıncılığı sinema filmleri, Amerika'yı daha cazip hale getirdi. Bütün dünyanın dikkatini üzerine çeken Kore savaşında Amerika'yla müttefik olundu. Bu sayede onun yanında müttefik olarak yer alınarak, ikinci dünya savaşı sonrasında açıkça ortaya çıkan Sovyetler birliği tehdidi karşısında güçlü bir sığınak bulunmuştu.

Bütün bu olup bitenler topluma yansırken anlatılara da yansıyordu. Mesela Köy enstitülerinin hikâyeleri farklı siyasi gruplar arasında iki ayrı şekilde anlatıla gelecekti. Daha önce pek konuşulmayan Halkevleri üzerine konuşmaksa çok partili yeni dönemi bekledi ve kapatılmasına kadar giden sonuçları oldu. Eski düşman Yunanlılarla imzalanmış dostluk göstergeleri Kıbrıs meselesini gün yüzüne çıkmasıyla yeni düşman

---

[418] Karpat, *a.g.e,* s. 282.
[419] Aralık 1944 istatistiğine göre Türkiye'de top 170530 radyo gözükmektedir. En çok İstanbul'da 60244 adet ardından 18633 adetle Ankara onu izlerken, en az radyo Tunceli 64 ve 11 radyo ile Hakkari olmuştur., s. 21. ; Radyo sayısı haziran 1947 de 200320 olmuştur. Bu sayı Hakkari 25, İstanbul 75743 şeklindedir., s. 24; Karpat, *a.g.e,* s. 292-Lewis,*a.g.e*, s 310.
[420] Leviş, *a.g.e*, s. 309
[421] Levis, *a.g.e,* s .310-311.

olarak Yunanlılar ortaya çıktılar. Moskof mezaliminin izleriyse İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin Türkiye karşısındaki tavrıyla yeniden görünmeye başlamıştı. Bir yandan popüler tarih yazımında sonraki yıllarda etkili olacak dış düşmanlar ortaya çıkarken, içeride de siyasal çatışmaların zemini hazırlanıyordu. Bu süreçte popüler tarih yazıcılığı ve yayıncılığı bütün bu süreçlerde siyasal iktidarın ve toplumsal hafızanın hizmetinde bulunmaya devam etti ve edecekti.

II. 2. AKADEMİK KURUMLAR

Yukarıda yazılanlar tarih yazıcılığının siyasal ve toplumsal değişmenin oluşturduğu bağlamdan nasıl etkilendiğini göstermek içindi. Bunun için tarih yazımına etki eden siyasal ve toplumsal zemin ortaya koyuldu. Bu zemin dışında ülke içinde ve dışındaki bilimsel gelişmeler, metodolojik tartışmalar, düşünce akımları tarih yazıcılığının teknik anlamdaki donanımına etki etmiştir. Bu etkinin izleri öncelikle kurumsal yapılanmada görüldü. Kendisini batıyla birleştirmeye çalışan Osmanlı devletinin bütün kurumlarda olduğu gibi, tarih araştırması yapan bir müessese kurması da tabiiydi. Siyasal iktidarın tarih yazıcılığının gelişimine olumsuz tarafıyla görünen ideolojik etkisinin dışında, olumlu katkısı kurumsal tarih çalışmalarının kurucusu olmasıyla kendisini göstermişti. Bu anlamda, tarih araştırmalarının ilk akademik kuruluşu Tarih-i Osmani Encümeni oldu. Darülfünun, Asar-ı İslâmiye ve Milliye Tetkik Encümeni, Türkiyat Enstitüsü, Tarih Tetkik Cemiyeti, Türk Tarih Kurumu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi gibi kurumlarsa akademik tarihin temel yapıları olmuşlardı. Bu kurumlar devlet desteğiyle yaptıkları Türk tarihinin farklı safhalarına yönelik çalışmalarını ulusal sınırların dışına da yayayarak öncelikli olarak Türklerin dünya tarihi içindeki serüvenini yazmayı vazife edinmişlerdir. Bu vazifelerini yaparken de dolaylı olarak tarihin popülerleşmesine ve popüler tarihçiliğin gelişimine dolaylı olarak katkıda bulunmuşlardır. Bu bölümde bu kurumlar ve faaliyetleri incelenecektir.

II. 2. 1. Tarih-i Osmani Encümeni

19. yüzyıl Avrupa'sında tarih yazımının altın çağı yaşanırken bunun etkileri kısa süre sonra Osmanlı devletine de yansıyacaktı. 19. yüzyıl için tam olarak sayılmasa bile

meydana gelen gelişmeler modern tarih yazımının miladı olacaktı. Modernleşme yolundaki Osmanlı Devletinin ihtiyaçları doğrultusunda tarih yazıcılığının mahiyeti ve misyonu yeniden tasarlanmış, Tarihi Osmani Encümeni bu tasarımın neticesinde ortaya çıkmıştı.(1909)[422] Böylece Osmanlı tarih yazımı yeni bir döneme girmiş, kurumsal tarih araştırmalarını üstlenen TOE üretilen tarih bilgisini dergi, kitap gibi iletişim araçları vasıtasıyla yaygın hale getirmekle görevlendirilmişti. Bu görev encümenin aynı isimle çıkardığı mecmuası *TOEM* vasıtasıyla yerine getirilecek, encümenin bilimsel çalışmaları burada görücüye çıkacaktır. [423]

O güne kadar olan tarih yazma misyonu, devlet tarafından meşru görülen vazife olarak bir tek kişi tarafından "vakanüvis" adıyla üstlenilmişti. Dönemin tarihçisi denildiğinde akla ilk gelen vakanüvisti. Bunun dışında tarih yazanlar üzerine vazife olmadığı halde tarih yazmışlardı.[424] 20. yüzyıl başlarında Osmanlı ülkesinde tarih bilgisinin hem üretim, hem üslup hem de hitap ettiği kitlenin çeşitlenmesi tarih yazanların sayısını da artırmıştır. Üretilen eserler dinleyiciden okura doğru dönüşmekte olan bir kitleyle buluşarak popüler anlamda değer kazanmıştır.

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte siyasal ve sosyal hareketliliğin arttığı bir ortam oluşmuştu. Bu ortamda ortaya çıkan Tarihi Osmani Encümeni Osmanlıcılık ideolojisinin gölgesinde Meşrutiyet iktidarının ilk bilimsel kurumu oldu.[425] Sultan Reşat'ın özel ilgi ve desteğini alarak kurulan TOE, tarih çalışmalarını kurumsal bir kimliğin bünyesine alırken, aynı zamanda Türkiye'deki modern tarih çalışmalarının öncüsü olacaktı. Encümenin kuruluş sebebi olarak gösterilen bu açıklama Sultan Reşat'ın tarihe olan merakı ve yeni bir Osmanlı tarihi yazdırma arzusunu ön plana çıkarıyordu. Buna göre Sultan Reşat Osmanlı tarihinin bütününü kapsayacak ciddi bir

---

[422] Encümenle ilgili bkz. *TOEM*, sayı 1, s 1-2; Miktat Yazgan, *Tarih-i Osmani Encümeni*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003. Bu çalışma encümenin kuruluşunu arşiv belgelerine dayalı olarak ele alarak yapılmış ilk çalışma sayılabilir.; Mustafa Oral, *a.g.e.*

[423] *TOEM*, sayı 1, s. 1,2; *Düstur*, 2. Tertip, c.2, s .19-22.

[424] *Kethuda Said Efendi Tarihi'nde* şöyle bir ibare geçer. " Veliefendizade Kethüdası Said Efendi nam kimesnenin bila memuriyye kaleme aldığı tarihçesidir." Yazma Nüsha. Viyana Milli Kütüphanesi; Nu:1123; Vakanüvis için bkz. Kütükoğlu, *a.g.e*

[425] Tarih-i Osmani Encümeni Hakkında Talimat Sureti, *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası*, I-s.7, sayı 1, 1 nisan 1329-İrade-i Seniye tarihi; 14 zilkade 1327-ve 14 teşrin-i sani 1325- Düstur II-II, s. 19 , 31 teşrini evvel 1324-1 teşrin-i sani 1325-1325 Takvim-i vekayi ile neşr ve ilanı 3 şubat 1326-; Mustafa Oral, s.92; Halit Bayrı, *Tarih Dünyası*, sayı 30-31 c.3, s. 29, Şubat 1952

eser yazılmasını istiyordu. Bunun için Abdurrahman Şeref'e otuz senedir tarihle meşgul olduğunu, fakat Osmanlıların kuruluşundan o güne kadar olanları anlatan aynı üslup ve niteliğe sahip bir tarihe rastlayamadığını söylemişti. Sultana göre şimdiye kadar yazılmış olan mevcut eserler arasında bir bütünlük yoktu. Bunun için bütün devletin bütün belgelerinin incelenerek mükemmel ve tarafsız bir eser ortaya çıkmasını istiyordu. [426] Belli ki Osmanlı tarihini bir bütün olarak ele alan kayda değer eserlerin olmayışı Sultan Reşat'ın yazılmasını istediği eserin niteliğini belirlemişti. Sultan Reşat'ın böyle bir talepte bulunması onun çağdaş tarih yazıcılığından bihaber olmadığını ve en azından bu konuda bir kanaate sahip olduğunu gösteriyordu.

Encümenin kurulmasının sebeplerinden biri de Osmanlıcılığın bir Osmanlı milleti yaratma girişiminde tarihsel temeller aramasıydı. Encümene göre, bir milletin geçmiş ve geleneklerine dair bilgileri veren bir eserin olmayışı büyük bir eksiklikti. Böyle bir eksiklik vatana duyulan muhabbeti ve irtibatı da eksiltiyordu. Meşrutiyet yönetimine geçen Osmanlılar, unsurları arasındaki birliği sağlayarak ortak vatana müştereken sarılmaları için onlara milli tarihlerini öğretmek zorundaydı. Bu görev Sultan Reşat'ın hamiliğiyle ve şahsi parasıyla yaptığı destekle kurulan encümene havale edildi.[427]

Encümenin kuruluşuna temel olan sebebler olarak Sultan Reşat'ın tarihe olan merakı ve dönemin hakim ideolojisi Osmanlıcılığın milli bir tarih yazdırma çabası görülmektedir. Bunun yanı sıra bütün kurumlarıyla batılılaşmaya çalışan devletin, bir batı kurumu olan akademi tarzı tarih kurumuna ihtiyaç duymuş olması gerektiğini dikkate almak gerekir. Sultan Reşat'ın bütünlüklü bir tarih yazdırma isteğinde bulunması hem tarihsel birikim hem de aktüel anlamda sağlam temellere sahiptir. Bunu şöyle formüle etmek daha doğru olacaktır: " Osmanlıcılık ideolojisinin gereği, bu gerekliliğin sultanın arzusuyla pekişmesi ve bunun yerine getirilmesinin batının modern devletlerinde olduğu gibi ancak kurumsal bir yapıyla mümkün olması"

---

[426] Mehmet Demiryürek, *a.g.e*, s. 99.

[427] "İfade-i meram", *TOEM*, sayı I, 1,2, 3, 1 Nisan 1326 ; Düstur 2-2, s 22; Milliyetçilik bir tarih inşasıyla ilgili olarak bkz. Anthony, D. Smith, *Ulusların Etnik Kökeni*, Çevirenler; Sonay Bayramoğlu-Hülya Kendir, Ankara 2002, s.224-255

Osmanlı Devleti bu tarz bir kuruma yabancı değildi. Daha önce 1851 yılında maarif konusundaki problemlere çözüm bulması düşünülen bir cemiyet kurulmuştu. Encümen-i Daniş adı verilen bu cemiyetin faaliyetleri arasında tarih yazdırmak gibi bir misyonu da olmuştu. Tarih yazımında dönemine göre farklı metodolojisiyle dikkat çeken Ahmet Cevdet Paşa'nın meşhur eseri *Tarih-i Cevdet* buradan doğmuştu. Encümen-i Danişin üyeleri arasında olan Ahmet Cevdet, Encümen-i Daniş' le Fransız Akademisi arasında benzerlik kuruyordu. [428] Bunların dışında batı da ortaya çıkan tarihçilikle ilgili gelişmelerin *Cevdet Tarihi* örneğinde görüldüğü gibi bir şekilde Osmanlı tarihçileri tarafından takip edildiği söylenilebilir. Bunun dışında Osmanlı tarihini bir bütün olarak ele alan Josef Von Hammer' in yazdığı Osmanlı tarihi Osmanlı tarihinin bir bütün olarak ele alınması gerektiğine dair fikri zemini etkilemiş olabilir.

TOE son vakanüvis Abdurrahman Şeref efendinin başkanlığında on iki üyeden oluşan bir kurum halinde faaliyete başlamış, toplantıya katılan bu üyeler Osmanlı devletinden Cumhuriyete uzanan süreçte tarih çalışmalarının önde gelen isimleri olmuşlardır. Abdurrahman Şeref başkanlığında oluşturulan daimi üyelerin isimleri şöyledir ; "Abdurrahman Şeref Bey, Ahmet Tevhit Bey, Ahmet Refik bey, Ahmet Mithat Efendi, İskender Yanko Hoci Bey, Efdaleddin Bey, Diran Kilikyan Efendi, Zühdi Bey, Ali Seydi Bey, Karolidi Efendi, Mehmed Arif Bey, Necip Asım Bey"

Muavin üyelerin isimleri şöyledir: Ebulfuad Refik, İsmail Paşa, Efram Rahmani Efendi, (Ali) Emiri Efendi, Tevfik Paşa, Halil Bey (Edhem), Süleyman Bey, Süleyman Nazif Bey, Şükrü Bey, Safvet Bey, Tahir Bey, Arifi Paşa, Osman Ferid Bey, Ali Bey, Faik Reşat Bey, Fehmi Efendi, Mehmed Galip Bey, Musa Kazım Efendi, Mistadikidis Efendi, Nutki Bey.[429]

---

[428] Kenan Akyüz, *Encümen-i Daniş*, Ankara 1975, s 29-30; Ekmeleddin ihsanoğlu, " Modernleşme Sürecinde Osmanlı Devletinden İlmi ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış" *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri*, İstanbul 1982, s 19. İhsanoğlu, Bernard Lewis'in *İslâm Ansiklopedi*'sine yazdığı maddede Encümen-i Danişi Fransız akademisine benzettiğini yazar.; Bu dönemde batıda ki akademilerin bilindiği ve Osmanlı devletinde kurulmak istenenlerin bunlara benzetilmek istendiğine dair bilgimiz vardır. Kütükoğlu, *Vakayünüvis* , s. 131, 370.

[429] *TOEM*,I s.8- İnalcık, *XIII. Tarih Kongresi*, s. 85.

Yukarıda isimleri verilen esas ve yardımcı üyelerden oluşan TOE'nin esas vazifesi, Osmanlı devletinin mükemmel bir tarihini yazmak ve Osmanlı tarihine ait vesikaları, risaleleri, kayıtları yayınlamak olarak belirlenmiştir. Bu vazifenin sınırları öncelikle Osmanlı tarihiyle ilgili tutulmuşsa da ileride genişletilecektir. Encümenin mali işleri de ilgili talimatla belirlenmiştir.[430]

Haftada bir toplanan encümen 1328 Muharreminin yirmi sekizinci Çarşamba günkü toplantısında *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası* namıyla iki ayda bir kere seksen sayfalık bir mecmua yayınına karar vermiştir. Bu mecmua Türkiye'de yayınlanan ve doğrudan doğruya tarihi konu alan ilk tarih dergisi olacaktır. Encümenin kararlarına göre mecmuada Osmanlı tarihi kitaplarında bulunmayan ya da eksik olan eserlerle birlikte, Türkçe dışındaki dillerde yazılmış olup bilinmeyen vakalar hakkında araştırma ve incelemeler yayınlanacaktır. Ayrıca her dilde Osmanlı tarihiyle ilgili yayınlanmış kitaplar hakkında bilgi verilecek, diğer ülkelerdeki benzeri kurumların üyeleriyle her seviyede irtibat kurulacak bunlarla kurulacak irtibat neticesinde ortaya çıkanlar yayınlanacaktır. Bunun dışında yapılan bütün faaliyetler kamuoyuyla paylaşılacaktır.[431] Derginin bu yapısı ilerde yayınlanacak akademik dergilere özellikle de Belleten örneğinde görüleceği üzere etki edecektir.

İlk toplantısını 9 Şubat 1910 yılında yapan encümen üyeleri bu toplantıda encümenin çalışma programını belirlemişti. Esas amaç olan Osmanlı tarihi yazma vazifesi Necip Asım ile Mehmet Arif'e verilmiştir.[432] Encümen öncelikle kaynak toplama girişimlerine başlamış vilayetlere bir yazı göndererek bölgelerindeki tarihsel mirasa sahip çıkılmasını taşra kütüphanelerindeki kitap fihristlerinin gönderilmesini ve tutulacak kayıtlarla ilgili yapılması gerekenleri belirtmişti. Bu yazıya Bursa ve Konya vilayetlerinden cevap gelmiş, buralarda şube açılmıştı. Bursa şubesinin bir faaliyeti *TOEM*' de yayınlanmıştı. Anlaşılan Türkiye'de mahalli tarih çalışmalarına dönük ilk sistemli faaliyet TOE tarafından yapılmıştı. [433]

---

[430] *TOEM*, I s.5- *Düstur*, *Tertib-i Sani* 1324-1325, s 19-22.
[431] *TOEM*, I, s 2, 3;Ayrıca bkz. Mustafa Oral, *a.g.e*, s. 95; Hasan Akbayrak, Tarih ve toplum vII, 42-362, 1987
[432] Oral, *a.g.e*, s. 94-95-Hasan Akbayrak, *Tarih ve Toplum* VII-42 4 haziran 1987, s 1-2
[433] Oral, *a.g.e*, s. 94,

Merkezdeki ilk çalışmalara arşivde başlanmış, encümen üyelerine arşivde çalışma izni verilmişti. Arşivler üzerinde nasıl çalışılması gerektiği üzerinde düşünülmüş, karışık vaziyette olan arşivler toparlanmaya çalışılmıştı. Şeriye sicilleri, Bab-i ali evrakı, Defter-i Hakani ve Maliye olarak dört kısma ayrılan arşivde mevcut malzemenin kullanılmasıyla beraber Türk tarihçiliğinin sonraki dönemlere örnek olacak ilk çalışmaları ortaya çıkmaya başlamıştı. Bu konuda en mahir isim Ahmet Refik oldu. Tahrir defterleri, Mühimme defterleri ve vakıf kayıtları bilimsel bir çalışma için ilk defa Ahmet Refik tarafından kullanıldı. Onun *TOEM*'de yayınladığı vesikalarla birlikte geçmiş asırlarda İstanbul hayatını konu alan, mühimme defterlerinden yararlandığı dört kitabı yayınlandı (1917-1931) [434]

Encümen çalışmalarını daha önce alınan karar doğrultusunda 1 Nisan 1329 tarihinde birinci sayısı çıkarılan Tarih-*i Osmani Encümeni Mecmuası*nda yayınlamaya başladı. Mecmuada encümen talimatnamesinden sonra gelen ilk yazı Abdurrahman Şeref'e aitti. Abdurrahman Şeref'in yazdığı makale Osmanlı arşivi üzerine olmuştur. Modern Türk tarihçiliğini ilk temsilcisi olan bu mecmuanın yayınlanan makale ve belgeler bugünde geçerli olmak üzere kaynak değerini korumaktadır.[435]

Encümenin yayınları arasında hedeflendiği gibi kitaplar da katılacaktır. Hazırlanması hedeflenen en önemli kitap olan *Osmanlı Tarihi* kitabı yayınlandığında hayal kırıklığına neden olacaktır. Kitabın birinci bölümündeki eski Türklerle ilgili kısmı Necip Asım yazmış, ikinci kısmı yazan Mehmet Arif kaynakları kullanmasında eski tarihçiler gibi davranmasından dolayı eleştirilmiştir. Yine de Mayıs 1917 de 3000 adet basılan eserin 2400 adeti satılmıştır. Bu o zamanın şartlarında iyi bir satış olarak değerlendirilebilir.[436] Osmanlı tarihi kitabının ikinci cildinin birinci cilt çıktıktan hemen sonra yayınlanması düşünülmüşse de bu hiç olmamıştır. Yalnız bununla ilgili olarak Abdurrahman Şeref'in arşiv çalışmaları üzerinde yoğunlaştığı ve modern arşiv çalışmalarını yerinde görmek için Berlin'e gittiği, döndükten sonra da yazdığı makalede Berlin arşivini tanıttığı

---

[434] İnalcık, *XIII. Tarih Kongresi*, s 86;

[435]. Abdurrahman Şeref "Evrak-ı Atike ve Vesaik-i Tarihiyemiz" adlı makale yazmıştı. *TOEM*, Sayı 1, s.9 ;İnalcık, a.g.m, s. 86

[436] Mikdat Yazgan, a.g.e, s.42-44. ; Şakiroğlu, a.g.m, s. 43; Necip Asım-Mehmet Arif, *Osmanlı Tarihi*, Tarih-i Osmani Encümeni Tarafından Neşr Olunmuştur, c.1, Medhal ile Bidayet-i zuhur-ı Osmani ve ahd-i Osman Han Gaziyi muhtevidir., Matbaa-i Orhaniye İstanbul 1335, 638 sayfa+fihrist

bilinmektedir.[437] Abdurrahman Şeref'in Osmanlı tarihinin ikinci cildinin yazılması için gösterdiği çaba neticelenmemiştir. Hem eserle ilgili eleştiriler hem de savaşın olumsuz etkilerinden dolayı bu bir daha mümkün olmamıştır. Böylece Encümenin Osmanlıcılık ideolojisinin itici gücüyle mükemmel bir Osmanlı tarihi yazma girişimi Osmanlıcılığın etkisini kaybetmesiyle birlikte sekteye uğramıştır.[438]

Encümenin programı arasında batıdaki bilimsel kuruluşlarla ilişki kurmak da vardı. Mesela Berlin üniversitesinin yüzüncü kuruluş yıldönümü nedeniyle yapılacak kutlamalara Darülfünun'un da katılımcı göndermesi istenmiş, katılımcılar arasında encümen üyeleri de bulunmuştu. TOE'nin arşivdeki çalışmaları da batılı bilim adamları ve kuruluşları tarafından takip ediliyordu. Bunun neticesinde Ahmet Refik'e yaptığı çalışmalardan dolayı İsveç Bilimler Akademisi ve Macar Ulusal Arşivi yöneticileri ödül vermişti. Kendi tarihleriyle ilgili yayın yapan encümeni ve özellikle Ahmet Refik'i takdir ediyorlardı.[439]

Encümene kuruluş ve programını açıklamasından itibaren eleştiriler yapılmıştı. Hatta encümenin içinden gelen eleştirilerde oluyordu. Bunların arasında daha önce kendi de eleştirilen encümen azası ve Osmanlı tarihini yazmakla görevlendirilmiş olan Mehmet Arif'de vardı. Mehmet Arif encümen tarafından neşredilen Aşıkpaşaoğlu tarihini eleştiriyordu. [440] Çarpıcı tenkitleriyle encümeni daha ilk kurulduğu yıllarda eleştirense Fuat Köprülü'ydü. Köprülü, Osmanlı tarihinin yayını üzerine de ağır eleştiride bulunacak eserin giriş kısmının ilkel bir tarih anlayışının ürünü olduğunu yazacaktı.[441] Eleştiriler genelde dönemin tarihçileri arasında dolaşırken kamuoyunda bu eleştirilere pek rağbet edilmeyecekti. Yapılan tenkitlere rağmen encümen ikinci cildin yazımı için faaliyete başlayıp bölümlerin dağıtımını yaptı, fakat bu konuda bir şey yapılmadığında ikinci cilt hiç yazılamadı. Bunun yazılamamasında eleştirilerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Encümen bundan sonraki süreçte genel kitaplar yerine monografi,

---

[437] Oral, *a.g.e*, s.104.
[438] Mahmut Şakiroğlu, a.g.m,; Oral, *a.g.e*, s. 108.
[439] Oral, *a.g.e*, s. 96, 97.
[440] Oral, *a.g.e*, s .103
[441] Oral, *a.g.e* 108; Miktad Yazgan, *a.g.e*, s 47

vesika yayını ve gayri matbu tarihlerin yeniden yayınlanması gibi vazifeleri programına alıyordu.[442]

Encümenin çıkardığı *TOEM* ise sekiz yıl süreyle iki ayda bir düzenli olarak yayınlanarak 1 Şubat 1334 tarihine kadar 48 sayı çıkmıştı. Mütarekenin getirdiği sıkıntılar yüzünden bir süre yayını durmuş 49-62. sayılar arasında kalan boşluk 1 Haziran 1337 (1Haziran 1921)'da yayınlanan birleşik yeni sayıyla doldurulmaya çalışıldı. Bu sayı 128 sayfa olarak 14 sayının yerine yayınlanmıştır. Bu sayıdan sonra 1 Teşrinisani 1339(1 Kasım 1923) 62-77 numaralı sayılar yeniden birleşik halde yayınlandı.[443] Bu aksamalarla birlikte saltanatın kaldırılmasıyla Tarih-i Osman-i Encümeninin adı değiştirilmiş "Türk Tarih Encümeni" olmuştur. Bu değişiklik, 4 şubat 1924 te Babıali'de Abdurrahman Şeref başkanlığında üyeler Halil Edhem, Ahmet Refik, Mehmet Ziya, Hüseyin Hüsamettin ve Ali Beyin katılımıyla yapılan toplantıda alınan kararla yapılmıştı. Şubat 1924 de Encümen yeniden faal hale gelmiştir. Mecmuası da 78. sayıdan itibaren isim değiştirmiş on dördüncü seneye girilen bu süreçte eski sayı numarası parantezi içinde olmak üzere yeniden 1 numaradan başlanmıştır.[444]. Bundan sonra mecmua 1 Teşrinisani 1926 tarihine kadar iki aylık olarak düzenli bir şekilde 18 sayı daha çıkarılmıştır. Encümende yapılan değişikliklerden sonra 1 Haziran 1928 tarihinde yeniden yayınlanmaya başlamış yeni harflerin kabuluyle beş sayı daha çıkan derginin yayını encümenin kapatılmasıyla sona ermiştir.[445]

Abdurrahman Şeref'in ölümünden sonra başkanlığa Ahmet Refik gelmiştir. Ahmet Refik bu görevden ayrılmasından sonra 1927 yılında Fuat Köprülü encümenin başına geçmiştir. Böylece Köprülü kuruluşundan beri eleştirmekten geri kalmadığı encümenin reisi olmuştur.[446] Türk Tarih Kurumunun kurulması üzerine encümen 1932 de feshedilmiş kütüphanesi 3000 ciltlik kurum kitaplığına aktarılmıştır.[447]

---

[442] Yazgan, *a.g.e*, s 49-50; Abdulkadir Özcan, a.g.m, s. 6
[443] Miktad Yazgan, *a.g.e*, s . 60,
[444] *TOEM*, Numara 1(87) 1 Kanun-ı Sani 1340 (1 Ocak 1924)
[445] Yazgan, *a.g.e*, s. 61.
[446] Yazgan, *a.g.e*, s. 32.
[447] Uluğ İğdemir, *Yılların İçinden*, Ankara 1991, s. 206.

Tarihi Osmani Encümenin çalışmalarında daha çok kuruluş hedefi doğrultusunda Osmanlı tarihi ve tarihçiliği ön plana çıkarken siyaseten aktif hale gelen Türk milliyetçiliğin tarih arayışları başka yapılar içerisinde yer bulacaktır.[448] TOE ile ilgili eleştirilen noktalarda, encümenin kurumsal yapısı, bürokratik ve mali sıkıntılar gibi problemler mi etkili olmuştur, yoksa gerçekten eleştirildiği gibi vakanüvisliğin ötesine geçemeyen bir tarihçilik mi söz konusudur.? Bu soruların cevabı encümene yöneltilen eleştirileri dikkate alarak ne olduğu, ne olacağı ve ne olması gerektiği üzerinde düşünülerek bulunulabilir. Encümenin hedefi açıkça Osmanlı Tarihi yazmak olarak belirtilmişti. Henüz yüksek öğretimde tarih öğretiminin müstakil bir şube içerisinde doğrudan yapılmadığı bir zeminde farklı tarih anlayışlarını barındıracak farklı sahalarda yapılacak çalışmaların temelleri ne olabilirdi? Nitekim bu dönemde Türk tarihinin Osmanlı dışındaki sahalarıyla ilgili çalışmalarının durumu bunu göstermektedir. İlmi tarihçilik, en azından vesika tarihçiliği, üstelik vesikanın, arşivciliğin son derece moda olduğu bir zamanda encümen tarafından yapılmıştır. Encümenden vesikalarla boğuşan ve bunları popüler bir hale getirirken esasında iki işlevi bir arada görülen bir öncü tarihçi ortaya çıkar. Bu Ahmet Refik'tir. Ahmet Refik meşrutiyet sonrası dönemle ölümüne kadar olan sürede tarihçi denilince ilk akla gelen kişilerdendir. Türkiye'de popüler tarihçiliğin informel bir kurum olarak kuruculuğu Ahmet Refik'in öncülüğünde olmuştur.

Encümenin Türk tarihçiliğindeki yerinin ne olduğu aynı yıllarda milliyetçi yayın organlarında adını duyuran Fuat Köprülü'nün tarihçiliğine paralel olarak izlenilebilir. Darülfünun'da Türk Edebiyatı Tarihi müderrisi olarak tanınan Fuat Köprülü başka bir sahada tarihçiliğe öncülük yapmaktadır. Onun öncülüğü daha çok akademik sahada üstlendiği aktif kurucu rolleriyle ilgilidir. Örgütçülük anlamındaki aktifliğiyle orantılı bilimsel derinliği, tarih, edebiyat tarihi, dinler tarihi, hukuk tarihi gibi farklı sahalardaki eserleri ve talebeleriyle günümüze kadar süregelen tarih çalışmalarında yaşamıştır. O, encümenden yetişmemiş encümeni eleştirerek dikkatleri üzerine çekmiştir. Eleştirdiği encümenin Ahmet Refik' ayrılmasından sonra reisliğine gelecektir.

---

[448] Bu ileriki bölümlerde görülecektir. Türk derneği, Türk Ocakları, Asarı İslâmiye Tetkik Encümeni, gibi yapılar Türk tarihinin safhalarını ve sınırlarını Türkçülüğün etkisiyle daha geniş tutmuşlardır.

Türkiye'de tarih yazımının serüveni popüler tarihçiliğin öncüsü Ahmet Refik ve akademik tarihçiliğin öncüsü Fuat Köprülü'nün faaliyetleriyle paralel olarak ele alındığında doğru anlaşılabilir. Bu tarihçilerin hayatları ve eserleri Türkiye'de akademik ve popüler tarih yazımının göstergesidir. Bunların çalışmaları açıklanmadan Türkiye'de tarihçiliğin tarihinin yazılması mümkün gözükmemektedir. Modern Türk tarihçileri üzerine yapılan incelemeler oldukça sınırlı olmasına rağmen Fuat Köprülü üzerine yapılmış birçok araştırma ve inceleme bulunmaktadır.[449] Köprülü bu anlamda istisnalardan birisi olmuştur. Bu açıdan popüler tarihçilerin pek fazla şansı olmazken, bu tarzın öncüsü olarak gördüğümüz Ahmet Refik hakkında da müstakil kitap ve tez çalışması bulunmaktadır.[450]

II. 2. 2. Bir Öncü; Fuat Köprülü

Türkiye'de ilk kurumsal tarih araştırmalarının başlamasıyla birlikte tarih araştırmaları farklı bir mecraya girmişti. Bu mecrada modern tarih biliminin metodolojisi geçerliydi. Aynı yıllarda görülmeye başlanan düşünce akımlarındaki çeşitlilik tarihe ilginin sınırlarını da artırmıştı. Her ideolojiinin tarihsel geçmişe dair bir bakış açısı vardı ve ideolojinin temellerini de tarihsel geçmiş oluşturuyordu. II.Meşrutiyet sonrası tarih anlaşında metodolojik olarak bilimsellik öne çıkarken, ideolojik olarak Türkçülük hakim olmuştu. Üstelik meşrutiyetin ilanında resmi ideoloji Osmanlıcılık gibi görünse de Türkçülük resmi ideolojinin içinde gizli, sivil alandaysa açıktan hakimiyetini göstermeye başlamıştı. Resmi alanın dışında gittikçe belirginleşen Türkçü söylem tarih üzerine tartışmaları da artırdı. Mesela Türkçülüğün önde gelen ismi Yusuf Akçura 1913 yılında geleneksel tarihçiliği ağır bir dille eleştiriyor bu eleştirisini özellikle Tarih-i Osmani Encümeni örneğinde yapıyordu.[451]

Encümenin faaliyetlerinin kuruluşundan kısa zaman sonra tenkit edilmeye başlanması üstelik Yusuf Akçura gibi tarih metodolojisi sağlam temellere dayalı birisi tarafından yapılmış olması bir yandanda tarih yazıcılığına dolaylı katkı sağlıyordu. Akçura her şeyden önce encümenin programında Osmanlı tarihinin Türklüğün bir parçası olarak

[449] Bkz.Halil Berktay, *Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü,* İstanbul 1983; Berktay, Dört Tarihçinin Sosyal Portresi.
[450] Bkz. Muzaffer Gokman, *Tarihi Sevdiren Adam...*
[451] Berktay, *Cumhuriyet İdeolojisi*..., s. 39;Mikdat Yazgan, *Tarih-i Osmani Encümeni*, s.44-45.

ele alınmamasına kızıyordu. Ona göre Tarihi yapan halk unutulmuştu. Sosyal ve ekonomik yapının dikkate alınmamış olması bir başka sorundu.[452] Akçura'nın devrin şartlarına göre oldukça gelişmiş olan bu tarih görüşünü pratikte uygulayabileceği pek fazla eseri olmadı. Tarih-i Osmani Encümeni'ni eleştirmekten çekinmeyen Yusuf Akçura Türkiye'de tarihçiliğin yeniden ele alındığı bilimsellikten uzak bir tarih anlayışının hakim olduğu Tarih Kongresi'nde tebliğ sunmuştu. Bu tebliğ geçmişteki tarih usullerine eleştirel bir bakıştı, ama ondan yeni usulle ilgili eleştirel bir bakış görülmedi. Bu şekilde tepkisiz kalmasında II.Meşrutiyet yıllarında eleştirdiği Tarih- i Osmani Encümeni zamanında tarihi yazılamayan asıl halkın, yeni dönemde hem coğrafi hem tarihsel sınırlarının geniş tutularak yazılmış olmasının romantik Türkçü kimliğiyle uyum sağlamasının etkisi olabilir.[453]

TOE Yusuf Akçura tarafından ciddi olarak tenkit edilirken, Fuat Köprülü de encümeni eleştirenler arasına katıldı. Köprülü' nün encümene karşı tavrı oldukça sertti. Genç yaşta Darülfünun müderrisi olan Köprülü encümenin yapısı ve azalarını tenkit ediyor, bunların arasında dönemin en üretken tarih yazarı olan Ahmet Refik'i eleştirmekten de çekinmiyordu.[454] Daha sonra Ali Emiri'ye yaptığı tenkitten dolayı uzun süre Ali Emiri'yle yaptığı polemikten kurtulamadı.[455]

Köprülü encümeni eleştirirken üyeleri arasında tarih anlayışı bakımından bir ortak nokta olmadığını söylüyordu. O da Akçura gibi yöntem açısından ve program üzerinden encümeni eleştiriyor, encümenin çalışmalarında askeri ve siyasi olaylar dışında kalan olayların kullanılmamasını eleştiri sebebi olarak gösteriyordu Köprülü' nün bilimsel çalışmalar kulvarında görünümü onun genel üslubuyla uyumlu biçimde tenkit şeklinde oldu. Bundan sonraki yazılarının ve eserlerinin hepsinde bu tenkitçi üslubu görmek mümkündür.

---

[452] Oral, *a,g.e*, s 100; Büşra Ersanlı Behar, *a.g.e*, s. 95.
[453] Akçura, "Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usüllerine Dair", *I.Türk Tarih Kongresi*, s.577.
[454] Yazgan, *Tarih-i Osmani Encümeni*, s.46; Oral, s.101; s. 185.
[455] *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*'nın şu sayılarında bu tartışmaya rastlanır. 31 Ağustos 1334, sayı 6,116;30 Teşrin-i Sani 1334, s 162,; 31 Kanun-ı Evvel 1334, sayı 10, s.179;31 Kanun-ı sani 1335, sayı 11, s 197;28 Şubat 1335, sayı12, s 214;31 Mayıs 1335, sayı 15, s. 313.

Köprülü ismi bu tarihten sonra yaşadığı dönemin politika yılları ve sonrası hariç hemen hemen bütün Türkoloji ve tarih çalışmalarında öncülük yapan bir isim olarak görünecektir. Bunun bir istisnası Tarih Tetkik Cemiyeti ve I. Türk Tarih Kongresidir. Köprülü burada münekkit kimliğiyle hareket etmek yerine sessiz kalmayı tercih ederken Akçura'nın tarih kongresindeki tavrına benzer bir davranış göstermiştir. [456] Dönemin siyasi şartları onun tenkitçi tavırlarını da belirlemiştir. Sahip olduğu siyasi düşünce olarak romantik Türkçülüğü edebi eserlerine yansırken, ilmi eserlerine bunu bir zaaf olarak değil itici bir güç olarak taşımıştır. Onun akademik çalışmalardaki misyonu Türk tarihinin bütüncül bir bakışla ve modern yöntemlerle ortaya konulması olmuştur. Bu misyonu kendi bilimsel eserlerinde ve bir aksiyoner olarak 1910-1950 yılları arasındaki bütün tarihle ilgili kurumlardaki aktif öncü yönlendirici kimliğiyle ortaya koymuştur. Bir anlamda Fuat Köprülü'nün olmadığı tarihle ilişkili bilimsel faaliyetlerin yürütüldüğü kurumların hikayesini yazmak da mümkün olmayacaktır. Köprülü'nün gençlik döneminde tarih encümeninin dışında kalmış olmasının esasında onun faaliyet alanını da genişlettiği söylenebilir. Böylece serbest yazabilmiş ve encümende elde etmesi mümkün olmayan aktiviteyi, diğer bilimsel kurumlardaki faaliyetiyle göstermiştir. Şüphesiz bunların en önemlisi Asar-ı İslâmiye ve Tetkik Encümeni'nin yayın organı olan *Milli Tetebbular Mecmuası* gibi uluslar arası alanda şöhret bulacak bir yayın organındaki faaliyeti olmuştur. [457] Edebiyat tarihinde usul üzerine makalesinde öngördüklerini *Milli Tetebbular Mecmuası*'ndaki yazılarıyla uygulamaya koyacaktır.Böylece Türk Edebiyatı müderrisi Köprülüzade Mehmed Fuad'ın Türk Dini tarihi, Türk Edebiyatı Tarihi gibi sahalardaki kurucu rolü Milli Tetebbular Mecmuası'ndaki yazılarıyla belirginlik kazanacaktır. [458] Birinci dünya savaşının şartları içerisinde çıkarılmaya başlayan *Milli Tetebbular Mecmuası* beş sayı kadar yayınlandıktan sonra kapanmıştır. 1918 yılında yayınladığı *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eseri kendisinden sonra bu sahaları çalışacak tarihçilere

---

[456] Köprülü bu kongrede "Türk Edebiyatına Umumi Bir Bakış" adıyla bir tebliğ sunar., s 308-320; I. Tarih Kongresi. Ayrıca Afet İnan'ın konuşmasından sonra yaptığı sessiz eleştirinin üzerinde fazla durmaz. S.42, s. 79.

[457] Milli Tetebbular Mecmuası 1915 yılında iki cilt beş sayı olarak yayınlanmıştır. Bkz. Aykut Kazancıgil, "Milli Tetebbular Mecmuası (1331-1915): Bir Devlet Mecmuası", *Müteferrika* Yaz 2005 1, Sayı 7, s.137-156. Alman Şarkiyatçı M.Hartman bu mecmua üzerinde durmuş ve tanıtımını yapmıştır. S. 142

[458] Mesela bu dergide çıkan yazılarından " Türk Edebiyatında Aşık Tarzının Menşei ve Tekamülü Hakkında Bir Tecrübe", s. 1-47, sayı 1 Teşrin-i Evvel 1331; "Türk Edebiyatının Menşei" sayı 4, Teşrin-i evvel 1331, s. 1-78; "Selçuklular Zamanında Anadolu Türk Medeniyeti", sayı 5 Teşrin-i Sani, Kanun-ı Evvel 1331, s. 193-232.

edebiyatçılara farklı bir kapıyı açmış, onun Türkiye dışında da tanınmasını sağlamıştır.[459]

Fuat Köprülü Osmanlı döneminin sona ermesinden sonra, yeni Cumhuriyetin kurduğu bugün de varlığını sürdüren başka bir müessese içerisindeki kurucu rolüyle görüldü. Bu müessese günümüzde de en azından ismen varlığını sürdüren aşağıda incelenecek olan Türkiyat Enstitüsü'ydü. Ayrıca Köprülü'nün eğitimci ve idealist kimliğinin yansıması olarak değerlendirebileceğimiz ders kitabı türünde eser de yazdı. *Milli Tarih* adlı 1921' de yayınladığı ders kitabı yazma girişimi sonrasında 1924 ve 1928 yıllarında farklı sınıflarda okutulmak üzere tarih ders kitapları ve kıraat kitapları da yazdı.[460] Köprülü'nün ders kitaplarında "milli tarih" deyimi karşımıza çıkarken, bu eserleriyle onun akademik tarihte olduğu kadar popüler eserler yazma konusunda da etkili olduğu görülmekteydi. *Milli Tarih* adlı ders kitabında Türk-İslam ideolojisinin temelindeki tarih fikri somut bir şekilde ortaya çıkıyordu. Köprülünün milli tarih fikrinin oluşumunda ardı ardına gelen yenilgilerin oluşturduğu perişanlığın milli tarihin şanlı sayfalarından güç alarak giderilmesi düşüncesi yatıyordu. Onun milli tarih anlayışının temelinde Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk tarihinin kesintisiz bir bütün olarak incelenmesi vardı.[461]

Birinci dünya savaşının sıkıntılı günlerinde kurulan Asar-ı İslâmiye ve Tetkik Encümeni'nde atıl kalan hedefler Türkiyat Enstitüsü'ne devredilmiştir. Türkiyat Enstitüsü çıkardığı mecmua ve yayınlar vasıtasıyla Türkoloji sahasının tanınmış kurumlarından biri haline gelmiştir. Köprülü'nün gittikçe artan şöhreti ona Sovyetler Birliği İlimler Akademisi'nin üyesi olmasını sağlar. (1925) Bunun gibi 1927 yılında Heidellberg Üniversitesi'nden kendisine felsefe doktoru unvanı verilir.[462]

---

[459] *Yedigün*, sayı 160, 7 Mart 1936, s. 20; *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Matbaa-i Amire İstanbul 1918.

[460] *Küçük Mektepliye Milli Kıraat*, İstanbul 1331; *Milli Elifba*, 1337. Süleyman Saib'le birlikte; *Milli Tarih*, Devre-i Mutavassıta, 1.Sene 1337, 2. Sene 1337 (3 ve 4.sınıflar için); *Mili Tarih*. Devre-i Aliye, 1337, ayrıca 1340 ;5.sınıflar için; *Milli Tarih*, 1928

[461] Önder Kaya, a.g.m, s. 245.

[462] *Yedigün*, sayı 160, s. 20.

Köprülü, kurulduğu yıllarda eleştirdiği TOE'ne Türk Tarihi Encümeni adına dönüştüğü yıllarda başkan olur; fakat encümen eski misyonunu artık kaybetmiştir ve kısa zaman sonra da kapanacaktır. Daha önce belirtildiği gibi tarih tezinin etkin olduğu tarih seferberliğinde Köprülü' nün aksiyoner kimliği ortaya çıkmazken, onun sert münekkit kimliğinin yerini sessiz bir muhalefet alır. Onun bu faaliyetlere aktif katılımı bilimsel anlamda pek doğru olmazdı, çünkü yapılanlar onun tarih metodolojisiyle uygun düşecek şeyler değildir.

Tarih tezi karşısında açık tenkitten uzak duran Köprülü Türk Hukuk ve İktisat Tarihi alanlarındaki çalışmalarıyla yeni bir öncülük yapıyordu. Bununla ilgili olarak 1931 yılında iki sayı olarak çıkarılan *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*'nda *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri Hakkında Mülahazalar* adlı makalesini yayınladı.[463] Problemli bir alanı açığa kavuşturmaya çalışan Köprülü, müesseselerdeki tesirlerin daha Türk-İslâm devletleri dönemleriyle ilişkisine dikkat çekerek kurumlar arasındaki sürekliliği ortaya koyuyordu.[464] Köprülü'nün hukuk tarihi sahasında gösterdiği faaliyetler arasında kayıtlarda pek bilinmeyen sadece bir sayı yayınlanan *Türk Hukuk Tarihi* adlı dergiyi de eklemek gerekir.[465] Hukuk ve iktisat tarihi üzerinde yapılan çalışmaların yeni boyut kazandığı bu mecmualardan sonra, vakıf müessesinin eski toplumdaki önemi ortaya çıktı. Bununla ilgili çalışmaları yeni yayınlanmaya başlayan *Vakıflar Dergisi*'nde yer aldı.[466] Halkevlerinde yapılan tarih çalışmalarında özellikle şeriyye sicillerinin kaynak olarak kullanılmasında onun önemli rolü vardır.[467] Türk Tarih Kurumunun çıkardığı *Belleten* ve Halkevleri genel merkezi tarafından çıkarılan *Ülkü* mecmualarında da Köprülü' nün aktif rolü oldu.

Yaklaşık kırk senelik bir dönem içerisinde aktif olarak bütün tarihle alakalı yapıların içerisinde faal olan Fuat Köprülü tarihle ilgili formel bir öğretimden geçmemişti.

---

[463] İnalcık, *XIII. Tarih Kongresi*, s 119
[464] İnalcık, *XIII. Tarih Kongresi* 119; Berktay, a.g.e, s 64
[465] *Türk Hukuk Tarihi Dergisi*, adıyla yayınlanan bu dergi 1941-1942 yıllarını içeren şekilde bir sayı yayınlandı. Dergi Türk Hukuk Kurumuna Bağlı Türk Hukuk Tarihin Enstitüsü tarafından yayınlanmıştır. Müdür Fuat Köprülü'ydü. Derginin kapağında bu açıklamalar bulunuyor. Ayrıca Ankara 1944 tarihi var. Bu basımı tarihi olmalı. Basım yeriyse İstanbul. Köprülü'nün burada "Türk-Moğol Sülalerinde Hanedan Azasının İdamında Kan Dökme Memnuiyeti" adlı bir makalesi bulunmaktadır. s .1-10.
[466] İnalcık, *XIII. Türk Tarih Kongresi*, s.120.
[467] Ülkü

Darülfünunda hukuk öğrenimini yarıda bırakarak yüksek öğretimden de vazgeçmiştir. Onun genç bir müderris olarak ortaya çıktığı yıllarda tarih müstakil bir bölüm olarak henüz kurulmamıştı. Tarih öğretimi Darülfünunda edebiyat şubesi içerisinde alınan derslerle ilgiliydi. Devrin entelektüellerinin bu anlamda sıkıntısı yoktu. Ziya Gökalp'in de sosyoloji eğitimi yoktu; fakat sosyolojinin içtimaiyat adıyla Darülfünun'da ders olarak verilmesinde olduğu kadar Türkiye'de tanınmasında etkisi büyük oldu.

Köprülü'nün geniş yelpazeli faaliyetlerine imkan veren tecessüsün nasıl oluştuğu, klasik bir çözümlemenin neticesinde elde edilemez. Onun yeteneklerinin ortaya çıkışında kendi çabalarıyla birlikte devrin atmosferinin etkisi büyüktür. Tecessüsü erken yaşlarda başlamış, okuduğu idadilerin devrine göre çağdaş eğitiminden geçerken on altı, on yedi yaşlarında Fransız edebiyatıyla tanışmıştır. Tanzimat ve daha önceki dönemlere ait Türk edebiyatına ait eserleriyse önceden okumuştur. Eleştirel bakış açısı hem Türk edebiyatı hem de batı edebiyatının ürünlerini mukayese ederken bilimsel altyapısını da oluşturmuştur. Daha sonraki yıllarda felsefe ve sosyolojiyle ilgilenen Köprülü sosyolojiyi kendisine daha yakın görmüştür. Bu yakınlık meyvesini erken vermiş, genel sosyolojiye ait ilk yazısı *Tanin*'de yayınlanmıştır. Daha önce yayınlamaktan çekindiği şiirleri ve tenkitleriniyse *Servet-i Fünun* da yayınlamıştır. Şiir yazma serüveni MF imzasıyla *Yeni Mecmua* yıllarına kadar devam eder. O bunları yazarken kendi deyimiyle şairlik iddiasında değildir. Türkçü kimliğinin verdiği romantikliği yeni lisan mücadelesinde kullanmak için yazmıştır. Mercan ve Kabataş idadileri, İstanbul ve Galatasaray sultanîlerinde hocalık yapmış 1913 yılında 23 yaşındayken Darülfünuna Türk Edebiyatı tarihi müderrisi olmuştur. Hocaların ve öğretimin seviyesini kifayetsiz görüp okumaktan vazgeçtiği Darülfünuna müderris olarak geri dönmüştür. Bu süreçten sonra daha önce de belirtildiği gibi Fuat Köprülünün izleri tarih, edebiyat tarihi, Türk dini tarihi gibi konuları içeren bütün akademik faaliyetlerde görülecektir[468]

II.2. 3. Asar-ı İslâmiye ve Milliye Tetkik Encümeni

Türkiye'de akademik tarihçiliğin ilk örneği olan Tarih-i Osmani Encümeni'nin faaliyetleri Osmanlı Tarihi üzerine yapılan çalışmalarla belirginleşirken, bu çalışmaların

[468] *Yedigün* sayı 160, 25 mart, 1936.

ürünleriyle bilimsel anlamda bir standart ortaya koyulmuştur. Bu standartları Osmanlı tarihi sınırlarını aşıp Türk tarihinin içerisinde bir safha olarak değerlendiren Türk milliyetçileri ve bunların kurumları olmuştur.. Bu cemiyetler bünyesinde milliyetçiler, millet oluşumunda aranılan tarihsel temelleri Türklerin tarihi, edebiyatı, içtimaiyatı ve dilleri gibi sahalarda araştırarak ortaya koyacak ve böylece Türklerin dünya tarihi içerisinde olması gereken yer bulunacaktır [469]

Türk milliyetçileri, sürekli olarak organize olup birbiri ardına cemiyetler kurabilen ve bu cemiyetlerin çıkardığı yayınlar vasıtasıyla miliyetçiliği yaygınlaştıran bir aksiyona sahipti. Bu şekilde kurulan ve devlet desteğini sağlayan cemiyetlerden birisi olan "Asar-ı İslâmiye ve Milliye Tetkik Encümeni" kısa süren faaliyetine rağmen milliyetçilerin bilimsel anlamda önemli organizasyonlarından olmuştu. Encümen adından da anlaşılacağı üzere İslâm-Türk eserleri hakkında araştırmalar yapıp araştırma neticesinde ortaya çıkanları yayınlamak amacıyla kurulmuştu. Maarif-i Umumi Nezaretinin düzenleyeceği talimatnameyle idare olunacak ve faaliyetlerini maarif nazırının sorumluluğunda yürütecekti. Encümen-i Tetkik ilk toplantısını 4 nisan 1915 cumartesi günü Darülfünun' daki özel odasında yaptı. Bu toplantıda encümenin başkanlığına Ali Emiri Efendi, katipliğine Fuat Köprülü getirilirken, aynı toplantıda *Milli Tetebbular Mecmuasının* çıkarılmasına karar verilmişti. Encümenin görünürdeki en önemli faaliyeti döneminin standartlarını aşan niteliğiyle *Milli Tetebbular Mecmuası'* nın yayınlanması olmuştu.[470]

Milli tetebbular Mecmuası padişah iradesi, Enver paşa, şeyhülislâm Mustafa Hayri Efendi, sadrazam Sait Halim Paşa dahiliye vekili Talat Paşa, maarif nazırı Şükrü Bey, nafia nazırı Abbas Halim Paşa ve diğer hükümet üyelerinin imzalarıyla kurulmuş olan encümenin iki ayda bir yayınlanan yayın organıydı. Encümen bir çeşit akademi gibi düşünülmüş, faaliyeti için gerekli nizamname ve talimatnameler yukarıda adı geçenlerin tamamının onayıyla hazırlanmıştır. Padişah ve kabinenin birlikte karar vermesiyle ortaya çıkarılan bir dergi olması bakımından ilktir. Mecmua 1331 tarihinde bir yıl içinde iki cilt halinde beş sayı yayınlandı. Mecmuanın içinde telif niteliğindeki yazılar

[469] Halil Berktay, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, s.2456-2459,
[470] Oral, *a.g.e*, s. 116.

tercümelere nispetle azdır. Telif yazılar Ziya Gökalp, Fuat Köprülü ve Rauf Yekta tarafından yazılmıştır. Buna mukabil Arapça'dan Fransızca'dan, Rusça'dan, Macarca'dan çeviri ve tanıtımlar yapılmıştır.[471] İslâm medeniyetine ve Türk harsına ait milli tetebbular mecmuası; "din, ahlak, hukuk, iktisat, lisaniyat..." araştırmaları gibi geniş bir saha da araştırmalar yapılacağını işaret ettiği kapak sayfasında beliren hedeflerine ihtiva ettiği yazılarla ulaşabildi. Burada hars ve medeniyet kavramsallaştırmasında dönemin ayrımlarının özellikle Ziya Gökalp'in izlerini görmek mümkündür. [472]

Ziya Gökalp'in belirgin etkisinden başka yazar kadrosunun diğer isimlerinin de Türkçülükle bağlantısını açıkça ortadır. Asar-ı İslâmiye ve onun mecmuası Türkçülük örgütlenmesi ve gelişen milliyetçiliğin ilmi alandaki yansımasının tezahürüydü.[473] Böylece milliyetçiler ilmi çalışmalarıyla aktif etkinliğini içerisinde olabiliyorlardı. Dönemin yüksek öğretimini temsil eden Darülfünun'da yapılan reformlar da Ziya Gökalp'in kontrolündeydi. Bu reformlar Darülfünun'u ihtisaslaşmaya götürürken bir Türkoloji enstitüsüne duyulan ihtiyaç Asar-ı İslâmiye'yi doğuran sebeplerdendi Darülfünun'da 1913'ten sonra başlayan ihtisaslaşmaya yönelik bir yapılanmaya gidilmiştir. Köprülü 1927'de yayınlanan bir makalesinde 1915'te kurulmak istenilen Türkiyat Encümeninin o zamanın heyeti vükelası tarafından ismi Asar-ı İslâmiye ve Milliye Tetkik Encümeni olarak kabul edilmesi suretiyle meydana getirildiğini yazmıştır.[474]

Türkçülüğün etkisi daha önce belirttiğimiz gibi TOE içinde geçerliydi. *Milli Tetebbular Mecmuası*'nın yazar kadrosunda gözüken aksiyoner Türkçüler muhtevayı gösteren başlıklarda görünüyordu. Mecmua da en önemli isim olarak Köprülüzade Fuat öne çıkıyordu. Köprülü'nün idaresini aldığı ve yönlendirdiği ilk akademik mecmua *Milli Tetebbular Mecmuası* oldu. Mecmuayı dönemin bilgi birikiminin sunduğu şartlarla hatta bu günkü şartlarda değerlendirdirildiğinde yazıların hala önemini yitirmediği, hatta bir çok konuda ilk olduğu görülecektir. Köprülü'nün tarih metodolojisine uygun bir

[471] Kazancıgil, a.g.m, s.139.
[472] Hars ve Medeniyet için bkz.Uriel Heyd, *a.g. e*, s.75-82.
[473] Dergide yazan isimlerden bazıları şunlardır. Ziya Gökalp, Köprülüzade Fuad, Ağaoğlu Ahmet Bey, Necip Asım,
[474] Oral, *a.g.e*, s. 114

şekilde tarih edebiyat, hukuk, iktisat, din gibi her sahada yayını hedefleyen mecmuanın, ilk yazısı daha sonraki çalışmalara öncülük edecek olan aşık tarzı geleneğiyle ilgili yazısıdır.[475] Mecmua yabancı çevrelerde de dikkatle izlenmiştir. Mesela Şarkiyat çalışmalarının oldukça ileri olduğu Almanya'da, Martin Hartmann, *Der İslâm* dergisinde *Milli Tetebbular Mecmuası* hakkında bir yazı yazmıştır. Hartmann, mecmua hakkında genel bilgileri verdikten sonra, Köprülü'nün yazıları üzerinde durmuştur. Böylece Türkiye' de yayınlanan bir dergi hem yayınlandığı zaman için hem de daha sonraki süreçte ilk defa bu kadar kayda değer bulunmuştur. [476]

Asar-ı İslâmiye'nin temelleri benzer bir kuruluş olan Türk Bilgi Derneği'yle ilişkilendirilebilecek bir geçmişe götürülebilir. Türk Bilgi derneği, Türk Derneği'nin devamı olarak ortaya çıkmıştır. II. Meşrutiyetin ilk yılında bir grup Osmanlı aydını tarafından Türk dili, edebiyatı, tarihi üzerine incelemelerde bulunmak üzere kurulmuştur. Derneğin yayın organı Türklüğe dair araştırmaları içeren *Bilgi Mecmuası'*dır. Bu dergi 1911-1912 yılları arasında yedi sayı yayınlanmıştır. Necip Asım başkanlığında toplanan *Türk Bilgi Derneği'*nin Türkiyat şubesi on üç kişiden oluşuyordu. Köprülüzade Mehmet Fuat, Akçuraoğlu Yusuf, Ahmet Ağayef, Ahmet Cevdet, Ahmed Refik, Hüseyinzade Ali, Ziya Gökalp, Bursalı Mehmed Tahir, Andon Tıngır, Arif Fuat, Raif ve Mahmut, Mian şubenin diğer üyeleridir.[477] *Türk Bilgi Derneği* popüler bilginin ötesinde araştırmaya ve bilgi birikimine yönelmeyi amaçlıyordu. Osmanlı aydınını bu tür bilimsel nitelikli dernek kurmaya teşvik eden batıdaki bilim akademilerine duyulan ilgiydi. Derneğin ilmi reisi eski maarif nazırlarından Emrullah Efendi öteden beri ülkede bir akademi oluşturmaya çabaladıklarını Türk bilgi derneğinin bu alanda bir başlangıç olduğunu ileride devlet bu işe el attığında bu derneğin bir tür temel oluşturacağını belirtiyordu.[478] Gerçekten de bu bir temel olmuş, ikinci aşamada Asar-ı İslâmiye kurulmuş, her ikisi kurum da faaliyetleri günümüze kadar gelen Türkiyat Enstitüsü'nün temeli olmuştur.

---

[475] Zeki Arıkan, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihçilik" *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, c. 4, İletişim Yayınları 1985, s. 1591.

[476] Kazancıgil, a.g.m, s 142.
[477] Zafer Toprak, a.g.m, s. 248
[478] Toprak,a.g.m, s. 248

Bu derneklerin çıkardığı dergilerde esas olan Türklüktür. Türklüğün kökenlerine duyulan ilgi çalışmaların muhtevasını da belirler. Türk derneği ardından kurulan Türk Yurdu Derneği ve Türk Ocağı popülist nitelikte derneklerdi. Elitist bir üye tabanı olmasına karşın aydın kesimin halka bilgi götürmesinden yanaydılar. Mesela *Halka Doğru* bu çevrenin çıkardığı bir dergidir. Benzer şekilde *Türk Yurdu* yeni doğmakta olan Türk milliyetçiliğini geniş kitlelere ulaştırmak vazifesini üstlenmişti.[479] *Türk Yurdu* örgütlülüğün sağladığı imkanlarla geniş bir yelpazeye yayılan dergilerin içinde önemli bir yere sahip oldu.[480] Bu dergi, kurum olarak Türk ocakları ile birlikte çok önemli ve etkili bir çerçeveye sahip olurken, yayına başladığı 1911 ve kapandığı 1931 tarihleri arasında oldukça etkili olmuştu.[481]

II.2.4. Türkiyat Enstitüsü

Asar-ı İslâmiye ve Tetkik Encümeninin kısa süren faaliyetinden sonra 1924 yılında İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi bünyesinde Türkiyat Enstitüsü kuruldu. Bu enstitü bütün sahalarda Türklüğe ait araştırmalar yapmak bunları neşretmek, Türkiye dışındaki benzer müesseselerle irtibat kurup enstitüyü uluslararası bir ilim merkezi haline getirmek gibi bir hedefi benimsemişti.[482] Yeni Cumhuriyet'in Türkoloji sahasındaki ilk ilmi müessesi olan Türkiyat Enstitüsü, Türk Derneği, Türk Bilgi Derneği, Asar-ı İslâmiye ve Tetkik Encümeni çizgisindeki Türkiyat araştırmalarının Cumhuriyetle birlikte yeni bir ivme kazanması sonucunda ortaya çıkmıştı.[483] Osmanlıdan Cumhuriyete uzanan Türkiyat çalışmalarındaki kurumsal anlamdaki sürekliliği gösteren enstitünün bu sürekliliğinde Darülfünun ve Fuat Köprülü önemli rol oynamıştır.[484] Türkiyat Enstitüsü'ne idareci olarak atandığı esnada Fuat Köprülü maarif

---

[479] a.g.m, s. 247

[480] Türk yurduyla ilgili bkz. Mehmet Özden, *Türk Yurdu Dergisi ve II. Meşrutiyet Devri Türkçülük Akımı (1911-1918)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 1994.

[481] Kazancıgil, a.g.m, s .138

[482] Talimatnamenin 1.Maddesi için bkz. *Düstur* 3.Tertip, c. 6 2. Basılış, Ankara 1953, s. 5-6.

[483] Necip Asım; Türkoloji çalışmaları yapmak amacıyla 1908 de Türk denegini kurduklarını fakat azı üyelerin derneği siysete sürüklemek istediklerini bazılarının da bunu kabul etmediklerini bu nedenle dağıldıklarını anlatmaktadır. Necip Asım bu kez kurmak istedikleri Türkiyat müessesinin mütareke döneminden itibaren Darülfünunun milli ülkünün bir merkezi olmasının sonucu ortaya çıktığını belirtmektedir, Oral, *a.g.e*, s. 194. Bu yazı *İkdam* gazetesinde çıkmış. 8 nisan 1339

[484] İsmail Güleç," Kuruluşunun Yetmiş Altıncı Yılında İ.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi" *Müteferrika*, sayı 18- 235-237; Oral, *a.g.e*, s. 193.

müsteşarlığı görevindeydi. Türkiyat Enstitüsü'nün resmen kurulduğu gün 12 Kasım 1924 tarihinde görevinden istifa etti. [485]

Türkiyat enstitüsünün kurulmasıyla ilgili ilk teşebbüs 1923 başlarında olmuştu. Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nin öğretim üyeleri meclisinin 20 mart 1923 tarihli toplantısında Necip Asım, İsmail Hakkı ve Köprülüzade Fuat imzasıyla bir takrir okunmuş, bu takrirde Türk sahasında yapılacak çalışmalara merkez olması amacıyla Darülfünun'a yakın bir binada Türkiyat araştırmalarına ait bir yer tahsis edilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştı. [486] Enstitünün kurulmasında maarif vekaletinin İstanbul'da bir Türkoloji kongresi toplama projesininin de ayrıca etkisi olmuş ve bu kongreyle ilgili hazırlıklar yapılmıştı. Böylece Mustafa Kemal'in himayesinde bir kongre düzenlenek uluslararası camia da yeni cumhuriyetin ismi bilimsel faaliyetleriyle de duyurulacaktı.[487] Fuat Köprülü'nün başkanlığında yapılması tasarlanan organizasyon Türkiye'de yapılamadı. Ancak Sovyet Rusya kontrolünde Bakü'de yapılan Türkoloji kurultayı iki devlet arasında Türkoloji sahasında ifade edilmemiş bir çekişmeyi gösteriyordu. Bu çekişmede Sovyetler Birliği kazançlı çıktı, karşı atak yaparak Türkoloji çalışmalarındaki öncülüğü ele aldı. Türkiye'nin ancak katılımcı olarak katılabildiği bu kongreye Hüseyinzade Ali, Fuat Köprülü ve İsmail Hikmet gibi isimler gönderildi.[488]

Yayın faaliyetleri arasında kitapların da olduğu enstitünün, asıl uzun soluklu ve günümüze kadar uzanan yayın faaliyeti olan Türkiyat Mecmuası'ysa uzun süreli aralarla en son yirminci sayısı olmak üzere yakın zaman kadar yayınlandı. Ağustos 1925 tarihinde yayınlamaya başlayan *Türkiyat Mecmuası* II. Meşrutiyet sonrasında çıkmaya başlayan daha popüler sayılabilecek bir dergi olan *Türk Yurdu*'ndan sonra Türkiye'nin en eski mecmuası olarak günümüze kadar gelmiştir. Mecmuanın ilk sayılarında tarih incelemelerinin ağırlığı gözükmektedir. Birinci sayı, Köprülüzade Fuat, Necip Asım, Mehmet Şerafettin, Ali Canip gibi yerli isimlerin ağırlığı gözükürken, ikinci ciltte, Zeki velidi, Ahmet Caferoğlu, Mübarek Galip, Abdulkadır İnan, Abdullah battal Taymaz,

---

[485] Oral, *a.g.e*, s. 196.
[486] Oral, *a.g.e*, s. 194.
[487] Oral, *a.g.e*, s 197.
[488] Etienne Copeaux, *a.g.e*, s. 30

Hamid Zübeyr gibi dışarıdan gelme Türkler'in mecmuanın bundan sonraki yazılarına da yansıyacak bir ağırlığa sahip oldukları görülüyordu.

Thomsen ve Barthold'dan da çeviriler bulunan mecmuada, Türkiye dışında yapılan Türkoloji çalışmaları haber konusu ediliyor, kitap tanıtımının yapıldığı ayrı bir bölümde bulunuyordu.[489] Cumhuriyet öncesinde özellikle düşünceleriyle Türk dünyasına ilginin ve Türkçülüğün yaygınlaşmasında etkili olan Tatar ve Azeri kökenli bilim adamları Cumhuriyet'ten sonra Türkoloji sahasındaki bilimsel ağırlıklarıyla dikkat çekerlerken, Türkiyat Enstitüsü onlar için bir buluşma yeri olacaktır. Bunlar yeni Cumhuriyetin ilmi çalışmalardaki önemli isimleri olarak öne çıkacaklardır. Çoğu eğitimini Petersburg'da, Berlin'de yapmış, İstanbul'a yerleşmeden önce 1920'li 1930 lu yılların büyük Türkologlarıyla tanışmış bu bilim adamları Zeki Velidi Togan'ın çevresinde toplanmışlar, kendi içlerinde kurdukları güçlü bağlarını Türkiye'li aydınlarla da kurmuşlardır.Onların Türk aydınlarıyla kolayca bütünleşmesini sağlayan halka Fuat Köprülü olmuştur. Köprülü Türk edebiyatı tarihi sahasındaki araştırmalarıyla Türkiye'de olduğu kadar Türkoloji çalışmalarının olduğu ülkelerde de tanınmış ve onlarla irtibat halinde olmuştur. Bu irtibatı Cumhuriyetin Türkiyat çalışmalarında siyasal gelişmeleri de dikkate alarak kurduğu Türkiyat Enstitüsü'nün müdürlüğüyle daha aktif hale gelmiştir. Türk dünyasından gelen aydınlar önceleri daha çok öğretmenlik yaparak kendilerini ifade edebilirken, Köprülü'ün aktif rol aldığı Türkiyat Enstitüsüyle birlikte, kendilerine bilimsel bir kurum içinde yer verilmiştir. Bunun yanı sıra İstanbul' da çıkan göçmen dergilerinde siyasal ve kültürel yazılar yazmışlardır.[490]

Türkiyat Enstitüsü'nün faaliyetleri, ilk zamanlardaki heyecanını Bakü kongresinden sonra kaybetmiş olarak 1924-1939 yılları arasında Köprülü'nün idaresinde devam etmiştir.[491] İ.Ü. Edebiyat Fakültesine bağlı olarak 57 yıl faaliyet sürdüren enstitü 1981 yılından itibaren Türkiyat araştırmaları merkezi adını almıştır. 1991' deyse Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü olarak yeniden yapılandırılmış ve rektörlüğe bağlanmıştır. Kuruluşundan bugüne kadar 27 monografi ve yirminci sayısı çıkan *Türkiyat*

[489] *Türkiyat Mecmuası*, sayı 1 Ağustos 1925
[490] Etienne Copeaux, *a.g.e*, s.29
[491] Oral, *a.g.e*, s. 196-197.

Mecmuası'nı yayınlamıştır. Bunların yanı sıra 10 milli ve 7 milletlerarası kongre faaliyeti olmuş ve halen faaliyetlerine devam etmektedir. [492]

II. 2. 5. Yüksek Öğretimde Tarih ve Tarih Bölümleri

Türkiye'de yüksek öğretim düzeyinde tarih öğretimine ne zaman başlanıldığına dair bir soru muhtemelen tarihçilerin büyük çoğunluğunu hatta doğrudan tarih yazıcılığı ile ilgili genellemelerde bulunanların bir çoğunu doğru cevap vermek konusunda sıkıntıya düşürebilir. Böyle bir soru biraz da "Tarih nedir?" sorusunun tarih mezunlarına sorulmasına benzemektedir. Tarih Nedir? sorusu Türkiye'de metodoloji üzerine öğretimin zayıf olduğu iddialarına rağmen cevaplar bulunabilmektedir, fakat tarih bölümlerinin ne zaman kurulduğu sorusunu cevabı her zaman için o kadar kolay olmamaktadır. Türk tarihçiliğinin kendi tarihiyle ilgili çalışmalardaki zaafiyetler cevapları zorlaştırmaktadır. 1908-1960 yılları arasındaki süreçte yüksek öğretimde tarih süreklilik ve yenilik arz eden iki fakülteyle ilgilidir. Bunlar İ.Ü. Edebiyat Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarih bölümleridir. İstanbul Üniversitesi, Darülfünun'un tasfiyesine rağmen onun devamı sayılmaktadır. Türkiye'de ilk tarih bölümü Darülfünunda kuruldu. Bu da Darülfünun'un ilk dönemlerinde değil belirli bir dönem sonrasında Darülfünun yeni ihtiyaçlara göre şubelere ayrıldığında, bunlardan birisinin Tarih şubesi olarak ayrılmasıyla oldu. Modern Türk tarih yazımının tarihinde tarih bölümlerinin işlevi özellikle Darülfünun dönemiyle ilgili olarak dikkate alınmamaktadır. Bunun neticesinde tarihi yazımını bir bütün olarak düşünebilmek de mümkün olmamaktadır. Aşağıda Darülfünun'dan başlamak üzere ilk tarih bölümlerinin kuruluşu ele alınacaktır. Bunlar aynı zamanda bu çalışmada ele aldığımız 1908-1960 döneminin tarih bölümleridir.

II.2. 5. 1. Darülfünun'da Tarih

Türkiye'de Yüksek öğretimin köklerini Fatih'in İstanbul'u fethettiği zaman kurduğu medreselere kadar götürmek mümkündür;fakat modern yüksek öğretimin kuruluşu Tanzimat sonrasında batılılaşma çabalarıyla birlikte olmuştur. Bu anlamda yüksek

[492] İsmail Güleç, a.g.m, s .238.

öğretim denemesi ve kuruluşu Darülfünun'la ilgilidir. Darülfünun batının bilimin fününla ifade edildiği zaman bu bilimlere açık bir fenler evi olarak adlandırılmıştı. Osmanlı yüksek öğretiminde hedeflenen genel olarak mesleki ihtiyaçları karşılayacak erbabın yetiştirilmesiydi. Tanzimat sonrasında kurulan 1845 Muvakkat Maarif Meclisinin çalışmalarında bu düşüncenin dışına çıkıldığı görülmektedir.[493]

Muvakkat Maarif Meclisinin Meclis-i Vâlâ'ya hazırladığı raporda, bir Darülfünun tesis edilmesi ve bununla ilgili olarak kütüphane oluşturulması isteniyordu. Kütüphanede Darülfünunda okutulacak fenlere dair kitapların bulundurulması ayrıca telif ve tercüme için bir encümen-i daniş kurulması kararlaştırıldı.[494] Encümen-i daniş gelişmekte olan ilim ve fikir cereyanlarını takip edecek Darülfünun'da okutulmak üzere Arapça, Farsça ve batı dillerinde yazılmış önemli eserleri tercüme edecekti. Ayrıca halkın cehaletinin giderilmesi için genel eğitim amaçlı eserleri onların anlayabileceği dilde bir üslupla telif ve tercüme işiyle de uğraşacak[495] ve Türkçe'nin ilerlemesiyle halkın anlamasını kolaylaştıracaktı.[496]

İlk Darülfünun kurma teşebbüsü bir yangın neticesinde noktalanmıştı (1865)[497] Bundan sonra Darülfünun kurma fikrinden vazgeçilmedi ve ikinci girişimle Şubat 1870 yılında Darülfünun yeniden açıldı. Esasında Mayıs 1869'da planlanmış olan açılış okula kabul edilen öğrencilerin büyük çoğunluğu medrese talebesi olması bunlarında Recep, Şaban, Ramazan aylarında cerre çıkmış olmalarından dolayı, bunların dönüşüne kadar ertelenmişti. Bu aradaki boşlukta zamanın boşa geçmemesi için teravih namazından sonra halka açık konferanslar verildi.[498] Halka açık bu konferanslar ve darülfünun da öğretim 1873 yılına kadar devam etti ve darülfünun yeniden öğretime ara verdi. Kapatılan Darülfünun'un üçüncü defa kurulma teşebbüsünün neticesi Mekteb-i Sultani Galatasaray Lisesi içinde kurulan Darülfünun-ı Sultanidir. Mekteb-i Sultani

---

[493] Ali Arslan, *Darülfünundan Üniversiteye*, İstanbul 1995, s .23.
[494] *a.g.e*, s. 24.
[495] Taceddin Kayaoğlu, *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*, İstanbul 1998, s .63.
[496] *a.g.e*, s.64.
[497] Ali Arslan, *a.g.e*, s 28
[498] " Bu dersler şunlardı; Su, yeryüzünde meydana gelen büyük değişiklikler, Hıfz-ı sıhhat, sindirim, sindirim sistemi, Tarih-i tabii-i insan, Vezaif-i insaniye, kan dolaşımı, ısı ve haraketin kimyevi değişimi, ısı kaynakları, hayvanlar, astronomi, mıknatısıyet-i arz, hayvani, silsile-i hayvanat, makine, mekabirin sıhhatçe tesiri, sanayinin gelişmesi ve servet kaynakları, oksijen, ittihad-ı kuvve-i tabiiye, mizaç ve iklimler, gezegenler." Arslan, *a.g.e*, s. 35.

bünyesinde hukuk mektebi, mülkiye, mühendis mektebini içinde bulunduran Mekatib-i Aliye-i Sultaniye olarak Darülfünun-ı Sultani kuruldu. Daha sonra buna edebiyat mektebi de ilave edildi. Bu kısımlar orta öğretimden ayrı bir müessese olarak kurulmuştu.

Avrupa'daki benzerlerini uygun kurulmaya çalışılan Darülfünun 1 ocak 1878 başlatılan öğretime 1881-82 yıllarında son vermiştir.[499] Tarih adıyla ayrı bir şubesi bulunmayan Darülfünun'da hikmet ve edebiyat şubesine bağlı olarak ilm-i tarih ve tarih-i umumi, ilm-i asar-ı atika, nümizmatik gibi dersler okutulmuştu. İkinci defa kurulan Darülfünun dersleri böyleydi. Darülfünun-ı sultanide tarih-i umumi ve ilm-i asarı atika vardı. İlm-i tarih kaldırılmıştı. Bir süre sonra kapanan Darülfünun'un yeniden açılması hep gündemde kalmış ancak 1 eylül 1900 yılında Abdülhamit döneminde Darülfünun-ı Şahane adıyla yeniden kurulabilmiştir.[500]

Darülfünun-ı şahane özellikle II. Meşrutiyet sonrası faaliyetleriyle dikkat çekmişti. Yüksek öğrenim gençliğini barındırması ve bilimsel faaliyetlerin yürütülmesi anlamında cumhuriyet dönemi dahil önemli bir misyonu üstlenmişti. Edebiyat şubesinde tarih-i osmani ve tarih-i düvel, ilm-i asar-ı atika dersleri bulunuyordu. [501] II. Meşrutiyetin ilk yıllarında Darülfünun-ı Osmani diye anılan Darülfünun 1913 yılından sonra İstanbul Darülfünun'una dönüştürülmüştü. II. Meşrutiyet sonrası bütün müesseselerde meydana gelen değişiklikler Darülfününa da yansımıştı.[502] 1912 yılında edebiyat şubesinin ders programı içine tarih felsefesi de girerken, ayrıca tarih-i umumi, tarih-i Osmani de bu bölümün dersleri arasındaydı.[503]

Darülfünun Edebiyat Fakültesinin yayınladığı mecmua Türk tarihi, edebiyat, içtimaiyat gibi konulara dair bilgi üretiminin temsilcisi oldu.Bu mecmua yazılarıyla döneminin önemli isimlerini barındırıyordu İsim değişikliğinden hemen sonra Darülfünun'un iyileştirilmesi için yeni fikirler ortaya konuldu. Yeni kürsüler kurulması genç kabiliyetli

---

[499] Arslan, *a.g.e*, s .40.
[500] Arslan, *a.g.e*, s .50.
[501] Arslan, *a.g.e*, s .54
[502] Mehmet Ali Ayni, *Darülfünun Tarihi*, Hazırlayan; Aykut Kazancıgil, İstanbul 2004, s. 35.
[503] *Düstur*, 2. Tertip, 4-460, Ali İhsan Gencer- Ali Arslan, *İstanbul Darülfünunu Edibiyat Fakültesi Tarihçesi ve İlk Meclis Zabıtları*, İstanbul 2004, s 23-24; Arslan, *a.g.e*, s 62

elemanların alınması dışarıya öğrenci gönderilmesi yabancı uzmanlar getirilerek Darülfünunun takviye edilmesi, mecmua çıkarılması özerkliğe kavuşturmak için çabalanması gibi yeni fikirler geliştirilmişti. Bu fikirler daha çok Edebiyat Fakültesi hocalarından Ziya Gökalp ve İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) tarafından ortaya atılmıştı. Bu fikir adamları ilmin ancak ilim adamlarına hür bir ortam sağlanmasıyla ortaya çıkacağını dile getiriyorlardı. Bunların fikirleri Edebiyat Fakültesi'nde genel kabul görmüş, ama o yıllarda uygulanamamıştı. [504]

İstanbul Darülfünun'unun 1329 tarihli talimatnamesine göre beş şubeden oluşan Darülfünunun'da oldukça kapsamlı olan ve tarihi de içinde barındıran Edebiyat şubesi de vardı. [505] Tarih ayrı bir bölüm olarak bundan daha sonra faaliyete geçecekti. Tarih bölümü kurulmadan bir süre önce 1914'de Edebiyat Fakültesi müfredatına yeni coğrafya ve tarih dersleri konuldu. Bundan sonraki 1915-1916 ders yılından itibaren fakülte kendi içinde bölümlere ayrılırken, tarih ve coğrafya gibi yeni bölümler açılmış olacaktı.[506] Oluşturulan bölümlerle ilgili tam olarak bilgi veren Darülfünun'un 1919 tarihli talimatnamesine göre Edebiyat Fakültesi, edebiyat, felsefe, tarih, coğrafya adıyla dört ayrı şubeye ayrılmıştır. Tarih bölümünün ne zaman kurulduğuna dair ulaşabildiğimiz ilk açık bilgi bu talimatnamede belirginleşmiştir.[507]

Almanlar'la kurulan askeri ittifakın yansıması Darülfünun'un tarih derslerinde de görülüyordu. 1915-18 yılları arasında İstanbul'a gelen Alman hocalardan Mordtman, Darülfünun'da tarih metodolojisi derslerine girerken, Giese, Ural-Altay dilleri, Lehmann Haupt, eskiçağ tarihi, Unger, arkeoloji ve eski paralar üzerine ders

---

[504] Arslan, *a.g.e*, s. 65

[505] *Darülfünun Talimat*, Maarif- i Umumiye Nezareti, İstanbul, Matbaa-i Amire 1329

[506] Oral, *a.g.e*, s. 110. Oral, Cengiz Orhonlu'dan aldığı bu bilgiyi verse de tarih bölümünün tam olarak ne zaman kurulduğu konusunda açıklık getirmiyor. Burada birkaç senelik bir zaman sözkonusu ve bu zamanın hangi yılına denk geliyor bilinmiyor.

[507] *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Talebe Rehberi* (1334-1335) sene-i dersiyesi ikinci şuhur dersiyesi 16 şubat-16 haziran 1335 , İstanbul 1335; Tarih şubesinde şu dersler vardır; *Tarih-i Siyasi, Türk Tarihi Akvam-ı İslâmiye Tarihi, Türkiye Tarihi, Avrupa Türkiye Münasebatı Tarihi, Kurun-ı Vustada Şark Akvamı Tarihi, Akvam-ı Şarkıyye-i Kadimiye Tarihi, Yunan-ı Kadim ve Roma Tarihi*-Darülfünun s 83-1919 daki dersler ise şu şekildedir; Kurun-ı kadime tarihi, kurun-ı vusta tarihi-sami kavimler ve lisanları tarihi, kurun-ı cedide tarihi, asr-ı hazır tarihi-islâm tarihi-osmanlı tarihi-türk tarihi, İslâm sanayi nefisesi tarihi sayfa 7/8-darülfünun Edebiyat fakültesi talebe rehberi (1334-35)

vermişlerdi. [508] Savaşın bitimi üzerine bazı hocalar ülkelerine geri dönünce Ural Altay dilleri ve Medeniyet tarihi gibi kürsüler lağvedildi. [509]

Darülfünunda reform çabaları cumhuriyetten sonra yeniden ele alınmış ve Darülfünun tasfiye edilip yerine İstanbul Üniversitesi kurulana kadar gündemde kalmıştır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra Darülfünun maarif nezareti bünyesinden çıkarılmış ve özerk bir yapıya kavuşmuştur.[510] Tabi uygulamada maarif nezaretinin amirliği devam ederken, maarif vekili emin vasıtasıyla Darülfünun'u idare etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Edebiyat fakültesi bünyesinde 1924 yılında kurulan Türkiyat Enstitüsü ve 1929 yılında kurulan Tarih Darülmesaisi vardı. Her iki kurumun da ayrı kütüphanesi bulunuyordu[511]

Darülfünun siyasal ve toplumsal reformlarla yenilenen Türkiye'nin bu konulardaki adımlarında aktif bir rol almamış, bazı konulardaysa tepkili davranmıştır. Mesela güzel bacaklı kadın yarışması konusu bunlardan biridir. *Vakit* gazetesinin açtığı güzel bacaklı kadın yarıştırmasıyla ilgili Darülfünun hocalarından görüş istendiğinden bir çoğundan olumsuz cevap alınmıştı. Olumsuz cevap verenlerden birisi de Fuat Köprülü'ydü. Bir süre basında cevapların tartışması yapılmış, daha sonra Darülfünun kapatılmıştır. Önceleri özerklik için mücadele eden Darülfünun, kendi tasfiyesiyle ilgili tepki gösteremediği gibi, üniversiteye dönüşmesinden sonra özerkliğini 1946 yılına gelene kadar kaybetmiştir.[512]

II.2.5.1. Üniversitelerde Tarih

Darülfünun'un tasfiye edilip İstanbul Üniversitesine dönüşmesinden sonra tarih şubesi Edebiyat fakültesinde tarih bölümü olarak yerini korumuştur. Darülfünun ön adıyla çıkarılan dergilerse yeni isimleriyle yayınlanmaya başlamıştır. Türkiyat Enstitüsü

---

[508] Ali Arslan, *Darülfünun*.... s. 66-67; Gencer-Arslan, *a.g.e*, s. 26.
[509] Gencer-Arslan, *a.g.e*, s. 27.
[510] Mehmet Ali Ayni, *a.g.e*, s. 63; *Düstur* c. 5- s. 1057, İstanbul 1931-17 ramazan 1342 ve 21 nisan 1340; Arslan, *a.g.e*, s. 86.
[511] Arslan, *a.g.e*, s. 184-185.
[512] Arslan, *a.g.e*, s 246 ; 1932 yılında tarih şubesinde okutulan dersler şunlardır; Akvam-ı Kadime-i Şarkıye-Roma-Yunan-ı Kadim Tarihi-Orta Zamanlar-Tarihi- Son Zamanlar Tarihi-Umumi Türkiye Tarihi-Türkiye Tarihi-Yeni Zamanlar Tarihi. Arslan, *a.g.e*, s.131.

Hacettepe Üniversitesi
Beytepe Merkez Kütüphanesi

Cumhuriyet döneminde kurulmuş olduğundan bu enstitü ve dergisi yayınına aynı isimle devam etmiştir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşuna kadar tarih öğretiminin merkezi İstanbul'ken, DTCF'nin kurulmasıyla birlikte Ankara, Tarih Kongreleri ve Tarih Kurumu, Dil Kurumu gibi müesseseleriyle tarihçiliğin merkezi olacaktır.[513] Yeni Cumhuriyetin tarihe olan ilgisinin yüksek öğretimdeki karşılığı doğrudan doğruya Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi'yle ilgili olmuştur. DTCF'nin yapılanmasında tarih tezinin etkisi belirgindi, ama bu durum bir süre sonra tezden vazgeçilmiş olmasından dolayı fakültenin bilimsel tarih üretimi üzerinde pek fazla etkili olmamıştır. Tarih tezinin etkisi daha çok şekli olmuş, Hititoloji, Sümeroloji, Sinoloji gibi bölümlerin oluşumunda görülmüştür. Bu fakültenin kırklı yıllarda başlayan süreçle birlikte yayınları ve akademik çalışma yapan mezunları dikkat çekecektir. Bunlar arasında bulunan Osman Turan, M. Altay Köymen, Halil İnalcık gibi fakültenin ilk lisans mezunları ve aynı zamanda ilk doktora öğrencileri Türkiyede'ki tarihçiliği uluslarası alana taşıyan isimlerin en önemlilerinden olmuştur. DTCF Ankara Üniversitesi' nin kurulmasıyla müstakil bir fakülte olmaktan çıkıp bu üniversiteye bağlanmıştır. [514] Türkiye'de daha sonraki dönemlerde kurulan tarih bölümleri İ.Ü. Edebiyat Fakültesi ve DTCF'nde öğrenim gören ve yetişen neslin ürünü olmuştur. Bu fakültelerin çıkardıkları süreli yayınlar günümüzde de yayınlarını sürdürmektedirler. Kitap yayıncılığıysa geçmişte olduğu gibi mensuplarının çalışmalarını yayınlama konusunda istikrarı gösterememiştir.

Türkiye'de tarihçiliğin Osmanlıdan Cumhuriyete uzanan sürekliliği kurumsal anlamda en açık şekliyle İ.Ü.Edebiyat Fakültesi'nde görülmüştür. Fakültenin hocaları hem popüler hem akademik tarihçiliğin önemli isimleri olmuş ve DTCF kurulana kadar tarih çalışmalarının yüksek öğretim boyutunda temsil edildiği yer Edebiyat Fakültesi olmuştur. Türk Tarih Kurumunun tarih teziyle meşgul olduğu, DTCF'nin daha tam olarak oturmadığı bir zamanda Edebiyat Fakültesi oturmuş kimliğiyle birlikte dergi yayıncılığında da önemli bir işlev görüyordu. Bunların arasında üniversite olduktan sonra çıkarılmaya başlayan ilk tarih dergisi olan *Tarih Semineri Dergisi*, aynı zamanda Cumhuriyet döneminin sadece tarih araştırmalarına yer veren ilk akademik dergisi

[513] " ...Cumhuriyet başkentinin her çeşit müesseseleri Ankara'da kurulmalı idi "Atatürk bunu istiyordu." Afet İnan, "DTCF'nin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine" *Tarih Araştırmaları I*, 1957, s.6

[514] DTCF 1935 yılında kuruluşundan 1946 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışmış, 13 Haziran 1946 tarihli üniversiteler kanunuyla Ankara Üniversitesi adıyla kurulan üniversiteye katılmıştır. Azmi Süslü, *D.T.C.F'nin 50 Yıllık Tarihi*, Ankara 1986, s.40; Afet İnan, a.g.m, s. 1.

olmuştu. Bu derginin yayın hayatı fazla uzun sürmedi. [515] Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünün yeni bir tarih mecmuası yayınlama girişimi 1937 yılında yayınladığı *Tarih Semineri Dergisi'* nden sonra 1949 yayınlanmaya başlayan *Tarih Dergisi'* yle olacaktır.[516] Aynı fakültenin tarih bölümünde 1970 yılından itibaren *Tarih Enstitüsü Dergisi* adıyla yeni bir dergi yayınlanmıştır. Tarih kitabı yayıncılığında bu fakültenin yayınlarının zengin bir külliyat oluşturduğu görülmektedir.[517]

İstanbul'un Osmanlıdan Cumhuriyete aktarılan birikimiyle oluşan Edebiyat Fakültesi dışında Ankara'da daha önce belirtildiği gibi yeni tarih merkezleri oluşuyordu. Bu merkezin yüksek öğretimdeki öncüsü olan DTCF, kuruluşundan hemen sonra yapılacak yeni binasıyla, o yılların Ankara'daki mimari eserleri arasında heybetiyle de dikkat çeken yapısı olacaktı. DTCF, İ.Ü. Edebiyat Fakültesinden sonra kurulan Türkiye'nin ikinci tarih bölümüne sahip olurken, tarih bölümünün merkez edildiği fakülte anlamında ilk olacaktı.[518] Böylece fakülte doğrudan tarih merkezli olarak şekillenecekti. Atatürk'ün bu fakülteyi Tarih ve Coğrafya adıyla kurma konusundaki düşüncesi karşısında Afet İnan Edebiyat Fakültesi olmasını ileri sürmüş, Atatürk'se dikkat çekme konusunda Tarih ve Coğrafya adının daha iyi olacağını söylüyordu. [519] Bir anlamda DTCF'nin kuruluşu Türk Tarih Teziyle doğrudan ilgiliydi ve Türk tarihinin aydınlatılması için kurulan bölümleri ona göre şekillendi. Yeni kurulmuş olmasına rağmen asıl önemli faaliyetleri mezun vermeye başladığı kırklı yıllarda görülmeye başladı. Bu yıllarda yeni binasına taşınmıştı.[520] 1942 yılında yayınlanmaya başlayan *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* halen yayınını sürdürmektedir. [521] *DTCF Dergisi* fakültenin bütün bölümlerini kapsayan yazı muhtevasına sahip olsa da tarih yazıları

---

[515] *Tarih Semineri Dergisi*, 1937 yılındı iki cilt üç sayı olarak yayınlandı.Enver Ziya Karal'ın yazı işleri müdürü olduğu dergi adres olarak Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri'ni göstermişti.

[516] *İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, cilt 1, sayı 1-2, 1949.

[517] *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 1, Ekim 1970

[518] Ankara'da bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açılmasıyla ilgili kanun 14 Haziran 1935 tarihinde kabul edilmiş ve 22 Haziranda *Resmi Gazete*'de yayınlanmıştır.Kanunun yayınlanmasından sonra fakültenin resmi açılışı 9 Ocak 1936 tarihinde olmuştur. Fakülte Atatürk'ün huzurunda devlet erkanının ve diplomatlarında katıldığı bir törenle o zamanki Halkevi (Türk Ocağı) binasında açılmıştır. İlk açılış dersini Afet İnan "tarihe giriş" dersi olarak vermiştir. Fakültenin asıl binası yapılmadan önce ilk binası Gençlik Parkı yakınlarında evkaf apartmanı olmuş (Bugünkü Küçük Tiyatronun olduğu binadaki daireler) dört yıl boyunca bu binada öğretim vermiştir. Azmi Süslü, *a.g.e*, s.19-20.

[519] Afet İnan, a.g.m, s. 6.

[520] Yeni binasına 1940 şubatında taşınmaya başlamış, 4 Kasım 1940 tarihinde de yeni binada öğretime başlamıştır., Azmi Süslü, *a.g.e*, s. 22.

[521] Derginin ilk sayısı Eylül 1942'de yayınlanmıştır.

Tarih bölümünün çıkardığı diğer dergiler henüz yayınlanmadığı için ilk sayılarda önemli yer tutuyordu. İstanbul Üniversitesiyle mukayese edildiğinde Osman Turan, M. Altay Köymen, Faruk Sümer gibi Ortaçağ Türk tarihinde özellikle Osmanlı öncesi dönemi öne çıkaran tarihçiler bu fakülteden yetişmiştir. Bu tarihçilerin yanı sıra Osmanlı Tarihçiliğinde dünya çapında kabul gören Halil İnalcık bu fakültenin ilk öğrenci ve hocalarındandır. DTCF kökenli olup siyaset konusunda da aktif rol alan Osman Turan akademik eserlerinin yanı sıra popüler eserler de vermiştir. Fakültenin genel dergisi haricinde *Tarih Araştırmaları* adıyla üzerinde dergi olup olmadığına dair bir bilgi olmayan 1957 yılında bir yayın yapılmıştır. Bu yayın doğrudan tarih bölümüne bağlı olarak çıkarıldı. Yazı işleri müdürü Akdes Nimet Kurat'dı. Bu anlamda bir vazifenin verilmiş olması ve üzerinde Tarih Bölümü " Tarih Araştırmaları serisi No; 1 (1957) şeklinde ifade bulunması süreli bir yayın olduğuna işaret eder. İngilizce ve Almanca makalelerin de bu bulunduğu bu derginin yayınının arkası gelmemiş, 1963 yılında *Tarih Araştırmaları* adıyla tarih bölümüne ait sürekli çıkacak bir dergi yayınlanmaya başlanmıştır.[522]

II.2.6. Türk Tarih Tezinin Gölgesinde Tarih

Türkiye'de akademik ve popüler tarihçilik özellikle otuzlu yıllarda belirgin olmak üzere bir süre Türk tarih tezinin etkisi altında kalmıştır. Bu süreçte akademik tarihçilik 1930-1940 arasındaki yıllarda Birinci Türk Tarih Kongresinde ortaya atılan tarih tezi ve ardından tarih tezini tamamlar nitelikteki güneş dil teorisinin nüfuzu altında bilimsel anlamda kısa süreli bir inkıta yaşamıştır.[523] Çalışma sınırları bilimsel çizgilerin dışına çıkmış, mevcut tarih kurumları ve mevcut yüksek öğretim bu çizginin içerisine alınmamış kısa süre sonra da tasfiye edilmiştir. Yaklaşık yirmi yıllık birikime sahip Türk Tarihi Encümeni'nin feshedilmesi ve ardından Darülfünun'un tasfiyesiyle meydana gelen boşlukta geçmişin müverrihlerinin yerine tarih kongresinin yeni tezlerini

---

[522] Derginin müdürü Bekir Sıtkı Baykal, yazı heyetinin diğer üyeleri Halil İnalcık ve Ali Sevim'dir. Derginin önsözünde şunlar yazılıdır, " 16 Ağustos 1962 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine bağlı olarak bir Tarih Araştırmaları Enstitüsü kurulmuştur...Enstitü'nün yayın yapması belli başlı gayeleri arasındadır. Şimdiye kadar Enstitümüzde üye bulunan öğretim üyeleri ve yardımcıları, yaptıkları araştırmaları topluca ve zamanında ilim alemine sunmak imkanına malik değillerdi. Bu dergi böyle bir ihtiyacı karşılamak gayesiyle çıkarılmaktadır." Derginin yılda iki defa altı ay aralıklarla yayınlanması hedeflenmiştir. *Tarih Araştırmaları Dergisi* c.I-Sayı 1, Ankara 1963, Basım Tarihi 1964.

[523] Bkz. Talat Tekin, *Felsefe Kurum Seminerleri*, s.260; Copeaux, *a.g.e*, s.45.

benimseyen tarihçiler öne çıkarılmıştır. [524] Bunların arasında 1913 yılında geleneksel tarihçiliği TOE'nin şahsında ağır bir dille eleştiren Yusuf Akçura tarih kongresinin önde gelenlerinden olacak ve bir tebliğ sunacaktır. Akçura bu kongreden anlaşılacağı üzere Türkiye'de tarihçiliğin yeni kurulan rejimin yeni kurumlarıyla ele alınıp tarih seferberliği yapıldığı yıllarda TOE'ye yaptığı bilimsel eleştirileri unutmuş gözükmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi belki tarihi yeniden yazılmaya başlayan bu ülkenin asıl halkının hem coğrafi hem tarihsel sınırlarının geniş tutulması, onun Türkçü kimliğinden kaynaklanan romantik bakışıyla uyum sağlamış olabilir.[525]

Otuzlu yıllarda II. Meşrutiyet sonrası yıllarının yenilgilerle dolu savaş yorgunluklarına rağmen tarih yazımındaki serbestlik ortadan kalkmıştır. Bilimsel sınırlar konusunda zafiyet olduğunu ikaz edenlerse tarih çalışmalarının dışına çıkarılmıştır. Mesela Zeki Velidi'nin tarih tezine yaptığı itiraz kongrede tepkiyle karşılanmış, kısa bir süre sonra yurt dışına çıkmak zorunda kalmıştır.[526] TOE'ni gençliğinde eleştirmekten çekinmeyen Fuat Köprülü'de, daha önce belirtildiği gibi Türk Tarih Tezi karşısında tavrının ne olduğunu açıkça göstermekten sakınmıştır. Bu yüzden O da yeni kurumların faaliyetlerini bir süre sessizden izlemiş gözükmektedir. Tarih teziyle birlikte gündemden düşmeyen *Türk Tarihinin Ana Hatları* adlı eserde belirginleşen tarih düşüncesinin hakim olduğu yıllarda o başka bir kulvarda bilimsel çalışmalarını sürdürmüştür.[527]

Bilimsel tarih çalışmaları tezin etkilerinden kısa bir süre sonra kurtulmuş olsa da tezin izleri temel aldığı göç olgusuyla okullar vasıtasıyla nesilden nesile aktarılan bir anlayışı devam ettirmiştir.[528] Türk Tarih Tezinin akademik alandaki varlığı, Birinci ve İkinci Türk Tarih Kongrelerinde beyan edilerek belirginleşmiştir. Akademik kurumlardaki görünümü sonradan adı Türk Tarih Kurumu olmak üzere Tarih Tetkik cemiyeti, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve güneş dil teorisi çerçevesinde Türk Dil Kurumu'nda temsil

---

[524] Kongreye katılanların isimleri liste halinde VII-XIII. Sayfalar arasında verilmiştir. Kongreye bildiri sunan müzakerelerde bulunanların listesi de 631. Sayfadadır. Bkz. *I. Türk Tarih Kongresi*

[525] Akçuraoğlu Yusuf'un *I. Türk Tarih Kongresi* adlı eserin 13-14, 221-223, 577-607, 615, 616-619 sayfalarında konuşma metinleri bulunmaktadır.

[526] Zeki Velidi'nin müzakereleri için bkz. *I. Türk Tarih Kongresi*, s. 167-176, s. 369-376.

[527] Köprülü'nün kongeredeki müzakereleri için bkz *I. Türk Tarih Kongresi* s 42-47, 79,-82-83, 308-320.

[528] " Bugün otuz-otuzbeş yaşın üstünde bulunan Türk aydını, ilk ve ortaokul duvarlarında asılı duran "büyük göç" haritasını pek iyi hatırlarlar" Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, 12. Basım İstanbul 1999, s 85; *Tarih I*, İstanbul 1931, s 26-27. Bu sayfalar "Umumi Muhaceretler ve Medeniyetler" başlığıyla ele alınmış.Göç haritası 32.ve 33 sayfalar arasında bulunmaktadır.

edilmiştir. Türk Tarih Tezinin asıl sahibi olan Atatürk kongrelere hamilik yapmış, ayrıca Tarih Tetkik Cemiyeti ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi gibi kurumların ortaya çıkmasında da bizzat müdahil olmuştur. [529] Türk Tarih Tezi daha önce belirtildiği gibi bilimsel çalışmalarda kısa süreli bir kırılmaya sebep olurken yeni devletin tarihçilere atfettiği kutsallık ve tarihle ilgili kurumlara verdiği önem meyvelerini sonra verecektir.[530] Tarih tezinin toplumsal tezahürü mimariden, ekonomik kuruluşlara, kültür kurumlarından kültürel yapıya kadar bir çok alanda kendisini göstermiştir. [531]

II.2.6.1. Türk Tarih Tetkik Cemiyetinden Türk Tarih Kurumuna

"1930 yılı nisanının sonlarında Büyük Şef Atatürk'ün irşat ve direktifleriyle Türk Tarihini tetkik ve ilmi metotlara göre yeniden yazmak maksadıyla Türk Ocakları merkezine bağlı Türk Tarihi Tetkik Encümeni adlı bir müessese kuruldu."[532] Bu müessesenin kuruluşu Afet Hanımın VI.Türk Ocakları Kurultayı'nın 28 Nisan 1930 günü dördüncü gün ve son toplantısında verdiği bir önerge neticesinde ortaya çıkmıştı. Toplantıda Atatürk'de bulunuyordu. Afet İnan önergeyi sunarken yaptığı konuşmasında iki esas üzerinde durmuştu. Esasında Atatürk'ün belirlediği bu konulardan birincisi Türk Ocaklarıyla ilgili ikincisiyse "yeni araştırmalara göre medeniyetin menşeinde Türklerin yeri nedir ve ne olmalıdır?" Sorularıyla ilişkiliydi. Afet Hanım Türk Tarih ve medeniyetinin ilmi bir surette tetkik edilmesi için hususi ve daimi bir heyetin teşkil edilmesine karar verilmesini ve bu heyetin azasını seçmek salahiyetinin merkez heyetine bırakılmasını teklif ediyordu. Afet İnan'ın bu önergesi kabul edilip Türk Ocakları yasasına eklendi. Kabul edilen bu yasa şöyleydi: "Merkez Heyeti, Türk tarih ve Medeniyetinin ilmi bir surette tetkik ve tetebbu vazifesiyle mükellef olmak üzere bir "Türk Tarih Heyeti teşkil eder"

---

[529] Afet İnan, a.g.m, s 2-3; Uluğ İğdemir, *Cumhuriyet'in 50.Yılında Türk Tarih Kurumu*, Ankara 1973, s 3-4.

[530] Etienne Copeaux, *a.g.e*, s.38; " Atatürk ve Prof. Dr. M.F. Köprülü zamanında Türk tarihini meslek olarak seçen biz gençlerde, belki de o büyük adamların dolaylı telkinleriyle şöyle bir fikir yerleşmişti: " Türk Milleti kutsaldır, Türk Millitinin tarihi kutsaldır, hayatlarını Türk Tarihi'nin araştırılmasına vakfetmiş olanlar da kutsaldır..." Bu cümleler Selçuklu tarihçisi M. Altay Köymen'e aittir. Orhan Avcı, *Mehmet Altay Köymen'in Derslerinde Türk Tarihi ve Tarihçiliği*, Ankara 2003, s.7-8.

[531] Sümerbank, Etibank, vb.

[532] *Ülkü*, sayı 69, İkinci Teşrin 1938, s 249.

Bu şekilde bir kurucu metinle kurulup 16 üyeden oluşması kararlaştırılan Türk Tarih Heyeti ilk toplantısını 4 Haziran 1930 tarihinde Türk Ocakları Merkez Heyeti Başkanı Hamdullah Suphi Tanrıover başkanlığında yaparak yönetim kurulunu seçti. Tevfik Bıyıkoğlu'nun yaptığı konuşmada amaç bir kez daha açıklandı. Türk Tarih tezinin niteliğine dair işaretler bu açıklamada mevcuttu.[533] Türk Tarih Heyeti Afet İnan'ın tespitine göre 4 Haziranda ilk toplantısı olmak üzere Türk Ocakları'nın Mart 1931 deki VII. kurultayında kapatılma kararının verildiği tarih olan 29 mart 1931 tarihine kadar sekiz toplantı yapmış, bu dönem içinde tarih konuları Atatürk'ün de içinde bulunduğu toplantılarda görüşülüp tartışılmıştı. Toplantı yeri cumhurbaşkanı özel kalem müdürünün görev yaptığı Ankara İstasyonu şimdiki Atatürk Müzesi binasıydı.[534]

Türk Tarih Heyeti, Türk Ocaklarının kapatılmasıyla birlikte 29 Mart 1931'deki son toplantısında dernek olarak görevine devam kararı almış, 12 Nisan 1931'de Türk Tarih Tetkik Cemiyeti kurulmuş ve 15 Nisan tarihinde de yeni derneğin kurulması onaylanmıştır.[535] Bu derneğin adı 3 ekim 1935 tarihinde Türk Tarih Kurumu'na çevrilmiştir. Cemiyetin kuruluşundan sonraki ilk icraatı liselerde okutulmak için yazdırılan dört ciltlik tarih kitabının hazırlanması olmuştur. Atatürk'ün dikkatle izlediği bu çalışmalar kısa süre sonra neticesini vermiş, kitaplar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış, ardından ortaokul ve ilkokul kitaplarına sıra gelmiştir.[536] Basılan kitaplar o güne kadar basılmış hatta o günden sonra da basılacak olan ders kitapları arasında fark edilir derecede nitelikli bir baskıya sahiptir. Baskı kalitesi o yılların iktidarının tarih öğretimine verdiği ciddiyeti göstermektedir.[537]

Tarih kongreleriyle devam eden kurumun faaliyetleri özellikle birinci Türk tarih kongresinin tarih öğretimini de kapsayıcı yönüyle dönemin bütün tarih üretimi söylemine hakim olmuştur. Türk Tarih Tezi I. Türk Tarih Kongresi'nde tartışılmış, daha sonra gazete, dergi, roman gibi yayınlarda ve Halkevleri örgütlülüğü vasıtasıyla

---

[533] Uluğ İğdemir, *a.g.e*, s 3-4; Afet İnan, a.g.m, s 3; Fahri Çoker, *Türk Tarih Kurumu Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*, TTK Yayını Ankara 1983, s. 2-3.
[534] Çoker, *a.g.e*, s 4
[535] İğdemir, *a.g.e*, s. 6; Yusuf Sarınay, *a.g.e*, s. 355.
[536] Çoker, *a.g.e*, s. 6; İğdemir, *a.g.e*, s. 9-10.
[537] Milli Eğitim Bakanlığının o dönemlerde bastığı kitapların hepsinin baskı kalitesi yüksekti. Ciltli olarak basılan bu kitapların arasında tarih kitapları fark edilir derecede ayrı basılmıştır.

daha geniş bir alana yayılmaya çalışılmıştır. Daha önce yazılan, fakat yetersiz bulunan *Türk Tarihi'nin Ana Hatları* kitabının yeniden yazılması için çalışmalar sürdürülmüştür. Sürdürülen çalışmalarda netice almak zorlaşınca araştırmaların yetersizliği yüzünden ara verilip, yeterince uzun, kısa monografik eserleri kapsayan yayın yapılmasına karar verilmiştir. Tarih Kurumu Yayınları'nın VIII. serisi bu monografilere ayrılmıştır. [538] Böylece yapılan tarih seferberliği yeni rejimin bütün ideolojik aygıtlarıyla toplumun her tarafına yayılmaya çalışılmıştır. Türk Ocakları'nın tasfiyesiyle ortadan kalkan Tarih heyetinin, Tarih Tetkik Cemiyetine dönüşmesi, Osmanlı geçmişinden tevarüs etmiş bir kurumun daha varlığını dönüştürerek ortadan kaldırmıştır. Türk Tarih Kurumu'ndan önce kurulmuş olan tarih heyeti her ne kadar tarih tezinin ilk örneğini vererek yeni tarih tezlerinin yapısına uygunluğunu göstermiş olsa bile gerçekte Türk Ocağı'na bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Yeni kurumlarda eski bağlılıkların kaldırılması gerekmekteydi bunun için eskiye bağlı bu kurum da kaldırılmıştır.

Türk Tarih Tezini süreli yayına taşıyan *Türk Tarih ve Etnografya Dergisi* özellikle arkeolojik hafriyatların sunulduğu bir dergiydi. Günümüzde de bulunması zor olan beş sayılık koleksiyonuyla daha sonrasında çıkacak olan *Belleten* gibi akademik dergilerin öncüleri arasında yer almıştır.[539] Bu arada daha öncede belirtildiği gibi Türk Tarih tezini yüksek öğretim bünyesine taşıyacak ve tezin bilimsel üretimini sağlayacak olan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kurulmuştur. Bu fakültenin bölümlerine bakıldığı zaman tarih teziyle bütünleşen yapısı anlaşılabilir. Sümeroloji, Hititoloji, tarih, gibi bölümler Türk tarihini bütün safhalarıyla ortaya çıkarmaya yöneliktir. Kuruluşundan daha sonra yeni mekana taşınacak olan DTCF ve TTK'nın birbiriyle bağlantılı olan mekansal çerçevesi de tarih seferberliği faaliyetlerinin yapısına uygun olmuştur. [540]

I. Türk Tarih Kongresi'yle hız kazanan tarih seferberliği ikinci kongrenin yapıldığı 1937 yılına kadar olan süreçte çeşitli öğretim kademeleri aracılığıyla yayılırken, Halkevleri de dergiler konferanslar tarih şubeleri vasıtasıyla bu faaliyeti daha fazla insana ulaşabilecek bir yaygınlıkta yürütmüştür. Birinci kongrenin tezleri ikinci kongrede geçerliliğini yitirmemiş, uluslararası alana açılmaya çalışılmıştır. Birinci

[538] İğdemir, *a.g.e*, s. 21-23.
[539] *Türk Tarih ve Etnografya Dergisi*, I-V
[540] DTCF'nin bölümleri için bkz. Azmi Süslü, *a.g.e*

kongrede yalnız Türk tarihçileri bulunurken, ikincisine yabancılar da katılmıştır. Birinci kongrenin yapıldığı dönemin eksiklikleri kurumsal anlamda giderilmiştir.Artık yeni kurulmuş bir fakülte, akademik dergi, hafriyat işleri, tarih kurumu gibi Batı'daki tarih üreten kurumlarla olan benzerlikler dışarıya prestij bir görüntü verebilecek duruma gelmiştir. Türk Tarih Kurumu için yeni bir program hazırlanmış, bu programa devletin bütün imkanlarının kullanılarak halkın ve aydınların kurumun faaliyetlerine katılması istenmektedir. Bu amaçla Türk tarihine öğretmenler, aydınlar, resmi kurumlar, uzmanlarla birlikte halkında yardımda bulunması ve bunun vatan hizmeti, milli vazife olarak görülmesi sağlanacaktır.[541]

II.2.6.2. Türk Tarih Tezi

2 Temmuz 1932 tarihli cumartesi günü yapılan I.Türk Tarih Kongresi toplantısına Maarif vekili Esat Bey reislik etmiştir. Esat Bey saat dokuzda kongrenin açılışını yapmış, açış nutkundan sonra sözü ve yapılacak müzakerenin idaresini Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Reisi İstanbul mebusu Yusuf Akçura'ya vermiştir. Bu toplantıda Atatürk'de hazır bulunmuştur. Ayrıca meclis başkanı, başbakan ve genelkurmay başkanı da toplantıya katılanlar arasındadır.[542] Kongrenin amacı ve mahiyeti hakkında Esat Bey'in nutku bilgi vericidir. Esat Bey, Cumhuriyet'e kadar olan tarih bilgisinin Türkler hakkında yanlış bilgilerle dolu olduğunu, halbuki bilimsel ve esaslı araştırmalar sonucunda yazılmış olan yeni tarih kitabının birinci cildi gözden geçirildiğinde Türklerin anayurtları olan Orta Asya' da yontma taş devri MÖ 12.000 yıl evvel yaşanırken Avrupalılar'ın bu devirden ancak 5000 sene daha sonra kurtulabildiklerini anlatmıştır. Ayrıca diğer bölgelerde insanlar henüz ağaç ve kaya kovuklarında yaşarlarken Türkler Orta Asya'da kereste ve maden medeniyetini meydana getirmişler, hayvanları ehlileştirmişler ve çiftçiliğe başlamışlardır. Daha sonra meydana gelen önemli tabii değişiklikler sebebiyle Türk kavimleri göç etmek zorunda kalmışlardır. Konuşmasına bu anlamda cümlelerle devam eden Esat Bey'e göre zaten ileri bir seviyede olan Türkler bu yayılmaları neticesinde gittikleri yerlerde ilk medeniyetlerin kurucusu olmuşlardır. Böylece Çin. Hint, ve mukaddes yurt edindikleri Anadolu'da Eti,

---

[541] Oral, *a.g.e*, s. 326.

[542] *I. Türk Tarih Kongresi*, s. 5.; Kongreye katılmış bir öğretmenle ilgili yapılmış çalışma için bkz. Mehmet Özden, "Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Kemalizm:Öğretmen Kemalizminin Bir Örneği Olarak Mediha Muzaffer ve "İnkılabın Ruhu", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sayı 11, Mart 2002, s.127.

Mezopotamya' da Sümer, Elam, Mısır, Akdeniz, Roma medeniyetlerini ve şimdi takip edilen Avrupa'yı o zamanlar yaşanılan mağara hayatından kurtarmışlardır.[543] Esat Bey bu değerlendirmelerine ülke dışından da referanslar verirken, bu görüşlerinin dünya alimlerinin yaptığı ve yapmakta olduğu arkeoloji ve etnografya tetkikleriyle ortaya çıktığını ve yine bu görüşlere göre Türk kavimlerinin birbiri ardına Avrupa'nın her tarafına yayılıp ilk medeniyeti yaydıklarını belirtmiştir. [544] İleri sürülen bu tezlerle menşeini Orta Asya'da birleştiren dil tezi birlikte değerlendirilmiş ve Orta Asya'da konuşulan anadilin Türkçe olduğu ilk medeniyetin Orta Asya'dan Türkler tarafından yayıldığını göstermek hedefine ulaşılmıştır.[545]

Kongredeki konuşmalar Esat Bey'i tamamlar niteliktedir. Bu kongrede Afet İnan, "Tarihten Evvel ve Tarih Fecri" adlı tebliğinde bu tebliği sunarken "vazifem icabı" ifadesini kullanarak kongrede üstlendiği misyonunu belirtmiştir. [546] Konuşma Türklerin ilk medeniyeti yaratan ve bunu dünyaya yayan bir ulus olduğu üzerinedir. Esat Bey'in tezin ana hatlarını belirginleştirdiği konuşmasının ardından Afet İnan Orta Asya'nın otokton halkı kimdir? Sorusuyla tezin ayrıntılı kısımlarına girerken bu soruyu biraz daha açarak "Türkün ana yurdu neresidir?" Sorusunu sorar ve bunun cevabını hemen verir; "Türk'ün anayurdu Orta Asya yaylasıdır...Bu yurdun belkemiği "Altaylar-Pamir" mıntıkasıdır...Türkler bu beşikte en az milattan 9000 yıl evvel kültür sahibi bir ırk olmuş bulunuyordu." [547]

Afet İnan önce bu tezi ileri sürüp daha sonra konuyu açarak konuşmasına devam eder. Ona göre Orta Asya'dan yetişen dünyaya başlı başına bir kültür yaratan insan kütlesi kesinlikle Türk'tür. Afet İnan bu konuda kendisinden emindir, fakat bu telakkiyi doğru bulmayanların olabileceği konusunda da açık kapı bırakır. İnan'a göre bu pek önemli değildir. Önemli olan kabul ettikleri esasın ilim ve mantıka mutabık olmasıdır. İnan, konuşmasında geçen brakisefal ırkın sarı renkle münasebeti olmadığı gibi esas olarak beyaz tenli olduğunu belirtir. Özellikle bu sarı ırk meselesi kabul edilmez bir benzetme olarak görülür ve bunun aksini ispat etmek için tezler geliştirilir. İnan'a göre bir insan

[543] *I. Türk Tarih Kongresi*, s. 6.
[544] *Kongre*, s.7
[545] *Kongre*, s.8
[546] *Kongre*, s 18
[547] *Kongre*, s. 30

kütlesini bir ırktan saymak için ilmin koyduğu en yeni ve en esaslı ölçüye uymak gerekir buna göre Türkler sarı ırktan değildir. Dil konusuda tarih tezi açısından önemlidir, İnan bu konuda da Orta Asya'da yaşayan otokton ahalinin dilinin Türk dili olduğunu ısrarla vurgulamıştır. [548] Türkler Orta Asya' da büyük bir medeniyet yaratıp, bunu her tarafa yayarken bu medeniyetin dili Türkçeyi de beraberlerinde götürmüşlerdi. İnan konuşmasına şöyle devam etmiştir; "Kafasını ve vicdanını en son terakki şubeleriyle güneşlendirmeye karar vermiş olan, bugünün Türk çocukları biliyor ve bildirecektir ki onlar, 400 çadırlı bir aşiretten değil on binlerce yıllık ari, medeni, yüksek bir ırktan gelen yüksek kabiliyetli bir millettir..."[549] Türk Tarih Tezi ilk tarih kongresinde muhteva itabarıyla yukarıda verilen bilgileri içeren şekliyle ortaya koyulmuş ve bundan sonraki çalışmalarda bu tespitler esas olmak üzere uygulamaya geçirilmiştir.

Türk Tarih teziyle ileri sürülen fikirlerin tam anlamıyla yeni olmadığı bilinen bir şeydir. Buna benzer iddialar Osmanlıların son döneminde yazılmış ve konuşulmuştur. Mesela 1873'de yapılan I.Oryantalistler Kongresi'nde bir konuşma yapan Leon Cahun Orta Asya'da bir zamanlar, kıyılarında Türkler'in yaşadığı bir iç denizden bahsetmiştir. Bu denizin kuruduğunu ve Türkler'in göç ederek bütün dünyaya yayıldıklarını ileri sürmüştür. Cahun tarafından ileri sürülen bu tez Türk Tarih tezine kaynak olacak ilk materyalleri sunmuştur.[550] Buna benzer iddialar sadece Leon Cahun'la kalmıyordu, İbrahim Peygamberin Türk olduğundan bahsedenlere rastlandığı gibi, Adem ile Hava' nın Türkçe konuştuğuna dair iddiaların da Türk Tarih tezinden çok daha önceki yıllarda ortaya atıldığı bilinmektedir.[551]

Bu iddiaların yaygınlaştığı söylenemezse de tarih tezine temel olmak bakımından önemi vardır. Türk tarih tezine temel olabilecek materyaller sunan bir konuşma da Ahmet Mithat tarafından yapılmıştır. Ahmet Mithat Efendi, Türklüğün muhteşem tarihi üzerine Şehzadebaşı'ndaki Fevziye Kıraathanesi'nde bir konferans vermiştir. (1909 Ocak ayının ilk günlerinden birinde) Rusyalı Müslüman Talebeler tarafından düzenlenen bu

[548] *Kongre*, s. 30.
[549] *Kongre*, s. 41.
[550] *Türk Tarihinin Anahatları.*
[551] Beşir Ayvazoğlu, " Etimolojik Türkçülük; Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi'nin Ön Tarihi", *Muhafazakar Düşünce*, Yıl 2, sayı 5 Güz 2005, s. 30.

konferansın dinleyicileri arasında Akçuraoğlu Yusuf, Ziya Gökalp, Veled Çelebi ve Necip Asım gibi Türkçülüğün önemli isimleri de bulunmaktadır. Ahmet Mithat Efendi öncelikli olarak Türklüğün eskiliği üzerinde dururken, aynı zamanda İslâm'a kılıç ve kalemiyle hizmette diğer milletlerden üstün oldukları tespitini de yapar. Ona göre sadece geniş bir coğrafyaya yayılmış olmak değil, eskilik bakımından da Türklerle yarışabilecek başka bir kavim yoktur. Ahmet Mithat'a göre tarihin en eski milletler olarak kaydettiği Keldaniler, Hintliler, Çinliler bile Türkler kadar eski olamazlar. Son araştırmalar bütün dillerin kaynağını ve insanlığın menşeini Asya'da özellikle Altaylar'da aramaktadır. Beşeriyet etrafa buradan ortaya çıkarak yayılmıştır. Araştırmacılar Türklüğü aramıyorlardı, ama beşeriyetin en eskilerinin Türkler olduğu. bu araştırmalarda tespit edilirken, yine bu araştırmaların neticesinde insanlığın ilk kaynağının Altaylar, burada yaşayanların dillerinin de Türkçe olduğu ortaya çıkmıştır. Ahmet Mithat'ın konuşması yukarıdakilere benzer açıklamalarla devam etmiştir[552] Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere Türk Tarih Tezi'nin tarihi arka planı birbirinden farklı zamanlar ve mekanlarda ortaya çıkan materyallerle oluşmuştur.

Türk Tarih Tezi'nin akademik alanda ki en belirgin uygulamaları TDK, TTK ve DTCF vasıtasıyla görülmüştür. Bu kurumlar zaman içerisinde tezin izlerinden kurtulmuş olsalar da tarih ve dil üzerinde ki tartışmalar farklı şekillerde kurumlar üzerinden devam etmiştir. Tarih tezi sonrasında tarihçilere yüklenen kutsal görev misyonu kutsal tarih hizmetini beraberinde getirmiştir.[553] Bunun tarih araştırmalarının gelişiminde olduğu kadar tarih tezinin kullanımında da itici bir güç olduğu aşikardır. Akademik kurumlarda üretilen tez ders kitapları vasıtasıyla popüler bir alan bulmuştur. Yeni nesil bu tez çerçevesinde milli tarih görüşü elde edecektir. Sonraki zamanlarda tezi üreten kurumlar bu tezden vazgeçmiş olsa bile popüler söylem ve okullarda hiç olmaz ise tarih haritalarında göç teorisiyle yaşayacaktır. Böylece tarih akademik kurumlar vasıtasıyla popüler hale getirilmiş, bu popülerliğin tezahürleri mimariden ekonomik yapılara ve kültürel kurumlara kadar her yerde etkisini sürdürmüştür.

---

[552] Ayvazoğlu, a.g.m, s. 31-32.
[553] Etienne Copeaux, *a.g.e*, s 38; Orhan Avcı, *a.g.e*, s.7-8.

Harf devriminin yeni yapılmış olması, yayıncılığın bulunduğu süreklileşen sıkıntılı durum, okur yazar oranının düşüklüğü tezin popüler yayınlar alanındaki tezahürünün ders kitaplarını saymadığımız takdirde pek fazla olmadığı görülmektedir. Yine de az da olsa tarihi hikaye ve roman tefrikalarında tarih tezinin izlerine rastlanmaktadır. Ayrıca Halkevleri tezin yaygınlaşmasında ve bunun bir hizmet olarak görülmesinden sahip olduğu farklı araçlarla önemli rol oynamıştır. Yıllar öncesinde Tarih-i Osmani Encümeni'nin yapamadığı yaygın tarih çalışmaları, Türk ocaklarının örgütlülüğü transfer edilerek güçlü bir yapıya sahip olan halkevleri vasıtasıyla yapılmıştır.[554] Yukarıda anlatılmış olan bütün faaliyetler tarihin devlet eliyle yaygınlaştırmaya çalışılırken nasıl popülarite kazandığının örnekleridir. Aşağıda görüleceği üzere akademik olmayan kurumlar akademik kurumlarla paralellik arz ederek tarihi popülerleştirmişlerdir.

[554] Nurcan Toksoy, *Bir Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, Ankara 2007, s.169.

III. BÖLÜM

POPÜLER TARİHİN KURUMLARI (1908-1960)

Birinci Bölüm'de ağırlıklı olarak popüler tarih yazımı olmak üzere, Türk tarih yazımının tarihi temelleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Bu tarihi temellerin ele aldığımız dönem olan 1908–1960 yılları itibarıyle aynı işlevi gördüğüne dair ipuçları olduğu ve bu unsurların modern kurumlar vasıtasıyla dönemin şartlarına uyduğunu belirtmeliyiz. Üstelik bu unsurlar popüler tarihin geleneksel kurumlarının dışında, ciddiye alınması gereken ve Türk tarih yazımını günümüze kadar etkisi altında bırakmış bir külliyata sahip olmuştur. Bu çalışmada varsayım olarak ileri sürüldüğü gibi oluşan külliyatın kapsadığı ürünler profesyonel tarih yazımının girmediği alanlara girmiştir. Profesyonel tarihçiliğin gölgesinde iktidarın faydasına olarak düşünülen alanlarda da onun destekçisi olmuştur. Popüler tarihin tarihe sorulan sorular konusunda akademik tarihe nazaran daha serbest olması ve bununla birlikte derin olmamasına rağmen bu soruların ufuk açıcı etkilere sahip olduğuna dair işaretler bulunduğunu söyleyebiliriz.

Bu süreçte tek bir kurum veya ideoloji tarafında üretilen homojen bir popüler tarih yazımı olmamıştır. Belki otuzlu yılların atmosferinde tek tip bir hava esmişti, ama aktüel gelişmeler popüler tarih yazımının tetikleyicisi olduğundan bütün yapılar ileriki dönemlerde siyasal pozisyonlardan etkilenir şekilde işlemiştir. Henüz sanayileşmenin görülmediği geleneksel toplum yapısını sürdüren Türkiye'de geleneksel popüler tarih unsurları yazılı ve sözlü olarak halk arasında yaşamaya devam ederken, tarihin popülerleşmesinde modern kurumlar yerini almaya başlamıştır. Kurumsal popüler tarih üretimi akademik tarihin gölgesinde daha çok milli kimlik inşası yolunda bilginin peşinde olmuştur. Mesela bu anlamda II. Meşrutiyet ve Cumhuriyetin ilk yıllarında etkili gördüğümüz kurumlar; Türk Ocakları ve onun yayını *Türk Yurdu* ve otuzlu yıllardan itibaren Türk Ocakları'ndan aldığı kurumsal mirası muhteva değişikliğiyle daha yaygın hale getiren Halkevleri ve yayınlarıdır.

Bunun dışında savaşlar, harf devrimi, ekonomik sıkıntılar, sansür gibi olumsuzluklarla karşılaşmasına rağmen, bu olumsuzlukları göğüsleyerek kendi mecrasında ilerleyen

kitap, gazete, dergi yayıncılığı, bilimsel tarih çalışmalarının gölgesinde yaşayan popüler tarihin en önemli üreticisi ve dağıtıcısı konumunda olmuşlardır. Bu durum basın-yayın dünyasında özellikle 1950'lerde doğrudan tarih yayınına dönük ürünleriyle kendisini iyice belirgin hale getirmiştir. 20. yüzyılda matbuat dışında tarihi popülerleştirecek olan tarihle okuyucu yerine seyirciyi ve dinleyiciyi buluşturan yeni unsurlar ortaya çıkmıştır. Sinema ve radyo ileriki dönemlerde de televizyon ve internet bu işlevi yerine getirecektir. Sözlü anlatıyı içeren teknolojik seslendirme esasında sesli anlatı olarak halkın yabancısı değildir. Yüzyıllardır tarih niyetine elden ele, dilden dile dolaşan eserler, radyodaki gibi dinlenilmiş ve anlatıcının aktörlüğüyle canlandırılmıştır. Bir bakıma modern dönemin teknolojik kurumları, sözlü kültürün yakın iletişimini barındıran özellik gösterdikleri için daha rahat seyredilip, dinlenebilmiştir. Sinema ve Radyonun yaygın etkinliğinden önce tarihi dramanın daha erken dönemde başlayan göstermeye dayalı etkisi görülmüştür. Sahnelenen tarih özellikle meşrutiyet sonrasında bol miktarda ürünler vermiştir. Bu bölümde yukarıda bahsedildiği gibi matbuat ürünleriyle birlikte sinema, radyo, tiyatro, roman gibi unsurlar tarihi popüleştiren ve popüler tarihçilik anlamındaki yönleriyle ele alınacaktır.

III.1. POPÜLER KURUMLAR VE YAYINLARI ; TÜRK OCAKLARINDAN HALKEVLERİNE

III. 1. I.Türk Ocakları ve Türk Yurdu

Bir millete mensup olmanın bilincine o milletin tarih sahnesinde oynadığı rolün efsanevi anlatılarıyla daha çabuk ulaşabiliyorlardı.[555] Türkçülük bu bilinci oluşturmanın peşinde olan bir ideoloji olarak II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte cemiyetleşme faaliyetine imkân hazırlayan uygun bir ortam buldu. Bu ortam yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan Türk milliyetçilerini harekete geçirdi. İlk olarak 25 Kanun-ı evvel 1908 yılında Türk Derneği adında bir dernek kuruldu. Bu dernek Yusuf Akçura, Necip Asım ve Veled Çelebi'nin öncülüğünde Ahmet Mithat, Emrullah Efendi, Bursalı Mehmed Tahir, Ahmed Hikmet Bey, Korkmazoğlu Celal, Akyiğitzade Musa Bey, Fuat Raif Bey gibi Türkçülüğün önde gelen isimlerinin de bulunduğu bir grubun çabalarıyla ortaya çıktı.

[555] Bkz. Smith, *a.g.e*, 224-265.

Daha sonra derneğe Mehmet Emin, İsmail Gaspıralı, Ağaoğlu Ahmet, Hüseyinzade Ali Hüseyin Cahit gibi isimlerde katılacaktı. Ayrıca Martin Hartmann, Wlademir Gordlevsky gibi şarkiyatçılarla gayri Müslim Osmanlı vatandaşlarından da derneğe üye olanlar olmuştu.[556]

Derneğin amacı; Türk adı altında anılan bütün kavimlerin tarihini, kültürünü, sanatını, lisanını edebiyatını, etnografyasını, coğrafyasını öğrenmeye ve öğretmeye çalışmaktı. Geçmişteki ve şimdiki görünümü itibarıyla bu özellikleri ortaya çıkarıp bütün dünyaya bunun yayılmasını sağlamak, Türk dilinin geniş ve medeniyete elverişli bir duruma gelmesine çalışmak ve imlasını ona göre yapmaktı [557] Dernek amacını gerçekleştirebilmek için gazeteler, risaleler, kitaplar yayınlayacak konferanslar tertip edecekti. Yayın organı olarak öncelikle *Sırat-ı müstakim* dergisini kullanırken daha sonra *Türk Derneği* dergisini yayınladı. Necip Asımın *Pek Eski Türk Yazısı*[558] ve Bursalı Mehmed Tahir' in *Türklerin ulum ve fünuna hizmetleri*[559] adlı kitapları da derneğin yayıncılık faaliyetinin ürünlerindendi. Dernek amaçladığı gibi konferanslar da düzenliyordu,[560]fakat Türk Derneği'nin faaliyetleri uzun sürmedi. Yalnız Türk milliyetçileri cemiyetleşmenin yaygın olduğu II. Meşrutiyet yıllarında örgütsüz kalmıyor, sürekli yeni dernekler kurabiliyordu. Bu tür derneklerin arasında şüphesiz en uzun süreli ve dikkat çekici olanı Türk Ocakları olacaktı. Yeni gelişmekte olan Türk milliyetçiliğini kitlelere ulaştırmayı hedefleyen Türk Ocakları ve onun yayın organı olan *Türk Yurdu*' nun misyonu diğer Türkçü faaliyetlere göre daha dikkat çekici oldu.[561] 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra hatta son çeyreğinden sonra ortaya çıkmaya başlayan Türkçüler için müsait olan siyasi zemin İttihat ve Terakki'nin sonraki dönemlerinde bu partinin Türkçülüğü benimsemesiyle ortaya çıkacaktı.Türkçülük ideolojisi bütün milliyetçi ideolojilerin, bir tarihimiz olmalı çağrısıyla yaslandığı tarihte milletin aranılışı faaliyetlerini bir yandan bilimsel kuruluş ve yayınları vasıtasıyla yaparken, bir yandan da *Türk Yurdu* gibi popüler yayınlarla geniş kitlelere ulaşmaya çalışıyordu. *Türk Yurdu*,

---

[556] Sarınay, *a.g.e*, s. 104-105; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, c. I, 2. Baskı, İstanbul 1988, s. 414-415.
[557] *Sırat-ı müstakim* c.1 s. 21- Sarınay, *a.g.e*, s.105
[558] Necip Asım, Necm-i İstikbal Matbaası İstanbul 1327, 35 sayfa
[559] Bu kitabın ilk baskısı 1314 yılında İkdam Matbaası'nda yapıldı. İkinci baskı Türk Derneği neşriyatı olarak çıktı. 2.Baskı İstanbul 1327 Necmi İstikbal Matbaası
[560] Sarınay, *a.g.e*, s. 106.
[561] Türk Derneği'nin devamı sayılabilecek olan Türk Bilgi Derneği için bkz. Zafer Toprak, a.g.m, s. 247.

mecmuasında esas olan Türklüktü. Türklüğün kökenlerine duyulan ilgi çalışmaların muhtevasını da belirliyordu. Türk Derneği, ardından kurulan Türk Yurdu Derneği ve daha sonra Türk Ocağı popülist nitelikte derneklerdir. Bunlar elitist yada seçkinci bir üye tabanı olmasına karşın aydın kesimin halka bilgi götürmesinden yanadırlar. Bu düşüncelerini pratik olarak uygulamaya koydukları şekliyle *Halka Doğru* aynı çevrenin çıkardığı bir dergiydi.[562] Aynı zamanda halka yönelik konferanslar, konuşmalar, toplantılar düzenlemek, gece dersleri yapmak, kulüpler kurmak, dil kursları açmak edebiyat ve sanat sohbetleri organize etmek ve kitaplar dergiler yayınlamak Ocakların başlıca etkinlikleri arasındaydı. [563] Ocakların bu faaliyeti kendilerinden sonra gelen Halkevi örgütlenmelerine de temel olacaktı. Ocakların 1917 yılında sadece İstanbul'da 1800 kadar üyesi bulunuyor, bu üyelerden 1600'ü üniversite öğrencisi ve daha önce üniversitede hocalık yapmış kişilerden oluşuyordu. Ocakların ayrıca İstanbul dışında 16 yerde şubesi bulunuyordu.[564]

Türkçülüğün sınır tanımayan siyasi coğrafyası tarihin sınırlarını da zorluyordu. Dil çalışmalarıysa tarihi temellerde Türklüğü birbirine bağlıyan araçlardandı. Tarih kurgusu ve anlatısı diller arasındaki farklılıkları kendiliğinden gideriyordu. Bu esasında tarih çalışmalarının çeşitliliğini ve yönelimlerini daha sonraki yıllara temel olacak şekilde belirlemişti. Milliyetçi tarih yazımının kökenleri daha önceki zamanlara götürülse bile İttihat ve Terakki iktidarının Anadolu dışındaki Türklerin yaşadığı daha geniş bir Türk coğrafyasıyla bağlantı kurma arzusu, dönemin güçlü örgütlülüğü ve yayın patlamasıyla popüler anlam kazanmıştı. Türk Ocakları tüm Türk kökenli halkların tarihini ve kültürünü incelemek amacıyla kurulmuştu. Özellikle eğitimi ilerletmek, Türklerin bilimsel toplumsal ve ekonomik standartlarını yükseltmek ve bunlar vasıtasıyla Türklüğe hizmet etmek amacını taşıyordu. [565]

1912-1931 yılları arasında faaliyet gösteren Türk Ocaklarının yayın organı olarak en önemli eseri, daha önceden değinildiği üzer örgütlülüğün sağladığı imkanlarla geniş bir yelpazeye yayılabilen *Türk Yurdu* mecmuası oldu. Dergi Türk ocakları ile birlikte çok

---

[562] Zafer Toprak, a.g.m, s. 247
[563] Ersanlı, *a.g.e*, s. 98
[564] Ersanlı
[565] Ersanlı, *a.g.e*, s. 98

önemli ve etkili bir çerçeve oluşturmuştu. *Türk Yurdu* mecmuası yayınlandığı 1911–1931 yılları arasında tarihin popülerleşmesinde önemli bir araç olmuştu.[566] Türk Ocaklarından önce Türk Yurdu Cemiyeti adıyla kurulan[567] cemiyetin yayın organı olarak doğan dergi, Türk Ocaklarının kurulmasıyla birlikte fiili olarak onun yayını durumuna gelmişti.[568]1913 den itibaren İttihat ve Terakkinin temel politikaları bu dergide savunulmuş Ziya Gökalp vasıtasıyla aradaki bağ sağlamlaştırılmıştı.[569]

II. Meşrutiyet sonrasında ortaya çıkan bütün milliyetçi kurumlar Türk milliyetçiliğine katkıda bulunması amacıyla tarihin işlevinden yararlanırken tarih yazıcılığın gelişimine ve popülerleşmesine katkıda bulunuyorlardı. Yayınladıkları dergi ve kitaplar vasıtasıyla tarih alanındaki özgün araştırma ve çalışmaların sayısını artırmışlardı. Yapılan bu çalışmalar neticesinde elde edilen birikim ve yetişen nesil Cumhuriyet dönemi tarihçiliğinin oluşumunda önemli rol oynayacaktı. *Türk Yurdu* Cumhuriyet ilanından sonra da tarih çizgisini sürdürdü.[570] Cumhuriyet'in otuzlu yılları kadar olan kuruluş döneminde Türk Ocakları yeni rejimin paralelinde önemli rol oynadı. Tarihi yazımıyla ilgili birikimin Necip Asım'ın temsil ettiği nesilden Cumhuriyet nesline aktarılmasında Türk Ocakları etkili oldu. I. Dünya savaşından sonra da kesintiye uğramadan faaliyetlerini sürdüren Türk Ocakları ve onun yayın organı *Türk Yurdu*'nun dönemin kültür çevrelerindeki etkisi 1931 yılında ocağın kapatılıp yerine Halkevlerinin kurulmasına kadar olan zaman içerisinde ocak üyelerinin entelektüel kimliğiyle devam etti.[571] Böylece Halkevleri, Türk ocaklarının mirasıyla sağlam temeller üzerine inşa edilirken, II. Meşrutiyetten beri yapılmak istenen bir çok faaliyet Halkevlerinin bünyesinde gerçekleşecekti.

---

[566] Ersanlı, a.g.e, s.91; Aykut Kazancıgil, "Milli Tetebbular Mecmuası", s.138,

[567] 31 ağustos 1911 Sarınay,*a.g.e*, s 124; Türk Yurdu dergisinin ilk sayısında maksad ve meslek adlı giriş yazısında şunlar yazılıydı. "Türklüğe hizmet etmek, Türklere faide dokundurmak istiyoruzu. Maksadımız işte budur. Maksada irişmek için hangi yollardan yürüyeceğimizi, mecmuamızın münderecatı göstereceğinden mesleğimizin teşrihini fazla buluyoruz. Tanrı yardımcımız olsun!" s. 1

[568] Sarınay, *a.g.e*, s. 129- Türk ocakları 25 mart 1912 de kuruldu. Sarınay, *a.g.e*, s. 141

[569] Sarınay, *a.g.e*, s. 130.

[570] Ersanlı, *a.g.e*, s.91

[571] Etienne Copeaux, *a.g.e*, s.39.

III. 1.2. Halkevleri

Cumhuriyet Halk Partisinin görüşüne göre milletin hususi vasıtalarına uyacak yollardan yürüyerek her derecedeki formel eğitim dışında onu bir halk terbiyesi ile yükseltmek elzemdi. Bunun için cemiyet hayatının ve kültür hayatının yeni anlayışlar ile ve cemiyetin kendi unsurlarından kurulacak yeni ve milli bir teşekkülün çalışmasıyla beslenmesi düşünülmüştü. Bu fikir Cumhuriyet Halk Partisinin 1931 yılında toplanan üçüncü büyük kongresinde yapılan nizamnamesine halkevleri adında yeni bir oluşumun sokulmasıyla neticesini verecekti.[572]

Cumhuriyet Halk Fırkası Halkevlerinin kurulmasıyla ilgili kararını 1 Mart 1932 tarihli genelgesiyle kendi örgütüne duyurmuştur. Nisan 1931 de yapılan kurultayda Türk Ocaklarının partiye dâhil olmasıyla Halkevlerinin kuruluşu süreci başlamıştır. Kuruluş sonrasi faaliyetleri Halkevleri'nin kapatılacağı tarihe kadar devam edecektir. Halkevi benzeri bir örgütlenmenin tarihi arka planı II. Meşrutiyet dönemindeki yoğun örgütlü faaliyetlere dayanmaktadır. Halka ulaşarak onu değiştirme fikri meşrutiyet öncesi aydınlarının gazete ve dergi yoluyla yapmaya çalıştıkları bir uğraşıydı. İdeolojik donanımlı örgütlerle yürütülen bu faaliyetler Halka doğru hareketiyle daha belirgin hale gelmişti. Ziyaeddin Fahri *Ülkü* mecmuasında "Halkevlerinin Tarihi" üzerine yazdığı bir makalesinde Halkevlerinin geçmişinin eski olduğunu Türk Ocakları'yla 1928' de Ankara ve bazı Anadolu şehirlerinde kurulmuş olan Halk Bilgisi derneklerinin kaynaştırılması suretiyle vücuda getirildiğini yazıyordu. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'ysa benzer bir yaklaşımla Halkevlerinin vazifelerinden olan halk terbiyesi meselesinin meşrutiyetten beri var olduğunu Cumhuriyet öncesi kurulan bazı derneklerin de bu amacı güttüğünü belirtmişti.[573]

Halkevlerinin Osmanlı döneminde kurulmuş benzerleriyle ilgili bağlantı örnekleri artırılarak verilebilir. Bunun en açık örneği Türk Ocaklarının kapatılmasıyla birlikte, onun mirası üzerinde Halkevlerinin ortaya çıkması ve Türk Ocaklarının kurumsallığının tamamıyla halk fırkasına devredilmesidir. Halk fırkasını Türk

---

[572] Server İskit, *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, 2. Baskı Ankara 2000, s.163; Halkevleriyle ilgili bkz. Anıl Çeçen, *Halkevleri,* Ankara 1990; *Kebikeç*, Sayı 3, 1996, Halkevleri Dosyası

[573] Nurcan Toksoy, *a.g.e,* s.29.

Ocaklarından ayıran en temel farksa Kemalizm ideolojisinin halka yayılmasıyla ilgili misyonudur. Esas itibarıyla Türk ocaklarına hâkim olan modernleşme projeleri aynı esasları savunan ve bunların yerleşmesine çalışan Kemalizm'e de kaynaklık etmişti. Bu anlamıyla ocağın faaliyetleriyle inkılaplar arasından problem yok gibiydi. Devletin resmi ideolojisi olacak olan Kemalizm'in prensiplerinin olgunlaşması otuzlu yıllarda oldu. Bu prensiplerin halk arasında yaygınlaşması da doğrudan Kemalistler tarafından kurulmuş örgütlerle olabilirdi. Kemalist inkılap geçmişten intikal etmiş organizasyonları ihtiyacı olduğu sürece taşıdı, sonrasında ya dönüştürdü ya da kapattı. Türk Ocaklarının nihayet noktası da bu oldu.

Halkevlerinin ne için kurulduğunu dolayısıyla misyonunu 6. Kuruluş yıldönümünde Şükrü Saraçoğlu kısaca şöyle açıklıyordu;"Atatürk inkılapları prensiplerinin halk arasında yayılması derinleşmesi ve kökleşmesidir.[574] Halkevlerinin misyonunun bu olduğu Halkevleri açılışları yıldönümlerinde sürekli tekrar ediliyordu.[575] Mesela Aydın Halkevi'nin açılışına "Türküm" diyen her yurtdaş davet edilmiş törene başlamadan önce bina ağzına kadar dolmuş, taşmış, bu açılışta Aydın milletvekili ve Fırka temsilcisi Adnan Bey bir açılış konuşması yapmıştı. Bu konuşmada Halkevi'nin misyonu ve öneminden bahsederken şunları söylüyordu:

> "Halkevleri cemiyeti ve milleti yükseltmek için cem'i mesainin toplandığı çatı olacaktır. Tehalüf ve teazzi etmeğe başlayan cemiyet hayatımızda Halkevlerinin açılması bir merhaledir, bir tarih başlangıcıdır. Bu teşekküle çok büyük ihtiyaç vardır. Çünkü; dini ve siyasi sultanın tahakkümünü yıkmakla terakki manialarını yok eden inkılabımız, Halkevleriyle medeniyet ve yükselme yolundaki zaferlerini tamamlayacaktır."[576]

Halkevleri bu faaliyetlerinin dışında özellikle mecmua yayını olmak üzere yayıncılık vasıtasıyla bu hedeflerin daha geniş kitlelere ulaşılmasına çalışılmıştır. Mesela,

---

[574] Nurcan Toksoy, *a.g.e*, s.13

[575] Mesela, *Ülkü* mecmuasının Mart 1936 tarihli 37. sayı s.6 da N. Kansu'nun halkevleri hakkında verdiği söylev şöyledir; "Sayın baylar bayanlar her yıl yurdun her bucağındaki halkevlerinde bugün içten tören yapılır .Bu törenlerle hem bir yıl çalışılarak cemiyetin türlü cepheli ihtiyaçlarından bir kaçını karşılamaya uğraşmış ve yeni çalışmalar için hazırlanmış halkevlerinin yıldönümü hem de bu halkevlerinin ülkülü ve şuurlu çalışmalarına çalışmalarına katılacak yenilerinin açılışları kutlanılır.Bu münasebetle bugün memleketin 136 yerinde bir çok yurttaş bu çatıların altında toplanımş bulunuyor.Hepsi bir heyecanı bir ülküyü selamlıyor. Radyo bu mutlu hadiseyi yurdun her köşesine yayıyor.Memleket yayını bu hadiseyi anacak...":

[576] *Aydın Halkevi*, a.g.e, s. 8.

Halkevlerinin en önemli yayın organı olan *Ülkü*'nün birinci sayısında Recep Peker *Ülkü*'nün niçin çıktığını şöyle açıklamıştır:

> "Ülkü karanlık devirleri arkada bırakarak şerefli ve aydınlık bir istikbale giden yeni neslin heyecanını beslemek cemiyetin kanındaki inkılâp unsurlarını ısıtmak ileri adımları sıklaştırmak için, ülkü bu büyük yola katılanlar arasında kafa birliği gönül birliği ve hareket birliği yapmak için, ülkü milli dile milli tarihe milli sanatlara ve kültüre hizmet için, ülkü bütün bu gayelere hizmet yolunda çalışan halkevlerinin ruhundaki hararetı yazı vasıtalarıyla yaymak için çıkıyor."[577]

Cumhuriyet Halk Fırkasının amblemi olan oklarında sembolleşen halkçılık, inkılapçılık, devletçilik, cumhuriyetçilik, laiklik, milliyetçilik gibi ilkelerin yaygınlaşmasında ordunun ve okulların gördüğü işlevin yanına halkevlerinin kamusal alan dışındaki faaliyetleri de eklenmiştir.[578] Halkevlerinin bu faaliyetleri arasında tarihle ilgili çalışma yapan şubeler kurması dikkat çekicidir. Bu şubeler vasıtasıyla tarihin popülerleşmesine katkıda bulunulan çalışmalar yapılmıştır. Çalışmaların ortaya çıkan neticelerinden sonraki yıllara aktarılan en önemli ürünleri arasında tarihle ilgili geniş malzeme sunan kitap ve dergiler olmuştur.[579] *Ülkü* başta olmak üzere taşra Halkevleri tarafından çıkarılan dergiler, yayınlanan kitaplar o güne kadar yapılmayan bir faaliyetin ürünüydüler. Buna benzer faliyetleri yapması için kurulan ilk kurum Tarih-i Osmani Encümeniydi. Tarih-i Osmani Encümeni kurulduğunda taşraya gönderilen yazılar arasında mahalli idarelerin bölgelerindeki tarihi envanterin çıkarılması konusunda çalışmaları istenmiştir. Daha önceden belirtildiği gibi bu uygulama tam olarak gerçekleştirilememiştir.. Halkevleriyse kurmuş olduğu tarih, dil ve müze gibi şubelerle bunu gerçekleştirebilmiştir. Bütün bu şubelerin birbiriyle ilintili olan ağında tarih ve halk edebiyatı çalışmalarının ürünleri daha fazla olmuştur.[580]

---

[577] " *Ülkü* Niçin Çıkıyor" , *Ülkü*, Sayı 1, c. 1 Şubat 1933

[578] Nurcan Toksoy, *a.g.e*, s. 31

[579] Nurcan Toksoy, *a.g.e*, s. 50

[580] Tarihi Osmani Encümenin bu türden faaliyetleri yapan ilk kurum olduğunu söyleyebiliriz. Bunun için bk. Turan Yazgan, *Tarih-i Osmani Encümeni*..., 68-70.sayfalar.Ayrıca 32-36.sayfalara faaliyetlerin bütün vilayetlerde organize edilmesiyle ilgili olarak bakılabilir.

III. 1.2. 1. Halkevlerinde Tarih; Her Yerin Tarihi

Önceki bölümlerde belirtilmeye çalışıldığı üzere 1930'lu yıllar tarih ve dil seferberliğinin ilan edildiği bunun için yapılması gereken ne varsa yapıldığı yıllar oldu. Birinci Türk Tarih kongresinde tarih tezi, ardından güneş dil teorisi ortaya atıldı, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kurulması, İkinci Türk Tarih Kongresinin yapılması, arkeolojik kazılar ve Halkevleri şubelerinde tarih çalışmaları hep bu yılların ürünüydü. Türk Tarih Teziyle ileri sürülen "medeniyet kuran millet" fikri muasır medeniyete ulaşmayı halkı için hedef haline getiren ideolojiye itici bir güç sağlamıştı.[581] Anadolu topraklarının her tarafında geçmişte bu halkın kurduğu medeniyetlerin eserleri vardı. Bunlara sahip çıkılmalı, halk bunun için bilinçlendirilmeliydi. Bunun ötesinde halk edebiyatı ürünlerine, etnografik malzemeler, diğer kültür ürünlerine sahip çıkılmalı, bunlar bu konuda şuurlu topluluklar tarafından bir an önce gün yüzüne çıkarılıp değerlendirilmeliydi. Halkevlerinin önemli misyonlarından biri bu faaliyetlerin yürütülmesi olacaktı. Bütün taşrada örgütlenen yapısıyla Halkevleri, bünyesinde kurulan şubeler vasıtasıyla bu işlevi yerine getirecekti. Halkevi şubelerinin alt şubelerinden biri dil tarih edebiyatı içerecek şekilde örgütlendi. Bunun dışında güzel sanatlar, temsil, spor şubesi, ictimai yardım şubesi, köycüler şubesi, müze ve sergi şubesi gibi kısımlar açıldı.[582] Müze ve sergi şubeleri kendi bölgelerindeki tarihi eser ve abidelerin tespitine ve korunmasına çalışacak, zayi ve harap olma tehlikesi olanlar merkeze bildirilecek, bununla beraber etnografik malzeme toparlanmaya çalışılacaktı.[583]

---

[581] Aslında ardına düşülen muasır medeniyet seviyesi tarihe ve dile yeniden yönlenmenin zihni arka planımını belirliyordu. Geçmişte var olmuş küllenmiş efsanevi bir döneme dönerek geleceğe sıçrama arzusu bu dönemin geçikmiş ulusçuluklarında belirgindir. Franz Fanon'un benliğini yitirmeden canlanma arzusu batının tarihsizleştirmek istediği toplumların anlaşılabilir ve meşru tepkileridir, görüşüne katılmamak olanaksızdır. *Kemalizm,* s 419

[582] Server İskit, *a.g.e,* s.163; 1933 Yılında Basılan *Aydın Halkevi* Broşürü, bir halkevi temsilciliğinde oluşturulan şubelerle ilgili örnekler vermektedir.

[583] Aydın Halkevinin müze ve şergi şubesinin müzeler kolu tarih şubesiyle el birliği yaparak geziler düzenlemiş bu gezilerde tarih eserleri tetkik edilmişti. Aydın bölgesindeki hem antik dönem hem de Osmanlı dönemi tarihi eserleri tespit edilmiş, kitabeler kaydedilmiştir. Ayrıca bir sıhhı müze açmıştır. Müze şubesi bununla kalmaz etnegrafik malzemenin toplanması içinde seferber olur. Sandık diplerinde kıyıda köşede kalan kıyafet giyime ait eşya ve avadanlıklarla da meşgul olmuş bununla ilgili bir müze oluşturmaya çalışmıştır. Bu tür eşyayı paralı veya parasız temin etmeye çalışmıştır. *Aydın Halkevi Broşürü*, s 30-31; Samsun Halkevi şubesinin müze ve sergi şubesinin faaliyetleri Aydın'a göre daha zayıf görünmektedir. Bölgede bulunan eserlerle ilgili toplantılar yapılmış, ayrıca bir önceki yıl açılana serginin benzeri bir sergi açılması düşünülmüştür. *Cumhuriyetimizin Yıldönümü Münabesebetiyle Samsun Halkevi*, Şems Matbaası Samsun 1934, s.52; Şehremini Halkevi'de 1936 yılı çalışmalarında imkansızlıklardan şikayet ederek raporuna başlar Müze ve sergi şubesi imkansızlık ve yetişmiş eleman sıkıntısından bahsetmektedir. Yinede çevrede tarihi çeşmeler tespit edilmiş ve tarihi eserlerin korunması için tedbirler alınmıştır. *C.H.P. Şehremini Halkevi 1937*, s 34; Ankara Halkevininin müze ve sergi

Tarih ve dil devrimlerin geniş kitlelere yansıması okullar dışında halkevleri vasıtasıyla olacaktı. Dil- edebiyat ve tarih şubesi bu görevi üstlendi.[584] Tarih şubeleri Türk milletinin köklü medeniyetini dünyada zaman ve mekan durumuna göre sürekli ve yaygın izlerini halka tanıtacaktı, ayrıca ortaya çıkan milli tarihin görüntüsü çıkaracakları dergilerde yayınlayarak halk bilgilendirilecekti. Dergiler için tarih konusundaki çizgi belliydi; tarih tezinin esasları. Türk milletinin mazisi bu tezle açıkça ortaya konulduğu gibi beşeriyet tarihinin benzersiz bir örneğini teşkil ediyordu. Kültür inkılabımız adlı yazısında Mehmet Saffet Türk dilinin de tarihi gibi dünyaya hakim olmuş bütün kavimlere esaslı bir medeniyet unsuru vermiş olduğunu zaten büyük ve medeni bir milletin başka türlü bir dili olamayacağını yazıyordu.[585] Mehmet Saffet, "Anadolu'da En Eski Türk Medeniyeti" adlı yazısında tarihte hiçbir ferdin Türk milletinin maneviyatı ile temsil edilen bir yüksekliğe ulaşamadığını belirtiyor ve Eti Türklerinin Anadolu'da oynadığı önemli rol üzerinde duruyordu.[586] Bu anlamda yazılar genellikle faaliyetlerle birlikte anıldıkları Halkevi dergi ve yayınlarında dikkat çeken bir söylemi oluştururlar. Mesela Ankara Halkevi Tarih ve Müze İşleri Şubesine göre en büyük medeniyetlere inkişaf sahası olan Türkiye bu medeniyetin binlerce eserini sinesinde saklamaktadır.

şubelerinin faaliyetleri arasında yayıncılık ve konferanslarların yanısıra Sinan günü ve sergisi yapılmıştır. *Ankara Halkevi 1938-1939 Çalışması*, s 45-46.

[584] " Aydın Halkevi,Tarih Dil ve Edebiyat şubesi faaliyetleriyle ilgili şunları yazmıştır; " Bir taraftan kitapların içine gömülerek ve zaman zaman harabelerde dolaşarak Aydın Tarihini bir çok vesaikle beraber canlı bir varlık halinde meydana çıkarmaya çalışırken öte taraftan dil inkılabı savaşında da Arapça ve Farsça Kelimelerin karşılıklarını ve mahalli halk lehçesinde kullanılan öz Türkçe kelimelerin asıllarını araştırarak dilimizi parazitlerden temizlemiye ve yabancı dillerin istilasından kurtarmaya ve milli harsın inkişafına hizmet ediyor ve bu maksatla halkı tenvir edici konferenaslar veriyordu...Şefimiz Büyük kurtarıcı Gazi Mustafa Kemal'in Samsuna çıktıkları günü Türk tarihinin dönüm noktası ve Türk Milletinin hürriyet ve istiklal günü sayan şube 19 Mayıs gün ve gecesini Gazi günü ve Gazi gecesi olmak üzere tespit etmiş ve bu büyük tarihi günü her sene merasimle kutlamayı ve bu suretle büyük adamın sevgisini sonuszu bri heyecean halinde gönülellerde yaşatmayı, Türk İnkilap tarihinin Halkevlerinden beklediği hizmetlerin en büyüğü ve en değerlisi saymıştır. Şube bir de gazi köşe ihdasını kararlaştırmış ve bu fikir çarçabuk muhite yayılarak benimsenmiş ve orta mektepte bir gazi köşesi yapılmıştır. Halkevi çatısı altında da bir gazi köşesi yapılması için teşebbüsatta bulunulmuştur. Menemende başkaldıran irticain mazlumu kurbanı şehit Kubilay'ın yüksek kahramanlık ve fedakarlık hareketini taziz ve takdis için şehit düşütüğü güne rastılyana her yılın 23 birinci kanununda Kubiley ihtifali yapmayı tarih, dil ve edebiyat şubesi milli bir borç ve vazife bilmiştir" s.14-15; Bu şubelerin kuruluşuyla ilgili NecipAli Bey'in nutku bkz. *Ülkü* sayı 2 c. 1 Mart 1933, s.16

[585] *Ülkü,* sayı 5 haziran 1933, s. 352; Dergilerin hakli bilgilendirmesi konusunda Toksoy, *a.g.e*, s.156.

[586] "Anadolu da En Eski Türk Medeniyeti; Etiler", Mehmet Saffet, sayı 21, İkinci Teşrin 1934 c. 4, s.165; Ankara Halkevi Tarih ve Müze işleri çalışmalarını şöyle sınıflandırır. a-Tarihi eserleri tanıtmaka ve bunların muhafazası için halkı tenvir etmek, b-Tarihi eserlerin resim ve planlarını hazırlayıp sicillerini tanzim etmek c- Neşriyat, d-Konferanslar. *Ankara Halkevi 1940 Çalışmaları.* Kitapçığın kapağında " Ankara Halkevine 1940 yılı içinde 635..501 yurtdaş geldiği yazılıdır.; Sade antik dönem değil Milli Mücadele dönemiyle ilgili vesika ve fotoğraf toplanıyor ve ayrı bir eser çıkarılmaya uğraşılıyordu. *Samsun Halkevi*, s 24; Şehremini Halkevinde Türklerin Anayurdu neresidir, Sümerler ve Sümer Medeniyeti konulu konferenslar verildi. *CHP Şehremeni Halkevi*, s. 25

Toprakların altında ve üstünü dolduran bu eserleri halka tanıtmak bunların medeniyet tarihi ve Türk tarihi için haiz olduğu önemi anlatmak vazifesini üzerine alan Tarih ve Müze Şubesi bu maksatla " Yurdumuzun eski eserlerini koruyalım" başlığı altında propaganda levhaları hazırlatmıştır.[587] Türk Tarih Tezi Anadolu coğrafyasının antik devirleriyle ilgili bağı sağlamlaştırırken bunun mahalle düzeydeki temsilcileri halkevi şubeleri oluyordu. Bunlar somut çalışmalarla belirginleşirken ideolojik söylemle ifade edilen yakın tarih inşası da Halkevlerinin birinci dereceden misyonu oldu. Mesela *Ülkü'* de Kemalizmin ideologları tarafından yazılan dil ve tarihle ilgili yazılarda Osmanlıca'nın ve Osmanlıların Türk tarihi içindeki yeri olumsuzlaştırılıyor, yeni rejimin bu konudaki rolüne dikkat çekilerek uzak mazinin büyüklüğü açığa çıkarılmaya çalışılıyordu. Dolayısıyla yapılan reformlar Osmanlıyla bütünleşen geçmişin olumsuzluk imgesi karışısına çıkan olumlu imgenin işlevselliğiyle toplumsallaştırılıyordu.[588] Cumhuriyet'in tarihi bu olumsuz imgenin üzerine inşa edilirken hem teorik hem de pratik olarak bu tarihin içselleştirilmesine çalışılıyordu. 19 Mayıs 1919 Atatürk'ün Samsun'a çıktığı ve bazı yerlerde geçtiği şekliyle Cumhuriyet tarihinin başlangıçı olarak olarak görülürken, bugün her yıldönümünde kutlanarak tarihi bir olgu toplumsal işlev görüyordu. Mesela Ordu ilinde yapılan bir 19 Mayıs bayramıyla ilgi Halkevi yayın yapmıştı. Yayını hazırlayan Ordu Halkevinin Dil Tarih ve Edebiyat Şubesi üyelerinden Sıtkı Can'dı. Girişte Atatürk resminin altındaki cümleler yeni tarih oluşturmanın ifadesi olarak önemliydi." Türk Milletinin kara talihini 19 Mayısla aydınlatan bize hür ve müstakil bir vatan bağışlayan En büyüğümüz Atatürk" Bu ifade 19 Mayısı bir başlangıç olarak görüyordu.[589] Cumhuriyet kutlamalarının yanı sıra Lozan günü, Montrö, Dil Bayramı, Hatay'ın kurtuluşu vb. kutlamalar Halkevlerinin tarih

---

[587] Ankara vilayetinin arkeolojik haritasını hazırlamaya başlayan şube bunun bitiminden sonra vilayet dahilindeki ören, hüyük ve diğer mimari eserlerin muntazam sicillerinin yapılacağını belirtir. Bu işlerle ilgili tarih fakültesinin genç mezunları meşgul olmaktadır. S. 45 *Ankara Halkevi 1940 Çalışmalar.*

[588] Necip Ali, "Türk Soyu ve Türk tarihi" *Ülkü,* sayı 22, Birinci Kanun 1934, s.246-247. Necip Ali'nin burada verilen konuşmasında yeni Türkçeleştirme faaliyetlerinin etkisinde anlaşılması zor bir dil kullandığı görülüyor; İbrahim Necmi Dilmen, "Radyoda Konuşma", *Ülkü*, sayı 32, Birinci Teşrin 1935 cilt 6, s.81-82; Ayrıca bkz. s.88.

[589] " 19 Mayıs öyle bir irtifatdır ki Sakarya boylarında granit bir varlık, İnönü kıyılarında bir kasırga olmuş Dumlupınar ufuklarında bir bora, bir tayfun şeklinde gözükmüş bir sarsar kesilmiş yurdumuzun batı köşelerine yerleşmek isteyen düşmanların kimini Sakarya'nın gür sularına karıştırmış, Kimini Eğe önlerinde boğmuştur. 19 Mayıs karanlık günlerimizin bittiğini ulusa müjdeleyen bir ışıktır. O aydınlık değil midirki ağlayan gözelere sevinç ümidsiz kalplere iman çöken hanımlara saadet, tütmeyen ocaklara mutluluk getirmiştir. İnkilap tarihimizin dönüm noktası onunla başlar. Saraya o gün kafa tuttuk, zulme o günden beri boyun eymiyoruz." Sıtkı Can, *Ordu İlinde 19 Mayıs Bayramı*, Ordu Halkevi Neşriyatından; 4, Gürses Basımevi Ordu 1938, s. 1; Ayrıca aynı eser s.41.

şubelerinin ilgi alanındaydı. Bununla ilgili programalar yapıyordu. Mesela Şehremeni Halkevinin Lozan günü programında binanın her tarafı donatılmış muhtelif yerlere " İnönü ün, Lozan Akgün savaşıdır" şeklinde afişler asılmıştı.[590]

Yakın geçmişle ilgili olarak Cumhuriyet Tarihi yukarıda anlatıldığı şekilde kurgulanırken, uzak geçmişle ilgili olarak Türk Tarih Tezine uygun tarih şuurunun halk arasında yaygınlaştırılması devlet büyüklerinin sürekli gündemindeydi. Bununla ilgili olarak 27 Ağustos 1935' de İstanbul'da Florya deniz köşkünde, tarihin halka yaygınlaştırılması konusunda önemli sonuçlar çıkan bir toplantı yapılmıştı. Bu toplantı da Türk tarihini halka öğretmenin yolları üzerine konuşuldu. Toplantıyı iç işleri bakanı Şükrü Kaya açmış daha sonra Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin ikinci başkanı Bayan Afet toplantının değerini anlatan bir konuşma yapmıştır. Bu toplantıda Afet Hanım kültür bakanlığının kendilerine bir program verdiğini, bununla ilgili çalıştıklarını ve hükümetin bu konuda kendilerine destek verdiğini belirtmişti. Afet İnan programın dördüncü maddesini şöyle açıklıyordu:

> "hükümet otoritelerinin ve urayların ilgisi, kovalaması ve soravı, cumhuriyet halk partisinin halkevlerine ve parti kurumların açtıracağı sürekli, usanmaz bir propaganda kınavı ile ve basın genel Direktörlüğünün gözeti ve kovalaması altında günlük gazete ve dergilerde yaptırılacak sürekli dokunaklı halka özgü yayımları ile bu ulusal tarih mallarını asıl iyesi olan Türk halkına korutmak."

Bu anlaşılması güç açıklamada parti, gazete ve dergilerin halka tarih şuurunun verilmesindeki rolü üzerinde duruluyordu. Halka verilmesi gereken şuurun esası şöyleydi: Türk milletinin tarihi şimdiye kadar tanıtılmak istenildiği gibi Osmanlı tarihinden ibaret değildi. Türkün tarihi daha çok eskiydi ve bütün milletlere kültür ışığını saçmış olan ulus Türk ulusuydu."[591]

Konuşmasında Orta Asya'dan yayılma tezinden de bahseden Afet Hanım bununla ilgili daha tafsilatlı bir eser üzerinde çalıştıklarını belirtir. Şimdilik mektep kitaplarında bunun yazılı olduğunu söyler. Yaptıkları çalışmayı cihana ilmi bir eser olarak

---

[590] CHP *Şehremeni Halkevi*, s.26; Kutlamalar için bkz. *Ankara Halkevi 1938-1939 Çalışmaları*, s. 8.
[591] Afet İnan, "Türk Tarihine Önem", *Ülkü*, c. 6, 31 Eylül 1935, s.5.

vereceklerini, şimdi istediklerinin halka bu esaslı fikirleri mümkün olduğu kadar yaymak olduğunu, bunun için halka kendi tarihinin en doğru şekilde öğretilmesinin lüzumunu vurgular. Memleketimizde Osmanlı ve Selçuk devrinden kalma bir çok eserler vardır. Bunların ömürleri küçük himmetlerle uzar. Daha bir çok eserler vardır ki halk tarafından dağıtılmış ve değerleri bilinmemiştir. Bilhassa Osmanlı devrinin son yıllarındaki tarih bigâneliği yalnız küçük eserleri değil birçok büyük eserlerin bile yabancılar tarafından götürülmesine sebep olmuştur.Anadolu'daki eserlerin tespitini bu şekilde yapan Afet İnan, memlekette tarih ve arkeoloji zevkinin uyandırılmasını ve tarihe olan sevginin artırılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Bunu yapabilmek için Türk milletinin kültür zenginliği ve ulusal büyüklüğünün göz önünde bulundurulması hedef edinmiştir. Ayrıca halkın Türkiye'deki tarih eserlerinin korunmasını bir millet vazifesi olarak algılamasına çalışılması gerektiğini belirtmiştir.İnan'a göre hükümetin eski eserleri korumak için yaptığı teşebbüste halkın yardımının önemi kadar, bu eserlerin halk tarafından tahrip edilmemesi ve korunması lazımdır. Çünkü bulunan veya bulunacak olan her anıt bu memleketin ve bu ulusun müşterek malıdır. Tarih eserlerini korumayı herkes ulusal bir borç olarak görmeli ve bulunan eserleri hükümet görevlilerine vermeyi ödev olarak bilmelidir. Halktan eski eserler konusunda bu beklentilere rağmen, aksi olaylar olduğu da görülmektedir. Mesela para kazanma endişesiyle yapılan satışlar olduğu bilinmektedir. Bunun önüne geçebilmek için halka, bulunan herhangi bir eserin hükümet görevlilerine gösterilmeden satılamayacağı, bunları ilgililere göstermeden yabancılara satmanın kendi tarihini kendi benliğini yabancıya satmak gibi olacağı, bunun da Türk milletine ve Türk kültürüne karşı affolunmaz bir cinayet olacağı şeklinde bilinç kazandırılmalıdır. Bu şekilde çalışarak elde edilecek eserleri her şehir bir arada toplamakla bu ideale doğru olan yürüyüşte kendi ödevini yerine getirmiş sayılacaktır. Bu ödevin daha iyi yapılması için teşvik olarak ikramiye verilmesi düşünülmelidir.[592]

Halka bu konuda vazife verilirken halkın bu vazife karşısında nasıl bir pozisyon aldığı konusundaki bilgiler de derginin sayfalarına yansımıştır. Mesela, Adana'da bir kasap Roma devrine ait bir vazo parçası bulmuş ve bunu doğrudan Atatürk'e göndermiştir. Diğer taraftan Afet Hanım'ın Ankara'da tarih dersi verdiği öğrencileri ne bulurlarsa

[592] Afet İnan, a g m, s. 6, 7

okula getirmişlerdir. Afet Hanım gösterilen ilgiden çok memnundur. Öğrencilerin bu ilgisinin ailelerine ve tanıdıklarına da aşılandığını gördüğünü belirtir. Konuyu destekler mahiyette bir vaka daha anlatır; kendisine bir İznik ziyaretinde iki yıldan beri mevcut olan eski eserler deposu gösterilmiştir. Bu depo bir öğretmenin kendi insiyatifiyle kurulmuş ve bu öğretmen kendisiyle birlikte öğrecilerinin bulduğu küçük büyük bir takım eserleri orada toplamıştır. Afet İnan için bu tür örnekler sevindirici gelişmelerdir. Türkiye genelindeki bütün Halkevlerinde buna benzer misallerin olduğu Halkevlerinin yayınlarından anlaşılmaktadır.

Halkevleri bu örneklerle birlikte özellikle tarih çalışmalarında alınan kararlar doğrultusunda Türk Tarih Kurumu'na bağlı kalmış ve bu yolda kurumun direktifleri üzerinde hareket etmiş, tarihi eserlerin ve anıtların korunması için yayınlar yapmıştır.[593] Halkevlerinin dil ve tarih şubelerinin yazılar, konferanslar ve sohbetlerde sürekli tekrar eden en büyük görevi, Türk Tarih Kurumu'nun incelediği, derinleştirdiği ve yaydığı Türk Tarih Tezine her üyenin canla başla çalışmasıyla elden geldiği kadar yeni malzeme, yeni deliller katabilmektir. Netice olarak Halkevlerinin tarih konusunda vazifesi Türk milletinin eskiliğini, büyüklüğünü, ustalığını tanımak ve tanıtmak olmuştur.[594] Halkevlerinin bu misyonu yerine getirebilmek için yaptığı coşkulu çalışmalarını yayınları vasıtasıyla takip etmek mümkündür. Mesela *Ülkü* mahalli yayınları tanıttığı yazılarında taşradaki çalışmalarla ilgili bilgi vermiştir. Halkevlerinin mecmua ve kitap halindeki yayın faaliyetlerine hız vermesi ve kazalarda bile mecmua çıkarması ülkedeki birçok aydına, kitap ve yazı yazma zemini hazırlamıştır. Mesela taşrada görev yapan tarih öğretmenleri öncelikli olarak tarih şubelerinde görev almışlar ve gönüllü olarak pek çok verimli çalışmalarda bulunmuşlardır.[595]

Halkevlerindeki tarih çalışmaları 1940 yılına gelindiğinde epeyce mesafe kat etmiştir. Bu durum biraz da sürekli yeni şubeler açılmasıyla ilgilidir. Her şube varlığını belli etmek için faaliyetler yapmak zorundadır. Merkezden çevreye doğru yayılan tarih seferberliği, mahalli şubelerin bir çoğu tarafından iyi değerlendirilmiştir. Bir çok yerin tarihine dair vesika ve bilgi bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Bir araya getirilen

[593] Toksoy, *a.g.e*, s. 194
[594] Serap Taşdemir, *a.g.e*, s.95-96; Toksoy, *Bir Kalkınma Modeli Olarak Halkevleri*, s.183.
[595] Toksoy, *a.g.e*, s. 184-185

materyal dergilerde makale şeklinde veya kitap halinde yayınlanmıştır. Halkevlerinde yapılan araştırmaların ve ortaya konulan eserlerin sonraki dönemlere aktarılan en önemli çalışma örnekleri tarih tetkikleri olmuştur.[596] Halkevlerinin tarih şubeleri il ve ilçelerin sınırları içindeki tarihi eserleri ve tarihi şehir harabelerini araştırmak için bazen günlerce süren tarih gezileri düzenlemişlerdir. Afyon halkevi 255 kişilik dört tarih gezisi düzenlemiş olup Isparta Halkevi'de Söğüt ve çevre dağlarında altı gün devam eden tarih araştırmaları yapmıştır.[597] Spor ve köy gezilerinde bile gidilen bölgenin tarihi eserleri ziyaret edilmiş, bunlarla ilgili tetkik yapılmış bu araştırmalar Halkevlerinde ki sohbetlerde dinleyicilere anlatılmıştır. Mesela Kayseri'ye bağlı Argıncık köyü ve Talas nahiyesine yapılan gezi notları yayınlanmıştır. Bu yayında Argıncık köyü ve Talas nahiyelerinde yapılan tarihe dair tespitler de bulunmaktadır. Argıncık köyündeki tespitlerde Haydar Bey köşkü adı verilmiş olan eski bir yapının tespiti yapılmış, köyün tarihine dair toplanan bilgiler hülasa edilmiştir. [598] Talas nahiyesine yapılan gezide de nahiyenin tarihi tespit edilmiş, tarihi binaların fotoğrafları çekilmiş ve yayınlanmıştır. Tetkik amaçlı köy gezileriyle ilgili verilen bilgiye göre her hafta Pazar günü yapılan bu gezilerin büyük rağbet gördüğü anlaşılmaktadır. Köylüler şehirden gelen bu kişilere sıkıntılarını anlatabilmişler, doktor görmüşler ve hastalıkların tedavisi konusunda gereken ilacı bedava alabilmişlerdir. Ayrıca bu gezilerde yoksullar sosyal yardım heyetlerinin somut yardımıyla karşılaşıyor, bununla birlikte köylü gelen heyetin öğütleriyle aydınlatılmıştır. Bu tespitler şu ifadelerle devam eder;

" Köylü şimdiye kadar görmediği gösteriden dolayı seviniyor, kendi ayağında, köyünde dertlerinin dinlenmesinden ötürü büyük sevinç duyuyor, Cumhuriyet rejimini; Bu rejimin alakasını bağrında sıkıyor, Cumhuriyet Atasının güneşi altında ısınıyor, bu yoldan ömrünün sonuna kadar gitmeyi ahdediyor, evladlarına aynı dersi veriyor ve bu rejimden hiç ayrılmamalarını vasiyet ediyor"[599]Mahalli tarih tetkikleri arasında

---

[596] *CHP Halkevleri 1940* , s. 13; *Ankara Halkevi*, Ankara 1933, s.19; Toksoy, *a.g.e,* s.173.
[597] Toksoy, *a.g.e*, s. 188.
[598] *Kayseri İlbayı Adli Bayman'ın Başkanlığı Altında Yapılan Köy Gezileri Tetkik Notlarıdır*, Seri 4 Argıncık Köyü, Kayseri Vilayet Matbaası 1937.
[599] *Kayseri İlbay Adli Bayman'ın Başkanlığı Altında Yapılan Yaya Köy Gezileri Tetkik Notlarıdır*, Seri 5 Talas, Kayseri Vilayet Matbaası 1938, s.52; Köylü böyle şehirlinin ve hükümet erkanının kendisi ile alakalandığı görünce mest oluyor.heyecandan, sevincinden bayram yapıyor. Gezi kafilesi köyün içine geldiği vakit kadın, erkek, çocuk, hep yaşayın, varolun, yaşasın Cumhuriyet hükümeti, yaşasın hepimizin atası (Atatürk) sadalarını ayyuka çıkarıyorlar. Bu gezi günleri mahşeri bir gün halini andırıyor. Köylü ağlıyor, şehirli ağlıyor, şehirli seviniyor, köylü seviniyor. İşte bütün bu ruhi haller ve sevinç göz yaşları

Anadolu'da ki yer isimlerinin Oğuz boylarıyla ilgisi üzerine çalışmalar da yapılmıştır. Mesela, Çorum Halkevi tarafından yürütülen çalışmalarda vilayetteki yer isimlerinin Türk boylarıyla ilişkisi üzerinde durulmuş, aynı şekilde Isparta Halkevi'nde de buna benzer bir çalışma yapılmıştır.[600]

Halkevleri'nin tarih şubeleri kuruluş amacı doğrultusunda il ve ilçelerin genel tarihiyle birlikte, Milli Mücadelenin mahalli tarihiyle ilgili çalışmalara ayrı bir önem vermişlerdir. Mesela Afyon ve Gaziantep Halkevlerinin tarih şubeleri *Milli Mücadelede Afyon* ve *Milli Mücadelede Antep* üzerine kitap hazırlayarak bu konudaki çalışmaların örneklerini vermişlerdir. Adana Halkevi'yse kurtuluş tarihine ait soru isimli bir anket bastırıp dağıtarak savaş günlerinin bütün hatıralarını toplamaya başlamıştır.[601] Ankara Halkevi edebiyat kolu bütün bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde önder rol üstlenerek bütün taşra Halkevlerine bulundukları yerlerin keşfedilmemiş kabiliyetlerinin bulunup, tanıtılması görevini vermiş ve ülkedeki bütün yetenekli edebi şahsiyetler tespitine çalışılmıştır. Böylece halkın ruhuna sindirilmesi gereken inkılap fikri edebiyatçılar vasıtasıyla halk arasında işlenmeye çalışılmıştır. Şirler, destanlar ve piyesler oluşturulmuş bu eserlerin esas karakteri olan kahramanlar tarih bilincinin oluşmasında kullanılmışlardır. Mesela *Akın, Mete, Atilla* gibi piyeslerle Türk milletinin tarih içindeki büyük kahramanlık rolü halka benimsetilmeye çalışılmıştır. Bütün Halkevleri bu piyeslerin oynatılmasıyla ilgili vasıta olarak düşünülmüş ve piyesler halkın anlayacağı şekle sokulmuştur. Türk tarih tezinin bütün Türkiye'de yayılmasında bu piyeslerin önemli rolü olmuştur. Özellikle çocuklar icin hazırlanmış olan *Beyaz kahraman, Ergenekon, Kızıl Çağlayanlar, Mavi yıldırım* gibi piyesler çocuklara bir güven sağladığı gibi geleceğe hazırlanma konusunda da fayda sağlamştır.[602]

Halkevlerinde tarih çalışmaları mili varlığın temel taşı sayılmış ve çalışmalar bu şekilde organize edilmiştir. Bütün şubeleri gibi tarih şubesi üyelerininde de vazifesini kuru ve

---

bizelere cumhuriyet rejiminin feyizli eserlerini göstermektedir. Şimdiye kadar düşünülmeyen hali nedir sorulmayan köylü köyününü kurulduğu gandenberi köyünde bir defa olsun mutasarrıfını valisini görmeyen köylü Cumhuriyet valisini partsini halkevinin erkanını memleketin münevveranını köyünde ve kendi hariminde görünce mest oluyor. Ve Cumhuriyet atasına duacı oluyor." *Argıncık Gezisi*, s.40

[600] Toksoy, *a.g.e*, s. 183, 184.

[601] Toksoy, *a.g.e,* s.187; Benzer çalışmalar kuruluş amaçları doğrultusunda bütün şubelerde yapılmaktadır. Bkz. *Aydın Halkevi*, s .14, *Samsun Halkevi*, s.24.

[602] Toksoy, *a.g.e*, s.240

nazari bir faaliyet olarak değil, bir inkilap heyecanı içinde yaptıkları bir misyon üslenmeleri gerekmiştir.Bütün Türk gençleri bu uğurda gereken her türlü fedakarlığı göstermek ve üslendikleri misyonu milli bir vazife olarak yapmakla sorumlu olmuşlardır. Bununla beraber mümkün olduğu kadar fazla insana bu bilinci aşılayarak, vazifenin önemini herkesin anlayacağı hale getirerek meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya çalışmışlardır.[603]

III. 2. POPÜLER YAYINLAR

Her türlü bilginin yaygınlaşmasında olduğu gibi, gündelik dile uyarlanmış tarih bilgisinin yaygınlaşmasında matbuatın rolü büyüktü. Matbu kitabın yaygınlaşması geleneksel bilgi kaynakları dışında üretilen bilginin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlıyordu.[604] Geleneksel bilgi kaynakları ağırlıklı olarak dini inançların kaynaklık ettiği bilgiydi. Batı da matbaanın kullanılmaya başlanmasıyla basılan ilk kitaplar da dini kitaplardı.[605] Halkın elinde kitapla dolaşması kilisenin hoşlanmayacağı bir durumun habercisiydi. Artık sadece soylulara ve papazlara mahsus olan kitap sokağa düşecek ve Katolik kilisesinin karşısına çıkacak reformcuların fikirlerinin yaygınlaşmasında etkili bir silah olacaktı.[606]

Matbaayı kullanmaya oldukça geç başlayan Müslümanlarsa kutsal kitabın baskısını çok sonraları özel izinle yapabileceklerdi. Hıristiyan matbaalarında ilk basılan kitapların din kitapları olmasının aksine ilk Müslüman matbaası olan Müteferrika Matbaası'nın bastığı kitapların dinî niteliği olmadığı gibi, bu nitelikte kitap basımından özellikle kaçınıldı.[607] Müslümanlar Hıristiyanların yüzyıllar önce matbaada basımını yapıp kullanmaya başladıkları popüler halk kitaplarını ancak on dokuzuncu yüzyılda taş basmacılığıyla

---

[603] Toksoy, a.g.e, s.187.

[604] " Bir sansasyon yaratmak isteseydim, bu noktada şöyle derdim., Erken yeniçağ Avrupası'nın düşünsel devrimleri-Rönesans, Bilim Devrimi ve Aydınlanma- adı verilen oluşumlar, belli birtakım pratik ve popüler bilgilerin yüzeye vurmasından (özellikle de basıma dökülmesinden) ve bazı yerleşik akademik kuruluşlarca meşrulaştırılmasından başka bir şey değildir." Peter Burke, *Bilginin Toplumsal Tarihi,* Çevieren; Mete Tunçay, 2. Basım, İstanbul 2004, s.15, ayrıca bkz. s.170.

[605] Gutenberg İncili'nin ilk basımıyla 15. yüzyılın sonu arasındaki 40 yılda Avrupa'da 20 milyon adet İncil üretildiği tahmin ediliyor. Benedic Anderson, *Hayali Cemaatler*, s.48.

[606] M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul 1993, s. 53; Benedic Anderson, *a.g.e,* s.54-55.

[607] Niyazi Berkes, *a.g.e* ;Orlin Sabev, *a.g.e*, s. 150.

birlikte yaygın hale getireceklerdi.[608] 19. yüzyıl o güne kadar sözlü olarak aktarılan ya da az bulunan bir yazmasından sesli olarak topluluğa okunan *Battalnâme, Cenknâme, Ahmediye ve Muhammediye* vb eserlerin ucuza mal edilen taşbaskıları sayesinde yaygınlaştığı yüzyıldı. Öyle ki, bu kitaplar, sonraki yüzyılda Anadolu'da eski harfleri okuyacak insanların olmaması, dolayısıyla geleneksel işlevininin kalmamasıyla, satılmak üzere sahaflarda ortaya çıkacak veya kütüphanelere bağışlanacak kitapların çoğunluğunu oluşturacaktı.

Modernleşme sürecinde dinî inançlar dışında gelişen tarih paradigmasıyla, Ortaçağın dinden kaynaklanan ve inanç alanının bir parçası olan tarih bilgisinin yerini yeniçağın bilimsel nitelikli araştırmaları almaya başlamıştı. Geleneksel bilgi kaynaklarının dışından bilgi alma imkanı doğan halkın, dini öğretilerin bir parçası olarak genellikle sözlü kültür yoluyla öğrendiği tarih bilgisi de değişmeye başlamıştı. Millet, ümmet, cemaat, kilise gibi dinsel bağlantılarla kurulan toplumsal yapılar, dünyevi bir yapı olan yeni formüle edilmiş millet yapısına dönüşüyordu.[609] Millet fikri dini, ait olduğu milletin tarihsel geçmişinin bir unsuru olarak algılarken, pagan geçmişiyle övünmekten de çekinmiyordu. Kutsal kitaplardan ve kutsal insanların menkıbelerinden aktarılan hikâyelerin yerine, uzak diyarlardan gelen haberler de tarihsel bir bilginin yerini tutuyordu. Gazete, günlük tüketilen bir bilgiyi sunuyor, verdiği haberin sonraki günlerde arayıcısı olmuyordu.[610]Haber alınabilir, satılabilir duruma geldiğinde tek sayfalı haber kağıtları doğmaya başladı. Böylece toplumsal yapıdaki değişmeyle paralel olarak matbuat alanında meydana gelen tekâmül batıda kitap türünün dışında yeni araçları da ortaya çıkarıyordu. Bu yeni araçlar gazete ve dergiydi.[611] Gazete ve derginin işlevi

---

[608] Bkz. Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Taşbasmacılığı*,2. Baskı, Ankara 2001; *Battalnâme, Cenknâme, Ebu Müslimnâme* tarzı eserler birinci bölümde görüldüğü gibi taşbasması olarak basılmıştı.

[609] "Belki'de bayat olan bu gözlemleri yapıyorum, çünkü batı Avrupa'da 18. yüzyıl yalnızca milliyetçiliğin doğum çağı değil, aynı zamanda dinsel düşünce tarzlarının da günbatımıdır. Aydınlanma çağı, dünyevi akılcılık çağı, beraberinde kendi modern karanlığını da getirdi." Benedic Anderson, *a.g.e*, s 25.

[610] " Kozmozoloji ile tarih ayırt edilmez, dünyanın ve insanların kökenleriyse özdeş kılan zaman tasarımıydı...Bir araya geldiklerinde bu inançlar, insanların hayatlarını eşyanın tabiatına sıkı sıkıya bağlamış, varoluşun gündelik dertlerine belli bir anlam vermiş ve çeşitli biçimlerde bunulardan kurtuluş yolu sunmuş oluyordu. İktisadi değişimin (toplumsal ve bilimsel) buluşların giderek artan ve hız kazanan iletişimin baskısı altında bu iç içe geçmiş kesinliklerin eşitsiz çöküşü-önce batı Avrupa'da daha sonra başka yerlerde-kozmoloji ile tarihi birbirlerinden hoyratça kopardı" Benedic Anderson, *a.g.e*, s.50-51.

[611] İnuğur, *a.g.e*, s.57-58; Peter Burke, *Bilginin toplumsal Tarihi*, s.168.

kitaba göre gündelik hayatla daha fazla ilişkiliydi. Ayrıca gündelik hayat eskisi gibi dinsel soruların verdiği cevaplarla idare edilmiyordu.[612]

Matbuatın her türlü ürünü kitap-gazete-dergi toplumsallaşabilmek için bilgi alışverişinde okuyucunun arz ve taleplerini dikkate aldığı gibi, arz ve taleplerin belirleyicisi durumunda da olmuştu. [613] Halk söz konusu olduğunda tarih bilgisi halka eskiden sınırlı olan bilgi kaynaklarının gittikçe arttığı bir tarih atmosferini sunuyordu. Bu atmosfer gündelik okuma alışkanlığına dönüşebilecek olan gazete okur-yazarlığı tarafından desteklenebilirdi.[614] Haberle elde edilen mekânsal anlamdaki ulaşılmazlık ve bilinmezlik tarih bilgisinin doğasındaki ulaşılmazlıkla birbirine benziyordu. Kamuoyunun ilgisini çeken olayları gündemine alan gazete, gündemin tarihle olan ilişkisi durumunda tarihi uyarlamayı kullanabilmekte mahirdi. Osmanlı gazeteciliği tarih tefrikalarıyla on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında bu uyarlamayı yapabilecekti.[615]

Halkın yazılı tarih metinleriyle olan irtibatı çok eski zamanlara dayanan bir olgu değildi. Yazılı tarih bilgisinin matbuat ürünleri tarafından yaygınlık kazandırılması ve doğrudan doğruya okuryazarlığı artıran okulların artışıyla paralel bir süreçte oluyordu. Bu durumu ders kitapları, diğer kitaplarla birlikte gazete ve dergi güçlendiriyordu.Dünya 15.yüzyıldan başlayan bir süreç içerisinde bu değişimin tanıklığını yaparken, laboratuar Avrupa oldu. Bu durum daha önce zikredildiği şekliyle Osmanlı coğrafyasında ancak 19.yüzyılın ilk çeyreğinden sonra başlayan, hatta daha çok yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkacak bir süreçti. [616] Her ne kadar matbaanın girişi yüzyıldan fazla zaman önceye dayanıyorsa da, matbaada basılan kitap sayısı sınırlıydı ve geniş bir okuyucu

---

[612] " ...On yedinci yüzyıl boyunca bu karamsar inançlar bilim ve yaşama yeni bakış açıları sayesinde silinmeye başladı.Yeni bilim önce kuşkunun, sonra da yavaş yavaş insan doğasına ve insanın maddi ve toplumsal çevresini işine geldiği biçimde düzenleyebileceğine ilişkin misli görülmemiş bir iyimserliğin doğmasına sebep oldu" Norman Hampson, *Aydınlanma Çağı*, Çeviren; Jale Parla, İstanbul 1991.

[613] İnuğur, a.g.e., s. 74 ; " Basın, okurla romancının buluşması için uygun bir zemin varettiği gibi okur kitlesi için geçerli olacak toplumsal şartları da üretmiştir." Faysal Darrac, "Tarih ve Romanın Yükselişi", *Kaşgar*, Çeviren, Muharrem Tan, sayı 33, Mayıs Haziran 2003, s. 203.

[614] Anderson'un verdiği bilgiye göre Hegel gazetelerin modern insan için sabah dualarının yerini tuttuğunu söylemişti. Bu ayin binlerce kişi tarafından birbirinden habersiz bir şekilde icra ediliyordu.

[615] Mesela *Ruzname-i Ceride-i Havadis*' de Münif Efendi, *Fetihname-i Belgrad Nam* Tarihçe'yi tefrika etmişti. 8 Rebiülevvel 1282.

[616] Fransız romanı kitlesel boyut kazanabilmek için 1870 yılını bekleyecek ve bundan sonraki yıllar romanın altın çağı olacaktır. Romanla kitle arasındaki engel pahalılıkla birlikte okur yazar oranındaki azlıktır. Farrac , a.g m, s.201-202.

kitlesiyle ilişkili değildi. Osmanlı medreselerinde okutulan kitaplar ders kitabı sayılabilirdi, ama yeni açılan okullar geleneksel medrese dışında gelişiyordu. Bunun için Mühendishane-i Berri Hümayun'da farklı kitaplar okutulması gerekiyordu. Matbaa İbrahim Müteferrika'dan sonra yeniden işlemeye başladığında modern ders kitaplarına ihtiyaç her zamankinden fazlaydı. Mühendishane ve daha sonra oluşturulacak olan Üsküdar matbaaları bunun çözümünde etkili oldu. Mühendishane'de basılan logaritma cetveliyle Üsküdar matbaasında basılan *Birgivi Risalesi* birbirine paralel giden yayıncılığın din ve bilim arasındaki ölçüsüne dair bir işaretti. [617]

Osmanlı devleti 19.yüzyılın ikinci çeyreğine girerken matbaa, 1831 yılında yayına başlayan devlet gazetesi *Takvim-i Vekayi*'yle ilk Osmanlı gazetesini tanıyordu. Bu arada Mısırda çıkan *Vakayi-i Mısrıyye* (1828) Osmanlı coğrafyasında Müslümanların çıkardığı ilk gazete olması anlamında ayrı bir öneme sahipti. [618] Resmi gazete *Takvim-i Vekayi*'den sonra İstanbul'da yayınlanan özel teşebbüse ait ilk gazete bir yabancı tarafında çıkarılan Ceride-i Havadis'ti. Gazetelerin artarak çıkacağı dönem 1860 yılından itibaren başlayacaktı. [619] Mısır sadece gazete çıkarmakla değil, Kahire yakınındaki Bulak matbaasıyla da İstanbul dışındaki Türkçe yayıncılığın en önemli merkezi oldu.[620] 19. yüzyıl başında İstanbul ve Kahire'yle sınırlı olan matbaanın Osmanlı tecrübesinde batıda matbaaya gösterilen ilgi yaşanmamış, klasik kitap üretimini dönüştürecek olan matbaa hızlı bir şekilde cazip hale getirememişti. Osmanlı Devletinin Müteferrika olarak anılan yayıneviyle başlayan kitap basım süreci belirli bir süre basım tekelini elinde bulunduran devlet matbaasıyla devam etti.[621] Matbaanın yayın süreci bu şekilde devam ederken, aynı zamanda yazma kültürü geleneksel şekliyle devam ediyordu. Özel teşebbüsün yayınevleri matbaanın kuruluşundan yüzyıldan fazla

---

[617] Bu matbaalar için bkz. Kemal Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane* Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826), İstanbul 1995

[618] bkz. Orhan Koloğlu, *Takvimi Vekayi Türk Basınında 150 Yıl*, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları; 1, Ankara Basım Sanayi ; Nesimi Yazıcı, *Takvim-i Vekayi-Belgeler*, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Ankara 1983; Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, 2. Baskı, İstanbul 1994

[619] 1840 yılında çıkarılmaya başlayan *Ceride-i Havadis* ilk özel gazetedir. 1860 yılında Agah Efendi tarafından çıkarılan *Tercüman-ı Ahval* bundan sonra çıkarılan ikinci özel gazetedir. Hasan Duman, *Osmanlı Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, Ankara 2000, s.7-8.

[620] Bulak Matbaasıyla ilgili bkz.Ekmeleddin İhsanoğlu, *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları: Mehmed Ali Paşa'dan Günümüze Basılı Türk Kültürü Bibliyografyası ve Bir Değerlendirme*, İstanbul 2006.

[621] Bkz. Orlin Sabev, *a.g.e*

zaman sonra devlet yayıncılığını tekeline son verecekti.[622] Yine de devlet matbaacılığı özel yayınlarla kıyaslandığında Cumhuriyet sonrasında da uzun bir süre devam eden işleviyle özel yayıncılık karşısında güçlü oldu.[623]

Osmanlı Türk matbuatının ürünlerinin toplumsal işlev kazanması, yukarıda açıklananlardan anlaşılacağı üzere, Tanzimat sonrasıyla ilgiliydi. Tanzimat sonrasına hakim olan yayıncılıkda batı edebiyatının ürünleri görülmeye başlamıştı. Genel okuyucuya ulaşmaya çalışan batı tarzı edebiyatın en dikkat çekici ürünleri arasında roman önemli bir yer işgal ediyordu Tanzimat sonrasında batının edebi eserlerini de tercüme etmeye başlayan Osmanlı yayıncılığı, edebiyatla halk edebiyatı dışında ilgisi olmayan halkı, yeni bir tür olan romanla buluşturmanın peşindeydi. Roman batıda kökleri eskiye dayansa da burjuvazinin gelişimiyle paralellik arzeden bir türdü. [624] Roman yazarları romanla, halkın merakının ulaşamadığı alanları, gizemleri ayrıntılarıyla ortaya sererken, yayıncılar bunu daha yaygın hale getirmenin çabasını gösteriyorlardı.Tarihi metinler edebiyatla birlikteliğinden dolayı roman kurgularına uzak değildi. Tarihi romanlar, 19.yüzyılın başında batı edebiyatını modern tarzıyla süslerken, romanla yeni tanışan Osmanlı coğrafyasında basılan ilk romanların arasında tarihi romanlar vardı. Tarihi roman, tarih ve edebiyat arasındaki duruşuyla kahramanlarını canlılık arzeden bir dille okuyuca sunuyordu. Bu üslup belki daha çok Ahmet Mithat'a aitti. Okuryazarlığın düşük oranda olduğu, sözlü geleneği hala yaşatan halkı öncelikle okumaya alıştırmak gerekiyordu. Bunun için okuyucuya anlatmakla konuşmak arasında bir yerde duruyordu.[625] Tarih roman için ana malzeme olduğunda tarihten seçilmiş kahramanlar bulunmaz fırsattı ve ülkenin gidişatını değiştirecek morali verebilirlerdi. Namık Kemal bu şekilde düşünerek bulduğu kahramanlarını hem tiyatroya hem romana uyarladı.[626] Roman sadece düz metinler olarak kalmadı, 20.yüzyıl çizgi romanı ve çizgi roman kahramanlarını icad ettiğinde, kahramanlar romandaki

---

[622] Server İskit, *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, s.34-35.
[623] Bkz. İskit, *a.g.e*; Kabacalı, *a.g.e;* roman için bkz. Farrac, a.g.m
[624] Jale Parla, *Donkişot'tan Bugüne Roman*, 4. Baskı, İstanbul 2002; Mustafa Nihat Özon, *Türkçede Roman*, 2. Baskı, İstanbul 1985; Ahmet Hamdi Tanpınar, *a.g.e*; R.Wellek-A.Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, Çeviren; Ahmet Edip Uysal, Ankara 1983.
[625] Pertev Naili Boratav, *Folklor ve Edebiyat II*, Ankara 1945, s. 138-139
[626] Türkçe yazımlı edebiyat tarihi kitaplarında nesir bölümünde tarih metinleri de ele alınır. Bu edebiyatın tarihle iç iç içeliğinin bir göstergesidir.Bkz. İsmail Habib, *Tanzimattanberi Edebiyat Tarihi I*, İstanbul 1942, s.12.

kahramanlıklarına göre daha canlı görünüyorlardı. Geleneksel tarih anlatılarının daha çok dini motiflerle süslü kahramanları yerine, modern insanın tarih denilince akla getirdiği ilk şey milli kahramanlar ve bunların hikayeleri olmuştu. Modernliğin belirtisi olan okullarda tarih ve edebiyat dersi müfredatı bu kahramanların öğretilmesine zemin hazırlıyordu.

Edebiyat tarih yazma işlevini çeşitli türleriyle yerine getiriyordu. Mesela tarih konulu tiyatro ve sinema metinleri tarih yazımının farklı bir yönünü temsil ediyorlardı. Tarih metinlerinde ya da romanın kurgusundaki kahramanı tarihin yeniden canlandırılmasıyla buluşturan sinemadan önce tiyatro oldu. Her ikisi de edebi metinlere ihtiyaç duyuyordu. Tarihi oyunlar ve tarihi film senaryosu bu türlerin kendi usullerince canlandırılmak üzere yazılmış edebi metinlerdi. Tiyatronun geçmiş vakaları daha somutlaştırıcı tarihsel oyunları önceleri sınırlı bir tabaka arasında yer bulabiliyordu. Cumhuriyet sonrasında da gelişimi için büyük gayret gösterilen tiyatronun toplumsal anlamda karşılığı ancak sınırlı salonlardaki izleyicileriyle ölçülebileceği kadar oldu. Tiyatro resmi tiyatroların dışında yaşama alanı zor olan bir türdü. [627] Sinemanın bu anlamda kuşatıcılığı daha fazlaydı ve daha popüler oldu.

Hem görselliği hem de gündelik alışkanlıkları kullanan gazete aktüel hayatı tarihle bütünleştiren yazılarıyla, tarihi popülerleştirmenin en önemli aracı oldu. Dergilerde görselliğin kullanımı daha fazlaydı. Tarih konulu kapakları gazetelerin renksiz görünümüne göre daha cazip görüntü veriyordu. Tarih konulu yazılar her devirde gazete ve dergilerin ilgi çekici yayını olmuştu. Gazetelerde daha çok tefrika tarzı eserlerle birlikte tarih köşelerini içeren günlük veya haftalık tarih yazılarına yer verilmişti. İlk popüler mecmular yayınlanmaya başladıkları yıllarda her türlü şeyden bahsediyorlardı. Tarih konuları da bu bahislerden biriydi. Dergilerin ihtisas mecmuaları öncesindeki görünümü bütün fenlere dair bilgi sunan ansiklopedi fasiküllerini andırmaktaydı. Dergilerin henüz oturmamış yapısı içinde tarih yazıları, siyasal iktidarın tarihle olan yakınlığı derecesinde ilgi buluyordu. II. Meşrutiyet sonrasında doğan matbuat içerisinde durum değişecek muhtevasında tarih yazılarına ağırlık veren dergiler doğacaktı. Bu

[627] Tiyatro konusunda bkz. Metin And, *Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu*, İstanbul 1972, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu (1908-1923)* Ankara 1971; Refik Ahmet Sevengil, *Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu*, c.1-2, İstanbul 1934.

çalışmanın birinci bölümünde adı geçen dergiler bu dönemde yayınlandı. Tarih konulu yazılar, *TOEM* dışında doğrudan tarih yazılarını ihtiva eden dergi olmadığı için uzun süre diğer popüler dergilerde kendisine yer bulabilmişti. Ayrıca *TOEM*'de popüler üsluba pek yer yoktu. Ali Emiri'in edabiyat ağırlıklı dergisi *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası'nı* saymazsak doğrudan tarih yazılarını ihtiva eden dergi ancak İkinci Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıkacaktı. *Tarihten Sesler*'le 1943'te ilk örneğini veren popüler tarih dergiciliği 1950'li yılların başında değişen siyasi ve toplumsal atmosferle birlikte bu türün birdenbire ortaya çıkan başarılı örneklerini ortaya çıkardı. Kitap türleri arasında ders kitabı tarihin popülerleşmesinde en etkileyici türdü. Bunun için de tarih dersi kitapları her devirde tartışılan ve üzerinde hassasiyetle durulan bir alandı. Cumhuriyet döneminin otuzlu yıllarında tarih ders kitaplarının yazımına gösterilen ilgi zirveye çıktı.

Yukarıda verilen genel bilgiyle popüler yayınların tarihsel süreçteki gelişimi birbiriyle eş zamanlı olarak açıklanmaya çalışıldı. Bahsi geçen türler aşağıda "tarihi popüleştiren ve popüler tarihçiliği temsil eden" kitap, yayınevi, gazete, dergi, sinema, tiyatro gibi unsurların ve bunlarla ilgili türlerin gelişimini ayrıntılı olarak ele alınarak hepsinin oluşturduğu bütün ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

III. 2. 1. Kitaplar, Ders Kitapları, Yayınevleri

1455' de Gutenberg'in bastığı kitapların en meşhuru olan kırkiki satırlık İncil'in ardından çok sürmeden Avrupa'nın birçok yerinde açılan matbaalar bu yeni tekniği kullanmaya başladılar.[628] İstanbul'da ilk matbaa 1493'te Yahudiler tarafından kurulmuştu, ama matbaanın Türkler tarafından kullanılmaya başlanması yüzyıllar sonra olacaktı. İstanbul'un Batıya dönük yüzü matbaanın 15.yüzyılda birdenbire yükselişini çok geçmeden keşfetmişken, Türklerin bu keşiften uzak durmasının haklı nedenleri olduğunu gösteren toplumsal şartlarla ilgili yorumlar öne çıktı. Ayrıca bu konuyu

[628] Matbaa açılışları; 1467, 1468 İsviçre, 1470, Paris, 1473, Hollanda, 1477, İngiltere, 1493, İstanbul, 1493. Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Matbuatı*, Hazırlayan; Ali Birinci, Gezgin Kitabevi Yayınları Ankara 2000, s. 39.

gericilik kavramsallaştırmasıyla tarihselliğinden koparıp anlaşılmaz hale getiren bir söylemde doğdu.[629]

İlk Osmanlı matbaasının kurulduğu 18.yüzyıl başlarından sonlarına kadar külliyatlı bir yayın ortaya çıkmadı. İlk Osmanlı matbaası devlet teşebbüsüydü ve 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzun bir sürede öyle kalacaktı. Matbaayla tarih yayıncılığı arasında kurulduğu dönemden itibaren sonraki zamanlara da yansıyan dikkat çekici bir ilişki görünüyordu. Mesela matbaada ilk basılan kitapların arasında tarihi eserlerin önemli yeri vardı. Dönemin tarih eserleri olarak akla gelen vakanüvislerin yazdıklarıydı. Bu anlamda basılan tarih eserleri arasında en şanslıları vakanüvis kitaplarıydı. El yazması kültürüne ait faaliyetleri, matbaanın ortaya çıkışı önceleri pek fazla etkilemedi, ancak bir asır sonra yazma eserin yeri matbu esere devredilmeye başlandı. Matbu kitaplar basım oranının artacağı 19.yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde o güne kadar yazma kitap satan sahafların ilgisini pek çekmemişti. Kitaplar öncelikle tömbekici dükkânlarında satılıyordu. Yıllarca el yazmalarını alıp, satan sahaflar önceleri matbu kitaba pek sıcak bakmazken, kısa bir süre sonra yayıncılığa da adım attılar.[630]

Matbaanın gelişip yaygınlaşması daha çok pratik ihtiyaçlarla ilgili kitapları gündeme sokmuştu. Halka hitap eden kitaplarsa ürünlerini daha kolay basan ve ucuza mal edebilen taş basmacılığın keşfiyle önemli bir mesafe kat ettiler. Mektepler, yüksek öğretim, gazete, dergi derken batının edebi türlerinin girişi okuryazarlığın buna paralel gelişiminin bir göstergesi haline geliyordu. Tarihin yayıncılar tarafından keşfi devlet matbaasında basılan vakanüvis kitaplarının haricinde kalan tarih kitaplarını yoğunlaştırdı. Aynı zamanda ders kitabı olan *Tarih-i Umumi*ler bir devrin önemli tarih kitapları olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan örneklerinin zirvesine Ahmet Refik'in eseriyle ulaştılar. Geleneksel tarihçilik döneminde merak edilmemiş olan Avrupa merkezli dünya tarihi yakın dönemiyle ilgili olarak dünyayı siyasal anlamda

---

[629] Matbaa ve engellenmesiyle ilgili bkz. Orlin Sabev, *a.g.e*, s. 56-57, s. 61, 151; Berkes, *a.g.e*, s.59; İstanbul'a matbaayı getirenler Museviler oldu. 1492 yılında İspanya'dan gelen Yahudiler ilk kitabı 1494 tarihinde bastılar.Ermenilerin matbaası 1567, Rumlar 1627 yılında matbaa açtılar, M. Sami Özerdim, *Elli Yılda Kitap (1923-1973)*, Ankara 1974, s. 9.

[630] Server İskit, *a.g.e*, s .34.

etkileyen fikirler içeriyordu. Osmanlı idaresi özellikle siyasi tarih konusunda tedbirli davranıyordu.[631]

II. Meşrutiyet'ten sonra ortaya çıkan yayıncılık patlaması ve idelojik fikirlerin aktif görünümü tarih yayıncılığını da etkiledi. Mesela popüler tarih yazımının öncüsü olan Ahmet Refik imzalı yazılar, II. Meşrutiyet sonrası dönemin tarihe dair ilgi çekici örnekleri oldu.[632] II.Meşrutiyet döneminde sadece düz yazılara değil tarihi tiyatro metinlerine de çokça rastlanırken tarihi roman bu anlamda pek şanslı olmadı. Tarih romanlar arasında Leon Cahun'un *Gökbayrak* çevirisi oldukça etkili olurken sonraki dönemlerde de ilgi çekici bir kitap olarak yeni harflere çevrilecekti. [633]

Cumhuriyet dönemi Türkiyesi'nin ilk yayınevleri Osmanlı son döneminden arda kalanlardı. Bu yayınevlerinin kimisi Abdülhamit zamanında, kimisi II.Meşrutiyet döneminde, bazıları da Cumhuriyet döneminde kurulmuştu. Cumhuriyet döneminin ilk yılları yayıncılık anlamında sıkıntılı oldu ve bu sıkıntılar hemen atlatılacak gibi değildi. Özellikle harf devrimi ilk yıllarda bir sıkıntı yaratırken, kısa bir sonra rayına oturdu ve yayıncılık, devlet yayıncılığı başta olmak üzere ilerleme kaydetmeye başladı.[634] Cumhuriyet döneminde yayın işini bir problem olarak ele alan hükümet otuzlu yılların sonunda Türkiye'deki yayıncılığı ve yayınları bütün yönleriyle tartışmaya açacağı bir kongre yaptı.[635] Babıali civarı eskiden olduğu gibi kitapçılık ve yayıncılığın adresiydi. Yayınevleriyle birlikte gazetelerde kitap yayınlıyorlardı. Görülen o ki yayınevlerini ayakta tutan ders kitaplarıydı. Devlet özellikle tarih tezi çerçevesinde tarih ders kitaplarına büyük önem vermiş, Maarif Vekaleti devlet basımevi aracılığıyla kitapları basmıştı. Ayrıca Türk Kitapçılığı Limited Şirketi, Remzi, Kanaat, Hilmi, İnkilap,

---

[631] Siyasi Tarih Dersleri konusunda bkz. Ali Birinci, "Türkiye'de Siyasi Tarihin Tarihi İsimler ve Eserler", *Fahir Armaoğluna Armağan*, TTK Yayınları Ankara 2008.

[632] Ahmet Refik bibliyografyası için bkz. Muzaffer Gökman, *Tarihi Sevdiren Adam*,

[633] Meşrutiyet Tiyatrosu için bkz. Metin And, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu*, s.199-215; Cahun'un kitabı *Gökbayrak* ve *Göksancak* olarak iki ayrı adla Necip Asım ve Galip Bahtiyar tarafından çevrildi. Galip Bahtiyar çevirisi Matbaa-i Hayriye ve Şürekası 1329.Necip Asım çevirisi Göksancak adıyla Artin Asuduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası 1328.

[634] Sami N. Özerdim, *Elli Yılda Kitap, (1923-1973)*, Ankara 1974, s. 15-17; " Yeni Harfler çıktığı zaman eski harfli kitap stokum pek fazla idi, yüz elli binlira zarara uğradım.Bu yüzden yeni harfle neşriyata istediğim derecede feyizle ve gayretle atılamadım..." Kitapçı İbrahim Hilmi'nin kendisiyle yapılan bir röportajda verdiği cevap buydu. *Kitap ve Kitapçılık*, İkinci Kanun 1936, sayı 2, s .9.

[635] *Birinci Türk Neşriyat Kongresi*, Raporlar Teklifler Müzakere Zabıtları, 1939.

Ahmet Halid ve Tefeyyüz gibi yayıncılık da yapan kitapçılar ders kitabı basımında önemli rol oynuyorlardı.[636]

Tarih yayıncılığının popüler yüzü ders kitaplarında kendisini daha belirgin gösterdi.Osmanlı döneminde pek başarılı sayılamayacak tarih ders kitapları Cumhuriyet döneminde sınırları coğrafi anlamda daralırken milli sınırları ve hedefleri belirlenmiş kitapların yazımını kolaylaştırdı. Mesela Fuat Köprülü'nün yazdığı ders kitapları "Milli Tarih" adını taşıyordu.[637] 1930'yıllarda tarih kitabı yazdırmak hem okullara hem de bilim alemine hitap edecek şekliyle siyasal iktidarın en önemli görevleri arasına girdi. Baskı ve muhteva anlamında zengin içerikli tarih tezine uygun kitaplar basıldı.[638] Ders kitaplarının devlet tarafından verilmeye başlanmış olması yayınevlerini yeni bir sıkıntıya sokarken, alfabe devrimi de yayıncılar açısından ilk zamanlarında olumlu bir iz bırakmadı. Yayıncılık da özellikle ders kitabı türünde devlet hala güçlüydü. Devletin yayın gücü bazı kurumlar tarafından temsil ediliyordu. Mesela Maarif Vekaletinin yayınladığı eserler hem popüler hem de akademik tarih yayıncılığı açısından önemliydi. Ayrıca Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu Neşriyatı, Erkan-ı Harb'in harp tarihine dair yayınlarının yanı sıra hepsinden daha yaygın olan halkevlerinin bütün ülkeyi kapsayan örgütünün yayıncılık faaliyetiydi.

Halkevleri önceki bölümde açıklandığı üzere kitap ve dergilerle sürekli artan bir yayın hareketi doğurmuştur.[639] Tarih çalışmalarının yaygınlaşmasında Halkevlerinin rolü üzerinde bundan önceki kısımda durulmuştur. Halkevlerinin kitapla ilişkisinde kitabı yayın-okur-okuma-kitaplık kavramlarıyla oluşan yapı içerisinde görmek diğer

---

[636] Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine miras kalan yayınevlerinden biri de Tüccarzade Hilmi'nin Hilmi kitabeviydi. Bu kitapevi ve sahibiyle ilgili Başak Ocak'ın detaylı bir çalışması bulunmaktadır. Hilmi'nin şahsında meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi kitapçılık ve yayıncılığını bu eserde incelenmiştir. Bkz. Başak Ocak, *Bir Yayıncı'nın Portresi Tüccarzade İbrahim Hilmi*, Müteferrika Yayınevi İstanbul 2003; İnkilap ve Remzi Kitabevi cumhuriyet döneminde kuruldu. Akşam, Cumhuriyet, Vakit, Resimli Ay gibi gazetelerde kitap basıyordu. Bunlarla birlikte Cihan Kitabevi, Çığır Kitabevi, İkbal Kitabevi, İstanbul Maarif Kitaphanesi, , Tan Gazetesi Neşriyatı, Türkiye Yayınevi, Ülkü Kitap Yurdu gibi yayıncılarda vardı. Alpay, Kabacalı, *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Basın Sanayi*,İstanbul 1998, s 177-178; Daha eski dönemin kitapçılarından bazıları için bkz. Server İskit, *a.g.e*, s 82-86;

[637] Fuat Köprülü'nün adı geçen kitapları daha önce belirtilmişti,bkz

[638] Dört kitaptan oluşan tarih tezine uygun tarih ders kitapları otuzlu yıllarda Milli Egitimi Bakanlığının bütün yayınlarında görülen bez cilt içindeydi. Bol miktarda renkli resim ve harita tarzı malzemeyi barındırıyordu.

[639] Server İskit, *a.g.e*, s. 130-164.

yayınlarla karşılaştırıldığında daha kolay olmaktadır.[640] Üniversite ve bunlara bağlı enstitülerin tarih yayınları da asrın ilk ürünleriyle önemli bir külliyat oluşturmuşlardır. Mesela DTCF ve İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nin yayınladığı kitaplar TOE ve Türkiyat Enstitüsü'nden miras kalmış tarih yayıncılığını sonraki döneme taşıyan akademik alandaki eserler oldular.[641]

Matbuat kanununun getirdiği hava basını tek tip çizgiye soktu. Daha sonraki yıllarda bütün dünyayı etkisi altına alan ekonomik bunalım basın yayın hayatındaki gelişmeleri etkiledi. Bir süre sonra başlayan yeni savaş rüzgârları ve ardından gelen savaş basın yayın dünyasında olumsuz etkiler yapacaktı. Bu olumsuzluklar içinde otuzlu yıllarda belirginleşmeye başlayan hatırat yayını ve tarihi romanlara ilginin yükseldiği görülecekti. Otuzlu yıllarda yayınlanan hatıratlar genellikle İttihat ve Terakkiye dairdi. Bunlar önce tefrika halinde yayınlanmış, daha sonra kitap halinde basılmıştı.[642] Cumhuriyet dönemi hatıralarıysa otuzlu yıllarda henüz yayınlanacak durumda değildi. Mesela Kazım Karabekir'in İstiklal Harbi'ne dair hatıratını yayınlama denemesi hatıratın yakılmasıyla son buldu.[643] Cumhuriyet dönemini anlatan ve çok sayıda bastırılıp dağıtılan kitap hem hatıra hem vesika niteliğinde olan *Nutuk*'du. Atatürk bu nutku yayınlanmadan önce ilk defa mecliste okumuş sonradan kitap haline getirilmişti. *Nutuk* Milli Mücadele'ye ait birinci dereceden kaynak olma özelliği de taşıyordu.

1939 yılında toplanan 1.Neşriyat Kongresi'nde yayıncılık ve kitapçılığın problemleri tartışılmış neler yapılabileceğine dair görüşler bildirilmişti. Bu kongrenin neticelerinden birisi, 1940 yıllar yayıncılığına damgasını vuracak tercüme faaliyetinin ürünü olarak ortaya çıkan Maarif klasikleriydi Ayrıca önce *İnönü* adıyla çıkmaya başlayan sonra adı

---

[640] Bu konuda İstatistik genel müdürlüğününün yayınladığı 1944-45 yıllarına ait Milli Eğitim İstatistikleri kitabı, okuma, kitaplıklar, genel kitaplıklar, halkevleri odaları gibi yapıların birbiriyle kurulan örgüsünü gösteren belge niteliğindedir. Bkz. *Milli Eğitim İstatistikleri*, Yayın No, 273, Ankara 1947; Hasan Taner, *Halkevleri Bibliyografyası*, Ankara 1944; Alpay Kabacalı, a.g.e, s. 204.

[641]

[642] Hüseyin Cahid Yalçın, Talat Paşa ile ilgili kitabında İttihat ve Terakki'hakkında yapılan yayınlarla ilgli şunları yazıyordu. " Gazeteler bir aralık İttihat ve Terakki devrine ait tefrikalara ehemmmiyet verdiler. Avrupada moda olan romanımsı tarih tarzı bu tefrikalara büyük hispette tatbik edildi. İki kişi arasında geçen gizli muhavereler bu tefrikalarda aynen uzun uzun neşredildiği gibi şahısların zihinlerinden geçen mütalealar bile kaydedildi! Bunların içlerinde bazıları oldukça ciddi araştırmalara hayatta kalmış eski ittihatçılarla mülakatlara istinat eder ve hakikati meydana koymak yolunda biri iyi niyet eseri bulunduğunu gösterir..." *Talat Paşa*, Yedigün Neşriyatı 1943, s. 8.

[643] Kazım Karabekir'in yakılan hatıraları konusunda bkz. Ziya Tütüncü, *Şark Fatihi General Kazım Karabekir*, İstanbul 1967, s.54-60.

değiştirilen *Türk Ansiklopedisi ve İslâm Ansiklopedisi* gibi eserlerin yayınlanmaya başlaması mevcut bilgi birikimini müracaat kitapları yayınıyla destekliyordu. Önce fasiküller halinde yayınlanacak olan bu ansiklopedilerden *İslam Ansiklopedisi* özellikle tarih çalışmaları için önemini kaybetmeyen müracaat eseri olacaktı.

Devletin yayıncılığa verdiği önemin bir örneği de dönemin yayınevleri neşriyatını içerisine alan bir sergi yapması ve bu serginin kataloğunu yayınlamasıyla görülür. Bu katalogta yirmi dört yayınevinin 1939 yıllına kadar yayınladıkları kitapların listesi bulunmaktadır.İstanbul üniversitesi ve Maarif vekilliğinin yayınları haricindekiler özel yayıncılığa ait eserlerdi.[644] Bu listeye göre 1930'lu yıllarda yayınevlerinin yeni harflere uyum sağlamış bir şekilde yayınlarına devam ettiği görülmekteydi. Maarif vekilliğinin düzenlediği sergiye bunların bir çoğu katılmış ve yayınlarını sergiliyorlardı. Bu sergiye şu yayınevleri katıldı. " Maarif Vekilliği, İstanbul Üniversitesi, A.Halid Kütüphanesi, Akşam Matbaası, Asarı İslâmiye Kütüphanesi, Cihan Kitabevi, Cumhuriyet Kitaphanesi, Cumhuriyet Matbaası, Çığır Kitabevi, Etiman Kitabevi, Hilmi Kitabevi, İkbal Kitabevi, İnkilap Kitabevi, Kanaat Kitabevi, Remzi Kitabevi, Resimli Ay Matbaası, Semih Lütfi Kitabevi, Tanevi, Tefeyyüz Kitabevi, Türkiye Matbaası, Ülkü Basımevi, Üniversite Kitabevi, Vakit Kitabevi, Yedi Gün Neşriyatı,"[645]

Yukarıda adı geçen yayınevlerinin büyük çoğunlu popüler tarihle ilgili yayınlar yapmış olsa da, bu tür yayıncılıkta dönemlerine damgasını vuran yayınevleri farklıydı. Mesela bu anlamda farklı bir misyonu olan Türkiye Yayınevi, ilk olarak Mektep Neşriyat Yurdu adıyla Tahsin Demiray tarafından 1925 yılında kuruldu. Otuzlu yıllarda yayınları pek etkili olmazken 1940'lı yıllarda özellikle defalarca basılan Abdullah Ziya Kozanoğlu romanlarıyla tanındı. Nihal Atsız'ın büyük ilgi çeken tarihi romanları da ilk olarak bu yayınevi tarafından yayınlandı. Türkiye yayınevinin tarihi roman serisindeki yükselişi 1940'lı yıllardır. Daha önce 1930'lı yıllarda Atakorkut Hikayeleri adıyla altı hikayenin bir arada satıldığı milli tarihe yönelik kitaplar yayınladı.[646] Türkiye yayınevi tarihi roman dışında da dikkat çekici ürünler vermiş, hatta bunlardan *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* hem akademik hem de popüler tarihçilerin müracaat kitabı haline

[644] *T.C. Maarif Vekilliği On Yıllık Neşriyat Sergisi Kitap Fihristi*, Mayıs 1939, Sergievi Ankara
[645] *a.g.e*
[646] *a.g.e*, Türkiye Yayınevi Kısmı.

gelmiştir.[647] Bu eser için bir bakıma popüler tarih klasiği olmuştur denilebilir. Türkiye Yayınevi hatırat yayıncılığında da bir çığır açmıştır. Canlı tarihler adıyla önce fasiküller halinde verdiği dizi Meşrutiyetten Cumhuriyete uzanan zamanı kapsayan hatıratları içeren ansiklopedi boyutlarında bir eser olmuştur.[648]

Bu sergide bulunmayan İstanbul Maarif Kitaphanesi halka yönelik olarak cenknâme türü kahramanlık destanları ve dini kitaplar yayınlıyordu. Yayınevinin halk için bastırdığı bu kitaplar seyyar satıcılar vasıtasıyla ülkenin bir çok yerine dağıtılıyordu.[649] Maarif Kitaphanesine benzer yayıncılığı yapan zikretmeye değer Bozkurt Kitap ve Basımevi'ydi. Bu yayınevi de geleneksel halk hikayeleri ve kahramanlarıyla ilgili yayınlar yapıyordu.[650] 1940'lı yıllarda popüler tarihçilik yeni bir yayınevinin yakın tarihe ait kitaplarıyla karşılaşacaktı. Muallim Ahmet Faruk Gücüyener'in kurduğu Anadolu Türk Kitap Deposu adlı yayınevi yakın tarih ve Osmanlıyla ilgili yayınlar yapıyordu. 1940'lı yılların başında otuzlu yıllara göre dikkat çekici bir şekilde artış gösteren yakın tarih ilgisi Muallim Faruk Gücüyener'in Ziya Şakir kitaplarıyla bir parça karşılanacaktı. Bu yayınevi özellikle Ziya Şakir'in yazdığı Abdülhamit kitaplarıyla dikkat çekecekti. Mesela Ziya Şakir, *Sultan Hamid'in Son günleri*, 1943, *Sultan Hamit ve Mikado*, *Sultan Hamit şahsiyeti ve Hususiyetleri*, *Yarım Asır Evvel Bizi idare Edenler, 1943, Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik*, *Cihan Harbine Nasıl Girdik* 1943, *Çırağan Sarayında 28 Sene-Beşinci Sultan Muradın Hayatı*, 1943 *Sultan Hamid'in Gizli Siyaseti*,1945, *Mahmut Şevket Paşa*, *Osmanlı İmparatorluğunda Maktul Vezirler1945* gibi kitaplar yayınlamıştı. Görüleceği üzere Gücüyener kitapları yakın tarihe ilgi konusunda bir yükselişin ifadesiydi. Abdülhamid'in tarih sahnesine yeniden dönüşünde 1943 yılında belirgin olmak üzere kırklı yıllarda başlayan yayıncılığın etkisi dikkate alınmalı ve Gücüyener'in yayıneviyle birlikte, bu yayınevinin yazarı olan Ziya Şakir'in bu durumun ortaya çıkmasında önemli katkısı olduğu görülmelidir.

---

[647] İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 1-4, Türkiye Yayınevi İstanbul 1947-1955.

[648] 1944 yılında yayınlanmaya başlayan *Canlı Tarihler* adlı hatırat dizisi 6 ciltten oluşmaktadır. İlk cilt Ebubekir Hazim Tepeyran'ın hatıralarına ayrılmıştır.

[649] *Eba Müslüm Horasani Kan İçen Cellat*, 1934, *Bedir Cengi Ebucehl'in Ölümü*, 1933, *12. Asırda Salip Muharebeleri Selahaddin Eyyubi*, 1934, *İlaveli ve Musahhah Muhammed Hanefi Cengi*, 1941.

[650] Rıza Çavdarlı, *Yetiş Ya Hacı Bektaş Veli*, Tarihi Roman, 1944; Selami Münir Yurdatap, *Beyböğrek İle Akkavaklı Kızı Hikayesi*, 1949; Selami Münir Yurdatap, *Yedi Dağın Arslanı*, 1949; Şadan Enis, *Billur'u Azam ve Haverzemin Cenkleri*, 1944.

Daha önce belirtildiği gibi 1940'lı yıllar popüler tarihçiliğin önceki yıllara göre yükselişini belirgin bir şekilde göstermektedir. Özellikle Muallim Fuat Fücüyener'in yayınları, Türkiye Yayınevi'nin romanları *Tarihten Sesler* ve *Tarih Vesikaları* mecmuaları gibi yayınlarla beraber *Büyük Doğu*'da başlayan Abdülhamit müdafaası sonraki yıllara temel oluşturan tarih yayıncılığındaki popüler hareketi göstermektedir.[651] II. Dünya savaşının bitimiyle Babıali'yi etkileyen yoğun yayın faaliyeti Refik Halid'in de dikkatini çeker ve bunun üzerine yazdığı bir yazısında "Ankara Caddesi üzerinden yine bir bulut geçiyor, yine bir dergi sağanağına tutulduk" şeklinde benzetmede bulunur.[652] Fethin 500. Yıldönümü kutlamalarına doğru hazırlıkların başlamış olması Osmanlı tarihi üzerinde yayınların sayısını artıran sebeplerdendi. İstanbul Fetih Cemiyeti yayınları, fatih ve fetih üzerine yazılıp basılmış en güzel kitapları ortaya koydu. Üniversite yayıncılığının popüler alandan uzak ve içine kapanık durumunun oluşturduğu akademik bilginin dar alanda tüketilmesinden kaynaklanan boşluğu, bilimsel dergi ve yayınlarıyla aynı zamanda popüler alanda faaliyet gösteren Fetih cemiyeti bir bakıma kurtarmıştı.

1950'li yıllarda daha önceki yıllarda karşılaşılan kağıt sıkıntıları devam ediyordu. Buna rağmen yayıncılık nüfus artışı ve toplumsal değişmeye yakın paralellikte hızla değişiyor ve büyüyordu. Şehirleşmenin artışı, okuryazarlık ve demokratik sisteme geçişin getirdiği rahatlıkla beraber magazin dünyasına artan ilgi dikkat çekiyor, özellikle yakın tarihin cumhuriyet dönemiyle ilgili kısımlarına olan ilginin belirgin şekilde arttığı görülüyordu. 1953 yılında kurulan Çağlayan yayınevinin cep kitapları serisi satış rekorları kırınca[653] dönemin popüler tarih kitapları arasına yakın tarih serisini barındıran küçük cep kitapları girecekti. Çağlayan yayınlarının renkli ve kuşe kağıda basılıp verniklenmiş kapaklı kitapları tarih yayınlarına da esin kaynağı oldu. Çağlayan yayınevinin kurucularından olan Harun Sel ve ortağı, Sel yayınları adıyla cep kitapları tarzında tarih kitapları çıkarmaya başladı. Aynı yıllarda yayına başlayan Ekicigil yayınları da hem biçim hem de muhteva olarak Sel yayınlarının benzeri eserleriyle Cumhuriyet tarihine dair bir külliyat oluşturdu.

---

[651] Ekler, *Grafik 3, 4*
[652] Refik Halid Karay, *Akşam*, 10 Şubat 1946.
[653] Alpay Kabacalı, *a.g.e*, s.226-227.

Renkli kapaklı ve yıllardır merak edilen, ama konuşulmamış konuları işleyecek yayınlar yapan Sel yayınevi, Atatürk Kütüphanesi adıyla bir seri yayınladı. Bu seriden çıkardığı kitaplarını her ayın onunda ve yirmisinde yayınlıyordu. Yayınlanan ilk kitap *Atatürk'ten Hatıralar* adlı Celal Bayar'ın hatıraların içeren bir kitaptı. Bu kitap 20 Şubat 1955 tarihinde yayınlandı. Yayınevi adres olarak Hisar matbaası Cağaloğlu İstanbul adresini veriyordu. Bu ilk kitabın kapağında Celal Bayar ve Atatürk'ün birlikte renklendirilmiş resmi vardı. Ayrıca kitapların kapağında amblem olarak Atatürk büstü görülmektedir.

Yayıncı, bu kütüphaneyi Atatürk'e, Milli Mücadeleye ve İnkılaplara dair eserlerin, hatıraların, vesika vb şeylerin doğruluğunun tespit edilerek yayınlanması gayesiyle kurmuştu. Atatürk'ün hayatını bütün ayrıntılarıyla belirleyecek, her cephesini bütün incelikleriyle tetkik ve tasvir edecek eserler üzerinde muhakeme ve mukayeseler yapacak bir Atatürk tarihinin yazılmasını gelecek nesillerin işi olarak görürken; gelecek nesillere malzeme vermenin de Atatürk'e ve onun devrine yetişmiş olanların vazifesi olduğunu belirtiyordu. Bu vazife inkılapların şahitleri olan Atatürk'ün mesai ve mücadele arkadaşları hayattayken yerine getirilmeliydi.Yayıncıya göre Eğer bu yapılmazsa yarının tarihçisi bu anlamda yanılacak, aldanacaktı, çünkü hatıra uydurucular türemişti. Hatıra uydurucuların türemiş olması ve bu işin şaşılacak tarafının Atatürk' ün yakınında bulunmuşlar henüz hayatta ve tekzip edecek vaziyette iken yapılmakta olmasıydı. Sel yayınevi sahipleri bu durumun ortaya çıkardığı zaafiyete kendi yayınlarında dikkat edecek ve kitaplar emin olmadan, yakınlarına gösterilmeden, ayrıca süzgeçten geçirilmeden yayınlanmayacaktı. Ciddi bulunan hatıra ve eserlerse Atatürk Kütüphanesi serisinden yayınlayacaktı. Yayıncı ilk yayınında şu ifadeleri kullanıyordu: "Bu kütüphanenin ilk eserini Atatürk' ün en çok sevdiği ve gözlerini ebediyen kaparken memleket idaresini liyakatli ellerine tevdi etmiş bulunduğu yakın arkadaşı Celal Bayar'ın hatıralarına tahsis etmekle şeref duyuyoruz" Bu cümleyle başlayan bir girişin ardından Bayar'a şükran sunuluyordu..[654]

[654] *Atatürk'ten Hatıralar*, Anlatan; Celal Bayar, 20 Şubat 1955; Celal Bayar'ın kitabın içindeki ilk anlatısı Ebuzziya ile 1945 yılında yapılmış bir konuşmaya dayanıyor.Bayar burada Atatürk'ün siyasi hayatı tetkik edilecek olursa onun bütün hareketlerinde tam bir demokrasiye uygunluk görülecektir diyor ve demokrasinin Atatürk'ün bütün hareketlerine yansıdığını söylüyor, s.13. Bayar'ın bu konuşmasında çok partili sistem için Atütürk'ten referanslar aradığı görülmektedir.

Yayınevinin özellikle ciddiyet vurgusu yapması dikkat çekicidir. Ayrıca yayınlanacak kitapların yazım öncesi aşaması sözlü malzemeye dayalıdır. Bu sözlü malzeme tenkid süzgecinden geçirilerek yayına dönüştürülecektir. Bunları sözlü tarih çalışmalarının ürünleri olarak ele almak daha doğru olacaktır. Celal Bayar'a iltifatlarda bulunulmasıysa yayınevinin gerçekten tarafsızlığından mı yoksa Demokrat Parti'yle bir yakınlığının olmasındanmı kaynaklanmaktadır, üzerinde durulması gereken bir durumdur.

Aynı yıllarda yayınlanmaya başlayan Ekicigil tarih yayınları Sel yayınevinin kitaplarıyla paralellik gösteriyordu. Yayıncılar kendilerine tarihi bir misyon yükleyerek o güne kadar tarihin aydınlanmamış ve tarihçiler tarafından her nedense ele alınmamış yazılması çok lüzumlu safhaları olduğuna dikkat çekiyordu. Ekicigil yayınevi bu vakalar içerisinde bizzat yaşamış ve onlarla pek yakından temas edip görüşmüş kimselerin yardımlarıyla, yazılması lüzumlu olan ihtiyacı karşılamayı hedef ediniyordu. Bu hedefe ulaşmak için ilk yayını İzmir Suikastinin içyüzü olurken[655] aynı türden oluşturduğu seri yayınlarını çıkarmaya devam etti.[656] Sözlü tarih usulü ve hatıralara dayalı bilgi Sel yayınlarında olduğu gibi Ekicigil yayınlarında da ana yöntem ve bilgi kaynağı olmuştu.

Sel ve Ekicigil yayınevlerinin çıkardığı tarih serilerinin istikrarsız numaralandırma biçimi yayınların tam olarak sayısının belirlenmesini zorlaştıran sebeplerdendir. Bu yayınevlerine benzer yayınlar yapmaya başlayan Cemal Kutay'ın da yayınları da bu anlamda problemler taşımaktadır. Tarih dergiciliğinde başarısız denemeleri olan Cemal Kutay'ın *Tarih Kütüphanesi Yayınları* [657] ve *Tarih Konuşuyor* adlı dizisinden cep kitapları tarzında kitaplar yayınlandı. Cemal Kutay'ın bu yayınlarında da esas olan yakın tarihin aydınlatılmasıydı. Yayıncıya göre o güne kadar muhtelif maksat ve arzularla meçhul kalan tarihin sayfaları bu ebat ve fiyatta her hafta çıkacak kitaplarda zevk, ibret ve alaka ile okunacaktı. Yüz kitap olacak bu seri "yakın ve uzak tarihimizin

[655] Kandemir, *İzmir Suikastinin İçyüzü*, İstanbul 1955
[656] Bu yayınevlerinin serilerindeki numaralandırması tespitte sıkıntı doğuruyor. Numarasız yayınları da bulunuyor. Mesela Aziz Hanki Bey, *Atatürk ve Türkler*, Çeviren; Faruk Mirgün.
[657] Cemal Kutay, *Halit Paşa Ali Çetinkaya Vuruşması*, İstanbul 1955, Tarih Kütüphanesi Yayınları 2.

bakir kalmış" vakalarını sadece hakikatlerin ışığı altında verecekti.[658] Özellikle yakın tarihin aydınlatılması ve hakikat vurgusu popüler tarihçiliğin klasik söylemlerinden olacaktı. Mesela yıllar sonra yazılan ve popüler tarihte klasik haline gelen *Yalan Söyleyen Tarih Utansın* adlı eser bu söylemin ilerlemiş hali olarak düşünülebilir.

Cep kitapları serisi Cumhuriyet tarihi ağırlıklı olmak üzere son dönem Osmanlı tarihi konularını da içeren bir yapıdadır. Yayınevleri İstanbul ağırlıklı, yazarlarsa genellikle gazeteci kökenlidir. Sonraki dönemlere yansıyan yakın tarih paradigmasının doğuşunda bu olgu dikkat edilmesi gereken bir anahtar sunmaktadır. Bu anahtar II. Meşrutiyet öncesinden beri süregelen gazeteci-siyaset ve yakın tarih ilişkisini ve bu ilişkinin sürekliliği konusunu önümüze koymaktadır. Buna siyasi dergileri de içine alan bir çerçeve çizildiğinde yakın tarihle ilgili yayınlar üzerinden yapılan günlük siyasi çatışma ve bunların arasında kaybolan piyasa rekabeti dikkat edilmesi gereken unsurlar olarak karşımıza çıkar.

III. 2.2. Süreli Yayınlar

İlk Osmanlı süreli yayını *Takvim-i Vekayi* gazetesiydi. Bundan sonra yayınlanan gazeteler biçimsel yapıları ve ilgi alanlarıyla onun takipçisi oldular. 1860'lı yıllar gazete ve dergi yayıncılığı konusunda önemli gelişmelerin yaşandığı yıllar olmuştu. Namık Kemal ve Ali Suavi gibi kendilerinden sonra gelen kuşaklar üzerinde önemli etkileri olan kişiler bu dönemde ortaya çıktılar. Basındaki gelişmeler üzerine 1864 tarihli matbuat nizamnamesi ve ceza kanunnamesi ile basın üzerinde bir tedbir uygulandı. Muhalif siyasi düşüncenin basın yoluyla ifade edilmesinin sakıncaları iktidar için böyle bir tedbir alınmasını gerektiriyordu.[659]

Gazeteciliğin yükselmeye başlamasından sonra matbuat hayatında dergiler de görünmeye başladı. Siyaset, dergilerden ziyade gazeteler tarafından dile getiriliyordu. Dönemin yaygın kavramı olan "fünûn"un etkileyici pozisyonu zaman içerisinde

---

[658] Cemal Kutay, *Tarih Konuşuyor, Atatürk Enver Paşa hadiseleri*, İstanbul 1956, Yine aynı yıl *Hükümetler İçinde Ahlak İçin Mücadele*-Cumuhriyet Devrinde Suistimaller Divanı Aliler Meclis Tahkikatı , İstanbul 1956.

[659] Bu kanun Fransız basın kanunundan esinlenerek yapıldı. Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, 2.Baskı. İstanbul 1994, s. 42.

güçlenen siyasi dilin gölgesinde kalmaya başladı. Böylece fen yoluyla batının bilimsel kapısını açan dergilerin yerini, yine batı fikirlerinden etkilenmiş siyasi mesaj veren dergi ve gazetelerin üstünlüğü alacaktı. Hususi basınla birlikte basında muhalefetin görülmeye başlanması beraberinde yasaklamaları da arttırıyordu. Yasaklar arttıkça Osmanlı toprakları dışında doğup gelişen yeni bir Osmanlı basını ortaya çıktı. II. Meşrutiyetin ilanıysa tam aksine ilk başlarda kontrolsüz bir basın hareketliliğine sebep olurken, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası dönem Osmanlı basın ve yayıncılık hayatının zirvesi olacaktı.[660]

Bu döneme gelinmeden önce okuryazarlığın çok düşük olduğu Osmanlı topraklarında bütün olarak bakıldığı zaman matbuatın içinde bulunduğu durum pek iç açıcı değildi. Devlet yayıncılığının salnameler ve vilayet gazeteleri aracılığıyla bütün Osmanlı topraklarına yayıldığı görülürken, salnameler de bir çeşit süreli yayınlar haline dönüşmüştü.[661] I.Meşrutiyet sonrasında geniş kitlelere ulaşıp onlarda okuma alışkanlığını geliştiren Ahmet Mithat Efendi oldu. Romanlarından tarih kitaplarına kadar her alanda yazan Ahmet Mithat'ın *Dağarcık* adıyla çıkardığı dergisi bu işlevi yerine getiren önemli bir araçtı. Bu *dergi Mecmua-i Ulum'* un halka göre yazılmış şeklidir. Avrupa bilim ve felsefesiyle İslâm arasında çözüm arayan Ahmet Mithat, Kuran ve hadisten yola çıkarak batı düşüncesiyle benzerlikler arar.[662] Dergilerde kurtuluş arayışları bundan sonraki dönemlerde artan ölçüde gelişir. Osmanlıcılığın savunucusu, *Mecmua-i Ebuzziya* 1880 de yayınlanmaya başlar ve 159 sayı olarak yayınlanır. [663]

II. Meşruyet, bütün basın yayın hayatında olduğu gibi dergi yayıncılığı içinde bir zirvedir. *Servet-i Fünun, Resimli gazete, Musavver Malumat* gibi mecmualar II.Meşrutiyet döneminin ünlü süreli yayınları arasındadır.Uzun yıllar yayınlanacak olan *Servet-i Fünun, Şehbal*, adı gibi resimlerle dolu olan *Resimli Kitab'ın* yanı sıra çocuk ve kadın dergileri renkli bir çeşitlilik yaratırken, 1908'de II.Meşrutiyetin bütün cemiyeti

[660] Bkz. Koloğlu, *Osmanlıdan Günümüze...*, s. 53.
[661] Bkz. Hasan Duman, *Osmanlı Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, Ankara 2000.

[662] Zafer Toprak, "Fikir Dergicililğinin Yüzyılı", *Türkiyede Dergiler Ansiklopediler*, İstanbul 1984, s.15-16.
[663] Toprak, a.g.m, s.17.

farklı bir havaya sokan ortamı basın hayatını da fark edilir derecede değiştirmişti. Bu havanın değişmesinde gazetecilerin rolü büyüktü. 24 Temmuz 1908 günü gazetelerini sansür denetimine sokmadan piyasaya sürmüşler, böylece bu fiili durumla gazeteciler kendileriyle ilgili basın rejimini değiştirmişlerdi. Yeni dönemin ortaya çıkardığı coşkulu havanın görünümlerinden biri de, her aklından geçenin, her canı çekenin sokak başına çıkıp nutuk atması gibi gazete ve dergi çıkarmasıydı. Bu duruma basın patlaması demek yerine, basın çılgınlığı demek daha uygundu. Çılgınlığın ürünleri uzun süreli olmamış, pek çok süreli yayın bir ya da birkaç sayı sonrasında batmıştı. [664] Böylece basındaki bu çılgınlık zamanla sakinleşmeye başlamış, üst üste gelen savaşlar yüzünden sansür yeniden işletilirken, savaşın sonucundaki yenilgi işgalle gelen yeni bir sansür ortaya koymuştu.

Milli Mücadele'yle birlikte başlayan basının aktif misyonu takrir-i sükun kanunuyla birlikte yeniden pasifleşmiş, bundan sonra uzun bir dönem sansür etkili bir araç olarak kalmıştır. Alfabe devriminin basın üzerinde yarattığı sıkıntılar, zaman zaman yapılan yardım vasıtasıyla atlatılmaya çalışılmış olsa da bir süre olumsuz etkileri devam edecektir. Basının içinde bulunduğu durum II. Dünya savaşının basın üzerindeki olumsuz etkisi yüzünden bir süre daha değişmez. Basın ancak savaşın bitimi ve ardından gelen çok partili sisteme geçişle bir rahatlama içerisine girmiştir. Basında 1950'li yıllarda meydana gelen hareketlilikle yayıncılığının yükselişi, II.Meşrutiyet sonrası dönemde ortaya çıkan durumla benzerlik göstermektedir.

III. 2.2. 1. Gazetelerde Tarih

Gazete, tarihin popülerleşmesinde önemli araçlardan biri oldu. Belki de tarih konulu muhtevasıyla birlikte düşünüldüğünde en önemlisiydi. Gazetelerde tarih yazılarına ayrılan kısım tefrika ve tarih köşesi olmak üzere genel olarak iki farklı yapıdaydı. Ayrıca önemli tarihi olayların yıldönümlerende anılması haber konusu olarak gazete sayfalarını renklendiriyordu. Tefrika, özellikle macera, aşk, polisiye tarzındaki romanlarla birlikte, tarihi roman ve hatırat tarzındaki eserlerin kitaba dönüşmeden önceki ilk haliydi. Gazeteler "arkası yarın" "mâbadı var" şeklinde tefrikanın sürdüğünü

[664] Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze...*, s.53-54; M.Nuri İnuğur, *a.g.e*, s.306; Ayrıca Meşrutiyet basını için bkz. Ali Birinci, "Meşrutiyet Basını I", *Kebikeç*, sayı 2, 1995, s. 143-147.

belirten notuyla okuru gazeteye bağlarken, bu bağlılığı yeni tefrikalarda sürdürmek için o zaman için sürmekte olan tefrikanın bitişi yaklaştığında, başlayacak yeni tefrikayla ilgili tanıtım yapıyorlardı. Böylece gazeteyle okur arasında uzun süreli diyalog kurulmuş oluyordu.

Tefrika tarzı, hemen hemen bütün gazeteleri kapsayan yönüyle, uzun süreli bir geleneğin oluşmasını sağladı. Türkiye'de çıkan gazetelerin Osmanlı'dan Cumhuriyete uzanan çizgisinde uzun süre bu gelenek değişmedi. Tarihi romanlar tefrika sonrasında defalarca basılma konusunda daha şanslıydı. Özellikle otuzlu yıllardan sonra belirgin şekilde artmaya başlayan her türden tefrika genel olurak kitaplaştı.[665] Meşrutiyet sonrasında Ahmet Refik'in yazıları tefrikadan kitaba dönüşen ilk eserlerdendi.[666] Tefrika tarzı yayıncılık, şartların getirdiği ekonomik ve teknik sıkıntılar yüzünden bazen azalan bazen artan gazete sayfalarına göre şekillenmiştir. Aşk, casusluk, polisiye ve pehlivan tefrikası tefrikacılığın vazgeçilmez konuları arasında olurken, tarih tefrikaları da ağırlıklı olarak tarihi roman ve hatırat şeklinde oldu. Araştırma inceleme tarzında tarih yayınıysa bunlara nispetle daha azdır. Tefrikacılığın gazete sayfasıyla orantılı olarak en yaygın olduğu dönemin II. Meşrutiyet sonrasında başlayan süreçte otuzlu yıllar olduğu söylenebileceği gibi, *Akşam* gazetesinin bu yoğunluğu daha sonraki yıllara da taşıdığı görülmektedir. [667]

Tefrika yazarının dışında neredeyse her gazetenin belirli bir tarih yazarı olmuş, bunlar ayrıca tarih köşeleri hazırlamıştır. Tarih köşeleri daha çok aktüel olayların geçmişteki izlerini yazarken, "Geçmişte Bugün" şeklinde güne ayrı bir anlam katmaya çalışan ve tarihi bugünleştiren tarzda yayınları olmuştur. "Geçmiş Asırlarda Osmanlı hayatı", "Geçmiş Asırlarda Boğaziçi", "Geçmiş Zaman Olurki" gibi yazılar bu seridendir. İlk çıkan gazetelerden beri devam eden tefrika geleneği esasında daha çok roman yayınına önem verilmiştir. Bunun dışında hatırat ve Ahmet Refik örneğinde görüleceği gibi uzun yıllar boyunca gazete köşelerinin merak edilen sayfalarını tarih yazıları oluşturmuştur.

---

[665] Bu durum neredeyse bütün tarihi roman tefrikaları için geçerlidir. Ayrıca örnek vermeye gerek yoktur.
[666] Bkz. Muzaffer Gökman, *a.g.e*
[667] Mesela 1934 yılının hemen başında *Akşam* gazetesinde şu tefrikalar aynı anda yayınlanıyordu. Burhan Cahit, "Bir Kış Gecesi", İskender Fahrettin, "Semiramis", Süleyman Kani, "Saray ve Babialinin İçyüzü". *Akşam* 1 Kanun-ı sani 1934; 23 Aralık 1950 tarihinde Akşam gazetesinde *Horasanlı Ebu Müslim, İstanbul'a Koşan Kız, Casuslar Merkezi İstanbul* ve *Kan Dansları* gibi 4 ayrı tefrika bulunmaktadır.

Gazetelerde tarih tefrikacılığı *Ceride-i Havadis*'den başlayan, *Mecmua-i Fünun*'da devam eden ilk örnekleriyle 19.yüzyılın ikinci yarısında tarih tefrikacılığı, gazetelerdeki tarih ilgisini göstermektedir.[668] Ebuzziya Tevfik'in *Yeni Osmanlılar Tarihi* II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında yayınlanan tarihle ilgili ilk tefrikalarındandır.[669] Bununla birlikte Moltke ve Mithat Paşa'nın hatıratlarını içeren yazı dizileri yakın zamanlarda *Tasvir-i Efkar*'da yayınlanan tarih tefrikalarıydı.[670] Yayınlandığı devrin şartları düşünüldüğünde oldukça uzun süre yayında kalabilen *İkdam Gazetesi* dönemin popüler tarihçiliğinin en önemli ismi olan Ahmet Refik'in yazılarına en çok rastlanılan gazetelerdendi. Ahmet Refik' in Gökman'ın benzetmesiyle "tarihi sevdiren adam rolü" bu gazetede ve sonraki dönemlerde *Cumhuriyet* gazetesi ve *Akşam* gibi gazetelerin sayfalarında da devam etti.[671] Cumhuriyet'ten hemen önceki yıllarda yayına başlayan ve uzun yıllar yayın hayatına devam eden *Akşam* gazetesinin popüler tarihçilikteki rolü özellikle otuzlu yıllarda artan tefrikalarıyla daha belirgindir ve bu anlamda diğer gazetelerle kıyaslandığında ilk sırayı aldığı söylenilebilir. [672]

Mütareke sonrasında nispeten sessizliğe gömülen tarih yazıcılığı, Osmanlı öncesi döneme daha fazla önem veren milli tarih düşüncesine doğru seyrederken, Anadoluculuk düşüncesinin temelleri bu yıllarda atılıyordu. Mütareke ve Cumhuriyet arasındaki dönemde gazetelerin içinde bulunduğu durum henüz kargaşadan kurtulmamıştı. Sayfa sayısı çoğunlukla dört sayfayla sınırlı sayılarını haber ve tefrikalara göre elzem yazılarla sınırlıyorlardı. Milli mücadele döneminde basın daha çok bu rolü oynadı.

Gazetelerin yaygınlığını anlamak için tiraj konusunda bilgi edinmek gerekmektedir, ama bu anlamda verilerin yok denecek kadar azlığı bu bilgiyi engellemektedir. Yine de tiraj konusunda genel olarak Osmanlı-Türk basınının durumunun pek iyi olmadığı kanaati hakimdir. Osmanlı basınının bu özelliği Cumhuriyetten sonra da devam etmiş,

---

[668] Bkz. Ekler-*Bibliyografik Veri*

[669] *Tasvir-i Efkar*, Ağustos 1909 tarihinde bu tefrika yayınlanıyordu.

[670] *Tasvir-i Efkar, Moltke'nin Hatıraları*, 30 Ağustos 1909-10 Teşrin-i evvel 1909;Mithat Paşa'yla ilgili tefrika Teşrin-i evvelde devam ediyordu.

[671] Reşat Ekrem Koçu, *Ahmet Refik*, İstanbul 1938, s.11; Ayrıca bkz. Muzaffer Gökman, *a.g.e*

[672] *Akşam* gazetesi merkezli olmak üzere gazetelerin bu konudaki rolü üzerinde ayrı bir inceleme yapılabilir. *Akşam* gazetesiyle ilgili genel bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada bu konular geçmez. Bkz. Nurhan Kavaklı, *Bir Gazatenin Tarihi AKŞAM*, İstanbul 2005.

takrir-i sükun ve alfabe değişikliğiyle daha belirgin sıkıntılar yaşamış ve bir süre sonra toparlanmıştır. Sulhla başlayan rahatlık gazete ve dergileri etkilemişken takrir-i sükun kanunu basının iradesine farklı bir ipotek koymuştur. Ardından gelen alfabe değişikliği gazeteleri bir an duraklatmış olsa da siyasetle muhalif olarak ilgilenme şansı olmayan gazeteler, okuyucunun dikkatini ancak aşk, cinayet, polisiye, kadın üzerine yazılan tercüme ve telif eserlere kucak açmasıyla çekebilmiştir. 1930-1960 yılları arasında yayınlanan gazetelerin özellikle tek partili ve muhalefetsiz siyaset dönemlerinde tefrika yayınlamak mecburiyet ve birbiriyle rekabetin şartı gibi görünmektedir. Tefrikaların yoğunlaşmaya başladığı dönemin 1925' den sonra olduğu söylenebilir. Dönemin bugün için en çok bilinen örneklerinden birisi, sonrada defalarca basılacak olan Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun *Kızıl Tuğ* adlı tarihi romanıdır. Bu roman önce *Büyük Mecmua*'da 1925 yılında tefrika edilmeye başlayıp, daha sonra kitap halinde 1927 yılında basılmıştır.[673] Nizamettin Nazif'in *Deli Deryalı* ve *Kara Davut* adlı eserleri ve Ömer Rıza'nın *Kanlı Gömlek* adlı eserleri de yirmili yılların tefrika tarih romanın ilk örneklerden sayılabilir. Bunlar da *Kızıl Tuğ* gibi tefrika sonrasında kitaplaşmışlardır.[674]

1930'lı yıllar daha önce bilirtildiği gibi biraz mübalağalı şekliyle gazetelerin tefrikalaştığı dönemdir ve bunun en bariz örneği olarak *Akşam* gazetesi verilebilir. *Akşam* gazetesinde aynı anda birbirinden farklı konularda dört ayrı tefrikanın bir arada yayınlandığı görülmektedir. Gazetelerin haber konusunda çektiği sıkıntı ağırlıklı olarak sansüre tabi olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun için haber konusundaki zafiyet, tefrikalarda ortaya çıkan edebi üretimle giderilmeye çalışılır. [675] Otuzlu yıllar İttihat ve Terakki ve II. Meşrutiyet dönemi hatıralarının yoğunlaştığı yıllardır. İttihat ve Terakki dönemine ilgi giderek artan ölçüde devam ederken, gazetelerin tefrika yayıncılığında beliren özelliği birbiriyle rekabeti gösteren bir kimliğe sahiptir. Bunun için konular ve konuların tanıtım şekli de genellikle birbirine benzer. Gazeteler tarihin bugünleştirildiği aktüel olaylarla ilgili yazılan yazılara açıktır. Mesela Preveze deniz zaferinin kutlanması gazeteler tarafından haber olarak işlendiği gibi ayrıca iç sayfalarda, kutlamanın tarihine

---

[673] Abdullah Ziya Kozanoğlu, *Kızıl Tuğ*, İstanbul 1927.

[674] Nizamaddin Nazif, *Kara Davud*,1.cilt Türk Matbaası, 2.cilt Amedi Matbaası, İstanbul 1928, *Deli Deryalı*, Akşam Matbaası İstanbul 1928; Ömer Rıza Doğrul, *Kanlı Gömlek*, İstanbul 1944.

[675] Birinci dünya savaşında uygulanan sansürden dolayı gazetelerin benzer bir durum yaşadığı bilinmektedir. Bkz. Erol Köroğlu, *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı 1914-1918*, İstanbul 2004, s. 334.

dair yazılarda yazılır.[676] Tarihi olayların kutlamaları geçmişte bugün anlayışıyla yazılan yazılar için önemli bir malzemedir. II. Meşrutiyet basınında bunun izlerine rastlanmaktadır. Cumhuriyet sonrasındaysa kutlamalar daha çok Lozan, 30 Ağustos, Cumhuriyetin yıldönümleriyle ilgili olmuştur. Mesela Cumhuriyet her yıl hatırlandığı gibi uzun yıldönümleri olan onuncu yıl, on beşinci yıllarında, gazeteler o günü diğer günlere nazaran daha renkli ve çeşitli bir görünümle arz ederler.[677] Gazetelerin tarihi yeniden canlandırma konusundaki en faal oldukları yıl 1953'te İstanbul'un fethinin 500 yıldönümüyle ilgili olarak yapılan kutlamalarda olmuştur. Gazetelerin ilk sayfaları farklı çıkmış ve birtakım ekler verilmiştir. Bunların arasında Cumhuriyet gazetesinin verdiği ek kitaplar diğerleriyle kıyaslanmayacak kadar farklıdır.[678]

III.2.2.2. Tarih Dergiciliği

Gündelik tüketimiyle ortadan kaybolan gazeteler, kitap ve benzeri ekleriyle dayanıklı bir tüketim malzemesi sunuyordu. Batının Osmanlıyı cezbeden özelliği bilim ve tekniğiydi. Özellikle Tanzimat sonrasında bu cazibenin etkileri daha çok kurumsal anlamda belirirken, Osmanlı gazete ve dergisi bu etkinin bir parçası olarak doğdu. Batının tekniğine ve bilimine olan ilgiyi dönemin dergilerinin sayfalarında görmek mümkündü. Bu cazibenin etkisinde ortaya çıkan dergiler, batıdaki bilimsel ve teknik gelişmeleri imkânları ölçüsünde Osmanlı okuyucusuna tanıtmaya çalışıyorlardı. Bu dergilerde Osmanlıların alışkın olduğu "ulûm"un yerini artık batı fenleri yerine geçen fünûn almıştı.[679]

İlk Türkçe dergi *Vakâyi-i Tıbbiye* 1849-1851 arasında 28 sayı olarak yayınlandı. "Vaka" kelimesi Mısır'da çıkan *Vakayi-i Mısriyye* İstanbul'da yayınlana *Takvim-i Vekayı* gibi resmi gazetelerin adıyla benzeşiyordu. Gazetenin asıl işlevi olan vaka süreli yayınlara verilen genel bir isimdi. Bundan sonra çıkan dergilerin bir çoğunda fünun ismi kullanılacaktı. *Mecmua-ı fünun, Rehber-i fünun, Hazine-i fünun, Servet-i fünun*, gibi

---

[676] Preveze zaferinin 405. yılıyla ilgili kutlama için bir haber örneği. *Tan*, 28 Eylül 1942.
[677] Bu anlamda Halkevlerinin misyonu daha belirgin olmuş Cumhuriyet için tarihi önemi olan bütün yıldönümleri kutlanmış ve bununla ilgili yayınlar yapılmıştır.
[678] Haluk Y. Şehsüvaroğlu, *Asırlar Boyunca İstanbul,* 252 sayfa renkli kapaklı büyük boy gazetenin ilavesi olarak parça parça verilmiştir.; Reşat Ekrem Koçu, Türk İstanbul, 52 safya büyük boy 13 gün boyunca ek olarak verilmiştir.
[679] Bkz. Zafer Toprak, a.g.m, s. 13-18.

isimlerle çıkan süreli yayınlar aynı zamanda batı fenni karşısında duyulan ilginin tezahürüydü. Modern anlamda ilk yüksekokul olan Darülfünun'da "fenler evi" anlamına gelen bir isim almıştı. İsimlere yansıyan benzeşme, bir etkilenmenin birbiriyle bağımlılığını gösteren neticesiydi. Daha sonraki dönemde "terakki" kavramının yaygın kullanımı "fünun" kavramının kullanımını hatırlatmaktadır.

II. Meşrutiyet sonrası dönemin neredeyse bütün dergilerinde tarihe dair yazılar bulmak mümkündür, ama doğrudan doğruya tarih çalışmalarını yayınlamayı hedef alan dergi Tarih-i Osmani Encümeni'nin aynı isimle çıkardığı *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası* adlı mecmuası oldu. Bu dönemde tarih yazıları milliyetçilik rüzgârıyla birlikte Osmanlı tarihi dışında arayışın örneklerininin verildiği bir mecraya sürüklendi ve tarih neşriyatı o güne kadar görülmediği biçimde artış gösterdi. Tarih yazarlarının arasında artık dışarıdan gelen Türkler de vardı. Bunlar milletin yeniden inşasında mümbit sahasıyla geniş imkânlar sunan tarihi, geleneksel sınırların dışına çıkarak yazmaya başlamışlardı. Bu durumun ortaya çıkmasında geldikleri coğrafyanın ve yetiştikleri ortamın etkisi vardı. Türk tarihinin o güne kadar ulaşılmamış, ama ulaşılması gerekli olduğuna inanılan alanları zorlanmakta ve tarih vesikasından daha çok edebi vesika sunan dönemler Türk edebiyatı tarihine dair çalışmalarla ortaya çıkarılmaktaydı. Bu dönemde önceki bölümlerde ele alındığı üzere Darülfünun Edebiyat ve İlahiyat Fakülteleri ayrı ayrı mecmualar yayınlamış, Âsâr-ı İslâmiye ve Tetkik Encümeni de *Milli Tetebbular Mecmuası*'nı çıkarmıştı. Temelleri bu kurumlarda atılan Türkiyat Enstitüsü'nün yayını *Türkiyat Mecmuası* da Türkiye'de modern tarih ve Türk edebiyatı tarihi çalışmalarına katkıda bulunmuştur..

Meşhur kitap kurdu Ali Emiri'ni bu yıllarda çıkardığı *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası,* kurumlar haricinde çıkarılmış "tarih" adını kullanan ilk mecmuadır. Bu mecmuanın tarih adını kullanması ve muhtevasında az da olsa tarih konularını ele almasından ziyade özel yayın olması bu mecmuanın bir ölçüde popülerliğini düşündürebilir ve bu anlamda popüler tarih dergilerinin bir başlangıcı olarak sayılabilir. Modern yayıncılık imkânlarını kullanma ve biçim olarak popüler tarih dergisi izlenimini veren ilk derginin çıkışı daha sonra olacaktır. 1943 yılında II. Dünya savaşının zorlu günlerinin yaşandığı bir zamanda yayınlanmaya başlayan ve yirmi beş sayı olarak

yayınlandıktan sonra 1945 yılında yayını sona ermiş olan *Tarihten Sesler* dergisi popüler tarih dergilerinin ilki sayılmalıdır.

Tarihten Sesler dergisinin ömrü uzun olmadı. Derginin kurucusu İskender Fahrettin Sertelli'nin ölümü ardından, idare konusunda çıkan problemler yüzünden dergi kapanmak mecburiyetinde kaldı. *Tarihten Sesler* dergisi tarih dergiciliğinde özel sermayenin ilk teşebbüsüydü. Bu teşebbüs bir buçuk sene de birçok sayısı ikisi bir arada çıkarak ancak 25 sayı yayınlanabilen tarih dergisini çıkarabilmişti. *Tarihten Sesler* dergisine kadar yayınlanan popüler tarih yazıları tefrika edilerek ve makaleler şeklinde diğer dergi ve gazetelerin içerisinde yer alıyordu. *Tarihten Sesler* dergisi, sadece tarih yayını üzerine kurulu bir popüler tarih dergisinin ilk örneğini oluşturarak haleflerine yol açarken, hem biçim hem muhteva bakımından haleflerinin takip edeceği bir örnek oldu.

Tarihten Sesler dergisinin yayınlandığı yıllarda "tarih" adını kullanan başka bir dergi daha yayınlanıyordu. Bu dergi Milli eğitim bakanlığı yayınları arasından çıkarılan *Tarih Vesikaları* dergisiydi. *Belleten* ve *DTCF Dergisi*'nin sadece tarih üzerine yayın yapmadığı dikkate alınırsa Türkiye'nin 1940'lı yıllarda *Tarihten Sesler* ve *Tarih Vesikaları* adıyla yayınlanan birisi popüler birisi vesika neşriyatına dayalı iki tarih dergisi olduğu ortaya çıkar. *Tarih Vesikaları*, ismi ve muhtevasıyla vesikacı tarihçi geleneğinin de temsilciliğini sürdürüyordu. Bu, esasında türün seleflerinden sayılabilecek olan Tarih-i Osmanî Encümeni'nin misyonuydu. Ondan farklı olarak bu dergide Cumhuriyet dönemini yaşamış olmanın doğal sonucuyla Milli Mücadele dönemi vesikalarının neşri ve bununla birlikte Osmanlı dönemine ait tarihçe sefaretname gibi birinci el kaynakların neşri yapılmıştır.[680]

Tarih Vesikaları II. Dünya savaşının getirdiği sıkıntılı ekonomik şartlara rağmen o güne kadar çıkmış tarih dergileri arasında görülmemiş bir baskı kalitesiyle çıkarken, öncesinde çıkan ve sonrasında çıkacak resmi tarih dergilerinin hiçbirinde görülmeyen tarzda yayınlanmıştı. İçerisinde belgelerle birlikte, ayrıca kullanılan resim, gravür ve fotoğraf tarzındaki malzemenin bir kısmı en güzel şekliyle metin dışında çoğu zaman renkli levhalar halinde basılıyordu. *Tarih Vesikaları* dergisi dış kapağı hariç diğer resmi

[680] *Tarih Vesikaları* dergisinin ilk sayısı Haziran 1941'de yayınlandı.

yayınlarda klasikleşmiş soğuk görünümünü içerisindeki renkli levhalarla kapatarak albenili olmayı becermişti. Böylece kapağındaki resmi yayınlarda rastlanılan sadeliğin yerini içerisinde renklilik alıyordu. Derginin Milli mücadeleye dair arşiv metinlerini yayınlanmaya başlaması da yeni bir gelişmeydi. Derginin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış olması yaygınlaşmasını en azından Türkiye genelinde bütün kütüphanelere dağılmasını sağlayan etkendi.[681]

Aynı yıllarda tarih yayınlarında müstesna bir yere sahip olan Tarih Kurumunun süreli yayın organı *Belleten* dergisi çıkıyordu. *Belleten* dergisi bu sıralar özellikle II. Türk Tarih kongresinde daha fazla dikkat çeken arkeolojik çalışmalarla ilgili yayınlar da yapıyordu. Bunun dışında yeni kurulan DTCF ilk öğrencilerini mezun ettiği sıralarda matbu ürünlerini de vermeye başlamıştı. Bu ürünler kitap ve fakültenin adıyla anılacak olan *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*'ydi. Tarihe ait yazılar bu dergide bir bölümü oluşturuyordu. İstanbul Üniversitesi'yse dergi yayınına daha erken dönemde *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*'yla başlamıştı. Darülfünunun kapatılmasıyla mecmua yayını da durdu. İstanbul Üniversitesi kurulduktan sonra çıkarılan ilk tarih dergisi 1937-1938 yılları arasında *Tarih Semineri* adıyla ancak bir sayısı iki kısım olmak üzere iki sayı yayınlanabildi.[682]

1950-1960 yılları arası Türkiye'de popüler tarih dergilerinin altın yılları olmuştur. Öyle ki dergiler birbiri ardına yayınlanmaya başlamıştır. Bu zeminin oluşmasında II. Dünya savaşının bütün dünyayı saran olumsuz etkilerin sona ermesiyle birlikte meydana gelen ekonomik ve sosyal değişimin etkisi vardır. II. Dünya savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinde popüler tarih dergilerinin yayınlanmaya başlamış olması bunun sadece Türkiye'ye has bir yayın hareketliliği olmadığını göstermektedir. Dışarıda gelişen yayıncılıkla birlikte, siyasi anlamda çok partili demokrasiye geçişin konuların işlenişindeki çeşitliliği artırdığı da söylenilebilir. Bu yıllarda Cumhuriyet ve Milli Mücadeleye bakıştaki farklı düşüncelerin ortaya çıkışı, Abdülhamit ve Tanzimat

---

[681] Ayrıca Hasan Ali Yücel'in derginin yayınıyla ilgili yazdığı önsözde bu yayının bir tarih bilincinin yerleştirilmesiyle ilgili olduğu görülecektir, ama içindeki resim ve gravürler dışında herkesin okuyup anlayabileceği bir üslup yerine belli bir seviyenin üstündeki dil kullanıldığı görülmektedir. s. 1-2. Bu dergi on beşinci sayıdan sonra yeni seri olarak üç sayı daha çıkarıldı. 18 sayısı Mart 1961 tarihlidir. Daha sonra yayını durdu.

[682] Bkz. İkinci Bölüm Yüksek Öğretimde Tarih Kısmı

dönemlerine bakıştaki farklı düşüncelerin 1940 yıllarda belirginleşmesiye benzerlik gösterir. Daha önce belirtildiği gibi kitap yayıncılığında popüler tarihin yakın tarih üzerinden çatışan kimliği dergilerde aynı oranda görülmez. Biçimsel donanım itibariyle birbirinin taklidi şeklinde görünen bu dergiler de ağırlıklı olarak Osmanlı tarihi işleniyordu. Bunların içerisinde Basın Tarihiyle ilgili eserleriyle dikkat çeken Server İskit'in *Resimli Tarih Dergisi* ve onun kapanmasından sonra devamı sayılan *Yeni Tarih Dergisi* diğerlerine nazaran, yazılarıyla ve okuyucularına verdiği ilave eserlerle diğerlerine göre daha dikkat çekici olmuştur. Bu ilavelerin en önemlisi *Mufassal Osmanlı Tarihi* gibi hacimli altı ciltlik resimli Osmanlı tarihidir.

Popüler tarih dergilerinin yayınlanmaya başladığı yıllar, Türkiye'de magazin dergiciliğinin de yaygınlaşmaya ve yayın kalitesi anlamında gelişmeye başladığı yıllardı. Magazin dergilerinde reklamlara rastlanırken, tarih dergilerinde reklam hemen hemen hiç yoktu. Ancak dergilerin kendi yayınların tanıtan reklam örneklerine rastlanıyordu. *Tarihten Sesler* dergisiyse reklam yayını konusunda bir istisna oluşturmuş ve taşrada dahil olmak üzere bir çok şehirden reklam alınmıştır. Dış kapak konusunda dergiler albenili görünümleriyle birbiriyle sanki yarışmaktadırlar. Popüler tarih dergilerinin ilk örneği olan *Tarihten Sesler* dergisi dönemin sıkıntılarını yansıtırcasına soluk bir görünümdedir. Resimli Tarih örneğinde bu sıkıntılar aşılacaktır.

1950'li yıllar sadece popüler tarih dergiciliğinde değil akademik tarih dergiciliği açısından da bir yükselişi göstermiştir. İstanbul Üniversitesi'nde yayınlanmaya başlayan *Tarih Dergisi* 1949 yılında yayına başlamıştır. Bu derginin çıkarılmasından kısa bir süre sonra yayınlanmaya başlayan *İstanbul Enstitüsü Mecmuası* ve *Fatih ve Fetih* gibi dergiler akademik yazıların üniversite dışındaki örnekleri olmuşlardır. 1950'li yıllarda akademik tarihçiliğin siyasi tarih ağırlıklı bakışı değişirken, Osmanlı Sosyal ve Ekonomik tarihine yönelik çalışmalar artmaya başlamıştır. Sosyal ve Ekonomik tarih çalışmaları II. Meşrutiyet'ten beri Türk tarihçiliğinin gündemine zaman zaman alınmaktadır. Bu yıllarda tarih bölümleri yalnız İ.Ü. Edebiyat Fakültesi ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'bünyesinde bulunurken, akademik tarihçilik bu bölümler vasıtasıyla yönlendirilmiştir. Popüler tarih dergilerinde özellikle İstanbul'dan, bir çok akademik tarihçinin yazısı yayınlanmıştır. Popüler tarih dergilerinde ele alınan konuların bir kısmı

akademik tarihin yakın zamana kadar hiç ilgi duymadığı alanlar olmuştur. Yazılanlar sistematik analizler olmasa da bir takım veriler ve yeni konuların açılması anlamında zannedildiğinden daha fazla boşluğu doldurmuştur. Bu dergiler ve yazarları toplumun tarih bilgisinin temellerinin oluşumunda önemli katkıda bulunmuşlardır. Bu anlamda veriler dergilerin okurla iletişim kurulan sayfalarına yansımıştır. Akademik tarihçiliğe etkisi de aşikardır, ama ne şekilde etki ettiği üzerinde durulması konusunda özel incelemeler bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

III.2.2.3. Dergilerde Tarih

II.Meşrutiyet'in ilanıyla başlayan süreçte bir çok süreli yayının tarihle ilgili yazılara önem verdiği ve bunlar arasında *Türk Yurdu* başta olmak üzere, *Servet-i Fünun, Şehbal, Resimli Kitap, Donanma, Harp Mecmuası, Yeni Mecmua* gibi dergilerin dikkat çekici yayınları olduğu daha önce belirtilmiştir. Baskı kalitesi yüksek olan bu dergiler arasında *Resimli kitap* ve *Şehbal* resimler konusunda zenginliğiyle dikkat çeker. Aynı şekilde *Donanma Mecmuası* kapak sayfalarına yansıyan renkli resimli biçimiyle albenili bir görünüşe sahiptir. I. Dünya savaşı yıllarında popüler tarihçiliğinin ilgilendiği alanlardan birisi de denizcilik tarihidir. *Donanma Mecmuası* popüler tarihçiliğin denizcilik tarihine dair öncüsü olurken popüler tarihin deniz konulu yazılarını yazan tarihçilerin öncüsü sayılabileceğimiz Ali Rıza Seyfi' de bu derginin yazarlarındandır.[683]

Popüler tarih açısından önemli bir yere sahip olan dergiler arasında *Yeni Mecmua*'nın rolü dikkat çekicidir. I. Dünya savaşının sonlarına doğru yayınlanmaya başlayan bu dergide tarih yazılarına verilen değer fark edilir derecededir. Derginin orta sayfasında kuşe kağıda basılan sayfaların çoğunluğu Ahmet Refik'in yazıları olmak üzere tarihe ayrılmıştır. Ahmet Refik *Yeni Mecmua*'nın sürekli yazarları arasındadır. Onun ustası ve öncüsü olduğu popüler tarih yazarlığının en önemli örnekleri burada verilmektedir. Mecmuada sadece Ahmet Refik'in tarihe ilişkin yazıları değil, diğer tarih yazıları da dikkat çekmektedir.[684] Türk Ocakları'nın çıkardığı *Türk Yurdu* dergisi yazıların konusunda sınırları genişletmiştir. Onun daha geniş bir Türk coğrafyasıyla ilişkili tarih

[683]. Ali Rıza Seyfi milliyetçiliğin temsilcilerindendir. Donanma'daki "Kızıl Elma'ya Doğru"adlı yazısı dikkat çekicidir. *Donanma*, 29 Temmuz 1915.

[684] Bu mecmuada Avram Galanti'nin "Türkler Anadolu'da Nasıl Yerleşti" 2 Ağustos 1918 ve "Osmanlı Sancağının Menşei" adlı dikkat çeken yazıları vardır. 23 Mayıs 1918.

bilinci oluşturma çabası I. Dünya Savaşı sonrasının dergilerinde daha çok Anadolu coğrafyasına sığdırılan bir tarihe yönelmiştir. Bu tür yayınlar arasında *Düşünce, Anadolu, Dergah* gibi dergiler mütareke sonrasındaki tarih yayınlarıyla zikredilmeye değer. [685]

Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde süreli yayınların yeni bir yüzle çıktığı görülmektedir. Bunlar kısa sürede saltanatın yokluğuna ve Cumhuriyet'in ilanına uyum sağlamışlardır. Bu yıllarda yayınlar konusunda değişmeyen belirgin özellik, genellikle İstanbul'da yayınlanıyor olmalarıdır, fakat bundan sonraki süreçte Ankara yayıncılık konusunda ikinci merkez olacaktır. Mesela Ankara'da yayınlanan *Hayat* mecmuasındaki yazılar da tarih yazıcılığı açısından önemli yazıları içermektedir. Bu derginin yazarları arasında Fuat Köprülü de bulunmaktadır. 1920'li yıllarda yayınlanan *Sevimli Ay, Resimli Ay, Resimli Perşembe, Büyük Gazete, Güneş* gibi dergilerde popüler tarih yazılarına rastlanmaktadır. Bu dergiler yeni rejimin savunuculuğunu yaparken saltanat karşıtı paradigmanın tarihi arka planının oluşmasında etkili olmuşlardır. Popüler dergilerin içerisinde tarihe ayrılan yer daha çok dergilerin magazin özellikleriyle bütünleşir. Yukarıda adı geçen yayınlarda bunun örnekleri görülebilir. [686] 1928 yılında yayınlanmaya başlayan *Muhit* tam anlamıyla yeni rejimin ifadesi olur. Bu dergi magazinden ideolojiye kadar iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir ve yazılar buna göre şekillenmiştir. Bu dergide aynı zamanda inkılap tarihinin popüler yayınlar vasıtasıyla aktarımının ilk örneklerinden olan, Ahmet Cevat'ın Türk inkılabının tarihine dair yazıları yayınlanır. Ayrıca yazdıklarıyla 1925' lerden sonra dikkat çekmeye başlayan Kemaleddin Şükrü (Orbay), Enver Behnan (Şapolyo) gibi popüler tarih yazarları bu derginin yazarları arasında olmuştur. Bunlardan Enver Behnan Şapolyo popüler tarihçiliğin daha uzun yıllar boyunca Cumhuriyet tarihi konularını yazan önemli bir ismi olmuştur. Hatta bir bakıma Ahmet Refik'in Osmanlı tarihçiliğinde üstlendiği rolü, Cumhuriyet tarihçiliğinde Enver Behnan'ın üstlendiği söylenilebilir.

---

[685] Avram Galanti'nin daha önce bahsedilen "Türkler Anadolu'da Nasıl Yerleşti" adlı makalesinde Anadolu'ya yönelimini eğilimleri görülmektedir.

[686] Kemaleddin Şükrü, "Türk Saraylarına Numune Olan Bizans Sarayları", *Resimli Perşembe*, 9 Haziran 1927, sayı 106.

1930'lu yıllarda gazetelerde görülen tarih tefrikası bolluğu dergilerde de kendini gösterir. Tefrikacılık daha önce de belirtildiği gibi ağırlıklı olarak roman ve hatırattır. Özellikle tarihi roman yayınında belirgin bir artış göze çarpmaktadır. Tarihi romanın yükselişi öncelikle gazete sütunlarında yer almasıyla olurken, gazeteyle birbirine çok benzeyen dergilerin de tarihi tefrikaya gösterilen ilgiden geri kalmadığı görülür. Dergiler sadece tarihi tefrikaya değil, gazetelerde rastlanılan diğer tefrika örnekleri olan aşk ve cinayet tarzı romanlara da yer verdiler. Mesela *Büyük Gazete* bu türdendir ve renkli kapağıyla dönemin modasına uymuştur. Hemen her sayısında tarihe dair bir yazı bulunur ve bu yazılar ağırlıklı olarak Osmanlı tarihi üzerinedir. Bu dergide Niyazi Ahmet, Münir Süleyman Çapanoğlu, Enver Behnan Şapolyo, Sinan Reşat Sülün gibi popüler tarih yazarlarının ismi dikkat çeker. *Yarım Ay, Yeni Mecmua, Modern Türkiye, Yenigün, Yedigün* gibi dergiler otuzlu yılların popüler tarih yazılarının yayınlandığı dergilerin en önemlileri olmuşlardır. Bunların içinde diğerlerine göre daha uzun süre yayınlanan *Yedigün*' ün ayrı bir yeri vardır. *Yedigün* dergisinde popüler tarih yazıcılığının tanınmış isimlerinin büyük çoğunluğunu görmek mümkündür. Mesela İbrahim Hakkı Konyalı, M. Turhan Tan, Ziya Şakir, Ahmet Refik gibi isimler bu derginin yazarları arasındadır. *Yedigün*'ün bu misyonuna ortak olan yukarıda adı geçen dergiler, sonraki yılların meşhur popüler tarihçilerinin yazı hayatında önemli rol oynamışlar ve geleceğin popüler tarihçilerinin buralarda yetişmesine zemin hazırlamışlardır.

Ülkü ve *Yücel* gibi iktidarla doğrudan bağlı olan dergilerin tarih yazılarıysa daha çok Türk tarih tezine uygun niteliktedir. *Yücel*' den ziyade tarihe dair yazıları daha çok olan Halkevleri merkezinin yayın organı *Ülkü* ve taşradaki Halkevi mecmuaları bu misyonu üstlenmişlerdir Türk tarih tezinin etkisi zayıfladıkça, Halkevi mecmualarının ilgi alanından Türk tarihçiliğine mahalli düzeyde katkısı ortaya çıkar. Ülkenin her tarafına yayılan dergileri vasıtasıyla Halkevleri amatör tarihçiliğin merkezi olurken tarihin popülerleşmesine ve popüler tarihçiliğe katkısı büyük olmuştur. [687] Otuzlu yıllarda tarihin popüler anlamda yükselişinin yanı sıra, akademik tarih çalışmalarına yeni

[687] Halkevleri ve Tarih konusunda bkz. Serap Taşdemir, *Türkiye'de Tarih Bilinci Oluşmasında Halkevlerinin Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir 2000; Halkevi dergilerinde çıkan tarih yazılarının bibliyografyası için bkz. Galip Alçıtepe, "Halkevi Dergilerinde Yayınlanan Tarih Konulu Makaleler Bibliyografyası I", *Kebikeç*, sayı 24, 2007, s.297-326.

kurum,yeni tez, yeni yayın ve dergilerle bir seferberlik halinde hız verilmiştir. Bu yıllar aynı zamanda yeni alfabenin yerleşmeye başladığı yıllardır. Harf devrimiyle ortaya çıkan okuyucu anlamında yaşanan kısa süreli sıkıntı bir süre sonra yerini bir süre daha fazla okuryazara bırakacaktır.

1940' lı yılların başında beliren ve 1945 sonrasında ortaya çıkan siyasi renklilik matbuata da yansımıştır. Bu yıllarda özellikle Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu*su, Cemal Kutay'ın *Millet*'i gibi yayınlar dikkat çekicidir. Yeni tarih paradigmalarının oluşmasına zemin hazırlayan *Büyük Doğu* popüler tarihin ideolojik yönüyle ilgili olarak önemli bir safhanın başlangıcını oluşturmuştur. Eşref Edib'in çıkardığı Sebilürreşad dergisi de *Büyük Doğu*'da ortaya koyulan popüler tarih paradigmalarını destekleyen ve bu paradigmanın dini düşünceyle beslenmiş ideolojik alt yapısının geniş kitlelere yayılmasında etkisine dikkat edilmesi gereken bir unsurdur. *Millet*, zengin hatırat ve tarih dizilerine yer verirken daha çok gündelik siyasetin etkisindedir, ama dolaylı yoldan popüler tarih paradigmalarının zeminin hazırlanmasına katkıda bulunmuştur. *Tanrıdağı, Orkun* gibi dergiler Türkçü tarih yazımının örneklerini verirken Orta Asya bağlantılı Türk tarihi paradigmalarının siyasal ve toplumsal anlamda pekişmesinde önemli rol oynamışlardır. 1940'lı yıllar Turancılık, İslâmcılık ve sosyalist düşüncelerin aksiyon kazandığı yıllardır. Özellikle Turancılık ve sosyalizm aktif hale gelince iktidarın buna karşı tepkisi sert olmuştur. Bu arada sol düşüncenin ürünlerini yansıtan *Yurt ve Dünya, İnsan* gibi mecmuaların farklı bir tarih görüşünün oluşmasında katkı sağladığı söylenebilir. Dergilerde tarih yazımı sonraki yıllarda da devam eder, ama 1950'lı yıllar doğrudan tarih yayını yapan ve bunu yaparken de belirgin bir ideolojik kimlik taşımayan dergilerin altın yılları olur.

III. 3. Popüler Tarih Dergileri

Daha önce belirtildiği üzere popüler tarih dergileri popüler tarihçiliğin ana hattını oluşturmuşlardır. Bu dergiler genel tarih litaratürüne istisnai yazılar dışında ideolojik olmaktan ziyade pratik katkılarıyla dikkat çekmişlerdi. Özellikle toplumsal tarih, gündelik hayat, kültür tarihi gibi birbirinden ayrılması zor tarihçilik alanlarındaki boşluğun doldurulmasındaki katkıları üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. Farklı

ideolojik tarih paradigmaları daha çok iktidarın kurumları ve buna muhalif veya destekler mahiyetteki gazete, dergi ve kitaplarda verilen bilgiyle oluşmuştur. Popüler tarih dergileriyse tarih yazımı konusunda kendi içinde tutarlı bir çizgiyi izlemiş, asıl gayenin halka ulaşmak olmasından dolayı dil ve üslup buna göre şekillenmiş, ideolojik tartışmalardan genellikle uzak durmuşlardır. Bu dergilerde yazanlar buna riayet etmek durumundadırlar. Bununla beraber her ne kadar ideolojik tartışmalardan uzak durmuş olsalar da özellikle Osmanlı hanedanı ve Osmanlı tarihi üzerindeki olumsuz ideolojik görünümün silinmesinde ve bununla ilgili olumlu bir kanaat oluşumunda etkili olmuşlardır. *Dün ve Bugün*' ün gündelik siyasetle ilgili olması veya İbrahim Hakkı Konyalı'nın yazılarına yansıyan tarih görüşündeki belirgin siyasi izleri istisna olarak tutuyoruz.

Popüler tarih dergileriyle kıyaslandığında akademik tarih dergilerinin hedef kitlesi öncelikli olarak bilimsel çalışma yapanlar olmuştur. Bu anlamda akademik dergiler popüler dergilerin ulaştığı ilgiyi ancak bilimsel kaygılarla hareket eden sınırlı bir kitle arasında bulabilmişlerdir. Hem muhteva hem şeklî bakımdan akademik dergiler uzmanı dışındakilere cazip gelmeyen bir görüntü çizmişlerdir. Popüler dergileri akademik dergilerden ayıran öncelikle biçimsel yapılarıdır. Muhteva ve üslup da bundan sonraki ana belirleyicilerdir. Özel yayınların temel hedef olarak geniş okuyucu kitlesini seçmiş olması, bu yayınları popülerlik çerçevesi içinde tutarken, yayın kuralları da büyük ölçede piyasa şartlarına göre belirlenir. Özel yayın olarak bir tarih dergisinin duracağı yer bu çerçevedir. Bu yüzden albenili olmak zorundadır. Popüler tarih dergilerinde şeklî cazibe okuyucuyu muhtevaya götüren kapı olmalıdır ve bu kapı her sayıda farklı görümüyle yeni kapıların açılmasını sağlamalıdır. Açılan bu kapılarda birleşen çizerin renkleri, resimleri ve çizimleriyle, yazarın metni edebi üslupla okuyucuya sunulmalıdır. Böylece tarih edebi metnin ve resmin canlandırmasıyla okuyucuyla buluşur. Bu buluşma da yazılı metin önemini yitirmez, diğer unsurlar onun destekleyicisi ve ifadenin kolaylaştırıcısı durumundadırlar.

Popüler tarih dergilerini canlılıkla buluşturan sadece biçimsel özellikleri, renkli resimleri, edebi anlatımları değildir. İsimleri bu canlılığın en dikkat çeken ifadesidir. *Tarihten Sesler* dergisiyle başlayan adlandırma üslubu sonradan çıkacak bütün popüler

tarih dergilerine öncülük etmiştir. Bu türün bundan sonra yayınlanan dergilerinde de tarih kelimesinin önüne veya arkasına başka bir fiil, sıfat vb. getirilerek dergilerin ismi belirlenmiştir. Bu isimler görünen o ki, canlılığı ifade eden isimler arasından seçilmişlerdir. *Hayat tarih, Tarih Hazinesi, Tarih Orduya Sesleniyor*, Tarih Sesleniyor, *Yeni Tarih, Resimli Tarih, Tarih Aynası* gibi dergi isimleri bunun örnekleridir. İlk popüler tarih dergisi olan *Tarihten Sesler*'in herhangi bir yerinde neden bu adla çıktığı açıklanmadığı gibi, daha sonra çıkacak dergilerde de isim konusunda bir açıklamaya rastlanmamaktadır. Ancak bu durum yorum yapmamıza fırsat vermektedir ve en basit yorum olarak mukallitliğin basın dünyasında yaygınlığı üzerinde durulmalıdır. Yani sonraki isimler bir öncekini taklitle verilmiştir. Taklitçilik sadece adlandırmadaki benzerlik değil, aynen olmasa da şablon olarak taklidi göstermektedir. Bu dergilerin Babıali'nin ürünleri olduğunu dikkate alırsak gazeteciliğin buradaki yansımasını görebiliriz. Gazeteler de dönemlerine göre moda isimler taşırlarken, birbirlerine benzeyen isimler ve şablon kullanırlar. Adlandırma konusunda ileri sürülebilecek başka bir sebep de popüler tarih dergilerinde verilen tarihi bilginin aktüel olanla genellikle iç içe olmasından kaynaklanmaktadır. Bu aktüellik haberle tarihe dair bilginin buluştuğu nokta olan süreli yayınlarda, dergilerin ismininin de belirleyicisi olmaktadır. Bu anlamda canlılık belirten sıfatların kullanılması da doğaldır. Ses aktüel çağrışım yapmaktadır. Tarihi olgular kendi tarihselliği içerisinde belirsizlik ve sessizlik içinde dururken, tarihçi bu belirsizliği belli bir metodoloji çerçevesinde olgulara bağlı kalarak inşa etmek ve bu inşayı da metinlerin sesiyle ifade etmek mecburiyetindedir. Bu olguları inşa eden akademik tarihçi inşasını sessiz metinlerle ve genellikle kuru bir ifadeyle yazmayı tercih ederken, popüler tarihçi yazmak için güncel dilin peşindedir. Çünkü hedef kitlenin kullandığı ve anlayabileceği dil budur. Bunun için geçmişte kalmış sessiz olguların günümüze aktarımında "sesler" tabiri bir dikkat çekme durumudur. "Ses, ayna, hazine, resim" bütün bunlar tarihi günlük hayatla buluştururlar.

Bunların yanı sıra tarih dergilerinin batı daki örneklerinden etkilenmiş oldukları konusu üzerinde durulmalıdır.. Mesela Fransa'da *Miroir de l'Histoire* adıyla yayınlanan "Tarihin Aynası" anlamına gelen bir dergi yayınlanmıştır. Bu derginin Türkiye'de yayınlanan *Tarih Aynası* dergisiyle isim benzerliği dikkat çekicidir. Batıdaki tarih dergileriyle benzerlik isimlerden ziyade biçim anlamında daha belirgindir. İngilizce

yayınlanan *History Today* ve daha erken dönemde çıkan *Historia* dergilerinden de bu durum açıkça görülebilir. Batı kaynaklı dergilerin muhtevalarına bakıldığında işledikleri konular itibarıyla kendi halklarına cazip gelecek olan konular seçilmektedir. Yani bu dergilerde öncelikli olan her derginin yayınlandığı ülkenin ve ortak tarihe sahip oldukları ülkelerin tarihini dikkate alınmaktadır. [688]

Popüler tarih dergilerinin belirgin özelliklerine isimleriyle birlikte, dergilerin renkli kapaklarında rastlanırken, dikkate çeken ortak özelliklerden biri de yazarlarıdır. Yazarlar birbirine yakın tarihlerde farklı dergilerde yazmışlardır. Mesela dergi yayıncılığında Niyazi Ahmet Banoğlu diğerlerine nazaran fazla dergi çıkarmasından dolayı öne çıkmaktadır. *Tarih Dünyası, Yeni Tarih Dünyası, Coğrafya Dünyası, Tarih ve Coğrafya Dünyası, Tarihin Sesi ve* 1960 sonrası yeniden kısa süreli olarak yayınladığı *Tarih dünyası* ve *Tarihin Sesi* dergisine dönüş, Banoğlu'un dergi çıkarma konusundaki başarısı veya başarısızlığı olarak da değerlendirilebilir. Bu arada tek sayı olarak çıkardığı gazete olan *Tarihin İbret Aynası* isimli tarih gazetesi de bunlarla birlikte ele alınmalıdır. İstikrarsızlığın sebebi yayıncının veya yazarın istikrarsızlığıyla birlikte izlenilen çizgi ve basın dünyasındaki istikrarsızlıkla ilişkilindirilmelidir. Şahsi ilişkilerin de ilk popüler tarih mecmuası olan *Tarihten Sesler'*de ve daha sonra *Tarih Dünyası* dergisinde aşağıda yazılacağı üzere yayıncılıkta istikrarsızlık sebebi olduğu görülmektedir.

II Dünya Savaşı sonrası gelişmelerin arasında demokrasinin yükselişi ve bunun sosyal hayata yansıması bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de belirgin şekilde hissedilmiştir. Bu değişiklik aynı zamanda Türkiye'de uzun yıllardır değişmeyen iktidarın muhalefetteki Demokrat partiye geçtiği bir zamana denk gelmiştir. Hem dünya da hem de Türkiye'de meydana gelen değişimin siyasal ve toplumsal yansımaları hayatın her alanında görülmeye başlamıştır. I. Dünya savaşı sonrasında görülen popüler tarihin yükselişi II. Dünya savaşı sonrasında da yeni konularıyla belirgin olmuştur. Türkiye'de 1940'da ilk örneği görülen popüler tarih dergisi türünün 1950'li yılların başında belirli bir yoğunlukta yayınlandığı ve bunların bu şekilde ortaya çıkmasında

[688] Bu dergi 1951'yılından itaberen yayınlanmaya başlamıştır. Bizim gördüğümüz Şubat 1962 tarihli 146 numaralı sayısıdır. Renkli kapaklı kuşe kağıda baskılı ve içinde renkli resim ve gravürler bulunmaktadır.

yukarıda anlatılanlarla birlikte batı ülkelerinde de benzer örneklerinin ortaya çıkmasıyla ilişkili olduğu daha önce belirtilmiştir. 1950'lı yılların başında yoğunlaşan dergiler batıdaki örnekleri gibi uzun soluklu çıkmamış, en uzun süreli yayınlanan dergi *Resimli Tarih Mecmuası* olmuştur. Batıdaki benzerlerinden *Historia* adlı Fransız popüler tarih dergisiyle kıyaslanabilecek olan *Hayat Tarih*' dergisiyse 1960 sonrasında çıkmış ve son sayılarında *Tarih ve Edebiyat* adıyla ismi değişmek üzere 216 sayı yayınlanmıştır.[689] 1950'de yoğunlaşan dergicilik sonraki yıllara birikimini aktarıp popüler tarih dergiciliğin temeli olurken, bu temelden beslenen popüler tarih dergileri arasında yayınlandığı döneme kadar en uzun süre çıkmış olan ve yayınlandığı zaman da uzun bir süre tek popüler tarih dergisi olma özelliğini gösteren *Hayat Tarih Mecmuası* geçmişteki dergicilik tecrübesiyle 1980 sonrası dergicilik arasındaki bir köprü olarak değerlendirilebilir. 1980 sonrası popüler tarihçilikle akademik tarihçiliğin buluştuğu bir noktaya gelinmiştir. *Tarih ve Toplum* bunun laboratuarı olmuş, akademik tarihçiliğin o güne kadar ilgilenmediği ilgi duymadığı, konular bu laboratuarda işlenmiştir. Dünya tarihçiliğindeki gelişmelere açık yapısıyla bu derginin bir benzeri de *Toplumsal Tarih* dergisi olmuştur. Osmanlı Devletinin kuruluşunun 700.yıldönümüyle başlayan tarih yayıncılığı furyasında bir çok yeni popüler tarih dergisinin yayınlandığı görülmüştür. Aşağıda Türkiye'deki popüler tarih dergiciliğin ilk örnekleri ve temellerinin atıldığı 1960 yılına kadar yayınlanmış popüler tarih dergileri ele alınacak, dergilerle ilgili yapısal özellikler hakkında bilgi verilecektir.

III. 3. 1. Tarihten Sesler 1-25 (15 Ocak 1943- Mayıs 1945)

Tarihten Sesler dergisi 15 ocak 1943-Nisan Mayıs 1945 arasında aylık mecmua olarak 25 sayı yayınlandı.[690] Kurucusu daha çok tarihi roman türü eserleriyle meşhur İskender Fahrettin Sertelli'ydi. Kurulduğunda sahibi ve umumi neşriyat müdürü Profesör Yavuz Abadan'dı. İskender F.Sertelli'nin 29 Mayıs 1943 yılında ölümü üzerine 6-7. sayıdan itibaren imtiyaz sahibi Yavuz Abadan , yazı işleri müdürüyse Tarık Zafer Tunaya oldu. Derginin imtiyaz sahibi olan Yavuz Abadan yayına başladıktan kısa bir süre sonra Eskişehir mebusu seçildi.

---

[689] *Historia* adlı tarih dergisi II. Dünya savaşı sonrasında yayınlanmaya başladı.

[690] Bu mecmua ile ilgili bkz Ali Birinci, "Babılalinin Tarih Mecmuaları", s. 30; Hakan Öksüz, *Cumhuriyet'ten Günümüze Popüler Tarih Dergileri*, s 10

Derginin 10-11. sayılarından itibaren sahibi Behçet Adil Bağdatlıoğlu yazı işleri müdürü de Emin Oktay oldu.[691] Behçet Adil Bağdatlıoğlu Şubat 1944 tarihli 13- 14. sayıda "Tarihten Sesler" başlığı altında mecmuanın kısa tarihçesini yazarken, derginin kuruluş aşamasındaki bazı problemlere dikkat çekiyordu. Bu yazısında mecmuayı Sertelli' nin ölümü üzerine yarım kalmaması için üzerine aldığını, mali bakımdan sıkıntı çeken dergide Tarık Zafer Tunaya' nın kalmasını istediğini; fakat ücret isteyen Tunaya' ya derginin şartlarının buna müsait olmadığını söylediğinde Tunaya' nın ayrıldığını, ayrılırken de bazı yazıları kendi şahsi malıymış gibi götürdüğünü belirtiyordu.[692]

Derginin kurucuları daha sonraki 17-18 sayıda, Fahrettin Sertelli Mehmet Emin ve İlhami Bilge olarak gözükürken imtiyaz sahibi ve neşriyat müdürü tarih öğretmeni Emin Oktay olmuştur. Dergi İskender Fahrettin Sertelli'nin ölümüne kadar, yani 5. sayıya kadar düzenli olarak aylık çıkmış 5. sayı 15 Mayıs tarihliyken 6–7.sayı birleşik olarak 1 Ağustos 1943 yılında Haziran-Temmuz sayısı olarak çıkmıştır. 8 ve 9. sayı bir arada Ağustos-Eylül sayısı olmuştur. Ağustos-Eylül sayısına kadar 25 kuruş olan dergi fiyatı bu sayıdan itibaren 35 kuruş olmuştur. Abone fiyatları hesaplanırken 25 kuruş olduğu görülmektedir. 10-11. sayılar iki sayı birleşik olarak çıkmıştır.[693] Bu sayıya kadar Cağaloğlu Yokuşu, Acı Musluk sokağı adres olarak gösterilirken bu sayıda Cağaloğlu Yokuşu 27 numara adres verilmiştir. Basım yeri Rıza Coşkun matbaasıdır. Derginin 13-14 sayıdaki fiyatı 30 kuruş olmuş bununla beraber, kapak baskı kalitesi düşmüştür. Bu sayı Numune matbaasında basılmıştır. 15 sayı tek olarak yayınlanmıştır. 17-18.sayılarda Tan Matbaası imzası vardır. 20-21. ve 22-23. sayılar birleşiktir. 25 sayıda Tan Basımevi ve aylık tarih dergisi yazısı gözükmektedir. Derginin fiyatı 24. sayıda 40 kuruş olmuştur.

Dergide sayfa sayısı olarak istikrar görülmemektedir. İlk sayı 47 sayfa, 25. sayı 26 sayfa çıkmıştır. İlk sayısında kapak olarak Ayasofya camiinin "mahfil-i hümayun" kısmının resmi verilmiştir. Derginin kapak tasarımı sonraki sayılarında giderek artan derecede solgun resimlerle yapılmıştır. Yine de boyutları ve kapaklarda kullanılan tarihi bir resim koyma geleneğiyle daha sonra çıkacak dergilerinde ortak özelliğininin ilk

[691] *Tarihten Sesler*, 25/12/1943
[692] *Tarihten Sesler*, Şubat 1944
[693] *Tarihten Sesler*, 25/12/1943

örneğini oluşturmuştur. Derginin daha sonra çıkan dergilerde rastlanılmayan özelliklerinden birisi de küçük çaplı reklâmlar almış olmasıdır. Dönemin sıkıntılı ekonomik durumu içerisinde sınırlı okuyucuyla ilgili olan bir tarih dergisine reklam verilmesi ve reklamların taşraya uzanan bir iletişim ağını gösteren yönü bulunmaktadır.Belki şöyle bir yorum üzerinde durulabilir. Halkçı bir yaklaşım gösteren derginin, yazı işleri müdürünün partili olması partili esnafın ilgisini çekmiş olabilir mi? Bunun anlaşılması biraz zor gözükmektedir.Belki de bu ilanlar dönemin diğer bütün süreli yayınlarına yansıyan reklâm piyasasısın bir parçasıdır.[694]Ancak, çoğunluğu İstanbul kaynaklı mecmuaların taşra reklamlarına pek rastlanmazken *Tarihten Sesler* dergsinin taşradan reklam alabilmesi dikkat çekicidir.

Doğrudan tarih üzerine olan yazıların yayınını amaçlayan *Tarihten Sesler* dergisi kronolojik sıralamada ilk Popüler tarih dergisi olma sırasını alır. Popüler tarih dergisi adıyla anılacak dergilerin ilki olan Tarihten *Sesler* dergisi II. Dünya savaşının bütün dünyayı olduğu gibi Türkiye'de de hissedilen sosyal ve ekonomik sıkıntılarla dolu yıllarında yayınlanmaya başlamıştır.[695]Derginin belli konulardaki basitleştirici üslubunun yanı sıra Yavuz Abadan, Demirkiran, Va-nu gibi yazarların, daha sonra çıkacak dergilerde pek benzerine rastlamadığımız tarihin ne olduğuna dair yazıları yayınlanmıştır. Dergide yayınlanan ilk yazı Yavuz Abadan'a aittir. Kendisi o yıllarda üniversite hocası olan Yavuz Abadan hukukçu kimliğinin de etkisiyle olsa gerek Leibniz'in hukuk tarihi hakkındaki görüşünü tarih metodu olarak benimsemiştir. Abadan'ın yazdığına göre Leibniz beşeriyetin geçmişi, şimdi ve gelecek arasında sıkı bir bağ görür. Leibniz'e göre sadece şimdinin müesseselerini bilmek şimdi mevcut ve yaşayanı bilmek hukukla ilgiliyse bu durum sadece kanunşinaslık olur. Hukukşinassa bu müesseseleri doğuran amilleri dolayısıyla eski hukuku da bilmelidir.[696] Yavuz Abadan tarih bilgisinin hali aydınlatan bir ışık olduğunu, bununsa tarihçi görüşe müracaat

---

[694] Reklam verilen şehirler, Kilis, Gaziantep, Fevzipaşa, Ceyhan, İzmir, Ankara, İskenderun, Bursa, İstanbul, Ankara, Ankara, İzmir İzmir İzmir,, Ankara, Ankara, Konya, Konya, Ayvalık, Eskişehir, İskenderun, İskenderun, Konya, Mersin Konya, İş bankası Ankara, İzmir, Ankara, Ankara

[695] Ali Birinci, *a.g.e*, s 30

[696] *Tarihten Sesler*, sayı 1, Birincikanun 1943, s.1

edilerek olabileceğini savunduğu yazısında bugünkü yapının ancak geçmişten bugüne gelen tekamülün içerisinde değerlendirilmesiyle anlaşılabileceğini söyler.[697]

Tarihi görüşün önemine dikkat çektikten sonra siyasi birlik ve varlığın kutsal ve sağlam temelleri üzerine oturması için muhtaç olunan güven ve kudreti milletlerin şerefli tarihinden toplayıp çıkarmalarından daha tabii ne olabilir, der. O, tarihi milli inancın kaynak ve desteği olarak görürken milliyetçi bir çizgide ve faydalı bir misyon yüklenmiş tarihten yanadır.[698] Tarihin ve tarihçinin misyonu tarih seferberliği yapılmış bir toplumda o yıllarda bu yapıdan uzak değildir. Abadan, otuzlu yılların tarih seferberliğini görmüş ve tarihin milli kimlik yaratmadaki rolünün coşkulu dönemlerdeki canlı şahidi olmuştur.Leibniz üzerine açıklamalarıyla kendi tarih görüşünü de belirtmiş olan Abadan, derginin halkın arasında tarihçi görüşün yaygın bir zemin bulmasını sağlamak için çıkarıldığını yazmıştır. Ayrıca derginin yazarlarıyla okuyucular arasında yukarıdan aşağıya bir rabıta kurmaya çalışmıştır. Abadan'a göre yazarlar geçmişten aksettirdikleri sesle hali aydınlatırken gelecek hakkında da bir inşa planı çizecekler, milli tarihin kolektif şuuruyla müşterek ülkünün gerçekleşmesine çalışacaklardır. O, beşeri ve milli kıymetleri yayma, tanıtma mücadelesinde halkın ilgi ve sevgisinin kazanılacağını düşünmektedir. Makalesinin sonunu şu cümlelerle bitirir; "Halkçı bir hayat çerçevesi ve görüşü içerisinde halk duygusuna dayanarak çalışma başarının hem şartı hem de teminatıdır."[699] Devrin düşünsel yapısına ve Abadan'ın CHP mebusu olarak siyasi kimliğine uygun olan yapının izlerine bu cümlelerde rastlanmaktadır. Abadan, tarihi, bir ülkünün gerçekleşmesinde araç olarak ele almaktadır.

Tarihten Sesler dergisi devrinin bütün popüler tarih yazıcılarına sayfalarını açmış gözüküyor. Reşat Ekrem Koçu, Münir Süleyman Çapanoğlu, Sermet Muhtar Alus, Hasan Adnan Giz, Fahrettin Sertelli, Kadircan Kaflı, Ziya Şakir, Enver Behnan Şapolyo gibi yazarların yanı sıra akademisyenlerin yazıları da bulunmaktadır. Zeki Velidi Togan, Şehabeddin Tekindağ, Yavuz Abadan, İbrahim Artuk, Necmeddin Sadak, Mükrimin Halil, Süheyl Ünver bunlardan bazılarıdır.[700]Tarih ders kitaplarının uzun süre

[697] a.g.m.
[698] a.g.m, s. 2.
[699] TS, sayı 1, s. 1-2.
[700] Yazarlarla ilgili ek

hafızalardan silinmeyen ismi Emin Oktay'da bu derginin yazar kadrosundan ve idarecilerindendir. 1965 yılında yayına başlayan Hayat tarih mecmuasının en önemli ismi ve popüler tarihçi olarak uzun yıllar eser veren Yılmaz Öztuna'da *Tarihten Sesler* dergisinin yazarları arasındadır. Doğum tarihine göre yaşının o sıralarda oldukça küçük olduğu anlaşılan Öztuna'nın "Sokullu Mehmet Paşa" üzerine yazdığı yazısında sonraki yıllardaki popüler üslubuna nazaran akademik tarihçiliği taklit eden bir yöntem kullandığı görülmektedir.[701]

III. 3. 2. Resimli Tarih Mecmuası (84 Sayı, Ocak 1950-Aralık 1956)

Popüler tarih dergiciliğinin ilk ve dönemindeki tek sesi kısa süre sonra kesintiye uğramış ve *Tarihten sesler* yayınlanmaz olmuştu. 1950 yılı değişen siyasal manzarayla birlikte çok sesli tarih dergiciliğinin ortaya çıktığı görüldü. *Tarihten Sesler*'in kapanışından bir süre sonra yeni bir popüler tarih dergisi doğdu. II. Dünya savaşı sonrasında bütün dünyada basın yayın hareketinde bir renklilik oluşurken popüler tarih dergileri de yayın hayatına giriyordu. İlk sayısını Ocak 1950' de yayınlayan *Resimli Tarih Mecmuası* 1950'li yılların bu popüler tarihçilik manzarasının en renkli eseri oldu.[702]

Resimli Tarih Mecmuası, Babıali'nin farklı yayın organlarında küçük yaşlardan beri yazmakta olan Server İskit (1894-1975) tarafından yayınlanıyordu. Daha önce matbuat umum müdürlüğü yapan ve yayıncılık tarihi üzerine eserleriyle tanınan Server İskit tarih dergiciliğinde *Resimli Tarih'* le yeni bir dönemin başlatıcısı olmuştu [703] *Resimli Tarih*'in yayınından kısa bir süre sonra birbiri ardına çıkan tarih dergilerinin yayınlandığı görülecekti. Bunların arasında en uzun süre yayınlanabilen *Resimli Tarih* oldu. Server İskit'in *Aylık Ansiklopedi* adıyla çıkardığı ansiklopedideki tecrübesi bu dergiye yansımıştı. *Aylık Ansiklopedi*'de görülen renklendirilmiş resimler *Resimli Tarih* sayfalarında da görülüyordu.[704]

---

[701] TS, "Sokulu Mehmet Paşa", sayı 25, s. 10, 1945.
[702] Resimli Tarih'le ilgili olarak bkz, Ali Birinci, a.g.m, s 32; Hakan Öksüz, *Cumhuriyet'ten Günümüze Popüler Tarih Dergileri*, s.18.
[703] Birinci, *a.g.*m, s. 32
[704] Bu Ansiklopedi Mayıs 1944-Haziran 1950 arasında, 72 sayı yayınlandı. Bkz. Server İskit'in *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış* adlı kitabına Ali Birinci'nin yazarın hayatıyla ilgili yazdığı makale,

Derginin fiyatı ilk sayıda 50 kuruştu ve 40 sayfa olarak yayınlandı. 84. sayısında yedinci cildini tamamladığında yayına ara veren derginin fiyatı 150 kuruştu. Dergi daha önceki süreli yayınlarda pek rastlanılmayan özellik olarak tiraj bilgisi veriyordu. Bu bilgiye göre derginin ilk nüshası 10.000 basılmıştı. Münif Fehim gibi bir çizim ustasının renklendirilmiş çizimleriyle ismiyle müsemma bir görüntü çizen dergi yazıyla birlikte başlatılan tarihi vakaların en ilginçlerini seçip bunları sürükleyici bir üslupla işleyerek okuyucuyla buluşturma gayesindeydi. Bu anlamda da yeterince ilgi görürken tarihe meraklı birçok kişi tarafından ilgiyle izlenmişti. Derginin yayıncılarına göre daha önce benzeri hiçbir mecmuaya nasip olmayan ilgi görülmüştü. Bu ilgi derginin içindeki güzelliklerden ve orijinalliğinden kaynaklanıyordu.[705] İkinci sayısı 20.000 üçüncü ve dördüncü sayılar 40.000 adet basılırken,[706]derginin gördüğü yoğun ilgi yayıncıları on beş günde bir yayınlama konusunda düşünmeye sevk etmişti. [707]

Yayıncıya göre tarihi sevmeyenler de bu dergi sayesinde tarihi sevmeye başlamışlardı. Gerçi buna benzer iddialar bu tür dergilerin hepsinde vardı, ama tirajla ilgili verilen bilgi doğruluk derecesinin yüksek olduğunu göstermekteydi. Türk basın geleneğinde o yıllara kadar pek alışılmamış olan tirajı belirtmek uygulaması yeni başlamışken bir tarih dergisinde bunun adeta sevinçle verilmesi gösterilen ilgiyle alakalı olduğu kadar rekabetle de ilgili olmalıydı. İlk sayısı 40 sayfa yayınlanan dergi, on üçüncü sayısında 52 sayfa çıktı. Dergi bir yandan da kağıt fiyatlarından şikayetçi olmasına rağmen sayfa sayısını artırabilmişti. [708]

Yayıncı dergide yazılacak konulara zaman sınırlaması olarak yazının icadından o güne kadar gelen zamanı seçmiş olsa bile bu tür dergilerin yazarlarının şansızlığı Türkiye'de ki hem akademik tarih hem de popüler tarih bilgisinin dünya tarihi açısından yetersizliğidir. Bu durum Dördüncü Bölümde yapmaya çalışacağımız analizde de anlaşılacağı üzere muhtevaya da yansımaktadır. Çünkü popüler tarihçiliği bilgi

---

[705] *Resimli Tarih*, "Okuyucularımızla Baş başa Bir Konuşma", sayı 2, İçkapak, Şubat 1950

[706] *Resimli Tarih*, "Okuyucularımızla Konuşma", Sayı 4, Nisan 1950, İçkapak. Bu sayfada şunlar yazılmıştı; Okuyucularımıza gördüğümüz rağbet hakında, yeni haberler vereceğiz. Mecmuamızın ilk nüshasını 10000 basmıştık. Türk Matbuat tarihinde görülmemiş bir vaka oldu; iki gün içinde tek nüshası kalmadı."

[707] Resimli Tarih, Sayı 6 ve Sayı 7, Haziran- Temmuz 1950, Okuyucularımızla Konuşma, İçkapak

[708] *Resimli Tarih*, Şubat 1951, sayı 14-Sayı 15, Mart 1951

anlamında besleyen her şeyden önce akademik çalışmaların ortaya koyduğudur. Osmanlı veya Cumhuriyet tarihi dışında bir tarih *alanı* söz konusuysa durum genellikle böyledir. Özgün araştırmalar olmadığından tercümelerden yararlanılmak zorunda kalınmıştır. *Resimli Tarih*'i çıkaranlar esasında tercümeler konusunda rahatsızdırlar. Onlara göre o sırada bütün mecmuaların sayfalarını işgal etmiş bulunan tercümecilik okuyan kitleyi artık rahatsız etmektedir. *Resimli Tarih* telif yazılara yer vermek düşüncesindedir. Bunun için mecmuaya çıkarmaya birdenbire karar verilmiş değildir araştırmalar yapılmış ne şekilde çıkarılması gerektiğine öyle karar verilmiştir.[709] Dergi okuyucularına derginin dışında ilave olarak Kamil Kepeci'nin *Tarih Lügatı* adlı eserini formalar halinde vermiş ve böylece bu tür dergilerde görülen promosyon usulüne de müracaat edilmiştir.[710] Dergi en önemli ilavesini *Resimli Tarih* adıyla 84. sayıyla yayın hayatını sona erdirip, *Yeni Tarih* adıyla, bu işi sürdürmeye devam ettiğinde vermiştir. Yeni tarih dergisiyle birlikte verilen renkli resimli *Mufassal Osmanlı Tarihi* türünün ilk örneği olurken, aynı zamanda Tarih-i Osmani Encümeni'nden beri hedeflenip de yazılamamış olan mufassal bir Osmanlı tarihi yazma projesinin de gerçekleştirilmesi olacaktır. [711] Akurgal'ın hatıralarına göre Akademik bir Osmanlı tarihi yazmayı hedefleyip bunu yerine getirebilen Türk Tarih Kurumu'nun, aynı zamanda herkesin okuyabileceği popüler bir Osmanlı tarihi yazdırmak düşüncesi vardı ve böylece resmi kurumların gerçekleştiremediğini popüler tarihçiler gerçekleştirmişti. [712]

Dergide yazılan yazılar ağırlıklı olarak Osmanlı tarihi konuludur. Bunun başka türlü olmasını beklemek de doğru olmaz. Bu durum yazarların ilgi alanlarıyla ilgili olduğu kadar popüler tarihin genel olarak Osmanlı tarihi üzerine kurulmasından kaynaklanır.[713] Hem de tarihi Türk merkezli bir çizgide tutanlar için Osmanlı tarihi malzeme anlamında sınırsız bir alan sunmaktadır. İlk popüler tarih dergisi olan *Tarihten Sesler*'e nazaran daha geniş bir kadroya sahip olan *Resimli Tarih*'de tıpkı selefi gibi hem akademisyen hem de popüler isimlere sayfalarını açmıştır. *Tarihten Sesler'de* bu anlamda bir denge varken, *Resimli Tarih* bu dengeyi geniş bir popüler tarih yazarı kadrosuyla bozmuştur. Reşat Ekrem Koçu, Ziya Şakir, Sermet Muhtar Alus, Münir Süleyman Çapanoğlu,

[709] *Resimli Tarih*, sayı 1, Ocak 1950, kapak sayfası
[710] Kamil Kepeci, *Tarih Lügatı*, İskit Yayınevi.
[711] Şakiroğlu, a.g.m, s .67.
[712] Ekrem Akurgal, Bir Arkeloğun Anıları, Tüba Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2002, s. 246
[713] Ekler-*Grafik 1, Grafik 2*

Kadircan Kaflı gibi popüler yayınların vazgeçilmez yazarlarıyla birlikte; Faruk Sümer, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Semavi Eyice gibi üniversitede görev yapan sahasında meşhur olan isimlerinin yazılarına da yer verilmiştir. [714]

III. 3. 3. Tarih Dünyası (38 sayı, 15 nisan 1950-26 Şubat 1953)

Tarih Dünyası dergisinin ilk sayısı 1950 yılının 15 Nisanında çıktı.[715] *Resimli Tarih*'in yayınlanmasından kısa bir süre sonra popüler dergilerin 1950 yıllardaki ikinci dergisi olarak yayına başlayan bu dergi Niyazı Ahmet Banoğlu ve İbrahim Atis takma ismiyle yazan İbrahim Hakkı Konyalı tarafından çıkarılmıştır. Dergi Nuruosmaniye caddesinde 57 numarada hazırlanmıştı. Derginin ilk sayısının fiyatı nüshası 50 kuruş şeklinde belirtilmiştir. Bu fiyatla *Resimli Tarih*'le aynı fiyatı tercih ettiği görülmektedir. Popüler dergilerinin cazibeli isim geleneği *Tarih Dünyası*'yla devam etmektedir; tarih kelimesinin yanına cezbedici bir isim daha yakıştırılarak yayınlanan derginin tarih konusundaki ihtisası bununla gözler önüne serilecektir. *Tarih Dünyası* da selefleri gibi renkli bir kapakla yayın sahnesine çıkmıştır. İlk sayısının ön kapağında kuşe kağıda basılmış Abdülaziz' in Topkapı Sarayında bulunan at üstünde renkli bir resmi, arka kapakta da bir gravür bulunmaktadır. İç sayfalarda kullanılan kağıt üçüncü hamurdur. Derginin kapak kısmının içkapak sayfasında tarihten haberlerle birlikte dergininin ne amaçla çıkarıldığına dair yazılmış olan bir yazıda şu ifadeler vardı:

"Tarih dünyası bir gaye ile çıkıyor. Bu tek gaye bugüne kadar gizli kalmış bir çok tarihi hakikatleri bir çok kıymetleri Türk efkarına arz etmektir. Şunu açıkça itiraf etmek lazımdır ki tarih bahsinde yazıla gelmekte olan bir çok yazılar, şimdiye kadar yüzlerce defa tekrar edilen şeylerdir. Halbuki tarihimiz gizli kalmış harikulade vakalarla doludur. Bugün birçok tarih kitaplarının bu bakımdan kıymetleri kalmamış verilen malumatın yanlış ve noksan olduğu yeni vesikalarla ispat edilmiştir. Tarih dünyasını takip edecek olan okuyucularımız her sayımızda bir çok yeni ve harikulade vesikalara enteresan vaka

---

[714] Ekler kısmında *bibliyografik veri*'de ilgili derginin yazıları ve makaleleri bulunmaktadır. Ayrıca Ekler kısmında bkz. *Tablo 1, Tablo 2*

[715] Bkz. Ali Birinci, "Babiali'nin Tarih Mecmuaları", s. 30; Hakan Öksüz, *Cumhuriyet'ten Günümüze Popüler Tarih Dergileri*, s.71.

ve maceralara rastlayacaklar bu surette tarihi daha çok sevecek ve daha çok anlayacaklardır..."[716]

Tarih Dünyası'nın yayıncıları yukarıda görüleceği üzere tarih yayıncılığı konusunda iddialıdırlar ve o güne kadar yayınlananları da beğenmezler. Vesika kelimesi o yıllar tam da tarihçiliğe eşdeğer bir kavramdır. Bunun için amaçlarının ne olduğu ifade edirken bu kelimeye sık sık rastlanır. *Tarih Dünyası* tarihi resimler bahsinde de okuyucularına şimdiye kadar yapılmamış bir yeniliği getirdiğini yazmaktadır. Bu yazıya göre yayıncı, şimdiye kadar gizli ellerde olan, müzelerde bulunan yerli ve yabancı ressamların Türk tarihine ait kıymetli tablolarını okuyuculara arz etmeyi planlamaktadır.[717]

Derginin ilk yazısı Mareşal Fevzi Çakmak ve İslâm dini hakkındaki mektubudur. Fevzi Çakmak bu mektubu kızı Muazzez'e yazmıştır.[718] Çakmak İkinci Dünya Savaşı sonrası siyasi yönüyle öne çıkan bir isim olmuştur..İslamı savunur nitelikteki yazılarsa bu yıllarda artan derecede ilgi görmeye başlamıştır. Aynı sayıda hanedanın nasıl çıkarıldığına dair bir yazı bulunmaktadır.[719] Bu yazının da o güne kadar pek ifade edilmemiş bir ilginin yansıması olduğu düşünülebilir.Arka kapağın dış yüzünde Osmanlı gravürü, iç yüzünde tarih kitaplarına geçmiş inanılmaz fıkralar bulunur. 5.sayıda İbrahim Atis (Konyalı) ismi artık görülmemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı *Tarih Dünyası*'ndan ayrılmış kısa bir süre sonra *Tarih Hazinesi* adlı dergiyi çıkarmıştır. *Tarih Dünyası*'nın 11.sayısında yayıncının "Bir Konuşma" adı altındaki yazısı istemeyenlerine rağmen derginin nasıl büyük bir ilgi gördüğü, hatta kendilerini taklit eden bir dergi olduğu ve bunun ancak bu ismi kullanarak satılabildiğini anlatıyordu. Ayrıca bu yazıda ömrü bir ay bile sürmeyen *Tarih Dünyası*'na benzemek isteyen bir dergiden bahsediliyordu.[720]

---

[716] *Tarih Dünyası*, sayı 1, 15 Nisan 1950, içkapak.
[717] *Tarih Dünyası*, sayı 1, 15 Nisan 1950 İç kapak.
[718] *Tarih Dünyası*, sayı 1, 15 Nisan 1950, s.3.
[719] Razi Yalkın, *Tarih Dünyası*, sayı 1, s. 22.
[720] *Tarih Dünyası*, sayı 11, 15 Eylül 1950.

15. sayının sonunda *Tarih Dünyası*'nın yeni bir hamle ve programla çıkacağı belirtilmektedir. Aynı yazıda ilk sayısından beri Türk tarihine meçhul kalmış birçok hadiseleri ve yeni vesikaları aydınlatan *Tarih Dünyası*'nın gelecek sayıdan sonra hayret verici konuları yayınlamaya başlayacağı şeklinde tamamıyla okuyucunun dikkatini çekmeye yönelik bir bilgi verilir. Kağıt buhranından bahsetmesiyse olağan bir durum olarak karşımıza çıkar. *Resimli Tarih* dergisinin de aynı sıkıntıyla karşılaştığı daha önce belirtilmişti. 1950 yılı biterken son elli yılın panoramasını "Elli Yıl Önce ve Bugün" şeklinde mukayeseli olarak vereceklerine dair bilgiyi de verir.[721] *Resimli Tarih*'in sayfalarında da buna benzer mukayeselerin yapıldığı görülmektedir. Verilen fotograf kareleriyle değişim gösterilmeye çalışılmakta ve kısa bir notla açıklama yapılmaktadır.[722]

Tarih Dünyası, 1950 yılının yaz ayında İstanbul'da yapılan İstanbul Sergisi'nde *Tarih Dünyası* pavyonu açtı. Bu pavyonda dergiye tahsis edilen yeri eski motiflerle süslemişler tarihi eşyalarla doldurmuşlardı. Bu sergide giyim eşyasından eski silahlara, hançerden kamaya kadar bir çok şey vardı. Derginin pavyonla ilgi açıklamasında her milletin kendi tarihiyle yaşayacağı, bunun için *Tarih Dünyası*'nın kendi milletine tarihini hakiki hüviyetiyle tanıtmaya çalıştığı belirtiliyordu. Bunu yapabilmek çin hiçbir fedakarlıktan çekinmemişler nüfusu bir milyona varan İstanbul'da tarihi zevkini canlı örnekleriyle vermeye çalışmışlardı.[723] Bu faaliyet tarihin popüler kullanım alanlarının ne kadar geniş olabileceğinin bir göstergesiydi. Dergiyi çıkaranlar faaliyet alanlarını dergi dışına taşımışlar ve tarih çalışmalarını canlandıran faaliyetlerin uygulayacısı olmuşlardır.

Tarih Dünyası ayrıca kendi ifadelerine göre o güne kadar pek görülmemiş muhtelif seride tarihi kartpostallar da bastırmıştı. Bunun dışında, abone sayısının artırılması için okuyuculara hediye yollu teşvik yapılıyordu. Bu faaliyetleri yöneten yayıncı Ahmet Banoğlu, uzun yıllardır basın dünyasının içindeydi ve otuzlu yıllardan beri bir çok popüler yazıda imzasına rastlanmaktaydı. Banoğlu sadece tarih dergisi yayınıyla yetinmek istemiyordu. Bir coğrafya dergisi çıkararak, gezdiği gördüğü dinlediği yerleri

[721] 15 Kasım 1950
[722] *Resimli Tarih*, sayı 15, Mart 1951, Arkakapak.
[723] *Tarih Dünyası*, sayı 8, 1 Ağustos 1950, s. 340-341.

okuyucuya aktarmak istiyordu. Bu isteğini önce dört sayı çıkan *Coğrafya Dünyası* dergisi [724] daha sonra da *Tarih ve Coğrafya* adıyla gerçekleştirecektir.[725] *Tarihten Sesler*'de görülen reklam alma usulü *Resimli Tarih*'de olduğu gibi genel olarak *Tarih Dünyası* dergisinde de görülmezken, derginin 20.sayısında bir doktorun reklamına rastlanmaktadır. [726]

19. sayıda dönemin matbuat aleminin hepsinde rastlanan şikayetlerden birine rastlanmaktadır. Dergi mevcut haliyle masrafları karşılayamamaktadır.[727] Bunun için baskı sayısının azaltılması mecburiyetinde kalındığı belirtilmiştir.Yayın konusunda gördüğümüz istikrarsızlık derginin bu anlamdaki rahatsızlığını göstermektedir. 21 sayı 15 şubat ta çıkmışken 22. sayı 1 Nisan 1951'de çıkar. 23.sayıysa ancak 1 Eylül'de yayınlanabilmiş ve bu durumla ilgili olarak bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamada yayıncı, özet olarak derginin kapanmış olduğunun düşünülmüş olabileceğini, ama zaruri bazı sebepler yüzünden bu hale düştüklerini belirtmektedir. Yayıncı kağıt buhranın artmasından bile etkilenmeden yayınlanan derginin, Türkiye ve dünya ilim aleminde büyük bir ilgi görmüş olduğu, ayrıca tarih sahasında otorite olan yazarları bir araya getirdiği konusu dikkat çekmiştir. Sadece ilmi eserlerin sayfalarında kalmak yerine, daha geniş okuyucuya ulaşan tarih bilgisi bu dergide konu edilmiştir. Yayıncının belirttiğine göre *Tarih Dünyası* kağıt stoku yapamayan dergilerde fiyatlar iki misline çıkmasına rağmen fiyatını artırmamıştır. Okuyuculardan görülen ilgi ve duyarlılık bir çok taşra bayii tarafından gösterilmekteyken, bazı bayilerin aylarca borçlarını ödemeyerek derginin yayınını zor durumda bıraktıkları konusu da yayıncının şikayetleri arasındadır. Kendilerin bu durumda bırakanlara son bir ihtarda bulunulur, fakat dergi gönderilmeyeceği belirtilir.Ayrıca ödeme yapmayanların isimlerinin ilan edileceği açıklanırken, okuyucuların doğrudan idarehaneyle ilişki kurmaları istenmiştir.*Tarih Dünyası* okuyucularını dost olarak gördüğü için uzun fasıla ile çıkamayışının sebeplerinden biri olarak da kendilerini kıskananların baltalamaya çalışanların komplolar tertip etmesini göstermiştir. Bayilerle ilgili şikayetler 15 Ekim tarihli 26. sayıda da devam eder. Dergi 38. ve son sayısını Şubat 1953'de yayınladıktan bir süre

[724] Birinci, a.g.m, s. 31; *Coğrafya Dünyası* 1950-51
[725] Onbeş günde bir yayınlanan bu dergiyi Banoğlu çıkarmaktadır. 15 Nisan -15 Aralık 1959 tarihlerinde 12 sayı çıkmıştır. Ayrıca bkz.Birinci, a.g.m, s. 34
[726] *Tarih Dunyası* , 1 Şubat 1951
[727] *Tarih Dünyası*, 15 Ocak 1951

sonra ara vermiş ve hiçbir değişiklik sebebi göstermeden *Yeni Tarih Dünyası* adıyla yeniden yayınlanmaya başlamıştır.

Tarih Dünyası yazarlarından bazıları şunlardır; Niyazi Ahmet Banoğlu, İbrahim Hakkı Konyalı, Adnan Giz, Mithat Sertoğlu, Reşat Ekrem Koçu, Nazmi Sevgen, Feridun Kandemir, Kadircan Kaflı gibi dönemin bütün popüler tarih yazılarındaki rastanılan imza sahipleriyle birlikte; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Tahsin Öz, Avram Galanti gibi isimlerin de yazıları bulunmaktadır.[728]

Tarih Dünyası'nin ilave olarak verdiği özel sayılarda dikkat çekiciydi. *Fatih*[729], *Osmanlı Tarihinde Yasaklar*[730], *Selim III ve Alemdar Mustafa Paşa,*[731] *Aşık ve Şair Padişahlar*[732] adlı hepsi de 1950 yılında basılmış dört özel sayı verilmişti. Bununla birlikte *Tarihte Güzel Kadınlar* adıyla yayınlanmşı bir süreli yayın (1953), *Ansiklopedik Mizah dünyası* adıyla sekiz sayılık bir mizah dergisi (1952) ve Tahsin Öz'ün *Hırka-i Saadet Dairesi ve Emanet-i Mukaddese*(1953)adlı eserleri de Tarih dünyası dergisiyle ilişkilidir. [733]

III. 3. 4. Yeni Tarih Dünyası (22 Sayı , 17 Eylül 1953- 1 Ağustos 1954)

Niyazi Ahmet Banoğlu tarafından çıkarılan *Yeni Tarih Dünyası* dergisinin açıkça ifade edilmediği halde *Tarih Dünyası'* nın devamı olduğu hem yayıncısının hem de derginin isminden belli olmaktadır. Niyazi Ahmet Banoğlu *Yeni Tarih Dünyası*'yla yeni prensiplerle çıkardığını söylediği bir dergiye başlamıştır. Eski derginin ne olduğuna ya da isminin neden yenilendiğine dair bilgi vermemiştir. Sadece derginin yeni prensipleriyle ilgili bilgi verilir ve memleketin en tanınmış imzalarının bu dergide olduğu yazılmıştır. Bu kanaat bütün dergilere yansıyan bir söylemdir. Yayıncıya göre dergide çıkacak her yazı muhakkak şekilde o sahanın en güçlü kalemi tarafından yazılacaktır. Türkiye'de o güne kadar yayınlanmamış fotoğrafların ilk defa Yeni Tarih

---

[728] Ekler-*Tablo 1*
[729] Tarih Dünyası Özel Sayı, *Fatih,* Tarihsiz. Bu sayı derleme yazılardan oluşur
[730] Reşat Ekrem Koçu, Şaka Matbaası İstanbul 1950
[731] A.Cemal Erksan, Şaka Matbaası İstanbul 1950
[732] Reşat Ekrem Koçu, Şaka Matbaası İstanbul 1950
[733] Birinci, *Tarih Yolunda,* s.132.

Dünyası'nda yayınlanacağı söylenir. Arşiv ve kütüphanelerde tek nüsha olarak bulunan eserler de yayınlanmak üzere, dosyaları arasına konulmuştur. Gözden uzak kalmış, ilmi çevrelerin de haberi olmayan vesikaları ortaya çıkarırken, canlı tarihler de ihmal edilmeyecektir. Yeni tarih dünyası bir taraftan Türkiye'deki kıymetleri bir araya toplarken, tarih boyunca Türkiye ile ilişkileri olan ülkelerin Türkiye'ye ait vesikalarını da araştırmaktan geri durmayacağını ifade eder. Amaçları arasında, dünya müzeleriyle kurulan ilişki vasıtasıyla çok zengin ve şimdiye kadar bilinmeyen hakikatlerin Türk ilim ve irfanına kazandırılması çabaları da vardır.

Dergi yukarıda özetlenin söylemiyle oldukça iddialıdır. Bu iddiaları gerçekleştirecek olan yazar Kadrosunun bazıları şunlardır: Reşat Ekrem Koçu, Çağatay Uluçay, Niyazi Ahmet Banoğlu, Süheyl ünver, Sami Karayel, S. Borak, Kadircan Kaflı gibi popüler tarihçiliğin bilinen isimleri bu derginin belli başlı yazarları arasındadır.[734] Yeni Tarih Dünyası ilave olarak *1954 Yıllığı* ve 1953 yılında *Atatürk Özel Sayısı* yayınlamıştır.

III.3. 5. Tarih Hazinesi (17 Sayı-1950-1953)

İbrahim Hakkı Konyalı tarafından çıkarılan *Tarih Hazinesi* dergisi 15 Kasım 1950-Nisan 1953 tarihleri arasında on yedi sayı olarak yayınlandı. [735] Dergi ilk sayısında "on beş günde bir yayınlanır tarih ve ilim mecmuası" olarak takdim edilmişti. 10. sayıdan itibaren aylık olarak çıkmaya başlayan derginin, aylık yayına dönüştüğü 11. sayısında belirtilir.[736] Temmuz da çıkan 12. sayı sonrasında 13.sayı ancak Kasım ayında çıkarılmıştır. 15 sayı Nisan 1952'de çıkarılabilirken, bu istikrarsızlığın neden olduğuna dair bir açıklama bulunmamaktadır.16.sayı Mayıs 1952- 17.sayıysa Nisan 1953' de çıkar. Bu sayıda neden gecikmeli olarak yayınlandığına dair verilen bilgide İbrahim Hakkı Konyalı'ya arşiv ve müzelerde çok önemli vazife verilmiş olması sebep olarak gösterilir. Ayrıca dergi 50 kuruştan 75 kuruşa çıkarılmış bununla ilgili olarak da sayfaların artırıldığı söylenmiştir. Son sayıda dergi artık 100 kuruştur. Kağıt fiyatlarında düşüş olursa fiyatların indirileceği söylenmiştir. Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden İbrahim Atis olarak görülür. Atis Konyalı'nın ilk soyadıdır. Nisan 1952 de 15. sayıda

[734] Ekler-*Bibliyografik veri*; *Tablo 1*
[735] bkz Birinci, a.g.m, s.32; Hakan Öksüz, *Cumhuriyet'ten Günümüze Popüler Tarih Dergileri*, s .106
[736] *Tarih Hazinesi*, sayı 10, Nisan 1951- sayı 11, Mayıs 1951.

yazı işleri müdürü Meliha Atis olur. Dergi isminin yazılı olduğu orijinal cilt kapağı da bastırmıştır.

Bir tarihçi için tarihi bir hazine olarak görmek, bir defineci tutkusuyla araştırmayı da beraberinde getirir. Şehir tarihleriyle meşhur İbrahim Hakkı Konyalı yazıları ve eserleri dikkate alındığında bu hazinenin peşinde yeri geldiğinde kendi ifadelerine yansıyan şekliyle bir ömür vermiş gibidir. Konyalı, tarih dergisi yayınlama fikrinin kendisinde on sekiz yıldır mevcut olduğunu, bu fikrini ilk olarak *Tarih Dünyası* dergisiyle gerçekleştirdiğini belirtir. Bu dergide ortağıyla ideallerinin uyuşmaması yüzünden yollarının ayrılmasıyla 6.sayıda dergiyi bıraktığını, yirmi beş yıldır "Eyüp sabrı" ile memleketin bütün müze arşiv ve kütüphanelerinde yaptığı çalışmalarla, Türk tarihini aydınlatacak bilinmeyen on binlerce vesika ve bir çok kitap bulduğunu yazar. Ülkedeki bütün abideleri tetkik ettiğini söyleyen Konyalı, bunu yaparken hiçbir hususi ve resmi iş kabul etmediğini de ayrıca belirtir.[737] Konyalı'nın özellikle şehir tarihleriyle ilgili olan eserlerine bakıldığında bu ifadesinin doğruluğu daha iyi anlaşılabilir.

Derginin ikinci sayısında yayıncının notu olarak umulanın üzerinde bir rağbet görülmesinden ve yağmalanırcasına satılmış olmasından dolayı okuyucuya teşekkür edilmektedir.[738]Tarih dergilerine olan rağbetin sebeplerine dair Konyalı derginin muhtelif sayılarında tespitlerde bulunmuştur; ona göre tarih mecmualarına karşı büyük bir rağbet vardı. Bu rağbetin temel sebebi olarak Türkün geçmişini ve değerlerini aşağılayan hakir gören hareketler karşısında doğan tepkiye bağlıyordu. Konyalı'ya göre "Türkün temiz hafızası çöp tenekesi gibi doldurulmuş", gazete ve mecmualar vasıtasıyla Türk tarihi yerine, batıdan Türk milletinin bünyesine uygun olmayan şeyler alınmış ve sonunda sessiz bir demokrasi ile bu olumsuzluğun önüne geçilmişti.[739] Bu demokrasi inkılabı Türk milletini kendisine getirmiş, "şerefli mazisinin her safhası göğüs kabartan bin bir kahramanlıkla iftiharla dolu tarihini şiddetle öğrenme arzusu doğurmuştu."[740]

---

[737] *Tarih Hazinesi*, sayı 1, iç kapak
[738] *Tarih Hazinesi*, sayı 2.
[739] *Tarih Hazinesi*, sayı 1, iç kapak.
[740] *Tarih Hazinesi*, sayı 2 kapak.

Bu arzuyla tarihini öğrenme beklentisi içinde olan Müslüman-Türk *Tarih Hazinesi'*nde "şerefli mazisi"ne dair yazıları bulabilecektir.[741]

Konyalı'nın bu anlamdaki ifadeleri tarihe olan ilgiyi ideolojik bir bakış açısıyla açıkladığını göstermekte ve bu açıklamalarda Milliyetçi muhafazakar kimliğin izleri yansımaktadır.[742] Konyalı, okuyucuların dergiye olan ilgisinin devamı için, dergiyi onların görmek istediklerinden daha iyi daha mükemmel bir şekle sokmanın peşindedir. Okuyucunun gösterdiği ilgi Babıali'nin bazı patronlarının ağızlarında tarihi ve ciddi eserler okunmaz şeklinde sakızlaşan lafın hiçbir manası olmadığını ispat etmiştir. Dergide Müslüman Türk'ün tarihine ait ilgiyi geniş bir muhite yaymak için ellerinden gelen yapılacaktır. [743]

Tarih Hazinesi'nde görülen siyasal tartışmalara diğer popüler dergilerinin sayfalarında pek rastlanılmaz. Bu konu da bir istisna da günlük siyasete dair yazılar ihtiva eden *Dün ve Bugün* dergisidir. Esasında akademik ve popüler tarih dergilerinin genelinde rastlanan milliyetçi-Türkçü perspektif, tarih hazinesinde siyasal tarafgirliği belli eden şekliyle verilmekte, Demokrat Partinin iktidarı sonrasında açıktan ifade edilebilir tek parti karşıtlığı söyleme yansımaktadır. Konyalı örneğinde görüleceği üzere tarihçilik üzerindeki problemler geçmiş iktidara yüklenmektedir. Kominizm tehlikesi karşısında Türk-islâm veya milliyetçi muhafazakar siyasal akımların söylemi Tarih Hazinesi'nde tarihi konuları üzerinden yapılmaktadır. Mesela Şeyh Bedrettin Stalin'in şeyhi olarak adlandırılmakta ve Şeyh Bedrettin'in Topkapı sarayı müzesinde muhafaza altına alınmış olan kemiklerinin yok edilmesi teklif edilmektedir. [744]

---

[741] *Tarih Hazinesi*, sayı 1 kapak.

[742] Konyalı çalışmanın yazarların ele alınacağı kısmında incelenecektir. Onun dergide ki ilk yazısında Stalinin şeyhi olarak Şeyh Bedreddin den bahsetmesi onun siyasal kimliğinin ipucunu verir. Tavrı müstehzi ve tarafsız değildir.

[743] *Tarih Hazinesi*, sayı 2, 1 aralık 1950

[744] *Tarih Hazinesi*, sayı 1, 15 kasım 1950, s 3. Konyalı, bu sayıda Bedrettin hakkında şöyle yazmıştır: "Yeni keşfedilen vesikalara dayanılarak hazırlanan bu yazı Şeyh Bedreddin' in her şeyde, hatta kadınlarda bile iştirakçiliği kabul eden müthiş ve kızıl bir batini peygamberi olduğunu ispat etmektedir. 530 yıl önce onu tepelemek suretiyle dünyayı kızıl tehlikeden kurtaran Çelebi Sultan Mehmed'in ve silah arkadaşlarının bütün demokrat dünyada hatıralarını taziz eden törenler yapılmalıdır. Onun Topkapı sarayı müzesinde bulunan kemikleri de yakılmalıdır."

Yukarıda yazılanlardan anlaşılacağı üzere İbrahim Hakkı Konyalı'da büyük bir tarihçi iddiasının yanısıra milliyetçi muhafazakar bir ideolojiyi yansıtan fikirler açıkça ortadadır ve bu durum çoğu zaman yazılarındaki ifadede belirginleşmektedir. Türklük ana fikri Konyalı'da "Müslüman Türk" şeklinde tezahür ederken, bununla Konyalı'nın dünya görüşü de anlaşılmış olur. Konyalı, tarih çalışmalarında muhteşem bir mazinin peşindedir, fakat "bir takım soysuz" olarak adlandırdığı İttihatçılar yüzünden Birinci Dünya Savaşına girilmiş ve neticesinde kaybedilmişken, bundan dolayı hanedanın birkaç üyesine duyulması gereken kızgınlık bütün Osmanlıya teşmil edilmiştir. Böylece Osmanlı geçmişinin inkarı yoluna sapılmıştır. Konyalı'ya göre bazı gülünç teorilerle başka milleler Türkler arasına katılmaya çalışılırken şanlı mazi ve geçmiş Türk tarihinin bağrından sökülüp atılmış ve türedi bir millet yaratılmaya çalışılmıştır. Müslümanlığı Türk için bir kurtarıcı olarak gören Konyalı, Musevi veya Hıristiyan Türklerin başka milletlerin içinde eriyip gittikleri örneğini vermiştir. Konyalı'ya göre Türk tarihinde bir süreklilik vardır ve Türk istiklali bir altın top gibi hiç düşmeden bir siyasi Türk teşekkülünden diğerine geçmektedir. Burada kullanıldığı anlamıyla istiklal kavramı dikkat çekicidir ve tarih görüşünü belirleyen önemli bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Konyalı, Türk tarihinin sürekliliğinde her Türk devletinin bir halkayı temsil ettiğini ve 6,5 asır yaşayan Osmanlı devletinin bu halkanın imamesi olduğunu belirtir. Ona göre Osmanlı devletinin imame olmasının sebebi, bu devletin gelmiş geçmişlerin en medenisi olmasından kaynaklanmaktadır..[745]

Mecmuanın okuyucu tarafından ilgi çekebilecek yanlarında birisi tarih sorularının sorulması ve buna dergi sayfalarında cevap verilmesidir. Mesela "Tarih Suallerine Cevaplar" adıyla kapak sayfasında bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümlerden birinde soru soran bir okuyucuya cevap olarak şunlar söylenmektedir. "Mecmuamız hakkında ki samimi alakanıza teşekkür ederiz. *Tarih Hazinesi* yirmi beş seneden beri ihmal edilen ve horlanan Türk ve İslâm tarihine hizmet etmek gibi temiz ve asil bir duyguyla çıkmaktadır. Bu mecmua her Müslüman Türk'ün kendi varlığından bir parça olmaya çalışmaktadır. Okuyucularımızın teveccühlerini yaşatmak için daha mükemmel çıkmaya çalışacağız."[746] Bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere bahsedilen yirmibeş senelik

[745] *Tarih Hazinesi* , sayı 1, Aralık 1950.
[746] *Tarih Hazinesi*, sayı 8, 1951.

dönem, CHP'nin tek parti iktidarının dönemidir. Bu dönemin büyük bir olumsuzluk olarak görülürken CHP karşıtlığıyla beliren yakın geçmiş algısı, oluşmakta olan tarih paradigmasının izlerini taşımaktadır. Konyalı'nın bu paradigmanın oluşumunda çıkardığı dergide kullandığı söylemle etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Yine okurlara verilen cevaplardan birinde, *İslâm Ansiklopedisi*'ne yazılan Tophane maddesinin yanlışlığı vurgulanarak, *İslâm Ansiklopedisi*'nde de İnönü Ansiklopedisi'nde olduğu gibi bir çok hem de fahiş hatalar olduğu söylenmektedir. Bununla ilgili şöyle bir açıklama getirilmiştir: " Bu işlerin başındakilerin dar görüşü sebebiyle canım eserler hakkında yanlış şeyler yazılmaktadır. Yazanlarda liyakat ve ehliyetten ziyade şuna buna intisap aranmaktadır. Bizce bu iki ansiklopedi yaran ocağı halinden çıkarılıp başlarına tarafsız ilim adamları getirilmedikçe bu aksaklıklar devam edecektir. Tek parti zihniyetinin doğurduğu korkunç inhisarcılığın hala bu ilim müesseselerinde yaşadığını görmek bizi çok müteessir etti".[747] Burada da tek partiye olan kızgınlığın izlerine rastlanmakta, olumsuzlukların sebebi olarak CHP görülmektedir.

Okuyucuya verilen cevaplarda Konyalı'nın siyasal tercihinin izleri rahatlıkla görülürken, onun siyasal tavrı ve tarihçilik konusundaki hırçınlığı ve ötekilere hasımane yaklaşımları derginin diğer yazarlarında da görülebilir. Mesela Rıza Çavdarlı, "Türk Tarihini Bari Biz Hırpalamayalım" Başlığı altında " Biz tarihi; beceriksiz ibda kudretinden mahrum muharrirler bir orta malı haline getirdiler. Bu aciz insanlar tarihe kör değneği gibi yapışıyorlar. Bunlar bu hareketleriyle kendileri oldukları yerde saymakla kalmıyorlar, tarihin billur akışın da bulandırıyorlar." Şeklinde cümleler kurar. Rıza Çavdarlı bu yazısında Truva ile ilgili bir gazetede çıkan yazıyı eleştirirken Halikarnas Balıkçısını ve ondan ziyade Türk Tarih Kurumunu suçlamaktadır. Çavdarlı, Truvalıların Türk ve Türklerin Sit kabilesinden olduklarını en eski medeniyetin Türkistan' da kurulduğunu, madenlerin ilk olarak Türkler tarafından işlendiğini daha sonra Anadolu'ya geldiklerini anlattığı yazısında Türk tarih tezine uygun yaklaşım göstermektedir.[748] Konyalı'nın ifadelerine yansıyan Türk Tarih Tezi karşıtlığına

[747] *Tarih Hazinesi*, sayı 9, 1 Nisan 1951.
[748] *Tarih Hazinesi*, sayı 9, s.430.

rağmen, Çavdarlı'nın üzerinde tarih tezininin etkisi görülmektedir. Burada Konyalı'nın tarih tezine gönderme yaptığı eleştirisinin[749] kendi yazarlarından birisi tarafından yapılmış olduğunda pek etkisi olmadığı veya tarih tezinin hoşa giden kısımlarına karşı itiraz edilmediği düşünülebilir. Ayrıca geçmişe dönüp bakıldığı zaman Konyalı'ın tarih tezine uygun yayınları olduğu da bilinmektedir.[750]

Derginin diğer dergileri hedef alan ifadeleri bir çok kere gündeme getirilir. Konyalı, yayınlanmakta olan diğer mecmuaları pek beğenmez onların içinden *Tarih Hazinesi*'ni ayrı tutmaya çalışır. Bu ayrım "hafif tarih mecmualarının yaptıkları gibi uydurma, gayri ilmi, alelacele aşırılmış hatalarla dolu" ilaveler vererek okuyucuları meşgul etmek istemediği şeklindeki cümlelerinden anlaşılabilir [751] Bu söyleme katkıda bulunan bir başka yazı, tarih öğretmeni olan bir okuyucu tarafından mektup olarak Konyalı'ya hitaben yazılmıştı. Bu mektup okuyucunun adı verilerek yayınlanırken, mektupla ilgili olarak şu ifadeler kullanılmıştır: "Bazı tarih mecmuaları Türk tarihin kötüleyen ve örseleyen okuyucuları içlerinden vuran yazılar neşrediyorlar. Bunları cevaplandırmamız ve düzeltmemiz için bir çok mektuplar alıyoruz. Tezli ve vazifeli yerlere tarihi yazı yazarken ve onu neşrederken daha titiz olunması gerektir." [752] Bu cümlelerle yapılan girişle birlikte mektup yayınlanmıştır. "Tarihe Saygı İsteriz" başlığıyla yayınlanan bu mektubu Bursa Ticaret Lisesi tarih öğretmeni Rükneddin Akbulut yazmıştır. Akbulut, bazı tarih dergileri ve yazarlarından övgüyle söz etmektedir. Ona göre İskender Fahreddin Sertelli'nin *Tarihten Sesler* dergisinden sonra *Resimli Tarih*, *Tarih Dünyası*, *Tarih Orduya Sesleniyor* ve *Tarih Hazinesi* gibi dergiler Cumhuriyet gençliğinin özlemiş olduğu mevzuları ortaya koymuşlardır. Akbulut, bu dergiler arasından bir seçim yaparak *Tarih Hazinesi*'nin diğerlerine nazaran tarih metodlarına göre daha iyi çalıştığını belirtmektedir. Mektup şöyle devam etmektedir: "...Tarihi kendisine mevzu almış mecmualardan bizim beklediğimiz şuydu; milli tarihimizi ilgilendiren yerli ve yabancı her kim tarafından yazılmış olursa olsun söylenmiş veya resmedilmiş bir şey bulurlarsa bunun kofluğunu yanlışlığını hatta yalan olduğunu meydana çıkarmaları. Lakin ne yazık ki hepsini takip ettiğim bu mecmalardan bir tanesi bu vazifeyi hakkıyla

[749] *Tarih Hazinesi*, sayı 1, kapak sayfası
[750] Konyalı'nın Afrodit üzerine yazdığı kitapda bunun izleri bulunabilir. İbrahim Hakkı Konyalı, *Afrodit*, İstanbul 1940.
[751] *Tarih Hazinesi*,sayı 1, arka kapak.
[752] *Tarih Hazinesi*, sayı 9, s.432.

yapmaktadır;*Tarih Hazinesi*..." Bu cümlelerin ardından esas kızgınlık konusuna geçer ve Tarih Dünyasının cilt 2, 20. sayıda 839 numaralı sayfasında gördüğü bir örneği verir. Mektubuna ismi verilmeyen bir yabancı tarafından Türklüğü rencide ederek yapılmış kapağın kullanmasına kızarak başladığı eleştirileriyle devam etmektedir. [753]

Derginin başyazarı gibi diğer yazarları da tarihçiyi ilgilendiren günlük politikadan da yeri geldiğinde uzak durmamışlardır. Atatürk'ü koruma kanunun çıkarılma çalışmalarının bazı yazarlar tarafından pek hoş karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Kanunun çıkarılmasıyla ilgili çalışmalara başlanması üzerine tarih ve adalet konusunda bir yazı yazan Anber Reisoğlu şunları söylüyordu: " Tarih baskı altında yazılamaz, tarihçiler serbest bırakılmalıdır. Yoksa yeryüzünde ne hakiki bir tarihçi ne de ciddi tarihten eser kalır. Fransa yargıtayının bir tarihçinin mahkumiyeti hakkındaki verdiği bir içtihad kararı dünyanın tanınmış tarihçileri ve hukukçularını harekete geçirdi. (Tarih ve Adalet) mevzuu üzerinde bir çok şeyler söylendi. Atatürk'ün heykellerine yapılan tecavüzleri önlemek için Büyük Millet Meclisine bir kanun tasarısı sunulurken bu söylenenlerin göz önünde tutulmasını çok faydalı bulduğumuz için dilimize çevirerek okuyucularımıza sunuyoruz."[754] Anber Reisoğlu bu tercümeyi sunduktan sonra özet olarak şu cümleyi ekler; "Hülasa Tarih (eğer) bir ilim ise (muhakkak ki) bir sanattır. Bu sebeple adaletin bununla uğraşmasının bir manası yoktur."

Dergi ilave olarak formalar halinde *Mimar Koca Sinan*'ın Eserleri adlı İbrahim Hakkı Konyalı imzalı eseri hediye olarak vermiştir. Dergide yazısı çıkan yazarlardan bazıları şunlardır: İbrahim Hakkı Konyalı, Sermet Muhtar Alus, Reşat Ekrem Koçu, Tevfik İnci, Münir Süleyman Çapanoğlu, Tayyip Gökbilgin, Fuat Köprülü.[755] Görülebileceği üzere tanınmış popüler tarih yazarlarının yanı sıra Fuat Köprülü ve Tayyip Gökbilgin gibi isimlerde bu dergide yazmıştır.

---

[753] Tarih dünyasında yayınlanmış olan Timur tarafından kafese koyulan Yıldırım Beyazıd resmi Rükneddin Akbulut açısından kabul edilir bir şey değildir. *Tarih Dünyası*'nı bu kötü duruma ortak olmakla suçlumaktadır." ...Şimdi insafınıza sığınırım; Bir Türk tarih mecmuasına ne idüğü belirsiz kefereden birisinin, muhakkak Türklerden sille yemiş milletinin kini ile fırçasını sanatının değil aşağılık duygularının emriyle çalıştırararak Osmanoğullarının ünlü hakanını tezyif edici böyle bir resim yapmış olmasını bulmuş olabilir, fakat bunu kapaga koyarak onun suçuna iştirak edemez" *Tarih Hazinesi*, sayı 9 Nisan 1951, s.432.

[754] "Tarih Mahkemelerin Sansürüne Tabii Olabilir mi?", *Tarih Hazinesi*, sayı 9, Nisan 1951, s.436.

[755] Bkz . Ekler- bibliyografik veri; Tablo 1

III.3.6. Tarih Orduya Sesleniyor

Tarih Orduya Sesleniyor adlı derginin Nisan 1950'de ilk sayısı yayınlanmıştır.[756] Tarih Orduya Sesleniyor başlığının altında "Her ayın ilk on beşinde çıkar tarih ve aktüalite mecmuasıdır" şeklinde bir yazı bulunuyordu. Sahibi ve yazı işleri müdürü Cemal Kutay, Teknik sekreteri Turhan Gürkan'dı. Oral Orhon imzası Turhan Gürkan'ın müstear adıydı.[757] İdare merkezi İstanbul'da Cağaloğlu'nda Hilal-i Ahmer Caddesi 13/2 adresinde bulunuyordu. İlk sayısı Nisan-Mayıs 1950 olarak çıkan derginin ikinci sayısı Mayıs- Haziran olarak çıktıktan sonra sayfa sayısı ve ebadı küçültülerek ismi *Tarih sesleniyor* şeklinde değiştirildi. Haftalık olmak üzere 17 ve 24 Haziranda iki sayı çıktı. Alt başlıkta "Cumartesi günleri çıkar tarih ve tarih politikası dergisi" açıklamasıyla birlikte derginin sahibinin Kemal Onan olduğu belirtilmişti. İlk yayınlandığında fiyatı 25 kuruş olan dergi haftalık olarak çıkan ilk tarih dergisi oldu.[758] Bu tarz dergiler en sık on beş günlük arayla yayınlanmış, bu yayınlarında da istikrarlı olmadıkları görülmüştü. *Tarih Sesleniyor* dergisi haftalık olarak çıkan sayılarından sonra yayınlanmadı.

Derginin *Tarih Orduya Sesleniyor* adıyla çıktığı ilk sayısının ön kapağında smokinli kıyafetiyle Atatürk ve onunla sohbet eden üniformalı Fevzi Çakmak'ın fotoğrafı bulunuyordu. Yapılan açıklamaya göre dergiye verilen *Tarih Orduya Sesleniyor* adı arka kapakta yayınlanan resimle ilişkiliydi. Resim Sırp ayaklanması sırasında Türk-Müslüman kadınların eşkıyalarla yaptıkları silahlı mücadeleyi gösteriyordu. Bu resmin zamanında *Times* gazetesinde çıkması önemli bir hadise olmuştu. Bu klişe Jön Türkler tarafından Türkiye'ye sokulmuş, fakat hafiyeler bunu ele geçirerek imha etmişlerdi. Resim hakkında bu şekilde bir açıklama yapılan yazıda ayrıca resmin yorumu da yapılmıştı. "Tarihin orduya seslendiği" mecmuada; ordu tabirinin ne anlama geldiğini, kadın, erkek bütün Türk milletini kaynaşmış gösteren bu resimden daha güzel açıklayan bir yorum olamazdı

Dergi, *Tarih Sesleniyor* adına dönüştüğünde yeniden çıkış amacıyla ilgili bir not düşülmüştü. Bu notta şöyle yazıyordu; "Elinizdeki dergi tarih mevzularının modalaştığı

---

[756] Bkz. Ali birinci, *a.g.m,* s.31.
[757] Birinci, *a.g.m,* s.31.
[758] Ali Birinci'ye göre bu derginin haftalık olması dışında hiçbir hususiyeti yoktur. A.g.m, s.32.

bir zamanda bu cereyana tabi olarak huzurunuza çıkmıyor. *Tarih Orduya Sesleniyor* adıyla ve aylık neşrettiğimiz mecmuanın gördüğü esaslı alakaya şükran borcu olarak haftalık ve en ucuz satış fiyatı gibi zaman ve değer bakımından rakipsiz hale gelerek neşriyatımıza devam ediyoruz. *Tarih Sesleniyor* adının iddialı olduğunu bilmiyor değiliz: sayfalarımızda yer alacak mevzular tarihin istikbale ışık tutan hakikatlerinden seçilmiş olacaktır. Tarih bu vazifeyi hakkıyla başarabildiği zamandır ki masal olmaktan çıkar. uzak yakın mili sayfalarımız içinde bu vasfa layık nice nice hadiselerin üzerine şal örtülmüştür. Tarihini iyi kötü taraflarıyla bilmeyen milletin yarını için varlığını tehdit eden tehlikeler karşı kapısı açıktır. Ders olduğu kadar merak ve ibret olarak tarih, tesirsiz riyasız hakiki kıymetleri içinde seslenebilirse başlı başına alemdir. Elinizdeki dergi mütevazı hacmi içinde bu gerçeğin emrinde çalışacaktır. İyi niyetle, dikkatle, temiz yürekle ve gerçek tarihe hizmet cehdiyle emek bizden tevfik Ulu Tanrıdan takdir sizlerdendir."

Bu dergi de benzeri bütün dergiler gibi tarihi aydınlatmak gibi bir misyonu üzerine alırken, millet kavramı etrafında oluşacak hizmetlerin peşinde olduğunu açıklıyordu. Tarihi, *Tarihten Sesler* dergisini çıkaran Yavuz Abadan'ın tarihçi görüşüne yakın bir şekilde yorumlayan Kutay, gelecek için gerçeği ortaya çıkarmak yolunda olduğunu, gerçeğinse üzerine şal örtülmüş bir halde bulunduğunu belirtiyordu. Üzeri örtülmüş gerçek meselesi popüler tarih dergisi çıkaranları gizemli bir atmosfere dikkat çekmek için oluşturduğu sihirli örtü gibiydi. Bu örtü ancak popüler tarihçilerin elleriyle kaldırılabilirdi.

Dergi de yazan isimlerden bazıları şunlardır. Cemal Kutay, Mehmet Zeki Pakalın, Cafer tayyar eğilmez, Osman Nuri, A.R.Seyfi, M. R Yalkın, Sedat Doğruer, Semih mümtaz..Ayrıca imzasız yazılar önemli yer tutmaktadır.[759] 1950' li yılların başından itibaren ardı ardına ortaya çıkan tarih dergileri içinde *Tarih Orduya Sesleniyor* dikkat çekici bir etki yapamamıştır. Cemal Kutay *Millet* 'de gösterdiği tecrübeyi buraya aktaramıştır. Kutay daha sonra *Dün ve Bugün* 'de yazılar yazmış ve popüler tarih dergisi yayıncılığında asıl başarısını 1964 yılında yayınlamaya başladığı *Tarih Konuşuyor* ile elde edebilmiştir.

[759] Bkz. Ekler-*Bibliygrafik veri*

III. 3. 7. Dün ve Bugün

Dün ve Bugün, özellikle yakın tarih yazılarıyla otuzlu yıllardan beri adına rastlanılan Feridun Kandemir ve Eşref Ekicigil' in imtiyaz sahipliğinde 4 Kasım 1955-5 Aralık 1956 yılları arasında kırk sekiz sayı olarak yayınlandı.[760] Feridun Kandemir aynı zamanda derginin yazı işleri müdürüydü. Derginin yayıncısı olan Ekicigil yayınevi bu dergiyle aynı yılda yayınladığı cep kitabı boyutundaki popüler tarih kitaplarıyla dikkat çekmişti. Bu kitaplar derginin arka kapak sayfasında tanıtılıyordu. Dergi, kendisini haftalık yakın tarih mecmuası olarak takdim etmişti. Tarih dergileri arasında on beş günlük olarak yayınlanan dergi görülmüştü, ama haftalık olarak yayınlanan dergi, *Tarih Sesleniyor*'un istikrarsızlığı ve tek sayı çıkan haftalık yayınını saymazsak, ilk olarak *Dün ve Bugün*'dü. Derginin yayınlanma sebebiyle ilgili olarak niçin çıkıyoruz başlığı altında şunlar yazılmıştı:

"Dün; geceden evvelki zamandır, derler doğrudur. Dünü bizden ayıran gecedir. Fakat bu gecenin ardında kalan dünün de ne kadar aydınlık ne kadar hayat dolu, canlı ve geçip gitmiş olduğunu unutmamız gerektir. Hele bizim dünümüz, başka hiçbir yerdekilere, benzemeyecek derecede, birbirinden büyük mühim olaylarla doludur. Halbuki bu muazzam zenginlikten, bazı esaslı olaylar hariç bildiklerimiz kulaklarımıza çalınan hayal meyal hatıralardan öteye geçmez. Dünü yapanlar aramızdan ayrıldıkça, bu hatıraları da sönüp gidiyor. Bugünü yaşayanlar ve bilhassa yarınkiler için büyük bir ziyan telafisi imkansız bir kayıptır."

Dergi bu cümlelerden anlaşılacağı üzere dünü bugüne aktarmanın peşindedir. Bunun için yayınlarında tarafsız kalmaya ve hakikatleri gölgelendirmemeye çalışacağını iddia eder. *Dün ve Bugün*'de hatırat tefrikası, röportajlar ve günlük siyasetle ilgili yazılar önemli yer tutmuştur. Daha çok cumhuriyet tarihi yazıları olmak üzere İkinci Meşrutiyetten başlayan bir yakın tarih çerçevesinin ortaya çıktığı yayın politikası çizilmişti. Bu çerçeve içindeki zamanı yaşayanlara ait hatıra sahipleriyle sorulu cevaplı görüşmeler yapılmıştı. Daha önce Ekigicigil ve Sel yayınlarıyla ilgili bahiste geçtiği üzere bu yayınevleriyle ilgili yaptığımız tespiti Dün ve Bugün dergisi içinde

[760] Bkz. Ali birinci, *a.g.e,* s .213.

kullanabiliriz. Yani bu dergide yayınlanan yakın tarih üzerine yapılan görüşmeleri sözlü tarih çalışmalarının ilk örneklerinden sayabiliriz. Daha çok Atatürk merkezli konuların işlendiği derginin günlük siyasetle ilgili yazıları Demokrat Parti karşıtlığıyla ifade edilebilecek bir intiba uyandırmaktadır. Boyut olarak önceki dergilere nazaran daha büyük olan *Dün ve Bugün* kapak resmi olarak dokuzuncu sayısına kadar daha çok tarihi kişi ve olayları seçerken dokuzuncu sayıdan sonra günlük siyasete odaklı resimler dikkat çeker. Dergide yazanların daha doğrusu dergiye konuşanların bir çoğu yakın tarihin siyasette tanınmış simalarıdır.

Derginin ilk sayısında Atatürk'ün en büyük eseri nedir sorusuna cevap aranır. Bu sorunun cevabı ilerleyen sayılarda da aranmaya devam eder. "Milli Mücadelede Zeybekler", "Ali Saip Atatürk'e Suikastmi yapacaktı?", "Muzaffer Ordu Neden Rumeliye Geçirilmedi?", "Milli mücadelede İlk Kurşun" gibi seri yazılar derginin önemli tefrikalarıdır. 1962 yılında Feridun Kandemir tarafından yayınlanmaya başlayan *Yakın Tarihimiz* dergisi boyut muhteva ve haftalık olarak yayınlanma özelliğiyle *Dün ve Bugün* dergisini andırır. Kandemir buradaki tecrübesini *Yakın Tarihimiz* dergisine aktaracaktır.

III.3. 8. Tarih Aynası

Ağustos 1951'de ilk sayısı aralıkta ise ikinci ve son sayısı çıkan *Tarih Aynası* dönemin tarih dergiciliği furyasından etkilenmiş olmalıdır. Diğer dergilerle kıyaslandığında dikkat çekici bir özelliği yoktur. Derginin Sahibi ve yazı işleri müdürü Faruk Rıza Güloğul'dur. Derginin yazı kadrosunda popüler tarihçiliğin tanınmış isimlerine rastlanmaz. Yazar kadrosu olarak oldukça zayıf olan bu derginin ilk sayısında Münir Süleyman Çapanoğlu, T.A. imzası, bununla birlikte imzasız yazılar ve Ahmet Refik' ten alınma bir yazıya rastlanmaktadır. Kısa sürede yayından kalkmış olmasıyla *Tarih Orduya Sesleniyor'* u hatırlatmaktadır. Kendisini "On beş günde bir neşredilir" şeklinde ifade etmiş olmasına rağmen ancak üç aydan fazla bir zaman aralığından sonra ikinci sayısını çıkarabilmiştir. Kapak olarak eski bir tabloyu seçmiş, arka kapak sayfasını da bir gravürle süsleyerek diğer dergilerle benzer bir yol izlemiştir. [761]

[761] Bkz Ali Birinci, *a.g. e*, s. 211.

III. 3.9. Tarihin Sesi

"Tarih ve ses" diyaloğu bir çok derginin başlığında belirmişti. Niyazi Ahmet Banoğlu ve Orhan Ural tarafından çıkarılan bu dergi aylık olarak yayınlanmıştır. Tespit edebildiğimiz tek sayısı 7 Şubat 1956 tarihlidir. *Tarih Dünyası* ve ardından *Yeni Tarih Dünyası*'nı çıkardıktan sonra bir süredir başka dergi çıkarmayan Niyazi Ahmet Banoğlu bu derginin yazı işleri müdürlüğünü de yürütmektedir. Küçük ebadıyla *Tarih Sesleniyor*'u hatırlatan *Tarihin Sesi* dergisi 82 sayfa olarak yayınlanmıştır. Dergide, Fuat Köprülü, Feridun Kandemir, Kadircan Kaflı, M. Rasim Özgen imzalarına rastlanmaktadır. Çıkarken başlığıyla yazılan takdim yazısında şunlar söylenmektedir: "Şu nokta anlaşılmıştır ki memleketimizde milletimizin muhtaç bulunduğu faydalı neşriyat maalesef himaye edilmemektedir; himaye edilmediği içinde bugün elinize aldığınız *Tarihin Sesi* ve benzerleri mecmualar, ancak pek çok imkansızlıklarla mücadele edilerek çıkabilmektedir." Aynı yazıda maddi imkansızlıkların derginin daha kaliteli olarak yayınlanmasını engellediği belirtilmektedir. Ayrıca tarihin bütün bu imkansızlıklara rağmen milletçe muhtaç bulunulan bir ilim olarak ifade edildiği görülmektedir.

III. 4 . CANLANDIRILAN TARİH

Uzun yıllar edebiyatın bir parçası olarak yaşayan tarih metinleri modern tarihçiliğin edebi üslup karşıtı iddialarıyla edebiyattan ayrılmıştı. Profesyonel tarihçilik tarihçiliği ne derece edebiyat haricinde tutabilmişti? Bu durum tarihi bilginin geçerliliğini geçmişten beri sorgulayan fikirlerin dışında daha etkili bir şekilde postmodernizmle birlikte yeniden sorgulanmaya başladı. Tarih metinlerinin dün olduğu gibi bugünde yaygın ilgi görenleri edebi üslupla ifade edilenleri olurken, bu ilgi popüler tarihçiliğe ve onların üslubunun gelişmesine zemin hazırladı. Popüler tarihçiliğin asıl hedefi yaygın bir kitleye hitap edebilmekti. Kitleyle ifade edilen okura hitap edebilmek için olması gereken hitap tarzı her şeyden önce okurun diline yakın bir üslupla anlatımı ve tasviri kabul ediyordu. Tarih, tarihçi gibi hareket edip belgelerin ifade gücünün yetmediği yerde kendi muhayyilesini kullanan romancının bu anlamda ki becerisi ne kadar iyiyse, eserinde de o kadar başarılı olma ihtimali vardı. Gerçekte romancını, tarihçinin yaptığı

işi yapmak gibi bir rolü yoktu. Tarihçinin yaptığı işi fotograf çekmeye benzetirken romancınınkini daha çok ressamın işine benzeten Şerif Aktaş'ın tanımlama çalışması romancı ve tarihçi arasındaki ayrıma işaret ediyordu. Elbette fotoğrafçının fotoğraf üzerinde oynaması söz konusu olabilirdi, ama bu oynama ressamın fırçası kadar etkili değildi. Romancının yaptığında resimsiz bir gösterme bulunabiliyordu. Romanda gösterimi başka boyutlara taşıyansa resimli roman ve çizgi roman türü olmuştur. Resimli ve çizgi roman türü çizgi ve resim yoluyla olayı bir metne dayalı olarak canlandırmaya çalışıyordu. Böylece çizgilere hayat vermeye çalışan çizerleri, metinlerine çizgi arayan yazarlarla bir araya getiren yeni bir tür ortaya çıkacaktı.

Tanzimat sonrası Batıdan gelme türlerle yazmaya başlayan yazarlar için roman ve tarih konusu cazip bir buluşma noktası olacaktı.Bunlardan birisi de Ahmet Mithat'tı. Tarih ve roman konusunda hem roman hem de tarih yazan ve ikisinin bir arada olduğu bir noktada tarihi roman yazan Ahmet Mithat'ın tarihi roman konusunda yaklaşımı devrine göre anlamlıdır. Ahmet Mithat, tarihi romanın tarih olmadığının farkındadır. Tarihi romanın malzemesi tarihdir. Tarih, Ahmet Mithat'ın roman yazdığı yıllarda Ahmet Cevdet Paşa gibi bir tarihçiyi çıkarmış, Darülfünun'da tarihe dair dersler okutulmuş, dergi ve gazetelerde tarihle ilgili tefrikalar yayınlanmıştır. Ahmet Mithat böyle bir devirde yazmıştır.

Tarih sadece romana ya da tarih kitaplarına yazılmıyordu. Osmanlı ülkesinde batının edebi türü olarak romandan önce giren ve tutunmaya çalışan tiyatro, bu yıllarda tarihi drama yoluyla sahneye çıkardığı kahramanlarla dikkati üzerine çekiyordu. Kahramanlar daha çok *Vatan Yahut Silistre* oyunuyla İstanbul'u hareketlendiren Namık Kemal'in eserlerinde belirginleşiyordu. Sadece oyunları değil, fikirlerini, oyunlardan tarihe romandan şiire kadar geniş bir sahaya yayan Namık Kemal aynı zamanda tarihi drama yazarıydı. Tarihi drama sayesinde metinlerin sessizliği aktörlerin terbiye edilmiş tok sesleriyle canlanabiliyordu. Geçmişe ait olan şeyler, ayrıntılarını gözden kaçırmadan oynayan aktörler tarafından yeniden bir zamanlar var olmuş ve var olması gereken dekor içerisinde seslendirilerek gösterime sunuluyordu. Tarihi vaka, eşyaya, ete, kemiğe bürünmüş bir şekilde yeniden canlandırılıyordu. Bu canlandırma yine de tiyatro metninin sözel okumayı andıran şiirimsi ifadelerinin gücüyle anlam kazanıyordu.

Yirminci yüzyılda tiyatrodan daha etkili ve popüler bir gösterim ortaya çıkacaktı; Sinema. Sinema perdesinin ardında gizlenen hareket sessiz bile olsa seyircisine dekorun sunduğu gerçeklik içerisinde daha inandırıcı geliyordu. Sinemanın gösterim gücü tiyatronun ötesindeydi. Çelik miğferleri ve zırhlı elbiseleri içerisinde şövalyeler, müzelerden öğrenilmiş kıyafetleriyle tarihi insanlar, gerçek atlarıyla tarihçilerin anlatıp bitiremedikleri meydan savaşlarını herkesin anlabileceği şekilde daha iyi canlandırabiliyorlardı.Böylece olgular bütün türlerin kendi diliyle ifade ediliyordu. Modern tarihçinin ulaşamadığı noktaya romancı, oyun yazarı senarist ve çizerler muhayyilesini zorlayarak ulaşıyor, belgeleri kendi diline çevirebiliyordu. Tarihi Roman-hikaye, çizgi roman, tiyatro, sinema tarihin sınırlı tasvir metodlarından farklı olarak sanatın sınırsız tasvirlerinden yararlanıyordu.

Yukarıda adı geçen türler popüler tarihle ilişkisi doğrultusunda ele alınacaktır. Daha önce belirtildiği gibi burada roman dışındakiler popüler tarihçiliğin merkezinde değil kenarındadırlar. Ele alınma biçimleride buna göre olmuştur. Kenarda kalanlar genel çerçevesiyle düşünülmüştür. Merkezdekilerse daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Tarihi roman, popüler tarih dergileriyle birlikte popüler tarihçiliğin merkezinde olarak kabul edildiğinde ele alınmak şeklininde diğerlerine nazanar daha detaylı olmasına çalışılacaktır.

III. 4.1. Tarihi Tiyatro

Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre Tiyatro, batıda uzun zamandır var olmasına rağmen şark edebiyatlarının pek tanımadığı bir tarz olarak Tanzimat ile girmiş tek sanat çeşididir. Diğer türler estetik ve iç nizamlarındaki farka rağmen Osmanlı edebiyatında daha önceleri de bulunmaktadır. Tiyatronunsa daha önceden bulunduğu iddia edilemeyeceği gibi orta oyunu tarzı geleneksel sahne oyunlarının tiyatroyla alakası yoktur[762] Buna rağmen Türkiye'de Tanzimat öncesinde tiyatro oynandığına dair bir takım bilgiler bulunmaktadır. Mesela III. Ahmet devri Fransız Sefiri Bonac'ın yazdığı sefaretnamede bir komedi oynandığından bahsedilmektedir.[763] Galland'ın Fransız sefarethanesinde

[762] Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, s.257.
[763] Alemdar Yahçın, *II. Meşrutiyet'te Tiyatro Edebiyatı Tarihi*, 2.Baskı Ankara 2002,s.11;Tanpınar, *a.g.e*, s.257.

oynandığını belirttiği Racine ve Corneille trajedilerinden başka Baron de Tott da hatıralarında Kırım Hanı Kaplan Giray'ın huzurunda verilen bir Moliere temsilinden bahsetmiştir. Osmanlı sarayındaysa tiyatro oynatıldığına dair bir iz bulunmamaktadır. Tiyatronun 1842 yılında İstanbul'daki ilk tiyatro kumpanyası olan Naum'la başladığı genel olarak kabul edilir. Bu dönemde oynanan piyeslere dair C*eride-i Havadis*' te rastlanılmaktadır.[764]

Edebi bir tür olarak roman Türkçeye girdikten kısa bir süre sonra tarihi roman yazımı başlamıştı. Tiyatronun girişiyle ilk Türk, tarihi oyunları arasında tarihi romanla mukayese edildiğinde bir gecikme olmuş, tiyatro tarihe dayalı ürünlerini daha geç dönemde vermişti.[765] Meşhur Osmanlı tiyatrocusu Güllü Agop tarafından kurulmuş olan ve 1968'de ilk Türkçe gösterim yapılan Osmanlı Tiyatrosunun zengin bir repertuarı vardı. Güllü Agop'un Türkçeyle birlikte Ermenice oyunlara da önem verilen bu tiyatrosunun daha fazla işlevsellik kazanması 1870 yılında devletin verdiği on yıllık tekel imtiyazıyla olacaktı. Bu imtiyazdan sonra tiyatronun hızla geliştiği, aydınlar ve devlet adamlarıyla sıkı ilişki içerisine girdiği görülecekti.[766] Bu çerçevede kurulan edebi heyetin içerisinde siyasetle yakın ilişki içerisinde olan Namık Kemal de vardı. Namık Kemal'in *Vatan Yahut Silistre* oyununa gösterilen ilgi sarayında dikkatini çekmişti. 1873 Yılında Gedikpaşa Tiyatrosu'nda oynanan oyunun ilk gösterime sunulduğu 1 Nisan gecesinde oldukça fazla kalabalık olduğu ve bu kalabalığın oyun sonrasında tezahüratta bulunarak taşkınlık yarattıkları konusundaki bilgiler bir takım tutuklamalara ardından da Namık Kemalin sürgüne gönderilmesine sebep olmuştu.[767] Tarih konulu eserlere karşı iktidarın tepkisel davrandığı, bu yüzden tarih neşriyatında yaşanan sıkıntının oyunlara da yansıdığı şeklinde bir kanaat hakimdir. Yine de gizliden gizliye basılan oyunlara da rastlanılmaktadır.[768]

---

[764] Tanpınar, *a.g.e*, s.257; Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Metin And, *Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu...*

[765] İlber Ortaylı, "Tiyatro'da Tarihi Oyunlar Üzerine Bir Analiz Denemesi", *Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*, 2. Baskı, Ankara 2004, s. 468.

[766] Metin And, *Osmanlı Tiyatrosu*, Ankara 1999, s.27-28 ve s. 52

[767] Metin And, *a.g.e*, s. 70-71 ;Tanpınar, *a.g.e*, s .259.

[768] Namık Kemal'in *Celaleddin Harzemşah*, Mehmet Rıfat'ın, *Fatih Sultan Mehmet*, Ahmet Mithat' ın *Zuhur-i Osmaniyan* adlı eserleri bunlardan sayılabilir. Metin And, " Türk Tiyatrosunda Tarihi Oyunlar", *VII. Türk Tarih kongresi*, c II. Ankara 1977, s 769-770.; Tarih neşrityatı yapılmadığına dair oluşan kanaatin ne derece doğru olduğu konusu, tarihi tiyatro bölümünden sonra gelen tarihi romanla ilgili kısımda tartışılacaktır.

II. Meşrutiyet, tarih yazıcılığının kurumsal gelişme gösterdiği, sosyal hayatta büyük değişmelerin olduğu cemiyetleşmenin belirgin bir şekilde arttığı, ideolojilerin her alanda ürünlerini verdiği bir dönemdi. Ayrıca ardı ardına gelen savaşların neticesi tarihi dramaya yansıyan malzeme veriyordu. Bunun dışında yakın geçmişin yoğun bir şekilde olumsuzlaştırıldığı bir atmosfer hakimdi. Yakın geçmiş oyunlarda olumsuz yanlarıyla ele alınırken oyunların Abdülhamid ve Mithat Paşa üzerinden yapılan kurguları dikkat çekiyordu.[769]Ayrıca tarihi temsillerde özellikle Osmanlı devletinin kuruluşuyla ilgili piyeslere yer veriliyordu. Tarihi piyeslerden en çok dikkat çeken Osman Gazi ile alakalı olanlardı. Bu dönemde bir çok tiyatro kumpanyası Osmanlı Devletinin kuruluşunu oynamıştı.[770]

Tiyatronun misyonu cumhuriyet sonrasında da yeni ideolojiyle uyum sağladı. 1920'li yılların ikinci yarısından tiyatronun yeni baştan toparlanıp canlandığı görülecektir. Atatürk tiyatroyla da özel olarak ilgilenmiş tiyatrocuları toplayarak onlara bir konuşma yapmıştı. Türk tiyatrosunu meşgul eden problemlerden birisi tiyatro eserleri arasında telif eserlerden daha çok tercüme ve uyarlama eserler olmasıdır. Cumhuriyet tiyatrosunu önceki dönemden ayıran, Musahipzade Celal'in tiyatrosuyla örneklerini belirgin şekilde gördüğümüz Osmanlı karşıtlığıydı. Birinci Dünya Savaşı kuşağı olarak tanımlanan bu kuşak eserlerini daha çok Osmanlı karşıtlığı üzerine temellendirmişlerdi. Bu kuşak için Osmanlı bürokrat sınıfının çöküşü, rüşvetçiliği, ulema ve idarecilerin halkı ezmesi gibi konular cazip geliyor ve bu cazibe yeni rejimin meşruiyetini de sağlamlaştırıyordu.[771] Oyunlarda, Osmanlının yozlaşmış kurumlarının yerine Atatürk devrimlerinin getirdiği yeniliklere gönderme yapılıyordu.

Tarihi piyesler de popüler tarihin bütün türleri için geçerli olan aktül olanla ilişkiyi yansıtır nitelikteydi. Eski rejimin olumsuzlukları yeni rejimin sunduğu hayat tarzıyla tiyatro sahnesinde daha rahat aşılabiliyordu. Bunun en açık örneklerini Musahipzade Celal çoğunluğu tarihi geçmişe dayalı eserlerinde ortaya koymaya çalıştı. [772] Mesela Balaban Ağa adlı oyununda (1933) III. Ahmet dönemi işlenirken konu aktüel olan

[769] Ortaylı, *a.g.e,* s. 468
[770] Alemdar Yalçın, *a.g.e,* s. 39.
[771] Ortaylı,.*a.g.e*, s. 469.
[772] Metin and, *Cumhuriyetin 50.Yılında Tiyatro*, s. 533.

düşünceyle irtibatlandırılır. Medreselerin tembeller yatağı olduğu, yüksek öğrenim için reformlar yapılmadığı vurgulanır. Devletin bilgisizler tarafından yönetildiği , okur yazar olmayanların işbaşına getirildiği, bilgililerse itibar edilmediği işlenir. *Aynaroz Kadısı* (1927) halkı sömüren yobazları bir eski dönem kadısının şahsında anlatarak Osmanlı geçmişinin olumsuzluklarına gönderme yapar. Musahipzade Celal'in sömürülen Anadolu imgesi daha erken devirlerde *Fermanlı Deli Hazretleri* (1924), *Atlı Ases* ve *Gülsüm* adlı oyunlarda sahnelenmiştir.[773] Musahipzade'nin oyunları arasında padişahları konu edinen eseri de oynanır, ama oynanan padişah olumlu özellikleriyle yeniliğe açık olan Genç Osman'dır. Genç Osman ilericiliğinden dolayı gerici güçler tarafından yok edilmiştir. Onun ilericiliği ve gericilerle olan mücadelesi *Genç Osman* adlı oyunda işlenir(1937). Reşat Nuri'nin *İstiklal* (1932) adlı piyesinde, yabancıların Türkiye'nin içişlerine kapitilasyonlar vasıtasıyla karışması ve yüksek makamlarda olanların yabancılarla nasıl işbirliği yaptıkları işlenmiştir.[774]

Buna benzer konular dönemin bir çok yazarı tarafından işlenmiştir. Cumhuriyet geçmişle ilgili tarihi yorumlarken esasında o günkü tarih bilincini dönüştürmek istemektedir. Bunun için geçmişin olumsuzlukları karşısında Cumhuriyet'in olumlu yeri tespit edilmeye çalışılır. Ayrıca tarih yazmanın başka yolları da vardır ve Cumhuriyet kendi tarihini oluşturma yolunda tiyatronun popülerliğinden faydalanır. Mesela *On yılın Destanı* Halit Fahri Ozansoy'un büyük taarruzu ve Afyon cephesindeki harekatı işleyen manzum bir oyunudur. Kurtuluş savaşı ve devrimlerine destani anlam katmak ve anıtlaştırmayı hedefleyen bu oyun, Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü anısına oynanmış ve yayınlanmıştır(1933).[775]Buna benzer eserlerden biri de Nüzhet Haşim Sinanoğlu tarafından yazılan *Bir Zabitin On Beş Günü*'dür(1932). Bu eserde düşmanla işbirliği yaparak halkı soyan savaş zenginleri konu edilir.[776]

Otuzlu yılların başında ileri sürülen tarih tezinin milli kimlik arayışlarının tiyatrodaki karşılığı efsanede ve masallardan beslenen eserler olur. Faruk Nafiz, *Akın* (1932) adıyla

---

[773] Özdemir Nutku, *Dünya Tiyatrosu Tarihi*, C.II, DTCF Yayınları Ankara 1972, s. 754.
[774] Özdemir Nutku, *a.g.e*, s. 755.
[775] Metin And, *50 Yılın Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Yayınları 1973, s .529; Bkz. Halit Fahri, *On Yılın Destanı,* Piyes 3 Kısım ve 8 Tablo Manzum. Bu eser Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Dönümü İçin bastırılmıştır. Ankara Hakimiyeti Milliye Matbaası 1933
[776] Özdemir Nutku, *a.g.e,* s. 756.

manzum bir eser yazar. *Akın* yazıldığı yıllarda büyük ilgi görmüş çeşitli halkevleri ve amatör sahnelerde oynanmıştır. Tarih tezinin etkisinin görüldüğü bu eser gibi *Özyurt ve* Yaşar Nabi Nayır'ın *Mete* (1932) adlı eserinde de Türklerin yüzyıllardır gelen özelliklerini konu edilmiştir[777] Aynı yazar *İnkilap Çocukları* adıyla yayınlanan eserinde kardeş kavgalarında yıkılan Osmanlı'yı konu edinir.(1933) [778]

İki Dünya savaşı arasında Avrupa' da yükselmeye başlayan milliyetçilik bu dönemin Türkiye'sinde genel olarak etkili olsa bile, tiyatroda daha çok 19.yüzyıl temelli romantik ulusalcılık kendini gösterir. Bu dönemin eserlerinde derin bir düşünce olmadığı gibi günün modasına uyarak alelacele yazılmışlardır.[779] Tiyatro denilince uzun bir dönem için İstanbul merkezli bir sahneyi düşünmek gerekiyordu. II. Meşrutiyet sonrasında dikkat çekici bir artış gösteren cemiyetlerin faaliyetleri arasında piyes oynatmakta bulunuyordu. Cumhuriyet döneminde Halkevlerinin bu anlamda üstlendiği misyon o güne kadar hiç olmamış olanı gerçekleştirdi. Ülkenin şehirlerinden ilçelerine kadar temsiller oynandı ve oynanılması için Halkevleri özel piyesler hazırladı.[780] Cumhuriyetin onuncu yıldönümü Halkevleri'nin yeni kurulduğu ve yaygınlaşmaya çalıştığı yıllara denk geldi. Bu durumun da etkisiyle resmi tarih görüşüne uygun oyun sayısı artarken, bunların nitelik açısından tartışılmasıysa ayrı bir konuydu.[781]

Tarihi dramanın yirmilerin sonu ve otuzlu yıllardaki belirgin özellikleri kırklı yıllarda ortadan kalkmaya başlar. Tiyatro da tarih konulu eserler Tanzimat'tan Cumhuriyete uzanan süreçte ideolojik yönleriyle var olmuşlardı. Tanzimat sonrasında doğup, II.Meşrutiyet sonrasında yükselen tarihi dramanın işlevini yirmili otuzlu yıllarda hep bu yönüyle görebiliriz. "Yakın geçmiş ve uzak geçmiş" şeklinde iki şekilde tezahür eden anlayış popüler tarihin bütün alanlarında görüldüğü gibi tarihi dramayı da etkisi altına alır. Daha önce de belirtildiği gibi uzak geçmiş daha çok kimlik arayışlarında kullanılırken yakın geçmişe dair yorumlar siyasal meşruiyetin temini maksatlı olmuştur.

---

[777] Metin And, *50 Yılın Türk Tiyatrosu*, s.531; Samsun'da *Mete, Akın, Özyurt, Kahraman, Canavar, Kozaroğlu, İstiklal, Yarım Osman, Mavi Yıldırım, Şeriye Mahkemesi, Hasbahçe, Himmet'in Oğlu* gibi oyunlar üçer defa oynanacak kadar ilgi görmüştür., *19 Mayıs*, Samsun Halkevi Dergisi, sayı 37, c. 4, Şubat 1939, s. 16.

[778] Özdemir Nutku, *a.g.e*, s. 760

[779] Ortaylı, *a.g.e,* s. 469.

[780] Bkz. *19 Mayıs*, Samsun Halkevi Dergisi, sayı 37, c. 4, Şubat 1939, s.16.

[781] Ortaylı, *a.g.e,* s. 470.

Cumhuriyet'in ilk döneminde yazılan tarihi oyunların yazarları Orta Asya Bozkırlarından yeni kimliğe uygun zemin ararken, yakın geçmişin olumsuzluklarını işleyerek o günün iktidarlarını meşru kılmanın aracı olurlar.

1940'lı yıllarda Türk Tarih Tezi artık Türk Tarih Kurumu' nu da meşgul etmemektedir. Tarihi drama eski idealizmini kaybetmiştir. 1950 yıllarda harem dikkat çekici konulardandır. Orhan Asena' nın *Hürrem Sultan*'ı bu sırada yazılır.[782] 1953 yılında kutlanacak olan Fethin 500.yıldönümü tiyatroda da ürünlerini verir. Nazım Kurşunlu'nun yazdığı *Fatih* adlı eser bunlardan biridir. Bu eserde Fatih savaşçılığının yanı sıra aydın ve sanatsever özelliklere sahiptir. Yazar Fatih dönemi iç çekişmelerini Bizans, Çandarlı, Karamanlı konularını Fatih'in Prenses İren ile ilişkisinide ele aldığı yan olaylarla destekler[783] Tarihi dramanın başlangıcından ellili yıllara kadar genel görünüm bu şekildedir. İzlediği çizgi, popüler tarihin diğer türlerde görülen genel gidişatına yakındır ve paralellik arzeder. Tarihi dramanın gelişimi daha çok 1960'lı yıllardan sonra olacaktır.

III. 4. 2. Beyaz Perdenin Büyüsü ve Tarih

Tarih ve tarihin aktarımı hafızayla özellikle de imajla ilgilidir. Kolektif bir hafıza doğru, yanlış hatta tahrif edilmiş imajlarla oluşabilir. Bu imajlar yirminci yüzyılın büyük imaj üreticileri olan sesli görüntülü iletişim araçları vasıtasıyla üretilmektedir. Özellikle de televizyon en etkili imaj üreticisi olmuştur.[784] Sinema ve televizyonun yayılması sonucunda tarih bilgisinin kaynaklarında da değişme olmaktadır.[785] Sinema filmi tarih bilgisini dönüştürerek görsel olanla ifade etmektedir. Bunu yaparken geçmişten aldığını bugünle buluşturmakta, geçmişi yeniden zihinlerde oluşturmaya çalışırken, izleyicinin psiko-kültürel bütünlüğüne yönelerek tarihi zamanı şimdileştirmektedir.[786]Yakın zamanda sinema ve tarih kavramlarının yakınlığı ve

---

[782] Ortaylı, *a.g.e.*, s.471.
[783] Metin And, *50 Yılın Türk Tiyatrosu*, *a.g.e*, s. 563.
[784] Klaus Wenger, "Tarihin- Tele-vizyonu", *Tarihin Yorumları*, Çeviren: Bahaeddin Yediyıldız, TTK Yayınları, Ankara 2003, s.72.
[785] Marc Ferro, *Tarihin Yorumları*, s. 4.
[786] Burada kullandığımız "şimdileştirme" kavramının daha iyi anlaşılması için, kavramı aldığımız Dursun Ayan'ın şu açıklamasına dikkat edilmelidir. " Tarihi gerçekliğin şimdileştirilmesinde saklı veya açık olan diyalektik şey; tarihte olanı yeniden görsel olarak bu günün toplum hayatına sokmaktır. Yani tarihi bilgiyi

kapsadıkları alan arasındaki ilişkininin belirgenleşmiş olması ikisinin bir arada kullanılmasında şaşılacak bir taraf bırakmadı.Tarihçilerinde kullanmaktan çekinmedikleri birliktelik haline geldi.[787]

1960'lı yılların başında tarihi alışılmış belgelerin dışında aramayı unutanlar için sinema filmlerini bir belge gibi incelemek, böylece toplumun bir tür karşı çözümlemesini yapmak düşüncesi ileri sürüldüğünde üniversiteler ayağa kalkıyordu. Bu teklifi ileri süren Marc Ferro'ya "yap bu işi, ama sözünü etme" diye yol gösterense Fernard Braudel'di. Ferro bu işi yaptı ve "görüntünün saltanatındaki" tarihi yazdı. Yirminci yüzyılın ortalarında yalnızca bir tek görüntünün aristokrasisi resim ve müzeler koleksiyonlar-eğitilmişlerin ya da iktidarın dünyasında yer edinebiliyordu, ama yüzyıl biterken görüntünün saltanatı artık her yerdeydi. [788]

Bir tarih araştırıcısı için sinema filminin belge olarak kullanılması doğal olmalıydı. Filmler sadece sinema tarihi açısından değil, filmin ortaya çıkmasında etkili olan düşünsel ve toplumsal alanı ifade etmesi açısındanda ele alınmalıydı. Edebi metni belge olarak kullanmaktan çekinmeyen tarihçi için metne bağlı bir kurgu olan sinema filmi de roman kadar tarihe dair belgeydi. Mesela 1950'yılının başlarında popüler tarih dergilerin doğuşunun, Türk Sinemasında tarihi filmlerin artışıyla ilgisi ne olabilirdi. Esasında yükselen popüler tarihin kendisiydi, dergi, roman ya da sinema bu yükselişi gösteren bir araçtı. Tarihle bugün arasındaki diyalog her an yeni araçlarla ifade edilebilirdi, ama araçların teknik üstünlüğü kendi sahalarıyla ilgiliydi. Yani teknik açıdan gelişmemiş bir sinemanın hazırladığı filmde tarih, bir tarihi olgu anlatılırken, çekime olmaması gereken bir görüntü girdiğinde, filmin olguyla ilgili ifadesi bozulacaktı. Roman tekniği açısından gelişmemiş bir tarihi romanın kahramanları yaşamadıkları zamanın temsilcileri olabilirlerdi. Türk sinemasında tarihi filmler günümüzde bu aşamayı belki geçtiler, ama zamanında Refi Cevad'ın eleştirisinden kurtulamamışlardı. Sinemayı şöyle eleştiriyordu Ulunay; " O kısacık boylu, kadife donlu, koca takma bıyıklı yeniçerileri gördüğüm zaman kahkahalarla gülesim geldi.

---

sosyolojik kılmak; ona çağcıl bir etki, etkileşim alanı yaratmaktadır.; tarihi bilgiyi, geniş halk kitleleri için işlevselleştirmektedir."Dursun Ayan," Tarihin Sinemalaştırılması ve Reimagination/Şimdileştirme Kavramı", *XIV. Türk Tarih Kongresi*, Ankara:9-13 Eylül 2002, c.III, s. 409.

[787] Marc Ferro, *Tarih ve Sinema*, s.9.

[788] Marc Ferro, *Tarih ve Sinema*, s. 9.

Güliver'in seyahatlerini okuyor sandım. Bu mini mini muharipler kale bedenlerine tırmanırken, sanki burçlar karınca istilasına uğramış gibi idiler. Dahası var. Bu yeniçeri minyatürleri kalelere Itri'nin tekbiri ile hücüm ediyorlardı. Itri ile Fatih arasındaysa birkaç asır vardı." Refi Cevad'ın kendine has üslubundaki bu müstehzi ifadeleriyle hem sinema tekniği hem de tarih bilgisindeki hataları dile getiriyordu. [789]

Dünya'da ilk sinema filmi 22 Aralık 1895 tarihinde Paris'te bir cafede düzenlenen gösteriyle doğdu ve cazibesi bütün dünyayı sardığında Türkiye'de de sınırlı sayıda salonda merakla izleniyordu. İlk film sarayda gösterilmiş, daha sonra batıdan gelen bir çok şey gibi ilk sergileme alanı Beyoğlu civarı olmuştu[790] Sinemanın sınırlı salonları uzun yıllar sonra en ücra kasabalara girecek kadar yaygınlaştı. Hep anlatılagelen, ama okuryazarlık konusundaki sıkıntılardan dolayı okumakta zorlanılan, destanlar, hikayeler, tarihi olaylar beyaz perde de canlandırılırken her şey herkesin gözü önünde oluyordu. Geçmiş şimdileştiriliyor ve canlandırılıyordu. Şimdileştirmenin tehlikesi ise seyirci açısından bazı olumsuzluklar doğuruyordu. Seyirci kendisini doğrudan görüntülerle ilişkilendirip ona göre davranabiliyordu.[791]

Sinema seyircisiyle birlikte büyüdü ve II. Meşrutiyet döneminde bunun örneklerinin görüleceği bir ivme kazandı. Sinemada tarih ise II. Meşrutiyet döneminde tarih çalışmalarının hızlı zamanlarında geçmişin unutulmamış vakalarından Alemdar vakası üzerine çekilecek bir filmle kendini gösteriyordu, fakat bu film tamamlanıp yayınlanamadı.[792] Modernliğin göstergesi olarak sinema Cumhuriyet bireyini yakından ilgilendiriyordu. Magazin dergileri ve gazetelerde film tanıtımlarıyla görünen sinema geliştikçe kendine ait yayın organları da ortaya çıkıyordu.

---

[789] Agah Özgüç, *Türlerle Türk Sineması*, İstanbul 2005, s.29.

[790] Giovanni Sconamillo, *Türk Sinema Tarihi*, İstanbul 1998, s.16; Zahir Güvemli, *Sinema Tarihi*, İstanbul 1960, s. 231; Ali Özuyar, *Sinemanın Osmanılıca Serüveni*, Ankara 1999, s. 33.

[791] Bu anlamda çok şey anlatılmaktadır. Ateş edilince saklananlar ya da ateş edenler, bağıranlar vb. Kayıtlara geçen ilginç bir olay şöyle gelişiyor: Birinci Dünya savaşının sürdüğü yıllarda İstanbul'u ziyaret eden Şeyh Sunusi için verilen akşam yemeğinde bir sinama gösterisi yapılıyor. "bir sahnede lokomotif hızla yürüyünce şeyh kendi üzerine geliyor sanarak ayaklanıyor ve geride perde arkasında saraylı kadınlar sultanlar var, bunlar gülüşmeye başlıyorlar. Hakan Kaynar, s. 166.

[792] Burhanettin Tepsi , Fahri ve Ermeni oyuncular oynadı. Bu film Celal Esat ve Salah Cimcoz'un *Sultan Selim-i Salis* adlı oyunundan uyarlanmıştı İlk tarihi sinema olan bu film 1918 yılında Sedat Simavi tarafından çekilmeye başlamış fakat savaşın olumsuz neticesi üzerine montajı yapılamamıştır.Agah Özgüç, *Türk Filmleri Sözlüğü 1914-1973*, Sesam Yayınları İstanbul, s. 10; Giovanni Scognavillo, *a.g.e*, s34-35; Agah Özgüç, *Türlerle Türk Sineması*, s .27.

Tarihi sinemanın yükselişi popüler tarihin olgunlaşma dönemine rastladı. Yani 1950' li yıllara. Bu yıllar tarihi filmlerin o güne kadar görülmediği şekliyle yükseldiği ve eski zamanların kahramanlarını beyaz perdeye taşıdığı yıllardı. Kitaplarda maceraları anlatılan, kapak resimlerinde resimleri çizilen, kahramanlar peyaz berdenin arkasında olağan üstü güçlerini sergiliyorlardı. Seyirci bu maceralardan hoşlanmış olmali ki ardı ardına Tarihi filmler çekiliyordu. III. Selim dönemi popüler tarihçilerin ilgisini çektiği kadar tarihi sinema filmcilerinin de ilgisini çekiyordu. *Alemdar Vakası* denemisinden sonra *III. Selim'in Gözdesi* 1950 yılında dikkat çeken filmlerden olurken muhtevası haremde geçen bir aşk hikayesiydi. Saray bestekarı Sadullah Ağa'yla III. Selim'in gözdesi arasında geçiyordu. [793] Bu bir kahramanlık filmi değildi, ama haremin cazibesi popüler tarih okuyucunu ilgilendirdiği kadar sinema seyircisinin de ilgisini çekiyordu. Harem ve Aşk dönemin şartlarında anlamlı bir bağlantı kuruyordu.[794] III. Selim II. Meşrutiyet sonrasının tarih anlayışında yenilikçiliğin temsilcisi olarak karşımıza çıkarken, son yüzyılın en olumsuz karakteri olarak II.Abdülhamit görülür. Yabancılar tarafından verilen Kızıl Sultan lakabı onunla ilgili filmin adı olur. Sert bakışlı kocaman burunlu bir adam görüntüsüyle tanıtılan film İzmir'de gösterime girdiğinde mahalli gazete *Ahenk*'de reklam verilmişti. Bu filmde Burhaneddin adlı bir Türk oyuncu da bulunmaktadır[795] 1920'li yıllarda Türk Sineması yerli film anlamında oldukça zayıftır. Otuzların başında Bir Millet Uyanıyor adlı Kurtuluş savaşı konulu film yayınlanır. 1938 ve 1939 yıllarında Musahipzade Celal'in *Aynaroz Kadısı* ve *Bir Kavuk Devrildi* adlı oyunları sinemaya uyarlanarak Muhsin Ertuğrul tarafından çevrilir. Osmanlı eleştirisi üzerine kurulu bu oyunlar sinema vasıtasıyla aynı işlevi görebilecekleri bir zamanda çevrilmişlerdir. Kemalist ideolojinin bütün alanlarda faaliyet gösteren etkisi filmlere de yansımıştır.[796]

1920 ve 1930'lu yıllarda Türk sinemasının yıllık ürettiği film sayısı bir kaçı geçmez, bu sayı 1940'lı yılların sonuna doğru değişecektir. 1947'de film sayısı birdenbire artacak

---

[793] Agah Özgüç, *Türk Filmleri Sözlüğü,* s 28-29; Perihan Altındağ, Münir Nurettin Selçuk, Münir Özkul gibi isimler bu filmde oynadı. Agah Özgüç, *a.g.e.,* s .29.

[794] Osmanlı haremiyle ilgili yazılarda aşk dikkat çekici bir imgedir. Mesela bu konunun popüler yazarlarından daha doğrusu kaynakları popülerleştirip yazan Çağatay Uluçay'ın eserleri dikkat çekicidir.

[795] *Ahenk,* 19 Mart 1928; *Opera Sineması* tarafından çıkarılan katalokta bu filmle ilgili bilgi ve sahne görüntüsü verilir. Hatta kataloğun kapağı bu filme ayrılmıştır. Üzerinde tarih olmayan bu kataloğun bazı sayfalarında filmlerin 1928-1929 yılına ait olduğu yazılmıştır.

[796] Agah Özgüç, *Türk Filmleri sözlüğü*, s. 11-16.

ve sayı 12 olacaktır. Tarihi romanın 1940'lı yıllarda Osmanlı coğrafyasında doğan kahramanlarının artışı sinemadaki etkisini esas olarak 1950'li yıllarda gösterse de, tarihi filmlerin artışını 1948 yılından başlatmak daha doğru olacaktır. Bu yıl *Akıncılar* adıyla bir kahramanlık filmi yayınlanır. Kahraman Mehmet'se Mehmetçiğin kahramanlık hikayesidir.Aynı yıl yayınlanan *İstiklal Madalyası* filmi de kurtuluş savaşıyla ilgili filmlere öncülük edecek türdendir.[797] 1940'ların genel ortamına bakıldığı zaman bu filmlerin ortaya çıkmasının sinema açısından önemi anlaşılır. Bu yıllar yerli film üretiminin pek fazla olmadığı ve sinemacılığın dergi ve gazetelerde görülen kağıt ve ekonomik sıkıntılarının benzeriyle karşı karşıya olduğu yıllardır. 1950-1952 yıllarında tarih filmlerin belirgin bir artışı görülür. Sadece Kurtuluş Savaşı kahramanları değil artık Osmanlı tarihinin kahramanları da filmleşmeye başlamıştır. Sinema salonları 1950 yılında *Akdeniz Korsanları*, *Estergon Kalesi*, *Zülfikar'ın Gölgesi* gibi filmlerde Osmanlı kahramanlarıyla ve *Çete*, *Yüzbaşı Tahsin* gibi filmlerle de Milli Mücadele kahramanlarıyla tanışırlar.[798] Preveze zaferi ve Barbaros Hayrettin popüler tarihçiliğin her zaman ilgisini çeken bir konuydu. Sinemaya yansımış olması da bu etkinini izleriyle olmalıydı. Barbaros Hayrettin Paşa'ya olduğu gibi Cem Sultan'a da gösterilen yazılı metinlerdeki ilgi sinemaya yansımakta gecikmedi.

Bundan sonraki dönemde İstanbul'un fethi törenleri yaklaşmaktadır, fetih kutlamalarına yansıyan ilgi bütün gazetelerden ve diğer yayınlardan izlenebilmektedir. Tarihi film yapımcıları da bundan geri kalmamış İstanbul'un fethi konulu film çekmişlerdir. *İstanbul'un Fethi* ve *İstanbul Kan Ağlarken* adlı iki film 1951 yılının ürünüdür. *Ege Kahramanları, Lale Devri, Vatan İçin, Vatan ve Namık Kemal, Yavuz Sultan Selim ve Yeniçeri Hasan* 1951 yılında gösterime giren diğer tarihi filmlerdir.[799] *Çakırcalı Mehmet Efendi'nin Definesi, Dağların Kızı Ruhsar, Destan Destan İçinde, Hürriyet İçin Şahlanan Belde, İngiliz Kemal Lawrence Karşı, Kızıltuğ, Kocatepe'nin Beş Atlısı*, Yavuz *Sultan Selim Ağlıyor, Yıldırım Beyazıt ve Timurlenk* ve Menemen olayının kahramanı Kubilay'ın konu edildiği *Kubilay* filmi 1952 yılında yayınlanmış tarih

[797] İstiklal Madalyası filminin reklanıma gazetelerde de rastlanır. *Akşam* 3 Ocak 1948-18 Şubat 1948; Özgüç, *Türk Filmleri Sözlüğü*, s.22-23
[798] Özgüç, *a.g.e*, s.26-30.
[799] Özgüç, *Türk Filmleri Sözlüğü*, s.36; Yavuz Sultan Selim ve Yeniçeri Hasan filminden sahneler için bkz *Aydabir*, sayı 5, 1 Kasım 1952.

konulu filmlerdir.[800]Bundan sonraki yıllarda sinema filmlerinde artış olurken Tarihi filmlerde bu artışa nispetle düşüş olduğu görülmektedir. *Kara Davud, Cinci Hoca, Sarı Zeybek*, 1953 yılının tarih konulu filmleridir. 1954 yılı tarih filmleri yakın tarihin izlerini taşımaktadır. *Bulgar Sadık, Hürriyet Uğrunda, Mukaddes Yalan* ve eski Türk tarihini konu alan *Bozkurt Obası* filmi dikkat çeker. *Safiye Sultan, Yörük Ali, Battal Gazi Geliyor* da 1955 yılı filmlerindendir.[801]

Dikkat edildiğinde popüler tarihçiliğin ilgi duyduğu bütün olaylar ve kahramanlar aynı zamanda tarihi filmlerin konusu olmuşlardır. 1950-1952 yılları arasında tarihi filmlerin yükselişiyle tarihi dergilerin yükselişi birbirine paraleldir. Tarih konulu filmlerin bu artışı yukarıda Refi Cevat örneğinde görüleceği üzere eleştiriyi de beraberinde getirmektedir. Bu eleştiriler karikatür dergilerine de yansır. Mesela *Akbaba* dergisinde Turhan imzasıyla çizilen karikatürde bir sokakta bulunan altı sinema ve afişleri çizilmiş, bu afişlere göre aynı sokakta bulunan altı sinemanın her biri başka bir tarihi film oynatmaktadır. Bunların ortak özelliği Osmanlı dönemi içerikli filmler olması ve afişlerde "Büyük Tarihi Film" ibaresinin bulunmasıdır. Yavuz Sultan Selim Ağlıyor filminde Yavuz'un gözlerinden yaşlar akmaktadır. Cem Sultan filminde öpüşme, Beyazıt filminde yine bir kadınla Beyazıt, Kanuninin gözdesi adlı afişte bikinili bir kadın çizimi vardır. Alttaki yazıda "Yahu, şu yerli filmcilikte hiç mi istikbal yok!.." şeklinde bir ifade bulunmaktadır.[802]

III. 4. 3. Radyoda Tarih

H. G. Wells'in bir romanına dayanarak yapılan " Dünyalar Savaşı" adlı radyo programının dinleyenler üzerindeki etkisi oldukça ikna ediciydi. Dinleyicilerin önemli bir bölümü dünyayı istila eden Marslıların Newyork'u yakıp yıktıklarına inanmıştı. Bu inanmanın düzeyi programın hemen sonrasında yapılan araştırmalarla tespit edilmiş ve bundan yola çıkarak bir çok değerlendirme yapılmıştı. İzleyici araştırmaları bundan

---

[800] Özgüç, *a.g.e*, s 36-43; Yıldırım Beyazıd ve Timurlenk filminin tanıtımı için bkz *Aydabir*, sayı 5, 1 Kasım 1952, s.81.
[801] Özgüç, *Türk Filmleri Sözlüğü*, s.49-60.
[802] *Akbaba*, sayı 47, c. 2, 5 Şubat 1953.

sonraki süreçlerde ticari amaçlarında etkisiyle gittikçe artacaktı.[803] Radyo Türkiye'de yayına başladıktan sonra zamanla artan etkileyebileceği bir dinleyici kitlesine sahip olacaktı, ama bu dinleyici kitlesine dair bilgilerimiz sınırlı sayıdaki radyo mülkiyetinin verileri veya kişisel hatıralar yoluyla tespit edilebilecekti.

1927 yılı Mayıs ayının gazetelerinde Türkiye'de düzenli radyo yayınlarının başladığına dair haberler vardı. Bu haberlere göre düzenli yayının tam olarak hangi gün başladığı konusunda bilgiler farklıydı. Yayına başlangıç olarak *Cumhuriyet* gazetesine göre 5 Mayıs, Akşam gazetesine göre 6 Mayıs tarihi veriliyordu. *Akşam* gazetesini 7 Mayıs tarihli *İkdam* gazetesi teyid ediyordu; yayın 6 mayısta başlamıştı. Haber niteliği olan bu olay karşısında gazetelerin tutumu onların ilgisizliğini hissettiriyordu.[804] Basın kendisi dışında başka bir iletişim aracının doğuşunda ABD ve İngiltere'de rastlandığı şekliyle bir direnç gösteriyor gibiydi.[805]

Radyo yayınları arasında en önemli yere sahip olan müzikti. Radyo tiyatrosu, edebiyat konuşmaları, bibliyografya saati, milli kahramanlık menkibeleri ile yurt bilgisi ve sevgisi gibi programlar savaşın giderek yaklaştığı yılların halka moral veren programlarıydı. Bibliyografya saati, I.Türk neşriyat kongresinde alınan kararlar doğrultusunda halkı okumaya alıştırmanın öncülerinden oldu. Radyoda eğitici yönü ağır basan yayınlar arasında "*Geçmişte Bugün* ve *Bizans Tarihi*" gibi programlarda vardı. *Geçmişte Bugün* sonraki dönemlerin popüler tarihçisi Feridun Fazıl Tülbentçi'nin hazırladığı programdı. 2 mayıs 1943 te yayına giren bu program her gün 5 dakika süreyle uzun yıllar yayınlandı Ankara Radyosunun yayınladığı ve en sevilen programlardan biri olan *Geçmişte Bugün*'de Feridun Fazıl Tülbentçi ansiklopedik tarih bilgisi veriyordu.[806] Feridun Fazıl Tülbentçi, Şevket Rado'nun benzetmesiyle kitapların arasında uyuyan geçmişteki olayları radyodaki saati gelince yeniden uyandırmanın

---

[803] Kurt Lang, "İletişim Araştırmaları; Kökenleri ve Gelişmesi" *Kitle İletişim Kuramları,* Hazırlayan; Erol Mutlu, Ankara 2005 s. 36; R adyo on dokuzuncu yüzyılın sonlarıyla yirminci yüzyılın başlarında gelişti. İnsan sesinin elektromanyetik dalgalar şeklinde iletilmiş olması iletişim alanında yeni bir gelişmeyi simgeliyordu. Birinci dünya savaşı sonrasında düzenli radyo yayınları başladı. Uygur Kocabaşoğlu, *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna*, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 1980, s. 7.

[804] Kocabaşoğlu, *a.g.e,* s. 29.

[805] Kocabaşoğlu, *a.g.e,* s.30.

[806] Kocabaşoğlu, *a.g.e*, s. 228.

yolunu birkaç dakikaya sığdıracak kadar iyi biliyordu.[807] 1951 yılında kaldırılan bu programın yerine *Tarihten Bir Yaprak* adlı program yayına sokulmuş Türk Tarih Kurumu tarafından hazırlanan bu yayın beş dakikalik sürede okunmuş ve radyonun en sevilen dinlenilen programları arasında olmuştu.[808] 1950 yılında büyük artış gösteren manevi yayınlar içinde dini yayınlar ve tarih yayınları da vardı. Bunlardan biri de Feridun Fazıl Tülbentçi'nin *Kahramanlar Geçiyor* adlı programıydı. [809]

III. 5. ROMANDAKİ TARİH

Modern tarihî romanın miladı olarak on dokuzuncu yüzyılın başlarında Walter Scott'la başlayan bir tarih belirlenmişti. Ortaçağın geçmiş dönemleri onun kaleminde bir roman estetiği ve yapısı içerisinde yeniden canlandırıldı. Bu canlandırma roman gerçekliğiyle tarihsel gerçeklik arasındaki uyuşmazlıkları resmediyordu. Esasında bu, edebiyatın cilvesi olarak günlük hayat karşısında da gözlemlenebilir durumdu. Yazar yaşadığı hayatı ne ölçüde yansıtabiliyordu. Tarihçisinin geçmişle ilgili bilgisi geçmişi ne kadar yansıtabilirdi? Belgelerin dilinin gerçeği konuştuğuna inanılıyordu, bunun için belgeleri kullanarak geçmişi yazan tarihçinin söyledikleri geçmişte ne olup bittiğinden daha önemliydi. Romancıysa belgelerin yetmediği yerde edebi kurgunun ve anlatının gücünü kullanırken belgeler karşısında tarihçinin tavrından uzaklaşıyordu, ama tarih geçmişin bilgisiyse pekala romanın tarihten aldığı bilgilerle kurduğu daha canlı duran hayatlar geçmişin bilgisini veremiyor muydu? Bütün bu tartışmaların dışına çıkıldığı zaman tarihi romanın halkın tarih bilgisinin kaynaklarından olduğu gerçeği önümüzde duruyor. Buradan yola çıkarak Türkiye'de tarihi romanın tarih içindeki seyrini popüler tarihin oluşumunun bir parçası olarak ele alıyoruz.

Roman batıdan gelen birçok şey gibi Türkiye'ye Tanzimat'tan sonra girdi. Romanın Türkiye'ye girişiyle ilk Türkçe roman ve tarihi romanın doğuşu arasında fazla zaman

---

[807] " Tarihi hikaye eden muharrirlerimizin son yıllada en meşhur olanı hiç şüphesiz Ankara radyosunuda geçmişte bugün saatinin hazırlayıcısı Feridun Fazıl Tülbentçi'dir. Eski tarihi radyo gibi yeni bir alete muvaffakiyetle bağlayan Feridun Fazıl kitaplar içinde uyuyan büyük olayları, tam zamanı gelince bir kaç kalem darbesiyle uyundırıp bir iki dakika içinde yeniden ceryan ettirmenin sırrını biliyor. Bu kısa tarih dakikalarının geçmiş günlere ait acı tatlı hatıraları canlı tutmakta ehemmiyletli bir rolü vardır." Şevket Rado, "Tarih ve Halk" *Akşam*, 5 Nisan 1946

[808] Kocabaşoğlu, *a.g.e*, s. 313.

[809] Kocabaşoğlu, *a.g.e*, s. 317.

Hacettepe Üniversitesi
Beytepe Merkez Kütüphanesi

farkı yoktu.[810] İlk olarak Walter Scott'la (1771-1832) ortaya çıktığı kabul edilen modern tarihi roman müsait zemin bulduğu Fransa'da hızlı bir yükseliş göstermişti.[811] Daha çok Fransızcayla ilişkili olan Türk yazarı içinde bu yükseliş aynı şekilde müsait bir zemini hazırlamıştı. Türk romanının öncülerinden olan Ahmet Mithat, Namık Kemal gibi yazarlar aynı zamanda Türkçe'deki ilk tarihi romanların yazarıydılar. Tarihi roman kuramcılar tarafından hala tartışılan konulardan olmasına rağmen, Tarihi roman tarih mi, roman mı gibi soruların cevabı Ahmet Mithat'ın kanaatlerinde bir yere oturmuştu. Onlar bu tartışmalarla uğraşmıyorlardı. *Yeniçeriler* (1871) ne kadar tarihi romansa o kadar Türkçe deki ilk tarihi romanı ifade ediyordu [812] Aynı şekilde Namık Kemal'de bu işin bu yönüyle ilgili problem yaşamıyordu. Tarih dönemin az sayıdaki romancısı için cazip bir konu olmaya başlarken, tam da tarihten seçilmiş kahramanlara ihtiyaç duyulduğu bir zamandı. Devletin çözülüşüne dair kanaatler yaygınlaşmıştı.Böyle zamanlarda halkın nabzını kahramanlar daha iyi tutabiliyordu. Kahramanları toplumu etkileyen oyunlarıyla konuşturabilen Namık Kemal'in tarihi romanlarına karakter bulma konusunda sıkıntısı olmadı. Onun *Cezmi* adlı romanı tarihten bulunup aktüel olanla ilişkilendirilecek bir kurtarıcı arayışında ortaya çıkmıştı.[813] Burada tarihi romana yüklenen misyon açıkça belirirken, Namık Kemal tiyatrodan romana kadar bir çok eserine misyon sahibi kahramanlar aramıştı. Tarihse hikayeleri unutulmayan kahramanlarla doluydu. Yazar tarihi romanda muhayyel milleti muhayyel ya da tarihi kahramanlar vasıtasıyla pekiştirme hedefindeydi. Bu anlamıyla pragmatikti pedogojik hassasiyetlere dikkat ediyordu. İslâmcılık ve Osmanlıcılık için kahramanlar aranmıştı.

Yalnız tarihi roman yazmanın aktüel roman yazmaktan daha zor tarafları vardı. Her şeyden önce tarihi roman yazarı yazdığı konulara dair doğru tarih bilgisine sahip olmalıydı. Tarihi romanın ilk temsilcisi olarak kabul edilen Scott'un romanlarının temelinde tarih bilgisi yatıyordu. Mesela onun romanlarında ortaçağa dair bilginin önemli yeri vardı. Öyle olmasaydı *Selahaddin Eyyubi* ya da *Aslan Yürekli Richard*

---

[810] Türk Romanının Doğuşu için bkz.. Ahmet Hamdi Tanpinar, *a.g.e,* s.263-273; İsmail Habip, *Tanzimat'tan Beri Edebiyat Tarihi I,* İstanbul 1942, s. 152-175.

[811] Sadri Ertem, *Fikir ve Sanat*, İstanbul 1938, s.8-9; İsmail Habip, *a.g.e,* s .190, s.207.

[812] Ahmet Mithat, *Müşahedat*, Hazırlayan; Necmeddin Turinay, İstanbul 2004, s.3-4; Ahmet Hamdi Tanpınar, *a.g.e*, s. 263; Hülya Argunşah, "Ahmet Mithat Efendi'nin Romancılığı" *Ahmet Mithat Efendi Kitabı*, İstanbul 2007, s .23.

[813] "Cezmi Tarihi Kadro içinde bir ideoloji romanıdır." Ahmet Hamdi Tanpınar, *a.g.e*, s. 368.

kolayca yazılamazdı. Selahaddin Eyyubi Namık Kemal için de ele alınabilecek bir kahramandı ve yeri geldiğinde bu konuyu yazdı. [814]

Namık Kemal' in eserlerindeki tarihle iç içelik onu aynı zamanda bir tarihçi olmak durumunda bırakmıştı. Hatta onun ilk eseri tarihe dairdi. Namık Kemal'in yazarlığa başladığı yıllara gelene kadar tarih yazanlar genellikle vakanüvislerdi. Daha önce belirtildiği üzere vakanüvislerin ürettikleriyse çoğu zaman kısa zamanlı görevleriyle sınırlıydı. Daha ciddi bir tarih yazılması düşüncesi Encümen-i Danişten çıkmış ve bununla ilgili olarak Ahmet Cevdet Paşa görevlendirilmişti. Ahmet Cevdet Paşa'da bir vakanüvisti, ama onu diğerlerinden ayıran üstlendiği bu vazifenin neticesinde Osmanlı vakanüvislerinin yazdığı en önemli eserin ortaya çıkmasıydı. Onun *Tarih-i Cevdet* adı verilecek bu eseri Osmanlı kitap tarihinde geniş hacmine rağmen defalarca basılan kitaplar arasında olacaktı. Yine de tarihçiliğin birikimi o yıllarda arzu edilen gibi değildi ve oldukça zayıftı. Namık Kemal böyle bir durumda Osmanlı tarihini yazmaya koyuldu.[815]

Aynı şekilde Ahmet Mithat'da her şeyle ilgili yazdığından tarih yazma konusunda da çaba gösterdiğine dair eserleri bulunmaktadır. O, Osmanlı öncesini işlediği romanındaki kahramanı Süleyman Musli'nin dönemiyle ilgili mevcut tarih bilgisinin zayıflığını görmüş olmalıdır. Yine de tarih yazarken sınırlarını geniş tutmuş, dünya tarihine yönelmiş ve bu yönelme sonucunda *Kainat* adlı bir seriyi hazırlamıştır.[816]

19.yüzyılda tarih ve edebiyat birbiriyle olan bağlarını henüz devam ettirmektedir. Bu bakımdan Ahmet Mithat ve Namık Kemal'de görülen tarihçi-romancı kimliği dönemin

---

[814] Namık Kemal Cezmi'yi yazdığında aynı zamanda tarihçi kimliğine de sahipti. Ahmet Hamdi bu durumu şöyle değerlendirir. "...Üzerinde durulacak ikinci ayrılış noktası da şairane hayallerin, mübalağaların bolluğuna rağmen kahramanların muhitleri ve devirleri için tabii oluşlarıdır. Tarihçi Namık Kemal'in kahramanları tarihi çerçeve içinde, en tabi şartlarıyla yaşarlar..." Ahmet Hamdı Tanpınar, *a.g.e,* s.369.

[815] Bkz. İbrahim Şirin, *Namık Kemal'in Tarihçiliği*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 1998.

[816] *Kainat*. İspanya, İstanbul 1298, Almanya, 1293, İtalya 1298; *Süleyman Musli*, Kırkanbar Matbaası, İstanbul 1294; " Süleyman Musli , Ehl-i Salip Muharebelerinin ve bihassa Haşişilerin romanıdır. Fakat Midhat Efendi'nin bir fikrin romanını yapabilecek kudrette olmadığı gibi bir devri canlandırabilecek üslup meziyetleri, muhayyile ve tarih bilgisi de onda yoktur. Kaldı ki bunlar devri için de imkansızdı." Ahmet Hamdi Tanpınar, *a.g.e.*, s. 422; Bu imkansızlık hem roman türünün yeni olmasıyla hemde tarihi bilginin o dönem itibarıyla tarihi romanı güçlendirecek verilere sahip olmamasıydı.

şartlarıyla uyum sağlayan bir özelliktir. Bu yüzyılın sonlarında edebiyatçı kimliğiyle tarihçi kimliğini birlikte taşıyan örnekler sadece Ahmet Mithat ve Namık Kemal değildir. Mizancı Murat, Abdülhak Hamit, Ziya Paşa gibi yazarlar da bunun içindedir. Abdülhak Hamit kahramanlarını Anadolu toprakları dışından seçer ve İslâm tarihine ve İslam coğrafyasına dönük eserlerinde bunları gösterir. İslam tarihinde ve coğrafyasında Endülüs, İslâm tarihinin medeniyetle ilişkili önemli bir safhası olarak tanınır. Abdülhak Hamit'in *Tarık Yahud Endülüs'ün Fethi* medeniyete işaret eden Endülüs'le ilgilidir.[817] İslâm tarihinin medeniyetle bütünleşen safhaları dönemin şartları içerisinde önemli bir işlev görebilir. Çünkü Batı medeniyetinin şarka yukarıdan bakan izleri, Tanzimat'tan beri belirgin şekilde hissedilmektedir. Bunun karşısında İslâm Medeniyetine dair ancak tarihteki izler işaret olabilir. Endülüs iyi bir tercih olabilir, fakat Endülüs'le ilgili bilgiler oldukça zayıftır, yerli kaynak yok gibidir, yalnız Ziya Paşa'nın tercüme ettiği *Endülüs Tarihi* vardır.[818]

Sadece İslâm Medeniyetinin tarihi safhaları değil, dünya tarihi de Ahmet Mithat örneğinde görüleceği üzere ilgi çekmektedir. Bu, dönemin şartları ve birikimiyle mukayese edildiğinde bugün de tekrar edilen bir paradigmanın yanlışlığının düzeltilmesini gerektirecek kadar önemlidir. Tarihe ilginin hem tarih yazımı hem de edebiyattaki kullanımı olarak esasında fark edilir bir gerileme olmamasına rağmen bu dönemde tarih yazılmadığına dair bir kanaat hakimdir. Bu genellikle iktidarını devirenler tarafından istibdat adı verilen Abdülhamit dönemiyle ilişkilendirilir ve onun tarihe bakışında sansürü ön planda tuttuğu genel bir kanaat olarak kabul edilir. Tarihi romanın doğuşu ve doğuşuyla orantılı hızını kaybedişi tam da bu döneme rast gelir, ama dikkat edilmesi gereken nokta tarihi roman yazanların aynı zamanda siyasi muhalif olmalarıdır, Bu durumun bir anlamı olmalı ve bu dönem de tarih yazdırılmadı söylemine ne derece katkı sağladığı üzerinde durulmalıdır. Bu kanaatin Osmanlı Türk-tarih yazımının bütününe bakıldığı zaman pek doğru bir kanaat olmayacağı gerçeğiyle karşılaşmak mümkündür. Tarih yazımının gelişmişliği doğrudan tarih konulu edebi ürünlere da yansır. Yukarıda adı geçen yazarlar hem tarih yazarı hem de tarihle

[817] Abdülhak Hamid'in Endülüs'le ilgili başka oyunlarıda vardır. Tarık yahut Endülüs'ün Fethi bu serinin en çok ilgi duyulanı olmuştur. Bkz. Sema Uğurcan, *Abdülhak Hamid Tarhan'ın Eserlerinde Tarih*, İzmir 2002, s.81.

[818] 1.Cilt Takvimhane-i Amire Matbaası , İstanbul 1276; 2. cilt Tercüman-ı Ahval Matbaası, 1280

edebiyatı birlikte işlemiş şahsiyetlerdir. Buna eklenmesi gereken bu yazarların siyasal muhalif olmalarında kaynaklanan dikkat çekici pozisyonlarıdır. Ayrıca II.Meşrutiyet döneminin getirdiği önceki döneme göre daha serbest ortamda tarihi romanın dönemin şartlarıyla paralel üretimi yoktur.Tarihi roman ilk örneklerinde görüldüğü üzere romantik akımla ilgilidir. Daha sonra ortaya çıkmaya başlayan *Servet-i Fünuncu*larda belirginleşen realizm, tarihi romantizmle buluşturan noktanın silinmesinde etkili olmuştur. Abdülhamit döneminde tarihçiliğin gelişmediğine dair paradigmayı 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan *Tarih-i Umumi*'lerle birlikte, Dünya tarihine olan ilginin yükseldiğini gösteren diğer eserler de bozabilmelidir. Burada tarihçiliğin ve doğal olarak tarihi romanın gelişmemesinin sebebi Abdülhamit gösterilecekse bunun doğruluğunun tespiti için, Abdülhamit öncesinde tarih yazımı ne durumdaydı, Abdülhamit döneminde nasıldı ve sonrasında ne oldu ve neden oldu? Şeklindeki soruların cevabına bakılmalıdır. Mesela Meşrutiyet döneminde Rusya'dan gelmiş ve bilimsel düzeyde tarih yazabilen Zeki Velidi veya Yusuf Akçura gibi tarihçilere Abdülhamit'in etkili olduğu dönemin ancak sonlarında rastlanır. Onların ilgilendiği konuları ele alan sadece Necip Asım bulunmaktadır.Necip Asım ve Togan veya Akçura-Necip Asım mukayesesi içeride meccut tarihçiliğin durumuyla ilgili bir ipucu verebilir. Bunun dışında tarih, Mizancı Murad'ın romancı, siyasetçi, muhalif, gazeteci vb. özellikleriyle birlikte yazılabilmektedir.Bu şekliyle tarihçi yirminci yüzyılın bazı popüler tarih yazarlarına benzemektedir. İdeolojik kimlikleri bütün kimliklerinin üstündedir, ama bu ideolojiyi besleyebilecek tarih nerededir, Doğuda mı, Batıda mı yoksa umumi tarihlere yansıyan inkilap fikirlerinde mi? Abdülhamid'i tarihçiler ve tarih konusunda sıkıntıya sokan belki inkilap fikirlerinin oluşturacağı siyasi hareketlilik olmalıdır.[819]Muhaliflerinin Abdülhamit hakkında yazacağı bir çok şey gibi, bu paradigmanın ortaya çıkmasında Abdülhamit dönemine olan topyekün olumsuz bakışın izlerine de rastlanmaktadır. Mesela Akçura'nın Abdülhamit dönemiyle ilgili söylediği ne kadar tutarlıdır.? Akçura II. Meşrutiyet'te tarih yazma orucunun bozulduğunu ve tarih yazdıran ve bastıranların çoğaldığını bunlarında Fransızca tarih kitaplarını

[819] " ...Fakat her şeye rağmen bir çok öğretmen, gençliği Abdülhamid istabdadı aleyhine hazırladılar. Bunlardan biri olan Manastır idadisinin tarih öğretmeni Topçu Kaymakamı rahmetli Tevfik Bey, Atatürk'e ve Enver Paşa'ya aynı senelerde hocalık yapmış, o sınıflarla dünya inkılaplarından, fikir hareketlerinden ve hürriyetten daima bahsetmişti.Bu bahisler anlatılırken kapıda bir talebe bulunur ve koridorlarda bir hafiye olup olmadığını gözetlerlerdi. Tevfik beyin Fransız ihtilalini anlattığı bir derste bu kapı nöbetini Mustafa Kemal efendi tutuyor ve bir taraftan koridoru gözetlerken, diğer taraftanda defterine bazı notlar alıyordu..." Ömer Sami Coşar, *Atatürk Ansiklopedisi*, c. 1, İstanbul 1973, s .211.

özellikle de Seignobos'un eserlerini tercüme ettiklerini ifade eder. Oruç bozulmuştur ama tarih yazanlar Osmanlı tarihi yazmakta, siyasi tarih ve tarihi umumi yazanlarsa bir bakıma hala mütercimlik yapmaktadır. Akçura'nın ifadesinde beliren oruç tutulmamış olsaydı, bu durumda tarih yazanlar muhtemelen yine mütercimler olacaktı. Yusuf Akçura'nın siyasi tarih kitaplarıyla ilgili şikayetlerine verilebilecek cevablardan birisi de şöyle olabilir onun söylenimin gerçekçi olmadığı şeklindedir.[820] Bu paradigmanın tam anlamıyla doğru olmadığı konusunda sorular yoluyla bulunabilecek cevaplar arasına şu soruyu da eklemek gerekir. Tercümenin dışında telif olarak tarih yazan nesil nerede doğmuş ve yetişmiştir. Mesela Köprülüzade Fuat, Ziya Gökalp gibi yazarlar nerede ve hangi ortamda yetişmişlerdir? [821] Burada eklenmesi gereken başka bir bilgi de Tahsin Paşa'nın *Yıldız Hatıraları*'nda açıkça durmaktadır. Tahsin Paşa Abdülhamit'in okuma merakıyla birlikte tarih kitaplarına olan ilgisinden de bahsetmektedir.[822]

II. Meşrutiyet romanı, birdenbire ortaya çıkan gazete dergi ve cemiyet bolluğunun benzeri bir ortamın içinde doğar. Herkes yazar olmanın hevesindedir bir iki sayı gazete dergi çıkarıp unutulanlar gibi bir iki denemeden sonra bu işten vazgeçen yazarlar vardır.[823] Bu meşrutiyet coşkusunun verdiği bir heves olmalıdır. II. Meşrutiyet dönemi aynı zamanda yeni bir tür olan hatıratın yoğun bir şekilde yayın hayatına girdiği devir olmuş, yakın tarihe dair hatıralar yazılmaya başlanmıştır. Edebiyatla tarih arasında bir yerde olan hatırat yazımındaki yoğunluk ve tarihi drama gazete dergi türüyle birlikte II. Meşrutiyetin ilk yıllarında yükselen bir çizgi göstermiştir.[824]

---

[820] Ali Birinci, "Türkiye'de Siyasi Tarihin Tarihi", *Fahir Armaoğluna Armağan*, Ankara, s.63; Ayrıca Türk Tarih kurumunun çıkardığı dünya tarihini ilgilendiren kitaplarda mütercim değil de müellif gibi görünenlerin rolü nedir. Görüleceği üzere dönemlerle ilgili ideolojik bakışla yapılan genellemeler bir paradigmaya dönüşüyor bu paradigma, bundan sonra yapılacak analizleri önkabül olarak etkisi altına alıyor.

[821] Atatürk'ün Manastır idadisindeki hocalarından Tevfik Bey'in kendilerini tarih konusunda nasıl yetiştirdiğini Faik Reşit Unat şöyle nakleder " Süleyman Hüsnü Paşa'nın tarih anlayışına göre yetişen bu zat, devrinin dar Osmanlı tarihçiliği görüşünden uzak ve Türk Tarihin bütün genişliği ve eskiliğiyle kavramış ve öğrencilerine dersini sevdirerek esaslı bir tarih kültürü vermiş öğretmenlerimizden biridir." Ömer Sami Coşar, *a.g.e*, s .211.

[822] " ...Bunlar haricinde Sultan Hamid'in tarihe büyük merakı vardı. Bilhassa Osmanlı tarihini müteaddid membalardan okumuştu. İcabında maziye ait vukuatı herkesin malumu olmayan bazı teferruat ve tafsilatile hikaye ederdi..." Tahsin Paşa, Abdülhamit Yıldız Hatıraları, İstanbul 1931, s.155.

[823] Osman Gündüz, *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema* I, İstanbul 1997, s. 48.

[824] Bkz. Ali Birinci, *Tarih Yolunda*, s .21; *Türk Dili Anı Özel Sayısı*

Türk romanı açısından II. Meşrutiyet dönemi yeni açılımlar getirirken, tarihi roman anlamında edebiyatın diğerlerine nispetle o kadar verimli olmadığı söylenebilir. Bu dönemde az sayıda telifle bazı tercüme romanlar ortaya çıkmıştır. Teliflerin arasında konusunu tarihten almış sosyal içerikli romanlar vardır. Mesela Fazlı Necip'in *Dehşetler İçinde* (1909), Aka Gündüz'ün *Katırcıoğlu* (1916), Vassaf Kadri'nin *Ölüm Habercileri* (1914), *Yetimenin Kabri* (1915) Orhan Mithat'ın *Kanlı Muaşaka* adlı eserlerinin yazılmasının sebepleri arasında Abdülahamit dönemine indirgenen bozuklukların Abdülhamit'in tahtan indirildiği kendilerinin döneminde de olması üzerine bunun yalnızca Abdülhamit dönemiyle ilgili olmadığının anlaşılmasından kaynaklanmış olma ihtimali vardır.[825] *Katırcıoğlu* romanı Anadolu halkının mahalli idareciler , yeniçeriler ve eşkiyalar karşısındaki çaresizliği üzerine kuruludur. *Ölüm Habercileri* adlı romanı 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinin sonuçları üzerinde durur ve savaşın asıl sorumlusunun Abdülhamit olduğu anafikri işlenir.[826]

II. Meşrutiyet'sonrasında görülen toplumda bütün yönleriyle görülen canlılık yavaş yavaş azalacaktır. Gelişen olumsuz olaylar coşkulu kalabalıkların bilinçlenmesine yol açacaktır. Bu olayların arasında Balkan savaşı önemli bir yer tutar. Ardından Birinci Dünya savaşının başlaması edebiyat üretiminde belirli sıkıntıları da beraberinde getirir. Kağıt sıkıntısı, okurun moral bozukluğu, sansür, hükümet baskısı ve maddi imkansızlıklar bu sıkıntılardan bazılarıdır. Yinede sansürden dolayı habercilik yapamayan gazeteler sayfalarını edebiyata açmak durumunda kalmışlardır. Hükümetin propaganda amaçlı şiiri teşvik etmesiyle bu tür edebiyatın yükseldiği görülür.[827] Edebi üretimin daha acil konulara yönelmesi farklı türlerin gelişimini sağlamıştır. Bu yıllarda tarihi serüvenin yerine gerçek tarihi kahramanların hikayeleri anlatılmaktadır. Mesela Süleyman Nazif *Batarya ile Ateş* ve *Asitan-ı Tarihte; Galiçya* adlı eserleriyle askerlere destek verecektir.[828] Tüccarzade Hilmi de Balkan savaşı sonrasında yazdığı *Türk Uyan* adlı eserde, vatandaşlarıma, gençlere gibi hitaplarla kapağındaki Türk Uyan yerine içinde Türkiya Uyan şeklindeki çağrısıyla bir takım tarihi olayları canlandıran renkli

---

[825] Şerif Aktaş, "II. Meşrutiyet Sonrası Romanlarında Siyasi Temalar, Eskinin Tenkidi, Yönetim Sistemindeki Düzensizliğin Ortaya Konulması", *Türk Yurdu, Türk Romanı Özel Sayısı*, s.115; Fazlın Necip'in Dehşetler İçinde adlı romanı için bkz. İbrahim Şahin, *Selanikli Fazlı Necip'in Hayatı ve Eserleri*, Ankara 2004, s..203

[826] Şerif Aktaş, a.g.m, s. 115-116.

[827] Erol Köroğlu, *a.g.e*, s.334.

[828] *a.g.e*, s.336-337.

çizimlerle dönemin şartların uygun coşkulu bir dili kullanırken yeri geldiğinde tarihi olayları hatırlatmıştır.

Edebiyatın genel gidişattaki yükselişinin tarih konulu edebiyatta görülmeyişinde yukarıda anlatılanların dışında başka sebeblerde bulunmaktadır. Tarihi roman yazımının fazla ürünler vermeyişinde, bir bilim olarak tarihçiliğin bu dönemdeki yükselişinin ve tarih metodolojisi üzerindeki tartışmaların, edebiyattan kopma peşindeki tarihi, romancılıktan, hikayecilikten, gazetecilikten uzak tutmasının etkis olduğu düşünülmelidir. Bu yıllarda tarih tartışmaları şiddetlenmiştir öyle ki, devletin resmi tarih kurumu olan Tarih-i Osmani Encümeni bile tenkit edilmektedir.[829] Tarihçilik artık vakanüvisin tekelinden çıkmıştır. Tarih yazan edebiyatçılar, popüler tarih anlamında değerli olan eserleriyle o güne kadar yapılmayan profesyonel tarih çalışmalarının yerini doldurmuşlardır. Tarihçiyle edebiyatçı arasındaki ayrım çizgisini bir ölçüde bozan Ahmet Refik olmuş, Meşrutiyet dönemi popüler tarihçiliği onun gölgesinde kalmıştır[830] Geçmişte vakanüvise açık olan modern tarihçiliğin en önemli malzemesi arşiv, Tarih-i Osmani Encümeni vasıtasıyla düzenlenmiş ve daha fazla tarihçi tarafından görülebilir hale gelmişti. Bunlardan biri de Ahmet Refik'ti. Ahmet Refik orijinal belgelerden faydalanmasıyla modern tarihçiyi andırırken, belgeleri popüler bir alanı hedefler bir şekilde edebi üslupla yazıyor geniş kitlelere ulaştırmaya çalışıyordu.[831] Yaklaşık yirmi yıllık bir dönemin popüler tarih ürünleri ağırlıklı olarak Ahmet Refik'in izlerini taşımaktaydı. Onun güçlü kalemi hikaye edilebilir tarihin herkes tarafından okunur olmasını sağlıyordu. Onun özellikle *Kadınlar Saltanatı* olarak anlattığı tarih dizisi, kadınların Osmanlı ikidarındaki bilinmeyen yerini ortaya koymuş ileride yazılacak popüler eserlere kaynaklık etmiştir.[832] *Baltacı ve Katerina* romanı da aynı şekilde popüler tarihin Prut savaşına dair ilgi çeken paradigmasının oluşmasında etkili olmuştur. [833]

---

[829] İkinci bölümde anlatıldığı üzere Yusuf Akçura ve Fuat Köprülü'nün tenkitleri vardır.
[830] Bkz. Muzaffer Gökman, *Tarihi Sevdiren Adam.*
[831] Bkz. İnalcık, Türkiye'de Osmanlı Tarihi Araştırmaları, *XIII. Tarih Kongresi.*
[832] Ahmet Refik, *Kadınlar Saltanatı*, İstanbul 1332
[833] Ahmet Refik, *BaltacıMehmet Paşa ve Büyük Petro, İstanbul 1327.*Baltacı ve Katerina üzerine Vala Nureddin'in de bir romanı bulunmaktadır. Vala Nureddin, *Baltacı ile Katerina*, Marifet Matbaası İstanbul 1928.

Bu dönem genel roman yazımı içinde tarihi roman açısından pek şanslı sayılmasa bile sonraki yılların tarihi romanının fikri zeminini hazırlamıştır. II. Meşrutiyet dönemi pozitivizmin etkili olduğu bir dönemdir ve bütün cemiyetleri Terakki üzerine kuruludur. Tarihçiliğin üzerinde romantik bir etki devam etmektedir. Milliyetçilik edebiyata olduğu kadar edebiyattan ayrılmamış tarih yazımına da belirgin şekilde hakim olmaya başlamıştır. Türklük bilincinin yerleşmesinde önemli rolü olan Leon Cahun'un Türk tarihi konulu tarihi romanının *Gökbayrak* ve *Göksancak* adlarıyla iki ayrı tercümesi yapılmıştır. Bu eser II. Meşrutiyet döneminde roman türünün eski Türk tarihini konu edinen Türkçü versiyonunun örneğidir. II.Meşrutiyet döneminin milliyetçiliğe yatkın siyasi ortamı kitabın tesirinin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Bu eserin muhtevasının sınırları Osmanlı coğrafyasının sınırlarının dışına taşacak kadar geniştir. Bu eser aynı zamanda Namık Kemal'in Osmanlı coğrafyasında ve İslâm tarihinde aradığı kahramanlarının yerini Orta Asyalı kahramanların alacağı günlerin habercisidir. Necip Asım *Göksancak*'a yazdığı önsözde Cengiz Han'ın tarihteki diğer hükümdarlarla mukayesesini yapmış ve Cengiz Han ile ilgili olarak söylenen kan dökücülüğün mukayesesini yaptığı bütün hükümdarlar mevcut olduğunu yazmıştır. Necip Asım'a göre Cengiz Han sekiz asır evvel Türk ittihadını gerçekleştirerek büyük bir Türk Hakanlığı çıkarmayı becermiş bir hükümdardır.[834] Necip Asım'ın Türkçü fikirlerinde Cengiz Han konusuna uygun bir zemin vardı. Bu zemin Cumhuriyet dönemi tarihi romanında da etkili olacaktır. Leon Cahun'un bu romanından kısa bir süre sonra *Şarkın En Büyük Hükümdarı Timurlenk* adıyla bir tarihi roman yayınlanır ve bu roman tercüme değil, teliftir.[835] II.Meşrutiyet döneminde tercüme edilen romanlar arasında İslâm tarihi konulu olanlarda dikkat çeker. Mesela Walter Scott'tan *Selahaddin Eyyubi ve Aslan Yürekli Richard* romanı çevrilir.[836]Corci Zeydan tarafından yazılan *Ebu Müslim Horasani* adlı roman da savaş yıllarında çevrilmiştir.[837] Ayrıca çeviri romanlar arasında *Bizans İçin* adlı Bizans konulu bir roman çevirisi yapılmıştır.[838]

---

[834] Leon Cahun, *Göksancak*..., s.
[835] Romanın kapağında şöyle bir ifade bulunur; dünyanın en müdhiş en feci en merak aver tarihi romanı"
[836] Ehl-i Salip müstenid tarihi roman şeklinde ibare vardır. Bu roman önce sabah gazetesinde tefrika edilmiştir. Çeviren. Mehmet Halid, İstanbul 1328
[837] Çeviren; Zeki Magamez
[838] Maxime de Constant, Çeviren: N. Ferdi, İstanbul 1328.

II. Meşrutiyet sonrası dönemde Türkiye'de tarihi romanın yükselişi 1925 yılından itibaren başlatabileceğimiz bir süreçte olmuştur. Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun *Kızıl Tuğ* adlı eseri genellikle tarihi romanın yükselişe geçmesinin ilk işareti olarak değerlendirilmiştir. Tarihi roman milletlerin oluşumunda tarih bilincinin oluşturulmasında bakımından önemli araçlardan biridir. *Kızıl Tuğ* böyle bir zamanda ortaya çıkmıştır. Modern anlamda millet olma sürecine girenlerde ve istilaya uğrayanlarda mazinin ulaşılması zor günlerini aramak bir teselli olmuştur[839]Sadece milli kahramanlara ihtiyaç duyulduğunda değil, başka sıkıntılarla karşılaşıldığında da gerçek dünyadan uzaklaştıran roman mazinin tahayyül edilmiş günlerine kolaylıkla geri döndürebiliyordu. Mesela Fransız tarihi romanı, Fransız ihtilalinin doğurduğu ruhla ve ardından Napolyon savaşlarıyla yaşarken, bu devir Fransız tarihi romanı en fazla revaçta olduğu devir olmuştur. Yine Fransa'da Sedan mağlubiyeti sonrasında tarihi romanların 1880-1895 yılları arasında yükseldiği görülmektedir. Fransız romanı romantizmin ve büyük istilaların açtığı egzotik çığırdan da istifade etmiş ve bu durum tarihi egzotizmi doğurmuştur.Birinci dünya savaşı sonrası dünya, bir bakıma Napolyon sonrası dünyaya benzemiştir. İnsan, hayatı kendi gözüyle göremez hale gelmiş, hayale ve tarihe bakarak kendini tatmin etmek isteyen bir yapıya bürünmüş ve savaşların yorgunluğuyla bitkin bir hale gelmiştir. Savaşı görenlerin çoğunluğu tekniğin ve realitenin terbiyesini almışlardır. Bunun için hayale ve tarihe romantik bir ruhla yaklaşmamaktadırlar, ama olup biteni de görmeye tahammül edememişlerdir. Bunun için tarihi romandan vazgeçilmemiş, ama hayala fırsat vermek yerine bazı değişiklikler yapılarak gerçek kişiler üzerinden tarihi roman yazılmıştır.[840]

Sonucu yenilgiyle biten savaş ve ardından istiklal savaşı sonrasında tarihi roman dünyanın bir çok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de yaygınlaştı. Yaygınlaşacak olan gerçekte tarihi serüven romanı olacaktı. Tarihi roman ve Tarihi serüven romanı iki ayrı tür değil, ama birbirinden üslup ve estetik olarak ayrılabilecek aynı türün ürünlerini tasnif etmek için ortaya atılan kavram. Mesela Abdullah Ziya Kozanoğlu türündeki tarihi romanlar bu anlamda tarihi serüven romanı olarak değerlendirilebilir.[841] Abdullah

---

[839] Erol Güngör, *Dünden Bugünden, Tarih Kültür ve Milliyetçilik*, 9. Basım, İstanbul 1999, s .12.
[840] Sadri Ertem, *a.g.e,* s .10.
[841] Alemdar Yalçın, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı(1920-1946)*, Ankara 2002, s.257-268. Yalçın bu eserinde tarihi romanları sınıflandırmıştır. Tarihi serüven romanı da bunlardın biridir.

Ziya'nın eserleri ve onun eserleriyle ilgili yapılan kronolojik yanlışlıklar Türkiye'de tarihi romanın tarihini Cumhuriyet'in ilk dönemi ve otuzlu yıllar için yanlış kanaatlerin doğmasına yol açmaktadır. Yazarın eserleriyle ilgili verilen bilgilerde onun neredeyse bütün eserlerin yirmili yıllarda yazmış olduğu belirtilmektedir. Böylece Abdullah Ziya Kozanoğlu, tarihi romanın tarihinde hak etmediği bir zamanda hak etmediği bir yere oturtulmaktadır. Araştırılmadan, daha önceden yapılmış yanlışlar üzerine inşa edilen bilgiyle ortaya koyan genellemelerin oluşturduğu yanlış paradigma araştırıcıları da tekrar eden yanlışa sevketmektedir. [842] Oysa tarihi romanın yükselişinde Kozanoğlu'nun rolü konusunda 1940'lı yıllardaki yayınlarıyla ilişki kurulması gerekir. *Kızıl Tuğ* ve Tarihi romanın yükselişi arasındaki ilişki kronolojik olarak *Kızıl Tuğ*'un diğerlerine nispetle erken tarihli olmasından kaynaklanır. *Kızıl Tuğ*'un Orta Asya bozkırlarına yönelmesi dönemin siyasal ve toplumsal şartlarında pek anlamlı bir arayış değildir. Bunun için bu romanın döneminde büyük etki yaptığına dair belirgin bir iz görülmez. O dönemde romana hakim coğrafya Anadolu üzerine kurulmalıdır, dönemin şartlarına uygun olan budur. Mesela M. Turhan Tan, *Cehennemden Geliyorum* adlı tarihi romanında Anadolu'yu ele alarak bu şartlara uygun bir roman yazmıştır. Tarihi romanda 1928 yılı bir dönüm noktası olacaktır. Romanın asıl yükselişini bu yıldan başlatmak gerekir. Çünkü bundan sonraki süreçte belirgin bir gelişmenin izlendiği gözlenebilir. Tarihi romanın yükselişindeki pay ikinci romanı 1931 yılında belirli bir aradan sonra çıkacak olan Abdullah Ziya'dan ziyade burada aranmalıdır. Anadolu fikri Turan fikrinden daha yakın, M. Turhan Tan, Abdullah Ziya'dan daha eskidir. Hatta tarihi romanın yükselişinde daha etkileyici olanın Nizamettin Nazif olduğu söylenebilir. Nurullah Ataç'ın ifadesiyle "Nizamettin Nazif bize *Kara Davut*'u ile popüler romanın canlı bir şey olabileceğini ispat etti" şeklinde tanımlanabilir. [843]Yerli tarihi roman yazımının yükselişindeki dünyadaki gelişmelerle ilgisi daha önce belirtilmişti. Bu yazarla ortaya çıkan tarihi romanın çıkış sebebinde özellikle dünya ölçekli düşünmek gerekir. Mesela Nizameddin Nazif'in eserinde mazinin büyük coğraflarla ve güçle ölçülebilir olan özlenen yapısı hemen girişe koyulan notla dikkat çeker. Bunların

---

[842] Bahriye Çeri, " Cumhuriyet Romanında Osmanlı Tarihinin Kurgulanışı, *Tarih ve Toplum*, Haziran 2000, Sayı 198, s. 22; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, C.5, 1982, s. 408; Ertuğrul Aydın, " 1872-2002 Yılları Arasında Yazılan Türk Romanları Bibliyogrfyası, *Hece* (Türk Romanı Özel Sayısı) Sayı 65-66-67, 2002, s 830-831; Ömer Lekesiz, "Osmanlıdan Bugüne Popüler Romanlar", *Hece*, sayı. 65-66-67, s 454-455.

[843] Nurullah Ataç, "On Senelik Edebiyatımız," *Milliyet*, 20 Teşrinievvel 1933, s .36.

hiçbirisi tek başına açıklayıcı değildir. Bu açıklamayla birlikte içerde oluşturulmaya çalışılan yeni millet anlayışına uygun tarih arayışlarının etkisi üzerinde de durmak gerekir. Bu süreçte tarih ve edebiyatın işlevine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda döneme ve romancılarına, bütünü görecek bir bakışla bakılmalı yanlış bilgilerden kaynaklanan genellemelerden uzak durulmalıdır.

III. 5.1 Tarihin Romanın Yükselişi

Mühendis mektebi mezunu Abdullah Ziya küçük tarihi hikayeler ve tefrika ettiği *Kızıl Tuğ* adlı romanını kitap olarak yayınladığında sene 1927'ydi. Renkli kapağıyla cazip bir görüntü veren bu roman sonraki yıllarda ardı ardına tefrika edilip yayınlanmaya başlayan tarihi romanların habercisi olacaktı. Küçük yaşlardan itibaren yazmaya meraklı olan Abdullah Ziya'nın çizim merakı onun romancılığı tercih sebeplerinden oldu. Resimli mecmuanın kapağına yaptığı bir resimden dolayı kendisiyle alay eden yazarlara kızması, onun *Kızıl Tuğ* adlı romanı yazmasının sebeblerindendi. Bir buçuk sene *Büyük Mecmua*'da tefrika halinde neşredildikten sonra yayınlanan *Kızıl Tuğ* büyük ilgi görmüştü. Kahramanını Orta Asya'dan seçen Abdullah Ziya'nın romanın ismini İkinci meşrutiyet döneminin *Gök Sancak* ve *Gök Bayrak* isimleriyle tercümesi yapılan etkileyici romanını çağrıştırması doğal bir tercih sayılabilir ve genç yazarın Cahun'un bu romanından etkilenmiş olduğu da düşünülebilir.

Abdullah Ziya *Kızıl Tuğ* romanından sonra kendi ifadesine göre *Attila* ve daha sonra *Türk Korsanlar'n ı*(1931) yazdı.[844] *Türk Korsanları* adlı eserde *Kızıl Tuğ*'da görülen tasarım gitmiş, harf devrimi yeni olmuş on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında çokca görülen çift sütunlu büyük puntolu bir kitap ortaya çıkmıştı. Muallim Ahmet Halid'in yayınevinden çıkan bu eser bizzat onun isteğiyle yazılmıştı. Yeni romanındaki tasarım Nizameddin Nazif'in *Deli Deryalı* romanını andırıyordu. *Kızıl Tuğ*'un yayınlanmasından sonra Nizamettin Nazif 'in 1928 yılı içinde muhayyel kahramanlara dayalı, içi resimlendirilmiş üç romanı yayınlandı. *Deli Deryalı* bunlardan biriydi. *Deli Deryalı* romanının kapak tasarımındaki kadırga çizimi Abdullah Ziya'yı veya yayıncısını etkilemiş olmalı ki *Türk Korsanları* adlı eserde büyük boy çift sütunlu

[844] Yalnız onun bu yıllarda Attila adlı bir romanı olduğuna dair kütüphane kayıtlarında bir şey gözükmüyor

basılan kitabın kapağına Cemal Nadir tarafından çizilmiş bir kadırga yapılmıştı. Abdullah Ziya kitabın girişine iki söz başlığıyla bir not koymuştu. Ona göre memlekette tarihi romanlar genelde tarih okumadan yazılıyordu. Yayıncı Muallim Ahmet Halit kendisini çağırmış ona deniz tarihimiz için kıymetli olan bir roman yazmasını, ama esas vakaların yalnız tarihe temas etmesini istemişti. Abdullah Ziya daha önce *Kızıltuğ* ve *Attila* gibi romanları yazdığını[845], fakat tarih mütahassısı olmadığını bu zor işin üstesinden gelmesi için Ahmet Halid'in kütüphanesini kendisine açtığını belirtiyor. Ayrıca bahriye mektebi tarih muallimi Ali Haydar Emir ve Fevzi Beyefendi'lerin elyazması kitaplarını kendisine verdiğini yazıyor. Abdullah Ziya kullandığı kaynaklardan bazılarını kitabın girişinde vermiştir. Tarihi romancıların kaynak konusundaki dikkatleri ilgi çekicidir. Abdullah Ziya'da kullandığı kaynaklarını belirtirken, Türk korsanlarında romandan ayrılarak tarihe yaklaştığını ifade ediyor. Yine de *Türk Korsanları* bir tarih kitabı değildir; fakat bir romanda değildir. Abdullah Ziya'ya göre bu eser bir destandır ve bunu şöyle açıklar:

" O İngilizlerin denizlerde daha ortada adı bile geçmeyen bir tarihte İspanyol, Portekiz İtalyan gibi zamanının deniz kurtlarını önlerine katıp Akdeniz'den kovan Mussoloni'nin bizim deniz hülyasını Türk adına hakikat yapan anadolunun Akdenize saldığı Türk korsanlarının destanıdır. Fakat koca bir akdenize hakim oluş kuru bir sözle olmadı binlerce Türk genci bu uğurda kızgın çöllerde, kudurmuş denizlerde can verdi. Ne zaman Türk korsanlarını elime alsam kahraman atalarımın bilgi cesaret kuvvet zenginlik ve büyüklüğü karşısında titrer saygı ile eğilirim"

Abdullah Ziya, modern manasıyla olumsuzluk sıfatı taşıyan korsan kelimesinin gerçekte bu anlamda olmadığını bunun geçmişte farklı şekilde kullanıldığın onun için kendisinin "Türk korsanları" ifadesini kullanmasının sakıncası olmadığını şöyle açıklıyordu;.

> "Kitabıma modern manasıyla *Türk Korsanları* adı uygun gelmeyecektir. Çünkü Hızır gibi Hayreddin-i Şah-ı Cezayir, Sultan-ı Tunus adıyla anılan bir Cezayir, Tunus ve Trablus padişahına bizim anlayışımıza göre korsan demek pek yakışmıyordu. Fakat katip çelebinin Naima' nın Barbaros Hayrettin ve Turgutça paşalardan bahsederken "değerli, yarar bir korsan olmakla..." diye iftiharla bahsetmelerine bakılırsa, dedelerimiz korsan kelimesini deniz haydudu değil, denizci, gemici, kaptan manasına alıyor ve

[845] Abdullah Ziya, *Türk Korsanları*...

kullanılıyorlardı. Bu sebepten ben de kitabıma Türk Korsanları demeye mecbur kaldım"

Bu cümlelerde Türk kahramanlığı, Türk yüceliği üzerine kurulu tarih romanlarında korsan sıfatının bütün olumsuzluğuna rağmen kullanılmasındaki mantık bugün bu konuya anlam veremeyenler için açıklayıcı bir nitelik taşımaktadır. Bunun daha önceki örneğini Ali Rıza Seyfi'nin yazdığı *Turgut Reis* adlı eserde de bulabiliriz.[846] Böylece korsan gibi olumsuz bir intiba uyandıran sıfatın gerçekte geleneksel dilde bu anlama gelmediği de açıkça ortaya çıkar. Abdullah Ziya, tarih kaynaklarını kullanmasına rağmen romancı olarak tercihini yapar Rodoslulara esir düşen Oruç Reis yerine Hızır'ı seçer, zaten Hızır' ın esareti konusu Katip Çelebi' de geçmektedir.

Abdullah Ziya'nın yazar olarak esas yükselişi Türkiye Yayınevi'yle 1940'lı yıllarda olacaktır. Bu yıllarda yayınlanan romanlarına gelmeden önce yazdıkları arasında 1931 yılında yayınlanan *Türk Korsanları*'ndan sonra 1935 yılında yayınladığı *Gültekin* adlı romanı vardır. Dolayısıyla 1928'de seri halde yaptığı yayınla tarihi romana ilgiyi artıran Nizameddin Nazif olsa da 1930'lu yıllar tarihi romancılığı daha çok M. Turhan Tan'ın anılmasını gerektiren bir manzara arzeder. Çünkü M. Turhan Tan 1928-1939 yılları arasında ara vermeden roman yazmıştır. Eserlerinin kadar sık yazılmasında onun gazetelere tefrika yetiştirmesinin asıl sebep olduğu söylenebilir. Aynı yıllarda yazan İskender Fahrettin'in durumu da böyledir. İskender Fahrettin de ara vermeksizin tefrika roman yayınlar. Konuların belirlenmesinde okurun ilgisi etkili olmaktadır. İlgi gören roman hemen taklit edilmekte benzer konuda roman yazılmaktadır. Bu anlamda denizcilik konulu romanlar otuzlu yılların önde gelen konuları arasında olmaya *Deli Deryalı*'yla başlamıştır. Nizamettin Nazif'in *Deli Deryalı*sı deniz kahramanlarındandır. Ayrıca onun *Kara Davud*'u daha önce belirtildiği gibi oldukça etkili bir roman kahramanı olur ve Nizameddin Nazif nihayet halk kahramanı Köroğlu'nu da romanlaştırır. Üçü de büyük boy ve resimli olarak basılan bu romanları 1928 yılı için tarihi romanın canlanacağı tarih olmuştur. *Kızıl Tuğ*'un yayınlanmasından sonra önce tefrika edilip sonra basılan bu kitaplar aynı zamanda okumayı kolaylaştıran boyutlardaydı. Çift sütuna basılmış içine resimler sığdırılmış, eserin konu başlarında

[846] Ali Rıza Seyfi, *Turgud Reis*, 2.Baskı, İstanbul 1327, s.4.

metin içinden dikkat çeken açıklamalar yapılmıştı. *Deli Deryalı*'nın girişinde Nizamettin Nazif dikkat çekici bir üslupla bir manzara çizer. Anlaşılan bu yazıl Ercümend Ekrem'den alınmadır. Bu manzara geniş bir coğrafyanın hakimiyeti ve kahramanlıktır. Metnin üzerindeki kadırgalar da sanki bunun izlerini taşır. Daha önce tarihi romanın yükselişinde maziye duyulan özlem meselesi onun bu manzarasında açıkça ortaya çıkar:

"İstanbul hicretin 942 senesi... Viyana'dan isfahana kadar hakimiz. İran ile Efrenç arasında Türk çerileri mekik dokuyor. Eflak bizim. Boğdan bizim. Akdenizde biziz, Karadeniz'de biz. Türk sipahileri geniş bir coğrafyada at oynatmaktadır."[847] Şeklinde tasvir ettiği manzarada *Deli Deryalı* adlı tarihi kahramanın çoktan değişmiş olan bu manzaranın içinde yeniden canlandırarak eski coğrafyaya ve gönderme yapılmaktadır Nizamettin Nazif, Fazlı Necip'in *Sarayda Mecnunlar*, *Külhani Edipler* adlı romanları gibi farklı devirlerde Osmanlı hayatının olumsuzluklarını işleyen romanları yerine geçmişin coğrafya ve güçle olumlulaştırılan tarafını da ele alır. Aynı yıllarda daha kısa tefrikalarıyla aynı önemin sonraki yıllarda pek hatırlanmayacak isimlerinden Kemaleddin Şükrü'ye rastlarız.[848] Kemaladdin Şükrü, tercihini Osmanlı kahramanlardan yana yapmış, denizcilik ve İslâm tarihi konularını seçmiştir. Deniz kahramanlarının yoğunlaşmasında gazetelerin birbiriyle olan piyasaya hakim olma rekabetini dikkate almak gerekir. Otuzlu yılların başında tarihi romanlarda denizcilik konusu dikkat çekici bir ilgi görür. İkinci meşrutiyet yıllarında denizciliğe bütün yönleriyle ağırlık verilirken donanma mecmuasındaki yazılarıyla dikkat çeken Ali Rıza Seyfi, 1932 yılında *Turgut Reis* adlı kitabını yeniden yayınlar.[849] Ali Rıza Seyfi, kahramanlık etrafında ve çocuklara yönelik deniz kahramanlarıyla ilgili olmak üzere yazmaya devam eder. *Deli Deryalı* sonrasında *Türk Korsanları*, İskender Fahrettin'in *Hint Denizinde Türkler*, *Kemal Reis'in İspanya Dönüşü*, *Kara Yelkenli Kadırga*, Kemaleddin Şükrü'nün *Barbaroslar*, gibi eserleri öne çıkmıştır. Denizcilik tarihi konusunda bu yılların ilgisi daha sonra Preveze deniz zaferiyle yeniden gündeme gelecek ve korsanlar tarihi romanda vazgeçilmez kahramanlar olacaktır.

---

[847] Nizameddin Nazif, *Deli Deryalı*, Kanaat Kitaphanesi İstanbul 1928, s.11

[848] Fazlı Necip'in eserleri için bkz. İbrahim Şahin, a.g.e, s. 339-355;Kemaleddin Şükrü, Orbay soyadını almıştır.

[849] Ali Rıza Seyfi, *Turgut Reis*, Resimli Ay Matbaası 1932

Otuzlu yıllarda artan roman önce gazetelerde tefrika ediliyor sonra kitap halinde okuyucuya ulaşıyordu. Bunlar daha çok aşk, casusluk, cinayet, hafiyelik ve tarih konulu romanlardı. Her devir kendi döneminin siyasal toplumsal yapısına göre romanların konusunu belirliyor. Belli başlı isimler zirvede olurken gazeteler okuyucu tutabilmek için ardı ardına romanlar ekliyordu. Tarihi romanların büyük çoğunluğu bu yıllarda yazıldı. Mesela M. Turhan Tan ve İskender Fahrettin Sertelli'nin romanları bu yıllarda ardı ardına yayınlandı. M. Turhan Tan'ın daha çok Osmanlı tarihi kaynaklı romancılığı tercih ederken İskender Fahrettin'in Sümerlerden Asya'ya Mısır'dan Bizans'a kadar bir çok konuda yazdığı görülmekteydi. [850] Romancıya ilgi kaybedilmiş topraklar üzerinden de oluyordu. Şanlı mazinin birçok göçmenin hafızasında yaşayan coğrafyası tarihi romanlar vasıtasıyla yeniden keşfedilebiliyordu.[851] Uluslar arası ilişkilerde Balkanlar'la olan yakın temas ve Balkan paktıyla sonuçlanan anlaşmanın sonuçları kısa zamanda edebi yazımda da kendini gösterdi. *Balkan Türklüğü*, *Tuna'dan Batıya, Tuna Kıyıları* ve bunlarla paralel olarak Osmanlı deniz kahramanlarının yerini Avrupa topraklarında at koşturan Osmanlı kahramanları alacaktı.

Uzak tarihten seçilen kahramanlar tarihi romanlarda pek etkili olmadı. M. Turhan Tan'ın romanlarıysa Osmanlı tarihine ilgiyi gösteriyordu. Meşrutiyetin ilk yıllarından beri yazılarına rastlanılan Tan asıl önemli eserlerini 1939 yıllındaki ölümüne kadar otuzlu yıllarda verdi. Tefrika halinde yayınlanan bazı eserleri ölümünden sonra kitap halinde yayınlandı.[852] M. Turhan Tan'ın eserlerindeki belli bir konuda yazma belirginliği dönemin yazarlarından birçoğunda görünmez. Kadircan Kaflı da otuzlu yıllarda eserleri görünmeye başlayan bir yazar olarak daha sonraki yıllarda da devam eden yazılarıyla birbirinden farklı konuları işler. 1940' lı yılların başında Feridun Fazıl Tülbentçi, ismi öncelikli olarak radyo programlarıyla kendisini duyurur. Tülbentçi, kırkların sonuna doğru ardı ardına Osmanlı tarihi konulu kitaplar yazar. O, diğer

---

[850] İskender Fahrettin Sertelli, "Sümer Kızı", *Akşam*, 3 Kanun-ı Sani 1933-12 Nisan 1933; Nil Çocukları, 14 Kanun-ı evvel 1935-12 Haziran 1936, *Akşam*

[851] Nizamettin Nazif, Tepedelenlioğlu, Makedonya, *Milliyet* 1 Mayıs 1933-31 Ağustos 1933, Aşk, Kin, Politika, Kan üzerine roman; Yörük Ali Bulgar Komitacılarına Karşı, Yeni Sabah 1 İkinci Kanun 1943

[852] M. Turhan Tan eserlerinden bazıları şunlardır; *Hibetullah Sultan ve Zevci*, İstanbul 1330, *Cehennemden Selam*, İstanbul 1928, *Gönülden Gönüle*, İstanbul 1931, *Akından Akına*, İstanbul 1936, *Cem Sultan*, İlk olarak Cumhuriyet Gazetesinde Tefrika 1933, ölümünden sonra Remzi Kitabevi 1948 kitap halinde basıldı, Hürrem Sultan, 1937, *Safiye Sultan* 1939, *Timurlenk* 1935, *Viyana Dönüşü* 1937, *Cengizhan* Tefrika Cumhuriyet Gazetesi 1933, Kitap halinde İstanbul 1962, Devrilen Kazan 1939, *Hint Denizlerinde Türkler* 1939, *Atatürk* Tarihsiz (1939 olabilir)

yazarlardan farklı olarak ağırlıklı olarak Osmanoğullarını işlerken, kapak olarak padişah renkli padişah görüntüleri ortaya çıkar. Hanedanın belli başlı padişahları böylece olumlu roman kahramanı olmuşlardır. Zuhuri Danışman gibi isimlerde bu yıllarda belirgin olmaya başlar, fakat Feridun Fazıl'a gösterilen ilgi Danışman'a gösterilmez. Fetih, Türk popüler tarihçiliğinin gündemine girdiğinde Fatih'le ilgili roman sayısında artış olur. Tarihin bu derece popülerleşmesi ve her alana yayılması fetih olgusu etrafından gelişirken, tarihi romanın 1950'li yıllarda yeni yazarlar ve orijinal eserler konusunda geçmişle mukayese edildiğinde pek önemli bir görünümü olmamıştır. O güne kadar olan ürünler daha çok II. Meşrutiyetten Cumhuriyet' uzanan kuşağın birikimidir. Otuzlu yıllarda dönemin yayıncılığına nispetle önemli bir artış gösteren tarihi romanlar, kırklı ve ellili yıllarda da ürünlerini vermeye devam eder. Bu süreçte tarihi romanın ağırlığı macera üzerinedir ve kahraman odaklıdır. Birbirine benzeyen kahramanlar dekor olarak tarihi zaman ve mekanı değiştirirler. Bu özellikleriyle Battal Gazi-Danişmend Gazi-Sarı Saltık gibi geleneksel türlerin kahramanlarının ortaklığına benzer ortak özellikler taşırlar. Gazete ve dergi aracılığıyla sürekli bir rekabetin altında yazılan eserler sürekli tüketilen konuların yenilenmesini engeller. 1960 sonrası tarihi romanda farklı bir kuşağın ve nitelik anlamında daha özgün eserlere doğru dönüşümün yaşanacağı yıllar olacaktır. Kırklı yılların tercümeleri Türk edebiyatını etkilemiş olmalıdır. 1940'lı yıllarla 1950'li yıllar arasında sonraki ideolojik tartışmaların sembol kurumları arasında kopuş vardır. Otuzlu yıllarda başlayan Halkevleri ve kırklı yıllarda devletin yoğun ilgisiyle kurulan Köy enstitülerine olan bu ilgi Demokrat Partiyle ortadan kalkarken, köy edebiyatı Türk edebiyatına 1950'li yıllarda yoğun ilgi gösterdiği bir alan olmuştur.Bu edebiyata olan yoğun ilgi tarihi romanı olumsuz yönde etkilemiş olabilir.Ayrıca roman dışı tarih yazımını gösteren tarih dergilerinin ortaya çıkışı ve popüler tarihçilerin bir çoğunun bu dergilerde yazmış olması da 1950'li yıllarda tarihi roman üzerindeki olumsuz etkilerden olmalıdır.

1920'li yıllarda başlamış olan Milli mücadele romanı dönemin atmosferinden kurtulmuş yazarlar tarafından ağırlıklı olarak altmışlı yıllardan sonra işlenecektir. Daha çok tarihi kahraman merkezli serüven şeklinde anlatan romanların hakimiyeti 1960 sonrasında değişecektir. Tarihi roman yazımıyla ilgili olarak genellikle aynı isimler konu edilirken Hüseyin Nihal Atsız'ın romanlarından da ayrıca bahsetmek gerekir. Tarihi romanın

tarih araştırmasıyla doğrudan ilgili olan yapısı Nihal Atsız gibi yazarları bir ölçüde şanslı kılar, fakat Atsız' ın romanları yakın zamana kadar olan süreçte bu anlamda değer ve değerlendirme görmemiştir. Atsız'ın Türkçü kimliği onun edebiyat sahasında hem akademik hem de genel yazım alanındaki yalnızlığını belirlemiştir.

Meşrutiyet sonrası tarihi romanın genel bir değerlendirmesi yapıldığında Osmanlı tarihi konulu eserler birinci dereceden olmak üzere daha çok kahramanların etrafında şekillenen tarih konulu roman gerçekte serüven romanına uygun bir yapı gösterir. Bu durumun ortaya çıkmasında tarih çalışmalarındaki yetersizlikle birlikte okuryazar oranı ve okuyucunun etkisi üzerinde durmak gerekir. Yukarıda tarihi roman olarak bahsettiğimiz eserler edebi üslub ve estetik açıdan ne kadar tarihi roman kuramıyla uyum sağlar bu ayrı bir konudur, bunun için üzerinde durulmayacaktır. Bunların popüler tarihle belirgin ilgisi, konu aldıkları tarihi dönemin ayrıntılı tasviri yerine çoğu zaman aktüel olanın etkisiyle geçmişi anlamlandırmaya çalışmalarıyla belirginleşir. Yazarın zihninde kendi dönemiyle ilgili belirgin olan bakış açısı, Abdullah Ziya örneğinde olduğu gibi geçmişe uyarlanmaya çalışır ve bu örnekte görüleceği üzere roman kahramanı bir anlamda rejim savunucusu haline gelir. Tiyatro da belirgin bir şekilde görülen bu işlev romanda da dikkat çeken ürünler vermiştir. Savunulan her zaman rejim olmaz, başka ideallerde roman kahramanlarının sırtına yüklenilebilir. Atsız'ın romanlarında görüleceği üzere Türkçülüğün daha farklı idealleri onun romanlarında gösterilirken, o günkü rejimi savunana kahramanlara ihtiyaç duymaz.

Rejim savunuculuğu esasında tarih ve tarihi roman yazarlarının bilinen misyonudur, yazar eseriyle bu misyonun işlevsel hale getirir. Çağdaş Türk edebiyatında yazar, edebi eseri yeniliklerin yayılması onların yerleşmesini sağlamak için bir araç olarak görülür. Yazarlar buna uygun modern ürünler ortaya koyarken bazıları da geleneksel ürünleri modernliğe uydurmanın peşindedir. Halk kitaplarının üslubu değişmez ama muhtevada değişiklik olur. Kahramanlığı esas alan bazı halk kitapları da tarihi roman olarak değerlendirilir. Selami Münir Yurdatap, bunun en belirgin örnekleri arasında görülebilir. Mesela *Kerbela'nın Öcü*, *Kerbela Faciası*, adlı renkli kapaklı küçük hacimli kitapların üzerinde tarihi roman tabiri yer alır. Aynı yayınevinden Rıza Çavdarlı'nın yayınladığı *Yetiş Ya Hacı Bektaş Veli* adlı kitapta da tarihi roman ibaresi vardır.

Bozkurt Kitapevi tarafından yayınlanan kahramanlık konulu kitaplarda bu tabir kullanılmıştır. Bu türden eserler Osmanlıdan Cumhuriyet dönemine aktarılan geleneksel popüler tarih ürünlerinin yeni şartlara uyum sağlamış biçimleridir. Tarihi romanın ilgi görmesinde bu eserlerin hazırladığı zemin etkili olmuştur. Ayrıca Modern tarih bilinci bireyi milletin kolektif tarihinde birleştirirken, şanlı mazi özlemi savaş sonrası veya değişim dönemlerinin ortaya çıkardığı manzara olmuştur. [853]

III.6. ÇİZGİ VE RESİMLERLER POPÜLER TARİH

İmajlarla dolu bir atmosferin içindeki modern insan için zorunlu hale getirilen okuryazarlığın biçimleri zamanla farklı okumalarla destekleniyordu. Okuma sadece cümlelerin art arda dizildiği kitaplardan olmuyordu. Tek başına bant ya da resimlerle desteklenmiş bir resimli roman metni, çizgi romanın geleceğini ve zaferini hazırlamıştı.[854]Çizgi roman öncelikle süreli yayınların bir köşesinden okuyucunun önüne çıkmıştı. Sonra kahramanlarını daha yaygın bir alanda sergiledi. Bu sergileme yerli kahramanların çizgilerle anlatımını hazırladı. Resimli anlatım anlatıyı kolaylaştıran, basitleştiren bir tarzdı ve kullanım alanları genişti. Mesela bir askeri birliğe gidilecek yolun kroki ve harita üstünden gösterilmesi sözlü anlatılardan daha anlaşılır bir yolu seçmekti. Napolyon "bir resim binlerce söze bedeldir" derken görsel olanın söz karşısındaki zaferine işaret etmişti .[855] Görsel ifadenin gücü sadece modern zamanın ürünü değildi. Şehname'de binlerce beyitin ard arda dizilerek anlatılmaya çalışıldığı Rüstem' in ya da Havername'de olduğu şekliyle Ali'nin kahramanlığı at üstünde ve anlatılan olayla ilgili fiili durumuyla metinlerden daha çok şey ifade ediyordu.[856] Uzak çağların bu yenilmez savaşçıları modern dönemin yeni savaşçılarının çizgilerle düzenlenmiş hikayeleri için bir temel sayılabilir. Çizgili ve resimli anlatı basitleştirici olduğu kadar çocuksu özellikler de taşır, belki bu yüzden ilk olarak çocuk dergilerinin bir köşesinde rastlanır.[857] Kitap aralarında rastlanılan resim çizimleri

---

[853] " Memleketimizde tarihi romanlara karşı büyük rağbet var. Türk vatandaşları büyük mazileri hakkında derin bir alaka ve hasret duyuyorlar ve eski günlerin iç ruhunu esaslı bir şekilde yeniden yaşamak istiyorlar" Haber, *Vatan*, 21 Ocak 1951

[854] Bkz. Levent Cantek, *Türkiye'de Çizgi Roman,* İstanbul 2002.

[855] Jacques Ellul, *Sözün Düşüşü*, Tercüme: Hüsamettin Arslan, İstanbul 1998, s. 145.

[856] Sünbül Keçelioğlu, *İslam Resim Sanatında Hz. Ali ve Havername*...Bu çalışmanın ekler kısmında bunun bir çok örneği bulunmaktadır.

[857] Cantek, *a.g.e*, s. 53-55.

romana yardımcıdır. Romanın kendisinin çizgi olması metninse ona yardımcı olması çizgi romanla olur. Çizgi roman tarihi anlatıyı popüler tarihe uygun şekliyle kahramanla özdeşleştirir. Köroğlu tarihin bir devrinde haksızlığa karşı yaptığı mücadelesini çizgi roman kahramanı olarak renkli çizgili görüntüsüyle ifade eder.[858] *Deniz Kurtları*, Reşat Ekrem Koçu'nun metniyle Orhon Tolon'un çizgisiyle çocuk dergilerinde tarihin kahramanla özdeşleştirilerek anlatılmasına gösterir.[859] Çizgi romanın Türkiye'deki ilk örneklerinin daha çok çocuklara yönelik süreli yayınlar içinde olması muhtevayı da basitleştirmiştir. Mesela ilginç bir yöntem deneyen Cemal Nadir, Amcabey karakteriyle Tarzan'ı buluşturur. Amcabey Türk tarihini ve Türk kültürünü Tarzan'a anlatarak Türkiye'yi tanıtmaya çalışır.[860] Gezi sırasında Fatih tramvayının beklenilmesi İstanbul'un fethini ve Fatih'i hatırlatır. Tarzan'ın Fatih hakkında bilgisi vardır, fakat onu gemileri karadan yürüten teknisyen olarak bilir. Amcabey bu sırada döner yemekte olan Tarzan'a Fatih'i anlatır.[861] Bu metin belki tarih eğitimi açısından işleniş biçimiyle önemlidir. Tarihin popülerleşmesinin dolaylı olarak popüler tarihin bu işlevi dikkat çekicidir. Bir semt ismi olan Fatih'in akla getirdiği Fatih ve Fetih' dir. Gerçekte de bu semte bu anlamı taşıması için Fatih ismi verilmiştir.

Türkiye'de çizgi romanın yükselişi 1950'li yıllarda olmuştur. Bu yükseliş matbuatın her alanında görülüyordu, ama çizgi roman açısından önemli bir dönem oldu. Popüler tarihin olgunluk dönemi olan bu yıllarda tarih çizgi romancıların en önemli malzemesi arasındaydı. Kahraman üzerine kurulu olan çizgi romanlar en iyi kahramanları tarihten bulabilirlerdi. *Köroğlu, Barbaros, Kırk Şehitler Kalesi, Cengiz Han'ın Hazineleri, Battalgazi* gibi kahramanlar çizgi roman üzerinden tarihe bakışın örneği oldular. Kahramanlar arasında Asyalı kahramanlar olduğu gibi Osmanlılar da vardı. Bu biraz da dönemin tarihi romanlarıyla paralel giden bir süreçti. Sadece tarihi roman değil tarihi sinemanın yükselişine de paraleldi. Tarih konulu çizgi roman ellili yıllarda kahraman seçerken Orta Asya'dan olduğu kadar, Osmanlı coğrafyasından da kahramanlar buluyordu. 1950'li yılları yazılı popüler tarihin olgunluk yılları olarak değerlendirirken, tarihi çizgi romanında daha çok şekillenmeye başladığı kendisini bir mecraya doğru

[858] Köroğlu
[859] Cantek, *a.g.e*, s. 55
[860] *Doğan Kardeş*, sayı 9, 1 Aralık 1945.
[861] *Doğan Kardeş*, sayı 14, s. 10-11.

yönlendireceği yılların temeli olduğu söylenebilir. Henüz romanlardan beslenmiş veya alınmış metinleri vardır. Bu durum 1960 sonrasında *Karaoğlan, Tarkan*, gibi öne çıkan Asyalı kahramanlarıyla romandan bağımsızlığını kazanacağı bir çizgiye götürecektir.

Çizgi roman, okuyucuyla tarihi Orta Asya da buluştururken Cengiz Han'ın hazinelerinden yararlanır. Moğol imparatorluğunun Türkçü izleri buradadır.[862] İsimler ve coğrafya tarihin yansımasıdır. *Attila'nın oğlu Dengizek*'i okuyan Avrupa Hunlarına dair bilgiyle karşılaşır. Hunların hayatı kıyafetleri, atları, silahları görüntülerle ortadadır. [863] Türk kahramanları yenilmez savaşçılar olarak tarihi romandaki misyonlarını çizgi roman içerisinde de devam ettirirler.

[862] *Akşam* 18 ağustos 1959-15 Nisan 1960, Suat Yalaz-Abdullah Ziya Kozanoğlu
[863] Cantek, *a.g.e.*, s. 130.

IV. BÖLÜM

YAZILANLAR, YAZANLAR, OKUYANLAR

Bu bölümün yazılmasında öncelikli olarak gazete ve dergi sütunlarından seçilerek oluşturulmuş *bibliyografik veri* esas alınmış ve bölümün genel değerlendirmelerinde temel olarak, bibliyografik veriyle desteklenmiş bilgi kaynaklık etmiştir. Bu bibliyografyanın hazırlanmasında temel malzeme 1908-1960 yılları arasında yayınlanmış süreli yayınlar olmuştur. Diğer kaynakların kullanımı bibliyografyanın sunduğu veriyle birbirini tamamlar şekilde olmuştur. İlgili bibliyografik malzeme 1908-1960 arasındaki döneme ait popüler tarih ürünlerinden seçilmiş ve seçilen *bibliyografik veri* bir bakıma belge gibi kullanılmıştır.[864] Kullanılan bibliyografik veri daha çok dergi ve gazete gibi yayınların incelenmesinden elde edilmesine rağmen, bunun dışında ilgilenilen dönemi konu edinen genel ve özel bibliyografya çalışmalarından da ayrıca yararlanılmıştır.[865] Burada ifade olarak "bibliyografik veri" kavramını kullandığımız bibliyografya bu çalışmanın ekler kısmında sunulmuştur. Ayrıca ekler kısmında bu bibliyografik veriden elde edilmiş grafik ve tablolor bulunmaktadır. Ekler kısmında sunulan bibliyografik veri, grafik ve tablolar bize Türk popüler tarihçiliğinin genel manzarasını vermiştir. Bu manzara aynı zamanda 1908-1060 yılları arasında Türkiye'de tarihçiliğin durumunu çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerle birlikte değerlendirildiği zaman, daha somut bir şekilde göstermesi açısından da önemlidir ve bu anlamda yapılacak değerlendirmelere temel kaynak olabilecek bir yapıdadır.

Bu çalışma içerisinde bibliyografyanın malzeme olarak kullanılması bir çeşit içerik analizi olarak düşünülmüş, verilerle ve verilerden yola çıkarak oluşturulan tabloların

---

[864] Burada dikkat çekmek istediğimiz husus şudur; Bu çalışmada ele alınan dönem yeri geldiğinde tekrar edildiği gibi 1908-1960 yıllarını kapsamaktadır. Türkiye'de bu dönemi içeren tarih yazımı üzerine yapılan çalışmalar daha çok kayıtları belli ve kullanılması nispeten daha kolay olan akademik yayınlar üzerinden birbirini tekrar eder biçimde değerlendirmelerle yapılmaktadır. Bu değerlendirmeler çoğunlukla bütünü göremeyen, tarih yazımını bütün unsurlarıyla ele alabilen değerlendirmeler değildir. Bu bakımdan yapılan çalışmalarda kullanılan malzeme genellemelere imkan tanısa bile, bu genellemelerin yüzeysel tespitlerin ötesine geçemediği, bütün içinde anlaşılmadığı gibi kronolojik kargaşa içinde de olduğu görülmektedir. Burada kullanılan "bibliyografik veri" bu çalışmanın bütünüyle birlikte değerlendirildiğinde yapılan genellemelerin daha etkili olacağı açıktır. Sözkonusu bibliyografik veri çalışmanın bir parçası olarak ekte sunulmuştur.

[865] Enver Koray, *Türkiye Tarih Yayınları Bibliyografyası* (1729-1955) C.I, 2. Basım, İstanbul 1959 Maarif Vekaleti Yayınları; *Türkiye Biblilografyası*, 1939-1948 Cilt II, İstanbul 1962.

belgesel niteliği analizi güçlendirmiştir. Böylece önceki bölümlerde daha çok olgularla açıklanmaya çalışılan popüler tarihçilik bu bölümde bibliyografik veri üzerinden yapılan açıklama ve anlatıyla tamamlanmaya çalışılmıştır. Bu sayede başlangıçta ileri sürülen varsayımların sağlaması, daha önceki bölümlerde tarihi popülerleştiren kurumsal yapıların tarihi süreç içerisindeki gelişimi ve bu gelişimin oluştuğu siyasi ve toplumsal zeminle ilişkileri ortaya koyulduktan sonra bu bölümde ilgili kurumların ürettiği bibliyografik malzemenin analiziyle yapılmış olacaktır.

Bibliyografik veriden elde edilen grafik ve tabloların, ortaya çıkardığı manzaraya genel olarak bakıldığında, buradan yapılacak analizin ortaya çıkardığı neticelerden birisi tarihin toplumsal işlevinin artmasıyla popüler tarihin yükselişi arasında doğrudan bir ilişki olduğu, toplumsal ve siyasi zeminin bu yükselişte belirleyici olduğudur. Hem daha önceki bölümlerde yazılanlardan hem de bibliyografik veriden yola çıkarak popüler tarih yazımının gelişim ve değişim çizgisinin akademik ve popüler yazımların birbirini etkiler şekildeki yükselişini işaret ettiği görülebilir. Bu yükselişin teknik donanım ve muhteva anlamında kimi zaman görülen zafiyetlere rağmen her anlamda ilerleme kaydeden bir çizgiyle ifade edilebilir olduğu söylenilebilir.[866] Bu çizginin belirlenmesinde akademik-popüler tarih söylemini üreten kurumların nicelik-nitelik olarak gelişmesi ve bunun neticesinde ortaya çıkan verilerin artışı da etkili olmuştur. Tarihi popülerleştiren kurumlarla birlikte popüler tarihçiliğin oluşumu ve gelişimi önceki bölümlerde ortaya koyulmuştur. Verilerin zaman itibarıyla birbirine nispetle ne oranda kullanılacağı konusunda ortaya koyulan durum dikkate alınmıştır. Mesela 1950'li yılının ilk aylarında birdenbire birçok popüler tarih dergisinin yayınlanmaya başlarken, bu yoğun yayınla beraber popüler tarih yazılarını yayınlayan diğer dergilerin bundan olumsuz yönde etkilenmediği, eskisi gibi popüler tarih yazımına kaynaklık etmeye devam ederek geçmişteki misyonlarını sürdürdükleri görülmektedir. Yani 1950'de yeni yayın araçları ortaya çıkarken eskiler de yerini muhafaza edebilmişlerdir. Dolayısıyla bu yıllarda kaynak ve veri sayısında artışın olduğu daha fazla popüler üretim yapıldığı görülmektedir. Matbuat alanındaki nitelik ve nicelik açısında gelişmenin yanı sıra sinema ve radyo'nun popüler tarihçiliğe katkısının belirgin şekilde

[866] Bkz . Ekler- *Grafik 1, 2, 3, 4, 5, 6.* Grafik ve tablolar ilk üç bölümle birlikte düşünüldüğünde ifade ettikleri anlam daha da netleşecektir.

yükseldiği yıl 1950'lilerin başıdır. Bir bütün olarak ele alındığında kitap, gazete, dergi, radyo ve sinema gibi tarihi popülerleştiren unsurların popüler tarihçiliğe katkısı önceki bölümlerde ortaya koyulduğu üzere, 1950'li yılların başlarında önceki yıllara göre daha belirgin olmuş, hatta 1950-1955 yılları bu anlamda zirve olmuştur. Ekte sunulan grafik ve tablolar bu durumu teyid eder sonuçlar vermiştir.[867]

Bibliyografya denemelerinde görülen ve bibliyografyayı her zaman eksik bırakan bir yönünün olması ihtimali, bu bibliyografya denemesini de zorlaştıran sebeplerdendi. Mesela bibliyografik malzeme seçilirken yazılanların arasında nitelik açısından zayıf, basit bir yazı olmanın dışında anlam ifade etmeyenlerin olması bu seçimin beraberindeki zorluklardandı. Bunun için niteliğin belirlenmesinde, konunun işlenişi, yazarın kim olduğu ve ne kadar yazdığı dikkate alındı. Süreli yayınlar dışında kalan ve tarihçi, tarihi roman yazarı kimliğiyle tanınmış olanların eserleri, bibliyografik veri olarak fazla bir şey sunmuyordu. Bunun için bazı durumlarda bibliyografyanın ağırlığı dışarıdan alınan örneklere kaydı. Mesela M. Turhan Tan bu bibliyografya ağırlıklı olarak gazete ve dergi makalelerinden derlendiği için popüler tarihçi olarak hak ettiği yeri bulamıyordu. Çünkü daha çok tefrika olarak yayınlanan eserleri gazetede günlerce yayınlanmış olmasına rağmen her tefrika için bir tek kayıtla bibliyografyaya alınmıştı. Dolayısıyla aynı tarzda yazan İskender Fahrettin Sertelli de bu pozisyondaydı, ama İbrahim Hakkı Konyalı roman yazmadığından diğerlerine göre daha fazla yayın yapmış oluyordu. Bu durum verilerin güvenirliliği açısından bir zaaf gibi görünse de genel değerlendirmeler içinde bu tür yazarların durumuna dikkat edilmiştir. Ayrıca tarihi roman olgusu bu çalışmanın Üçüncü Bölümünde ele alınırken popüler tarihçilikte tarihi roman yazarının yeri daha önce ortaya koyulmuştur.

Yazılanlar ve yazarlar arasındaki özellikle konuların seçimi ve üslup olarak işlenişi arasındaki benzerlik, popüler tarih yazımında mukallitliği veya bir taklit geleneğinin oluştuğunu göstermektedir. Bu durum konu seçimi ve üslupta zamanımıza kadar gelen bir çizgi izler. Bunun da verilerin niceliğini ve niteliğini belirleyen bir başka etken

[867] Bkz. Ekler- *Grafik 1, 2,3,4,5,6*; Özellikle *grafik 6* ve grafik 7 bu konuda daha açıklayacı sonuç vermiştir. Bu durumun ortaya

olduğunu belirtmek gerekiyor.[868] Kendine has üslub ve tarzı olanların önceliğine dikkat edilmiştir.

Diğer bölümlerde de zaman zaman ifade edilmiş olmakla beraber burada da tekrar etmeyi gerektiren husus; incelenilen dönem itibarıyla popüler tarih kitapları, ders kitapları dışarıda tutulduğu zaman ağırlıklı olarak gazetelerde yayınlanmış roman ve hatırat tefrikalarıyla birlikte, daha az olmakla birlikte araştırma-inceleme tefrikası olarak görülmektedir. Gazeteler özellikle roman ve hatırat türünün örneklerini veren tefrika tarzı yayın yaparlarken, dergilerde tefrikayla birlikte tek sayıda yayınlanan makaleler çoğunluktadır. Tefrika şeklinde yayınlanıp da kitaba dönüşüp basılmayan popüler tarih eseri hemen hemen yok gibidir. Bu bakımdan bibliyografik veride kitap türünün çok az kullanılmış olmasına rağmen, kitabı da kapsayan bir özelliği olduğunu gösterir. Yani, sadece dergi-gazete yazı ve tefrikaları kitabiyata dair fikir verecek yeterlilikte sayılabilir. Aynı şekilde sinema filmleri ya da tiyatro oyunları kitaplarla çoğunlukla doğrudan ilişkilidir. Bu da bibliyografya üzerinde yapılan analizin güvenirliğini artırır. Gazete-Tefrika-Kitap- ilişkisi sadece popüler tarih eserleriyle ilgili değil daha çok roman türü olmak üzere edebi ürünlerin bir çoğu içind e geçerlidir. Ayrıca makale şeklinde yazılıp ya da radyoda konuşulup kitaba dönüşmüş eserler de bulunmaktadır. Mesela Feridun Fazıl Tülbentçi'nin radyo konuşmaları[869] ve Çağatay Uluçay'ın makale şeklinde yazılıp sonradan kitaplaşan eserleri bunlardan sayılabilir. Daha erken dönem için II. Meşrutiyet dönemi yazı hayatıyla Ahmet Refik'in yazdıkları [870] ve Reşat Ekrem Koçu'nun yazıları da bu çerçeveden değerlendirilebilir. Üstelik Koçu'nun yazmış oldukları İstanbul'a dair benzeri olmayan bir ansiklopedinin yazılmasına zemin hazırlamıştır.[871] Bu anlamda verilerde kullanılan kitapların az sayıda olması analizin geçerliliğini pek fazla etkilemeyecektir. Ayrıca popüler tarihin çevresinde ve onunla

---

[868] Mesela Meşrutiyetin ilanıyla basın yayın hayatında yaşanan yükseliş demokrasiye geçiş ve 1950 lili yılların başında artış kaydetmiştir. 1908 yılında başlayan yayın patlaması nispeten çok olmasına rağmen tarih çalışmalarında yoğun bir birikim olmadığından resmi tarih yayını dışında hususi yayınlar doğurmamıştır. Yine de ikinci meşrutiyet döneminin süreli yayınları içerisinde tarihe dair yazılar önemli yer tutarken, kitap yayıncılığında da artış yaşandığı gözükmektedir. Ayrıca ikinci bölümde tarih üretne yapılarda siyasal ve toplumsa zemin konuların belirleyicisi olmuştur.

[869] *Kahramanlar Geçiyor, Tarihe Şan Veren Türk, Geçmişte Bugün*

[870] Çağatay Uluçay, *Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları*; Ahmet Refik için bkz, Muzaffer Gökman, *Tarihi Sevdiren Adam*,

[871] İstanbul Ansiklopedisi için bkz. Semavi Eyice, "İstanbul Ansiklopedisi Anıları", *Albüm*, Sayı 2, Mart 1998.

diyalog halinde olan tarihi drama metinleri, oyunları ve tarihin sinema filmleri de bibliyografya dışında yeri geldiğinde kullanılmıştır. Bu türlerin değerlendirmesinin bibliyografyanın ortaya koyduğu analiz sonuçlarına tabi olduğu rahatlıkla söylenilebilir.

Bu bibliyografyada 4200 başlık veri olarak kullanılırken, dergi ve gazeteyle birlikte özellikle Ahmet Refik'in eserleri olmak üzere az sayıda kitap da dahil edilmiştir. Bu yayınlar diğer tarihlerdekilere nispetle az olmakla beraber 1908 öncesi ve 1960 sonrasından örnekler taşımaktadır.Şunu belirtmek gerekiyor ki bu verinin oluşturulmasındaki amaç standart bir bibliyografya çalışması yapmak değildir. Bunun yapılması da bu kadar uzun zaman ve sayıları konusunda kütüphane kayıtlarının bile açıklık getirmediği süreli yayınların ele alındığı bir çalışma içerisinde mümkün gözükmemektedir. Bunun için kullanılan süreli yayınların bütün sayılarına ulaşılmak gibi bir kaygı taşınmamış, yalnız bütünüyle tarih üzerine yayın yapan ve popüler tarih dergisi olarak bilinen 1950'li yılların tarih mecmualarının yazılarının büyük oranda bibliyografyaya dahil edilmesine çalışılmıştır.[872] Bunların doğrudan doğruya olgunluk devri olarak gördüğümüz 1950'li yılları belirleyen popüler tarih dergilerinin ürünü olması ileri sürdüğümüz varsayımları güçlendirir niteliktedir. Bu varsayımları 1950-1960 arası gazete ve dergileri destekler mahiyettedir.[873] Daha önce belirtildiği gibi daha önceki yıllarda çoğunluğu 1930-1950 arasında yayınlanmış gazete ve dergilerin belli başlılarında tefrika edilmiş veya makale olarak yazılmış yazıların da belirli bir ağırlığı olmuştur. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan dönemeyse Ahmet Refik'in eserleri damgasını vurmuştur.[874]

Bibliyografik veride görülübileceği gibi popüler tarihçilikte 1908-1960 yılı arasında geçen süreçte birbirine devredilen birikimle bir çok konunun işlendiği görülmektedir. Değişen zaman içinde değişmeyen konular yeni yorumlarla işlenirken, yeni siyasal ve

---

[872] II. Meşrutiyet öncesi dönemden alınan veriler tarih sahifelerinin oluşumuna dairdir. Tefrikacılık erken başlayan bir süreç olmasına rağmen tarih tefrikacılığı gazeteciliğin ilk evrelerindeki başarıyı izleyen yıllarda göstermemiştir. Tarihi roman, tarihi drama gibi popüler türlerde ilk girişlerinden sonra belirli zamanlarda inkıta yaşamışlardır. Ancak II.Meşrutiyet sonrası cumuhuriyetin otuzlu yıllarındaki hareketlilik malzemeyi çoğaltmıştır. Bir çok yazısını *İkdam*, *Yeni mecmua*, gibi yayınlarda yazan Ahmet Refik II.Meşrutiyet devrinde popüler tarihçilikte tek başına öne çıkan ismidir.
Mütareke sonrasında zengin bir yayın hayatından söz etmek mümkün değildir. Bu takriri sükundan sonra basın hayatında belirgin hale gelmiştir.

[873] Ek 12-13:Tablo 4, 5

[874] Ek 10.Tablo 1, 2

toplumsam zeminle birlikte yeni olayların ortaya çıkması konuları zenginleştirmiştir. Mesela sinema, radyo gibi tarihi söylemi kendi özelliklerine göre taşıyan yeni araçların bu zenginliğe başka açıdan katkıda bulunduğu görülmektedir. Tarihi sinema 1950'lerde yükselirken, radyoda 1943'te başlayan tarih konuşmaları 1950'li yıllarda artan programlarla devam etmiştir. Burada da yükseliş çizgisi 1950'li yılları göstermektedir. Özetlemek gerekirse ilk üç bölüm de dikkate alındığında popüler tarih üretiminde 1908-1960 yılları için şunlar söylenilebilir;

II.Meşrutiyet sonrasında genel gidişata uygun şekilde yoğun bir tarih faaliyetinin yaşandığı, bunun neticelerinin özellikle gazete ve dergilere yansıdığı görülmektedir. Tarihi drama yazımına olan ilgiyle mukayese edildiğinde, tarihi romanın aynı ilgiyi görmediği ve II. Meşrutiyet döneminde sayıca pek fazla ürün vermediği anlaşılmaktadır. II. Meşrutiyet'le belirgin şekilde ortaya çıkan hatırat türündeyse geçmişe nazaran bol miktarda örnek verilmiştir. Zaten daha öncesi dönemde hatırat türüne dair pek fazla eser bulunmaz. Bu haliyle II.Meşrutiyet dönemi hatırat türünün başlangıcı sayılabilir.[875]

1918-1925 arasındaysa popüler tarihçilik anlamında bir yoğunluk aramak pek doğru sayılmaz; ama Anadoluculuğun temellerinin atıldığı eserler bu yılların ürünü olurken, Anadolucu tarih paradigmalarının doğuşu bu yıllarda hazırlanmıştır, bu açıdan bu yıl aralığının önemi üzerinde durulmalıdır. 1927-1928 yılları başlangıç olmak üzere yayınlanmaya başlayan tefrika sonrası kitaplar ve ardından otuzlu yıllarda gazete ve dergileri büsbütün saran tarihi romanla birlikte, hatırat yayıncılığı gözükmektedir. Öyle ki tarihi roman ve hatırat furyası zaman zaman kimi yazarlarının tepkisini de çeker. 1940 ortalarına doğru başlayıp 1950'li yıllarda zirveye çıkan popüler tarihçiliğin siyasal muhalefetle ve ideolojiyle olan ilgisi tek partiden çok partiye geçildiği dönemde kendisini Meşrutiyet ve Cumhuriyet'in ilk dönem söyleminden uzak tutmuş ve hem tek partili Cumhuriyet hem de meşrutiyetle ilgili muhalif düşünceler de içeren farklı bir söylem ortaya çıkmaya başlamıştır.[876]

---

[875] Ali Birinci, "Hatırat Türünden Kaynakların Tarih Araştırmalarındaki Yeri ve Değeri," *Tarih Yolunda* s. 18

[876] Mesela Abdülhamit savunmasına geçilmesi bunun örneğidir.

Ayrıca II.Meşrutiyet ve tek partili cumhuriyet dönemlerinin popüler tarihi birikimi 1950 yıllarda kendisine daha olgunlaşmış bir ortam içinde bulurken, bu yıllar "eski paradigmaların çözülüşü, yeniden toparlanışı ve yeni paradigmaların oluşumu"nda sonraki dönemlere geçişi sağlayan köprü olmuştur. Formüle etmek gerekirse bu çizgide oluşan belli başlı paradigmalar şöyle açıklanabilir: II. Meşrutiyet döneminde İslâmcılık-Osmanlıcılık-Türkçülük gibi ideolojilerle tanışıp yaygınlaşan popüler tarihçilik bu ideolojilerle beraber kayıplarla dolu savaş yıllarını gözlemlemiştir. Yakın geçmiş algısı bütün olumsuzlukları üzerinde toplayan "Kızıl Sultan" ve onun "istibdat" idaresi paradigmasının oluşmasında önemli bir safha olurken uzak geçmiş algısında kimlik arayışlarına destek aranmıştır. Daha önce belirtildiği gibi Osmanlı tarihi yeniden keşfedilmiştir.

Mütareke sonrasında yenilgiyle sonuçlanan savaşlar, Osmanlı coğrafyasını sınırlandırırken uzak geçmiş arayışında Anadolu-İslâm-Türk merkezli geçmiş düşüncesinin paradigmasının oluştuğu yıllara gelinmiştir. Yakın geçmişle ilgili olarak da İttihat ve Terakkinin olumsuz hatıraları unutulmadan saltanat ve hilafet karşıtlığı paradigmaları oluşmuştur. Bu paradigmalar hem tarih söylemine hem de toplumsal hafızaya yerleştirilmiştir. Yeni dönemin yakın geçmiş paradigması Osmanlı karşıtlığı üzerine kurulurken, tarih anlayışı ve tarihçilikte devrim sayılabilecek Türk tarih tezi uzak geçmişle ilgili yeni bir paradigmanın kurucusu olmuştur. Bu paradigma Atatürk'ün ölümünden sonra özellikle 1943'de belirginleşen popüler tarih yayınlarının yükselişinin de etkisiyle sarsılmaya başlamıştır. Çok partili sisteme geçiş ve toplumsal değişmeyle birlikte birbirine muhalif paradigmaların anlatıları 1940'lı yıllarda görülmeye başlayacağı üzere birlikte yaşamaya başlamıştır. Tarihin popülerleşmesi ve popüler tarihçilik fetih kutlamalarının öncesinde başlayan hazırlıklarla en yüksek zirvesine çıkmıştır. 1950'li yıllara uzanan birikimin temelleri ağırlıklı olarak 1940'lı yıllarda oluşmuş, 1950'lerden itibaren olgunlaşan popüler tarihçilik yeni paradigmaları üreteceği bir zamana doğru evrilmiştir. Paradigmalar daha çok tek parti döneminde gizlenmiş muhalefeti de yansıtan ideolojik kimlik taşırken, bu kimliğin dışında oluşan tarih yazımı ürünlerini vererek akademik tarihçiliğe de katkıda bulunulan, zengin bir külliyat ortaya çıkmıştır. Sözlü ve mahalli tarih çalışmalarının temelleri atılmış ve uygulamaları yapılmıştır. Özellikle halkevleri dergilerinin mahalli tarihleri bütün boyutlarıyla ele alan

çalışmaları ve diğer dergilerdeki gündelik hayata dair yayınlarla bir boşluğu doldurmuştur. Reşat Ekrem'in İstanbul Ansiklopedisi çalışmasıysa başlıbaşına bir popüler tarihçilik olgusudur.

Popüler tarihin 1908-1960 arasındaki serüveni aynı zamanda akademi dışında profesyonelliği veya amatörlüğü görece tartışılabilir olan bir tarihçiler zümresi oluşmasını da sağlamıştır. Bu zümrenin mensuplarının II. Meşrutiyet sonrası dönem için Ahmet Refik'le temelleri atılan popüler tarihçiliğin, yirmili yılların ikinci yarısında sonra yeniden yükselmeye başlarken, otuzlu yıllarda gazete ve dergiler aracılığıyla daha sonraki yılların önemli popüler tarih yazarları oldukları görülmektedir. Yukarıda bahsedilen 1950'li yıllarda görülen olgunluğun bu zümrenin bünyesindeki isimlerin ortaya koyduklarıyla olduğu belirtilmelidir. [877]

Popüler tarihin önemli taşıyıcısı olan tarih ders kitapları yine bu dönemlerde diğer ürünlerle aynı ideolojik yönlendirmeden geçecektir. Popüler tarihçiler aynı zamanda ders kitabı yazarı da olmuşlardır. Ahmet Refik, Zuhuri Danışman, Emin Oktay, Enver Behnan Şapolyo gibi isimler farklı zamanlar için örnek olarak verilebilir. Akademik tarih öğretiminin yapıldığı tarih bölümü sayısı Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin kurulmasıyla birlikte iki olmuştur. 1953'ün fetih kutlaması etrafında gelişen yaygın katılımın 1999 yılında Osmanlı'nın kuruluşu gibi kutlamalarda devletin daha yoğun katılımıya gittikçe artan oranda olduğu görülmektedir. Bunun özellikle Osmanlı devletinin çöküşünden zaman olarak daha uzaklaşıldığı yıllarda daha geniş kapsamlı okur-yazar-yayın-medya ilişkisi kurduğu bir gerçektir. Sol ideolojiye mensup olanların bu süreçte kuramsal incelemeleri esasında daha seçkin bir zümreye hitap etmiştir. Kemalizm'in tarihi zaman anlamındaki dar çerçevesi okullar ve inkılap tarihlerini saymazsak resmi alan dışında yazılı söylemi etkileyecek yazar ve okur kitlesine sahip olamamıştır. Bütün bu dönüm noktalarında asıl ivmeyi kazandıran ve konu seçimlerinde etkili olan ideolojiler olmuştur. [878]

---

[877] Bkz. Ek 10: Tablo 1, 2,
[878] İdeolojiler konusu Birinci Bölümde ele alınmıştı.

Daha önce belirtildiği gibi bu bölümde, popüler tarihte işlenilen konular *bibliyografik veri*yle birlikte, bu veriden yola çıkarak yapılmış grafik ve tablolarla birlikte de ortaya konuldu. Konular kategorilere ayrılıp, ana kategoriler üzerinden en çok ilgi çeken dönemler ve konularla birlikte, şahıslar ve olaylar da ortaya çıkarıldı. Türk popüler tarihçiliğinin ağırlıklı ilgi alanı milliyetçi çizgisinden dolayı doğal olarak Türk tarihinin farklı safhalarıydı. Bilinen Türk tarihinin en uzun safhası Osmanlı Hanedanı tarafından kurulan Osmanlı Devletiydi. Bundan dolayı da Osmanlı tarihinde yoğunlaşan bir sonuç ortaya çıktı ve buradan ortaya çıkan tablo göstermektedir ki Türk popüler tarihi büyük oranda Osmanlı tarihi üzerinedir. Diğer bütün yazılanlar ilgili grafikte görüleceği üzere Osmanlı tarihiyle ilgili yazılanlar kadar değildir. Bu incelenilen dönemin sonrasını da içine alacak şekilde günümüze kadar gelen bir realite olarak karşımıza çıkar.[879]

Bibliyografik verinin ortaya çıkardığı en çok ilginilen konularda ikinci sırayı Cumhuriyet Tarihini içeren yazılar almaktadır. İkinci sırayı almasında Cumhuriyet tarihinin Osmanlı Tarihine nazaran daha kısa bir zamanla ilgili olması etkili olmuştur. Cumhuriyet Tarihi, Atatürk ve Milli mücadele ağırlıklıdır. Dünya Tarihi, Genel Türk Tarihi, Dinler Tarihi, Sanat Tarihi, Tarihçilik, Edebiyat, Spor Tarihi Tıp Tarihi, Bilim Tarihi Haber gibi üst konulara dayalı kategoriler bibliyografik verinin analizinde kullanılmıştır. Aşağıda bu kategoriler ve dönemler kısaca ele alınırken, esas olarak da dört konu diğerlerinden farklı olarak ele alınacaktır.[880]

Bu konulardan birinci olarak; popüler tarihçiliğin konu itibarıyla ana hattı olan Osmanlı Tarihi üzerinden seçilmiş konular ve bunlardan özellikle "Abdülhamit ve ayrıca fetih" üzerinde durulacaktır. Abdülhamit devri tarih paradigmaları ve konuları açısından önemli tartışma alanlarında birisidir ve tarihçilerin ilgisini II. Meşrutiyet'ten bu yana kaybetmemiştir. Ayrıca akademik tarihle popüler tarihin birbirine yakın olduğu bir tartışma alanıdır. Bu çerçevede bibliyografik veriden çıkan sonuca göre en çok işlenilen alt konu olan padişahlar içerisinde ikinci alt konuyu oluşturan Abdülhamit'le birlikte,

[879] Ek 1-2:Grafik 1,2
[880] Ek 1-2: Grafik 1,2

popüler tarihçiliğin önemli malzemesini oluşturan fetih ve fatih olgusu değerlendirilecektir.[881]

İkinci olarak Cumhuriyet Tarihi üst konusu olarak ele aldığımız dönemdir ki kendinden önceki ve sonraki dönemlere dair popüler tarih paradigmaları ve konularının oluşumunda temel malzemeyi içermektedir. Bu dönem daha çok Atatürk'le bütünleşir.[882]

Üçüncü olarak kahramanlar ele alınacaktır. Belki de popüler tarih söz konusu olduğunda Charly'nin kahramanlar teorisini biraz değiştirip, tarihi yapanlar popüler tarihin daha küçük kahramanlarıdır diyebiliriz. Popüler tarihin geçmişten bugüne, sözlü kültürden yazılı kültüre aktarımı kahramanlar üzerinden olmaktadır. Geleneksel tarih yazımının büyük adamlar üzerinden yapılan anlatımında devlet merkezli bir yapı vardır. Popüler tarihin kahramanlarının devletle birlikteliği genellikle üstlendikleri misyonlarla ilgilidir. Özellikle modern popüler tarih yazımında ortaya çıkan şekliyle de kahramanlar sadece fiilleriyle değil, tarihsel varlıklarıyla da muhayyeldir. Popüler tarihin kişi ağırlıklı yazımı kahramanlarla ifadesini bulur. Mesela Nizam-ı Cedit'i Kabakçı Mustafa üzerinden okunur. Kabakçı Mustafa veya Patrona Halil dönemlerinin belirleyici aktörleridir. Dönemlerinin padişahlarından önde gelirler. Yine de Kabakçı Mustafa'da Patrona Halil'de yaşadıkların dönemin sınırlarında kalırlar. Sınırları aşan Battal Gazi bütün sultanların üstünde bir toplumsal kabul görür. Tarihin gerçek kahramanı olumsuzluğa sığmaz, o sadece olumlu yönleriyle dikkat çeker. Kahramanlar konusu bibliyografik verinin analizinde ilgi düzeyi olarak fazla görünmez, ama daha önce de belirtiğimiz gibi bir yıl boyunca yayınlanan ve kahraman odaklı tarihi roman bir tek künyeyle bibliyografyaya dahil olmaktadır. Burada bibliyografik verinin sunduğundan ziyade, doğrudan kahramanlık konulu metinleri içeren tarihi romanlar üzerinden değerlendirme yapılacaktır.[883]

---

[881] Ek 8-9: Grafik 8, 9.
[882] Ek 1-2, 9:Grafik 1,2,9.
[883] Ek 8-9: Grafik 8,9.

Dördüncü olarak, Türk popüler tarihçiliğinin dikkat edilmeyen, ama dikkat edildiğinde Türk tarihçiliğine zayıf kaldığı bir noktada katkı sağlayan yönü ele alınacaktır. Popüler tarihçilikle ilgili olarak bu çalışmanın giriş kısmında ileri sürülen varsayımlardan biri, popüler tarihçiliğin, akademik tarihin ağırlıklı olarak devlet merkezli yazımından dolayı boş bıraktığı alanlarda bir boşluğu doldurmuş olmasıydı. Mesela gündelik hayatı içine alan bu kısımda, resmi tarih sahnesinde rol almayanların ve akademinin ilgisini çekmeyen konuların ele alındığı görülmektedir.Bunun dışında sözlü tarih çalışmalarının ilk örnekleri Türk popüler tarihçiliğinin ürünü olarak değerlendirilecektir. Türk popüler tarihçiliğinin bilimsel disipline olma anlamındaki yapısı tartışılmak kaydıyla, belki de Türkiye'de tarihçiliğin sadece siyasi olaylarla ilgilendiği yargısını bozabilecek bir öncülüğü olduğuna dikkat çekilecektir.

Yukarıdan anlaşılacağı üzere ele alınacak konulardan ilk ikisi daha çok popüler tarihin ideolojik işleviyle ilgilidir. Konu başlıkları siyasetle içiçe geçmiş tartışma biçimleri siyasi içerikli yayınlar üzerinden olmuştur ki konular "tarih, inanç, ideoloji" ekseninde işlenmişlerdir. Üslup olarak çatışmacı aktüel siyasi dili kullanırlar ve ideolojik tarih metnini oluştururlar. Çatışmalar daha çok kişiler üzerinden yapılırken, dönemlerin anlaşılması da kişiler üzerinden yapılmaya çalışılır.Zihinsel arka plan ideoloji ve ideolojiyle karışık donanımı içeren göndermelere sahiptir.

Üçüncü olarak ele alınacak olan kahramanlar, popüler tarihin gelenekten miras aldığı yönüne yakın özellikleriyle öne çıkar. Birinci bölümde görüldüğü üzere, destan kahramanlarının roman, din kahramanlarının etnik kahramana dönüşmesiyle sonuçlanan bir sürecte, kahramanlar birbirinin yerini almaktadır. İnanç ve ideolojik işlev olarak geleneksel ve modern kahramanlar birbirine benzerler. Anlatım ve üslup açısında da edebiyatla daha yakın ilişkilidirler. Kahramanların hikayesi, muhteva ve işlev anlamında edebiyatla tarihin, gelenekle modernliğin birleştiği bir yerdedir. Kahraman mitolojik-efsanevi-destani-menkıbevi-ideolojik kahraman tipinin özelliklerini gösterir.[884]

[884] Bu konuda bkz. Pertev Naili Boratav, *Folklor ve Edebiyat II*, Ankara 1945, s.17-32. Boratav burada destan ve roman üzerine ve bunların birbiyle olan selef–halef ilişkisi üzerine açıklamalarda bulunmaktadır.

IV. 1. YAZILANLAR

IV.1.1. Konuların Oluşumu

Popüler tarihte konuların belirleyiciliği, toplumsal hafıza ve hafızanın canlı kalması için gereken hatırlatmaları yapan siyasal iktidar, ideolojik düşünce, bunu haber konusu olarak dile getiren iletişim dünyası ve matbuatı araç olarak kullanan tarih yazarları arasında paylaşılmaktadır.[885] Matbuat dünyası bu belirleyicilikte daha çok gündelik hayatın ihtiyaçları ve malzemenin tüketime yönelik olarak kullanılmasında etkili olmuştur. Üretilenin tüketimi ya da yaygınlığı ders kitaplarını dışarıda tuttuğumuzda hususi basın ve yayın yoluyla olmaktadır. Tarihi popüler kılan en önemli unsur onun gündelik hayatla olan ilgisidir. Konular da genellikle buna göre şekillenmektedir. Yani gündelik hayat popüler tarih yazımında konulara doğrudan etki eder. Gündelik hayat siyasal, ekonomik, sosyal gelişmelerle iç içedir. Bu gelişmeler karşısında tarihe başvurma bilinçli bir tercih olarak kullanılır. Tarihin gündelik hayatla ilgili olarak kullanımı aktüel olanın geçmişteki benzerleriyle yorumlanmasıdır veya geçmişte olan bugünle yorumlanır. Mesela Katip Çelebi laikliğin ve demokrasinin henüz telaffuz edilmediği bir zamanda yaşamıştır, ama onun "laikliği"ne dair izleri bugünden bulabilirsiniz.[886] Bir çok kişinin kafasında hürriyet uğrunda zindanlarda çürüyen Namık Kemal imajı, köle sahibi olduğu iddiasıyla Namık Kemal'in bir kahraman olarak yerini birden değiştirebilir. Vatan kavramını hafızalara yerleştirmiş olması onun Türk olmasını gerektirmez, Arnavutluğu tartışma konusu yapılabilir. İbtidai mekteplerinde "büyük vatanperver büyük milliyetperver" olan Namık Kemal'in tarihsel kimliği aktüel kimlikle yeniden yoğrulur.[887] Şeyh Şamil ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında galip çıkan Rusya'yla birlikte yeniden popüler tarihin gündemine taşınmıştır. Ruslara karşı zorlu bir savaş veren Şamil, tam da İkinci Dünya savaşı sonrasında Sovyetler Birliğinin Türkiye karşısındaki tehdit eden tavırlarıyla örtüşür bir şekilde gazete sayfalarında yeniden ortaya çıkmıştır.[888] Birbirlerini hiç görmemiş olan "Baltacı ve Katarina" üzerine yazılan

---

[885] Giriş kısmında popüler tarihin oluşumuna dair bir örnek verilmişti. Aynı şekilde ikinci bölümde tarihin belirleyicileri ve toplumsal hafızanın bu belirleyecikteki yeri üzerine yazılanlarla birlikte bu kısım irbirini tamamlar nitelikdedir

[886] Bkz. Hilmi Ziya Ülken "Katip Çelebi ve Fikir Hayatımız", Katip Çelebi, TTK, Ankara 1957, s.177.

[887] Kemal Tahir, *Namık Kemal İçin Diyorlarki*, İstanbul 1936.

[888] T. Yazgınalap, *"Moskof İstilasına Karşı Şeyh Şami"l, Yeni Sabah*, 14 Ekim 1945-5 Aralık 1945.

tefrika ve Kazan Tatarlarından Abdullah Battal Taymas'ın hatıralarının da bu yıllarda yayınlanmış olması bir tesadüf olmamalıdır. Abdullah Battal Taymas hatıralarıyla Rusya'nın gerçek yüzüne dair bilgi verirken,[889] Baltacı sayesinde Katerina Rusyası'nı yenmenin coşkusuyla bundan sonra yazılacak *Baltacı ve Katerina* hikayelerine de zemin hazırlanmıştır.[890]

Yeri geldiğinde verdiğimiz ve verilebilecek örneklerin sayısı oldukça fazladır. Burada rahatlıkla söylenebilir olan popüler tarihçilerin aktüel olarak olup biten gelişmeleri geçmişteki örnekleriyle açıklamaya çalışmalarıdır. Konuların belirleyicisi onlar için aktüel olan referanslardı. Aktüel olanın kontrol edilebilir bir yapıya sahip olması geçmişle olan diyaloğu buna göre şekillendiriyordu. Yazdıranın veya yazarın zihni, metinlerin şekillenmesinde doğal müdahalenin dışına çıkabilme özgürlüğüne sahipti. Doğal müdahale tarihçinin yaptığıdır; yani olgunun sessizce durduğu yerden alınıp yeniden inşası sırasında olup bitenlerdir. Zihnin tahrif edici müdahalesi en aza indirilmiştir. İdelojik zihinse olguları, zihnindeki şablonla buluşturur. Bunun için laikliği ve demokrasiyi hayatı boyunca telaffuz etmeyen Katip Çelebi'yi laik ve demokratik olarak algılayabilir ya da Katerina ve Baltacı buluşmasına esrarengiz bir hava katabilir.

Yukarıdakine benzer şekilde dışarıdan içeriye, içeriden dışarıya yansıyan siyasal gerilimler de tarihin ideolojik popüler kullanımlarını artırır. Tarihin aktüel olanla ilgisinde siyasal aktörlerin önemli rolü ortaya çıkar. Toplumsal hafızaysa siyasal gücü elinde bulunduran iktidarın tarih bilinci üzerindeki etkisini üzerinde hep taşımaktadır. Bunun dışında modern devletlerin ulusal kutlamaları meydana geldiği dönemlerde birçoğu kutlanmaya tarihi olayların yeniden yorumlanıp sembolik bir şekilde tekrarı ya da yeri geldiğinde yeniden icadıdır. Mesela kutlamanın kendisinin ne zaman başladığı veya bilinen bir olgunun hangi devirden itibaren yüceltildiğiyle ilgilenilmez, kurulan zincir olgunun ortaya çıkmış olduğu tarihle bütünleşir, ama ilk kutlamanın ne zaman bu zincirin neresinden itibaren başladığı sorulmaz, yazılmaz. Böylece tarihle iç içe yaşamanın yolu kutlamalardan, dikilen anıtlardan, müzelere kadar sözlü kültürden

[889] "Sovyetler Diyarında Gördüklerim Geçirdiklerim", *Tasvir*, 25 Haziran 1948.
[890] Ayhan, "Baltacı ve Katerina", *Tasvir*, 25 Mart 1948-4 Haziran 1948.

yazıla kültüre kadar genişletilmiştir. Düşman karşısında yenilgiler pek anılmak istenmez, popüler tarih yenilgiyle ilgilenmez. Onun kahramanları vardır ve bunlar kolaylıkla yenilmez. Yenilmez oldukları için kahramandırlar, yenilmeleri bile onların destanlaşmasını engellemez, çünkü kahramanca yapılan savunmadan sonra yenilmekten başka çare kalmamıştır. Kahramanların genellikle zaferleri vardır. Zaferler yıldönümlerinde toplumsal katılımla anılır. Gazete muhabirleri haberleriyle, köşe yazarları kendi usullerince, bundan bahsederler. Bir bakıma tarihin popülerleşmesine herkes katkıda bulunur. Popüler tarih yazarları kutlanılan olayın tarihini ele alırlar. Filmler çevrilir filmlerin sürükleyiciliği kahramanı oynayan aktörle birlikte olur, tıpkı destandan romana geçen kahramanın romanı sürüklemesi gibi destan-roman kahramanı film artistiyle müşahhas hale gelir. Tarihi olayların hatırlanması Cumhuriyetin onuncu yılında olduğu gibi on yıllık, Çanakkale'nin ve cumhuriyetin ellinci yıllarında olduğu gibi elli yıllık dönüm noktalarında daha belirgin olurken, İstanbul'un fethi kutlamalarında olduğu gibi 500 yıllık dönüm noktalarında daha fazla ilgi çeker.

IV.1.2. Konuların İlk Sunumu:Kapaklar

Popüler tarih sinema ve tiyatro çizgi roman, tarihi roman gibi gösterim ve anlatı türleri tarafından topluma sunulurken, özellikle roman ve çizgi roman türünün yaygınlaşmasında araç olarak gazete ve derginin işlevi daha önce belirtilmişti. Tarihin gösterime girmesiyse sinema ve tiyatro salonlarıyla oluyordu. Tarihi sinema ve tiyatronun kurumsal olarak gazete ve dergiyle aynı işlevi görmesi mümkün değildi. Sinema salonları ve sahnelerin seyirciye sürekli tarihi tiyatro oynatmak gibi piyasa zorunluluğu da yoktu, ama otuzlu yıllar ya da ellili yıllardaki dikkat çekici tarih furyasını takip etmeyen gazetelerin okuyucuyla kuracağı bağlantı tehlikeye girebilirdi.

Gazete dergi ve kitapların okuyucuyla kurduğu ilk irtibat kapak sayfalarında sunulanla oluyordu. Yazılı tarihi metinler bütün bunların ötesinde her gün ulaşılabilen yapısıyla gazetelerin vazgeçilmez unsuruydu, ama çizimle sunulanların albenisi daha fazla dikkat çekiciydi. Gazete ve dergiler sinema ve tiyatroya dair bilgileri reklam ve ilan sayfalarında yayınlayarak toplumun ilgisine sunuyordu. Bu ilginin çekiciliği renkli renksiz afiş ve ilan tasarımlarıyla öne çıkıyordu. Gazete ve derginin aracı olarak dikkat

çekmeye çalıştığı sinema ve tiyatro afişlerinin gerçek görünümleri daha ilgi çekiciydi. Filmin-oyunun konusuyla görünüm arasında kurdukları birliktelik, bunların oynatıldığı salonlarda Tiyatro ve film afişleri filmin konusuna dair ilk izlenimi verirken, tasarımın cazibesine göre dikkatleri üzerine çekiyordu.

Otuzlu yıllarda popüler kitaplarda görülmeye başlayan renkli kapaklara çizilen tasarım, popüler tarih kitaplarında da yaygın bir şekilde kullanıldı. Kitap kapakları bir bakıma afişe edilmiş özellikleri taşıyordu. Renkli tasarımlarıyla görsel sunumun cazibeli etkisini kitabın dışından hemen gösteriyorlardı. Mesela, Abdullah Ziya'nın *Kızıl Tuğ* romanın kapağında çerçeve içine alınmış bir renkli resim, bu resimde bir atlı kalabalığı gözüküyordu. Bu kalabalığın sisli görüntüsü içinde sadece bir atlı seçiliyordu. Dörtnala giden bu atlının kucağında renkli elbisesi içinde bir kız vardı. Arka planda net bir şekilde ortaya çıkmayan dağlar, dağların önünde bir yerleşim veri görünüyordu. Kitabın ismi üste yazılmıştı sağında "Büyük Türk Romanı" ibaresi solunda yazar ismi vardı. Kapağın altında Abdullah Ziyanın imzası bulunuyordu. [891] Kozanoğlu'nun *Gültekin* adlı kitabına Münif Fehim tarafından çizilen kapakta dört nala kalkmış beyaz at üstünde Çinlileri andıran elinde kılıcı yanında da siyah bir kurdun birlikte hareket ettiği bir kahraman görümü vardı.[892] II. Meşrutiyet döneminin meşhur romanı *Gök Bayrak* Hilmi Kitaphanesi tarafından yeni harflerle yeniden yayınlandığında renkli kapağı tercih etmişti. Bu kapakta hemen öne çıkan bir atlının arkasında dizilmiş kalabalık bir atlı grubu görünüyordu.[893]

Atlı görüntü tarihi romanlarda bolca rastlanılan bir figürdü, genelikle hareket halinde olan at görüntüsü veriliyordu. Kahramanların atla ilgisinin destan devirlerinden kalma yeri modern dönemde icat edilen muhayyel kahramanlar içinde geçerliydi. Atların hareketi daha çok şaha kalkmış, şaha kalkmaya hazır ve dörtnala görüntüleriyle dikkat çekiciydi. Mesela Atsız'ın *Deli Kurt* adlı romanın ilk baskısında mavi, sarı, siyah, kırmızı, yeşil gibi bir çok ana renk birbirini açar şekilde kullanılmış, bu renkli kapakta kahraman at üstüne yerleştirilmişti. At kahramanlığa olduğu tarihte kullanılmış bir

[891] Ek 15: Kapak 1; Kozanoğlu, *Kızıl Tuğ*, İstanbul 1927
[892] Ek 16: Kapak 2; Kozanoğlu, *Gültekin*, İstanbul 1935. Kitabın içindeki resimler Münif Fehim tarafından yapılmıştır.
[893] Leon Cahun, *Gök Bayrak*, Çeviren: Galip Bahtiyar, İstanbul 1933.

vasıta olarak geçmişe gönderme yapıyordu.[894] Basım olarak modernleşen cenknâmelerden Şadan Enis' in hazırladığı *Hazreti Ali'nin Billuru Azam Cengi*'de örnek olarak verilebilir. Bu kitapta da şaha kalkmış at, çöl ve palmiye ağaçları görüntüsü vardı.[895]

Bu tasarımların metinle bağlantılı birer ifade tarzı olduğu düşünüldüğünde kullanılan malzeme kapakta figürlerle biçimlendirerek ilk intibayı veriyordu. Görsel malzemenin dışa vurum şeklinde gerçekleşen bu ifadesi geleneksel anlatılarda az da olsa minyatürlerle metnin içine sığdırılıyordu. Tarihi romanların sadece kapağında değil içinde de özellikle Türkiye Yayınevi'nin ürünlerinde olduğu gibi çizimlerle desteklendiği görülmektedir. Daha önceye gidildiğinde popüler bir eser sayılabilecek olan Ahmet Rasim'in Osmanlı Tarihi üzerine yazdığı kitabın cildinin orijinal karton kapağında da benzeri renklendirilmiş padişah portreleri vardı.[896] Kapak tasarımlarındaki bu renkli görünüm kitap ve yayıncılığın gelişimiyle de ilgiliydi. Mesela 1950'li yıllarda Çağlayan yayınları yeni biçim ve renkli kapaklarıyla dikkat çekiyordu. Onların yayınladığı cep kitapları, popüler tarih yayıncılığının önemli bir serisi olan Sel ve Ekicigil yayınlarının kitaplarında belirgenleşti.[897]

Yukarıda belirtildiği gibi popüler yayıncılık ve popüler tarih eserleri öncelikli olarak kapak sayfalarıyla okuyucunun dikkatine sunuluyordu. Dergilerse kapak konusunda belki daha geniş kullanım hacmine sahip olduklarından dikkat çekici örnekler vermişlerdi. Mesela popüler tarih tasarımını barından şekliyle *Resimli Kitap, Donanma, Harp Mecmuası* gibi dergiler II. Meşrutiyet dönemi ve savaş yıllarında önemli bir işlev görüyordu. Bunların aynı zamanda *Donanma* ve *Harp Mecmuası*'nda daha belirgin olmak üzere propaganda amaçlı kullanıldığı görülmekteydi. Mütareke sonrasında dergilerde gözüken bu canlılık kaybolacaktı.

Otuzlu yıllarda dergilerin kapakları oldukça dikkat çekiciydi. *Muhit, Yedigün, Büyük Gazete, Modern Türkiye, Yenigün* gibi dergiler ve bunların içinde özellikle *Yedigün*'ün

---

[894] Nihal Atsız, *Deli Kurt*, Büyük Türk Romanı, İstanbul 1958: Ek 17: Kapak 3.
[895] Şadan Enis, *Hazreti Alinin Savaşları, Billuru Azam Cengi*, Bozkurt kitab ve Basımevi 1944.
[896] Ahmet Rasim, *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi*, c. 1, İstanbul , 1328-1330.
[897] Ek 18: Kapak 4

uzun yıllar yayınlanmış sayılarına bakıldığı zaman tarihi olayların renkli tasarımlarla ifadesine çokça rastlanılmaktadır. Gazetelerdeyse bu tasarım daha çok siyah beyaz ve zayıf görüntüleriyle veriliyordu. Siyah beyaz yayınlanan gazetelerin bu tutumu sonraki yıllarda da devam etmiştir.Yoğun bir ilginin olduğu fethin 500.Yıl kutlamalarında gazeteler bol miktarda resim kullanırken renkli resimli ürünlerini ek olarak vermiştir. Mesela Hürriyet gazetesi, ilave olarak 28x41 ebadında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'a girişini gösteren bir ilave vermiştir. Beyaz atı üzerinde İstanbul'a giren Fatih'i önde kadınların olduğu bir grup gülümseyerek karşılamaktadır. Benzer bir çizimi ressam Fahri Arkunlar tarafından yapılmış şekliyle *Hafta Mecmuası*' nın 29 mayıs 1953 tarihli sayısında görebiliriz. Tamamıyla Fethin 500. yılına ayrılan bu nüshaların içinde de renkli resimler bulunmaktadır. Beyaz atın üzerindeki Fatih kadınların büyük coşkusuyla karşılanırken Bizansın erkekleri ortada görünmez.[898] Türk erkeği ve Bizans kadını imgesi Türk-Bizans konulu eserlerin vazgeçilmez malzemesi olarak genellikle bütün türlere yansıyan bir durumdur.

Albenili kapaklı popüler tarih kitapların dışında, daha önce belirtildiği gibi hemen hemen her türlü gazete ve derginin tarihe dair yazılarının yayınlandığı bir sayfası bulunuyordu. Bu magazin dergileri için olduğu kadar fikir dergileri için de geçerliydi. Hatta bu genellemeyi II. Meşrutiyet sonrası dergilerin birçoğu için olduğu gibi sonraki yıllarda da yayınlanan gazete ve dergiler için kullanabiliriz.. Gazete ve dergilerde tarih yazanlar kendi sayfalarına isim bulurken birbirine benzeyen isimlerle bir gelenek oluşturmuşlardı. "Geçmiş Asırlarda Osmanlı hayatı, Tarihten sahifeler(daha sonra sayfalar), Tarihten yapraklar, Tarihten Çizgiler, Sahife-i Tarih, Tefrika-i tarih, Tarih Tefrikası, Takvim yaprağı" gibi tarihe dayanılan sayfalar gazetelerde köşe yazarı benzeri bir tarih sütunu yazarını doğurmuştu. Her gazetenin ve derginin muhakkak bir tarih köşesi vardı. Bu köşelerin birbirine benzer isimlerle açılmasını popüler tarih dergilerinin birbirini andıran isimler almasına benzetebiliriz. Bu tür yayının artışı dönemin yazarları tarafından da tenkit edilir bir vaziyet almıştı.[899]

---

[898] *Hafta Mecmuası*, Sayı 192, 29 Mayıs 1953

[899] Mehmet Can Doğan, "Tarihi Romanın Dinamikleri ve Son On Beş Yılın Tarihi Romanları", *Türk Yurdu*, s.146.

Geçmişle bugün arasındaki irtibat günlük hayatla iç içe kuruluyordu. "Tarihte Bugün, Geçmişte Bugün, Takvimden Yaprak" başlıklı sayfalar tarihi aktüelleştiren ona göre biçim veren sütunlardı. Bu sütunlarda tarihle irtibat o günün insanının ilgisini çekecek şekilde kurulmuştu. II.Meşrutiyet döneminde yaygınlaşıp Cumhuriyet devrinde şart haline gelen milli tarih kavramı altında seçilmiş olaylar vazgeçilmez konulardı. Bu olayların güncel kutlamaları onların yeniden canlandırılmasını ve yazılmasını sağlıyor, onlar için ayrı sayfalar açılıyor ilaveler veriliyordu. Özellikle İstanbul'un Fethinin 500. yıldönümüyle ilgili sayfalar ve ilaveler bu anlamda belirli bir külliyatı oluşturdu. Bu kutlamaların en kapsamlı örneklerinden biri Cumhuriyetin onuncu yılı kutlamalarıydı. Resmi ve gayr-i resmi bütün yayınlarda bu kutlamalara önemli yer verilmişti.[900]

Otuzlu yıllarda diğer yıllara nispeten daha yaygın olan tarihi romanlar edebiyatın popüler konularıyla iç içeydi. Bu tür eserlerde de taşıyıcı öncelikli olarak gazeteler ve dergilerdi. Gazeteler uzun bir zaman haberden çok sürekli yayınladıkları tefrikalarla okuyucuya ulaşıyorlardı. Sayfalar biri bitmeden diğerinin reklamlarının yapıldığı ve hemen sonrasında başlayan tefrikalarla doluydu.[901] Gazetecilik bir bakıma tefrika gazeteciliği, dergicilik kırkanbardı. Bu tefrikaların arasında yoğun bir şekilde popüler edebi romanlar bulunuyordu. Konu olarak aşk, cinayet, casusluk, macera en çok işlenenlerdi. Macera edebiyatının dünyayı baştanbaşa saran yaygınlığı harp sonrası dünyasında belirgin olmuştu.[902] Pehlivan tefrikaları da gazetelerin bu tür tefrikalarla birlikte ilgi duyulan bölümleriydi. Bunlarla birlikte tarihe ayrılmış sayfaları önemli bir yere sahipti. Zaferler, facialar, savaşlar, katliamlar tarihin en cazip konuları olarak sayfaları süslüyordu. Entrika, aşk, cinayet, casusluk gibi edebiyatın diğer türlerini etkisi altına alan konular popüler tarih yazımının da çizgisini belirliyordu.

Kitaplar, bir bakıma gazete ve dergilerde yazılmış, daha sonra tekrar okuyucunun tüketimine sunulmuş ürünlerin derli toplu taşıyıcısıydılar. Önce gazete ve dergiden geçip ardından kitaplaştılar. Tefrika olarak yayınlanıp kitaplaşmayan ürün yok gibiydi.

---

[900] Ankara'da yapılan kutlamayla ilgili olarak Enver Behnan küçük bir kitapçık hazırlamıştır. Enver Behnan, *Cumhuriyetin Onuncu yıl dönümü Ankarada Nasıl Kutlulandı*, Ülkü'nün yirmi birinci sayısının ilavesidir. Ankara 1934.

[901] Daha önce belirtildiği gibi otuzlu yıllarda bir çok tefrika yazan İskender Fahrettin Sertelli bu hızıyla doğru orantılı olarak tamamıyla tarih konulu yazıların bulunduğu *Tarihten Sesler* dergisini de çıkarmıştı

[902] Sadri Ertem, *a.g.e*, s. 8.

Tarihi roman gazete tefrikacılığında kitaplaşan yapısıyla, esasında geçmişte var olan destani tür eserlerden üslup ve muhteva olarak pek fazla uzaklaşmamıştı. Geçmişteki anonim Battalgazi Destanı, romana dönüşüyor ve Abdullah Ziya veya Ziya Şakir gibi popüler tarihçilerin kaleminden yeniden yorumlanıyordu.

Popüler tarih eserlerinde özellikle romanlar olmak üzere "büyük" ibaresi bulunuyordu. Bu uzun yıllar tarih romanların hem tefrika halinde hem de kitaplaşmış biçiminde görüldü. Tarih eserlerinde de "Büyük Türk Tarihi" ifadesine sık sık rastlanıyordu. Romanlarda rastlanılan bu ibareler genel olarak bütün eserlerde benzer bir şekilde vardı. Millî, tarihî piyes şeklinde tarihi oyunlarda da bu ibareye rastlanıyordu. Mesela romanlarda "milli roman" şeklinde kullanılan tabirin kökleri II. Meşrutiyet öncesine kadar gidiyordu. Mizancı Murad'ın *Turfanda mı Turfa mı* adlı romanında rastlanılan bu ibare tercümelerin yaygın olduğu yıllarda yerliliği ifade için kullanılıyordu.[903] Ahmet Mithat'ın ise Müşahedat adlı eserinde "yerli ve milli" arasında bir ayrım yaptığı görülmektedir. Ona göre milli roman İslâm toplumundan bahseden romandır. Bunu şu şekilde ifade eder:"Beyinin, efendisinin sevgilisi hanımın kıskandığı bir cariye veyahut komşudaki delikanlının dildadesi, meramını arzedemediği ve maksadına nail olamadığı için verem döşeğine yatan bir kızcağız hakkında ne türlü roman kurulabileceği zaten herkesin bilgisi dahilindedir. Binaenaleyh bu romanı yerli olarak nitelendiriyorum." [904] Milli roman tabiri bir çok örneği bulunmak üzere daha sonraki yıllarda basılan romanların tanıtımını yapan bir ibare olarak kullanılmaya devam edecekti. İlk baskıları renksiz kapaklı resmi kitaplara benzeyen görünümleriyle M.Turhan Tan'ın romanlarında "Milli Roman" tabiri alt ibare olarak kullanıldı. Bu ibare kitapların üst tarafında "tarihi romanlar serisi" yazısının altındadır.[905] "Büyük Tarihi Roman" ifadesini daha farklı olarak ama benzerlerinden ayrılmadan "Büyük Türk Romanı" şeklinde kullanansa tespitlerimize göre ilk olarak Abdullah Ziya Kozanoğlu'dur. Abdullah Ziya'nın eserleri başta olmak üzere bu tabir Türkiye Yayınevinin bütün eserlerinde sonraki yıllarda gelenek haline dönüşmüştü. İlk romanları Türkiye yayınevinde çıkan Atsız'ın inkilap kitabevi yayınları arasında çıkan *Deli Kurt* adlı

[903] Pertev Naili Boratav, Folklor ve Edebiyat II, Ankara 1945, s.148.
[904] Ahmet Mithat, *Müşahedat*, Hazırlayan; Necmeddin Turinay, İstanbul 2004, s.8
[905] Turhan Tan'ın romanlarının ilk baskıları Cumhuriyet Matbaası Neşriyatındandır. Eski yazı yayınlanan *Cehennemden Selam* adlı romanında tarihi roman ibaresi vardır.

romanında da Türkiye Yayınevi'nin yayınladığı eserlerde görülen "Büyük Türk Romanı" tabiri kullanılmıştı. Bu durum popüler tarihçiliğin tarihin öznesi olarak Türklüğü gören anlayışıyla uyum sağlamaktadır. "Milli" olarak ifade edilen romanın yerini "Türk" almaktadır. Daha önce görüldüğü üzere Mizancı Murat zamanında kullanılan "milli" tabiri daha çok İslamla ilişkilidir. Kozanoğlu'un eserleri geçmişin tarihi romanlarında görülen İslâmın yerine, dönemin şartlarına uygun olarak Türküğü esas almıştır. Tabirlerin de bu anlamda değişiklik göstermesi bu dönüşümün göstergesidir. Ayrıca "Büyük" sıfatıyla tanımlanma kitaplarda oluşturduğu geleneği aşarak bütün eserlere yansımıştır. Mesela sinema da "büyük tarihi film" şeklinde ibareyle afişe edilen tarihi filmler *Akbaba* dergisinde karikatürize edilecek kadar yer bulmuştu. [906] Tiyatro oyunlarında milli ve tarihi ibareleri genellikle birlikte kullanılmıştı. Mesela *Sultan Selim-i Salis, Tarihi ve Milli Piyes* şeklinde bir başlıkta olduğu gibi.[907]

Kapaklardaki ibare ve çizimler, fiziki görünüm olarak metin dışında gibi durmasına rağmen, gerçekte metine ve metni oluşturan zihniyete gönderme yapıyordu. Bunlar bugünden bakıldığında Peter Burke'nin ifadesiyle "tarihin görgü tanıklarıydı". Bu görgü tanıkları, popüler tarihçiliğin kullandığı yöntemlerle ilgili gözlemlerini bize, yukarıdaki açıklanmaya çalışılan şekliyle sunuyorlardı.

IV. 1. 3. Konular ve Kategoriler

Ek olarak verilen grafik ve tablo ve bibliyografik veriden de anlaşılacağı gibi *bibliyografik veri* analiz için bir "üst konu" ve iki "alt konu" olmak üzere üç farklı konu başlığı altında değerlendirildi. Bibliyografya çalışmasının bütününde asıl alınmak istenen sonuç Türk Popüler tarihçiliğinin ağırlıklı olarak ilgilendiği dönemin ve konuların belirlenmesiydi. Üst konunun tespitiyle yazının veya yayının döneminin ana bağlamı belirleniyordu. Üst konuya bağlı olarak alt konular tespit edilerek, Türk popüler tarihinde en çok ilgi duyulan konular ve dönemleriyle birlikte belirlenmiş oldu. Mesela Osmanlı Tarihi üst kategorisi bir dönemi ifade ederken bu dönemle ilgili olarak en çok işlenen konulardan olan padişahlar ne oranda işlenmişti? Bu sorunun cevabı "Alt Konu

[906] *Akbaba*, sayı 47, 1953.
[907] Ali Haydar Emir, *Sultan Selim-i Salis*, Tarihi ve Milli Piyes, Resimli Roman Tiyatro İlavesi.

1" kategorisinde ele alındı. Osmanlı tarihinde en çok işlenilen konu padişahlarsa, padişahların arasında en çok konu edilen hangi padişahtı? Sorusu da ikinci alt konuda cevap olarak ortaya çıkıyordu. Yani; ---*Osmanlı Tarihi -Padişahlar- Abdülhamit*— şeklinde sıralanıyordu. Burada örnek olarak verdiğimiz bu soruya cevap olarak Sultan Abdülhamit'in çıkmış olması bir popüler tarih klasiğine işaret ediyordu. Yakın tarih tartışmalarında Abdülhamit olumlu ve olumsuz yönleriyle önemli bir popüler tarih konusuydu.[908]

Bir yazının hangi yılda yayınlandığı sorusunun cevabı "tarih-yıl" başlığında ele alındı. Tarihin yıl olarak tespiti yazıldığı dönemle işlenen konu arasında bir bağlantı olup olmadığına ilişkindi. Mesela 1908, 1923, 1938, 1933, 1953 gibi yıllar Türk tarihi açısından belirli bir anlam ifade ediyordu. Belirli anlamları olan yıllarda ve doğal olarak konuların yoğunluğunun yıl, ay ve günün anlamıyla ilgili olarak değiştiği görülmekteydi Böylece konuların yıllara göre dağılımı da ortaya çıkıyordu. Daha açıkça belirtmek gerekirse aşağıdaki sıralamayla örneklendirilebilir.

1-Gazete- Dergi-Kitap İsmi
2- Yazarı-
3- Makalenin-Eserin Adı

şeklindeki başlıkların altında toplanacak bibliyografik verinin belirlenmesinden sonra, belirleneni kategorize etmek için "üst konu ve alt konu 1-2) şeklinde oluşturulan başlıklarda şu sıra takip edildi:

ÜST KONU------ ALT KONU 1---- ALT KONU 2 -YIL
Osmanlı---------- Padişahlar----------Abdülhamit---------1940
Genel Türk Tarihi---Avrupa Hunları------Attila---------- 1935
Dünya Tarihi------ Askeri Tarihi--------Napolyon-------- 1945

Üst konu kategorisinde daha öncede belirtildiği gibi Osmanlı Tarihi, Cumhuriyet Tarihi, Dünya Tarih Genel Türk Tarihi, Dinler Tarihi'yle birlikte diğer üst konular olarak ele aldığımız Sanat Tarihi, Tarihçilik, Edebiyat, Spor Tarihi ve Tıp Tarihi, Bilim Tarihi gibi başlıklar kullanıldı. [909]

---

[908] Bkz. Ek 19-Bibliyografik Veri
[909] Ek 1-*Grafik 1*; Ek 19.

Alt konu 1 kategorisinde yazılar bazen bir tür içine bazen de bir dönem içinde ele alındı. Şahıslara dayalı Enver Paşa, Mithat Paşa gibi muhtevada etkili olan şahıslar daha çok alt konu 2 başlığı altında değerlendirilirken, bu kategori bir çeşit indek olarak isimle özdeşleşir şekilde ele alındı. Alt kategorilerde üst kategorinin belirlenmesine göre serbest davranılırken, muhtevanın daha rahat ifade edilebileceği kavramlar kullanılmaya çalışıldı. Mesela Gündelik Hayat, İktisat Tarihi, Milli Mücadele, Kadın Tarihi, Biyografi, Bürokrasi, İttihat ve Terakki, Meşrutiyet, İslâm Tarihi, Avrupa Hunları, Selçuklu Tarihi gibi kategoriler alt konu 1 başlığında değerlendirildi. Gündelik hayatla ilgili yazılar bu kategoride birinci sırayı alıyordu. Padişahlar, Milli Mücadele, Atatürk, Askeri Tarih, Denizcilik Tarihi, Biyografi gibi konularda hatırı sayılır sayıda yazı vardı. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki, Atatürk ve Milli Mücadele gibi konular esasında birbiriyle iç içiçe girmiş bir yapıda ve Türk popüler tarihinin tartışmaları devam eden, paradigmalar sunan ana hattını oluşturan konulardı. Biyografiyle, bürokrasi arasında da aynı şekilde birbiriyle içiçe geçmişlik vardı. Şehir tarihi konusu ağırlıklı olarak İstanbul Tarihiyle ilgili yazıları içermektedir. Gündelik hayatın içindeki birçok yazı da esasında İstanbul hayatını ilgilendirmektedir. Yine de kategorilerin bütün sınıflandırmalar için yazılanın muhtevasını tam olarak ifade ettiği tam olarak söylenemez. Mesela sıradan kişilerin hayatlarını konu alan yazılar biyografi olarak değil, gündelik hayat olarak ele alındı. Sıradan insanların hayatı tarihçiler tarafında pek fazla konu edilmese de akademik tarihe göre popüler tarihçiliği öne çıkaran özelliklerdendi, bu yüzden sıradan insanlar gündelik hayatın içinden sayıldı. Tanınmış bir şahsiyetse bu daha çok devletle ilişkiliydi, bu nedenle bürokrasi ya da biyografi çerçevesinde dikkate alındı. Padişahlar, hükümdarlar, krallar ve meşhur devlet adamlarının geçtiği metinler daha çok alt konu 1 de genel olarak Alt konu 2'de doğrudan adlarıyla anılarak konuya dahil edildi. Gündelik hayat burada kullanılışı itibariyle popüler kültür tarihi olarak da değerlendirildi. Kadınlarla ilgili olabilecek konular genel olarak Kadın Tarihi başlığı altında toplansa da, bunun dışında gündelik hayat, kadın sultanlar, harem, saray hayatı gibi kategorilerin içerisinde kadınlarla ilgili yazılar vardı. Kadınlar popüler tarihe daha çok entrikaları ve güzellikleriyle girmişlerdi. Bunun için kadın konuları sadece kadın tarihi olarak düşünülmedi, muhtevanın vurgusu hangi ağırlıktaysa o kategoriye sokuldu. Kadınlarla ilgili konular öncelikli olarak kadın olmalarıyla öne çıkıyordu. Tarihin öznesinden ziyade nesnesi olarak yazılmış olan kadınlar, popüler tarihte ele alınırken konuların

içinde gizli ya da açık birer özne olarak ortaya çıkıyordu. Popüler tarihçileri, gündelik hayatın tarihi üzerinde olduğu gibi, kadın tarihi konusunda da akademik tarihçilerin ulaşamadığı bir çizgide görebiliriz.

Bu çalışmada bütün kategorize etme çabalarına rağmen, birbirine benzer olduğu halde farklı konu başlığında ele alınmış yazılarda oldu. Buradaki kategorize etme ve kullanılan kavramlar tamamıyla bu çalışmayla ilgili olmuştur. Konular kısmı kategorilere ayrılırken öncelikli olarak dönemi gösterecek bir zamansal tanımlamayla üst kategori gerekiyordu. Bu ilgili dönemleri genel olarak ifade edebilecek kategoriler olmalıydı ve adlandırmalar buna göre yapıldı. Bütün kategorilerle ilgili şöyle bir sıkıntı vardı; bu aynı anda değişik kategorilere girebilecek yazıları kategorize etmenin zorluğuydu. Mesela Sanat tarihi alt konu başlığı altındaki yazılar nispeten azdı, ama böyle bir kategoriye ihtiyaç duyuldu. Aynı şekilde daha az olan tıp tarihi, spor tarihi, tarihçilik, edebiyat gibi kategoriler üst konu olarak "Diğer konular" içinde birlikte değerlendirilirken alt konuda ayrıldılar.

Türk popülcr tarihinin milliyetçilikle paralel gelişen yapısı konuların temel çizgisini Türklük ve onun yeryüzündeki tarihi macerasına oturtuyordu. Bunun sonucunda doğal olarak yazılanların ağırlıklı olarak Türk tarihinin değişik safhalarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Safhanın içinde Osmanlı tarihi ayrı bir yere sahipti. Genel olarak Türk tarihi birbiriyle bağımlı uzun bir zincir şeklinde görülse de bu milliyetçi yaklaşımın oluşturduğu halkalardan ibaret olabiliyordu. Belgelere dayanması gereken tarih metodolojisi bu zincirli bağlantıyı birbiriyle tam olarak kuramıyordu. Zincirin Osmanlı dışındaki halkalarıyla bağlantı kurmak daha zordu. Bu yüzden üst kategori olarak ifade edilen Osmanlı Tarihi kısmı Türk popüler hatta akademik tarihçiliğinin temel hattını teşkil etmiştir. Bunu Osmanlı döneminin 600 yıl gibi uzun süren zamanıyla birlikte ve bu zamanın tarihçiye sunduğu materyallerin bolluğuyla ilgili görebiliriz. Bu tespit tezin başında kabullenilmiş burada verilerle sağlaması yapılmıştır. Türk popüler tarihinin temel çizgisinin Osmanlı Tarihiyle ilgili konular olduğu günümüzde geçerliliğini koruyan bir tespit olarak belirtilebilir.

IV.2. POPÜLER TARİHİN ANA KONULARI

IV.2.1. Osmanlı Tarihi

İsmail Hami Danişmend tarafından hazırlanmış olan *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* adlı eser Mustafa Kemal ve T.B.M.M hükümetinden bahsedilmediği için dördüncü cildinin yayınlandığı sırada büyük tepki görmüştü.[910] Osmanlı tarihinin sonunu Hilafetin kaldırılmasına kadar götüren Danişmend, Osmanlı tarihini hanedanla bağlantılı olarak değerlendirken, Mustafa Kemal'in Ankara hükümetinin faaliyetleri nereye oturtulacaktı. Cumhuriyet'e kadar olan tarihi Osmanlı tarihinin içinde sayılması gerekmez miydi? Yoksa Anadolu'da iki ayrı devlet mi hüküm sürdü? Gerçekte tarihi zaman çizgilerini birbirinden kolayca ayırmanın zorluğundan dönemlerin belirgin özellikleri kavramlaştırılması suretiyle kurtulunmuştu. Ortada iktidarın gücü olmadığı için fetret devri vardı, ama Osman Gazi, Fatih, Kanuni dönemi gibi adlandırmalar padişahın tarihsel misyonunu gösterir şekilde adlandırılmıştı. Osman gazayla ilişkiliydi, onun için gazi denildi. II. Mehmet İstanbul'un fethiyle ilişkisinden dolayı Fatih olarak adlandırıldı. Farklı bir adlandırmayla Muhteşem Süleyman Kanuni olarak tanındı. Birkaç padişahın dönemini içeren Tanzimat, padişahlara göre öne çıkarken Abdülmecit dönemi adıyla bir dönem II. Mahmut dönemi kadar dikkat çekici olmadı. Lale Devri adlandırması III. Ahmet'i gölge de bırakmış, Patrona Halil veya Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'yı daha fazla öne çıkarmıştı. Sultan Reşat ve Vahdettin'inse bu dönemleştirmelerde pek anlamı olmadı. Onların yerine Enver'in Talat'ın ya da İttihat ve Terakkinin ve Damat Ferit'in isimleri olumlu ve olumsuz taraflarıyla daha cazipti.

Bu tür adlandırmalar yazıların ana başlıklarını oluştururken başlık sayısı da artıyordu. Osmanlı tarihini içeren uzun bir zamanının incelenmesi dar ve geniş anlamıyla dönemlere ayrılarak daha kolay yapılabilirdi. Tarih yazanlar için en dikkat çekici ve uzun süre etkileyici olan kuruluş, yükseliş, duraklama ve çöküşle tasnif edilmiş kategorilerdi. Bunlar kronolojiyle sınırlandırılmıştı, ayrıca bunların dışında daha dar zamanı içeren Tanzimat, Nizam-ı Cedit ve Abdülhamit gibi dönemlerde vardı. Burada kategorize yapılırken üst konu bütün Osmanlı konulu yazıları kapsayan şekliyle oldu.

---

[910] İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 1, Türkiye Yayınevi İstanbul 1971, s. VII-VIII

Alt konu kategorilerinde isme göre öne çıkan dönem veya döneme göre öne çıkan isimde kullanıldı.

Cumhuriyet ve Osmanlı tarihlerinin birbiriyle kopma ve birleşme noktası olan mütareke ve Cumhuriyetin ilanı arasında kalan zaman konu padişahlar olduğunda Osmanlı, Mustafa Kemal olduğunda Cumhuriyet Tarihi içinde değerlendirmek tercih edildi. Genel olarak Osmanlı devletinin kuruluş tarihi olarak kabul edilen 1299 ve saltanatın 1922'de kaldırılmasına kadar olan dönem, Osmanlı tarihinin zamanı ve işlenen konular doğrudan Osmanlıyla ilgili olursa, kategorize Osmanlı tarihi üst konusu çerçevesinde ele alındı. Osmanlı tarihi kategorisine aldığımız veriler Osmanlı Tarihinin popüler tarihçilerin birinci dereceden ilgi alanı olduğunu göstermektedir.Grafikte görüleceği üzere Osmanlı Tarihi diğer üst konulara rağmen fark edilir derecede fazla işlenmiştir. Popüler tarihte olduğu gibi Türk akademik tarihçiliğinin birinci derece ilgi alanı Osmanlı çalışmaları olmuştur. Bu durum günümüze kadar devam eden bir olgu halini almıştır.Türkiye dışındaysa Osmanlı tarihi çalışmalarının yeni olduğu ve artmakta olan çalışmaların yakın zamanda belirginleştiği bilinmektedir.[911] Türk popüler-akademik tarihçiliğinin Osmanlı Tarihi üzerine çalışmalarını öncelikli olmasını doğal bir netice olarak görmek gerekir Yazılı kaynakların kullanılabildiği en geniş materyalin bulunduğu ve zaman anlamında da tespiti yapılmış en uzun süreç Osmanlı dönemi olduğu gibi coğrafi ve idari genişliğini Türk olmayan ve şu anda farklı idari alanlarda bulunanlar ülkelerin tarihini de içermiş olması bunu kolaylaştırmıştır.

Osmanlı tarihine olan ilgi, belirgin Osmanlı karşıtlığına rağmen Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde de devam etmiştir. Sadece bakış açısında Cumhuriyet öncesi ve sonrası döneme göre bir farklılık vardır. Bu dönemde popüler tarihte Osmanlıyı yermek alışılagelmiş bir şeydir, ama bunu sonraki dönemlerde ortaya çıkacak olan övgüye dönüştürme konusunda elimizde örnek yoktur. Osmanlı karşıtı paradigmanın oluşmasında saltanatla ilgili düşüncesini nutukta açıkça belirten Atatürk'ün etkisinin olduğu aşikardır.[912] Bunun gibi popüler söylemde açıkça hakaret sayılabilecek değerlendirmelerinin örnekleri çoktur. Saltanatın kaldırılması sonrasında başlayan

[911] Bkz. Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir*, Çeviri; Zeynep Altıok, 2. baskı, İstanbul 2003. Bu kitabın giriş kısmında bu konuyla ilgili bilgi açıklamalar bulunmaktadır.
[912] Nutuk

süreçte saltanatın kaldırılmasını meşrulaştıracak aktüel söyleme tarihi arka planda hazırlanmaya başlar. (Deli) Sultan İbrahim dönemi en çok işlenilen konular arasındadır. Kısa saltanatına rağmen bu kadar üzerinde durulmasında kötü padişah imajıyla birlikte kadınların entrikalarla dolu saray hakimiyetini içerir, böylece magazinleştirmeye de müsaittir.[913]

Osmanlı tarihi üzerine yazılan ilk tarih örnekleri Osmanlı tarihçilerinin kendi devirlerinde yazdıkları eserlerdir. Bunlar hem geleneksel Osmanlı tarihçilerinin hem de, Osmanlı dönemiyle ilgili yazan popüler tarihçilerinin temel kaynağı olmuştur. Öyle ki birçok yazıda geçmişteki olaylar doğrudan dönemin kaynaklarından aktarmak suretiyle ele alınmıştır.Bu herhangi bir tarih makalesinde olduğu gibi tarihi romanlarda rastlanılan bir durumdur. Bazı romancılar hangi kaynakları kullandıklarını yazarken belgelerden daha çok eski tarih kaynaklarını kullanmışlardır.[914]

Popüler tarihçiliğin Osmanlı tarihiyle ilgili olarak geniş bir yazar kadrosu bulunmaktadır Bunlar geleneksel tarih yazımına yakın bir şekilde genellikle kişiler üzerinden tarih yazmışlardır. Bunun için Osmanlı tarihinin birinci aktörleri padişahlar olmuştur. Çünkü geçmişte de en çok yazılanlar padişahlardır, eski tarih bilgisi ve yazımı merkezine padişahları almıştır. Ortaya çıkan metinlerde zamanlarının padişahıyla ilgili ya da ilgili padişah dönemindeki önemli olaylarla ilgilidir. Padişahların arasında Abdülhamit'in diğerlerine nazaran ön plana çıktığı görülür. Abdülhamit hem Osmanlı son dönemi hem de cumhuriyetin ilk dönemleri için olumsuz bir aktördür. Fatih, Kanuni, Abdülaziz, II.Mahmut, Yıldırım Bayezıd, IV.Murat gibi padişahlar üzerine daha fazla yazı bulunurken bazıları pek konu edilmez. Mesela Mehmet Reşat pek önemsenmez onu dönemi ondan önemlidir. Vahdettin ise popüler tarihin özellikle cumhuriyet dönemini ilgilendiren kısmıyla ilgili bakış açısının oluşmasında Abdülhamit benzeri bir rol oynar, ama onu bir iki istisna haricinde Abdülhamit benzeri savunuculuğunu üstlenen ya da ululayan olmaz. Sultan İbrahim de delilik sıfatının

---

[913] Bunun bir örneği için bkz. Selanikli Fazlı Necip, *Saraylarda Mecnunlar*, İstanbul 1928; Evliya Çelebi Seyahatnamesini ve Naima tarihini sadeleştiren Zuhuri Danışman bu duruma örnek olabilir. Ayrıca Reşat Ekrem Koçu'da Evliya Çelebi seyahatnamesinden seçme kitap hazırlamıştır.

[914] Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun *Türk Korsanları* adlı eseri bunun örneğidir. Giriş kısmında açıkça kaynakları belirtir. Aynı şekilde M.Turhan Tan'ın eserlerin bu uygulamaya rastlanır. Tan, yeri geldiğinde dipnotlar düşerek kaynakta geçtiği şekli verir.

arkasında kalan dönemiyle bu Cumhuriyet dönemi Osmanlı karşıtı söyleme destek sağlar.

Osmanlı çalışmalarında imparatorluğun son elli yıllık tarihi ağırlıklı ilgi alanıdır. Tanzimat sonrası ve özellikle II. Meşrutiyet dönemi daha fazla ilgi görmüştür. II. Meşrutiyet döneminde de ilginin yeni Osmanlılarla başlayan muhalefet hareketi ve bunun karşısındaki iktidar olduğu görülecektir. Bu yıllar Osmanlı tarihinde daha önceki dönemlerden farklı bir siyasal muhalefetin de doğduğu yıllardı. Bu muhalefet ilk Osmanlı gazetesi takvimi vekayiden öncesi olmayan, ilk kurulduğundan muhalefeti değil iktidarı tanıyan basınla işbirliği halindeydi. Aynı zamanda bürokrasinin Osmanlı tarihi çalışmalarında yeni bir alan açan hâkimiyeti söz konusuydu. Yani Reşit Paşa, Abdülmecit'ten daha fazla tarihin ilgisine mazhar oldu. Böylece geçmişe bakılırken olguları Kanuni, Fatih gibi belli yerlere odaklayan tarihçi olguların daha fazla odak merkezi olduğunu görecekti. Padişahların siyasi anlamda mutlak iktidarı paylaşılırken tarihi konu olma konusundaki iktidarları da paylaşılmıştı. İşlenilen konularsa gazetenin vakanüvisliği sarsan bilgisiyle okur yazar hatta dinler olan herkese açıktı. Farklı sosyal zümreleri bir yerlerde karşılaştıran mekanlar artıyor, ulaşım ve haberleşmeyle birlikte meydana gelen değişiklikler toplumsal hayatı etkiliyordu. Siyasetin dışındaki hayat da gözlemlenebilen yanlarıyla popüler tarih yazanların, deneme yazarlarının, gözünden kaçmamış, hatıratlardan, makalelere, romanlara kadar birçok eserin içinde geçmişin izlerini bulmayı mümkün kılmıştı. Yarım asır evvel bizi idare edenler, Matbuat Hatıraları, Siyasi hatıralar, Eski İstanbul gibi yazılarla Osmanlı, Tarihi bu tür yazarlar tarafından çoğunlukla yarım asırlık bir zamana sığdırılırken, bu zamanın bütün yönleriyle ilgili örnekler ortaya çıkıyordu. Genelde kişiler üzerinden yazıldığını söylediğimiz saray merkezli siyasi olaylar tekrar edilirken, İstanbul ağırlıklı olmak üzere gözlemlenmiş, toplumsal değişmeyi içeren yazıların gazete sayfalarında zevkle okunan yazılar olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar son dönem Osmanlı İstanbul hayatının her sınıf insanın ve mekanlarını içeren yazıları içerir. Ahmet Rasim, Balıkhane Nazırı, Refik Halit, bu kuşağın sonrasında Sermet Muhtar Alus, Refi Cevat Ulunay, Haluk Y. Şehsüvaroğlu, Münir Süleyman Çapanoğlu gibi isimler öne çıkar. Bu sayı artırılırsa özellikle edebiyatçı kimliği ön plana çıkan yazarlar bunlar arasındadır. Yahya Kemal popüler tarihin esasında tam ortasındadır. Ya da Abdülhakşinasi Hisar, ama kimlikleri

onları edipler sınıfın içinde tutarken, yazıları da tarihi, coğrafyayı, mekanı birbirine katarken zihninde yerleşik olanlar bir tarihçininkinden daha fazla metne yansır. Bu yüzden tarihçiden daha çok tarihe yorum vermeye çalışan tarih felsecilerine yakın dururlar. Yahya Kemal'in bu rolü özellikle Osmanlı merkezli tarih anlayışının oluşmasında şüphesiz önemli bir yere sahiptir.

İşlenilen konular Osmanlının ilk ve 19.yüzyıla kadar olan dönemleri savaşlar, padişahlar, bürokratlar üzerinden genellikle benzer kişi ve konular olmak üzere tekrar edilmiştir. Tercihin yakın tarih diye adlandırılan dönemden yana olmasının bir başka sebebini de yazarların donanımlarında aramak gerek. On dokuzuncu yüzyıl öncesi dönem yerine son dönemin yazılmasında yukarıda belirtilenlerin dışında eski harflerle yazılmış kaynakların ulaşılabilir ve okunabilir olması devam eden kültürün kopukluk yaşamadan yaşanmış olması ayrı bir kolaylık sunmuştur. Eski yazı okuyabiliyor olmanın marifet olacağı ileriki yıllara göre yaşadıkları kolaylık, Osmanlı Arşiv dışı kaynaklarına ulaşabilme konusunda doğal bir ortam sunmuştur. Arşivle ilişki sınırlı sayıda popüler tarihçinin işi olur. Mesela Ahmet Refik, Reşat Ekrem, İbrahim Hakkı Konyalı gibi.

Popüler tarihte Osmanlı tarihinin uzak dönemleri pek tartışma konusu olmuyordu. Daha çok akademik tarihin verdiği bilgilerle beslenmiş ön kabuller ve inançlar vardı. Kuruluş dönemi tartışmaları büyük tarih otoriteleri tarafından yapılıyordu.[915] Yakın dönemse hala yaşayanların hatıralarında kalanları taşıyordu. Hatıralar her zaman olduğu nesnellikten uzak yanlarıyla tarihçinin laboratuarındaydılar. Nesnellikten uzaklığın önemli bir örneği olan hatıratlar, II. Meşrutiyet sonrasında artan sayıda örneğine rağmen yeni bir türdü ve bunların çoğunluğu Abdülhamit dönemini içeriyordu. Yirmili yıllarda karmakarışık bir geçiş dönemidir, hatıralar nasıl canlandırılacaktır, pek bilinmez. Nutuk, hatıraları da içeren bir örnek olarak belki bu dönemin tek geçerli hatıratı sayılabilir. Ya da parça parça hatıraların yansıdığı yazıları bulmak mümkündür.

İttihat ve Terakki dönemini içeren hatıralarsa özellikle otuzlu yıllarda yaygınlaşacak bunu birinci dünya savaşı hatıraları izleyecektir. Yazanların her biri yoğun, fakat bazen

[915] Bu tartışmalar Fuat Köprülü, Paul Wittek, Zeki Velidi Togan gibi tarihçiler tarafından yapılmıştır.

görünen bazen görünmeyen siyasal hareketlerin içindeydiler. Yeni Osmanlıların muhalefeti içerideki imkanları kaybedince dışarıya taşan yeni hatıraları taşıyacak şekilde genişledi. İçerdeyse açıktan muhalefet etmek zor gözüküyordu. Ebuzziyanın kaleminden yeni Osmanlıların tarihi yazıldığında meşrutiyet ilan edilmiştir. Bu eser yakın geçmişin bir siyasal hareketinin tarihini yazması anlamında önemlidir. Bu dönemin sonraki dönemlerde yorumlanmasında belli paradigmalar oluşmuştu. On dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyılı kapsayan bu dönemde bürokrat aydın sınıfın iktidarla olan ilişkisinde muhalefet hiçbir devirde olmadığı kadar belirgin olmuştu. Yukarıda belirtildiği gibi muhalefetin söylemini gazeteler taşımaktadır. Gazetelerin taşıdığı bu söylem birikim olarak sonraki dönemlere aktarılacaktır. Popüler tarihçilerin Babılali dediğimiz matbuatla iç içeliği bu aktarımda önemli rol oynar. 1960' lara gelinceye kadar popüler tarih yazanlarının birçoğu tıpkı meşrutiyet dönemi yazanları gibi Osmanlının son dönemine Cumhuriyet' kuruluşuna tanıklık etmişler ya da bizzat tanıklık etmişlerle yakınlık içerisinde bulunmuşlardır. Bu durum adı geçen dönemlere ilgi gösterilmesinin sebeplerindendir. Cumhuriyet'in kuruluşu ve ilk yılları üzerine farklı bakışla yazmak bir süre için müsait olmamıştır. Yazılsa bile yazanların daha çok yeni rejimin muhalif olarak görmeyeceği tipler tarafından yazılmıştır.

Popüler tarihçilerin Osmanlı incelemelerinde Osmanlı Tarihi bütün yönleriyle ele alınıyordu. Hatta Osmanlı tarihini bir bütün olarak ele alan eser popüler tarihçilerin ürünü olarak ortaya koyulmuştu. Bu vazife esasında ilk olarak TOE'ne verilmiş, encümenin yayınladığı tek ciltlik Osmanlı tarihi istenildiği gibi olmamıştı. Encümenin bu hedef sonraki kurumlara aktarılmıştır. Mesela Türk Tarih Kurumu'nun hedefleri arasında popüler bir Osmanlı Tarihi yazdırmak vardı, ama Tarih Kurumundan önce bunu Popüler tarihçiler gerçekleştirdi. Zamanında TOE'nin başarılı olamadığı yerde Ahmet Rasim, Mufassal ve haritalı bir Osmanlı tarihi yazma denemesi yapmıştı.[916] Her ikisine göre daha mufassal ve beğenilen Osmanlı Tarihini Server İskit'in yayıncı olarak başını çektiği *Resimli Tarih* ekibi yapacaktı. Bu sırada *Resimli Tarih* adıyla çıkan dergi kapanmış, *Yeni Tarih Dergisi* onun misyonunu sürdürmüştü.. İlave olarak fasiküller

[916] Bkz. Ahmet Rasim, *a.g.e.*

halinde verilen *Mufassal Osmanlı Tarihi* bu işin popüler tarihçiler marifetiyle yapılabileceğinin göstergesi oldu. [917]

Kurucusu Osman Gazi'nin rüyasıyla başlayan Osmanlı Tarihi ve son padişah Vahdettin'in sürgünüyle biten süreç içinde en fazla ilgi konusu daha önce belirtildiği gibi Tanzimat, özellikle II. Meşrutiyet sonrası yakın mazi olmuştu. Özellikle hatırat türü ve hatıralarda kalanlarla yazılanlar bu ilginin bizzat yakın dönem şahitliğiyle bağını gösteriyordu. Yazarlar elli yıl öncesi diye başlık atarken hayatlarından izler ve gözlemleriyle ortaya çıkıyorlardı.[918] İlgi sadece yakın maziye değil Osmanlı tarihinin bütününe de oldu. Bu ilginin itici gücü Tanzimat sonrasında gelişen ve Meşrutiyet sonrasında son yıllarını yaşayan Osmanlıcılık ideolojisiyle zirveye çıktı. Bu dönemde Osmanlı Tarihi bütün imkanlarıyla yeniden keşfedildi. Yenilgilerin yaşandığı sıralarda daha çok muzafferiyet yılları konu edinilmek isteniyor, Ahmet Refik Osmanlı zaferlerini yazıyordu.[919] *Esfar-ı Osmaniye Hatıraları* adlı seri yayında Ahmet Muhtar Sengator Muharebesi'ni ele aldığı eserinde şunları söylüyordu "Bu meydan muharebesi vaktiyle Avrupa'nın kalpgahında gösteregeldiğimiz kudret ve kuvvet-i fevkaladenin bir mirat-ı sahihi olduğu bir çok Avrupa müverrihin ve muharririni bir çok yazılar yazmaya icbar eylediği bilhassa..."[920] Ahmet Muhtar geçmiş asırlarda Osmanlı karşısındaki Avrupa'nın acziyetini hatırlamaya ve hatırlatmaya çalışıyordu. Bu eserde açıkça görülen zafer yıllarının aranışı, sonraki yıllarda da hep sürelgene gelenek halini alacaktı.[921] Bunların içinde en önemli zafer İstanbul'un Fethiydi. Fetih ve Fatih olgusu İstanbul'un fethinin 500. yılında toplumsal boyutlarıyla gündeme gelecekti, ama bundan önce de Birinci Dünya Savaşı yıllarında henüz yenilgi olmadan önce dönemin en cazip kutlamaları arasında yer alıyordu. Yenilgi sonrasında gelen Mütareke yıllarında unutulan fetih kutlamaları 1940'li yıların başında yeniden hatırlanmaya başlayarak

---

[917] Bkz. *Mufassal Osmanlı Tarihi. I-VI.*
[918] Sermet Muhtar Alus, "Elli Yıl Evvelki İstanbul'un Harikülade Güzel İki Kadını", *Akşam*, 5 Ocak 1947.
[919] *Sahaif-i Muzafferiyat-i Osmaniye*, Mefahir-i Askeriye Sahifeleri, İstanbul 1325
[920] *Sengotar'da Osmanlı Ordusu*, Ahmet Muhtar, Kitaphane-i İslâm ve Askeri 1326,
[921] Osman Sermed, *Ordumuzun Zafer Kitabeleri*, Selanik 1327; Cemal Nadir-Naci Kasım,*Ordumuzun Zafer Kitabeleri*, İstanbul 1341.

sonunda konferanslar, kutlama ve enstitüler zinciriyle yeniden ortaya çıkacaktı. 1950'li yılların başında popüler tarihin şekillenmesinde Fetih olgusunun önemli rolü oldu.[922]

Osmanlının uzak ve yakın geçmişi tek başına bir anlam ifade etmiş olsa bile bütünü kapsayan, ama belli dönemlerde yoğunlaşan gizemli tarihi de vardır. Bu tarih popüler tarihçilerin ihmal etmediği alanlardan olur. Yirmilerin sonuna doğru iyice yükselmeye başlayan popüler edebiyatın ilgili alanları bunu müsait kılan ortamı hazırlar. Aşk, macera, casusluk, entrika dönemlerine uygun bir şekilde Osmanlı saray kadınlarının hayatını çerçeveleyen haremde gizlidir. Bunun için haremin iç yüzü uzun süre merak konusu olmuştur. Haremin dağılmasından sonra ortaya çıkan hatıralar ve bunu daha sistematik yazılarıyla batılıların hayallerinden başka bir yerde olduğunu anlatan Çağatay Uluçay, Hasan Adnan Giz, Haluk Y. Şehsüvaroğlu, Nahid Sırrı Örik gibi popüler tarih yazarların çalışmalarıyla ortaya çıkacaktır.[923]

Cumhuriyet sonrası popüler tarih yazımının karakteristik özelliği olan Osmanlı karşıtlığı, Osmanlı muzaffer dönemleri konusunda sessiz kalır ve çöküşe götüren dönemler yadırganır. Osmanlı karşıtlığının izleri popüler tarihte daha yaygındır. Akademik tarihçiliğin 1940'lı yıllara kadar olan dönemi Osmanlı çalışmalarında Tarihi Osman-i-Encümeninin seviyesine ulaşabildiği söylenemez. Daha çok eski medeniyetler ve arkeolojik çalışmalar üzerinde durulmuştur. Popüler tarihte Osmanlı bir şekilde ilgi alanı olmaya devam ederken, daha önce de belirtildiği üzere otuzlu yılların gazeteleri ve dergilerinin tarih yazısı olmayan sayıları yok gibidir. Her gazete ve dergide bir tarihi tefrika, roman veya hatırat şeklinde yayınlanır. İlgi çeken konular işlenilen malzeme aynıdır. Padişah olarak Abdülhamit, Fatih, Abdülaziz, IV.Murat, gibi hükümdarlar diğerlerine göre daha fazla ortaya çıkarlar. Kanuni, Yavuz, III.Selim, Yıldırım Beyazıd, II. Mahmut gibi padişahlarda ilgi çeker.[924] Abdülhamit dönem itibarıyla zengin bir malzemeyle işlenirken, daha çok hatıratların konusu olmuştur. İktidarda olduğu ve

[922] Nahid Sırı Örik, "Fatih Sultan Mehmed Han ve İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü" *Tarih Dünyası*, Mükrimin Halil, "500. Yılında Fetih ve Fatih", *Aydabir* 1953; Fetih Töreni, Haber, *Vatan*, 29 Mayıs 1950; Fetih Töreni, Haber, *Yeni Sabah*, 29 Mayıs 1949.

[923] S. İzzed, "Eski Saraylarda Üçüncü Cins Mahluklar" *Resimli Ay*, sayı 48-12, Şubat 1927; S. İzzed, "Sarayın En Esrarengiz Yeri", *Resimli Ay*,Sayı 47-11, Kanunısani 1928; Leyla Saz, *Saray Hatıraları ve Harem Hatıraları*, *Yeni Tarih Dergisi*, 1958; Haluk Y. Şehsüvaroğlu, *Osmanlı Sarayında Harem Teşkilatı*, *Akşam* 17 Ağustos 1952

[924] Ek 1-2: Grafik 1, 2.

sonrası için anlatılanlarda Hüriyet ve istibdat kavramlarıyla sembolleşir. İstibdat dönemi Abdülhamit'le Hürriyet dönemiyse iktidarı padişahla birlikte paylaşan İttihatçılardır. Aradan yüz yıla yakın zaman geçmesine rağmen günümüzde de bu dönem Akademik ve popüler tarihçiliğin ilgisini çekmeye devam etmektedir.

Fetih ve Fatih özellikle fethin yaklaştığı yıllarda popüler tarihçinin gündemini belirlerken, Osmanlı tarihinin ilgi duyulan alanlarından biri de deniz savaşlarıdır. Denizlere hakim olan Türk korsanlarının maceraları uzun yıllar popüler tarihin konusu olmuşlardır. Bunların içinden özellikle Barbaros sürekli yıldönümü törenleriyle Preveze zaferiyle unutulmaz. [925] Zafer ve Yenilgi diyalektiği üzerine kurulan tarih bilincinde, zafer öne çıkarken geçmişe gönderme yapılır, gerçek dünyadaysa yenilginin izleri görülmektedir. Popüler tarih yenilgilerle pek ilgilenmediğinden "Askeri tarih" zaferlerin ve meşhur müdafaların tarihi olarak kayıtlara geçmektedir. Askeri tarihin içinde yeniçeriler önemli yer işgal ederler, ama zaferlerinden daha çok isyanlarıyla ilgi çekerler. Plevne, Niğbolu, Mohaç, Sivastopol gibi askeri tarihin dönüm noktaları ihmal edilmeyen konulardandır.[926]

Yarım asır evvelki hayatla ilgilenenlerin bir çok yazara rağmen daha önceki asırlara ait araştırmalar az sayıda popüler tarihçi için ilgilenilecek alan olur. Bu tür çalışma yapanların arasında Ahmet Refik ve Reşat Ekrem Koçu öne çıkar. Bunlara dahil edilebilecek şüphesiz az da olsa başka tarihçiler de vardır; fakat Ahmet Refik ve Reşat Ekrem Koçu belge kullanımında modern tarihçilerin kullandığı metodolojiye daha yakın olmuşlardır. Ahmet Refik'te tarih kurgusuna yakın olan metodoloji Reşat Ekrem de daha çok edebiyat kurgusuna yaklaşır. Reşat Ekrem Koçu popüler tarih yazarları arasında tarih tahsili yapan nadir tarihçilerdendir. Tarih yazarlığını Tarih öğretmenliğiyle birlikte yürütür.[927]Osmanlının kadınlarından erkeklerine zenginlerinden fakirlerine, çıkmaz sokaklarından caddelerine kadar tarih yazımında görülmesi mümkün olmayan tipleri ve mekanları ele alır. Sıradan siyasetçilerin yerine sıra dışı Osmanlıları konu edinir. Hocası Ahmet Refik de vesikalara dayalı eserleriyle gündelik hayatın

[925] Bkz, *Yedigün*, sayı 290, c. 12, 27 Eylül 1938.
[926] M. Turhan Tan'ın bu konuda seri yazı yazmıştır. M. Turhan Tan, "Büyük Türk Zaferleri-İstanbul'un Zaptı", Sayı 3, *Yeni Mecmua*, 19 Mayıs 1939, s 14 ; Mohaç Zaferi, *Yeni Mecmua*, Sayı 6, 9 Haziran 1939, s.14.
[927] Koçu'nun hayatıyla ilgili bilgiler yazanlar kısmında verilecektir.

anlatıldığı eserler verse de hiçbir tarihçi Reşat Ekrem'in ki kadar gündelik hayatı konu edinmemiştir. Çünkü sıradan insanların hayatıysa akademik tarihçiler için olduğu kadar popüler tarihçilerin birçoğu için de cezbedici değildir. Popüler tarihçiliğin Türk akademik tarihçilerinin uzun bir süre çalışma alanına girmeyen gündelik hayata ilgisi, Türkiye'de bu tür çalışmaların olmadığı iddiasını özellikle İstanbul Ansiklopedisi üzerinden düşündüğümüzde cevaplar niteliktedir.

IV.2 .2. Cumhuriyet Tarihi

Cumhuriyete giden süreç mütareke sonrasındakı gelişmelerle birlikte anlam kazanır. Cumhuriyetin ilanı ve sonraki on ve on beşinci yıllar büyük devlet coşkusuyla kutlanır. Birinci dünya savaşı yenilgidir ve Osmanlıya aittir kendileri de Osmanlı askeri olan Milli Mücadele komutanları Osmanlının yenilgisinin yerine yeni kurulan devletin zaferini kabul ederler.Bu zafer yenilginin kabul edilmemesiyle başlayan süreçle hazırlanır yani mütareke sonrası süreç. Burada mütareke sonrası ve buradan başlayan 1960'lı yıllara kadar olan zamanı ele alan konular Cumhuriyet tarihi çerçevesinde değerlendirilirken inkılap tarihçiliğinin şablonu da kullanılmıştır. İnkılap tarihçiliği Cumhuriyet tarihçiliğinin farklı bir görünümüdür. Aralarındaki ortaklığı belirginleştiren en önemli nokta Atatürk'ün kişisel hayatı ve onun dönemini içeren tarihtir.

Cumhuriyete giden süreç zaman olarak Osmanlı tarihini de içeriyordu. Mustafa Kemal bu zaman içinde bir Osmanlı paşasıydı, ama Ankara'da kurulmuş bir ayrı bir hükümet vardı. Popüler anlatılarda bu realite üzerine vurgu yapılmadan yazılır. Bunun için aynı eşzaman farklı iki zaman olarak kullanılır; Mustafa Kemal ve Vahdettin'in zamanı. Buradaki değerlendirmelerde doğrudan saltanat ve padişah olduğu zaman Osmanlı tarihi tercih edildi. Konu doğrudan Mustafa Kemal ile ilgili olduğu durumlarda bu Cumhuriyet tarihine dahil edildi. Bu iki zamanlılık bazı olguların değerlendirmesine de yansıyordu. Mesela Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan bir savaş olarak Çanakkale tarihsel zaman olarak Osmanlı çerçevesinde olması gerekirken kurgusal zaman çerçevesinde Cumhuriyet tarihi için farklı bir anlama sahipti. Bu anlam Mustafa Kemal'in savaştaki başarılı rolüyle ilgiliydi. Onun başarıları biyografisiyle ilgili yazılanlarda bütün hayatına teşmil edildi. Çocukluğundaki başarısı hayatının sonraki

dönemlerine uzanan başarı çizgisiyle yansıtıldı. İdeal ve kurgulanmış bir hayat çizgisi oluşturularak doğal hayat sürecinden koparıldı. [928]

Popüler tarihçilikte Cumhuriyet tarihi kategorisi neredeyse Atatürk'le eş anlama gelir. Konular Atatürk ve onun etrafında şekillenir, bu şekliyle de popüler tarihin geleneksel tarih yazımıyla örtüşen kişi merkezli usûlüne uygundur. Cumhuriyet tarihiyle ilgili yazılar iki farklı dönemi ihtiva eder. Birincisi Atatürk'ün yaşadığı yıllara ait olanlar, diğeri Atatürk'ün ölümü sonrasında ortaya çıkan değerlendirmeler, hatıralar, araştırmalar ve inkılap tarihi enstitülerinin çalışmalarıyla ortaya çıkacak malzemelerdir. Cumhuriyetin ilk yıllarına ait değerlendirmeler daha çok Atatürk'ün ölümünden sonraki dönemde ortaya çıkar ve bunun yoğun bir şekilde artışının 1950'li yıllarda olduğu görülmektedir. Bu yıllarda resmi ideolojinin öngördüğünün dışındaki hatıraların katkısı büyük olur. Popüler tarihin Cumhuriyet tarihi kısmında da yakın tarih hatıraları önemli yer tutar. Hatıratların arasına böylece "Abdülhamit-İttihat ve Terakki- Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadeleyle başlayan Cumhuriyet tarihi üzerine olanlar da girmiştir.

Atatürk'ün Samsuna' çıkışı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhuriyetin İlanı, Lozan gibi temeller üzerine inşa edilen cumhuriyet tarihinin toplumsal karşılığı, bütün bu özel günlerin aynı zamanda Cumhuriyet toplumunda bayram günleri ilan edilmesiyle bulunur. Cumhuriyet için önemli olan bu temeller her yıldönümünde unutulmamış ve hatırlanmaya devam edilmiştir. Atatürk üzerine yazanlar onu, özel hayatından devlet adamlığına, askerliğinden çocukluğuna kadar bütün yönleriyle ele alırlar. Üst anlatı olarak "Kurtuluş Savaşı, Milli Mücadele, Kuvayı milliye" gibi kavramlarda buluşulurken, mahalli anlatılar efe, ilk atılan kurşun ve şehirlerin kurtuluş hikayelerini barındırır. Adana'nın kurtuluşu, Maraş'ın kurtuluşu vb gibi. Milli mücadele dönemi ve Atatürk konusu sonraki yıllarda popüler Cumhuriyet tarihçiliğinin en çok işlediği

[928] Enver Behnan Şapolyo, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, İstanbul 1958. Enver Behnan'ın bu kitabı ilk olarak 1944 yılında Berkalp Kitabevi yayınları arasından çıktı. Bu baskının kısa zamanda tükenmesi üzerine *Zafer* gazetesinde 1955 55 nüsha olarak basılmış ve tükenmiştir. Daha sonra bu baskı yapılmıştır. *A.g.e*, s.14; Turhan Tan'ın yazdığı *Atatürk* kitabının ilk sayfalarında şunlar yazar; "Tereddütsüz söyleyebiliriz ki yazılı tarih içinde "Atatürk" ile ölçülebilecek tek bir adam yoktur. Çünkü tarihin tanıyıp insan nesillerine tanıttığı büyükler, birer veya ikişer cephede deha göstermiş kimselerdir. Atatürk hayatın her cephesinde dahidir, Askerlikte, siyasette, idarede, içtimaiyatta, ruhiyatta, ruhları kavrayıp sürüklemekte, iradeleri iradesine ramedip bağlamakta, ihtiyaçları sezip gidermekte, güçlükleri yenip kolaylaştırmakta ve her şeyde!" *Atatürk*, Kanaat Kitabevi, s. 5.

konular olur.[929] Burada destanlaştıran özellikleriyle Milli mücadelenin popüler tarihçilere malzeme olması kolay olmuştur. Milli Mücadenin destanlaşan kahramanı Mustafa Kemal tarihten ziyade edebiyatın konusu olurken, popüler tarihin edebiyatla buluşan çizgisine yakın olarak ele alınmıştır. Onun varlığı ve yaptıkları daha çok doğrudan ideolojik söylemi yansıtan toplantılar, kutlamalar, konferanslarla, edebiyata bırakılmıştır. Enver Behnan'ın "İstiklal Savaşı Edebiyatı" tabiri bir ölçüde bu tespitle uyuşur.[930] Cumhuriyet'in ilk yıllarının, resmi yayınlar dışında popüler tarihin ilgi alanına ağırlıklı olarak girişi tek parti rejimi sonrasına denk gelmektedir. 1940'lı yıllarsa bu zeminin hazırlandığı ve hem İttihat ve Terakki döneminin hem de yeni cumhuriyetin farklı açılardan ele alınmaya başladığı yıllar olacaktır. Daha çok hatırat yayınlarına bağlı olarak bu dönemler yeniden ele alınır. Bu yıllar aynı zamanda çok partili rejim öncesinde gün ışığına çıkmayan muhalefetin boy gösterdiği yıllardır. Tarih bu anlamda bir sığınaktır. Özellikle Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* dergisiyle Tanzimat karşıtı bakış açısı, zamanla İttihat ve Terakki ve Cumhuriyet karşıtı bir bakışın yerleşeceği yeni paradigmanın doğuşunu işaret etmektedir. Burada oluşan bakış açısı sonraki yıllarda hızla yaygınlaşarak günümüze kadar uzanan tartışmaların temelli olmuştur. Cumhuriyet tarihinin resmi söylemine karşı üretilen paradigma, güçlü resmi tarih söylemi ve bunun popüler kullanım alanları karşısında ilk dönemlerde ancak dar bir çevrede etkili olurken ürünleri de buna göre olmuştur. Cumhuriyet tarihi üzerine yazanlara cazip gelen konulardan biri de suikastlerdir. Yakın tarihin çoğu ölümle sonuçlanan suikastlerine aşina olan popüler tarihçiler siyasi cinayetleri ve Atatürk'e yapılan suikast hazırlıklarını da yeniden gündeme getirirler.[931]Popüler tarihçilerin Cumhuriyet dönemi çalışmalarında grafikte görülen yüzdelik dilimin az çıkmasında, ele alınan dönemin kısa bir zaman olması etkili olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarını ele alan yazılanların bir çoğunun kırklı yılların sonuna doğru yazılmaya başlaması yazı ve işlenilen konu sayısını sınırlı olmasının sebeplerindendir.

---

[929] Haber, "İstiklal Harbinde İlk Kurşunu Atan Ödemiş," *Akşam*, 30 Ağustos 1936; Taha Toros, "Adana'nın Kurtuluşu", *Yedigün*, sayı 148, 8 İkinci Kanun 1936, s.13.

[930] Enver Behnan Şapolyo, *İstiklal Savaşı Edebiyatı Tarihi*, Ak Yayınları 1968.

[931] Feridun Kandemir, *İzmir Suikasti'nin İçyüzü*, İstanbul 1955, *Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cinayetler*, İstanbul 1955, *Atatürk'e İzmir Suikastinden Ayrı 11 Suikast*, İstanbul 1955.

IV. 2.3. Genel Türk Tarihi:Tarih Orta Asya'da Başlar

Genel Türk Tarihi üst konu başlığı, diğer başlıklar gibi Türk akademik tarih çevrelerince kabul görmüş bir adlandırmadır. Bununla daha çok Türkiye ve Osmanlı Tarihi dışında kalan Türk tarihi kastedilmekte ve zaman konusunda geçmişle bugün arasında oldukça esneklik sunmaktadır. Genel Türk tarihinde yazılı malzeme ve kurulan akrabalık bağı anlamında Selçuklu öncesi dönemlere gidilmesi akademik tarih açısından olduğu gibi bunun doğal sonucu olarak popüler tarihçiler açısından da oldukça sıkıntılı olmuştur. Grafikte görüleceği üzere genel Türk Tarihi başlığındaki konular Osmanlı ve Cumhuriyet Tarihiyle kıyaslanamayacak kadar zayıftır.[932] Türkiye dışı Türk tarihi çalışmalarındaki zaafiyet eski ve yeni dönem fark etmeden bütün dönemler ve coğrafyalar için geçerli olmuştur. Akademik tarih çalışmalarının da oldukça sınırlı olduğu bu sahayla ilgili popüler tarihçiler ancak muhayyel yapıların izlerini sürebilirlerdi. Genel Türk tarihi başlığı altındaki yazılar daha çok Anadolu Türkleri dışında kalan Türk tarihini içerir. Selçuklu tarihi üzerine fazla yazı olmaması onu da bu kategoride ele almamızın sebeplerindendir. Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'si tarihi dışında kalan Türk tarihi bu sınırlar içerisindedir, Yirminci yüzyıldaki Kazan Tatarlarının macerası da Avrupa Hunları da bu genel bakış içerisindedir. Hatta Moğol olmasına rağmen Cengiz Han'ın Türk popüler tarihinde ayrı bir yeri vardır. Türk tarihinin Anadolu dışındaki alanlarına ilgi daha öncede zikredildiği gibi on dokuzncu yüzyılın ikinci yarısından sonra başlamıştır. Bu durum II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki dönemde artan ölçüde değişti. Necip Asım Zeki Velidi gibi yazarlardan sonra Türk tarihinin Oğuzlardan, Hunlara kadar bir çok sahasıyla ilgili popüler yazıları olan Hüseyin Namık Orkun bu türün önemli bir isimleri olurken eserleriyle Orta Asyalı geçmiş fikrini popülerleştirmişlerdir.

Orta Asya'ya dayandırılan geçmiş konusu, ilk olarak Timur sonrası Osmanlı tarihçileri tarafından işlenmişti. Tanzimat sonrasında Süleyman Hüsnü Paşa'nın yazdığı *Tarih-i Alem* adlı eserde Orta Asya geçmişi üzerinde duruyordu, ama Orta Asya'ya olan ilgi

[932] Grafik 1-2

hiçbir zaman Türk Tarih Tezinde ileri sürüleceği gibi tarihin Orta Asya'da başladığı anlamına gelmemişti. Sadece Türk tarihinin başlangıç noktası Orta Asya'ydı. Bunun belirgin olarak vurgulanması da 19.yüzyılın ikinci yarısından sonra olmuştu. 19.yüzyıl sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında Türkoloji'nin gelişimiyle paralel bir ilgi alanı olarak devam etti. II.Meşrutiyet sonrası Türkçülüğün yükselişi "Orta Asya" ve "Türk" arasındaki ilişkiyi "Turan" idealiyle formüle ediliyordu. Bu ideale göre Türkiye dışında da Türklerin geniş bir coğrafyada yerleşimi vardı. Bunlarla siyasal ve kültürel bağların kurulması için Türk Ocakları benzeri dernekler kuruldu. Bu ocağın yayın organı popüler yazılarıyla Orta Asya'yla olan irtibatın temellerini sağlamlaştırmıştı. Daha önce Paris'te Türklerin tarihinden bahseden Leon Cahun'un etkisi bu yıllarda daha net görüldü. Çünkü Necip Asım'ın Cahun'dan yaptığı *Türk Tarihi* [933]çevirisinden sonra, Cahun'un daha popüler olacak bir eseri Türkçülüğün zirveye çıkacağı bir zamanda çevrildi. Bu daha önce de bahsi geçen *Gök Bayrak* ve *Gök Sancak* adlarıyla iki ayrı çevirisi olan tarihi romandı. Bu eserler Cengiz Han'ile Türkler arasında sonradan daha belirgin şekliyle kurulacak irtibatın popülerleşmesini sağladılar. [934]

Cumhuriyet sonrasında tarihi yazımına ilginin belirgin bir şekilde yükseldiği yıllarda da genel Türk tarihine ilgini arttığı ve bu ilginin aynı zamanda romantik bir ilgi olduğu görülmektedir. Bilgi birikiminin henüz yeterince olmamasında kaynaklanan problemler popüler tarihçiyi edebiyatla buluştuğu çizgiye oradan da kahramanlara yöneltirken, konular kahramanlar üzerinden ele alınmıştır. Bu tür çalışmlarad Bozkır imparatorluklarından geriye kalanla ilgili genel olarak rastlanılan bir durumdur. Mesela Attila, romandan biyografiye ve makaleye kadar bir çok yazıda bütün yönleriyle ortadadır, ama Dengizek ve Balamir'in ya da Rua'nın isimlerinin önemi Attila çevresinde olmalarındandır. Bu bir anlamda tarihsel gerçekliğe de uygun düşen kurgu gibidir. Avrupa Hunları kavramı geniş kapsamlı bir intiba uyandırsa bile Attila'nın hükümdarlığı dönemi olayların akışı üzerinde etkiliği olduğundan dönemin tarihçilerinin ve diğer şahitlerinin dikkatini çektiği gibi, modern araştırmacılar ve

---

[933] L.Cahun, *Türk Tarihi*, Çeviren.Necib Asım, C. 1 İstanbul 1316 , 2.cilt 1318.

[934] L.Cahun, *Gök Sancak*...; Ayrıca Necip Asım'ın hazırladığı *Türk Tarih-i Umumisi*, İstanbul 1325; Zeki Velidi'nin *Türk ve Tatar Tarihi* adlı eseride Resimli Kitap mecmuasında tefrika ediliyordu. Haziran 1329. Togan'ın bu eseri 1914 yılında Kazan'da kitap halinde basılmıştır. Ahmet Zeki Velidi, *Türk ve Tatar Tarihi*, Kazan 1330.

popüler tarihçilerin de dikkatini çeker.[935] Yine "Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi" şeklinde ifade edilen Tarih içerisinde, hem coğrafi hem de zamansal ifade anlamında büyüklük intibaı bırakırken, sadece Çin kaynaklarına dayalı bilgilerle Mete ve Teoman Hanlar şeklinde popülerleştirilen liderler üzerinden inşa edilen Hun tarihi popüler tarihin konusu olur.[936] Türk tarih tezinin etkisiyle yazılan kitaplardaysa tezin ana malzemesi kullanıldığından kurguda sıkıntı çekilmez. Bu kurgulardan birine göre büyük Türk denizi tamamen kurumuş ve yerini bir takım göllere bırakmış durumda olduğu zamanlardaAnayurtta kalan Türkler Orta Asyada muhtelif zamanlarda ve muhtelif isimlerde devletler kurmuşlardı.Bunların tarihçe bilinen en eskisi Asya Türk Hun imparatorluğuydu. Çinliler bu Türk devletine "Hiyung-nu" adını vermişlerdi. [937] Başka bir yazar da eski Çin kaynaklarının "Huyungnu" olarak adlandırdıkları Türk Kavminin gerçekte "Koyunlular" olduğunu ve bu devletin sınırlarının Mete (Oğuzhan) tarafından genişletilerek kurulduğunu yazıyordu.[938] Görüleceği üzere popüler yazımda zirvedeki liderler öne çıkar; Mete, Attila, Alparslan, Cengiz, Timur kurdukları imparatorlukların önündedirler. Tarih içinde genellikle Mete' den Atatürk'e kadar gelen bir çizgi çekilir ve Türk tarihi bu çizgide sürekliliği sürdüren, kesintisiz olarak birbiriyle bağlı bir süreç olarak gösterilir.[939]

Orta Asya Türk tarihiyle ilgili bakış açısının oluşmasında Şemseddin Günaltay, Rıza Nur gibi Türk tarihini mufassal şekilde yazan yazarların katkısı yirmili yılların başında görülmüştür.[940] Bundan sonraki süreçte Türk tarih tezi ortaya çıkmış ve çalışmaların üzerinde etkili olmuştur. 1940'lı yıllarda Anadoluculuk akımının canlanmasıyla sonraki dönemlerde Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde belirgin şekilde görüleceği üzere Genel

---

[935] Attila'yla ilgili yazı ve kitaplar için bkz., Çağatay Uluçay, Yenilmez Kuvvet Attila, *Yeni Tarih Dünyası,* 1954, Ahmet Refik, "Attila", *Cumhuriyet,* 1928; Yücel dergisinde Haydar Tolun, Alman Edebiyat ve Felsefesinde Türk Tesirleri adlı makalede Attila ve İbni Sina'nın etkilerini anlatılıyor, *Yücel* Nisan 1937, Hüseyin Namık Orkun, Attila'nın Definesine Dair, *Yücel,* Nisan 1938, Hüseyin Namık Orkun, Attila ve Sarayı, *Resimli Tarih*, 1950.

[936] Behçet Akın, "Moa-tun (Bagatur Yabgu)", *Resimli Tarih*, 1952; Anber Reisoğlu, "Oğuz Han'ın Aşkı" *Tarih Hazinesi*, 1951.

[937] Reşat Ekrem, *Attila ve Hunlar*, s. 6

[938] Türk Tarihi ve Banileri,; Türk Dünyası ve Büyük Türk Devletleri, s. 68.

[939]

[940] Rıza Nur, *Türk Tarihi 1-12*, Maarif Vekaleti Neşriyatı, 1924-1926; Şemseddin Günaltay, *Mufassal Türk Tarihi, I-V*, 1922-1924.

Türk Tarihinde özellikle Selçuklu dönemi çalışmalarında dikkat çekici bir artış olur.[941] Yukarıdaki bilgilirden anlaşılacağı üzere daha çok Türkçü kimliğiyle tanınan yazarların ürünlerinde ortaya çıkan genel Türk tarihi ilgisi otuzlu yıllarda eserlerini vermeye başlayan Nihal Atsız'ın edebi eserlerinde yoğunlaşır. Daha önce Osmanlı tarihi üzerine araştırmalar yapan Nihal Atsızın romanları ve makalelerinin çoğunluğu Asya'ya uzanır. Genel Türk tarihi üzerine kavramsallaştırmanın temelleri Türkçü fikirlerin etkisiyle olacaktır. Türkçü-Turancı fikirlerin 1940'lı yıllarda yeniden yükselişe geçişi genel Türk Tarihi çalışmalarına bir ivme kazandırır. *Tanrıdağ*, *Orkun*, *Türklük* gibi bir çok Türkçü dergi genel Türk Tarihine olan ilginin gelişmesine katkıda bulunurlar.

IV.2.4. Dinler Tarihi

Bu başlık altında bütün dinler ve bunlara bağlı mezhep, inanç ve tarikatlarla ilgili yazılar değerlendirildi. Mesela Bektaşilik, Mevlevilik gibi tarikatlarla ilgili yazılarda burada ele alındı. Alt kategorilerde kullanılan İslâm tarihi daha çok Türklerin dışındaki Müslümanlar üzerine olan yazılarda kullanıldı. Bu başlık altında ele alınan konular grafikte görüldüğü üzere pek fazla yer tutmaz.[942]

Dinler tarihi başlığı altında genel olarak dinler tarihiyle ilgili konularda da dünya tarihinde olduğu gibi özgün nitelik bulunmaz. Bu bölümün konular daha çok İslâm tarihi alt kategorisinden oluşmaktadır ve yazıların çoğunluğunda bunun izleri vardır. Bunların arasında Hazreti Muhammet'in hayatı önemli yer tutarken, diğer Peygamberler arasından Süleyman dikkat çeker. Daha çok semavi dinlerin ortak kahramanı olan Süleyman Peygamberin Saba Melikesi Belkıs'la olan hikayesi konu edilir. Haccac ismi olumsuz bir karekteri çağrıştırmış olmasına rağmen İslâm tarihinde ilgi duyulan konulardan olmuştur. Battal Gazi, Eba Müslim gibi İslâm kahramanları Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de halk arasında okunan eserlerin kahramanı olarak dikkate çekerler. Dinler tarihi içinde değerlendirdiğimiz tarikatlarla ilgili yazılar, diğerlerine nispetle daha fazla özgünlük taşırlar. Özellikle, Mevlevilik

---

[941] Mesela Ali Kadri Anıt adlı bir yazar Türk tarihini şu şekilde dönemlere ayırmıştır; Oğuzlar, Selçukiler, Osmanlılar, Atatürkler.Yazar Oğuzlar bölümünde MÖ. 150 yılını başlangıç gösteren ve Mete ve Oğuz Han'ı birleştiren bir tespitte bulunur. Atatürk'ler dönemindeyse Cumhuriyet tarihini ele alır. Atatürk ve İsmet İnönü bu bölümde işlenir. Ali Kadri Anıt, *Türk Tarihi ve Banileri*, İstanbul 1950.

[942] Ek- *Grafik 1, 2*

Bektaşilik, Kızılbaşlık ilgi duyulan konulardır ve bu konularla ilgili yazılan yazılarda sözlü tarihin izlerine ve hatıratların bilgisine rastlanmaktadır.

IV.2.5. Diğer Konular

"Sanat Tarihi, Bilim Tarihi, Tıp Tarihi, Spor Tarihi, Hukuk Tarihi, Tarihçilik, Edebiyat" gibi konular arasında sanat tarihi haricindekilerin diğerlerine oranla pek fazla yer tutmadığı görülecektir. Bunun için burada "Diğer Konular" başlığı altında değerlendirildi. Genel olarak bakıldığı zaman belirli bir yüzdeye ulaşırlar.Burada birbiriyle çok alakalı olmayan konuların bir arada sınıflandırılmasının sebebi, bazı türlerin ele alınmış olmasına rağmen kayda değer yazılarının olmamasından kaynaklanmıştır. Bunların arasında sanat tarihi üzerine olanlar daha fazla yer tutar. Popüler yayınlar içerisinde sanat tarihiyle ilgili olanlar daha çok Osmanlı sanatı ve mimari eserleriyle ilgilidir ve diğerlerine göre bunlar daha fazla ilgi duyulan alan olarak karşımıza çıkar. Popüler eserlerdeki sanat tarihiyle ilgili verilen bilgi ve tesiptler bu tür eserlerin tanınmasına ve haklarındaki eskiye bilgilerin oluşmasına katıda bulunmuşlardır. Halkevleri şubeleri tarafından yapılan gezilerde eserler tespit edilirken durumları hakkında bilgi verilmiştir. Özellikle İbrahim Hakkı Konya'lının diğer dergilerde yaptığı yayınlar dikkat çekicidir. Spor tarihi üzerine yazılanlarda Osmanlı dönemi ve güreş daha çok yer tutar. Edebiyat'la ilgili yazılar nisbeten çoktur. Ama bibliyografik veriye tarih dergilerinin sayfalarındaki tarihi fikralar alınmamıştır. Popüler tarihin ayrıca tarihi fikra edebiyatı şeklinde tanımlanabilecek türleri vardır.

Bu bölümde ele alınan konuların bir çoğu yayıncılık açısından fazla ürüne sahip değildir. Bunlar kendi sahalarının gelişmişliği oranında yazılı metinlerde yer almışlardır. Mesela bilim tarihi ve tıp tarihi gibi konuların dayandığı bilimlerin popüler bir alan bulmuş olması mümkün değildir. Bunlarla ilgili yazılanlar popüler tarihin üslubu dairesinde ifade edildiğinde cazip hale gelebilirler. Mesela "İlk doktor kim, İlk hastane nasıl kuruldu, büyük tıpçı, çiçek aşısında Türklerin rolü gibi konular işlenirken, bilim ve tıp tarihinde biyografi veya keşifler seçilir. Spor tarihininin kişiler üzerinden anlatımıyla bilim tarihinin kişiler üzerinden bir hayat hikayesi gibi anlatılması konuların basitleştirip anlaşılır hale getirmektedir.

IV.2. 6. Dünya Tarihi

I. Türk Tarih Kongresinde kabul edilen Türk Tarih tezi Türk tarihini dünya tarihiyle bütünleştirmişti. Dünya tarihinin başlangıç dönemleri aynı zamanda Türk tarihi demekti. Türk tarih tezi daha sonra etkisini yitirdi. Tarih tezinin dünya tarihine yaklaşımı bilimsellikten uzak olsa da özellikle ilkçağ dönemi dünya tarihi konuları üzerine dikkatleri çekmişti. Tez, önemini yitirmemiş olsaydı burada Dünya tarihi ve Türk tarihi birlikte ele alınacaktı. Türkiye'de dünya tarihi kavramı Osmanlı döneminde İslâm tarihinin ve Cumhuriyet döneminde de Türk tarihinin bir parçası olarak ele alındığı iki ayrı etkili düşüncenin izlerini taşır. Popüler tarihe bakıldığı zaman dünya tarihinin erken dönemlerine Türk Tarihi olarak bakılmasının birçok örneği görülebilir. Hatta bunun en önemli örneği Türk Tarih Kurumu'nun Dünya tarihi serisinden çıkardığı kitaplardır.[943]

Buradaysa Dünya tarihi kategorisine Türklerin dışında kalan milletlerin tarihlerine ait yazılar ele alınmıştır. Dünya tarihi üzerine yazılanlar grafikte görüldüğü üzere Osmanlı ve Cumhuriyet tarihi yazılarından sonra nicelik olarak üçüncü sırayı alır.[944] Dünya tarihinin içerdiği zaman ve coğrafya olarak genişliğine rağmen yazılanların diğer konulara nisbetle az olduğu görülmektedir. Bu durum dünya tarihine akademik çevrelerde gösterilen ilgisizliğin bir yansıması olarak görülebilir.[945] Bununla beraber araştırmaktan çok nakletmeyi tercih eden popüler tarihçilerin farklı donanımlar gerektiren, Sümerler gibi doğrudan ulaşılması zor konuları veya Fransa Tarihi gibi sahaları ele alırken orijinal kaynaklardan yararlanması mümkün olmamıştır. Osmanlı tarihiyle ilgili yeri geldiğinde orijinal kaynaklar kullanabilen popüler tarihçiler bunu dünya tarihi konusunda gösteremezler. Bu anlamda popüler tarihçiler belirgin bir

---

[943] *Türk Tarih Kurumu Yayınları Katoloğu,*

[944] Ek- *Grafik 1-2*

[945] Dünya tarihi kategorisine belirtildiği gibi bütün dünyayı kapsayan yazılar alındı. Yani Avrupa tarihi üzerine olan yazılarda buna dahildir. 1923-1950 yılları arasında Avrupa tarihiyle ilgili yayınlanan kitaplar konusunda Neslihan Ünal'ın makalesi yukarıda yapılan tespiti teyit etmektedir. Ünal, Avrupa tarihini doğu toplumları tarafından araştırılmadığını yazarken, Türkiye örneğinde de Avrupa tarihi üzerine çalışan akademisyen sayısının azlığına dikkat çeker. Neslihan Ünal, "Kemalist Cumhuriyet'in Avrupa Algılaması:Cumhuruyet'in İlk Yıllarında Yayınlanan Avrupa Tarihi Kitapları(1923-1950)", *Kebikeç*, 24/2007, s. 273

şekilde yerli özellik gösterirler.Gerçi Türkiye'deki akademik tarihçiliğin de popüler tarihçilikten farklı olmadığı bilinmektedir.

Genel dünya tarihi ve dünyanın diğer ülkeleri üzerine özgün eserler yazılamamasında Türk tarihçiliğinin mevcut birikiminin yetersizliği söz konusudur. Hızlı değişen dünyayla ilgili bilgilerin yazılması için bilinmesi gereken konular uzun süreli araştırmaları gerektirmektedir.II. Meşrutiyeti içeren Osmanlı döneminde, Osmanlı tarihini istenildiği gibi yazamamış Osmanlı tarih encümeninin bunu yapması mümkün değildir. Bu nedenle çalışmaların özgün olmasını beklemek de tutarlı değildir. Tarihi Osmani encümeninin kurumsal Osmanlı çalışmalarını Türklük ve medeniyeti eş anlamlı görüp medeniyet tarihçiliğine dönüştüren Tarih Tetkik Cemiyeti sonrasında Türk Tarih Kurumu da bunu yapamamıştır. Dünya tarihine Türk tarih tezi çerçevesinde yaklaşmayı seçen Türk Tarih Kurumunun bu konuda verdiği eserler ancak tez ve tezin uygulanması açısında özgündür. Batı merkezli dünya tarihi algılamasının yerine Türk merkezli dünya tarihi oturtulduğunda istifade edilen birikim batının ters yüz edilmiş birikiminden ibarettir. Bu yüzden sınırlar dışına taşacak bir yapıya sahip olamamıştır.[946]

Osmanlı döneminde de dünya tarihini kapsayan tarihler yazılıyordu. Klasik Osmanlı tarihçiliğinde dünya tarihi İslâm tarihçiliğinin öngördüğü şekilde Hazreti Adem'le başlayan ve peygamberler silsilesiyle devam edip, diğer İslâm devletlerine ve Osmanlı hanedanına gelen bir süreçti. Batı tarzı tarih yazımının Osmanlı tarihçiliğini etkilemeye başlamasıyla birlikte, özellikle 1850 sonrasında ortaya çıkan tarih yazılarında medeniyet tarihi çerçevesinde ve "tarihi umumi"lerle dünya tarihi Türk tarihçiliğinin gündemine girmiş, okullarda okutulmak üzere kitaplar yazılmıştı. Bu devir "tarihi umumiler" devriydi.[947] Böylece bunlarla genel tarih içerisinde milletlerin yerini anlaşılması sağlanacaktır. Yalnız Batılılar Doğulu milletlerinin tarihine karşı olumsuz ifadeler kullanmakta, içinde Türklerin de bulunduğu doğuluların tarihteki yerini

[946] "Türkiye'de tarih alanında yürütülen çalışmalar ve faaliyetler açısından Avrupa Tarihi, sınırlı bir ilgiye tabidir. Bu ilgisizliğe neden olan bir çok etken mevcuttur. Türkiye'de tarihçilik

[947] Bu konuda bk. Seyfettin Özege, *Eski Harflerle Basılmış Eserler Katoloğu*, İstanbul 1973.

küçümsemektedirler. Bu bakış açısı Türk tarih tezinin ileriye sürülmesinde temel nedenlerden olacaktır.[948]

Dünya tarihçiliğinde Süleyman Hüsnü Paşa'nın *Tarih-i alem* adlı eseri Osmanlı tarih yazımında yeni bir bakışı yansıtır. Türkleri millet olarak ayrı bir bölümde işlemesi bu tür eserler için özgün sayılabilir. Süleyman Hüsnü Paşa dışında Ahmet Mithat, Mizancı Murat, Ahmet Refik gibi son dönem Osmanlı tarihinin tanınmış yazarları da dünya tarihi konulu eserler yazmışlardır. Bunların en kapsamlısı olan Ahmet Refik'in II. Meşrutiyet sonrasında yayınlanan altı ciltlik *Büyük Tarih-i Umumi* adlı eseridir. Bu kitap Babıali'nin Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan yayıncılarından Tüccarzade Hilmi tarafından özenle basılmıştır.[949] Görünürde tercüme eser değil, teliftir ve dönemin usta bir kalemi tarafından yazılmıştır. Cumhuriyet devrinin erken ve geç dönemlerinde tarih tezi doğrultusundaki ders kitaplarını saymazsak Ahmet Refik'in genel dünya tarihini ele alan eseri türünde bir çalışma bulunmaz, ama Atatürk döneminde, sonradan *Türk Tarihinin Ana Hatları* kitabına isim olarak ilham kaynağı olan bir kitabın çevirisi yapılır. Wels'in *Cihan Tarihinin Ana Hatları* adlı bu kitab Atatürk'ün özel ilgisiyle beş cilt olarak Türkçe'ye tercüme edilmiştir. [950]

Otuzlu yıllarda müstakil medeniyet tarihleri ya da dünya tarihi adlı eserler yerine Türk tarihiyle dünya tarihinin birlikteliği söz konusu oldu. Bunun izleri çok sonraya hatta günümüzde de tartışılan yazılan bir ilgi alanı oldu. Tarih tezi dünya tarihini Türk tarihinin kapsam alanından ibaret görüyordu. Medeniyet ve Türk kavramı birlikte telakki edilirken medeniyetin doğuşunda Türklerin rolü üzerinde duruldu. Tarih ders kitapları başta olmak üzere popüler yayınlarda, romandan, hikayeye kadar bu yansıdı.[951] İlkçağ tarihi ve ilkçağ medeniyetleri Sümerler, Hititler ilgi kaynağı oldu. Arkeoloji çalışmalarına hız verilmiş olmasının bu konuların yaygınlaşmasında materyal bulma anlamında etkisi olmuştur. Hedefini muasır medeniyet olarak gösteren yeni rejim eski medeniyetlerle özel olarak ilgilenmiş olması bu geleceğe dönük hedeflerinde tarihin

---

948

949 Bkz. *Büyük Tarihi Umumi*, c. 1, Kitaphane-i İslâm ve Askeri, 2. Baskı, İstanbul 1328.

950 Wells, *a.g.e*

951 Kemal Bilbaşar, *Medeniyetin Doğuş ve Yayılışlarında Türklerin Rolleri*, İstanbul 1935. 56 sayfalık bu kitabın son cümleleri şöyle biter "Beşeriyet tarihi hakim bir tipin tedrisi yayılmasından ibarettir medeniyet ise o ırkın öz çekirdeğini teşkil eden Türklerin omuzlarında yükselen bir abidedir."

kullanımıyla ilgiliydi. Bu dönem bir bakıma akademik tarihçiliğin de popülerleştiği bir zaman oldu.[952]

Zamanla popüler tarihçiliğin dünya tarihi çerçevesinde ele aldığı konular, daha basit malzemelerle işlendi. İleri sürülen tezleri ispat edebilmenin zorluğuyla uğraşmaktan ziyade ispat edildiği iddia edilen tezleri ya da daha basit dönemin şartlarına uygun magazinle tüketilebilecek konularla ilgilendiler. Zaten yazım alanları uzun bir süre magazin ve aktüel süreli yayınlar olmuştu. Burada servis yapılan tarih bilgisine de yaşayan izler bulmak gerekiyordu. Mesela yazarlar ve okurlar için ilginç olan bir ülkenin "meşhur güzeli, meşhur hükümdarı, meşhur aşklar" gibi daha çok ilginç olaylarla beslenmiş enteresan karakterlere dayalıydı.[953] Uluslararası ilişkiler ve yabancı devletlerse daha çok Osmanlıyla olan diplomatik ilişkileri çerçevesinde ele alınmıştır.Akademik tarih çevrelerinde de etkili olan benzer yapı, ciddi bir külliyat oluşturmamıştır.[954] Dünya tarihi çerçevesinde en zengin külliyat tarih kurumunun yayınlarında ve Kanaat Kitaphanesinin tercümeleriyle öne çıkmıştır. Bu seriden İngiltere, Almanya, İspanya gibi ülkelere dair tarihler yayınlanmıştır.[955] Özgün araştırmaların olmaması dünya tarihi genellemesiyle ortaya koyduğumuz çerçevenin içinde kalan diğer devletlerin tarihini inceleyebilecek gelişmelere yol açmamıştır. Hatta Osmanlı idaresinde yaşamış olan ülkelerin tarihine dair çalışmalar da gelişmemiş ya da sonraki dönemlerde de pek değişmeyecek şekliyle sadece Osmanlı arşivi bünyesinde kalmıştır. Bu durum bir bakıma uluslar arası ilişkilerle ilgili yayınlara benzerlik gösterir; çalışmaların çerçevesinde merkez Türkiye, kaynaklarsa Türkçe kaynaklar ve Türk arşivleridir.

Popüler tarihçiliğin, dünya tarihine yönelik yaklaşımında, yerli tarih konusundaki sınırsız alanları ve ufuk açıcı soruları olmamıdığı gibi, üstelik tercümenin sunduğu imkânlar kullanılmıştır. Eski Çağ tarihinde sahibi çağdaş dünyada tam olarak bulunamayan medeniyetler Türk tarihçiliğinin dikkatini çekmiştir. Artık antik birer

---

[952] Bu ikinci bölümde işlenmişti.
[953] Bkz. Ek- *Bibliyografik veri*
[954] Mesela bkz. Ahmet Refik, *Türkler ve Büyük Petro*, İstanbul 1932; *Türkler ve Kraliçe Elizabeth*, İstanbul 1932
[955] Kanaat Kitabevi'nin Ankara Kütüphanesi Tarih serisinden bastığı kitaplar için bkz. On Yıllık Neşriyat Sergisi Kitap Fihristi, a.g.e

yığın olmanın ötesinde çağdaş dünyada arkeologların ve turistlerin ilgisinin dışında pek etkisi kalmamış olan medeniyetlere "sahiplenme" anlamında ilgi gösterilmiştir. Otuzlu yıllardan bakıldığında medeniyet kavramının yaklaşık yüzyıldır varolan etkileyici büyüsü, medeniyetler hakkında bilgiyi araştırma inceleme yerine daha çok popüler yönleriyle ya da tercümeler vasıtasıyla ortaya koyulmasının nedenlerinden olmuştur. Medeniyetin büyüleyici yapısı, eski medeniyetlerle kurulan bir akrabalık ilişkisine dönüşmüş ve medeniyet kavramı sürekli öne çıkarılan bir vurgu olmuştur. Eski medeniyetlerle kurulan akrabalık, gerçekte yaşayan tek medeniyet olan batıyla özdeşleşen muasır medeniyete işaret ediyordu. Geçmiş medeniyetlerin sahibi bir millet olarak, muasır medeniyete bütün yönleriyle ulaşabilmek yeni Türkiye Cumhuriyetinin en önemli hedefi oldu.

Dünya tarihçiliğinin gelişme göstermesinde Türk tarihinin dünya tarihi içinde ele alınması yerine, dünya tarihinin Türk tarihine katkısıyla ele alınmış olması etkili olmuştur.Mesela Avrupa Hunları hakkında tercüme ağırlıklı ya da Attila üzerinden yazılan romanlar olmak üzere yayın yapılmıştır, ama Avrupa Hunlarıyla komşu olan Cermenler merak edilmemiştir. Aynı şekilde Bizans tarihi Dünya tarihinin diğer safhalarına nazaran işlenilen konular arasındadır. Zaman zaman müstakil yazılarla ele alınsa da yazıların çoğunluğunda Osmanlıyla ilişkileriyle gündeme gelmişler ve tarihi romanlarda Bizanslılar entrikalarla dolu bir hayatın içinde olarak gösterilmişlerdir. [956]

İlkçağ tarihi dünya tarihiyle ilgili olarak en çok işlenilen dönemdi. Otuzlu yıllara damgasını vuran şekliyle Eski Mısır, Hititler ve Sumerlerle Türklerin ortak noktası rahatlıkla bulunabiliyordu. Tarihin meşhur kadınları ve meşhur adamları, yani Kleopetra, Büyük İskender, Napolyon ve Katerina en az Fransız ihtilali kadar ilgi çekiciydi. Zehirler, Piyango ve piyangocular, yılbaşı gibi bütün dünyada yaşanan gündelik hayatın alışılagelmiş unsurları da popüler tarihçilerin konuları arasındaydı.[957]

---

[956] Bkz. Abdullah Ziya Kozanoğlu, *Battal Gazi*; Herkül Milas, *Türk Yunan Romanlarında Öteki ve Kimlik*, İstanbul 2005.

[957] M. Raif Ogan, "Yılbaşında Bir Gece", *Yeni Sabah*, 27 Nisan 1945; Ahmet Rasim, "Eski İstanbul Karnavalları ve Yılbaşı", *Resimli Tarih*, 1952.

IV. 3. POPÜLER TARİHİN ÖZEL İLGİ ALANLARI

Yukarıda bahsedilen konular Popüler tarihçilerin genel hatlarıyla ilgilendiği alanlardı ve bunlar popüler tarihçilerin yazdığı üst konulardı. Popüler tarihçilerin bu üst konular içinde daha yoğun şekilde ilgi gösterdiği alt konular arasında Osmanlı padişahları önemli yer tutuyordu. Kadınlar ve gündelik hayatla ifade edebileceğimiz konularda popüler tarihçilerin özel olarak ilgilendikleri alanlardı. Bu yönüyle akademik tarihçiliğin ilgilenemediği bir boşluğu dolduruyordu. Ayrıca kahramanlar popüler tarih anlatısının gelenekten moderne, destandan romana geçişinde değişmeyen unsurlarıydı. Kahramanlık daha çok destanî kahramanların olağanüstü güçlerini gösteren maceralarıyla özdeşleşir, ama savaşların başarılı komutanları da kahramanlar çizgisinde destanlaştırılır. Bu ilgide aktüel ve ideolojik beklentiler etkili rol oynar. Bu daha çok konu olacak padişahın seçiminde, kahramanların serüvenlerinde belirgin şekilde görülür. Aşağıda popüler tarihin özel ilgi alanları gösterilirken popüler tarihin asıl itici güçleri olan ideolojiler, akademik, çalışmalar ve aktüel olaylardan etkilenen bütün türlerinin görümü de ortaya çıkacaktır.

IV. 3. 1. Padişahlar

"Osmanlı"ifadesinin uyandırdığı intiba Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Meşrutiyet devrini de yaşamış nesil için artık geçmişteki gibi değildi. "Padişahım sen çok yaşa" tezahüratı tarih olmuştu. Osmanlı tebaası olarak doğdukları topraklarda ders kitaplarından törenlere, gazetelerden dedikodulara kadar birçok yerde karşılaştıkları padişah artık yoktu. Osmanlı tebaalığından Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçilmişti. Saltanat kimilerine göre Vahdettin ile birlikte bir gemiye binip gitmişti. Ardından hilafet müessesi kaldırılıp, halife Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından uzaklaştırıldı. Padişah ve halife bundan sonra ancak tarihi şahsiyetler olarak gündemde kalabilirken, öncelikle olumsuz taraflarıyla ele alındılar.[958] Osmanlı tarihine dair söylemi belirleyen Mustafa Kemal'di. Ona göre saltanat Türk halkını yüzyıllar boyu sömürmüştü.Bu kızgınlık ifadeleri taşıyan söylem, daha çok çöküş dönemi padişahlarına yönelikti. Artık yeni neslin gözünde padişahın bir gemiyle uzaklaşmış

958

biçimi vardı. Padişahları yeni yazılan tarihlere uyarlamada güçlük çekilmedi ve popüler tarihin en ilgi çekici konuları padişahlar etrafında şekillenmeye devam etti. [959]

Osmanlı son dönemlerine yakın yeniden keşfedilen Ertuğrul, Söğüt, Osman Gazi törenleri, padişahim sen çok yaşa seronimilerini modern ideolojik kalıplara sokmuştu. Bu dönemde padişah biyografileri ağır eleştirilerin henüz uzağındaydı. Yazılı metinlerde eksiksiz ünvanlarıyla saygı ifadeleriyle yazılıyorlardı. Abdülhamit idare ettiği dönem itibarıyla eleştirilirken şahsından ziyade dönemi üzerinden ifade ediliyordu, aşağılayıcı ifadeler daha çok dönemin bürokratları için kullanılırken, onun müstebit zalim ve kızıl sultanlığı üzerinde duruldu. Bilindiği gibi vakanüvisler padişahların dönemlerindeki olayları yazıyorlardı. Bunlar dışında doğrudan doğruya padişahların ismiyle yazılan *Selimname, Süleymanname* gibi eserler de geleneksel tarih yazımının örnekleriydi. Modern tarzda bir padişah üzerine yazılan geniş hacimli eser *Abdülhamid-i Sani ve Devri Saltanatı* adlı kitap oldu.[960] Abdülhamit ve onun saltanat devri popüler tarihçiliğin diğer padişahlara gösterilmeyen ilgisini gösteriyordu. Diğer padişahları doğrudan konu edinen yazılar daha sonra yaygınlaşacaktı. II. Meşrutiyet sonrası dönemde başlayan hatırat yayınlarının en ilgi çekici konusu Abdülhamit dönemi olurken, Abdülhamit ve dönemine olan ilgi uzun yıllar devam edecekti. Kanuni Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim, Fatih Sultan Mehmet, Yıldırım Beyazıd gibi padişahlar 1940'lı yıllardan itibaren tarihi romanlar ve popüler kitaplara konu oldular. Adı geçen padişahlarla benzer yanı olmayan Sultan İbrahim'in hayatıysa deli olduğu iddiası ve onun dönemindeki kadınları vasıtasıyla hem romanlar hem de diğer yazılarla her dönemde gündeme geldi. Yasaklarıyla IV. Murat, Lale devrinde görülen batılılaşmayla III. Ahmet gündemdeydi, ama Lale devri III. Ahmed'in önündeydi. Devir, sultanı kapsıyor, Damat İbrahim Paşa ve Patrona Halil gibi isimler dönemin padişahından daha fazla ilgi çekiyordu. Kanuni Sultan Süleyman'sa icraatının belirgin özelliğiyle devrine adını veriyordu. Aynı şekilde Fatih devri adlandırması, sultanın dönemini kapsayan kimliğiyle ilgiliyken, Nizam-ı Cedid dönemi III. Selim'i kapsar gibi duruyordu. Padişahların arasında I. Abdülhamit pek ilgi çekmiyordu. Kahraman arayanlar için Niğbolu önlerinde Yıldırım Bayezid, Müstebit arayanlar için II. Abdülhamit, hain

[959] Ek 6-7: Grafik 6, 7.
[960] Osman Nuri-Ahmet Refik, Abdülhamid-i Sani ve Devri Saltanatı Hayatı Siyasiyesi ve Hususiyesi I-III, İstanbul 1327. Bu eserin üçüncü cildi Ahmet Refik tarafından yazılmıştır.

arayanlar için Vahdettin popüler tarihin tabiatıyla uyum sağlar biçimde padişahlar arasından kolayca seçiliyorlardı, ama hiçbirisi Abdülhamit kadar iki cepheli tarih görüşü arasında kalmadı. "Müstebit Abdülhamit" fikri, 1940' lardan sonra gelişmeye başlayan "ulu hakan" paradigmasıyla sarsılmaya başlayacaktı. "milliyetçlik muhafazarlık, mukaddesatçılık" gibi kavramlarla ifade edilen siyasi ve toplumsal gelişmeyle desteklenen ulu hakan paradigması, kızıl sultan paradigmasından daha güçlü hale gelecektir.

IV.3. 2. Abdülhamit

20. Yüzyılın başında tahttan indirilen II. Abdülhamit, hem iktidarda olduğu hem de iktidardan indirildiği dönemde yerli ve yabancı yazarların ilgisini çekmiştir 21. Yüzyılın başlarında bu ilgi diğer padişahlarda görülmeyen bir ilgi olmaya devam etmektedir. Muhtemelen tahtan indirilişin yüzüncü yıldönümüne rastlayan 2009 yılında veya 2008 II.Meşrutiyet'in 100. yılında yeniden gündeme gelecektir. Tarihi popüler hale getiren süreçler arasında ilgi duyulan tarihsel olguların yıldönümlerinden daha önemlisi yüzyıllık dönümleridir. Bu anlamda böyle bir beklentinin olacağını kestirmek kehanet olarak düşünülmemelidir. İlgilenenleri tarafından genellikle tarihin çatışma alanı olarak görülmüş olan Abdülhamit dönemi üzerindeki tartışmalar popüler söylemde kızıl sultan-ulu hakan gibi sıfatlarlarla olurken, onun hükümdar olduğu dönem istibdat, iktidarı kaybettiği dönemse hürriyet olarak adlandırılmıştır.Bu çizgide uzun süre popüler tarihin ilgi çekici konuları arasında yer alan Abdülhamit ve dönemi, son zamanlarda akademik tarihçiliğin de ilgi alanına girmiştir.

Abdülhamit'in saltanatı, uzun bir dönem olarak hem imparatorluğun içinde hem de dünyada uluslararası hareketliliğin yoğun olduğu bir zamana denk gelmişti. Osmanlı saray çevresinde, yani iktidar çevresinde her dönem mevcut olan muhalif organizasyonların aksine özellikle Abdülaziz döneminde başlayan matbuatla kendisini ifade eden siyasal muhalefet hareketi bundan sonraki süreçlerde hep iktidara talip olan bir yapıda devam etmiştir. Güçlü sansüre rağmen basın gibi bir aracı kullanan bu muhalefet esasında Abdülhamit karşıtı söylemi oluşturan geleneğin sahibidirler. Bunun başlangıcını meşrutiyeti ilan eden Abdülhamit'in kısa süre sonra tekrar meclisi

feshetmesiyle başlayan döneme getirmek mümkündür. Meclisin feshinden sonraki dönem istipdat yılları olarak adlandırılırken Abdülhamit ve istibdat tartışmalarının yansıması sonraki yıllarda da devam etmiştir. Bu söylemi üreten Abdülhamit karşıtı yapılanma İttihat ve Terakki' iktidarı döneminde zirvesini buldu. Tahtan indirilen Abdülhamit ve onun döneminde görev almış bürokratlar hakaretlere uğruyordu. Abdülhamit ancak ölümüyle birlikte sonraki yıllara uzanacak bir savunmanın konusu oldu. Abdülhamit'le ilgili olumsuz söylem Meşrutiyet döneminde bütün ideolojik gruplar tarafından kabul edilmiştir. Bu söylemin oluşumunda meşrutiyet öncesi ve sonrası dönemi yaşamış kuşağın, matbuat dünyasının adı olacak olan Babıliyle doğrudan ilişkisi vardır. Bir çoğu Abdülhamid'in son dönemlerini yaşamış ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde de basın hayatında önemli rol almış kişilerdir. Bu kuşağın matbuat dünyasıyla ilişkili olmaları, Abdülhamit'le ilgili olumsuz kanaatin oluşmasındaki rollerini göstermektedir. Siyasal muhalefetin ve fikir hayatının doğrudan temsilcisi olan bu nesil ve bunlarla birlikte hareket eden bürokratlar bu söylemin sahipleridir. Muhalefetin Abdülhamit'in şahsına yönelik olarak oluşması, söylemin de onun şahsında bütünleşmesine ve bütün olumsuzlukların ona yüklenmesine neden olmuştur. Onun şahsının bu olumsuz, fakat etkili tarafı tersinden bakıldığı zaman olumlu olarak görülebilecek bütün işleri de onun yaptığına dair bir hüküm verilmesini kolaylaştırır. Mesela Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal'in şahsında bütünleşmiş bir olumluluklar örgüsü vardır, onun varlığı ideolojik söylemde tarihi sürecin dışına çıkar.

Görüleceği üzere Osmanlı-Türk toplumunda kişilerle ilgili oluşturulabilir olumlu ve olumsuzluklar zincirine siyasal ve toplumsal anlamda bir hazır bulunmuşluk vardır. Osmanlı döneminde hanedanla ilgili olumsuz bir söylem gözükmez. Saygı ifadeleri resmi söylemi biçimlendirir. İktidar ilişkilerinden kaynaklanan problemler hanedanın başka üyesinin getirilmiş olmasına sebep olsa bile aşağılayıcı ifadeler kullanılmaz. Tanzimat sonrasında oluşan örgütlü muhalefetin kaynağı sarayın dışında gelişir. Yeni bir zümre ortaya çıkmakta ve bu zümre matbuatın gücünü araç olarak kullanmaktadır. Kamuoyu oluşturabilen bu güç, daha çok okur yazar zümreler arasında etkili olabilecek

bir söylemin gelişimini sağlamıştır. Bu süreçte Abdülhamit'le olan çatışma kolaylıkla hafızalardan silinmemiştir. Eski nesiller için öncesi ve sonrasıyla meşrutiyet dönemini yaşanmışlığı, yeni neslinse öğreti olarak Abdülhamit'in istibdat hikayeleriyle büyüdüğü iki ayrı nesil vardır. Müstebit söylemiyle büyüyen nesil için geçmiş coşkulu bir şekilde olumsuzlaştırılırken, olumsuz Abdülhamit imajı yeni neslin hafızasına, çıkmayacak şekilde yerleşecektir. Devir eski devir değildir, okullar artmış yüksek öğretim rayına oturmaya başlamış cemiyetler kurulmuş basın alabildiğine çoğalmıştır. Cemiyete hakim olan bütün bu unsurlar Abdülhamit konusunda müstebit söyleminin savunucu ve yayıcısıdırlar.Bu birikim yeni nesil için Cumhuriyet dönemine girildiğinde unutulmamış ve buna topyekün hanedan karşıtlığı eklenmiştir. Yani Cumhuriyet dönemine gelindiğinde iki neslin Abdülhamit karşıtı söylemle yaşamışlığı vardı.

Cumhuriyetten sonra da, Abdülhamit üzerine oluşan istibdat ve müstebit kavramlarıyla beslenen söylem uzun süre tek taraflı olarak hakimiyetini korudu. Bu hakimiyetin kırılmasına yönelik bazı yayınlar Cumhuriyet'ten önce Abdülhamit'in ölümü üzerine yapılmıştır. Bunların Abdülhamit karşıtı söylemi hafiflettiği, hatta onu olumlayan söylemin temelleri olduğu söylenebilir. Bu yayınlar arasında Abdülhamit konusunda kendisine ait olduğu iddia edilen bir hatırat da bulunmaktadır. Bu hatıratın Abdülhamit lehine oluşan söylem üzerindeki etkisi etkisi yeni harflerle basıldığına daha fazla olacaktır. Bu hatıratın ilk olarak Süleyman Nazif tarafından hazırlanıp 1919 yılında *Utarit* mecmuasında tefrika daha sonra da kitap olarak basıldığı bilinmektedir. 1946 yılındaysa yeni harflerle yayınlanan bu hatırat hazırlayan tarafından yeni keşfedilmiş gibi takdim edilmiştir.[961] Hatıratın ilk olarak 1919 yılında yayınlanması ölümüyle igili olmalıdır.1946 yılında yapılan yayımıysa o yıllarda Abdülhamit üzerindeki olumsuz paradigmanın çözülmeye başlamasıyla ilgilidir.

Abdülhamit karşıtı söylemin, karşıtı söylem, 1943 yılında yayın hayatına giren *Büyük Doğu* mecmuasıyla doğrudan ilgilidir. Daha önce belirtildiği gibi bunun daha erken örnekleri Abdülhamit'in ölümünden hemen sonra ortaya çıkmıştır. Bu yazılarda bir hüzün okunmaktadır. Bunların en önemlisi Süleyman Nazif tarafından yazıldığı anlaşılan Abdülhamid'e dair yukarı da adı geçen hatırattır. Ayrıca Rıza Tevfik'in

[961] Ali Birinci, Bir Sultan Abdülhamid Müdafaanamesi, s 29

Abdülhamit dönemini arayan şiiri 1940 yıllar sonrasında Necip fazıl'ın büyük doğu hareketiyle sistemli bir şekle dönüşen Abdulhamit savunması ve ululamasında önemli kaynaklardandır. Cumhuriyet sonrasında İslâmcı düşünce Meşrutiyet İslâmcılığından Abdülhamit konusunda ayrılıyordu. II. Meşrutiyet dönemi bütün siyasal düşünce hareketleri istipdat konusunda birleşmişlerdi. Abdulhamit'in dönemi ve şahsı Cumhuriyetle birlikte genel olarak Osmanlı hanedanı aleyhindeki sistemli propagandanın etkisinde de kaldı. Otuzlu yıllar bu dönemin yeniden ele alındağı tefrikaları halinde yayınların yapıldığı bir zamandı. Ziya Şakir'in Abdülhamit'le ilgili kitaplarıyla birlikte, *Büyük Doğu*'da yapılan Abdülhamit savunmacılığı kırklı yıllarda yeniden Abdülhamit dönemine olan ilgiliyi canlandırmış ve tek taraflı olmaktan kurtarmıştır. Abdülhamit bundan sonraki dönemlerde sağcı siyasal düşüncenin tarihsel arka planında sağlam bir yere oturtulacaktır

Bu konuda sonuç olarak şunları söyleyebiliriz; Abdülhamit tartışmalarında tarihi gerçekliğin üzerine çıkılarak söylemin etkisinde kalınmıştır. Esas olarak üzerinde durulması gereken Abdülhamit karşıtı söylemin icadı ve buna karşı oluşan söylemin icadının tarih içinde oluşum süreci ve nedenleri olmalıdır. Ayrıca bu söylemin icadı ve karşıtı söylemin icadının gelişimi Abdülhamit dönemiyle ilgili yapılan analizlerde dikkat edilmesi gereken bir husus olmalıdır.

IV.3.3. Yeniden fethedilen İstanbul

Akademik ve popüler tarihçiliğin ilgi odağı olma konusunda II.Abdülhamit'le Fatih Sultan Mehmet ayrı bir yere sahiptir. Abdülhamit ilgisi genellikle yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere tartışmalı olurken, Fatih konusunda tartışmaya pek rastlanmaz.1950' li yılların tarih yayınlarına bakıldığı zaman hem akademik hem de popüler tarihçiliğin ilgi alanında bir buluşmanın olduğu görülecektir. Bu durum her iki tarihçilik için yoğun bir temastır. Fatih ve fetih'e olan ilgi bir bakıma araştırmaların önünü açmıştır. Özellikle fetih kutlaması çerçevesinde gelişen oluşumlar zirveye ulaşmış, sonraki yıllarda da Fatih ve fetih, tiyatrodan sinemaya, romana, üniversiteden gazetelere kadar her yerde ilgi odağı olurken, bu ilginin ürünlerine hala rastlanmaktadır. Fetih ve Fatih olgusu etrafında gelişen tarih yazımında fetih kutlamasının önemli bir

yeri olduğu belirtilmişti. Kutlamalar bir yandan fetih olgusunu tarihi bilinç oluşturma yönünde pekiştirirken, bir yandan da fetih çerçevesinde tarih yazımını yeniden üretilmesinde etkili olmuştur. Osmanlı tarihinin yeniden keşfi daha önceki yıllara dayanan Osmanlıcılıkla paralel gider durumdur. Osmanlı son döneminde Sögüt, Ertuğurul Gazi, Fatih, Fetih gibi Osmanlı tarihinin önemli şahsiyetleri ve dönüm noktaları yeni baştan keşfedilmiştir. Bunlarla paralel şekilde Ahmet Refik'in Osmanlı tarihi konulu yazıları II. Meşrutiyet sonrası yılların ürünüdür ve Osmanlı merkezli tarih bilincinin oluşmasında önemli katkısı olmuştur. Fetih olgusu tarihi popülerleştiren ve popüler tarihi yükselten olgular arasında en dikkat çekici olanıdır. Bu dikkat çekiciliği sonraki yıllarda daha belirgin olacak bütün Osmanlı tarihinin önüne geçen bir ilgiyle karşılancaktır. Fetih olgusunu toplumsallaştıran ve siyasallaştıran, fetih kutlamaları olmuştur. İlk olarak Birinci Dünya savaşı yıllarında görülmeye başlayan İstanbul'un fethi kutlaması Hobsbawm'ın geleneğin icadı kavramıyla örtüşmektedir.[962] Gelenek icad edilmiş ve kolektif bilincin oluşmasında kullanılmıştır, fakat bu geleneğin önü bir süre sonra kesilmiştir. Fetih kutlaması geleneksel olarak her yıl sürdürülürken İstanbul'un işgali sonrasında törenle kutlanması yasaklanmış ve fethin 500.yıldönümü kutlamalarının dile getirilmeye başlandığı 1940'ların ilk yıllarına kadar pek önemsenmemiştir.[963] Kırklı yılların gazeteleri her 29 Mayıs gününü fetih haberleriyle vermeye başlamışlardı. Bu durum beş yüzüncü yıla doğru sürekli artan bir ilgiyle devam eder.[964] Kutlamaların hazırlığı resmi ve sivil dernekler tarafından yapılır. İlk kutlamalarda Fatih'in mezarında anma ve konuşmalar yapılır.[965] 1953 ise kutlamaların toplumsal ve siyasal boyutu anlamında önemlidir. Bu yıllarda fetih sadece popüler tarihin ilgisini çekmez, akademik tarihte de fatih ve fetih ilgisi kendisini gösterir. Fetih cemiyeti tarafından yapılan yayınlar dönemin kitap teknolojisine göre iyi baskıyı tercih

---

[962] Fetih kutlamasının görüntüleri için bkz. *Donanma Mecmuası*, 17 Hazirin 1915, Sayı; 50:100 " İstanbul'un 462. sene-i devriyesi münasebetiyle: Mayısın 29 .Cuma günü istanbul'un sene-i fethiyesini teyit ettik. O gün İstanbul kaldırımlarında bir hiss-i fatihane ile yürüdük..." a.g.yer. 791.sayfa. Fetih ve Fatih adlı yazı.

[963] 12 Haziran 1335 tarihli *İkdam* gazetesinde yayınlanan bir haberde "İstanbul'un fethi merasim-i mutadından sarf-ı nazar edildi" şeklinde yazıyordu. Aynı habere here göre sadece dini merasim yapılacağı ihtifalden vazgeçileceği belirtiliyordu. *İkdam*, sayı; 8025.

[964] 31 Mayıs 1942 tarihli akşam gazetesinini haberine göre İstanbul Vali ve Belediye başkanı Lütfi Kırdar fethin 500.yıldönümüyle ilgili olarak bir dizi imar faliyeti yapılacağını, bu faaliyetler arasında Fatih'in heykelinin de dikileceğinden bahsediyordu.; 26 Ocak 1946, M.Ragip Esatlı bu konuda yazmıştır.

[965] 29 Mayıs 1949 tarihinde Türk Kültür Ocağı tarafından Fatih camii avlusunda tören yapılacağına dair bilgi 10 Mayıs 1949 tarihli *Yeni Sabah* gazetesinde verilmektedir. Aynı gazetenin 30 Mayıs tarihli nüshasında yapılan törenin görüntüleri verilmiştir. Bu törende konuşmacı Faruk Kadri Timurtaş'tır.

ederek Fatih'e verilen öneme dikkat çekilir. Bu enstitü Fatih ve Fetih ve İstanbul Enstitüsü dergilerini yayınlamıştır. Akademik Osmanlı tarihçiliğin günümüzdeki önemli ismi Halil İnalcık, *Fatih Tetkikleri* adlı kitabını o yıllarda yazmıştır. Gazeteler 29 Mayıs 1953 yılında özel sayfalarla çıkmış ve ayrıca özel ilaveler vermişlerdir. Bunlarla birlikte sinema filmi de çevrilmiştir. Fatih ve fetih kutlamalarının o günden sonra da devam ettiği ve günümüze kadar gelen çizgide resmi kurumlardan ziyade ideolojik anlamda bir ilgiye mazhar olduğu görülmektedir. Fatih'in istanbul'a girişi, gemilerin kızaklarla çekilişi, Akşemseddin ve hepsinden önemlisi üç hilalli bayrağı surlara dikmeye çalışan Ulubatlı Hasan fethin halk arasında Fatih' ten daha çok sembolü haline gelmiştir. Fatih isminin yaygınlaşmasında bu popülerliğin önemli bir tarafı vardır. Fatih ve İstanbul'un fethi üzerine yazılmış tefrikaların çokluğu da görülür.

IV.3.4. Popüler Tarihte Kadın

Kadınların Popüler tarih yazımında gördükleri ilgi akademik tarih yazımında gösterilmemiştir. Popüler tarih yazımındaysa kadınların gördüğü ilgi kadınsı özellikleriyle öne çıkar. Bu ilgi aynı zamanda ürünlerin şeklî kısımlarına da yansır, bir derginin kapağı tarihi kadın şahsiyetle süslenir, ya da güzel bir kadın çizimi bir tefrikanın başında kullanılır. Kitap kapakları ve dergi kapaklarında renkli ifadeler bulur. Böylece kadınlar daha önce özne olarak giremedikleri tarih sahnesine kadınsı özellikleriyle girerler. Dünyanın meşhur kadınları güzellikleriyle konu olurlar. [966]

Kadınların aktüel olarak tartışma konusu onların toplumdaki yerleriyle ilgilidir. Özellikle toplumun değişim izleri II. Meşrutiyet'ten sonra daha fazla görülür. Değişen cemiyet hayatı Tanzimat sonrası romanda, roman kahramanlarıyla ifadesini bulur. Kadının erkekle birlikte cemiyetteki yeri, okuryazarlığı, eğitim görmesi ve bunlarla beraber kadın derneklerinin ortaya çıkışı II. Meşrutiyet sonrası kadınlarını bugünkü tarihçinin gözünde daha fazla öne çıkarır. Ahmet Refik Osmanlı devrinde kadınların hakim olduğu dönemleri anlatan Kadınlar Saltanatı adlı serisini bu yıllarda yayınlar. Burada kadınlar çerçevesinde Osmanlı tarihinin bir dönemi yansıtılır. Bu eseri daha sonraki popüler tarih yazarlarına işlenilmesi gereken konu olarak yol gösterecektir.

[966] Tarih Dünyası Tarihte Güzel Kadınlar adlı ayrı bir yayın yaptı.

Kadınlar saltanatında kadının rolü gizli kapılar ardında örtülü bir pozisyon olmasına rağmen , etkili bir güce sahip olarak ortaya çıkar.

Cumhuriyet döneminde kadınının ön plandaki görüntüsü Kadın ve magazin dergilerinin gittikçe yaygınlaşan örneklerine de yansır .[967] Batı kaynaklarında tarihe adını yazmış kadın kahramanlarla ilgili birçok kitap bulunmaktadır. İslâm kadınlarını konu alan *Meşahirünnisa* adlı eser de İslâm dünyasındaki kadın tarihine ait örneklerden olması anlamında dikkate değer. İslam tarihinin kadın aktörleri, Hz.Hatice ile başlayan Hz. Aişe ve Hz. Fatıma gibi öncelikli olarak peygamberin yakınındakilerin hikayesiyle devam eden kadın görüntüsü verirler. Bunların dışında sultanların yanındaki kadınlar popüler tarihin vazgeçilmez unsurlarıdır. Hürrem Sultan, Kösem Sultan, Telli Haseki, Şekerpare, Turhan Sultan, bu kadınlar arasında en fazla dikkat çekenlerdir. Kadınların popüler tarihteki yeri özellikle harem hayatına dönük bir ilgiyle yeniden gündeme gelmiştir.. Osmanlı kadınının hayatına dair incelemeleriyle dikkat çeken Çağatay Uluçay'ın yayınları Osmanlı dönemi kadınlarının tarihine dair bir açıklık getirmektedir. Gündelik hayata dair birçok yazıda, özellikle kamusal alanlarda kadın erkek karşılaşmalarının olduğu mekânlara dair bilgiler verilir. Reşat Ekrem Koçu'nun eserlerinde kadının ayrı bir yeri vardır. Şüphesiz bu kadınlar sarayın dışındaki sıra dışı insanlardır. Onun yazıları arasında meşhur fahişeler, falcı kadınlar, sultanlar yer alırlar. Ayrıca kadınlara dair en uzun yazılarını içeren *İstanbul'un güzel kadınları* serisi dikkat çekicidir..[968] Koçu bu seriden daha önce dünyanın meşhur kadınlarını yazmıştır. Bunlar daha çok kısa bilgiler içeren, akıcı bir üslubla yazılmış biyografi tarzı eserlerdir. Ciddi bir çalışmayı içeren kadın biyografisi bu dönemler için hemen hemen yok gibidir. Osmanlı dönemi kadın hayatının ve modernleşmenin en önemli göstergesi harem hayatı otuzlu yıllardan sonra hatıratlarda sergilenmeye başlar. Sadece sultanlar değil haremağalarından da böyle bir eylem görülür. Akademi dışından bir tarihçi olan Çağatay Uluçay ise bu gizemli dünyayı belgelerle gözler önüne serer ve mektuplar üzerinden sultanları anlatır. Böylece yıllarca tartışılan konulardan olan haremle ilgili ilk ciddi eserleri verir.

---

[967] *Sevimli Ay, Resimli Ay, Yeni Kitap, Güneş, Büyük Gazete, Yeni Hayat, Yedigün* ve daha bir çok dergide hemen hemen her sayıda kapak olarak güzel kadın resmi kullanıldı.

[968] "Osmanlı Tarihinin Güzel Kadınları Şah Sultan", *Hafta,* sayı 126, 22 Şubat 1952, s .18; "İskoçyalı Güzel Mari", *Yeni Mecmua,* sayı 114, 4 Temmuz 1941, s .8.

IV.3.5. Gündelik Hayat

Gündelik hayatın ayrıntıları önceleri Napolyon'un aşkı kadar dikkat çeken bir konu değildi. Zamanla tarihin konusu arasına girmeye başladı. Buna rağmen yine de ilgi çekici alanlar devlet merkezliydi. Abdülaziz'in hal'i meselesi bir asırdan fazla zaman dönemi yaşayan halkın ve dönemi yaşamayan tarih okurlarının merak edilen konuları arasındaydı. Merak konusu olan Abdülaziz'in kendisi miydi, yoksa cinayet şüphesi duyulan bir ölüm tarzımıydı? Bu ilgi hafiyelik, casusluk, cinayet gibi merak edilen konuların yaygınlaştığı bir zamanda belki de şaşılacak bir şey değildi. Merakı belirleyen gündelik hayatın ilgileriydi. Napolyon'un aşkı herhangi bir aşk romanından daha ilgi çekici olabilirdi, ama serseriler, eski fuhuş hayatı, mesire yerleri, yalılar, köşkler ve konaklara dair bilinmeyen yaşantılara da ilgi duyuluyordu, herkes bir parça bu hayatın içindeydi. Bunlar tarihin ilgi konusu olmaya başladığında genellikle saray ve devlet görevlisi olan tarihçiler için henüz ilgi duyulacak bir alan değildi. Halk söylencelerinde dolaşan anlatılardan ibaretti ve bu yüzdene tarihin konusu olmuyordu. Tarihin ulaşamadığı yerlerde belgeyi anlatıyı ete kemiğe büründürerek konuşturan tarihi romanlardaysa bu söylenceler kulaktan kulağa yayılıp ilgilisini bulan bir anlatım tarzı içindedir. Tarihi romanlarda geçmiş, günlük hayatın geçmişe uyarlanmasıyla yeniden kurgulanır. Kahramanlar geçmişi yaşasalar da, bu günün dilini konuşurlar. Burada romancının ya da popüler tarih yazarının malzemeye ulaşabilmiş olmasının yanı sıra onu tasvir edebilme yeteneği devreye girer. Gündelik hayata dair yazılanların birçoğunda hatıraların izleri vardır. Okurla yazar bu yazılarda değişimi yaşayanlar olarak ortak bir noktada buluşurlar ve değişim hem yazarın hemde okurun bakışıyla yeniden canlandırılır. Daha uzak zamanın gündelik hayatının canlandırılmasıysa tarihçilik anlamında daha az bulunur bir marifete sahip olmayı gerektirmektedir. Hatıraları kaynak olarak kullanan gündelik hayatın tarihine dair yazılar, hatıranın bittiği yerde, olup bitenleri yazılmış eserlerden nakledecektir. Yazılar genellikle deneme uslubundadırlar ve bu yazılardan analiz beklemek doğru olmaz, çünkü analiz okuyucuya bırakılmıştır. Popüler tarihçiler, analitik incelemeye tabi tutmadıkları olguları, tasvir ederken yeni bir metin inşa ederler. Bu metinler arasında yangınlar gündelik hayatın bir parçası olarak ilgi çeker. Yangınlar ve yangınlara müdahale eden

tulumbacılar bu ilginin odağındadırlar.[969] Kahvelerde adları geçen isimsiz hayatlar mesire yerlerinde aşk dedikoduları, konaktan konağa ulaşan dedikodular, uzun kış geceleri, ramazan geceleri sürekli yeniden yaşanılan gündelik hayatın izleriydi. Yaşanılanlar, yaşayanların ve dinleyenlerin dillerindeydi. Eski ramazan geceleri gazete ve dergi sayfalarında her ramazanda yeniden canlanıyor ve usta bir yazarın kaleminden, yaşanılanlar, gözlemlenenler, dilden dile dolaşanlar yazıya dökülüyordu.[970] Sultanların evlilikleri dillere destandı, bunlar gibi ilgi çeken evlilikler popüler tarihin önemli konularındandı. Hamamlar kamusal alanın başka bir parçası olarak kadın ve erkeklerin ayrı ayrı gittiği mekanlardı. Bu mekanlar aynı zamanda gündelik hayatın bir çok ayrıntısının yaşandığı yerlerdi. Kabadayıların renkli hayatı, kahvehane dedikoduları, aşk, cinayetler, güzel kadınlar, esasında sıradan insanların uzak durduğu ve sadece söylentileriyle idare ettiği hayatlar, gazete köşelerinde çok yakında yaşanmış haberler olarak okura hissettiriliyordu. Kılık kıyafetin değişmesi, meyhaneler, düğünler, orta oyunu, tiyatrolar, tiyatroya giden seyirciler, oyuncular, mektebe yeni başlayan öğrenciler dikkat popüler tarihçilerin dikkatinden kaçmadı. Gündelik hayatla ilgili gözleme dayanan yazılar, gazete haberleri gibi, ilerde o günleri araştıran tarihçilere farklı bir malzeme sunuyordu. Genellikle elli yıllık hayata dair gözlemler vardı ve yarım asır önce diye başlayan anlatılar çoğunlukla eski İstanbul'a dairdi. Taşrada ne yaşandığına dair yazılar pek yazılmazdı. Taşranın yaşantısı merkezden gelen etkiyle değişim halindeydi. Bu değişim hızı merkezdeki kadar olmasa da merkez anlatılar taşraya dair bir ipucu sunuyordu.

Popüler tarihçilerin her şeyin tarihin yazma konusundaki sınırları genişti. Mesela duyguların tarihinin yazılması oldukça zor alana işaret ediyordu. Duygu aşkla ilişkili olunca popülerliği artıyordu ve aşkın tarihini yazmak da popüler tarihçilere düştü. Somut elle tutulmayan bu ilişki akademik tarihçiliğin duygu yükünü kaldıramayan ağırlığına yeni bir yük getirmediğinden, aşkın tarihi popüler tarihçilere kaldı.[971] Oyunlar oyuncaklar, hizmetçiler tıpkı diğer bir çok konu gibi popüler tarihçiler tarafından canlandırıldı. Bunlarda gündelik hayatın hergün karşılaşılan pratikleriydi, ama gündelik

[969] Sermet Muhtar Alus, "Eski Yangınlar", *Yeni Mecmua* 1 Eylül 1939.
[970] Semih Mümtaz S, Geçmiş Zaman Olurki, *Millet* 13 Kasım 1947, Sayı 92, s 6; Reşat Ekrem Koçu, Bostançıbaşı Defteri, Mesire, Bahçe, *Büyük Doğu*, 26 İkinci Teşrin 1943, sayı 11.
[971] Feridun Fazıl Tülbentçi, *Sultanların Aşkı,*

hayat modern devletin düzenlemesine tabi tutulduğunda, halk için gündelik hayat, devlet törenlerinin ve resmi organizasyonların içinde bulunduğu bir hayattı. Bu hayatın tarihi arka planı okullar başta olmak üzere devletin bütün imkanlarıyla yayılmaya çalışılıyordu. Popüler tarihçiliğin her şeyin tarihine yönelik ilgisi, zamanla akademik tarihçileri de özellikle Fransa kökenli Annales okulunun etkisiyle, köylüden çiftçiye ve onların evliliklerinden eğlencelerine kadar her şeyi tarih araştırmalarının içine almaya yöneltti. [972]

IV.3. 6. Kahramanlar

Efsane ve destanla başlayan anlatıları tarihe dair ilk metinler olarak düşünürsek yüzyıllardır var olan sözlü ve yazılı anlatılarda esas olan kahramanların etrafında gerçekleşir. Kahramanlar tarihin vazgeçilmez aktörleridir. Onların geçmişten günümüze değişmeyen rolleri yeni anlatı formları ve yeni misyonlarıyla beraber ortaya çıkar. İslam öncesi kimliğinden sıyrılan alp tipi gazi tipiyle uyum sağladığında Battal Gazi destanı Müslüman Türkler arasında yaygınlık kazanmıştır.[973] Gazaların yoğun olduğu dönemde çıkan bu yaygınlık sonraki yüzlerce yıllık dönemde bir destan kahramanı olarak devam etmiştir. Battal Gazi'in savaşı İslam için kafirlerle mücadeledir. Bu savaşı eşsiz benzersiz bir kahraman savaşçı olarak yapar. Onun benzerleriyse ancak onunla aynı soydan gelen soy birlikteliği olan kahramanlardır. Bu birlikteliğin kurduğu akrabalık Hazreti Ali'ye kadar uzatılır.[974] Popüler tarihin modern versiyonlarında da kahramanlık hikayeleri vazgeçilmezdir Mesela tarihi arka planına destanları koyabileceğimiz tarihi romanlar, büyük ölçüde cengaverliğe dayalı kahramanlık hikayelerinden oluşur. Kahramanlar geleneksel anlatılarda destan kahramanı, halk hikayesi şeklinde ortaya çıkarken, modern ürünlerde roman-çizgi roman-sinema kahramanına dönüşürler. Bu dönüşüm sırasında kahramanın özelliklerinde değişme olur. İslâmi dönemin kahramanlarının soyunda değişiklik olur. Kahramanlar sürekli ifade etmek durumunda kaldıkları Müslüman Türk kimliğine bürünürler, bu durum dönemin hakim

---

[972] Sermet Muhtar Alus, "Eski Günlerde Eyüp Oyuncakları", *Akşam* 16 Kanun-ı evvel 1939; "Eski Ziyaretler", *Akşam*, 9 Mart 1940; "Eski Günlerde Sayfiyelerde Sivrisinek", *Akşam*, 6 Mayıs 1940

[973] Bkz.Kaplan, a.g.m

[974] Soy olarak seyyidler zincirindedir. Bu zincir tarikatların kendileriyle ilgili kurdukları geçmiş zincirinde de görülür. Bir bakıma soyluluk şeceresi gibidir. Osmanlı döneminde Seyyidler ve Şerifler için Rüya Kılıç'ın *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler* adlı eserine bakılabilir. Bu eserde Osmanlı öncesi de ele alınmıştır. İstanbul 2005

düşünceleriyle doğru orantılıdır. Müslüman Türk kimliğinin yerine otuzlu yıllarda Müslümanlıktan soyutlanmış veya soyutlanmaya çalışılmış "Türk"ün dikkat çekici kimliği belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Bu değişim, Türk edebiyatında "ümmet çağı", "millet çağı" gibi kategorileriyle açıklanan tespitlerle benzeşen bir yapıyla açıklanabilir.

Destan kahramanları destanın durumuna göre uzun veya kısa metinlerle ifade edilseler de romandaki ayrıntı ve kurgudan uzaktırlar. Roman kahramanları daha ayrıntılı rolleriyle ortaya çıkarlar. Bu rolün ortaya koyduğu kahraman görüleceği üzere cesurluk, güç kuvvet, cengaverlik anlamında bir kahramanı ifade eder. Asya'nın kahramanları kadar Asya'ın kahramanları, Müslümanların gazileri kadar ortaçağın şovalyeleri olağanüstü erkek güçleriyle meydana çıkarlar. Şovalyelerin kahramanlıklarına rağmen Servantes'in şovalyesi Donkişot tam olarak bu tanımlamanın içinde olamaz. Cengaverliğiyle öne çıkan kahraman tipi, tarihi kahramanların biyografilerinden ibaret gören tarih felsefecisi Thomas Charly'nin kahramanlarından biraz farklıdır. Charly'nin kahramanlarıysa putperestlik döneminden başlayan süreçte tanrısal, peygamber, şair, rahip, gibi özellikleriyle topluma önderlik etmiş kimlikler olarak medeni gelişmelerle uyum sağlarlar. Pazu veya kılıç kuvveti yerine asri medeniyetin öngördüğü kuvvetleriyle öne çıkarlar. Charly'nin kahramanı büyük önderlerdir ve tarihe siyasal dini askeri anlamda yön vermiş, tarihsel kimliği belirli kişilerdir. O felsefesini bu tür kahramanlar üzerine oturtur ve tarih onun gözünde bu kahramanların biyografilerinden ibarettir. Onun kahramanları tarih yazımının olduğu kadar, destanların ve efsanelerin konusu da olabilirler. Büyük kahramanları halkla devlet arasında tutan bu bağlantı olsa gerektir. Gerçekten de geleneksel tarih yazımında tarihe dair anlatılar ağırlıklı olarak bu büyük önderlerin hikayelerinden ibaret gibi anlatılır. Her önderin hayatı bir müverrihin kalemiyle tarihe kaydedilir. Hükümdarın büyüklüğü tarih kayıtlarına yazılanlarla ölçülebilir. Her hükümdar kahraman değildir ve her zaman için methiye düzülen anlatıların içerisinde değildirler. Firdevsi'nin *Şehnamesi*'ne efsanevi bir kahraman olsa da Feridun girebilir ve geniş bir kültürel etki yapabilir, ama adları tarihi kayıtlarda geçen bir çok hükümdar, kahramanlar safında sadece kendi maiyeti tarafından tutulurlar.

Türk tarihi yazımının en uzun sürecini teşkil eden Osmanlı tarih yazımında Charly'nin önderlik misyonunu üstlenmiş kahraman tipi Teracim-i ahvaller türü eserlerde meşahir arasında kaydedilir. Meşahir-i meçhuleyse kayıtlara geçmez. Sonraki tarihçilere ya da tarih okurlarına bırakılan meşahirin hikayesidir. Okur veya dinler Charly'nin kahramanlarıyla aynı sınıftan-zümreden-meslekten değildir. Peygamberlik görünürde halk arasından sıradan insanlara verilmiş olsa da, peygamberliğin verildiği kimseyle biten bir vazife olarak seçilmişlere hastır. Hükümdarlık ve askeri rütbeler çoğu zaman bir zümreye mensubiyetle elde edilir. Kahraman ilk atalar soyludur, seçilmiştir ve sıradan insanların gözünde çoğu zaman ulaşılmazdır.[975] Halk için en azından anlatılarda ulaşılmaz olmayan bir parça kendilerine benzeyen sıradan kahramanlardır. Köroğlu kör bir adamın, beye kafa tutan oğludur. Battal Gazi erkek nüfusun gazi ağırlıklı olduğu bir dönemde gazilerin önde gidenidir. Bu özelliğiyle çoğunluğun arasından çıkmış ve çoğunluğun yaptığı işi yapmaktadır. Roman ve destanların yenilmez kahramanları bir başka açıdan bakıldığında çoğu zaman ulaşılabilmesi kolay insanlardır. Halkın arasında gezerler, farklı kılıklara girerler, yerler, içerler ve severler. Onların bu şekilde gündelik hayatta buluşan tarafları, okur veya dinleyiciyle de kahramanı buluşturan bir kolaylık sağlar. Misyon sahibi kahramanlar çoğu zaman hakkın ve adaletin koruyucusu durumundadırlar. Yenilmez savaşçılıkları onların manevi güçlerle desteklenmesinden olduğu kadar, milliyetçilik çağında milli özelliklerinden de kaynaklanmaktadır.

Kahraman daha çok olumlu bir çağrışım yaparken, Kabakçı Mustafa, Patrona Halil, yeniçerilerin kolektif rolü, Haccac-ı Zalim gibi tarihe hoş olmayan özellikleriyle kaydedilen isimleri olumsuz tarihi kahramanlar olmalarına engel teşkil etmez. Anlatıların kurgulanabilmesi için onların varlıkları şarttır, çünkü olayın örgüsü onların etrafında gelişir. Yine de kahramanın olumlu kimliği üzerinde durmak gerekir. Yükselen imparatorluklar şaşalı anlatılarla dillendirilen kahramanlarıyla veya kahraman imparatorlarıyla tarih sahnesinde yer alırlar. Yıkılmakta olan imparatorluklarda tarihin bu şaşalı döneminden seçilmiş kahramanları gün yüzüne yeniden çıkararak çöküşün acılarını hafifletmeye ya da bir avuntuya sarılırlar. Mazide aranan şeyler o anda mahrum kalınan ve özlenen şeylerdir. Söz konusu olan Osmanlı mazisi olursa mazide kalanlar

[975] Halk hikayelerinde ve destanlarında geçen kahramanların mukayeseli incelemesi sonucu ortaya koyulan kahraman kalıpları için bk. Özkul Çobanoğlu, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş,* Ankara 2005, 3. Baskı, s.189-195.

hem coğrafi olarak hem de zaman olarak kadar geniştir ki karada Denizde Asya'da, Avrupa'da, Afrika'da, dünyanın bütün kıtalarına dağılmış özelliklere sahiptir.[976] Zaman konusu da coğrafi genişlik kadar rahattır. İskender Fahrettin bu yüzden Türkiye Cumhuriyetinin ilk günleriyle Sumer medeniyetinin son günleri arasında büyük bir benzeyiş görür.ve şöyle yazar; "*Büyük gazi, yirminci asırda Cumhuriyet Türkiyesi'ni nasıl yaratmışsa yedi bin sene evvel yaşayan Sumerlilerin başına da Gazi gibi bir halaskâr geçmiş Sumer topraklarını düşman istilasından kurtardıktan başka ana vatan hudutlarını Sirtelladan, Babil ve Ninuvaya kadar genişletmiş... Dicle- Fırat kıyılarında muhteşem bir medeniyet kurmuş... Orta Asya'dan göç eden Türk neslini göçebelikten kurtarmış...*" [977] Türklerin zaman ve mekan olarak medeniyet kurma konusundaki bu genişliği zamanla ortadan kalkacak Osmanlı son döneminde olduğu gibi tarihleri Asya Hunları ve Mete ile başlayacak ve tarih İslâma diğer milletlere göre daha fazla hizmet etmiş olan Türk milletini ortaya koyacaktır.

Türk tarihinin kahramanları Türkçülerin gözünde Asya bozkırlarında aranırken II. Meşrutiyet Türkçülüğünün Turan'da aradıkları Atsız'ın romanlarıyla yeniden hayat bulacaktır. Atsız'ın eserlerinde onun düşüncesini paylaşan idealist kahramanlar yatar. Şiirlerine de yansıyan kahramanlarını daha çok Orta Asyadan seçer. Coğrafi ve tarihi özellikler İslâmiyet öncesi Türk tarihinden ve Turan coğrafyasından alınmadır. Bu onun Türkçü-Turancı fikirleriyle uyum sağlayan eserlerine yansır. Onun gözünde kahramanlık "ölüme korkusuzca gidişin" adıdır.[978] Her ideoloji tarihin kendi paradigmasıyla yorumlayarak kahramanlarını seçer. Atsız Turancılıkla özdeşleşen kahramanları, Necip fazıl'ın "inanmıyorum bana öğretilen tarihe ...tarih kontra" gerçeğe şeklindeki mısralarıyla belirgenleşen tarih görüşü siyasal anlamdaki muhalefetiyle örtüşür. Milli kahramanların millete kastettiğini söyler ve sahte kahramanlar olarak adlandırdığı Tanzimat sonrası aydın ve bürokratlara olumsuz gözle bakar ve bu bakışın da en büyük savunucusu haline gelir. Özellikle 1943'de yayına başlayan ilk dönem *Büyük Doğu* dergisindeki muhtevas Tanzimat sonrasının yargılanması doğrudan cumhuriyet inkılaplarına karşı yapılamayan eleştirinin de göstergesidir. Bu dönemde oluşan paradigma en belirgin şekilde Abdülhamit

[976] Nizameddin Nazif,
[977] İskender Fahreddin, *Sümer Kızı*, önsöz
[978] Atsız, Yolların Sonu

müdafaasıyla yeni bir kahraman üretecektir. Bunun karşısına da yeni Osmanlılarla başlayan bir zincirle "sahte kahramanlar"çıkacaktır.

Cumhuriyet'in ideolojisi haline dönüşün Kemalizm kahramanlar konusunda sıkıntı yaşamaz. Köprülü'ye göre Atatürk dünyada eşi olmayan bir kahraman olduğu gibi bu kahramanın meydana getirdiği uyanış hareketinin de eşi ve benzeri yoktur. O Charly'nin görüşlerinin Türk inkılabında kendisine istinatgah bulduğu yazar ve bu inkılabın anlaşılmasının ancak Atatürk merkezli bir bakışla mümkün olduğunu belirtir. Köprülü'ye göre Atatürk hadiselerin yarattığı bir şef değil, hadiseleri yaratan bir baştır ve bu misyonu Kurtuluş savaşının ilk günlerinden itibaren başlamıştır. Bu cümlelerde inkilap tarihçiliğinin çerçevesi de çizilmiştir. Kemalizm'in kahraman konusunda kapsayıcılığı tek adam fikriyle de örtüşmektedir. Tarihten aranan kahramanlar konusunda Kemalizm'in bakış açısı cengaver tipi kahraman arayışından uzaktır. Muasır medeniyet uluşmaya çalışan bir ülkenin kahramanları da bu medeniyet tasavvuruna uygun olmalıdır. Esas olan Türk milleti ve milletin kurduğu medeniyetlerdir. Bunun için tarihî kahramanlar medeniyet kuran milletin özelliklerini göstermelidir. Medeniyetin mazideki aranışıyla beraber, medeniyete katkıda bulunmuş kahramanlar seçilir. Mesela İbni Sina ve Piri Reis gibi ve Türk Tarih Kurumunun ilk yayınları medeniyete katkıda bulunmuş bu şahsiyetler üzerine olur.

Kahramanların savaşlardan medeniyetlere uzanan çizgisinde Avrupa'yı fetheden kahramanların önemli rolü vardır. Türk tarih tezine göre Avrupa'yı karanlık çağlarından Türkler kurtarmıştır. Bunun dışında Avrupa, Osmanlılardan önce Türkleri büyük Türk hükümdarı Attila'nın kırbacıyla da tanımıştır. Tarihi romanlarda belirgenleşecek olan Osmanlı akıncılarının Avrupa topraklarına yapılan seferleri, uzun sürecek popüler tarih ürünlerini ortaya koymuştur. Türk asıllı kahramanların savaşları sadece karalarda yapılan mücadeleden ibaret değildi. Akdeniz'in bir zamanlar bir Türk gölü haline gelmiş olması, mazinin altın sayfalarındandır. Türkün denizciliği ve denizdeki kahramanları, Türkün savaşçılığını, daha önce ifade edildiği gibi tarihi romanların yoğun ilgi gören denizcilik konulu olanlarıyla gösterdi.

Çin'den. Roma'ya, İspanyollardan Bizans'a kadar Türklerle karşılaşmak durumunda olan bütün düşmanlar karşılarında Türk kahramanları buldular. Geçmişte var olmuş mücadelelerin özellikle Bizans'la ilgili olanları kayda geçirilip aktarılmıştı. Modern çağda da yeni düşmanlar olmalıydı. Rumlar ve Ruslar bu düşmanlığın en çarpıcı örnekleri olurken aynı zamanda uluslararası ilişkilerde her an savaşılma durumuyla anıldılar. Bizan'sa karşı mücadele eden kahramanlarla Moskof'a karşı mücadele veren roman kahramanlarının doğuşu tarihi savaşları ve dönemleri konu edinen eserler vasıtasıyla oldu.

IV.3.6.1. Menkıbevî- Destanî Kahramanların Geri Dönüşü

Ortaçağdan modern çağa kadar yazılı ve sözlü gelenekte yaşayan destan kahramanlarının hikayeleri 19. yüzyılda el yazmalarından taşbaşkı kitaplara aktarılarak daha yaygın hale getirilmişti. Köylerde, kasabalarda, şehirlerde okunan bu kitapların, halk arasında okuma çizgisini yüzyıllar öncesine götürülebilecek bu eserler harf devrimi sonrasında da, ortadan kaybolmadığı gibi iki farklı görünümüyle ortaya çıktı. Bunlardan birisi aynen Latin harflerine çevrilmiş ya da yeni rejime uygun hale getirilmiş şekli olurken, ikincisi kahramanların roman türüyle günün şartlarına dönüştürülmesiydi. Ebu Müslim Horasani, Battal Gazi ve Hz. Ali yeni harflere uyum sağlarken yeni rejime de uyum sağlamışlardı. Yeni rejimin kültür ve eğitim politikalarıyla bağdaşmayan geleneksel eserlerin yeniden üretimi bir zaruretin neticesidir. Halk arasında düşük olan okur yazarlık oranı harf devrimi sonrasında kısa bir sekteye uğramış, yeni harflere alıştırarak okur oranını artırmanın yollarından biri de halk arasında beğenilen eserlerin basımı olmuştur. Bu eserler hem geleneksel usluplarını muhafaza eden baskılarıyla hem de modern bir tarz olan romana dönüşerek yeniden üretilmiş ve okura sunulmuştur.

Bunlar arasında Battal Gazi destanı eskiden olduğu gibi romana dönüştüğünde de büyük ilgi çekmiş, bir çok isim Battal Gazi üzerine eser vermişti. Bunlardan biri de Ziya Şakir'in yazmış olduğu Battal Gazi'dir. Ziya Şakir'in 1955 yılında Üstün Eserler Neşriyat Evi tarafından yayınlanan eserinin girişinde yayınevi sahibi şöyle bir girişle başlar; "Battal Gazinin hayat ve maceralarına ait bu eser;hakikat heyecan ve merak kaynağıdır. "Battal Gazi yediden yetmişe kadar her yaşta bütün Türklerin kalplerinde

yaşadığı kadar, bilhassa Garp ve Arap ülkelerinin de tarih ve edebiyatlarında yer alarak ve adına ölçüsüz kahramanlık destanları yazılmış, halis kan Malatyalı bir Türk çocuğudur. Feragati nefs, tevazu,zeka, kuvvet ve cesaret gibi meziyetleri nefsinde toplamış olan bu Türk evladı bilhassa Bizans tarihinde çok mühim roller oynamıştır." Aynı eserde Battal kimdir? Sorusuyla cümlelerine başlayan Ziya Şakir'de Malatya' da bir bey meclisinin manzarasını çizdiği girişle anlatmaya devam etmiştir. Bu mecliste toplananlar, coşkun bir saz şairinin büyük Türk kahramanı Kubilay hakkında düzdüğü bir destanı dinliyorlardı. Bu tür toplantılar sürekli yapılan bir alışkanlıktı. Malatya'nın o zamanki beylerbeyi meşhur Ömer beydi şehrin beyleri ve zenginleri onun etrafında toplanır konağında eski İslâm ve Türk kahramanlarının cenklerine dair destanları dinlerlerdi. Böyle bir ortamda bulunan Hüseyin Gazi'ye bir oğul müjdesi geldi. [979] Müjdelenen bu oğul Battal'dı. Bu eserdeki modern Battal Gaziyi geleneksel metinlerdeki Battal'dan ayıran Türklüğüne türk kahramanlığına dair sürekli vurguların yapılmasıydı.[980] Hatta Emir Müslime'nin çadırında da mükellef bir ziyafet tertip edilmiş bu ziyafette ordu başkumandanı Battal Gazi için şu ifadeleri kullanmıştır;

> " Bu Malatyalı Türk kahramanı yalnız kılıcının ve bileğinin kuvvetiyle Bizans ordusunu mağlup etmekle kalmadı, zekasının kudretiyle de Rum diyarının hile ve desise kasırgalarını çiğnedi geçti. Ne mutlu bize ki onun harikalarına bizzat şahit olduk"

Romana göre çadırda bulunan Arap emirlerinin bir çoğu Battal Gazi'yi son derecede kıskanmakla beraber kumandan Müslime'nin bu sözlerine hak verdiler. [981]

Battal Gazi destanını yeni döneme uyarlayan bir başka isim de Abdullah Ziya Kozanoğlu'dur. Kozanoğlu'nun Battal Gazisi, Kozanoğlu'nun yaşadığı dönemin aktüel gelişmelerinden fazlasıyla etkilenmiştir. Bu eserin içerisinde din eleştirisinden, etnik küçültmelere kadar her şey vardır. Battalgazi Hırıstiyanlarla mücadele eder, ama İslâmdaki hurafeleri de kabul etmez. Kozanoğlu'nun Battal Gazi' adlı eserinde hikaye doğrudan Bizans' ta başlar. Malatyalı Cafer bu hikayede Bizanslılar'ın karşısına

---

[979] Ziya Şakir, *a.g.e*, s .4.
[980] Ziya Şakir, *a.g.e*, s .159, 161, s.301.
[981] Ziya Şakir, *a.g.e*, s. 275.

doğrudan ve büyümüş haliyle ortaya çıkar. O gerek Sünni Müslüman, gerek Rum Ortodoks diniyle kendisine köle ve dalkavukluk ruhu aşılanmak istenen Bizans halkının yarattığı bir hürriyet ve halk kahramanıdır.Buradan anlaşalıcağı üzere Battal Gazi hem Müslümanların hem de Hıristiyanların ortak kahramanıdır. Dönemin Bizans tasavvuru bu duruma uygun bir manzara çizer. Bizans'ın içinde askerler Ermenice, kilise mensupları Rumca, köylüler de Türkçe konuşmaktadırlar. Bu üç milletin başındaysa Allah'ın sadık Vasilea'sı (tıpkı Hindistanı idare eden İngiliz valisi gibi) bulunmaktadır. Vasilea Latince konuşan bir Romalı'dır. Bu durumda silahlı kuvveti ellerinde bulunan Ermeniler isyan edip, sarayı almışlar, Rumlar isyan edip Ortodoks kilisesini Katolik kilisesinden ayırmışlardır. Böylece Latin ruhu ve lisanı Bizanstan kovulmuştur, ama yeni doğan Bizans ruhu, Bizans'ta yaşayan halkların "en ağırbaşlıları, en az konuşanları" yani Türk halkı kendisine aşılanmak istenen Bizans ruhuna isyan etmiştir.[982]

Kozanoğlu'nun ilginç değerlendirmeleri bu şekilde devam ederken, Bektaşiliğin kuruluşuna dair yeni tespitlerde de bulunur. Kozanoğlu'na göre Malatyalı Cafer Battal Gazi ve arkadaşı Ahmet Turan'ın kurdukları ve temelerin attıkları Bektaşilik mezhebi dinde ve düşüncede insan oğluna geniş ufuklar vaat ediyordu. Osmanlı imparatorluğunun yeniçeri denilen asker kadrosunu bu Bektaşiler kurmuş ve padişah denen imparatora askerin, halkın arasında yer vermişlerdi. Başkentin tekrar İstanbul olması ve padişahın etrafında çevrelenen halk yolu ile tekrar dalkavuk Bizans ruhunun aşılanmasına sebep olmuştu. Ayrıca Yeniçeri Ocağından yetişen Slav, Rum ve Arnavut askerler bürokraside yükseldiler ve sadrazam oldular. Bu şekilde Battal Gazi merkezli bir eserde anlaşılması zor tespitler yapan Kozanoğlu, bu kitabı 1600 sene önce kurulan Bizans ruhunun hikayesi olarak takdim eder.[983] Kozanoğlu yararlandığı kaynaklar arasında ayrıca Battal Gazi' destanının taş basmasından bahsederken, "eserimin bu masal kitabı ve son günlerde yazılan taklitleriyle hiçbir alakası yoktur" şeklinde şerh düşmüştür.[984] Kozanoğlunun Battal Gazi'ye yüklediği misyonun bir benzerini Muharrem Zeki Korgunal *Yedi Yol Cengi* adlı eserinde ortaya koyar. Bu eserde Hz. Ali geleneksel hikayelerin dışında farklı bir forma bürünmüştür. Türk kahramanlar Ali'nin

[982] Abdullah Ziya Kozanoğlu, *Battal Gazi Destanı*, s.5
[983] Kozanoğlu, *a.g.e*, s.5.
[984] Kozanoğlu, *a.ge.*, s.6.

kahramanlığını gölgeleyen bir üstünlüktedirler. Mesela bu eserde geçen bir pasaj şöyledir:

> "...Baba, dedi, sen çok yıllar yaşamısın, amma, Türk adını daha duymamışsın. Bundan dolayı sana acıyorum. Bilmiş ol ki bir Türk Türk olmayan bin kişiye bedeldir.Türkün bakışları şimşekten, sesi gök gürlemesinden alınmıştır. Türk gücü, aşılmaz bir dağı andırır. Küçük bir Türk, yüce bir dağın önünde eğilmez;fakat yüce bir dağ, küçük bir Türkün önünde diz çöker. Sen bu varlığı nasıl olur da tanımazsın?"[985]

Muharrem Zeki'nin kullandığı üslup geleneksel metinleri andırmaktadır, değişen muhtevanın yeni şartlara göre uyarlanmış olmasıdır. Bu uyarlamaya otuzlu yılların başında rastlanmaktadır. Geleneksel metinlere dayalı olarak yeniden üretilen metinlerde yapılan içerik değişikliği roman da daha belirgin olacak ve yerleşecektir. Roman modern dönemi ve modernleşme yolundaki şehrin insanını daha fazla temsil etmektedir. Darendeli seyyar kitapçılar vasıtasıyla dağıtılan geleneksel eserlerin Latin harflerine dönüşmüş örneklerinde zaman zaman aşırıya giden içeriğinin halk arasında tutmamış olduğunu otuzlu yıllar sonrasındaki yeni örneklerindeki değişimden anlayabiliriz. Geleneksel eserlerin içeriğini olumsuz olarak değerlendirip, eserler ortadan kalkmadığı sürece bunun önüne geçilmesinin de içerik değişikliğiyle mümkün olduğunu düşünen devrimci zihniyet Sovyetler Birliğinde de benzeri uygulamalarda bulunmuştur. Rejimin ideolojik yanıyla doğru orantılı olarak geleneksel eserlere karşı daha sert bir tutum izlenmiştir.[986]

IV.3.6.2. Denizlerin Kahramanları

Popüler tarihin dikkat çeken kahramanları denizciler arasından çıkar. Türk deniz kahramanları Akdeniz'in mavi sularında yaptıkları maceralarla ün salarlar. Onların maceraları sadece Akdeniz'le kalmaz İzlanda'ya Amerika'ya kadar değişik

---

[985] Muharrem Zeki Korgunal, *Yedi Yol Cengi*, İstanbul Bozkurd Matbaası 1935, s.12.

[986] " ...Azerbaycan Kominist Partisi Merkezi Komitesinin üyelerinden biri olan İbrahimov, 5 Mayıs 1951 tarihinde bir uyarıda bulunmadan Sovyet Azerbaycan Yazarlar Kongresi önünde " Dede Korkut'un Azerbaycan milletiyle hiçbir ortak noktası bulunmadığını ve kahramanların Azeri halkının oğulları değil, aksine yabancı aristokrat fatihler olduğunu belirtti..." Alexandre A. Bennigsen, Milli Türk Destanları Buhranı 1951-1952: Mahalli milliyetçilik mi, beynelmilelcilik mi? *Türkbilig* 2002/4, Çeviren: Metin Özarslan, Ekim 2002,s. 61-70.

coğrafyalarda kahramanlıklarını gösterirler.[987] Meşrutiyette belirgin olmaya başlamış olmak üzere Cumhuriyet döneminde yazılan bütün eserlerde bütün kahramanlar gibi deniz kahramanlarının en önemli özelliği Türklüğüdür. Bunun ilk örneklerinden birini Ali Rıza Seyfi'nin yazılarında görebiliriz. II. Meşrutiyet sonrasında yazmaya başlayan ve adı daha sonraki dönemlerde pek fazla anılmayan, özellikle deniz tarihi ve kahramanlarıyla ilgili yazılarıyla popüler tarihe katkıda bulunan Ali Rıza Seyfi'ni *Turgut Reis* adlı kitabında "Başlamadan Evvel" başlığı altında şunlar yazar;

"Ey nice bin şanlı Türk Bahadırının kanıyla coşkun denizlerinin rengi kıpkırmızı olmuş, ey Türk kemiğiyle cephe-i vakuruna dört beş yüz sene evvelden beri ehli salip ordularına karşı bir hisar-ı üstüvar çekilmiş Berberistan!" [988] Bu giriş metninden anlaşılcağı gibi Akdeniz bir Türk denizi olarak içselleştirilmiştir. Ali Rıza Seyfi'nin bu kitabı iki baskı yapmıştır. Dönemin şartlarına göre iki baskı yapması, onun ilgi gören kitaplar arasında olduğunu göstermekte ve şartlara göre düşünüldüğünde bir kitabın iki baskı yapmış olması popülerliğini göstermektedir..[989] Ali Rıza Seyfi *Donanma* mecmuasının sürekli yazarlarındandır. Mesela bu mecmuadaki yazılarından birinin adı "Deniz ve Edebiyat" tır. Ali Rıza Seyfi denizlerle temas etmiş milletlerin, denize dair edebiyatları olduğunu, ama Osmanlılar sözkonusu olduğundan bunun tam olarak doğru olmadığını belirtir. Buna rağmen Osmanlı Türklerinin bir zamanlar samimi bir edebiyatı olduğu kanaatindedir. Bu edebiyatın bahriyenin levend kumandanlarının, korsan dayılarının hikayeleri olduğunu ve bir çeşit avam edebiyatı olduğunu yazar. Ona göre Akdenizi bütün dünya donanmalarına dar eden Osmanlı Türklerinin zorlu hayatları deniz Türkülerinde de yaşıyordu.[990] Donanma dergisi, hem savaşla ilgili aktüel olayları haber olarak verirken hem de Türk deniz tarihine dair yazılara da yer veriyordu.[991] Bu yazılarda deniz kahramanları bulmak mümkündü. Deniz kahramanlarının hikayesi elbette yeni değildi. Özellikle Barbaros Hayrettin daha erken devirlerden beri yazma

---

[987] Kadircan Kaflı, *İzlandaya Türk Akını*, Tan, 1 Ağustos 1936; "Amerikan İhtilalinde Türk Korsanları", *Millet*, 3 Temmuz 1947. Tefrika olan bu yazının yazarı belirtilmemiş. Dergiyi çıkaran Cemal Kutay yazmış olabilir.

[988] Ali Rıza Seyfi, *Turgud Reis*, İstanbul 1327, s.3; Akdeniz'in dalgaları Oruç Reisin kahramanlık destanlarını hala haykırmaktadır", sayfa 16 kahramanlar

[989] Birinci baskı 1317, ikinci baskı Ali Rıza Seyfi, *Turgud Reis*, İstanbul 1327,

[990] Ali Rıza Seyfi, s.723, *Donanma*, Donanma cemiyetinin haftalık gazetesidir. 20 Mayıs 1915, s. 96-44,

[991] "Denizde Türkler", tarih kısmı, *Donanma,* Tarhan, s.232, 233, Tetkikat-ı tarihiye ecdadımız neler yapmış, on yedinci asr-ı miladini nihayetinde cezayirin kuvve-i bahriyesi, donanma, *Donanma*, 29 eylül 1330, s. 23-15.

kitaplara konu olacak kadar tanınmış bir şahsiyetti.[992] Barbaros deniz kahramanları arasında yüzyıllarca öne çıkmış, sadece kahramanlık hikayelerinin yazıldığı metinlerde değil, roman, çizgi roman ve sinemada da canlandırıldığı gibi anıtı dikilmek ve yıldönümlerinde anılmak suretiyle her yerde yaşatılmaya çalışılmıştır. Osmanlı meşahiri[993] arasında önemli bir yere sahip olan Barbaros'un bu kimliği özellikle II. Meşrutiyet devrinde Osmanlı tarihine dair muzafferiyetlerin yeniden hatırlanıp kutlandığı bir zamanda Preveze deniz zaferi ve yıldönümü kutlamalarıyla toplumsal bir içerik kazanırken,[994] Almanlar'dan alınan bir gemiye, kahramanlığından ve Türk denizciliğine yaptığı katkılarından dolayı Barbaros'un ismi verilmiştir.[995] Barbaros'un etkili kimliği 1960 sonrasında da popüler tarihin konularında olmaya devam etti. Turgut Reis, Şaban Reis, Oruç Reis, Uluç Reis, Kemal Reis[996] gibi isimler Türk deniz kahramanları olarak ilgi göreceklerdi. "Akdeniz' de Türk Akıncıları, Deniz Kaplanları, Deniz Kurdu" gibi başlıklar altında denizcilerin heyecan dolu serüvenleri yazıldı. Deniz kahramanlarının korsanlıkla geçen hayatları özellikle otuzlu yıllardan sonraki yayınlarda daha belirgin hal aldı. Gazetelerde gittikçe artan ilgi gören aşk-cinayet-entrika romanlarının tefrikalarıyla birlikte, deniz kahramanlarını anlatan kitapların bu konuları hatırlatan muhtevası ilgi çekmeye yeterliydi.[997] Deniz kahramanları sadece büyükler için değil, çocuklarında ilgisini çekecek şekilde yazıldı. *Kahramanlar* mecmuasının ilk hikayesi bir deniz kahramanını anlatıyordu. Baba Oruç'u anlatan birinci sayının kapağında elinde kılıç babayiğit bir adam renkli görüntüsüyle okuyucuya hitap ediyordu. Oruc'un çocukluğuyla başlayan anlatıda gecenin karanlığını yaran imdat sesinin Rumca olması ve Oruç'un kardeşlerinin "sesi duyduk, ama rumcaydı" şeklinde cevap vermesi ve oruçun buna karşılık imdat sesinin Rumcası, Türkçesi olmaz diye karşılık vermesi onun misyonunu gösteriyordu. On beş yaşındaydı fakat büyük bir amiralmiş gibi davranıyordu.[998] İmdat çığlığı atan Rum kızının ilgisini çekmişti. Onu aklından çıkaramıyordu her şeyi unutmuş " o mert Türk çocuğunun erkek narası,

[992] Mesela bu eserlerden bazıları şunlardır. *Vaka-i Barbaros Hayreddin Paşa*, Yer No; 06 Hk 4237/2 Milli Kütüphane, Cihadname, Safi Mustafa Efendi, Yer No; Or. 24958 İngiltere. Milli K , *Gazavat-ı Hayreddin Paşa*, 06 Mil Yz A 5153

[993] Mehmed Tevfik, *Meşahir-i Osmaniye. Teracim-i Ahval-i Kapudan-i Derya Meşhur Gazi Hayreddin Paşa Barbaros*, , İstanbul 1293.

[994] bazı haberleri verebilirsin

[995] Donanma Mecmuası, 939, 3 eylü 1331, sayı 59-108, Barbarosun Merakıb-ı şan-ı averi

[996] Kemal Reis ve Baba Oruç, Ali Rıza, İstanbul 1325, Avram Galanti, İstanbul Halkiyatında Hayreddin Barbasor ve Kılıç Ali Paşalar, Yeni mecmua sayı 74, s 144 15 nisan 1923

[997] Mesela Refi Cevad ulunay'ın Barbarosun Aşkı tefrikası , Yeni Sabah 6 Aralık 1947 de bitiyor

[998] Kahramanlar, Baba Oruç, s 1

bükülmez bileği;görülmemiş deli cesareti ile meşguldü" kızın yanında bulunan ağabeyinin, kendilerine yardım etmiş olmasına rağmen Türkler, yine de hoşuna gitmiyordu. Kardeşi ise " bu felaketli anda bile her genç kızın hayran olacağı bir erkek timsaline rastladığı için o mert delikanlığyı sanki gündüz gözü ile görmüş gibi hayalinde canlandırıyordu."[999] Burada hemen dikkat çeken Türk erkek- Rum kız imgesi dikkat çekicidir. Rum kimliği kadın olarak Türk kahramanın karşısına çıkarken, Arap kimliği, aşağıda özetlenen hikayeden anlaşılacağı üzere daha çok savaş meydanlarındaki başarısızlıklarıyla öne çıkıyordu. Burada Berberi'lerin Türk levendleri yanında nasıl beceriksiz bir manzara çizdikleri görülebiliyordu. Rum, Berberi Arap gibi unsurlarla ilgili çizilen manzara, Türklerin bu halklara bakışını gösteren imgelerin oluşumunda etkili olacaktı.

Oruç, İshak, İlyas ve Hızır kardeşler babalarının anlattığı kahramanlık menkıbelerini büyük bir dikkatle dinliyorlardı. Oldukça duygusal bir ortamda geçen bu anlatılarda bazen ağlaşıyorlardı. Bu kahramanlık hikayelerinde Ulubadlı Hasan'ın şehadeti dikkat çekiyordu.Türk sancağını burçlara diktikden sonra şehit olan Hasan'ın hikayesi Oruç'u oldukça etkilemiş ve kendisinin de şehit olma isteğini pekiştirmişti." [1000] Bu hikayelerle büyüyen Oruç, namlı bir korsan olmuş ve reis unvanını almıştı. O, büyük bir donanmayla Becaya kalesi sultanının imdadına koşmuştu. Bu kaleyi zapteden İspanyollar kalenin sultanı Abdurrahmanı kaleden çıkarmışlar, bunun üzerine Sultan Abdurrahman, Oruç reisten yardım istemiş ve Oruç Reis'e liman vadinde bulunmuştu. Oruç, daha çok Müslümanlara yardım maksadıyla buraya gitmişti. Kale önüne gece gelip demir atan Oruç'u sabahleyin gören İspanyollar korkuya düşmüşlerdi.Uzak tepelerde kalenin kovulmuş sultanı abdurrahman üç bin berberiyle mevzi almıştı türk levent ve toplarını gören berberiler sevinçle tekbir getirerek bağırıştılar, Türkler geldi artık zafer bizimdir. Baba oruçun yanına gelen abdurrahman kaleye Berberilerin hücum etmesini istedi oruç reddetti yapacağımız iş çetindir[1001] böyle bir işi ancak Türk leventleri başarabilir dedi. Sultan ısrar edince baba oruç kabul etti. Fakat Berberilere sonra "korkak berberiler" diye bağırdı.[1002]

---

[999] s. 7
[1000] s. 9
[1001] s. 13
[1002] s. 14

Osmanlı Denizciliğinde adları öne çıkan kahramanlar, Osmanlı denizciliğinin zirveye ulaştığı yılların denizcileridir. Bu da bütün Osmanlı tarihi düşünüldüğünde daha çok bir yüzyıl içinde hatırlanabilir kadar az bir zamanın içermektedir. İmparatorluğun gücünün zirvede olduğu zamanın kahramanları imparatorluk çökerken yeniden ortaya çıkmışlar ve bu çıkış Cumhuriyet döneminde de reddedilmeksizin devam etmiştir.

IV.3.6.3. Asyalı Kahramanlar

Orta Asyalı Kahramanlar, sürekli toprak kaybeden Osmanlı Türkleri için daha geniş bir coğrafyanın ideal olarak gösterildiği bir zamanda doğdu. Bu ideal dönemin bir çok genci tarafından tutkuyla bağlanılmış savaşın gerçek yüzü karşısında bile idealizmin kaynağı olmuştu. Bu gençlerden biri de Şevket Süreyya Aydemir'di. Birinci dünya savaşı yıllarında yedeksubay olarak askerlik yapan Şevket Süreyya'ya Turan idealinde Ziya Gökalp'in takipçisiydi. Arkadaşlarıyla birlikte Birinci Dünya savaşının sonunun Ziya Gökalp'in öngörüsüyle sonuçlanacağına inanıyorlardı. Şevket Süreyya, Gökalp'in bu konudaki düşüncelerini ve kendilerine yansıyan şeklini şöyle anlatıyordu. "Gökalp'e göre, Rusya harbi kaybedince parçalanacaktı. O zaman; Azerbeycanlar, Türkistanlar hep birer müstakil devlet olacaktı. Kafkasları aşacaktık. Büyük Turan böyle kurulacaktı." Aydemir hayallerinin bundan sonrasının bulutlara karıştığını söylüyordu.[1003] Ziya Gökalp, fikirleriyle Orta Asyayı gösterirken, ondan esinlenen romancılar da sadece tarihten alınmış kahramanlara değil kendi dönemiyle eş zamanlı olarak kahramanlarına Asya'yı gösteriyordu. Bu tür romanlardan birini yazan Müfide Ferit, idealist kahramınını Türkistan coğrafyasıyla buluştururken, roman kahramanı *Aydemir* okuyanların gönlünde taht kuracaktı.[1004] Ondan daha önce Halide Edip, *Yeni Turan*'ı yazmıştı. Onun Yeni Turan idealizmi geleceğin Türkiyesi üzerine kuruluydu, ama aynı yıllarda iki tercümesi yapılan bir yabancının yazdığı romanın etkisi daha büyük olacaktı. Bu yabancı Leon Cahun'du. Leon Cahun ismi sonraki yıllarda Türk tarih tezinin oluşmasında etkili olduğu kadar, üçüncü bölümde tarihi roman kısmında bahsedildiği gibi II. Meşrutiyet döneminde *Gök Bayrak* ve *Gök Sancak* adlı romanının iki ayrı tercümesiyle dönemin nesilleri üzerinde etkili olmuştu. Eski Türk tarihiyle bağlantılı kahraman tipinin de ilk örneğini vererek sonraki yılların yazarlarına ilham

[1003] Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e*, s. 120.
[1004] Halide Edip, *Yeni Turan*, İstanbul 1329, Türk Yurdu Kitapları; Osman Gündüz, *a.g.e,* s.34.

kaynağı olacaktı.[1005] Kahramanların Turan coğrafyasıyla bağlantı kurduğu yıllarda Türkçülüğün ideologları da bu birliğin kurulmasının fikri temellerini formüle ettiler. Türkçülüğün yaygınlaşmaya başladığı bir toplumsal zeminde bu romanın birer yıl arayla iki ayrı tercümesi yapılarak yayınlanmış olması romana olan ilgiyi göstermektedir. Bu kitap Can Bey adlı bir Türk bayraktarın hikayesiyle başlar. Kitapta geçen coğrafya Orta Asya'dan yakın doğuya kadar uzanır. Isık Göl, İrtiş Gölü, Uygurlar, Gökçe, Temuçin, Cebe, Camuka ve Arap illeri, Suriye gibi coğrafya kavim ve şahıs isimleri romanda geçen bazı isimlerdir. Romanın kahramanı Can Bey destan kahramanları gibi geniş bir coğrafyada gezer.[1006] Orta Asya kökenli kahramanlar, coğrafya ve şahıs isimleri daha sonra yazılan romanlarda da etkili olacaktır. Asyalı Türkler'le kurulabilecek bağlantıda isimler önemli yer tutuyordu. Mesela *Aydemir* romanı ve daha sonra *Kızıltuğ*, *Gültekin* ve Atsız'ın romanlarında kullanılan isimlere benzer isimler ilk olarak *Gök Sancak (Bayrak)* romanında yazıldı. Halide Edip'in *Yeni Turan* romanınında görüleceği gibi yazar, tarihten devşirilen isimleri zamanın kahramanlarına ad olarak kullanarak dönüştürürken tarihle ideolojik bir bağ kurmaktadır.[1007]

Bu tür eserlerde dini bağlantı yerine ırki bağlantılar önem kazanırken sonraki dönem romanlarında da bunun izleri görünecektir. Cengiz, Timur, Attila gibi tarih sahnesinin iyi bildiği hükümdarlar otuzlu yıllarda popüler tarihin ilgi alanına girmeye başlarlar. Meşrutiyet yıllarında Asyalı muhayyel tarihî kahraman tipi Türk yazarları tarafından henüz tam olarak bulunmamıştır. Bunda tarih roman yazarının tarih bilgisiyle örtüşen malzeme konusundaki sıkıntısı da yatar. Türk tarihinin eski safhaları birkaç isim ve az sayıda örnek dışında yeterince incelenmemiştir. Türkçülüğü esas alan romanlarda yalın kılıç kahraman yerine cemiyet adamı rolüyle ortaya çıkan kahraman vardır. Bunlar aynı zamanda Türk dünyasıyla bağlantı peşindedir.[1008]

Birinci Dünya Savaşı yıllarında tarihi roman kahramanları pek ortaya çıkmaz. O anda cemiyetin içinde bulunduğu durum, savaşların gerçekliği kadar acı vericidir. Gerçek

---

[1005] Etienne Copeaux, *a.g.e*, s.19.
[1006] Bkz. Leon Cahun, *Göksancak*...
[1007] Osman Gündüz, *a.g.e*, s. 140.
[1008] Bkz. Müfide Ferid, *Aydemir*

kahramanlar *Donanma* ve *Harp Mecmuası* gibi derglilerde takdim edilirler. Tarihi romanın yükselişi yirmili yılların sonuna doğru olurken Kozanoğlu yerli bir romancı olarak Orta Asya kökenli muhayyel bir kahraman bulur. Daha fazla Asya kökenli Türk'ün roman kahramanı olmasıysa otuzlu yıllarda olacaktır. Bu yıllarda aynı zamanda. "Tarih Orta Asya'da başlar" fikrinin resmi temellerinin atıldığı ve genel Türk tarihine ait bilgiyle beraber tarihi romanın yükselmeye başladığı görülmektedir. *Kızıl Tuğ, Gültekin*, ve kırklı yıllardan sonra *Atlı Han, Tek Kollu Kahraman* romanları, Kozanoğlu'nun Türk tarihinin farklı sahalarına adapte ettiği kahraman icat etme konusundaki becerisidir. Mete, Attila, Teoman gibi bilinen kahramanlar roman ve roman dışı makalelerle bilimsel çalışmalara konu olurken, Orta Asya kökenli tamamıyla muhayyel kahramanlar Atsız tarafından 1940'lı yıllarda yeniden ortaya konulacaktır. Bu yıllar Turancılık fikrinin de yeniden yükselişe geçtiği yıllar denk düşer. Atsız'ın edebiyat tarihçiliğinden gelen ilmi çalışmaları ve Cumhuriyet dönemindeki Türkçü Turancı fikirlerin ideologu olmasından kaynaklanan duygusal yaklaşımı, Orta Asya tarihine dair yazdığı romanların günümüzde de ilgi odağı olmasını sağlamıştır. Bu ilgide ve onun romanlarına gösterilmeyen ilgisizlikte şüphesiz ideolojik okumaların etkisi vardır. Orta Asyalı kahramanların ilk yazarlarından Abdullah Ziya Kozanoğlu 1940'larda Osmanlı tarihinine olan ilginin yükselmesi üzerine romanlarında Osmanlı kahramanlarını tercih etmiştir. Orta Asya'lı kahraman romanı sonraki yıllarda Atsız'ın defalarca basılan kitapları dışında pek fazla itibar görmez. Kozanoğlu'nun eserlerinin defalarca yapılan baskılarını bunun dışında görmek gerekir.

Hükümdar kahraman olarak Attila, Avrupa Hunlarıyla Asya Hunları'nın aynı olduğu kanaatiyle düşünüldüğünde köken olarak Orta Asyalı'ydı. Enver Behnan *Attila* adlı hikayesinde bu birlikteliği yansıtır.[1009] Enver Behnan bunun dışında *Alas* adlı tarihi hikayelerinde Orta Asya'ya gönderme yaparak dönemin fikri ortamına uyum sağlamıştır.[1010] Bu fikri ortam Asya konusunda Turancı Türkçülerinki kadar net değildir ve daha çok Türk tarih tezinden beslenmiştir. Bu ortama uygun bir roman denemesi yapan İskender Fahrettin'in *Sümer Kızı* adlı eserinde Sümerler arasında icad etmeye çalıştığı Gazi benzeri halaskâr tipi sonraki yıllarda hatırlanmaz. Aynı şekilde Peyami

[1009] *Attila,* Cumhuriyet Kitapevi Ankara 1934
[1010] Alas, *Küçük Tarihi Hikayeler*, Cumhuriyet Kitapevi Ankara 1934

Safa'nın yazdığı *Attila* romanı diğer romanları kadar itibar görmemiştir. Enver Behnan'da yazar olarak *Alas* ve *Attila* üzerinden tanınmaz. Orta Asyalı kahraman tiplemesinde asıl vurgu, Türklerin savaşçılığı merkez olmak üzere, efsanevi kahraman kalıplarını da uyabilir tipleriyle geçmişte bütün dünyayı sarstıkları vurgusudur.Attila bunun güzel bir örneğidir. Ayrıca bu vurgu çok daha eski ve bir anlamda muhayyel sayılan dönemi içeren İskender Fahrettin'in *Sümer Kızı* adlı eserinde Cumhuriyet ve onun eşsiz kahramanı Mustafa Kemal'le özdeşleştirilerek yapılır. İskender Fahrettin'e göre Sümerler döneminde de Gazi gibi bir kurtarıcı olmalıdır.[1011]

Kahraman bütün kahramanlarda görünen şekliyle bir misyon sahibi, idealist ve korkusuzdur. Bu anlamda coğrafya özellikleri değiştirmez. Tarihi roman yazarları Asyalı kahramanlar konusunda Osmanlı akıncıları ve denizcileri gibi çok sayıda kahraman çıkaramamışlardır. Tarihi romanın Orta Asyalı kahramanlarına azalan ilgiyi çizgi roman kahramanları 1950'lerin sonunda başlayan gelişmelerle yükselteceklerdir. Kırklı yıllarda başlayan çizgi roman kahramanları Türk çizgi romanında western ağırlık çizginin yükselmesine rağmen Asya kökenli kahramanlara dayalı başarılı örnekler vermiştir. Tarkan, Karaoğlan, Kaan örnekleri bulunmaktadır. Bunlar aynı zamanda çizgi romandan sinemaya uyarlanan büyük ilgi toplayan Asyalı kahramanlardır.

IV.4. YAZANLAR

Osmanlı-Türk toplumunda toplumsal işlevi olan popüler tarih eserlerinin uzun zamanlı kolektif bilinci temsil edenleri anonimdi. Bunlardan yazıya çevrilmiş olanlarından bazılarını ilk defa kimin hazırladığı konusunda bilgi elde edilebilmişti. [1012] Bu devir modern devirlerde olduğu gibi nispeten bağımsız bir tarihçiler zümresinin henüz ortaya çıkmadığı zamandı. Bu zamanda tarih yazanlar görevlendirme yoluyla yazıyorlar ve ilgili kişinin beğenisine sunuyorlardı. Bütün eserler gibi tarihle ilgili eserler de hamilerin koruyuculuğunda yazılıyor ve tarih eserleri çoğu zaman bu haminin hayatını içeren eserlerden oluşuyordu. Yazarın eserinin takdir edilmesi tutunabilmesi için

[1011] İskender Fahrettin Sertelli, *Sümer Kızı*

[1012] Mesela 18.yüzyılda ilk örneği görülen manzum *Battalnâme*, Bakayi olarak tanınmış bir yazar tarafından yazılmıştı. *Eba Müslim*'i taşbaskı manzum olarak yazanse Şair Ferdi adlı biri olmuştur.

önemliydi.[1013] Modern dönemde tarih yazanlarsa yazdıklarını doğrudan kitlenin beğenisine sunabilmenin imkanını bulmuşlardı. Üretilenin kitle üzerindeki etkisi gelişmiş iletişim araçları vasıtasıyla desteklenebiliyordu. Artık bu kitlenin beğenileri üzerine kurulu piyasa ilişkilerinin hamiliği vardı. Bir yayıncı tarafından basılan kitap, dağıtımı yapılıp kitapçılara ulaşıyordu. Yazar, yayıncı, kitapçı, reklam, okur örgüsü kendi içerisinde ne kadar gelişkinse yazara yansıyan tarafı da o kadar çabuk oluyordu. Yeni bir yazar tipi doğarken, yeni bir okur tipi de doğuyor ve bireylerin tek tek katılacağı biçimiyle toplumsallaşıyordu.[1014] Devlet bünyesindeki tarihçilik vakanüvis harici bir kurumsallaşmaya dönüşürken, bir tek kişiye verilen devlet tarihçiliği bir çok tarihçi tarafından paylaşılıyordu. Tarihçilere siyasal öncülük veriliyor, üniversitelerde ders verdiriliyor ders kitapları yazdırılıyordu. Bunun dışında kalan resmi kitapların devletle bütünleşmiş ciddiyeti bu tür kitapların resmi organizasyonlar dışında halka ulaşmasını engelliyordu.[1015] Bunların yerini daha çok halk kitapları olarak adlandırılan, geleneksel halk kitaplarının yeni harflere aktarılmış ya da Muharrem Zeki Korgunal'ın *Yedi yol* cenginde olduğu gibi, yeni rejime uyarlanmış haliyle ortaya çıkan kitaplar doldurmuş ve bunlar geleneksel toplum yapısının çözülmediği yerlerde alıcı bulmaya devam etmişlerdi. Bunları yazan ya da uyarlayan geçen asırdan itibaren taşbasması eserlerde kendisini gösteren halka yönelik yeni bir yayıncılık ve yazar tipi doğacaktı.[1016] Şehrin okuyucusuysa romanın şehirle bütünleşen yapısıyla uyum sağlıyordu. Romanların zamanı mekteplerin zamanıyla uyuşurken, geleneksel zamanın tam olarak ortadan kalkmadığı halk arasında, zemheri soğukları ya da cemrenin düşüşü takvim yapraklarının modernliğin zaman anlayışına direnişinden okunabiliyordu.

Genel hatlarıyla gelişimin gösterdiğimiz popüler tarih yazarlarının sayısı arttıkça birbiriyle organik bağı olmayan bir popüler tarihçiler zümresi oluşacaktı. Her gazete, dergi, yayınevi dönemin tanınmış tarih yazarlarından birini kendi bünyesinde barındırmaya çalışıyordu. Mesela Ahmet Refik Hilmi Kitabevi'nin sahibi Türccarzade

---

[1013] Bu konuda bakınız Halil İnalcık, *Şair ve Patron*, 2. Baskı, Ankara 2005

[1014] Aynı zamanda şiir yazan, siyasetle uğraşan ronam ve tiyatro oyunu yazdığı gibi gazete ve dergilere yazı, yayıncılara kitap yetirtirmeye çalışan yeni yazar tipleri doğmuştu. Mesela Namık Kemal, Ahmet Mithat, Ziya Paşa, Ahmet Refik...

[1015] Daha önce gösterildiği gibi Tarihi Osmani encümeni vakanüvis harici kurumsal tarihçiliğin ilk örneğini verdiğinde bir çok üyesi vardı. Tarih Tezine katkıda buluna Yusuf Akçura gibi yazarlar aynı zamanda siyasal öncüydüler.

[1016] Eba Müslim Horasani'nin taşbasması manzum olarak hazırlandı. Bkz. ; Korgunal, *Yedi Yol Ceng,*

Hilmi'yle yakın diyalog halindeydi.[1017] M. Turhan yeni harfli kitaplarının ilk baskıları ağırlıklı olarak Cumhuriyet Matbaası tarafından yayınlanırken, roman tefrikaları da genellilkle *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanıyordu. Ölümünden sonra bazı kitapları Remzi Kitabevi tarafından çıkarıldı. [1018] Abdullah Ziya Kozanoğlu Türkiye Yayınevini tercih etmişti. Ziya Şakir'in eserlerinin bir kısmı Muallim Şükrü Fuat Gücüyener'in Anadolu Türk Kitap Deposu adlı yayınevinden yayınlandı. İskender Fahrettin Sertelli'nin roman tefrikaları *Akşam* gazetesinde yayınlanıyor ve Akşam Neşriyatı tarafından basılıyordu. Sertelli yayıncısı konusunda istikrarlıydı otuzlu yılların başından kırklı yılların başına kadar *Akşam* gazetesinde sürekli tefrika roman yayınladı.[1019]

Otuzlu yıllarda tarihçi sıfatının kullanımı da genişti. *Yenigün* mecmuasında Tarihçiler Ne Yaptınız? sorusu kendisine sorulduğunda Turhan Tan mütevazı bir şekilde cevaplandırmanın yolunu seçiyordu.[1020]Cevabında tarihçi olmanın zorluklarından bahsederken kendisini tam olarak bu tasnifin içerisine sokmuyordu Aynı Şekilde Nizamettin Nazif'te kendisine sorulan "Tarihçiler Ne Yaptınız? Sorusu karşısında müverrih olmadığını romancı olduğunu söylüyordu.[1021] Bu sorunun sorulduğu ve buna cevap veren bu iki yazarında tarih eğitimi bulunmuyordu. Yani lisans düzeyinde tarih tahsilleri yoktu, ama bu onların tarihçi olarak tanınmasında bir engel teşkil etmiyor ve popüler bir mecmuada onlara "tarihçi" sıfatıyla soru yöneltiliyordu. Her iki yazarın ortak özelliliği tarih konulu roman yazmalarıydı. Bu onların dönemin anlayışında tarihçi olarak tanımlanması için yeter sebepti. O yıllarda meslekten tarihçilik henüz oturmuş değildi. Bunların yanı sıra gazete ve dergilerin tarih konularını da yazıyorlardı.. Aynı yıllarda Ahmet Refik'in onca yazı ve araştırmasına rağmen onu bir tarihçi olmaktan ziyade "vulgarizatör" olarak görenlerin sayısı da az değildi. Ölümünden sonraki değerlendirmelere bu yansıyordu.[1022] Onun kuşağından sayılabilecek M. Turhan Tan

---

[1017] Ahmet Refik, *Büyük Tarihi-i Umumi,* 2. Baskı, İstanbul 1328, Naşirin ifadesi kısmı

[1018] M. Turhan Tan, "Cem Sultan", *Cumhuriyet*, 1 Kanun-ı sani 1933- 24 Mayıs 1933; *Hürrem Sultan*, Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, İstanbul 1937

[1019] Abdullah Ziya'nın Türkiye Yayınevinden çıkmış herhangi bir romanının arkasına bakıldığında aynı yayınevinden çıkan eserlerinin listesi görülebilir. Kozanoğlu'nun kitapları daha sonra Atlas Yayınevinden çıkacaktır. Ziya Şakir'in 1940'ların başında çıkarmaya başladığı yakın tarih serisi eserleri Anadolu Türk Kitap Deposu tarafından yayınlandı. Eserlerinden üçüncü bölümde bahsedilmişti.; İskender Fahrettin Sertelli, "Sumer Kızı", *Akşam,* 3 Kanun-ı sani 1933-12 Nisan 1933. Kitap olarak basımı.

[1020] Naci Sadullah, *Yenigün*, Tarihçiler Ne Yaptınız? 3 hazıran 1939, sayı 13, s.20.

[1021] Naci Sadullah, Tarihçiler Ne Yaptınız?, *Yenigün*, 17 Haziran 1939.

[1022] Bkz. Muzaffer Gökmen, a.g.e,

gerçek adıyla Samih Fethi eski bir mutasarrıftı.[1023] Yazı hayatına İkinci Meşrutiyet yıllarında başlamış olmasına rağmen, tarih yazarlığına emeklilik sonrasında başlamış ve yaş itibarıyla kendinden daha küçük olan bir yeni tarihçi kuşağının arasında ortaya çıkmıştı. M. Turhan Tan 1886-1839) Ahmet Refik'le aynı kuşaktan olmasına rağmen tarihçilikle tanınması ve bilinen eserleri vermesi, ilk kitap yayını 1913 yılı olsa da 1930'lu yıllarda olmuştur. Sadece tarihi roman yazan veya sadece tarih yazan yazar tipi otuzlu yıllarda ortaya çıkacaktır. Popüler tarihçiliğin otuzlu yıllarda dikkat çeken ürünleri tarihi romanlar olurken, tarihi roman ve popüler tarih yazıları yazarlar yaptıkları iş bakımından aranılan tiplerini çıkaracaklardı.

İlk Türkçe romandan itibaren düşünüldüğünde Namık Kemal veya Ahmet Mithat'ın eserlerinin arasında tarihi konulu eserler önemli yer tutuyordu. Her türlü yazı yazarken tarihi roman ve tarih kitapları da yazmışlardı. Tarihçilik tarihi roman yazarının romanını yazarken tarihi bilgiye nüfuz etmesini kolaylaştırıyordu. Popüler tarihçilik onların bir yönüyle ilgiliydi. Aynı şekilde Meşrutiyet dönemi popüler tarih yazanların arasında Ahmet Rasim (1865-1932) gibi yazarlar da ele alınabilir. Yalnız tarih konulu yazı yazma Ahmet Rasim'in sadece bir yönünü gösteriyordu, çünkü Ahmet Rasim tarihin yanı sıra küçük roman, hikaye, makale, edebi nesir, gazetecilik gibi bir çok sahada yazmıştı.[1024] Yazı hayatına askeri yazılarla başlayan sonra tarihe yönelen Ahmet Refik'se şiirlerini saymazsak yazı hayatı tarihçiliği üzerine kurulmuş ve yayın dünyasında itibar gördüğü alan tarihçiliği olmuştur. Bu pozisyonuyla popüler tarihçiliğin ilk profesyonel temsilcisidir ve tespit edebildiğimiz kadarıyla yirmili yılların sonu ve otuzlu yılların başına kadar itibar gördüğü kimliğini popüler tarihçilikle kurmuş bir başka kimse yoktur. Tarihi roman türünün yükselişiyle tarihi roman yazarlığının

---

[1023] Asıl adı Mehmet Samih Fethi'dir 1886 yılında Sivas'ta doğmuştur. Mehmet Behçet Yazar, *Edebiyatçılar Alemi*, Ankara 1999, s 186

[1024] Ahmet Rasim kimlik olarak Ahmet Refik benzeri bir müverrihlilkle tanınmadı. O İsmail Habib'in tanımlamasıyla Ahmet Mithat Mektebindendi. Bu mektebin hocası gibi her konuda yazdı. Reşat Ekrem üzerindeki etkisi konusunda Reşat Ekrem'i konu alan başlıkta bahsedilecektir. İsmali Habip onun tarihçiliğinden şu şekilde bahseder. " Tarihi eserlerde vücuda getirdi; müverrihlik itibarıyla kubbenin altında sesini bıraktı. Dört ciltlik Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi'nde sırası geldikçe fayda serlevhasıyla hakikaten faydalı bendler ilave etmek suretiyle tarih tedrisinde yenilik gösterdi. 1913'de neşrettiği 200 sahifeye yakın Tarih ve Muharrir nam eseriyle tarihi musahabecilik yaptı;müteaddid tarihi fıkralar anlattı. Gene mesela Yeni Mecmua'da Meşrutiyet tarihi namıyla mufassal bir tetkiki uzun müddet tefrika edilip durmuştu. *Tanzimiattan Beri*, S. 253-254... Tarihçilikteki üslubu konusunda şunları yazar; ... "sonra onun yazılarında tarihî dolambaçları dolaşırkern dahi çok istifade edersin, çünkü onun kaleminde tarih yalnız menkulatın kuru bir ifadesi değildir. O, tarihin menkulatını bile bir müşahede gibi canlandırmayı bilir. Tarihî müsahabelerinde mazi adeta bulunduğu yerden kalkıp halin içine gelir." s.256.

artışı birbirine paralel olmuştur. Bu paralellik bir yandan kurumsal tarihçiliğe bağlı profesyonel tarihçilerin de yetiştiği ve konuların çeşitlendiği yıllara denk gelir. Bu yıllarda meslekten tarihçiler edebiyatın bünyesindeki bu alanla pek ilgilenmezler, ilgilenmedikleri gibi bu tür yazmayı da yadsırlar.

Popüler tarihçileri veya popüler tarihçiliği kim ne ölçüde temsil ediyordu ? Ahmet Refik mi? Onun halefi olan Reşat Ekrem mi? İbrahim Hakkı Konyalı mı veya tarihi tamamıyla roman tarzıyla ifade edenlerden M. Turhan Tan mı? "Büyük Türk Romanı" deyimini eserleriyle yayan Abdullah Ziya Kozanoğlu mu? Osmanoğullarını roman kahramanı olarak yeniden ortaya çıkaran Feridun Fazıl Tülbentçi mi? Niyazi Ahmet Banoğlu, Feridun Kandemir, Cemal Kutay, Zuhuri Danışman mı? Ya da tarihe bakışlarında belirgin ideolojik yorumlarıyla Hüseyin Nihal Atsız mı, Necip Fazıl mı?[1025] Okurun gündelik tarih yazımında karşılaştığı isimler genel olarak bunlardır. Akademik tarihçilerin ürünleriyse daha çok akademik dünya içerisinde dolaştığından çok belirgin bir isim haline gelmezler ve genel okur arasında bilinmezler.Popüler yayınlar vasıtasıyla tarih konulu eserler verdikleri için tarihe ideolojik yorumlar getiren Necip Fazıl, Nihal Atsız gibi isimlerde popüler tarihçiliğin bir ölçüde sınırları içindeydiler, üstelik tarihe bakışı yönlendiren bir misyona sahiptiler; fakat her ikisi de tarihçilikle tanınmaz diğer yönleriyle öne çıkarlar. Tabloda ilk sıralarda olan isimler ve tablo dışında kalıp da popüler tarihçiliğiyle tanınan yazarlara bakıldığında bir çoğunun aynı kuşağın temsilcisi olduğu görülecektir. Bu kuşağın ortak özelliği yirminci asrın başlarında doğmuş savaş yıllarında çocuk, Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda ilk gençlik çağında otuzlu yıllarda genç, kırklı ellili yıllarda orta yaşlarda olmuş olmalarıyla öne çıkar. Mesela tablo 1 ve Tablo 2 de adları geçen bazı yazarların doğum tarihleri şöyledir;

Nahit Sırrı Örik.....1895
Feridun Kandemir.....1896
İbrahim Hakkı Konyalı.....1896
Enver Behnan Şapolyo.....1900
Zuhuri Danışman.....1902
Kadircan Kaflı.....1903

[1025] Tablo 1 ve Tablo 2 popüler tarih yazarlarıyla ilgili isim ve yazı bilgisini vermektedir. Adı geçenler gazete ve dergilerde tarih konulu yazıları olanlardır.

Nihal Atsız.....1905
Reşat Ekrem Koçu.....1905
Abdullah Ziya Kozanoğlu.....1906
Haluk Y. Şehsüvaroğlu.....1912
Feridun Fazıl Tülbentçi.....1912
Cemal Kutay.....1912
Niyazi Ahmet Banoğlu.....1913

Yazarlara ve yazdıklarına bakıldığında popüler tarihçiliğin değişik tarz ve görünümleri ortaya çıkar. Burada yazarlar ve yazdıklarından yola çıkarak bir tasnif yapabiliriz. Ek kısmında Tablo 1'de on adetten fazla yazısı olan yazarların adı verilmiştir. Ayrıca en çok yazısı olan on yazar da tespit edilmiştir. Bu tabloya göre en fazla yazısı olan Ahmet Refik'tir ikinci olarak Reşat Ekrem gelmektedir. İşledikleri konular itibarıyla da birbirlerine yakındırlar. Popüler tarihin akademik dünyayı tamamlar yöndeki işlevininin temsilcisidirler. Ayrıca buna İbrahim Hakkı Konyalı'yı şehir tarihi ve sanat tarihi çalışmalarıyla, Haluk Y. Şehsüvaroğlu'nu yakın tarihin gündelik hayatından siyasi olaylarına kadar bir çok konudaki yazısıyla bu sınıfa dahil edebiliriz. Bu anlamda denizcilik tarihi konusundaki yazılarıyla Tevfik İnci'de bu sınıfa dahil edilebilir. En çok yazısı olan on yazar arasında bulunan Feridun Fazıl Tülbentçi popüler tarihçiliğin romanla ve edebi yazılarla özdeşleşen sınıfına sokulmalıdır. Aynı şekilde M. Turhan Tan, Abdullah Ziya Kozanoğlu gibi daha önce açıklamasını yaptığımız gerekçelerden dolayı tabloda ilk sıralarda gözükmeyen yazarlar da bu kategoriden sayılmalıdır. Ziya Şakir, Feridun Kandemir, Cemal Kutay, Niyazi Ahmet Banoğlu gibi yazarları gazeteci kimlikleriyle birlikte açıklamaya çalışmak daha doğru olur. Sermet Muhtar Alus ve Mithat Sertoğlu'da buna dahildir. Gazeteciliğe yakın olanlar Türkiye'de sözlü tarihçiliğin ilk temsilcileri ve kurucuları sayılabilirler. Bu anlamda Reşat Ekrem kendi ilgi alanlarıyla ilgili sözlü tarihçiliğin kurucusu sayılabilir. Diğerleri daha çok gazetecinin ropertajına benzer şekilde tanınan insanları veya bilinen olaylar üzerinden sözlü tarih yöntemini kullanırlar. Kendi yazılarında yazdıkları gibi bu bilgileri de analiz etmezler. Sadece edebi bir üslubla yazıya dönüştürürler. Popüler tarih yazarları gündelik maişetini karşılama endişesiyle farklı yazılara da yönelebilirler, ama dikkatli

incelendiğinde bir anlamda profesyonellik oluşmuştur. Yani tarihçi olarak bilinen bir kimse ilgili yayın organlarında o konudaki yazıları yazar.

Yazarların dışında pek dikkat çekmeyen, ama popüler tarih eserlerindeki renkli albenili görüntülerin sahipleri, metinleri çizimleriyle süsleyen çizerler bulunmaktadır. Bunların arasında en çok bilinenlerinden biri Münif Fehim Özarman'dır. Daha çok Münif Fehim adıyla tanınan sanatçı 1899 yılında İstanbul'da doğmuştur. Binlerce kitap ve mecmua kapağını çizen Münif Fehim'in en önemli özelliği daha çok tarihten seçtiği malzemelerle tarihi resimlerle canlandırmaya çalışmasıdır.[1026] Afiş ve kitap kapağı konusunda Türkiye'nin ilk sanatçılarındandır. *İkdam, Vakit, Aydede, Akbaba, Son* Posta, *Tan, Yedigün, Yirminci Asır* ve *Cumhuriyet* gibi gazete ve dergilerde çalışmış, *Dünden Hatıralar* ve *Elli Türk Büyüğü* adlı kitapların resimlerini hazırlamıştır.[1027] Doğum tarihi itibarıyla yukarıda adı geçen popüler tarihçilerin bir çoğuyla ayın kuşaktan sayılabilir.Yine aynı kuşaktan 1903 İstanbul doğumlu Sabiha Bozcalı'da tarih konulu çizimlerin ustalarındandır. *Milliyet, Hergün, Havadis ve Yeni Sabah* gazetelerinde yayınlanmış tarihi romanları resimlemiş ve Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'ne yüzlerce çizim yapmıştır.[1028]

Adı geçen isimlerin arasında şüphesiz diğerlerine nazaran hem kuşak olarak hem da tarih yazarlığı olarak daha kıdemli olan ve Türkiye'de modern popüler tarih yazımının öncüsü olmaktan ziyade kurucusu sayılabilecek olan Ahmet Refik ismi "popüler tarihçi kimdir" sorusuna verilebilecek ilk cevaptır; aşağıda bu cevabın açıklaması olarak Ahmet Refik'in hayatı ve kurucu rolü üzerinde durulacaktır.

. IV. 2.2. Popüler Tarihçiliğin Öncüsü;Ahmet Refik

Ahmet Refik, 1880'de İstanbul'da doğdu. Babası Abdülaziz'in vekilharcı Ürgüplü Ahmet Ağa, Ürgüp'te Gürlükçüoğulları diye bilinen ailedendi. Ahmet Refik Beşiktaş'ta ilk okula başlamış ortaokulu askeri rüştiye, liseyi Kuleli Askeri Lisesinde bitirmiş,

---

[1026] Osman Nebioğlu, *Türkiye'de Kim Kimdir Ansiklopedisi,* İstanbul 1961-1962, s. 289.
[1027] Mehmet Yenen, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.6, İstanbul 1994, s.198.
[1028] Ahmet Özel, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.2, İstanbul 1994, s. 318; Osman Nebioğlu, *a.g.e*, s. 162

oradan da Harp okuluna gitmiştir. Harp Okulunu 1898'de küçük yaşta bitirdikten sonra piyade sınıfından subay olarak göreve başlamıştır. İlk görev yeri İstanbul'daki askeri okullar olmuş, böylelikle İstanbul'un kültürel atmosferinden uzaklaşmamıştır. [1029] Subaylıkla birlikte aynı yıllarda yazı hayatına da başlayan Ahmet Refik kısa süre sonra İstanbul basınında yazılarıyla tanınmaya başlamıştır. Ahmet Refik'in subaylık gibi genç yaşta başladığı yazı hayatında özellikle II.Meşrutiyet'in ilanından sonrası dönemde dikkat çeken eserlerini ortaya koyduğu ve Ahmet Mithat'ın genel okuyucu üzerindeki etkisinin benzerini tarih meraklısı okuyucu üzerinde gösterdiği görülmüştür. İlk yazılarında askerliğe dair örnekler görülürken onu şöhret sahibi yapan İkdam'daki yazıları oldu. *Lale Devri*, *Tarihi Simalar, Köprülüler Felaket Seneleri* gibi yazıları, Geçmiş Asırlarda Osmanlı Hayatı adlı seriden kitap haline dönüştü. Onun tarihçiliğe ilgisinde Hilmi Kitabevinin sahibi Tüccarzade Hilmi'nin teşvik edici rolünün olduğu anlaşılmaktadır.[1030] Meşrutiyet sonrasında en çok tarihi makale ve kitap yazan Ahmet Refik'in[1031] Meşrutiyet sonrasındaki etkili yazı hayatının Cumhuriyetten sonra aynı derecede sürdürdüğü söylenilemez. Birinci Türk Tarih Kongresinde yer almaması ve Darülfünun tasfiyesinde tasfiye edilenler arasında olması, hayatının son dönemlerinde geçmişte ulaştığı imkanlardan mahrum kaldığını göstermekte ve aynı zamanda yeni Cumhuriyetin tarih anlayışında Ahmet Refik'e itibar edilmediği anlaşılmaktadır. Bu durum onun tarihçiliğinden ziyade geçmişteki misyonu ve yeni tarih anlayışıyla ilgili olarak olmalıdır. Çünkü yeni tarih tezine katkıda bulunanların bilimsellik kaygıları olmamıştır. Kendileri tarihçi olmayan bazı yazarlara göre Ahmet Refik müverrih sıfatına da uygun görülmez. Mesela Falih Rıfkı Atay Ahmet Refik'in müverrih olarak adlandırılmasından yana değildir. Onu bir "vulgarizatör" olarak görür ve müverrih olarak görülmek istendiğinde eleştirileceğini kusurlarının bulunacağını hatta sert bir tenkitle onun eserinden sadece bir tortu kalacağını iddia eder.[1032]Aynı şekilde Nizamettin Nazif o bir müverrih miydi diye sorarak başladığı yazısına "sanmam" cevabını vermiştir.[1033] Peyami Safa da onun ilmi metoddan yoksun olduğunu belirttiği yazısında bir yandan başka özellikleriyle yüceltmiştir.[1034]

[1029] Reşat Ekrme Koçu, *a.g.e*, s. 7
[1030] Ahmet Refik, *Büyük Tarihi Umumi...*
[1031] İsmail Habip, *Tanzimattan Beri,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1942, s 384.
[1032] Muzaffer Gökman, *a.g.e*
[1033] *a.g.e*, s.25
[1034] *a.g.e,* s .30.

Daha çok edebiyat dünyasının tenkitleriyle ilgi gören Ahmet Refik'e akademik dünyanın ilgisi ölümünden uzun bir süre sonra olacaktı. XIII. Türk Tarih kongresinde Halil İnalcik, Türkiye'de Osmanlı tarihçiliğinin ilk öncüleri arasına Ahmet Refik'i de alır. Dünyaca tanınmış bir Osmanlı tarihi otoritesi olan İnalcık, genel olarak akademik dünyada pek dikkate alınmayan Ahmet Refik'in, Osmanlı tarihçiliğinde ki yerine dair önemli tespitlerde bulunurken onun bu çalışmalardaki yerini profesyonel bir kanaatle belirlemiştir.[1035] Bu kanaat Ahmet Refik'i Osmanlı tarihçiliğinde önemli bir yere oturturken döneminde popüler anlamda gördüğü ilginin akademik tescilini ölümünden uzun bir süre sonra yapmaktadır. Ahmet Refik ve onun eserleri üzerine yazılanların bir kısmı da ölümünden hemen sonra basın dünyasında yer almıştır. Ölümü üzerine basın dünyasındaki değerlendirmelerin büyük çoğunluğu Gökman'ın *Tarihi Sevdiren Adam* isimli eserine alınmıştır. Gökman, bu eserinde aynı zamanda Ahmet Refik bibliyografyası yapmış ve velûd yazarın yüzlerce kitab ve makalesinin künyesini vermiştir.[1036]

Ahmet Refik'in 1900 yılı başlarında başlayan bu yazı hayatı ölümüne kadar devam etmiştir. Yaklaşık kırk seneye yakın bir zaman zarfında Ahmet Refik'in aktüel olan ve milliyetçi duygularıyla tarih arasındaki irtibatı kurarken dönemin siyasal-ideolojik şartlarına göre eserler verdiği görülecektir. Ahmet Refik üzerine Gökman'ın yazdığının dışında, aynı zamanda öğrencisi olan Reşat Ekrem'in bir biyografi eseri bulunmaktadır. Bunları onun üzerine yazılmış veriler toplamı ve subjektif kanaatlar olarak ele alabiliriz.[1037]

Bu eserlerde ortaya koyulan veriler dikkate alındığında ortaya çıkan netice Köprülü'nün akademik çalışmalardaki formel tesiri ve kurucu rolü neyse Ahmet Refik'in de popüler çalışmalar üzerindeki informal ve öncü tesirinin o olduğudur. Tarihi sevdiren adam tabiri, esasında tek cümleyle Ahmet Refik'i tanımlayabilmektedir. O, özellikle gazete ve dergilerdeki yoğun yazılarıyla döneminin ulaşabilecek en uzun okuyucu kitlesine ulaşabilmişti. Tarih sevgi ve ilgisinin milliyetçilikle paralel yükselişinde onun kalemi önemli bir rol oynamıştı. Kendisi de popüler tarih yazımında otuzlu yıllarda önemli bir

[1035] İnalcık, *XIII. Tarih Kongresi,*
[1036] Bkz. Gökman, *a.g.e*
[1037] Bkz. Koçu, *Ahmet Refik,*

Hacettepe Üniversitesi
Beytepe Merkez Kütüphanesi

yere sahip olan M.Turhan Tan bunu şöyle ifade ediyordu. " Ahmet Refik şüphe yok ki müverrihti. Lakin onda tarih bilgisi kadar tarihi sevdirmek ve okutmak bilgisi de vardı. Hiçbir kimse tarafından tekzip edilmeyeceğine emin olarak söylüyorum: memleketimizde Ahmet Refik adlı biri çıkıp da tarihi eserler yazmasaydı, bugün umumileşmiş ve garp alemine bile müessir olmaya başlamış olan tarih sevgimiz vücud bulmayacaktı onu bu bakımdan sade bir tarihçi değil tarih mimarı da sayabiliriz."[1038]

Ahmet Refik çalışmalarında daha çok Osmanlı Türklüğü üzerinde durarak ihtisas sahasını da belirlemiştir. Bu sahada da aktüel olaylarla ilişkili olabilecek konuları seçmiş orijinal malzemeyi günlük dile çevirmiştir. Ahmet Refik'in arşiv malzemesiyle iştigali onu ilk akademik Osmanlı tarihçileri arasında da yer etmesini sağlamış ve sonra reis olmak üzere Tarih-i Osmani Encümeninde yer almıştır. Bunların ötesinde kendi kuşağı arasında popüler tarih yazımını profesyonel olarak icra etmiş tek örnektir. Onun eserlerinde işlediği konular sonraki popüler tarihçilerin ana malzemesi olacaktır. Geçmiş asırların popüler anlamda ilgi duyulabilecek konularınını İlk tespiti ve bunlara dikkat çekme onun tarafından yapılmıştır. İlk olarak onun ele aldığı konuları sonraki kuşak yazı ve romanlarında tekrar etmişlerdir. Mesela *Kadınlar Saltanatı* meselesi seleflerine iyi bir malzeme sunmuştur. Lale Devri adlandırması ona aittir.[1039] Bu mirası bıraktığı haleflerinin içerisinde onun açtığı yolda üslup ve metodunu takip edense Reşat Ekrem Koçu'dur. Koçu, her ne kadar üslup olarak edebiyat yakın olmuş olsa da popüler tarihçiliğin gazetecilikle yakınlaşan biçiminden uzak durarak hocasının takipçisi olmuştur.

IV.2.3. Reşat Ekrem Koçu

Mehmet Reşat Koçu 13/071905 (1321) tarihinde İstanbul'da doğdu. Babasının adı Mehmet Ekrem, annesinin adı Fatma'dır. Konya Anadolu İntibah Mektebinden ardından da İstanbul Üniversitesi Darülfünun Edebiyat Fakültesi tarih zümresindenden mezun olmuş ve ardından 30 Aralık 1929 tarihinde tarih asistanı olmuştur.[1040] 30 Ağustos 1932'de bu görevinden ayrılmıştır. Kuleli Askeri Lisesi tarih öğretmenliği

[1038] Gökman, *a.g.e,* s.23
[1039] İsmail Habib, a.g.e, s. 384.
[1040] Emekli Sandığı Arşivi. *Dosya No;05-165-950. 000072-55.* Em. Sic.No.05/165/950; Osman Nebioğlu, *Türkiye'de Kim Kimdir Ansiklopedisi*, Nebioğlu Yayınevi 2.Baskı 1961-1962, s.407.

(1932-1933) Pertevniyal Lisesi tarih öğretmenliği 27 Şubat 1933-1939 ve 2 Ekim 1939 tarihinde Vefa Lisesi tarih öğretmenliğine başlayarak birbirinden farklı okullarda öğretmenlik yapmış ve sonraki yıllarda Pertevniyal Lisesine geri dönmüştür. Reşat Ekrem Koçu, 1/1/1961 tarihinde emekliye ayrılmış ve 7/7/1975 tarihinde vefat etmiştir.[1041]

Öğretmenlik yaptığı yıllarda aynı zamanda değişik gazete ve dergilerde yazmış, bu yazılarının bir çoğu *İstanbul Ansiklopedisi*'ne malzeme olmuştur. Koçu'nun Türk Tarih tezi etkisiyle yazdıklarından, *Büyük Doğu* yazılarına kadın dergilerinden, gazetelere kadar bir çok yerde yazısının olduğu ve kitaplarının basıldığı bilinmektedir. Eserlerinde kullandığı edebi üslubun yanı sıra onları yeri geldiğinde kendi tasarımı olan çizimlerle desteklemiş, ayrıca ressam olarak Sabiha Bozcalı onun destekçisi olmuştur. [1042] Yüzlerce yazı ve bir çok kitabın yazarı olan Koçu'nu asıl üzerinde durulması gereken eseri *İstanbul Ansiklopedi*'sidir. Koçu'ya bu merkezden bakıldığında Türk Tarihçiliğindeki yerini tespit etmek kolaylaşır. Bu tespitin yapılabilmesi için ayrıca "Tarihi Sevdiren Adam Ahmet Refik" olgusunun etkileyeci rolüne dikkat etmek gerekir. [1043]

Ahmet Refik'le ilgili yaptığımız tespitlerden ortaya çıkanlardan biri, bu tarihçinin akademik tarihle popüler tarih arasında bir yerde durduğu, ama onun tercih olarak popüler tarihçiliğe daha yakın olduğudur. Aynı durum onun asistanlığını da yapmış olan Reşat Ekrem Koçu' için de söylenebilir. Reşat Ekrem'in akademik tarihten ziyade popüler olana yakın olduğu daha belirgindir. Hatta o, yazdıklarıyla daha öncede belirtiğimiz gibi edebiyata daha yakındır. Yalnız üzerinde durulması gereken nokta ve Reşat Ekrem'i Ahmet Refik'ten ayıran önemli bir çalışma *İstanbul Ansiklopedisi*'nin çıkarılmasını sağlamış olmasıdır. [1044] Bu ansiklopedi Reşat Ekrem Koçu'yu popüler tarihçiliğini bütününü kapsayan bir yere oturtmamızı gerektirir. *İstanbul Ansiklopedisi* "popüler tarih ansiklopedisi" olarak da adlandırılabilecek bir özelliğe sahiptir. Koçu bu ansiklopedide akademik tarihçilerle popüler tarihçileri bir araya getirmiştir. Aynı

[1041] Emekli Sandığı Arşivi; *Dosya No; 05-165-950*
[1042] Semavi Eyice, "İstanbul Ansiklopedisi Anıları", *Albüm*, Mart 1998, s.62.
[1043] Yazılarıyla ilgili olarak bkz Tablo 1,2,,3
[1044] a.g. m, s.64-65.

zamanda sözlü, resimli, yazılı tarzlarıyla popüler tarihçiliğin Türkiye'deki tarih çalışmalarındaki yerini göstermektedir. Bu ansiklopedi de, halkbilimi, edebiyat, biyografi, sanat tarihi, siyasi tarih, gündelik hayat gibi türlerin kullanılımıyla bütünü görebilen bir tarih anlayışının pratiği sergilenmiştir. Daha önce popüler tarihçiliğin misyonlarından birinin akademik tarihin ilgilenmediği sahalardaki boşluğu doldurması ve bu anlamda öncülük yapması olduğu konusu belirtilmişti. İstanbul Ansiklopedisiyle bu yapılırken, kapıları akademik dünyaya ve halka açılmış idealist bir tarihçinin gayretleriyle çıkarılmaya çalışılmıştır. Koçu, ansiklopedi hazırlanırken sadece akademik ve popüler tarihçilerden değil bütün okuyuculardan yardım ister. Yani Halkevlerinin müessese olarak yapmaya çalıştığını Koçu tek başına yapmaya çalışır. İstanbul'un yapısı ansiklopedinin ilk yayınlanmaya başladığı 1946 yılında takip edilemeyecek kadar hızlı değişmektedir.Bazı yapılar hızla kaybolmakta, yerlerinin tespitinde güçlük çekilmektedir. Bundan dolayı okuyucunun yardımına ihtiyaç duyulmaktadır. Yardım edilecek konularla ilgili bilgi fişleri hazırlanmış ve okuyucunun buna göre bildiklerini yazması istenmiştir. Yapılarla ilgili şöyle bir bilgi fişi hazırlanmıştır.

"yapının Adı, yapının bulunduğu sokak adı, bugünkü durumu, başka sahada kullanılıp kullanılmadığı (depo, imalathane ve okul gibi) yıkılmışsa: tarihi ve yerine ne yapıldığı, yapının halk ağzında dolaşan menkıbesi varsa kısaca kaydı, yapı bir vakaya sahne olmuşsa kısaca nakli" [1045]

Daha önce Halkevlerinin tarih ve müze şubeleri tarafından buna benzer faaliyetler yürütüldüğü, yapılan gezilerde bulunulan bölgenin yapılarının tespiti yapıldığı bilinmektedir. Ansiklopediyi Reşat Ekrem'le özdeşleştiren özelliklerden en önemlisi halk şöhretlerinin tespit edilmesiyle ilgidir. Reşat Ekrem'le birlikte halka dair bilgiler ve marjinal gruplar tarihçilerini kaleminden ansiklopedi maddesi olarak yazılacaktır. Yazılacaklar şunlardır: Sanatkar, iş adamı, muallim, hekim, hoca, hafiz, derviş, papaz, keşiş, meczup, hanende, sazende, çengi, ayyaş, derbeder, pehlivan, tulumbacı, kabadayı, kumarbaz, hırsız, serseri, dilenci... [1046] Koçu, bunların unutulmasını istemez, bilinenlerle ilgili bilgiyi artırmak bilinmeyenleri de unutulmaktan kurtarmak

[1045] *İstanbul Ansiklopedisi*, C.II, Fasikül 12, İçkapak Okuculara hitab eden kısım.
[1046] Peter Burke'nin popüler kültür tarihi olarak adlandırdığı çalışmalar bu ansiklopedinin araştırdıklarıyla uyum sağlar, Peter Burke,"Popüler Kültür Tarihine Dolaylı Yaklaşımlar", a.g.m, s. 201.

istemektedir. Halkevlerinde yapılan çalışmalara benzeyen tarafı halk şöhretleri sözkonu olunca benzemez. Halkevleri çalışmalarında halk şöhretleri yoktur. Gerçi folklorik malzame derlenir, ama halkevlerinin idealizmi bu marjinal tipleri kabul etmez. Halk şöhretleriyle ilgili bilgi fişi de şu şekilde hazırlanmıştır: "ismi, soyadı, doğum tarihi;bilinmiyorsa tahmini bir şey, ölmüşse tarihi ve kabrinin nerede olduğu sima ve hüviyetinin tarifi, şöhretine sebep olan eserleri, halleri, hususiyeti, vakaları,"

Okur, bu ansiklopedinin çalışmalarına yazar olarak da katılması için teşvik edilir. Okur bir bilgi fişi gönderirse bu, bibliyografyada zikredilecek, gönderilen malzeme bir maddeyi dolduracak kadar olursa, gönderen madde yazarı olarak kabul edilecektir.[1047]

Yazar ve ortaya koyduğu eser esasında yaşanılmış hayata dair önemli bir bilgi kaynağı olması gerekir. Koçu'nun ansiklopedisi onun bütün yazarlık hayatını çerçeveleyen bir yapıya sahiptir. Sadece bu eserin üzerinden gidilerek Reşat Ekrem'in tarihçiliği, üslubu, hayatı hakkında bir takım tespitler yapılabilir. "Sohbet ve gezi" onun hayatında ayrı bir yer tutar. Bu bilgiyi veren Semavi Eyice, Beyazıd'ta bir kitapçı dükkanında tanıdığı Koçu'yla ilişkisi devam ettirmiş ve *İstanbul Ansiklopedisi*'ne madde yazanlar arasına katılmıştır. Eyice, onun tarihçi olarak yetişmesinde Ahmet Refik'in etkisinden bahsederken, İstanbul'u tanımasında Ahmet Rasim'in büyük payı olduğun söyler. Eyice'ye göre Koçu, Ahmet Rasim'in İstanbul'da Osmanlı Devletinin son yıllarındaki hayatı anlatma şevkini ve İstanbul sevgisini aynen almış, bu özellikleri Ahmet Refik'ten kendisine geçen edebi tarihçilikle zenginleştirerek İstanbul'un nev-i şahsına münhasır tarihçisi olmuştur."[1048] Eyice, ayrıca onun kirli olayların kahramanlarına özel ilgi gösterdiğini ve geçmişte yaşanmış bu türden olayların faillerinden yaşayanlar varsa onlarla konuşmaya çalıştığını belirtmektedir.[1049] Görüleceği üzere Ahmet Refik ve Ahmet Rasim gibi iki farklı ustanın etkisinde kalmış ve onlarda bulunmayan nev-i şahsına münhasır özelliğiyle kendi tarzını oluşturmuştur.

[1047] *İstanbul Ansiklopedisi*
[1048] Eyice, a.g.m, s.66.
[1049] Eyice, a.g.m, s. 67.

IV.3. POPÜLER TARİH OKUYUCUSU ÜZERİNE

Okuma tarihi, okuma biçimleri ya da okurla ilgili verilere dayalı araştırmaların yok denecek kadar azlığı yüzünden popüler tarih okuruna dair yazılabilecekler biraz da genellemeleri zorunlu kılmaktadır. Okur-yazarlığın elitist bir eylem olmaktan çıkıp sıradan insanlarında kullanabildiği bir alışkanlığa veya mecburiyete dönüşmesi konularında batı kaynaklı araştırmaların bolluğuna rağmen Osmanlı-Türk okuruna dair bunu söylemek mümkün değildir. İstatistik verileri dikkate alırsak okuryazar oranındaki düşüklük okuryazarlığın belli bir dönem için sığ bir alanda olduğunu göz önüne serer. Okumayı bugünkü anlamda düşündüğümüz zaman bu doğru bir tespittir, ama daha öncede ifade edildiği gibi modern anlamda okuryazarlığın gelişmediği ve sözlü kültürün devam ettiği yerlerde bir kişinin okuyup diğerlerinin dinlediği geleneksel okuma biçimi, okur oranının tespitinde üzerinde durulması gereken ayrı bir alandır. Daha çok halk hikayesi destan, cenknâme veya meddah hikayelerinin okunmasıyla ilgili olarak devam ederken bu şekilde okuma, toplumsal bir işlev görmekte, bireylerin hayatında önemli bir yer etmektedir.[1050]

Modern okuru tespit etmek daha kolaydır, ama genel okuyucu içerisinde tarih okuyuculuğunun ne seviyede olduğu kütüphane verileri ve yayın sayısıyla anlaşılmayı kolaylaştıracak istatistikî bilgileri gerektirmektedir. Kütüphane verileri ve kitap yayıncılığından bakıldığı zaman da veriler her zaman için yeterli değildir. Hem nicelik hem nitelik açısında okura dair bilgi, Tanzimat sonrasında başlayan süreçte okullaşmanın ve bununla ilişkili olarak yayınların dikkat çekici artışıyla bir parça ölçülebilir. Buna rağmen coğrafyanın genişliği, okulların buna nispeten azlığı savaşlar vesaire gibi durumlar yayıncılık ve okur sayısının rakamı konusunda her zaman için olumlu sonuçlar doğurmaz. Okuryazarlığın düşük olduğu ve sesli okuma topluluğa okuma biçimlerinden bireysel okumaya doğru yol alındığı bir dönemde okurun genel nüfusa göre daha nitelikli olduğu görülmektedir. Okuma modern insan için bir hürriyet biçimi haline gelmekte gibi gözükse de gerçekte kontrol edilebilir tarafı daha da artmaktadır. Popüler tarih okurluğu bu kontrol edilebilir okuyucuya görünürde daha fazla hitap etmekdedir. Bu durumun çalışmamızın giriş kısmında *Şu Çılgın Türkler* adlı

[1050] Bu okumalarla ilgili yakın tarihte yapılmış gözlemler için bkz. Nevzat Kösoğlu, *Geçmiş Zaman Peşinde Yahut Vaizin Söyledikleri*, İstanbul 2007, s.63-70.

kitaptan yola çıkarak verilen örneği yakın zamanları da kapsayan bir olgu olduğunu göstermektedir. Halka bilginin dağıtımı genel olarak basın yoluyla yapılmaktadır. Bu da piyasa, satış, bayi, okur talebi ve benzeri gibi ağla örülüdür. Bunlardan birinin zafiyeti diğerini etkilemektedir.Cumhuriyet döneminin yayıncılığa ağırlık veren politikaları alfabe devrimiyle meydana gelen okur-yazar problemine bir parça çözüm aramıştır.Okuma alışkanlığı kazandırma konusunda üstad olarak bilinen Ahmet Mithat'ın sözlü kültürle yazılı kültür arasındaki irtibatı kurarken kullandığı üslubun benzeri, harf devrimi sonrası yıllarda da yaşanmış, otuzlu yıllardan sonra yoğun bir şekilde henüz sözlü anlatılardan kurtulamamış okura dönük yayınlar ortaya çıkmıştır. Tarihi roman tefrikacılığının yükseliş gösterdiği otuzlu yıllarda halk hikayelerinin, efsane ve destanların yeniden yayınlanmaya başlaması okurla, okuma arasında irtibatı kurabilmenin en kolay yolunun sözlü kültüre yakın dille olabileceğinin bilinmesidir.[1051]

Yayıncılık alanındaki çeşitlilik yeni türler okur zenginliğine dair ipucu sayılabilir, Yayın artışıyla birlikte okurun artışı ve çeşitlenişi. Bu çeşitlilik birazda İkinci Dünya Savaşı sonrasına işaret eder. Geçmişe dair bazı dönemlerin popüler tarih düzeyinde yeniden tartışılmaya açılması okura, tartışmanın doğurduğu gerilimden kaynaklanan bir okuma hevesi vermiş olabilir. Buna dair işaretleri tarih dergilerinin okur köşelerinden elde edebiliriz, ama tarih dergileri arasında okurun mektuplarını *Tarih Hazinesi* dışında yayınlayan görülmez. *Tarihten Sesler* dergisinde rastladığımız yaygın reklam alma eğilimi derginin dağıtım ağı hakkında nitelikli bilgiyi verirken, bu ağın bir yerinde duran okura dair bilgi vermez. Mektuplara verilecek cevaplarla ulaşılan okuru, asıl olarak ortaya çıkaran okurun ilgisidir. Mektuplarla yazarlara ulaşmaya çalışan okuyucunun tarihe olan ilgisinin oluşmasında 1930 sonrası dönem sözkonusuysa, otuzlu yıllarda bir tarih seferberliği yaşamış bir dönemden geçtiği bilinmektedir. Aynı yıllarda yoğunlaşan gazete ve dergilerin tefrika olarak yayınladığı tarihi roman ve hatırat türü okurun ilgisinin bunların üzerine olduğunu göstermektedir. Bu türün gazetelerdeki sürekliliği vazgeçilmezliğini gösterirken okuru tutabilmenin bir yolu olduğunu da işaret eder. Bir roman tefrikasının yanında bir başka roman, tarihi roman ya da hatırat

[1051] Halk arasında eskiden bir çok okunan kitaplardan biri de Aşık Garip hikayesiydi. Bu hikaye 1930 yılında yeni harflerle yeniden basıldığında okumayı kalaytırması açısından büyük puntolu ve resimli büyük boy olarak basılmıştır. Hikayenin ilginç taraflarından birisi dipnotlarla bazı açıklamar yapılarak hikayeye müdahe edilmiş olmasıdır. Mesela Hızır'la ilgili " Hızı, tılsım, büyü gibi şeylerin aslı temeli yoktur... *Aşık Garip*, İstanbul Devlet Matbaası 1930, s 45-46.

tefrikası yayınlanır. Bunların tefrikanın bitiminin ardından hemen kitap olarak yayınlanması bir başka ilgi odağına işaret eder. 1940'lara kadar henüz sinemanın geniş katılımlı seyircisi yoktur. Okurun canlandırma ve hayal dünyası kitapların rakipsiz hakimiyeti altındadır, ama bunu değiştirecek olan sesli yayınlar çağı gelmektedir. Bunun örneği olarak *Geçmişte Bugün* adıyla Radyoda anlatılan tarihin en sevilen programlardan birisi haline geldiği bilinmektedir. Radyo dinleyicisi kavramı bu yıllarda ulaşılması gereken kitle olarak gündeme yeni girer. Okurun karşısına veya yanın dinleyici eklenmiştir. Radyo, okura sinema izleyiciliğinden daha yakında durur. Yani evlere girecek kadar yakındadır. Hızla artan radyo sayısı her evden bu teknolojik sesi duyururken "tarihin sesi" sadece dergilerin adı olmaktan çıkar. Radyo'dan geçmişle bugün arasındaki bir diyalok kurulmuştur. Bu diyalok en çok Feridun Fazıl Tülbentçi'nin işine yarar, öncelikle radyo programlarıyla tanınır sonra birbiri ardına defalarca basılacak kitapları çıkmaya başlar. Okur şekli değişirken dinleyen ve izleyen şeklinde ifade edilen yeni okuma-öğrenme biçimleri ortaya çıkmıştır. Bununla beraber yazıları kağıt ve kitap üzerinden okumanın saltanatı yine de uzun bir süre devam etmiş olsa bile geleceğin, bildiğimiz anlamdaki okurla ilgili ne gösterdiğine dair kahin olmaya gerek duyulmayacaktır.

1908-1960 yılları arasındaki okuma biçimleri ve okuryazarlık oranında yükselen bir çizgi olduğu gerçeği üzerinde durmak gerekir. Bunu aşağıda özellikle otuzlu yılların ortalarından kırklı yılların ortalarına kadarki dönemde genel bir fikir verebilecek istatistiki bilgilerde de bulabilir, okura dair bilgiyi okur istatistikleri ve kütüphane kayıtlarının verileriyle de tespit etmeye çalışabiliriz. Geçmişe dönüpte bir bütün halinde karşılaştırıldığında bu anlamda da kayıtların zafiyeti olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca daha önce belirtildiği gibi geleneksel okurun varlığına dikkat edildiğinde, konunun analizi daha doğru yapılabilecektir. Dikkat edilmesi gereken okuma biçimi ve okumanın biçimine göre bir tek okuyucudan bir çok kişinin istifade etmiş olmasıdır. Doğrudan kitaplardan olmasa da ezberden okunan hikaye destan gibi eserler bu grubun içindedir. Birinci bölümde de bahsedildiği üzere bu tip okuma modernleşme sürecinde de devam etmiş etkileri geleneksel yapıların ve okuma mekanlarının değişimiyle ortadan kalkmıştır. Okul, kütüphane, halkevi, ev, özel odalar gibi mekanlar, geçmişte de benzeri mekanlar olmakla birlikte, modern dönemin gerçek okuma mekanlarıdır. Daha doğrusu

bunlarla birlikte tramvaydan trene, otobüsten uçağa kadar toplu ulaşım araçlarında göze çarpan şekliyle, her yerin okuma mekanı olarak kullanıldığı, okumanın mekansal olarak sınırlandırılmadığı yeni alanlar ortaya çıkmıştır. Geleneksel mekandaki birlikte okumanın yerini, modern şehrin kalabalığına rağmen bireyin yalnızlığını simgeleyen okuma biçimi almıştır. Bilgi muhakkak öğrenilmesi gereken bir ihtiyaç düsturu olarak yaygınlaşırken bu öğreti halkı cehaletten korumak için halk kitaplarına kadar girmiştir.[1052] Bundan daha önce Tanzimattan sonraki yıllarda halkı bilgilendirme okumaya alıştırma konusunda bir takım adımlar atıldığı bilinmektedir. Okumanın anlamı, önemi II.Meşrutiyet sonrasında da gündemdedir, ama asıl okuma seferberliği 1930'lardan sonra yapılacaktır. Bunun en geniş labaratuarı Halkevleri olacaktır. Halkevleri, bir çok faaliyeti yürüten şubelerinin yanı sıra okuma ve yayın faaliyetlerini yürüten şubeler açmış, halkevlerine kitaplık odaları da ekleyerek okura ulaşmaya ve okuru oluşturmaya çalışmıştır. Okurun yaygın hale getirilmesi bakımından Halkevleri'nin işlevi kendinden önceki ve sonraki organizasyonlara benzemeyecek kadar yoğundur. Aynı zamanda idealizm ve yayılmacılığıyla bütün Türkiye'yi saran ağını kurmuştur. Mesela 1937 yılında Afyon Halkevini'nin Kitapsaray ve yayın şubesinin verdiği raporlara göre Halkevinde şehir kütüphanesindeki 1517 kitap halkevi çatısı altındaki kitaplarla birlikte 5823 sayısına ulaşmıştır. Bazı gecelerde de açık tutulan bu Kütüpheneden bir yıl içinde 6940 yurtdaş faydalanmış çoğunluğu isim yazdırmadığından tahminen 15000 kadar kişinin kütüphaneye geldiği rapor edilmiştir.[1053]

Halkevleri Kütüphanelerinde rehber olarak kullanılması için bastırılan bir kitapta bulunmaktadır. Bu kitapda burada ele alınan konulardan biri de halkı kitap okumaya teşviktir. Zaten halkevleri kütüphaneleri halkı okumaya teşvik ve fikirleri tenvir maksadıyla kurulmuştur. Kütüphane memurları okuyucalara bu anlamda kolaylık göstermelidir. Günün meselelerine dair kitaplarda raftan indirilip halkın göredeği şekilde teşhir edilmelidir. Gazetelerdeki bazı ilanlar haberler bir tahta üzerine yapıştırılırsa halkı okumaya teşvik edebilir.[1054]

[1052] Devlet Matbaasında basılan *Aşık Garip* adlı hikaye kitabında bazı hurafelerin değiştirilmesi yönünde dipnotlar düşülmüştü. s. 45-46; Ayrıca Bkz. Faruk Rıza Güloğul,*a.g.e,*

[1053] "Evimizin Bir Yıllık Çalışmaları" *Taşpınar,* 19 Şubat 1937, Sayı 52, s 64

[1054] *Taşpınar,* sayı 52, s. 61

Okura dair tutulan kayıtlarda tarih-coğrafya okuyuculuğunun bir arada alındığı ve önemli bir orana sahip olduğu görülmektedir. Mesela genel kitaplıklar ve müzeler ile halkevleri odaları ve okuma odamaları kitaplıklarının 1944-1945 istatistiklerindeki bazı rakamlar şöyledir; 1935-1936 yılında halkevlerine bağlı 22 kitaplıkta 45.789 kitap ve bu kitaplığa devam etmiş 257.588 okuyucunun kaydı tutulmuştur. Genel okuyucu içerisinde erkek okuyucu sayısı kadın okuyucuyla mukayese edilmeyecek kadar çoğunluktadır. 245.336 erkek okuyucuya karşılık 12.252 kadın okuyucu vardır. Kitaplık sayısının 1944-1945 yıllarında büyük artış gösterdiği ve kitaplık sayısının 22'den 395'e çıktığı görülmektedir. Kitap sayısı 648.408 olurken okuyucu sayısı da 1.373.672 olmuştur. Kadın okuyucuların sayısı on katı kadar artmasına rağmen erkeklerin onda biri kadar bir sayıya ulaşabilmişlerdir. Halkevlerinin yoğun okuma faaliyeti halk odalarında da sürdürülmüştür. Bu türden genel kitaplıkların verdiği bilgiye göre 85 kitaplıkta 386.582 kitap ve 674.986 okuyucu kaydı yapılmıştır. Bunun 640.002'si erkek okuyucudur. 1944-1945 yılına gelindiğinde halk odalarındaki kitaplık sayısında 82 ye düşüş kitap sayısında ise artış olduğu gözükmektedir. Kitap sayısı 658.698 olmuş okur sayısıysa 908.953 olmuş. Genel kitapların dışında okumanın yaygınlığını gösterir bir bilgi de halk okuma odaları kitaplıklarıyla ilgilidir. Bu sayısı 1933-1934 yıllarında 778 iken 1944-1945 yıllarında düşmüştür.[1055]Bu istatistiklerde okunulan eserlerle okuyucuların meslek grupları gibi bilgilerde belirlenmiştir. Tarih ve coğrafya eserlerinin birlikte verildiği bilgilerden birine göre 1944-1945 yılına ait 806.885 eserden 99806'sı tarih ve coğrafya eserlerine ayrılmıştır. Burada da kadın ve erkek okuyucu arasında büyük fark vardır. Edebi eserlerse toplam eser içerisinde 183.233 adet sayısına ulaşmıştır. Dini eserler 27.207 felsefi eserlerse 35.047 okuyucuya ulaşmıştır.[1056]

1928-1946 ya kadar Türkiye'de basılan kitap sayısı yaklaşık otuz bin civarındadır. 1928-1938 arasında basılan tarih kitabı sayısı 1496 dır. Bu rakam 1949 -1950 arasında

---

[1055] *Milli Eğitim İstatistikleri, Okuma, kitaplıklar, Genel Kitaplıklar, Halkevleri Odaları*, Yayın No:273, Ankara 1947, s.2

[1056] *a.g.e*, s. 8

aşağı yukarı iki yüze yakın bir çizgide seyreder.[1057] Yine Türkiye bibliyografyası verilene göre tarih kitaplarının sayısı diğerlerine nazaran önemli bir yerdedir. [1058]

Bu tür istatistiki bilgiler popüler tarih okuruna dair bilgiyi tam olarak vermez. Bunların ötesinde doğrudan doğruya popüler tarih okuruna dair bilgiye dergiler aracılığıyla uluşmak mümkün olabilir. Süreli yayınlar piyasada satılan kitabın şahsa mahsus nüshası ve geri dönüşü olmayan pozisyonunun aksine, okuyucuyla olan irtibatı sürekli olan yayın vasıtasıyla sürdürebilirken bunu sayılarına yansıtabiliyordu.Okuyucuyla konuşma genellikle tek taraflı olurken okurun dergiye ilgisinin hangi yönde olduğuna dair bazı izler bulunabiliyordu. Bir de "tarih suallerine cevap" adlı köşesiyle okurun soruların cevaplayan *Tarih Hazinesi* mecmuası, soruyu soranın isim ve adresinide belirttiği cevabını yazıyordu.[1059]

Ulus olmanın terbiyesinden geçen yeni neslin tarihle olan münasebeti daha yoğundur. Zaman geçtikçe törenlerle ve somut yapılarla örülmüş tarih ağı tarihe kayıtsız kalmanın önüne geçmiştir. Üstelik tarih anlatılarında bazı konularda iki ayrı geçmiş ortaya çıkacaktır. Geçmişle yani Osmanlıyla Cumhuriyet tarihi arasındaki gerilim yukarıdan aşağıya doğru yazardan okuyucuya doğru giden çizgisiyle okuyucunun portresinde belirgin olmuştur. Bu portre siyasal düşüncelerin aktif hale gelmesiyle yeniden şekillenmiştir. Bunların yanı sıra rahatlıkla söylenebilecek olan tarih okurunun cinsiyetinin erkek olduğudur. Mesela Tarihi Hazinesi'nin 1-12. sayılarında yayınlana okur sorularına cevaplar kısmında soru soran toplam kırkbeş kişinin isimlerine bakıldığında bunların erkek ismi olduğu görülecektir. Bu yazarların da erkek olmasıyla uyumlu bir beraberliktir. Ayrıca daha önce gösterdiğimiz kütüphane kayıtlarında da açıkça görüleceği üzere okuryazarlık oranının erkeklerde fazla olmasıyla ilgilidir. Yinede magazin dergilerine ya da popüler aşk romanlarına duyulan ilgide kadın okuyucunun oranı erkeklere nispetle fazla çıkabilir. Tarihi ağırlıklı olarak erkeklerin tahkiye ettiği bir anlatıda kadınlar kadınsı özellikleriyle yer alırlar. Magazin dergilerine

---

[1057] (Mesela 1930-200, 1943-217, 1941-132 dir sayfa 185 burada günlük gazete ve dergi çizelgesi de görülebilir 1942 de gündelik gazete günlük 47 1947 de 79 olarak gözükmektedir, 28 halkevi dergisi 34 kültür dergisi vardır,)

[1058] *Türkiye Yayınlar Bibliyografyası*

[1059] 1965 yılında yayınlanacak olan *Hayat Tarih Mecmuası* bu geleneği sürdürerek okur-yazar-yayın ilişkisinde önemli bir adım olmuştur.

kadınların rağbeti kabul edilirse buralara sızdırılmış güzel kadın, büyük hükümdarların arkasındaki güçlü, zeki ve zengin kadın imajıyla birlikte az da olsa kahramanlık yapan kadınların anlatıldığı yayınların okuyucusu arasında kadınların hatırı sayılır bir yeri olmalıdır. Ulaşılmaz kadınların gizemli görünen hayatlarının açıkça sergilenmesi edebiyatın incelikleriyle okuyucu yelpazesini genişletmektedir. [1060]

Tarih okuru sayısına dair önemli bir ipucu kitaplar dışında gazete ve dergi özellikle de popüler tarih dergisi tirajlarından elde edilebilir. Tiraj meselesi de pek anlaşılır gibi değildir. *Resimli Tarih* gibi mecmuaların kısa sürede bitip ikinci baskısı yapılan sayıları olduğu görülmektedir. Tirajlar hakkında verilen bilgiler ve üst üste baskı ardı ardına gelen yayınlara ilgiyi göstermektedir. [1061] Dergilerde genel olarak okuyucunun dergilere büyük ilgi gösterdiğine dair yazılar yayınlanır. Mesela okuyuculara teşekkür eden *Tarih Hazinesi* mecmuasının yayıncılarına göre okurun mecmuaya karşı gösterdiği rağbetten dolayı ilk baskı yağmalanırcasına satılmıştır. Yayıncı bunu sebebini demokrasi inkılabıyla kendisine gelen okuyucuya bağlar. Okuyucu yaradılışa kadar çıkan Türk Milletinin her safhasını merak etmektedir. Bu merakı giderebilmek için tarih hazinesi yapacaklarıyla ilgili şu bilgiyi verir. " Biz Türkün, Müslüman Türkün tarihini geniş muhite yaymak için elimizden gelen her şeyi yapacağız, takdir okuyucularımızdan tevfik Allah'tandır"[1062] Bu imzasız yazıyı mecmuayı yayınlayan İbrahim Hakkı Konyalı yazmış olmalıdır.

Her dönem okuma ilgisini kendi zihniyetine göre yorumlamaktadır İbrahim Hakkı Konyalı yukarıdan anlaşılacağı üzer tarih okumaya yönelik ilgiyi çok partili sisteme geçişe bağlıyordu. 1930'lu yıllarda yazan Faruk Rıza Güloğul'sa, yeni harflerle yapılan halk kitaplarını ele aldığı çalışmasında geri zihniyetlerin ürünü olan halk kitaplarının harf devrimiyle ortadan kalktığını yalnız milyonlarca köylü ve kasabalının okuma ihtiyacını düşünen kitapçıların bunları yeniden bastığını belirttiği ve geçmişin olumsuzluğuna yeninin büyüklüğüne işaret ettiği bu yazısında, esasında Konyalı'yla benzer dili konuşuyordu. Bazı memnuniyetsizlikleri olsa da Güloğul halk kitaplarının

[1060] Haluk Cemal Beydesman, "Vahdettin Saraylarda Nasil Eğlenirdi" *Çiçek*, Sayı 3, 3 Nisan 1952, s 14; "Saraylara Ait Müthiş İfşaat, *Çiçek*, Sayı 4, 10 Nisan 1952, s 16
[1061] *Resimli Tarih*
[1062] " Okuyucularımıza Teşekkür" *Tarih Hazinesi*, 1 Aralık 1950 sayı 2, içkapak

yeni haline olumlu bakmakta gerekliliğine inanmaktadır. Artık halk kitapları milli bir çizgiye gelmiş irticai kısımlardan temizlenme çabası gösterilmiştir. Köylünün bu tür kitaplara itibar etmesini daha iyisini bulamadığına bağlar, onun görüşüne göre gerçekte bu kitaplar bazı zümreler tarafından tahrif edilmiş olmasına rağmen "irticai mahiyetten uzak ve özü temiz" kitaplardır.[1063]

1930'larda hala geleneksel halk kitaplarının okunduğu ve bunları satan Darendeli seyyar kitapçıların Babiali'nin ulaşamadığı halka ulaştıkları anlaşılmaktadır. Buradan anlaşılan 19. Yüzyılın ikinci yarısında hala süregelen halk kitapları okuma geleneği yirminci yüzyılda da benzer şekilde devam ediyordu.[1064] Buna "geleneksel halk tipi okuma " diyebiliriz. Kişisel hayatın hikâyesi geleneksel aile ve toplum bağlarıyla sarmalandığı bir zamanda, okunan hikayelerde bu sarmaldakine benzer şekilde paylaşılmaktadır. Modern okuma biçimleri bireyseldir. Bireysel okuma kişinin toplumsal yalnızlığını paylaştığı modernliğin mekânlarında vakit geçirme aracı ve "en iyi dost" kitap şeklinde öğretilerle beslenen yalnızlığa çözüm arayışı veya herkesi tecessüs sahibi olmaya zorlayan bilim ve fen düşkünlüğüdür. Popüler tarih, okuyucu ve okuma biçimi olarak bu iki yapının dışında değildir, ama tarih inanılması gereken bir olgu olmaktan çıkmış edinilmesi mecburi olan bilince dönüşmüştür. Bu dönüşüm vatandaş olarak öğrenilmesi gereken bilgilenme süreciyle gerçekleştirilmektedir. Halk için tarih, vatandaşlık bilincini veya milliyet bilincinin yerleşmesini sağlayan bir bilgi türü olarak işlevseldir. Bu bilginin oluşumunda ders kitapları ve tarihin sürekli olarak milliyet açısından idealize edilmiş ürünleri etkilidir. Popüler tarih okurunun, çözülmemiş inançla, bilince dönüşmekte olan ikilem karşısındaki tutumu okuduğu eserlere yansır. Geçmişle bugün arasındaki gidiş gelişleri yaşamasını gerektiren somut yapılarda vardır. Müzeler ve anıtlar, yeniden üzerine tarihler kazınarak geçmişe mal edilmiş yapılar, binalar, abideler, törenler, değişen kıyafetler, okunamayan alfabe, her gün yenilenen tarih bunların içerisinde bir yerde yaşarken okuyucu ders kitaplarından aldığı bilgiyle, törenlerdeki nutuklarla ve müze gezileriyle, cadde ve sokaklardaki tabelelarda yenilenen tarihi, her seferinde yeniden yaşabilecek donanıma sahip olmaktadır. Geçmiş karşısında yaşanılan

[1063] Güloğul, *a.g.e*, s.4-7
[1064] *a.g.e,*

ikilem, tarihi yeniden yaşatan her alanda karşılaşılabilecek bir zinni donanımın parçasıdır.

Eskinin kovulduğu, yeninin övüldüğü bir zamanda yaşayan okur, tarihi okurken ne düşünür? Birdenbire artan sayısıyla tarihi romanlarda kaybedilen toprakların kazanıldığı günlerin hikayesini mi, ya da artan istibdat hatıralarıyla geçmişin kötü günlerinden kurtulduğunu mu? Geçmişi bilinçli bir şekilde yaşamamasına rağmen yergiyle tanıyan, yeniyi yaşarayarak övgüyle büyüyen neslin tarih düşüncesiyle, tek tipliliğin ortadan kalktığı 1940'lı yıllardan tarihi okumaya başlayan neslin tarih düşüncesinde ikilik aynı mıdır? Bu ikilemi yaşayan okur için mecburi olarak elde edilen tarih bilinci bir başarımı dır? Yoksa Müstebit Abdülhamit'in Ulu Hakan Abdülhamit'e dönüşmesi bir trajik başarı mıdır? Burada okurun popüler tarihte ilgi odağının grafik ve tabloların işaret ettiği konularla sınırlı olduğunu bir kez daha söylemeliyiz. Bu konuların okurun düşüncesini belirleyen siyasal ve toplumsal zeminde oluştuklarını, aynı zamanda bu zeminin oluşmasına katkıda bulunduklarına dikkat edildiğinde ortaya çıkan örgünün bir parçasını da okur ve okurun düşüncesi oluşturmaktadır.[1065]

[1065] Ek-*Grafik 1-2*

SONUÇ

Bir sonuca varıldığın gösterebilmek için öncelikle yapılmış olanın özeti üzerinden yola çıkmamız gerekiyor. İlk olarak bu tezin başlangıç kısmında belirttiğimiz gibi doğrudan doğruya "popüler tarih veya popüler tarihçilik" adı altında kapsamlı ve problematiği olan bir çalışma olmadığını burada da tekrar tespit etmemizin faydası olacaktır. Yine çalışmanın başlangıcında belirtildiği gibi, bu tespiti yaparken görmezlikten gelemeyeceğimiz bazı yazıların mevcudiyeti hakkında bilgi verilmişti. Bunların dışında bu çalışma içinde popüler tarihçiler olarak değerlendirdiğimiz, tarihçi veya tarihi konu edinen edebiyatçılar üzerine yapılmış incelemeler bulunduğun tekrar etmemiz gerekiyor. Daha çok edebiyat incelemeleri olan bu eserlerde, tarihi roman ve tarihi romancılar üzerinde durulmuş, bizim popüler tarihçi olarak tanımladıklarımız edebiyatla olan ilgisi bakımından ele alınmıştır. Genellikle, metnin yazıldığı bağlamın dışında, sadece metin ve yazarın hayatı üzerinden yapılan bu çalışmalar, edebiyat sosyolojisi ya da Köprülü usulündeki edebiyat tarihi metodolojisi dışında olduğundan, bütünün içerisinde kavranma anlamında sıkıntılıdırlar. Edebiyat bilimi anlamında yapılan incelemeler daha çok ürünlerin dil veya edebi sanatlarla ilişkilendirilmesiyle yapılmıştır. Bizim bu çalışmamızın önemli sonuçlarında birisi, Popüler tarihçiliğin edebiyatla tarihçiliği buluşturan tarihi roman türünü ele alan incelemelerde Türkiye'deki tarihi romanın tarihinin bir bütün olarak ele alınmadığı gerçeğiyle karşılaşmamız olmuştur. Daha açıkça söylemek gerekirse Türk tarihi romanının tarihi, ilk Türkçe romandan itibaren ele alındığında yazılmamış ve yazılanlar içinde tarihi romana ait bibliyografik veriler tam olarak verilmediği gibi yanlış değerlendirmeler yapılmış ve yanlış değerlendirmelere yol açacak bilgi sunulmuştur. Tarih romanın üzerinde bu denli ısrarla durmamızın sebebi, daha önce de belirtildiği üzere tarihi romanı popüler tarihçiliğin merkezinde yer alan unsurlardan biri olarak görmemizdendir. Tarihi roman konusunda olduğu gibi olduğu gibi tarihi sinema, tarihi tiyatro ve bunların dışında Burke' nin deyimiyle "tarihin görgü tanıkları" yla ilgili çalışmaların da oldukça zayıf olduğu anlaşılmıştır. Bunlarla ilgili monografik çalışmaların azlığının bu anlamda engel teşkil ettiği düşünülse de bütünü kavramaya yönelik çalışmaların eksikliği monografik çalışmaların ufkunu da daraltmaktadır. Bunun gibi tarih yazımının da bir tarih olgusu olarak ele alınıp üzerinde durulması gerekirken, makro düzeyde bakış açılarının

eksikliği çalışmaları yönlendirebilecek ufku daraltmaktadır. Yaptığımız bu çalışmanın bu anlamda ufuk açıcı bir niteliği olduğu gibi, yapılacak çalışmalar için bir giriş niteliğinde olduğu çalışmanın başındaki kabulleri destekler mahiyette sonucunda da ortaya çıkan ve belirtilmesi gereken bir tespittir.

"Popüler tarihçilik" ve "tarihin popülerleşmesi", "popüler tarih" ve benzeri gibi kavramlarla anlamlandırmaya çalıştığımız ürünler, bu çalışmada gösterilmeye çalışıldığı şekliyle daha çok metin dışındaki bağlamla ilgiliydi ve bu bağlam siyasal ve toplumsal gelişmelerle belirginleşen tarihsel zemin olarak ele alındı. Bize göre, kullanılan türler, metnin ortaya çıkması ve muhtevasının şekillenmesi bu bağlamla ilişkiliydi. Çalışma da yöntem olarak bu çerçeveyi dikkate alan bir yol takip edildi. Netice olarak da tarih yazımını konu alan veya tarihin herhangi bir edebi tür içinde konu edilmesini işleyen araştırmalarda buna dikkat edilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Tarih yazımının şekillenmesini tek bir şahsa veya kuruma atfedip kurguyu bu çizgide oluşturan çalışmaların bütünü ifade etmediği, ama iddia ederken bütünü verdikleri gibi bir izlenim doğmaktadır. Sadece akademik kurumlar ve yayınları üzerinden veya bir iki kongre ya da tarih ders kitabı üzerinden yapılmış genellemeler birbirini tekrar etmenin ötesine geçmeyen örnekler vermektedir. Esasında tarihçilik söylemini elinde tutan akademik çevreler, Türkiye örneğinde görüldüğü üzere kendi merkezlerini çepeçevre saran ve sardığı ölçü de de nüfuzu altına alan popüler tarihçiliği görmezlikten geldiği sürece akademik tarihçiliğin tarihi, problematik olarak yazılamayacak ve tarihi bu anlamda yazılamamış bir bilimin kendi problemlerini anlamlandıramayacağı gibi yeni ufuklara açılması da mümkün olmayacaktır. Kendi pratiklerini göremeyen bir tarihçilik, tercümelerin açtığı yoldan sunulacak ufukların ötesine geçemiyecektir.

Bu çalışmada, yukarıda akademik tarihçilikle ilgili yapılması gerekenler olarak ileri sürülenler, hareket noktası popüler tarihçilik olmak üzere uygulamaya konulmuş ve olumlu neticeler alınmıştır. Burada popüler tarihçilik, akademik tarihçiliğin tarihi hakkında yapılan çalışmalarda olduğu gibi, popüler tarihçiliği siyasal ve toplumsal bağlamıyla birlikte bütünleşen yapısından ayırıp birbiri ardına gelen kurumların hikayesi olan çalışmalar şeklinde ele alınmamış, bilakis tam tersi uygulanmıştır. Aksi yapıldığı takdirde tarihçilik üzerinde nüfuzu olan popüler tarihçilik alanını tam olarak

kavramaktan uzak çalışmalar ortaya çıkacaktı. Bütün ilişki ağıyla ele alındığında bazı konuların yüzeysel bakışla ele alınması gibi bir durumla karşılaşılabilirdi. Çünkü hem incelenilen zamanın uzunluğu hem de planlanılan inşanın yapılabilmesi için bir çok unsurun bir arada ele alınması çalışmayı zorlaştıran etkenlerden olacaktı. Bu durum aynı zamanda paradoksal bir şekilde, elde etmek istediğimiz sonuçları verme anlamında kolaylaştırıcı oldu. Tercihimizi bu yönde yaptığımızda daha anlamlı sonuçlar elde edilebiliyordu. Mesela tarih yazıcılığı üzerine yapılan çalışmalarda tarih bilgisi üreten kurumlar arasında bir süreklilik zinciri kurulurken, zincirin halkaları arasına tarih bölümleri alınmadığı gibi, ne zaman ne şekilde oluşturulduklarına dair açık bilgiye de rastlanılmıyordu. Bu çalışmada bu problem olarak ele alındı ve tarih bölümlerinin ne zaman kurulduğu konusu bir ölçüde açıklığa kavuşturuldu. Aynı zamanda bölümler diğer kurumlarla eş zamanlı olarak alınırken incelenilen yıllar itibarıyla tarih bölümleri ve yayınlarına dikkat çekildi. Tarih bölümleri akademik tarihçileri yetiştiren kurumlar olmasına rağmen, tarih yazıcılığının tarihi üzerine yapılan çalışmalarda pek dikkat edilmemiş olması Türkiye'de tarihçiliğin tarihini eksik bırakan nedenlerdi. Bu örnekte görüleceği üzere çalışmanın bütün bölümlerine yansıyan neticelerden biri de üzerinde durulmamış alanların tespiti ve bu alanlara dikkat çekmek oldu.

Tezimizin Dördüncü Bölümünde "yazanlar, yazılanlar, okuyanlar" şeklinden formüle etmeye çalıştığımız ilişki zaman içinde farklılıklar gösteren özelliklere sahip olsa da popüler tarihçilik olgusunu açıklayıcı formüllerden biridir. Kısaca, yazanlar; popüler tarihçiler, yazılanlar,popüler konular, okuyanlar; halk olarak açıklanabilecek bir formüldür. Okuyanlar pekala dinleyenler veya seyredenler olarak zaman içindeki değişimi vurgulayan kelimelerle açıklanabilir. Popüler tarihçilerin daha çok süreli yayınların kurumsallığına bağlı olmaları, onları gazetecilikle buluşturan nokta olmuştur. Gazete ve dergilerde edindikleri yer onların ürün verme derecesini belirlemiştir. Türk tarihi üzerine araştırma yapmayı mukaddes bir vazife olarak değerlendiren akademik tarihçiyle, aynı misyonu popüler araçlar vasıtasıyla yapmaya çalışan tarih yazarı arasındaki farklardan biri faaliyet gösterdikleri kurumlardır. Tarihi popülerleştiren ve popüler tarihçiliğe çalışma zemini hazırlayan bu kurumların halka dönük yüzleri aynı zamanda onların tarihe dair kanaatlerini de oluşturmuştur. Akademik kurumların halka dönük yüzünün zayıf olması bu işi popüler tarihçilere bırakmıştır. Popüler tarihçilik

halkın teveccühüyle itibar kazanmıştır. Yazar eserini halkın hoşuna gideceği şekilde şekilde yazmak durumundadır, halk arasında karşılığı olmayan bir yazımın popülerleşmesi mümkün değildir. Günümüzde halkla bu ilişkinin daha güçlü örnekleri vardır. Süreli yayınların yeri korunurken, süreli televizyon yayınları daha güçlü bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Halkın tarihe olan ilgisi yayınlar vasıtasıyla verilen tarih bilgisinin aktüel karşılığı ve zihni donanımına göre yükselebilmektedir. Mesela Türk Tarih Tezinin ileri sürdüğü iddialara dayanarak verilen bilginin, önceden tevarüs edilen birikimle oluşan zihni donanımda açık bir yeri olmadığı gibi, maddi unsurlarla desteklenebilecek somut örneklerinin de yeri yoktu. Bu yüzden halk arasında yaygınlaşması da mümkün olmamıştır. Osmanlı tarihini somutlaştırabilecek ve paylaşım alanı bulunabilecek bir çok mimari, coğrafi vb. isim bulunurken Eti medeniyetinin halk nazarında itibar görmesini gerektiren somut karşılıklar ancak icat yoluyla olduğundan etkileyici olmadı, ama tarih bilincinin oluşmasında kültürel değişmeninin de katkılarıyla parçalanmışlık orta çıktı. Popüler tarihçilik bu parçalanmışlıkta, halkın hoşuna gidecek alanlarlarla birlikte ideolojilerinde hoşuna gidecek boşlukları doldurmuştur. Görülüyorki halk, ideoloji, devlet, inanç ve bunların popüler tarihle kurduğu örgününün ele alınması sosyal bilimlerin tüm sahalarındaki incelemelere katkıda bulanacak sonuçlar doğuracaktır.

İncelenilen dönemler itibarıyla popüler tarihte de süreklilik ve değişim gösteren bir durum ortaya çıkmıştır. Süreklilik kurumlar arasında olduğu gibi yazarlar arasında da olmuştur. Meşrutiyet döneminde padişahın gözetiminde tarih yazan yazar saltanatın kaldırılmasından sonra Mustafa kemal' in ilgisini çekecek yazara dönüşmüştür. Bu pozisyonda padişahların kendileri de artık tarihin bir malzemesi haline dönüşmüştür. Kurum olarak Tarih-i Osmani Encümenin vazifesiyle Ahmet Refik'in yazdıkları arasında paralellik vardır. Aynı şekilde Mustafa Kemalin özel ilgisiyle yazılan tarih tezinin karşılığı okullarla birlikte, tezin popüler tarihçiliğin merkezi olan basın yayın dünyasındaki temsilcileriyle yer almıştır. Modern tarihçiliğin temellerinin atıldığı II. Meşrutiyet kurumları Türkiye Cumhuriyetindeki tarih kurumlarının temeli olacak ve bu birikim akademik tarihçiliği sürdürülmesini sağlayacaktır. Türk tarih tezi tarihe bakışta bir kopuşu oluştururken, daha önce de belirtildiği üzere tarih bilincinin de parçalanmasında etkili olacaktır(bir bakıma yaralı tarih bilinci oluşacaktır). Aynı şekilde

bilimsel anlamda bir kırılma yaşanırken ve bunun bilimsel düzeydeki etkisi kısa zamanlı olacaktır. Tarih bilinciyle ilgili olarak meydana gelen parçalanmaysa üzerinde durulması gereken bir çalışmayı işaret etmektedir.

Akademik kurumlar otuzlu yıllarda ortaya çıkan bu tezi otuzlu yıllarda kabul ettiler, sonraki yıllarda bilimsel çalışmalarda karşılığı pek fazla olmadı. Bu dönem genellikle Türkiye'de ki tarih çalışmalarına başlangıç olarak görülürken, önceki birikimle birlikte düşünüldüğünde bilimsel anlamda oluşturduğu inkıta dikkat çekmemiştir. Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan biri de; Tanzimat sonrasıyla birlikte "medeniyet" kavramıyla dikkat çeken tarih yazımıdır. Tanzimat sonrası dönemde batı medeniyetinin üstünlüğü karşısında İslâm medeniyeti tarihine yönelme öne çıkarken, Cumhuriyet döneminde "muasır medeniyet ve medeniyet değiştirme" hedefiyle medeniyet kavramı yeniden yükseliş göstermiş, ama bunun karşılığı Aldülhak Hamid'in Endülüs'te aradığının yerine İskender Fahrettin'in Sümer'de aradığı olmuştur. Yaşanılan günün anlamdırılması ve ideolojik zeminini oluşturulması anlamında tarihin üstlendiği rol genel ifadelerle açıklanmış olsa bile olgularla ifadesini bulacak yeni araştırmalara ihtiyaç duymaktadır.

Tarih ve popüler konuları üzerine yapılan az sayıdaki çalışmada popüler tarih paradigmalarının nasıl oluştuğu, karşıt paradigmaların nasıl ve neden ortaya çıktığından ziyade doğrudan paradigmanın ortaya koyduğu sonuçlar üzerinde durulmuştur. Yazılı metinlere yansıyan şekliyle okur yazarlar arasında genel kanaat oluşturmuş olan müstebit Abdülhamit söylemi, hangi gerekçelerle "ululanmayı" gerektiren bir söylemi doğurmuştur. Bu söylemin arka planında bulunan sadece bir Abdülhamit sevgisi mi, yoksa onun şahsından yola çıkarak yapılan yakın tarih eleştirisine karşı, doğmuş yeni bir eleştiri midir? Buna benzer şekilde; İstanbul 1453'te fethedilmişti, ama fethin yeniden canlandırılması düşüncesi bir geleneğe dönüşecek faaliyetleri beraberinde getirdi. Hobsbawm'ın kavramsallaştırmasıyla ifade edilirse fetih olgusu "geleneğin icadı" şeklinde ortaya çıktı. Fetih olgusu ne zaman ortaya çıktı, neden ve ne zaman unutuldu ve yeniden nasıl hatırlandı? Bu çalışma içerisinde popüler tarihin en çok ilgilendiği konular arasında yukarıda geçen soruların cevapları da arandı ve bu sorularla ortaya çıkan imgelerin arka planlarına ulaşılmaya çalışıldı. Buradan çıkan netice uzun

soluklu çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Popüler tarihçiliğin oluşturduğu imgeler bir bakıma onun örgüsünün halkalarını oluşturmaktadır. Bu örgünün halkaları tek tek olabileceği gibi bütün olarak da ele alınmalı, tarihsel gerçekliğin dışında oluşan söylemin zihni arka planının nasıl oluştuğu aradan uzun süre geçmiş olmasına rağmen kendisini sürekli olarak nasıl ürettiği üzerinde durulmalıdır.

Daha önce Tarihi romanla ilgili olarak yaptığımız "Türkiye'de Tarihi romanın tarihinin yazılmamış ve ürünleriyle ilgili bilgilerin tam olarak verilememiş" olduğu tespiti, esasında tarih yazıcılığı için de geçerli olan bir tespit olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda bu konuya özellikle dikkat çekilirken bu eksikliğin giderilmesi için yapılması gereken araştırmalara ele alınan konular ve ele alınış biçimiyle örnek olunmaya çalışılmıştır. Popüler tarihçilik üzerinden yapılan bu çalışma içinde popüler tarihçilik sadece renkli bir görünüm ve edebi yazım biçimi olmadığı gibi akademik tarihçiliğin ele alınan dönem itibarıyla geçmişte pek ilgilenmediği alanlardaki boşluğu doldurmuş olduğu görülmektedir. Bu aynı zamanda tezimizin hareket noktası olan bir önermedir. Tezin bitiminde bu önermenin doğruluğu netice olarak ortaya çıkmıştır. Hatta daha iddialı bir şekilde söylenmesi gereken "sözlü tarih, gündelik hayatın tarihi, mahalli tarih" gibi konularda verdiği ürünlerle akademik tarihçiliğin önünde olmuştur. Bunlara eklenmesi gereken bir başka tespitte, süreli yayınlar, biyografik eserler, gibi müracaat eserleriyle birlikte kitap tarihi gibi konulardaki zafiyetin büyüklüğüdür. Bu zafiyeti nispeten azaltan popüler tarihçilerin eserleri olduğu çalışma sonrasında, açıkça ifade edilebilecek bir tespittir.

Çalışmamızda popüler tarih ürünleri geleneksel dönemi de kapsayan bir şekilde ele alınırken, bunların modernleşme döneminde nasıl dönüşüm gösterdikleri ve yeniden nasıl üretildikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ürünlerdeki dönüşüme rağmen bu ürünlerin işlevi geleneksel dönemle modern dönemde birbirine benzemektedir. Modern dönem eski çağlarla ilgili olarak rahatlıkla söylenebilen kahramanlar çağı ifadelerinin altındaki kahramanlardan daha çok kahramanlar üretmiştir. Geçmişten tevarüs ettiği kahramanları yeniden yorumlarken, yeni ortaya çıkan kahramanları mitleştirme konusunda gelenekten geri kalmamıştır.

KAYNAKÇA

Bibliyografik Verinin Oluşturulmasında Kullanılan Süreli Yayınlar

Akşam

Anadolu Mecmuası

Ati

Bilgi Mecmuası

Bütün Türkiye

Büyük Doğu

Büyük Gazete

Büyük Mecmua

Çiçek

Cumhuriyet

Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası

Dergah

Dersaadet

Donanma

Dün ve Bugün

Düşünce

Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası

Güneş

Hafta

Hakimiyet-i Milliye

Harp Mecmuası

Hayat

Hürriyet

İçtihat

İkdam

İnci

İrtika

Karacadağ

Kaynak

Kırkanbar

Köy Postası

Maarif

Malumat

Mecmua-i Fünun

Mecmua-i Ebuzziya

Mektep

Millet

Milliyet

Modern Türkiye Mecmuası

Muhit

Musavver Fen ve Edep

Osmanlı Gazetesi

Resimli Ay

Resimli Gazete

Resimli Kitap

Resimli Perşembe

Resimli Tarih

Ruzname-i Ceride-i Havadis

Sabah

Sabah

Safahat

Şehbal

Serbesti

Servet-i Fünun

Şura-yı Ümmet

Tan

Tarih Aynası

Tarih Coğrafya Dünyası

Tarih Dünyası

Tarih Hazinesi

Tarih Orduya Sesleniyor

Tarih Sesleniyor

Tarih ve Coğrafya Dünyası

Tarihten Sesler Dergisi

Tasvir

Tasvir-i Efkar

Tarih-i Osman-i Encümeni Mecmuası

Ülkü

Vakit

Vatan

Yarım Ay

Yedigün

Yeni Hayat

Yeni İnci

Yeni Mecmua

Yeni Sabah

Yeni Şark

Yeni Tarih Dergisi

Yeni Tarih Dünyası

Yenigün

Yücel

Zafer

Zaman

Kitaplar, Araştırmalar ve Dipnotlara Aktarılan Süreli Yayınlar

"Barbarosun Merakıb-ı şan-ı averi" *Donanma Mecmuası*, sayı 59, 3 Eylül 1331, s.939-941.

"Evimizin Bir Yıllık Çalışmaları" *Taşpınar*, Afyon Halkevi Mecmuası, sayı 52, s.61-64.

"İfade-i Meram" , *TOEM,* Sayı 1, 1 Nisan 1329, s.1-3.

"Necip Ali Bey'in Nutku" *Ülkü* sayı 2, c. 1 Mart 1933.

19 Mayıs Samsun Halkevi Dergisi, c. 4, sayı 37, Şubat 1939, s.16.

" Ülkü Niçin Çıkıyor" , *Ülkü*, Sayı 1, c. 1 Şubat 1933

Abdurrahman ŞEREF "Evrak-ı Atike ve Vesaik-i Tarihiyemiz", *TOEM*, sayı 1, 1 Nisan 1329, s.9.

AFYONCU, Erhan, *Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, 2. Baskı, İstanbul 2007

Ahmedi, *İskendername*, Hazırlayan: İsmail Ünver, Ankara 1983.

Ahmet CEVDET PAŞA, *Tarih-i Cevdet*, I.Cilt, Darü't tıbaatü'l- Amire, 1270., II.cilt Takvimhane-i amire 1271, III.Cilti Takvimhane-i amire 1273, IV.Cilt Takvimhane-i amire 1275, V.Cilt Takvimhane-i Amire 1278, VI.Cilt Tasvir-i Efkar Matbaası 1286, IX.Cilt Matbaa-i Amire 1292, X.. Cilt, Matbaa-i Amire 1292, XI.ve XII. ciltler 1301, 1302-1309. Tertib-i Cedit 1309.

Ahmet MİTHAT, *Kainat*. İspanya, İstanbul 1298, Almanya, 1293, İtalya 1298.

-------, *Müşahedat*, Hazırlayan; Necmeddin Turinay, İstanbul 2004.

-------, *Süleyman Musli*, Kırkanbar Matbaası, İstanbul 1294.

Ahmet MUHTAR, *Sengotar' da Osmanlı Ordusu*, Kitaphane-i İslam ve Askeri 1326.

Ahmet RASİM, "Eski İstanbul Karnavalları ve Yılbaşı", *Resimli Tarih*, sayı 25, 1952.

-------, *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi*, c. 1, İstanbul , 1328-1330.

Ahmet REFİK, *Büyük Tarihi Umumi*, 2. Baskı c. 1, Kitaphane-i İslam ve Askeri İstanbul 1328.

-------, *Küçük Tarihî Osmani*, İstanbul 1329.

-------,,*Sahaif-i Muzafferiyat-i Osmaniye*, Mefahir-i Askeriye Sahifeleri, İstanbul 1325.

-------, *Türkler ve Büyük Petro*, İstanbul 1932.

-------, *Türkler ve Kraliçe Elizabeth*, İstanbul 1932.

Ahmet ZEKİ VELİDİ, *Türk ve Tatar Tarihi*, Kazan 1330.

AHMET, Feroz, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, İstanbul 1971.

AKALIN, Turan, *Yavru Vatanın Kahraman Kıbrıs Türklerine Destan*, İzmir 1964.

*Akba*ba, sayı 47, c. 2, 5 Şubat 1953.

AKÇURAOĞLU Yusuf, "Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair, *I. Türk Tarih Kongresi*, 1932

-------, *Zamanımızın Avrupa Siyasi Tarihi*, 6. Tedris Senesi, 1930-1931

AKIN, Behçet, "Moa-tun (Bagatur Yabgu)", *Resimli Tarih Mecmuası*, sayı 33, 1952.

Akşam, 18 Ağustos 1959.

Akşam, 15 Nisan 1960.

Akşam, 31 Mayıs 1942.

AKTAŞ, Şerif, "II. Meşrutiyet Sonrası Romanlarında Siyasi Temalar, Eskinin Tenkidi, Yönetim Sistemindeki Düzensizliğin Ortaya Konulması", *Türk Yurdu*, Türk Romanı Özel Sayısı sayı 153, Mayıs-Haziran 2000, s.110-121.

AKYÜREK, Ferhat, *Allahın Nimetleri ve İnsanlar Muhammed Hanefi Cengi*, İş Matbaacılık ve Ticaret Ankara 1969.

AKYÜZ, Kenan, *Encümen-i Daniş*, Ankara 1975

ALANGU, Tahir, " Bizans ve Türk Kahramanlık Eposlarının Çıkışı Üzerine", *Türk Dili,* 1953.

ALBAYRAK, Nurettin, "Ebu Müslimname", *TDVİA,* c.10, İstanbul 1994, s.195-196.

-------, "Hamzaname", *TDVİA*, c.15, İstanbul 1997, s.116-117.

ALÇITEPE, Galip, "Halkevi Dergilerinde Yayınlanan Tarih Konulu Makaleler Bibliyografyası" , *Kebikeç*, sayı 24, 2007.

Ali NACİ, "Ya Hürriyet Ya Ölüm", *Cumhuriyet*, 31/5/1933-16/8/1933

Ali Rıza SEYFİ, "Kızıl Elma'ya Doğru" *Donanma*, 29 Temmuz 1915

-------, *Kemal Reis ve Baba Oruç*, İstanbul 1325.

-------, *Turgud Reis*, 2.Baskı, İstanbul 1327.

Ali TEVFİK, *Fezleke-i Tarih-i Umumi*, İstanbul 1298.

ALKAN, Ahmet Turan "Osmanlı Tarihi: Bir İnanç Alanı", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 73, 2003.

-------, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, Cedit Yayınları Ankara 1992.

ALP, Tekin, *Kemalizm*, Cumhuriyet Gazete ve Matbaası İstanbul 1936.

ALUS, Sermet Muhtar, "Elli Yıl Evvelki İstanbul'un Harikülade Güzel İki Kadını", *Akşam*, 5 Ocak 1947.

-------, "Eski Günlerde Eyüp Oyuncakları", *Akşam*, 16 Kanun-ı evvel 1939

-------, "Eski Günlerde Sayfiyelerde Sivrisinek", *Akşam*, 6 Mayıs 1940

-------, "Eski Ziyaretler", *Akşam*, 9 Mart 1940.

-------, "Eski Yangınlar", *Yeni Mecmua*, 1 Eylül 1939, sayı 18, s.13.

AND, Metin, *50 Yılın Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Yayınları 1973

-------, "Türk Tiyatrosunda Tarihi Oyunlar", *VII. Türk Tarih kongresi*, c II. Ankara 1977.

-------, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu (1908-1923)*, Ankara 1971.

-------, *Osmanlı Tiyatrosu*, Ankara 1999

-------,*Tanzimat ve İstibdat Döneminde Türk Tiyatrosu*, İstanbul 1972,

ANDERSON, Benedic, *Hayali Cemaatler*, Çeviren: İskender Savaşır, Metis Yayınları İstanbul.

Ankara Halkevi 1938-1939 Çalışmaları.

Ankara Halkevi Ankara 1933.

ARGUNŞAH, Hülya, "Ahmet Mithat Efendi'nin Romancılığı", *Ahmet Mithat Efendi Kitabı*, İstanbul 2007

ARI, Bülent "Osmanlı Tarihçiliği Bibliyografyası", *Muhafazakar Düşünce*, yıl 2 sayı 7, Kış 2006

ARIKAN, Zeki, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarihçilik" *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedi*si, c. 4, İletişim Yayınları 1985.

ARPAGUŞ, Hatice K., *Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı*, 2. Baskı, İstanbul 2006

ARSLAN, Ali, *Darülfünundan Üniversiteye*, İstanbul 1995,

ARTUN, Erman, *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, İstanbul 2004.

ASLAN, Aslan, "Devrim Tarihi Ders Kitapları", *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Buca sempozyumu*, Hazırlayan; Salih Özbaran, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Aşık Garip, İstanbul Devlet Matbaası 1930.

ATAÇ, Nurullah, "On Senelik Edebiyatımız," *Milliyet*, 20 Teşrinievvel 1933

ATAMAN, Sadi Yaver, *Memleket Havaları*, Birinci kısım, İstanbul 1951.

ATAY, Falih Rıfkı, *Zeytindağı*, 1000 Temel Eser İstanbul 1970.

ATSIZ, Nihal Hüseyin, *Deli Kurt*, Büyük Türk Romanı, İstanbul 1958.

AVCI, Ali Haydar, *Kalender Çelebi Ayaklanması*, Ankara 1998.

AVCI, Orhan, *Mehmet Altay Köymen'in Derslerinde Türk Tarihi ve Tarihçiliği*, Ankara 2003.

AYAN, Dursun, " Türk Şiir Geleneğinde Bazı Asyatik Semboller Üzerine "Kolektif Bilinç Dışı

-------, " Tarihin Sinemalaştırılması ve Reimagination/Şimdileştirme Kavramı, XIV.Türk Tarih Kongresi, Ankara:9-13 Eylül 2002, Kongreye Sunulan Bildiriler, c.III, s.409-418.

Aydabir, sayı 5, 1 Kasım 1952.

AYDEMİR, Şevket Süreyya , *Suyu Arayan Adam*, İstanbul 1965.

Aydın Halkevi 1933.

Ayhan, "Baltacı ve Katerina", *Tasvir,* 25 Mart 1948-4 Haziran 1948

AYNİ, Mehmet Ali, *Darülfünun Tarihi*, Hazırlayan; Aykut Kazancıgil, İstanbul 2004

AYVAZOĞLU, Beşir, " Etimolojik Türkçülük; Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi'nin Ön Tarihi, *Muhafazakar Düşünce*, Yıl 2, sayı 5 Güz 2005

BANARLI, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları İstanbul 1971

BARNES, Harry Elmer, A History Of *Historyical Wrıtıng,* Second Revised Edition, Newyork 1962

BAŞ, Eyüp, *Osmanlı Türklerinde Arapça Tarih Yazıcılığı*, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2002.

BAYRI, Halit, *Tarih Dünyası*, sayı 30-31 c.3, s. 29, Şubat 1952

BEHARLI, Büşra Ersan, *İktidar ve tarih*, İstanbul 2003.

BENNİGSEN, Alexandre A., Milli Türk Destanları Buhranı 1951-1952: Mahalli milliyetçilik mi, beynelmilelcilik mi? *Türkbilig* 2002/4, Çeviren: Metin Özarslan, Ekim 2002,s. 61-70.

BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yayınları İstanbul 1978.

BERKTAY, Halil, "Dört Tarihçinin Sosyal Portresi," *Toplum ve Bilim*, 54/55 –Yaz/Güz 1991.

-------, *Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü,* İstanbul 1983

BEYDESMAN, "Haluk Cemal, "Vahdettin Saraylarda Nasil Eğlenirdi" *Çiçek*, Sayı 3, 3 Nisan 1952.

-------, Haluk Cemal, "Saraylara Ait Müthiş İfşaat", *Çiçek*, sayı 4, 10 Nisan 1952.

BEYDİLLİ, Kemal, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane* Mühendishane *Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826)*, İstanbul 1995.

BİLBAŞAR, Kemal, *Medeniyetin Doğuş ve Yayılışlarında Türklerin Rolleri*, İstanbul 1935.

Birinci Türk Neşriyat Kongresi, Raporlar Teklifler Müzakere Zabıtları, 1939.

BİRİNCİ, Ali, *Tarih Yolunda,* İstanbul 2001.

-------, " Babıali'nin Tarih Mecmuaları" *Tarih Yolunda*, İstanbul 2001

-------, "Meşrutiyet Basını I", *Kebikeç*, sayı 2, 1995.

-------, " Türkiye'de Siyasi Tarihin Tarihi", *Fahir Armaoğluna Armağan*, Ankara 2008.

-------, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, İstanbul 1990.

BLOCH, March, *Feodal Toplum*, Çeviren; M. Ali Kılıçbay, Ankara.

BORATAV, Pertev Naili, "Battal", *İA*, c.2, 1944, s.344-351.

-------, *Folklor ve Edebiyat II*, Ankara 1945.

-------, *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği*, İstanbul 2000.

BULUT, Faik, *Ebu Müslim Horasani, Bir İhtilalcinin hikayesi,* İstanbul 1999.

BURKE, Peter, "Popüler Kültür Tarihine Dolaylı Yaklaşımlar", *Popüler Kültür ve İktidar*, Derleyen;Nazife Güngör, Ankara 1999, s 201.

-------,*Tarih ve Toplumsal Kuram*, Çeviren; Mete Tuncay, 3.Baskı, İstanbul 2005.

-------, *Tarihin Görgü Tanıkları*, Çeviren;Zeynep Yelçe, İstanbul 2003.

-------, *Bilginin Toplumsal Tarihi,* Çeviren; Mete Tunçay, 2. Basım, İstanbul 2004.

-------, *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü*, Çeviren; Göktuğ Aksan Ankara 1996.

Büyük İnkilabımız, Saltanat-ı Milliyenin tahkikine dair Büyük Tarihi Celseler Müzakeratı, Ankara Matbuat ve İstihbarat Matbaası 1338.

Büyük Türk Kahramanı Ebu Müslim Horasani, Büyük Tarihi Roman, İstanbul 1948

C.H.P. Şehremini Halkevi 1937.

CAHUN, Leon, *Gökbayrak,* Çeviren:Galip Bahtiyar, Matbaa-i Hayriye ve Şürekası 1329

-------,*Göksancak,* Çeviren: Necip Asım, Artin Asuduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası 1328.

-------, *Türk Tarihi*, Çeviren:Necib Asım, c. 1 İstanbul 1316 , c.2 1318.

CAN, Sıtkı, *Ordu İlinde 19 Mayıs Bayramı,* Ordu Halkevi Neşriyatından; 4, Gürses Basımevi Ordu 1938.

CANTEK, Levent, *Türkiye'de Çizgi Roman,* 2. baskı, İstanbul 2002.

Cemal Nadir, *Doğan Kardeş*, sayı 9, 1 Aralık 1945.

Cemal Nadir-Naci Kasım, *Ordumuzun Zafer Kitabeleri*, İstanbul 1341.

CHP halkevleri 1940.

CİRİT, Hasan, *Halkın İslam Anlayışının Kaynakları Vaaz ve Kıssacılık,* İstanbul 2002.

COATES, Ken and MORRİSON, William, "Popular History" Encylopedia of Historians&Hıstorıcal Wrıtıng, Edıtor:Kelly Boyd, c.2, London 1999, s.946.

COKER, Fahri, *Türk Tarih Kurum Kuruluş Amacı ve Çalışmaları,* TTK Yayını Ankara 1983.

COLLİNGWOOD, R.G, *Tarih Tasarımı*, Çeviren; Kurtuluş Dinçer, 3. Baskı, Ankara 2007.

COPEAUX, Etienne, *Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, Ali Berktay 2. Baskı, İstanbul 2000.

COŞAR, Ömer Sami, " Mustafa Kemal'in Tarih Öğretmeni Tevfik Bey", *Atatürk Ansiklopedisi*, c. 1, İstanbul 1973, s.211.

ÇAVDARLI, Rıza, *Yetiş Ya Hacı Bektaş Veli*, Tarihi Roman 1944.

ÇEÇEN, Anıl, *Halkevleri*, Ankara 1990.

ÇELEBİOĞLU, Amil, *Türk Edebiyatında Mesnevi*, İstanbul 1999

ÇERİ, Bahriye, "Cumhuriyet Romanında Osmanlı Tarihinin Kurgulanışı, *Tarih ve Toplum*, sayı 198, Haziran 2000.

ÇETİN, İsmet, *Türk Edebiyatında Hz Ali Cenknameleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

ÇETİNSAYA, Gökhan, ""Abdülhamid'i Anlamak" 19.Yüzyıl Tarihçiliğine Bir Bakış", *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek Sempozyumu*, Metis Yayınları 2. Basım, İstanbul 2001, s.137-145.

ÇOBANOĞLU, Özkul, *Aşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara 2000.

----------, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, 3. Baskı, Ankara 2005.

ÇORUHLU, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul 2002.

DANACIOĞLU, Esra, *Geçmişin İzleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.

DANİŞMEND, İsmail Hami, *Antropoloji ve Lenguistik Vesikalarına Göre Türklerle Hind- Avrupalıların Menşe Birliği*, İstanbul 1935

-------, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 1, Türkiye Yayınevi İstanbul 1971.

-------, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 1-4, Türkiye Yayınevi İstanbul 1947-1955.

DARRAC, Faysal, "Tarih ve Romanın Yükselişi", *Kaşgar*, Çeviren: Muharrem Tan, sayı 33, Mayıs Haziran 2003.

Darülfünun Edebiyat Fakültesi Talebe Rehberi (1334-1335) Sene-i Dersiyesi İkinci Şuhur Dersiyesi 16 şubat-16 haziran 1335 , İstanbul 1335.

Darülfünun Talimat, Maarif- i Umumiye Nezareti, İstanbul, Matbaa-i Amire 1329.

Dasıtan-ı İbrahim Edhem, İstanbul 1288. (Muhammed Hanefi'nin hikayesi kenarındadır. 1274 ve 1307 baskısında da hikaye kenarındadır.)

DEMİR, Necati, *Danişmend Gazi Destanı,* Ankara 2006.

-------, *Danişmendname*, Tenkitli Metin-Türkiye Türkçesine Aktarılış, Dil Özellikleri-Sözlük Tıpkıbasım, c.I-IV, Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 54, Harvard Üniversitesi 2002.

DEMİRYÜREK, Mehmet, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Bir Osmanlı Aydını Abdurrahman Şeref Efendi*, Ankara 2003.

DERİNGİL, Selim, *Simgeden Millete,* İstanbul 2007.

DİETRİCH, Richard C., *Digenes Akrites Destanında Hıristiyan-Müslüman Sınır Kültürünün Yansımaları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ortaçağ Anabilim Dalı, 2005.

DOĞAN, Mehmet Can, "Tarihi romanın dinamikleri ve Son On Beş Yılın Tarihi Romanları", *Türk Yurdu*, sayı 153-154, Mayıs-Haziran 2000, s.140-157.

DOĞRUL, Ömer Rıza, *Kanlı Gömlek*, İstanbul 1944.

DUMAN, Hasan, *Osmanlı Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928),* Ankara 2000.

DUNDES, Alan, "Folklor Nedir, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Hazırlayan; M. Öcal Oğuz- Selcan Gürçayır, c. 2, Ankara 2005.

Düstur 3.Tertip, c. 6 2. Basılış, Ankara 1953

Düstur, 2. Tertip, 4-460

Eba Müslüm Horasani Kan İçen Cellat, 1934.

Ebumüslimi Horasani'nin intikamı ve Haranürreşidin Oğulları (Emin ile Memun) Büyük Tarihi roman, İstanbul 1945.

Efdalüddin, *Abdurrahman Şeref Efendi-Tercüme-i Hali, Hayatı Resmiyesi ve Hususiyesi*, Halk Matbaası İstanbul 1927

Efsaneler ve Gerçekler, Tartışma /Panel Bildirileri Ankara 19 Mart 1999, İmge Yayınevi Ankara 2000;

ELİADE, Mircae, *Zalmoksisten Cengiz Han'a*, Çeviren; Ali Berktay, İstanbul 2006.

EMECEN, Feridun, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*, 3. Baskı, İstanbul 2005.

EMİROĞLU, Kudret, *Anadolu'da Devrim Günleri-İkinci Meşrutiyetin İlanı*, Ankara 1999.

ENGİN, Saffet, *Kemalizm İnkılabının Prensipleri* I-II, İstanbul 1938

ENİS, Şadan, *Hazreti Alinin Savaşları, Billuru Azam Cengi*, Bozkurt kitab ve Basımevi 1944

ERDOĞAN, Necmi, "Devleti İdare Etmek:Maduniyet ve Düzenbazlık" *Toplum ve Bilim*, Kış 1999-2000, sayı 83.

ERSOY, Osman, *Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler*, Ankara 1959.

ERTEM, Sadri, *Fikir ve Sanat,* İstanbul 1938.

EVANS, Richarr J., *Tarihin Savunusu*, Çeviren; Uygur Kocabaşoğlu, Ankara 1999

EYİCE, Semavi, "İstanbul Ansiklopedisi Anıları", *Albüm*,Sayı 2, Mart 1998.

FAROQHİ, Suraiya, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir*, Çeviri: Zeynep Altıok, 2. Baskı, İstanbul 2003.

-------, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, 5.Baskı İstanbul 2005.

Fazlı Necip, *Saraylarda Mecnunlar*, İstanbul 1928

FAZLIOĞLU, Şükran, *Arap romanında Türkler*, İstanbul 2006.

FELEK, Burhan, *Yaşadığımız Günler*, İstanbul 1974.

Felsefe Kurumu Seminerleri 1-2-3, Ankara 1977.

Ferik SÜLEYMAN HÜSNÜ, *Tarih-i Alem*, Mekteb-i Harbiye Matbaası 1328.

FERRO, Marc, *Sinema ve Tarih*, Çeviren:Turhan Ilgaz- Hülya Tufan, İstanbul 1995.

Fetih Töreni, Haber, *Vatan* , 29 Mayıs 1950.

Fetih Töreni, Haber, *Yeni Sabah*, 29 Mayıs 1949.

FINDIKOĞLU, Ziyaeddin Fahri, " Türkiye'de İbni Haldunizm", *Fuat Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953.

GALANTİ, Avram, "İstanbul Halkiyatında Hayreddin Barbaros ve Kılıç Ali Paşalar", *Yeni Mecmua* sayı 74, 15 nisan 1923, s.144.

-------, "Osmanlı Sancağının Menşei ", *Yeni Mecmua*, 23 Mayıs 1918, sayı 45, s.373.

-------, "Türkler Anadolu'da Nasıl Yerleşti" *Yeni Mecmua,* 2 Ağustos 1918, sayı 81, s.302.

GANS, Herbert J., *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür,* Çeviren; Emine Onaran İncirlioğlu, 2.Baskı, İstanbul 2007.

Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi, İstanbul 1297.

GENCER, Ali İhsan-Arslan, Ali, *İstanbul Darülfünunu Edibiyat Fakültesi Tarihçesi ve İlk Meclis Zabıtları*, İstanbul 2004.

GENÇOSMAN, Kemal Zeki, *Türk Destanları*, Hürriyet Yayınları İstanbul 1972.

GERÇEK, Selim Nüzhet, *Türk Matbuatı*, Hazırlayan; Ali Birinci, Ankara 2000,

-------,*Türk Taşbasmacılığı,* Ankara 2001.

Giridî Mustafa NAİMA, *Ravzatü'l Hüseyin Fi Hülasat-ı Ahbari'l Hafikayn*, İstanbul 1147 Müteferrika Matbaası ve Matbaai- Amire baskıları 1259, 1280, 1281

GÖKMAN, Muzaffer, *Tarihi Sevdiren Adam*, Türkiye İş Bankası Yayınları 1978.

GÖZTEPE, Tarık Mümtaz , *Vahideddin-Gurbet Cehenneminde*, İstanbul 1968.

GÜLEÇ, İsmail, " Kuruluşunun Yetmiş Altıncı Yılında İ.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi" *Müteferrika*, sayı 18, Kış 2000/2.

GÜNALTAY, Şemseddin, *Mufassal Türk Tarihi*, I-V, 1922-1924.

GÜNDÜZ, Mustafa, *II. Meşrutiyet'in Klasik Paradigmaları*, Ankara 2007.

GÜNDÜZ, Osman, *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema* I, İstanbul 1997,

GÜNGÖR, Erol, *Dünden Bugünden, Tarih Kültür ve Milliyetçilik*, 9. Basım, İstanbul 1999

-------, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, 12. Basım İstanbul 1999.

GÜVEMLİ, Zahir, *Sinema Tarihi*, İstanbul 1960.

Haber, "İstiklal Harbinde İlk Kurşunu Atan Ödemiş," *Akşam*, 30 Ağustos 1936

Haber, Preveze zaferinin 405.Yılı Kutlaması, *Tan* 28 Eylül 1942.

Haber, *Yeni Sabah*, 30 Mayıs 1949.

HAFİZ, Tacida, "Prizren'de Türk Halk Türküleri ve Kaynakları", *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı* 1976, Ankara 1977.

Hafta Mecmuası, sayı 192, 29 Mayıs 1953.

HALEY, Alex, *Kökler*, Ali Seden-Nilgün Himmetoğlu 2. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi 1979.

Halide Edip, *Yeni Turan*, İstanbul 1329.

Halit Fahri, *On Yılın Destanı*, Piyes 3 Kısım ve 8 Tablo Manzum, Ankara Hakimiyeti Milliye Matbaası 1933.

HALKİN, Leon- E., *Tarih Tenkidinin Unsurları*, Çeviren: Bahaaddin Yediyıldız, 2. Baskı, TTK Yayınları Ankara 2000

HAMPSON, Norman, *Aydınlanma Çağı*, Çeviren; Jale Parla, İstanbul 1991.

Haza El Kitab-ı fi Menakıb-ı Hazret-i Sultan Seyyid Battal Gazi, Kazan 1908.

HEYD, Uriel, *Türk Ulusçuluğunun Temelleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1979.

HİZMETLİ, Sabri, *İslam Tarihçiliği Üzerine,* Ankara 1991.

HOBSBAWM, Eric J., *Milletler ve Milliyetçilik*, Osman Akınhay, 2.Baskı İstanbul 1995.

HONKO, Lauri " Halk Anlatısı Araştırma Metodları Bu Metodların Durumu ve Geleceği", *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar,* Çev; İsmail Görkem, Ankara 2003, s.333-346.

IGGERS, Georg G. *Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı,* Çeviren; Gül Çağalı Güven, İstanbul 2000.

İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, cilt 1, sayı 1-2, 1949.

İĞDEMİR, Uluğ, *Cumhuriyet'in 50.Yılında Türk Tarih Kurumu*, Ankara 1973.

-------, *Yılların İçinden*, Ankara 1991.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin " Modernleşme Sürecinde Osmanlı Devletinden İlmi ve Mesleki Cemiyetleşme Hareketlerine Genel Bir Bakış" *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri*, İstanbul1982.

İkdam, 12 Haziran 1335, sayı;8025

İlaveli ve Musahhah Muhammed Hanefi Cengi, 1941.

IMBER, Colin "İlk Dönem Osmanlı Tarihinin Kaynakları", *Söğütten İstanbul'a*, Hazırlayan: Oktay Özel-Mehmet Öz, Ankara 2000, s. 40.

İNALCIK, Halil, *Şair ve Patron*, 2. Baskı, Ankara 2005.

-------, Türkiye'de Osmanlı Araştırmaları, *XIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 4-8 Ekim 1999, I.Cilt, Ankara 2002.

-------, " Osmanlı Tarihyazıcılığın İlk Dönemleri", *Sögüt'ten İstanbul'a*, Hazırlayan: Oktay Özel-Mehmet Öz, Ankara 2000, s. 98.

İNAN, Afet, "Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", *Tarih Araştırmaları I*, 1957.

İNUĞUR, M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul 1993.

İPŞİRLİ, Mehmet, *Tarih-i Naima*, c.1 TTK Yayınları, Ankara 2007.

İSEN, Mustafa-HORATA, Osman- MACİT, Muhsin, KILIÇ, Filiz, AKSOYAK, İ.Hakkı, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, 3.Baskı, Ankara 2005.

İSKİT, Server, *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, 2. Baskı Ankara 2000.

İZ, Fahir, *Saltukname*, c.I-V, Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 4, Harvard Üniversitesi Basımevi 1974.

SEVÜK, İsmail Habip, *Tanzimat'tan Beri Edebiyat Tarihi I,* İstanbul 1942.

KABACALI, Alpay, *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Basın Sanayi,* İstanbul 1998.

KAFLI, Kadircan, "İzlandaya Türk Akını", *Tan,* 1 Ağustos 1936.

KANDEMİR, Feridun, *Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cinayetler*, İstanbul 1955.

-------, *İzmir Suikasti'nin İçyüzü*, İstanbul 1955.

-------, Feridun *Atatürk'e İzmir Suikastinden Ayrı 11 Suikast*, İstanbul 1955

KAPLAN, Mehmet, " Tarih ve Edebiyat", *Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu*, Elazığ 1990.

KARAL, Enver Ziya, "Tanzimattan Bugüne Kadar Tarihçiliğimiz", Felsefe Kurumu Seminerleri, Ankara 1977.

KARAY, Refik Halid, "Türküsü Çıkarılmış Cinayet", *Akşam,* 20 Ocak 1946.

-------, Refik Halid, *Akşam*, 10 Şubat 1946

KARPAT, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, 1969.

KAVAKLI, Nurhan, *Bir Gazatenin Tarihi* AKŞAM, İstanbul 2005.

KAYALI, Kurtuluş "Türkiye'de Zaman İçinde Değişmeyen Tarihçi Portresi", *Folklor ve Edebiyat,* 1999/1.

KAYAOĞLU, Taceddin , *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*, İstanbul 1998.

Kayseri İlbay Adli Bayman'ın Başkanlığı Altında Yapılan Köy Gezileri Tetkik Notlarıdır, Seri 4 Argıncık Köyü, Kayseri Vilayet Matbaası 1937

Kayseri İlbay Adli Bayman'ın Başkanlığı Altında Yapılan Yaya Köy Gezileri Tetkik Notlarıdır, Seri 5 Talas, Kayseri Vilayet Matbaası 1938,

KAZANCIGİL, Aykut, "Milli Tetebbular Mecmuası(1331-1915)", *Müteferrika*, sayı 7

Kebikeç, sayı 3, 1996, Halkevleri Dosyası.

KEÇELİOĞLU, Sünbül, *İslam Resim Sanatında Hz. Ali ve Havername*, H.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ocak 2008.

KENANOĞLU, Ali-ONARLI, İsmail, *Hubyar Sultan Ocağı ve Beydili Saraç Türkmenleri*, Hubyer Kültür ve Tanıtma Derneği Yayınları, İstanbul 2003.

KEPECİ, Kamil, *Tarih Lügatı,* İskit Yayınevi 1952.

KILIÇ, Rüya, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, İstanbul 2005.

KISAKÜREK, Necip Fazıl , *Vahidüddin*, İstanbul 1968.

-------, Ulu Hakan II.Abdülhamid Han, 4. Baskı, İstanbul 1981,

Kitab-ı Siyerünnebi. Kenarında Battalname. Tarihsiz.

Kitap ve Kitapçılık, İkinci Kanun 1936, sayı 2.

KOCABAŞOĞLU, Uygur, *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna*, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 1980

KOCATÜRK, Vasfi Mahir *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964

-------, *Türk Nesri Antolojisi,* Edebiyat Yayınevi Ankara

KOÇAK, Cemil, "Türk Milliyetçiliğinin İslamla Buluşması Büyük Doğu", *Milliyetçilik*, Editörler; Tanıl Bora-Murat Gültekingil, İstanbul 2002

KOÇU, Reşat Ekrem, "İskoçyalı Güzel Mari", *Yeni Mecmua*, sayı 114, 4 Temmuz 1941.

------, "Osmanlı Tarihinin Güzel Kadınları Şah Sultan", *Hafta*, sayı 126, 22 Şubat 1952.

------, *Ahmet Refik*, İstanbul 1938.

-------, *Attila ve Hunlar*, 1933

-------, "Bostançıbaşı Defteri, Mesire, Bahçe", *Büyük Doğu*, sayı 11.

-------, *İstanbul Ansiklopedisi*

KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, 2. Baskı, İstanbul 1994.

-------, *Takvimi Vekayi Türk Basınında 150 Yıl,* Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları; 1, Ankara Basım Sanayi.

-------, "Tarih Öğretiminde Bugüncülük /Presentizm, Yanılsamalar ve Sonuçları", *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, Hazırlayan; Salih Özbaran, Dokuz Eylül Yayınları İzmir 1998, s.95-103.

KONGAR, Emre " Yaygın Tarihçilik" *Felsefe Kurumu Seminerleri*, Ankara 1977.

KONYALI, İbrahim Hakkı, "Stalin'in Şeyhi Bedreddin Simavi", *Tarih Hazinesi*, Sayı 1, 15 Kasım 1950.

-------, "Stalin'in Şeyhi Bedreddin Simavi", *Tarih Hazinesi*, sayı 1, 15 Kasım 1950.

-------, *Afrodit*, İstanbul 1940.

KORAY, Enver, *Türkiye Tarih Yayınları Bibliyografyası* (1729-1955) C.I, 2. Basım, Maarif Vekaleti Yayınları, İstanbul 1959.

KORGUNAL, Muharrem Zeki, *Hazreti Hamza ve Amr ibni Abdut Cengi* , İstanbul 1934

-------, *Türk Kahramanı Battal Gazi*, İstanbul 1936.

-------, *Eba Müslim Horasani*, İstanbul 1932-1934.

KOZANOĞLU, Abdullah Ziya, *Battal Gazi Destanı*, 9. Baskı.İstanbul 1970.

-------, *Kızıl Tuğ*, İstanbul 1927.

-------, *Türk Korsanları,* İstanbul 1931.

-------, *Gültekin,* İstanbul 1936.

KÖKSAL, Hasan, *Battalnamelerde Tip ve Motif Yapısı*, Ankara 1984.

KÖPRÜLÜ, Fuat "Bizde Tarih ve Müverrihler" *Bilgi Mecmuası*, Kanun-ı evvel 1329.

-------, *Edebiyat Araştırmaları*, 4.Baskı, Ankara 2004.

-------, *Tarih Araştırmaları*, Ankara 2006.

-------, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 3. Baskı, İstanbul 1981.

-------, *Küçük Mektepliye Milli Kıraat*, İstanbul 1331.

-------, *Mili Tarih*. Devre-i âliye, 1337,

-------, *Milli Elifba*, 1337.

-------, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Matbaa-i Amire İstanbul 1918.

-------, *Milli Tarih*, Devre-i Mutavassıta, 2. Sene 1337.

-------, *Milli Tarih*, Devre-i Mutavassıta, 1.Sene 1337.

-------, "Selçuklular Zamanında Anadolu Türk Medeniyeti", *Milli Tetebbular*, sayı 5 Teşrin-i Sani, Kanun-ı Evvel 1331.

-------, "Türk Edebiyatında Aşık Tarzının Menşei ve Tekamülü Hakkında Bir Tecrübe", *Milli Tetebbular*, s.1-47, sayı 1 Teşrin-i evvel 1331.

-------, "Türk Edebiyatının Menşei", *Milli Tetebbular*, sayı 4 Teşrin-i evvel 1331, s.1-78.

KÖROĞLU, *Erol Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918),* İstanbul 2004.

KÖSOĞLU, Nevzat, *Geçmiş Zaman Peşinde Yahut Vaizin Söyledikleri*, İstanbul 2007.

KURAN, Ercüment, *Türk Çağdaşlaşması*, Ankara 1997.

KUT, Turgut, *Yazmadan Basmaya; Müteferrika, Mühemndishane, Üsküdar*, Yapı Kredi Yayınları İstanbul 1996.

KUTAY, Cemal, *Halit Paşa Ali Çetinkaya Vuruşması*, İstanbul 1955, Tarih Kütüphanesi Yayınları 2.

-------, *Tarih Konuşuyor, Atatürk Enver Paşa Hadiseleri*, İstanbul 1956,

KÜTÜKOĞLU, Bekir, *Vekayinüvis Makaleler*, İstanbul 1994.

KYVİG, David E. –A. MARTY, Myron, *Yanıbaşımızdaki Tarih*,Çeviren: Nazan Özsoy, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul 2000.

LANG, Kurt, "İletişim Araştırmaları; Kökenleri ve Gelişmesi" *Kitle İletişim Kuramları,* Hazırlayan; Erol Mutlu, Ankara 2005

LEVENT, Agah Sırrı, *Gazavat-nameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, 2.Baskı, TTK Yayınları Ankara 2000

-------, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1998

-------, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1998

-------, *Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Ankara 1962

LEWİS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara.

MARAŞ, İbrahim, *Türk Dünyasında Yenileşme*, İstanbul 2002,

MARDİN, Şerif *Jöntürklerin Siyasi Fikirleri*, 4. Baskı İstanbul 1992

Maxime de CONSTANT, *Bizans İçin*, Çeviren: N. Ferdi, İstanbul 1328

Mehmed TEVFİK, *Meşahir-i Osmaniye. Teracim-i Ahval-i Kapudan-i Derya Meşhur Gazi Hayreddin Paşa Barbaros*, , İstanbul 1293,

Mehmet SAFFET, "Anadolu da En Eski Türk Medeniyeti; Etiler", Ülkü, Sayı 21 İkinci teşrin 1934 c. 4

Mehmet Tahir MÜNİF PAŞA, *Destan-ı Ali Osman*, İstanbul 1299.

MELİKOFF, İrene, *La Geste de Melik Danişmend*; Etude Critique du Danişmendname, Paris 1960, I-II.

-------, *Abu Muslim, Le "Porte-Hache" Du Khorassan,* Dans La Tradıtıon Epque Turco-Iranıenne, Paris 1962.

Menakıb-ı Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi, İstanbul 1287, Özege; 13101

Menakıb-ı Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi, Şirket-i Hayriye-i Sahafiye Matbaası, 1298 Altı cildi havi 360 sayfa

Menakıb-ı Gazavat-ı Seyyid Battal Gazi, Taşbasma tarihsiz.

MİLAS, Herkül, *Türk Yunan Romanlarında Öteki ve Kimlik*, İstanbul 2005.

Miroir de L'Histoire, Fevrier 1962, No; 146.

Muallim Ahmed HALİD, *Bizim Tarih*, İlk Mekteplerin Beşinci Sınıfları İçin, 1340.

Muhammed B. Yakup FİRUZUBADİ, *Tercüme-i Kamuse'l Muhit,* Mütercim Ahmet Asım Ayıntabi, I-III, 1268-1272.

Muhammed Hanefi'nin Cengidir, İstanbul 1288, İstanbul 1307, İstanbul 1330.

MUHİDDİN, *Kainata Bir Nazar Yahut Mücmel-i Tarih-i Umumi*, İstanbul 1307.

Mustafa RAGIP, *İttihat ve Terakki Tarihinde Esrar Perdesi.* Akşam Kitaphanesi İstanbul 1933.

Müfide FERİD, *Aydemir*, 1334.

Naci SADULLAH, "Tarihçiler Ne Yaptınız ?", *Yenigün*, 3 Haziran 1939, sayı 13,

-------, "Tarihçiler Ne Yaptınız?, *Yenigün*, sayı 15, 17 Haziran 1939

NEBİOĞLU, Osman, *Türkiye'de Kim Kimdir Ansiklopedisi*, İstanbul 1961-1962

Necip ASIM, *Türk Tarih-i Umumisi*, İstanbul 1325.

Necip ASIM-Mehmet ARİF, *Osmanlı Tarihi*, Tarih-i Osmani Encümeni Tarafından Neşr Olunmuştur, c.1, Medhal ile Bidayet-i zuhur-ı Osmani ve ahd-i Osman Han Gaziyi muhtevidir., Matbaa-i Orhaniye İstanbul 1335, 638 sayfa+fihrist

NORA, Pierre, *Hafıza Mekanları*, Çeviren; Mehmet Emin Özcan, Ankara 2006

NUTKU, Özdemir, *Dünya Tiyatrosu Tarihi*, C.II, DTCF Yayınları Ankara 1972.

OCAK, A. Yaşar, *Alevi Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, 6. Baskı, İstanbul 2007.

-------, *Hızır İlyas Kültü*, 4. Basım, İstanbul 2007.

-------, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

-------, "Battalname" *TDVİA*.

-------, "Danişmendname" *TDVİA*.

-------, *Sarı Saltık: Balkanlarda Popüler İslamın Öncüsü*, TTK Yayınları Ankara 2002.

-------, *Tarihten Teolojiye İslam İnançlarında Hz. Ali*, TTK Yayınları Ankara 2005.

-------, *Türk Folklorunda Kesikbaş*, Ankara 1989.

OCAK, Başak, *Bir Yayıncı'nın Portresi:Tüccarzade İbrahim Hilmi*, Müteferrika Yayınevi İstanbul 2003.

OGAN, M. Raif, "Yılbaşında Bir Gece", *Yeni Sabah*, 27 Nisan 1944.

ONG, Walter J., *Sözlü ve Yazılı Kültür*, Çeviren;Sema Postacıoğlu Banon İstanbul 2003, 3.Baskı.

ORAL, Mustafa, *Türkiye'de Romantik Tarihçilik 1910-1940*, Ankara 2006.

ORKUN, Hüseyin Namık, Attila ve Sarayı, *Resimli Tarih*, 1950

-------, *Türkçülüğün Tarihi*, 2.Baskı Ankara 1977.

ORTAYLI, İlber "Osmanlı Tarih Yazıcılığının Evrimi Üstüne Düşünceler", *Türkiye'de Sosyal bilim Araştırmalarının gelişimi*, 1986.

-------, "Tiyatro'da Tarihi Oyunlar Üzerine Bir Analiz Denemesi", *Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*, 2. Baskı, Ankara 2004.

Osman NURİ-Ahmet REFİK, *Abdülhamid-i Sani ve Devri Saltanatı Hayatı Siyasiyesi ve Hususiyesi I-III*, İstanbul 1327.

Osman SERMED, *Ordumuzun Zafer Kitabeleri*, Selanik 1327.

ÖKSÜZ, Hakan, *Cumhuriyet'ten Günümüze Popüler Tarih Dergileri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004

ÖRİK, Nahid Sırrı, "Fatih Sultan Mehmed Han ve İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü" *Tarih Dünyası Fatih Özel Sayısı.*

ÖZ, Mustafa, "Muhammed B. Hanefiyye" *TDVİA*, Cilt 31.

ÖZAKMAN, Turgut, *Şu Çılgın Türkler*, 1. Baskı, Bilgi Yayınevi Ankara 2005.

ÖZBARAN, Salih, *Bir Osmanlı Kimliği Rumi ve Rumi Aidiyet ve İmgeleri*, İstanbul 2004

-------, *Bir Osmanlı Kimliği Rumi ve Rumi Aidiyet ve İmgeleri*, İstanbul 2004.

-------, *Tarih, Tarihçi ve Toplum*, 3. Baskı, İstanbul 2005.

ÖZCAN, Ahmet, *Kethüda Said Efendi Tarihi ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 1999.

ÖZCAN, Asuman Belen, *Doğu Kültüründe Anlatı Geleneği; Urdu Nesri*, Ankara 2005.

ÖZDEN, Mehmet "Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Kemalizm:Öğretmen Kemalizminin Bir Örneği Olarak Mediha Muzaffer ve "İnkılabın Ruhu", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sayı 11, Mart 2002.

-------, *Türk Yurdu Dergisi ve II. Meşrutiyet Devri Türkçülük Akımı (1911-1918)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 1994

ÖZEGE, Seyfettin, *Eski Harflerle Basılmış Eserler Kataloğu*, c. 2, İstanbul 1973

ÖZEL, Ahmet, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.2, İstanbul 1994.

ÖZEL, Oktay – ÖZ, Mehmet, *Söğütten İstanbul'a* , Ankara 2000

ÖZEL, Oktay, "Bir Tarih Okuma ve Yazma Pratiği Olarak Türkiye'de Osmanlı Tarihçiliği" *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek*, 2.Baskı, İstanbul 2001, S.147-160.

ÖZERDİM, M. Sami, *Elli Yılda Kitap (1923-1973)*, Ankara 1974.

ÖZGÜÇ, Agah, *Türk Filmleri Sözlüğü 1914-1973*, İstanbul Sesam Yayınları

-------, *Türlerle Türk Sineması*, İstanbul 2005

ÖZON, Mustafa Nihat, *Türkçe'de Roman*, 2. Baskı, İstanbul 1985.

ÖZTELLİ, Cahit, *Uyan Padişahım*, İstanbul 1976.

ÖZUYAR, Ali, *Sinemanın Osmanlıca Serüveni*, Ankara 1999.

PARLA, Jale, *Donkişot'tan Bugüne Roman*, 4. Baskı, İstanbul 2002.

PEPEYİ, Haluk Nihat, *Erenler, Gaziler*, İstanbul 1951.

PERİN, Cevdet, *Fransız Edebiyatı Tarihi*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınlarından c.1, 1948.

PİTERBERG, Gabriel, *Osmanlı Trajedisi*, Çeviren; Uygar Abacı, İstanbul 2005.

PLANA, Şevket, "Türk ve Balkan Uluslarının Halk Şiirinde Budin Savaşları", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, II.Cilt Halk edebiyatı, Ankara 1982.

POLAT, İbrahim Ethem, *Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekenler*, Ankara 2006.

RADO, Şevket, "Tarih ve Halk", *Akşam*, 5 Nisan 1946

Radyo, sayı 70, Ekim 1947.

Radyo, sayı 41, Mayıs 1945.

REİSOĞLU, Anber "Tarih Mahkemelerin Sansürüne Tabii Olabilir mi?" *Tarih Hazinesi*, sayı 9, 1951.

-------, "Oğuz Han'ın Aşkı", *Tarih hazinesi*, sayı 4, 1 Ocak 1951, s. 191.

Rıza NUR, *Hayat ve Hatıratım* I, Ankara 1968.

-------, *Türk Tarihi*, c. 1-12, Maarif Vekaleti Neşritiyatı, 1924-1926.

RİDNER, Rudi Paul, "İlk Dönem Osmanlı Tarihinde İtici Güç ve Meşruiyet", *Söğüt'ten İstanbul'a*, s .415 - 419.

S. İZZED, "Sarayın En Esrarengiz Yeri", *Resimli Ay*, sayı 47, 11 Kanunısani 1928.

S. İZZED, Eski Saraylarda Üçüncü Cins Mahluklar, *Resimli Ay*, sayı 48-12, Şubat 1927.

S.N, Yıldızdan Ordu Köşküne, Milliyet, 1/5/1933-15/12/1933.

SABEV, Orlin *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa* Serüveni *(1726-1746)*, İstanbul 2006

Salih HAYRİ, *Kırım Zafernamesi-Hayrabad*, Hazırlayan; Necat Birinci, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1988.

Samih FETHİ, *Hibetullah Sultan ve Zevci*, İstanbul 1330.

Samsun Halkevi, Şems Matbaası Samsun 1934.

SARINAY,Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi* ve *Türk Ocakları*, 2. Baskı, İstanbul 2004.

SAZ, Leyla, *Saray Hatıraları ve Harem Hatıraları*, Yeni Tarih Dergisi, 1958.

ŞAKİROĞLU, Mahmut, " Türkiye'de Şimdiye Kadar Çıkan Popüler Tarih Dergileri" *Tarih ve Toplum*, Sayı: 1 Ocak 1984, s. 65-68

SCHIMMEL, Annamaria *Tanrının Yeryüzündeki İşaretleri*, İstanbul 2004.

SCONAMİLLO, Giovanni, *Türk Sinema Tarihi*, İstanbul 1998,

SCOTT, Walter, *Selahaddin Eyyubi ,12. Asırda Salip Muharebeleri*, İstanbul Maarif Kitaphanesi 1934.

Semih MÜMTAZ S, "Geçmiş Zaman Olur ki", *Millet* 13 Kasım 1947.

SERTELLİ, İskender Fahrettin, "Nil Çocukları" *Akşam*, 14 Kanun-ı evvel 1935-12 Haziran 1936,

-------, "Sümer Kızı", *Akşam*, 3 Kanun-ı Sani 1933-12 Nisan 1933.

-------, *Sümer Kızı*, Akşam Kitaphanesi 1933.

SERTOĞLU, Mithat, Yörük Ali Bulgar Komitacılarına Karşı, *Yeni Sabah*, 1 İkinci Kanun 1943.

SEVENGİL, Refik Ahmet, *Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu*, c. 1-2, İstanbul 1934.

SEVÜK, İsmail Habip, *Tanzimattan Beri*, Remzi Kitabevi 1.cilt İstanbul 1942.

SEZEN, Lütfi, *Türk Edebiyatında Hamzanameler*, Ankara 1991.

Silistrevi Salim Sıdkı, *Haza kitab-ı Eba Müslim*, cild-i evvel, İbrahim Efendi Matbaası 1290.

SMITH, Anthony, D. *Ulusların Etnik Kökeni*, Çevirenler; Sonay Bayramoğlu-Hülya Kendir, Ankara 2002.

SÜSLÜ, Azmi , *D.T.C.F 'nin 50 Yıllık Tarihi*, Ankara 1986.

ŞAHİN, İbrahim, *Selanikli Fazlı Necip'in Hayatı ve Eserleri*, Ankara 2004.

ŞAKİROĞLU, Mahmut, "Türkiye'de Şimdiye Kadar Çıkan Popüler Tarih Dergileri" *Tarih ve Toplum*, Sayı: 1 Ocak 1984.

ŞAPOLYO, Enver Behnan , *Kuvayı Milliye Tarihi Gerilla*, Ankara 1957.

-------, *Alas, Küçük Tarihi Hikayeler*, Cumhuriyet Kitapevi Ankara 1934.

-------, *Attila*, Cumhuriyet Kitapevi Ankara 1934

-------, *Cumhuriyetin Onuncu yıl dönümü Ankara'da Nasıl Kutlulandı*, Ülkü'nün yirmi birinci sayısının ilavesidir. Ankara 1934

-------, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, 3. Baskı, Rafet Zaimler Yayınevi İstanbul 1958.

ŞEHSÜVAROĞLU, Haluk Y., "Osmanlı Sarayında Harem Teşkilatı", *Akşam*, 17 Ağustos 1952.

ŞEŞEN, Ramazan, *Müslümanlarda Tarih- Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998.

ŞİRİN, İbrahim, "Osmanlı Tarih Yazıcılığının Tarihi Gelişimi", *Pax Otomana*, Ankara 2001.

T.C. Maarif Vekilliği On Yıllık Neşriyat Sergisi Kitap Fihristi, Mayıs 1939, Sergievi Ankara

TAHİR, Kemal, *Namık Kemal İçin Diyorlarki*, İstanbul 1936.

Tahsin PAŞA, *Abdülhamit Yıldız Hatıraları*, İstanbul 1931.

TAN, M. Turhan, "Cem Sultan" *Cumhuriyet Gazetesi*, 1 Kanun-ı sani 1933- 24 Mayıs 1933.

-------, "Mohaç Zaferi" *Yeni Mecmua*, sayı 6, 9 Haziran 1939.

-------, Büyük Türk Zaferleri-İstanbul'un Zaptı, sayı 3, *Yeni Mecmua,* 19 Mayıs 1939.

-------, *Hürrem Sultan*, Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, İstanbul 1937.

-------, *Atatürk*, Kanaat Kitabevi, Tarihsiz.

-------, *Cehennemden Selam*, İstanbul 1928.

TANER, Hasan, *Halkevleri Bibliyografyası*, Ankara 1944.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları İstanbul 2006.

Tarih Araştırmaları Dergisi C.I-Sayı 1, Ankara 1963, Basım Tarihi 1964

Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 1, Ekim 1970.

Tarih Hazinesi sayı 10, Nisan 1951- sayı 11 Mayıs 1951.

Tarih I, İstanbul Devlet Matbaası 1931.

Tarihin Kötüye Kullanımı, Çeviren, Nurettin Elhüseyni, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

TAŞDEMİR, Serap, *Türkiye'de Tarih Bilinci Oluşmasında Halkevlerinin Rolü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Doktora Tezi, İzmir 2000.

TAYMAS, Abdullah Battal, "Sovyetler Diyarında Gördüklerim Geçirdiklerim", *Tasvir*, 25 Haziran 1948.

TEKİN, Şinasi, *İştikakçının Köşesi*, İstanbul 2000.

TEPEDELENLİOĞLU, Nizameddin Nazif, *Deli Deryalı*, Akşam Matbaası İstanbul 1928.

-------, *Deli Deryalı*, Kanaat Kitaphanesi İstanbul 1928

-------, *Kara Davud*,1.cilt Türk Matbaası, 2.cilt Amedi Matbaası, İstanbul 1928.

-------, "Makedonya", *Milliyet*, 1/5/1933-31/8/1933

THOMSON, David, *Tarihin Amacı*, Çeviren; Salih Özbaran, İzmir 1983

TİMUR, Taner, *Osmanlı Kimliği*, İstanbul 1986

TOEM, Numara 1(87) 1 Kanun-ı Sani 1340 (1 Ocak 1924).

TONGUÇ, Sencer, *Epikten Romansa*, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1988.

TOPRAK, Zafer, "Fikir Dergiciliğinin Yüzyılı" *Türkiyede Dergiler Ansiklopediler*, İstanbul 1984.

TOROS, Taha, "Adana'nın Kurtuluşu", *Yedigün*, Sayı 148, 8 İkinci Kanun 1936,

TOSH, John, *Tarihin Peşinde*, Özden Arıkan, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul 2005.

TUĞLACI, Pars, *Ermeni Edebiyatından Seçkiler*, Cem Yayınları.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2003.

-------, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, c. I, 2. Baskı, İstanbul 1988,

-------, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, c. III, İstanbul 1989

TUNÇAY, Mete, *Türkiye'de Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, İstanbul 1989.

TURAN, Ahmet Nezihi, *Yabanabad Tarihini Ararken*, Ankara 1999.

TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl, *Sultanların Aşkı,* İnkılap Kitabevi 1959

Türk Hukuk Tarihi Dergisi 1941-1942, sayı 1, Türk Hukuk Tarihin Enstitüsü yayını.

Türk Tarihinin Anahatları, Methal Kısmı,Devlet Matbaası İstanbul 1931

TÜRKCAN, Rıza, "Anadoluculuk Akımı", Kırıkkale Üniversitesi Yüksek Lisan Tezi, Kırıkkale 2001.

TÜRKER, Hasan, *Türk Devrimi ve Basın*,(1922-1925), Dokuz Eylül Yayınları İzmir 2000.

Türkiye Bibliyografyası 1939-1948, c. II, İstanbul 1962.

TÜRKÖNE, Mümtazer, *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*, 2. Baskı, İstanbul 2004.

TÜTÜNCÜ, Ziya, *Şark Fatihi General Kazım Karabekir*, İstanbul 1967

UĞURCAN, Sema, *Abdülhak Hamid Tahran'ın Eserlerinde Tarih*, İzmir 2002

ULUÇAY, Çağatay, "Üç Eşkıya Türküsü", *Türkiyat Mecmuası*, Sayı XIII, 1958

ULUNAY, Refi Cevad, "Barbarosun Aşkı tefrikası", *Yeni Sabah*, 6 Aralık 1947.

UNAT, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, TTK Yayınları, Ankara

UYGUR, Ceyhun Vedat, Kıvami, *Fetihname,* Yapı Kredi Yayınları İstanbul 2007

UYTUN, Nurettin, *Yemin: Kıbrıs Çıkartması ve Küçük Murat'ın Yemini*, Ankara 1975, Destan Kahramanları Serisi.

ÜCOK, Coşkun, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, 3.Baskı, Ankara 2000

ÜLKEN, Hilmi Ziya, "Katip Çelebi ve Fikir Hayatımız", *Katip Çelebi*, TTK, Ankara 1957, s.177

-------, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul 1978

Ülkü, 31 eylül 1935 Türk Tarihine Önem, c 6

Ülkü, Mart 1936, sayı 37.

Ülkü, sayı 69, İkinci Teşrin 1938

Ülkü, sayı 69, İkinci Teşrin 1938, s.249

Ümid, 26 Ağustos 1336, sayı 8.

ÜNAL, Neslihan, "Kemalist Cumhuriyet'in Avrupa Algılaması:Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Yayınlanan Avrupa Tarihi Kitapları(1923-1950)", *Kebikeç,* 24/2007

WELLEK, R. - WARREN, A. *Edebiyat Biliminin Temelleri*, çeviren; Ahmet Edip Uysal, Ankara 1983.

WENGER, Klaus, Tarihin- Tele-vizyonu, *Tarihin Yorumları*, Çeviren: Bahaeddin Yediyıldız, TTK Yayınları, Ankara 2003, s.72

WHİTE, Hayden, *Metatarih*, Mehmet Küçük, Ankara 2008.

WİTTEK, Paul, *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, Çeviren; Fatmagül Berktay Ankara 1985

YALANSIZ, Nedim, *1960'lı Yıllarda Türkiye'de Tarihçilik*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1996.

YALÇIN, Alemdar, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920-1946)*, Ankara 2002,

-------, *II. Meşrutiyet'te Tiyatro Edebiyatı Tarihi*, 2.Baskı Ankara 2002

YALÇIN, Hüseyin Cahit, *Talat Paşa*, Yedigün Neşriyatı 1943.

Yapımcı; Melih Gülgen, *Ebu Müslim Horasani*. Sinema Filmi. Yönetmen; Yılmaz Atadeniz, 1969. Sinematurk.com

YARDIM, M. Nuri, *Edebiyatçılarımız Çocukluk Hatıraları*, Kavramlar Yayınevi İstanbul 1986

YAZGAN, Miktat, *Tarih-i Osmani Encümeni*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003.

YAZGANALP, T. "Moskof İstilasına Karşı Şeyh Şamil", *Yeni Sabah*, 14 Ekim 1945-5 Aralık 1945.

YAZICI, Nesimi, *Takvim-i Vekayi-Belgeler*, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Ankara 1983.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin *Tarihler ve Yorumları*, Ankara 2003

Yedigün, sayı 160, 7 Mart 1936.

Yedigün, sayı 290, c. 12, 27 Eylül 1938.

YİNANÇ, Mükrimin Halil "Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik, *Tanzimat I,* 2.cilt, İstanbul 1999

-------, "500. Yılında Fetih ve Fatih", *Aydabir* 1953.

-------, "Ebu Müslim", *İslam Ansiklopedisi*, c. 4, 1945, s. 40-41.

YURDATAP, Selami Münir, *Beyböğrek İle Akkavaklı Kızı Hikayesi*, 1949.

YÜCE, Kemal, *Saltuknamede Tarihi Dini ve Efsanevi Unsurlar*, Ankara 1987.

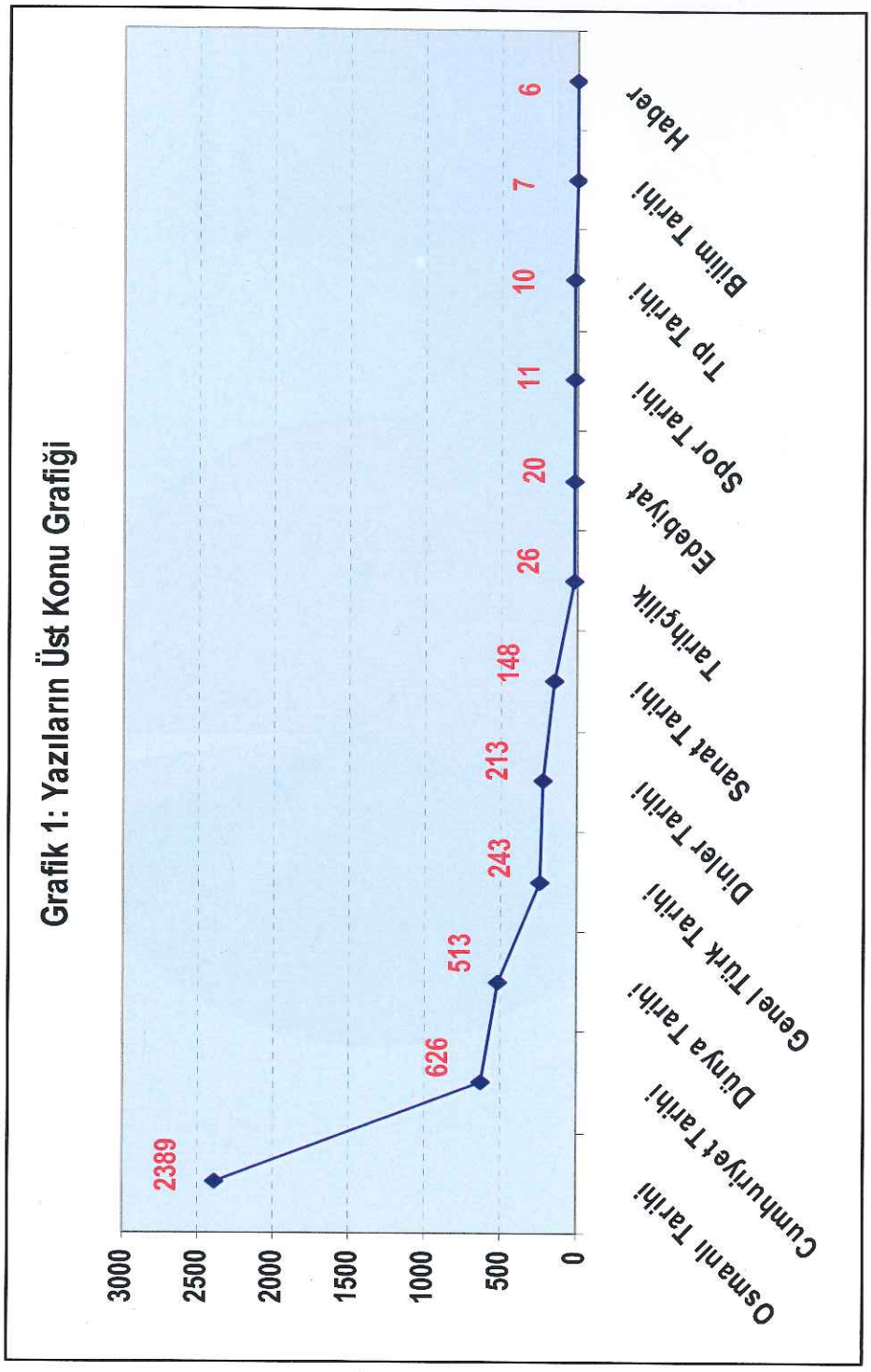
ZEYDAN, Corci, *Ebu Müslim Horasani*, Çeviren; Zeki Magamez, İstanbul 1330.

Ziya GÖKALP, *Türkçülüğün Esasları*, 6.Baskı Varlık Yayınları İstanbul 1966

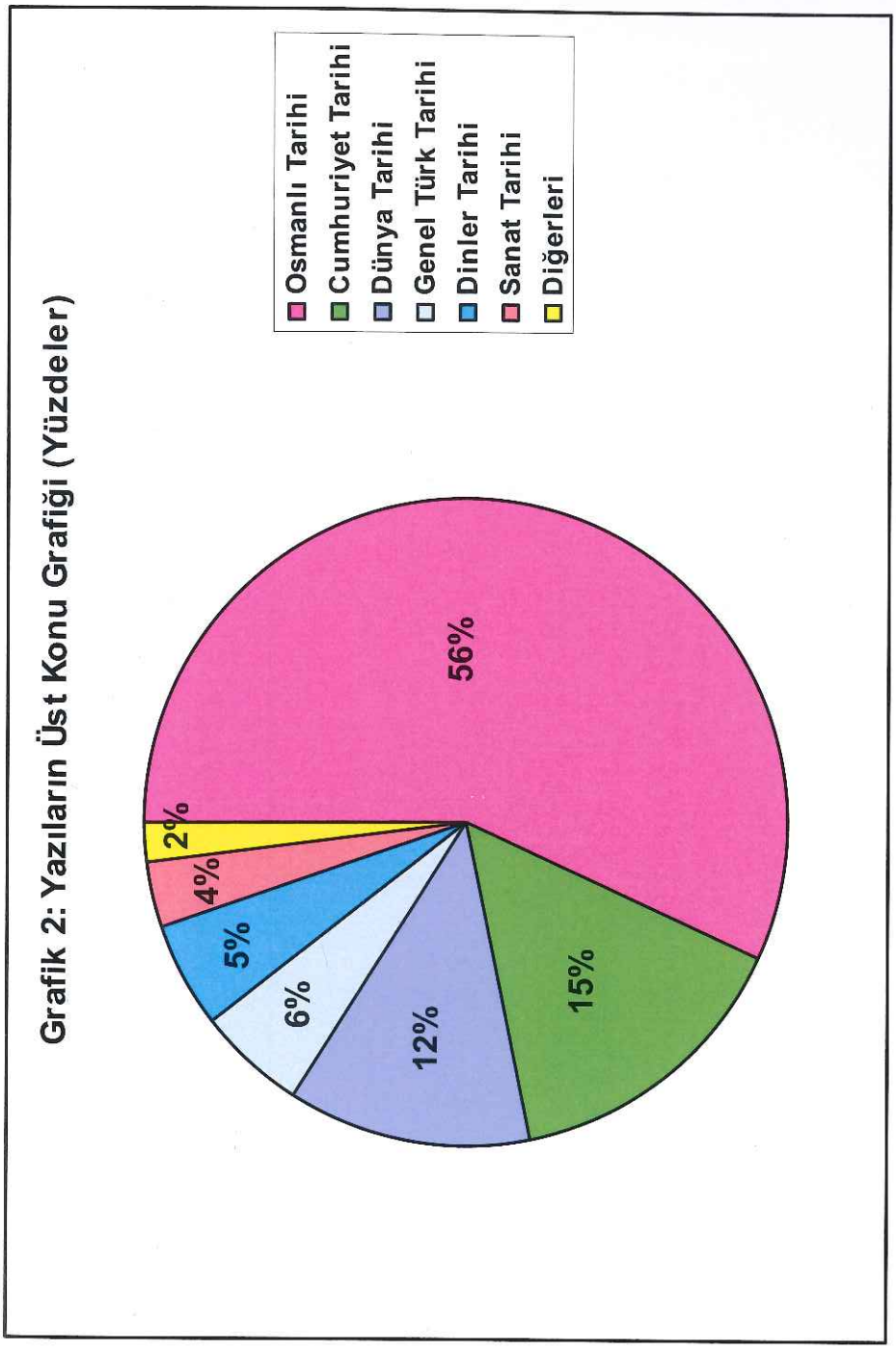
Ziya ŞAKİR, *Kerbelanın İntikamı, Türk Kahramanı Eba Müslim*, Maarif Kitabhanesi, İstanbul 1946.

-------, *Seyyid Battal Gazi,* İstanbul Maarif Kitaphanesi 1956.

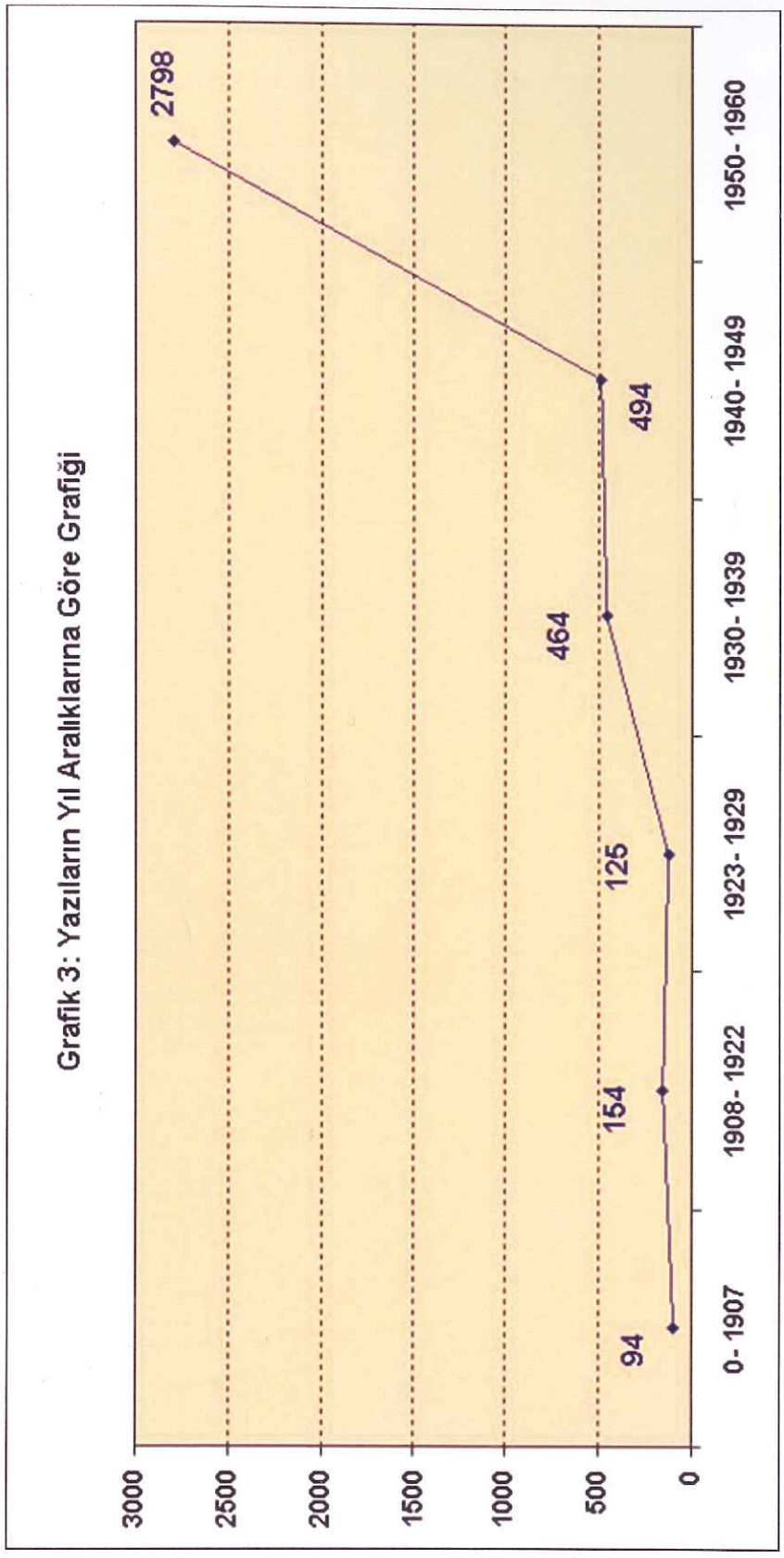
Ek 1

Grafik 1: Yazıların Üst Konu Grafiği
3000
2500
2000
1500
1000
500
0
2389
626
513
243
213
148
26
20
11
10
7
6
Osmanlı Tarihi
Cumhuriyet Tarihi
Dünya Tarihi
Genel Türk Tarihi
Dinler Tarihi
Sanat Tarihi
Tarih Çizik
Edebiyat
Spor Tarihi
Tıp Tarihi
Bilim Tarihi
Haber

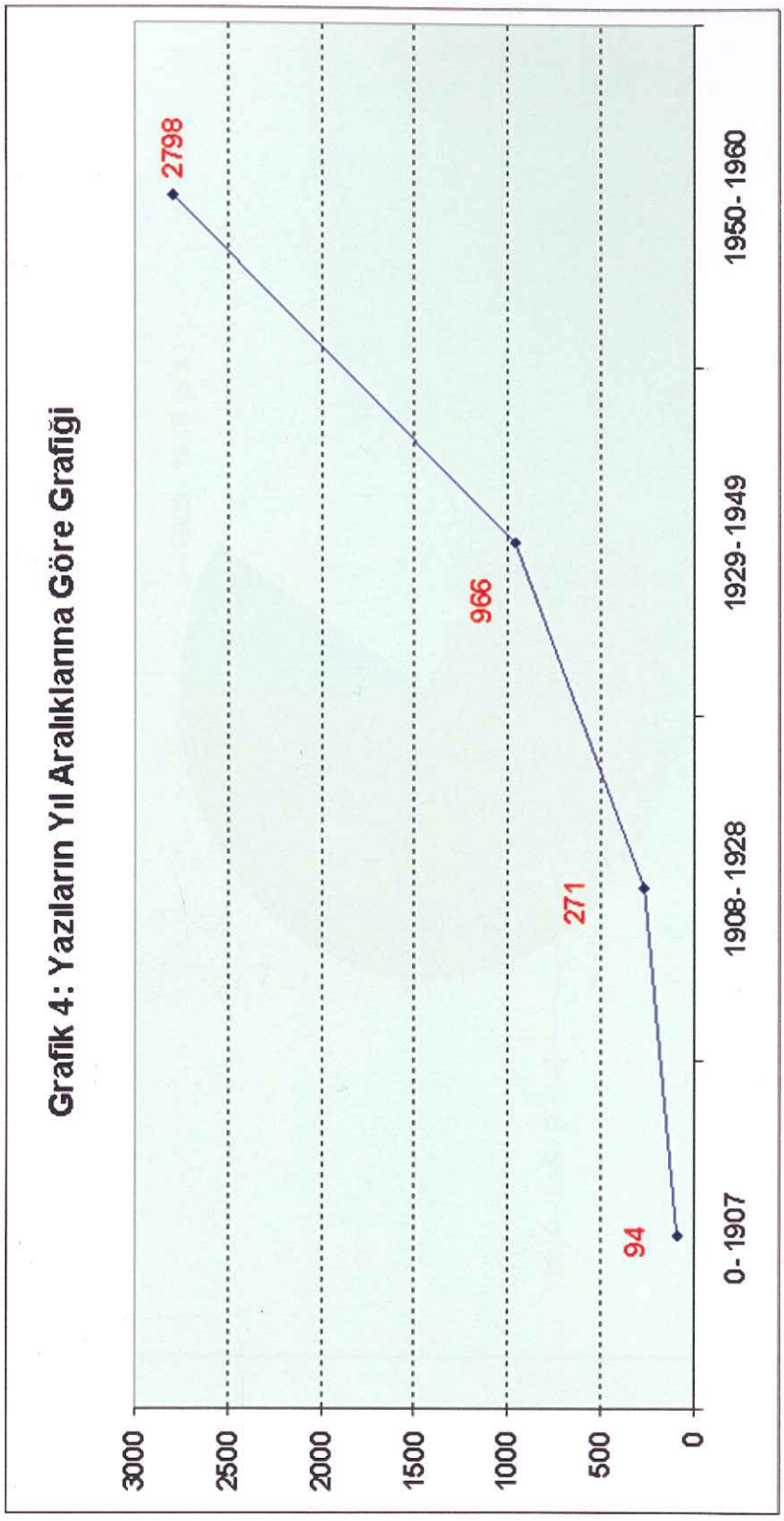
Ek 2

Grafik 2: Yazıların Üst Konu Grafiği (Yüzdeler)
Osmanlı Tarihi
Cumhuriyet Tarihi
Dünya Tarihi
Genel Türk Tarihi
Dinler Tarihi
Sanat Tarihi
Diğerleri
56%
15%
12%
6%
5%
4%
2%

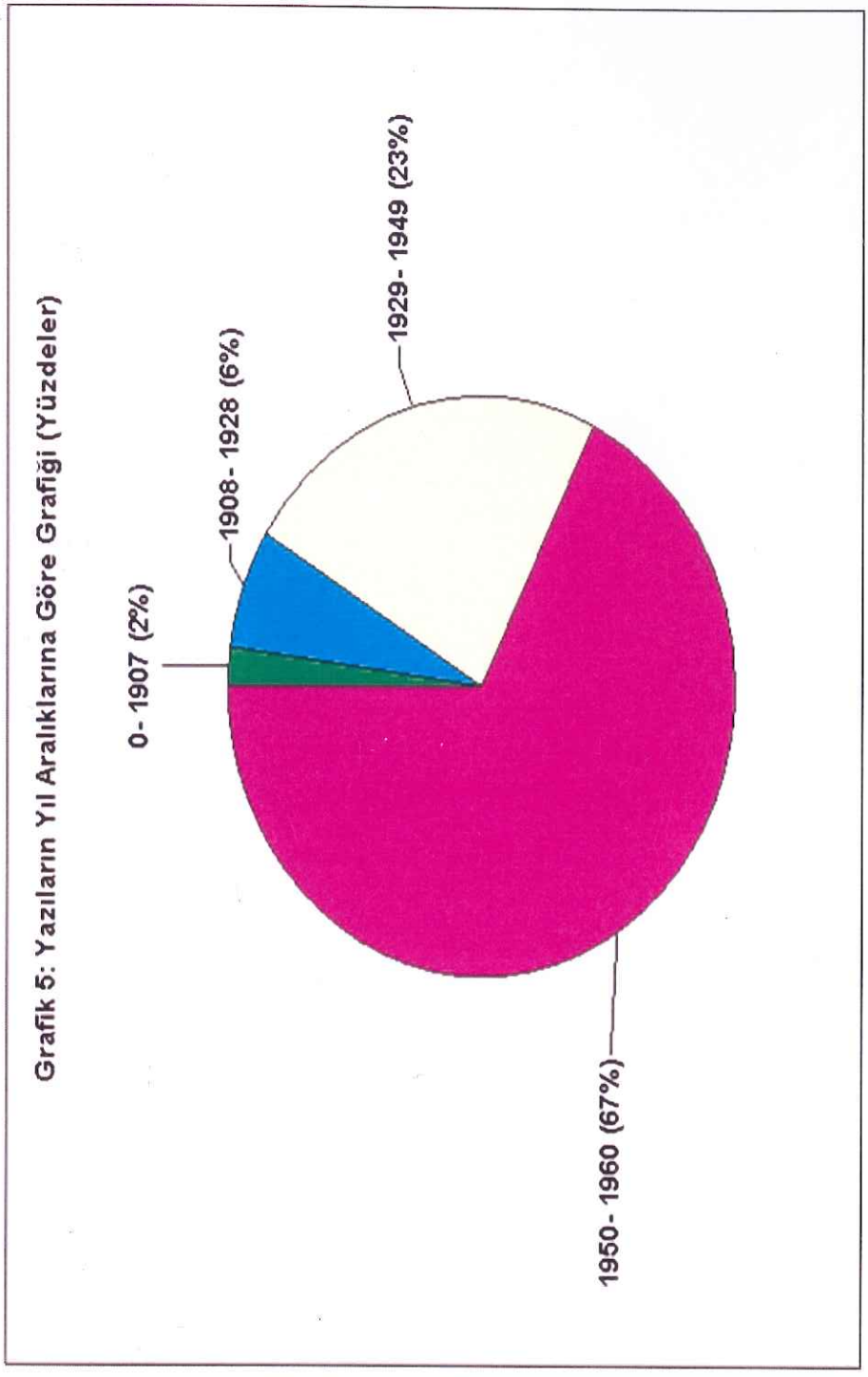
Ek 3

Grafik 3: Yazıların Yıl Aralıklarına Göre Grafiği
3000
2500
2000
1500
1000
500
0
0- 1907
1908- 1922
1923- 1929
1930- 1939
1940- 1949
1950- 1960
94
154
125
464
494
2798

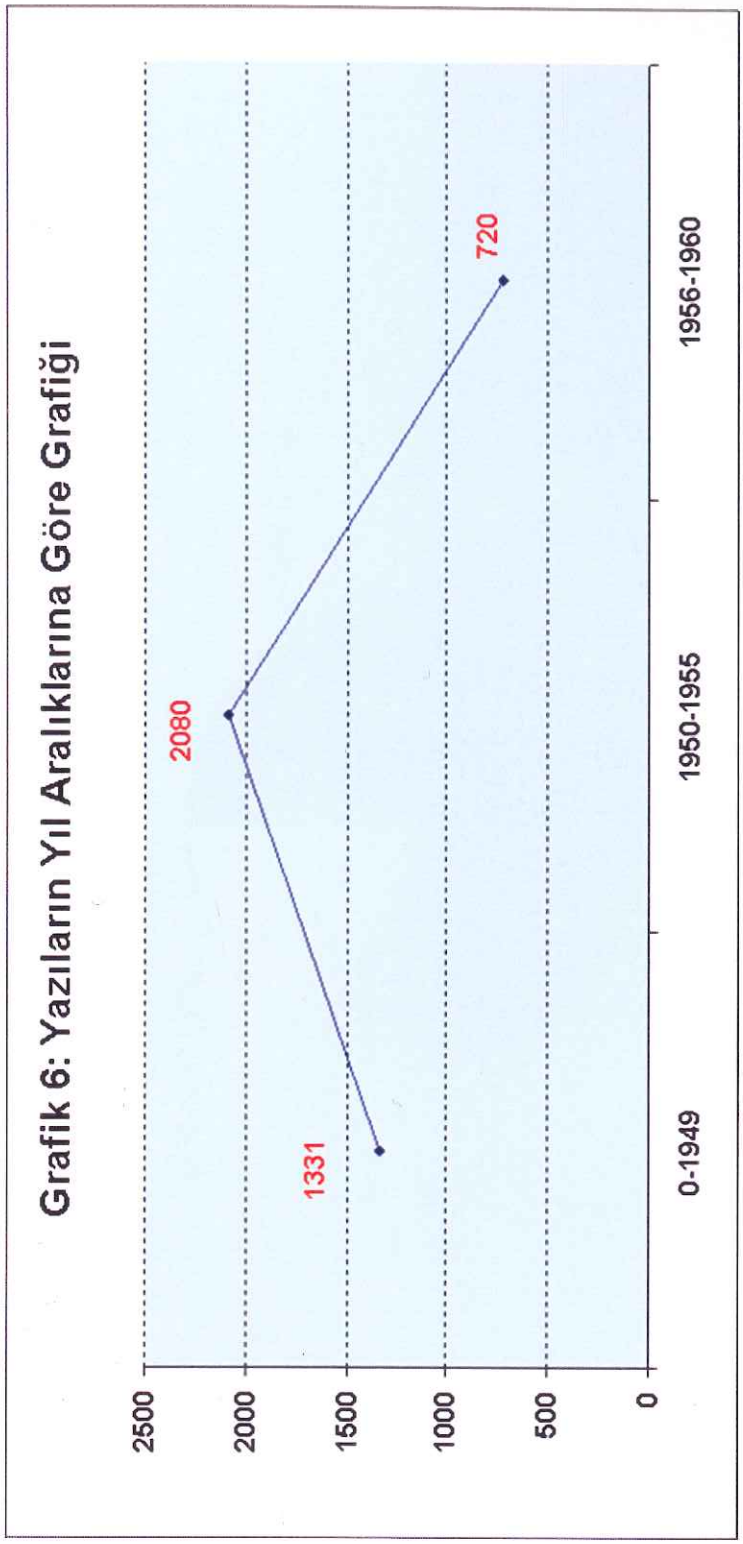
Ek 4

Grafik 4: Yazıların Yıl Aralıklarına Göre Grafiği
3000
2500
2000
1500
1000
500
0
2798
966
271
94
0-1907
1908-1928
1929-1949
1950-1960

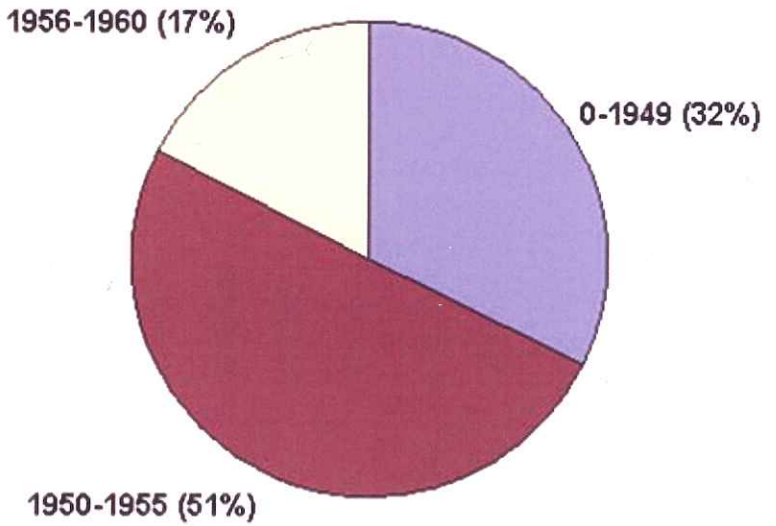
Ek 5

Grafik 5: Yazıların Yıl Aralıklarına Göre Grafiği (Yüzdeler)
0- 1907 (2%)
1908- 1928 (6%)
1929- 1949 (23%)
1950- 1960 (67%)

Ek 6

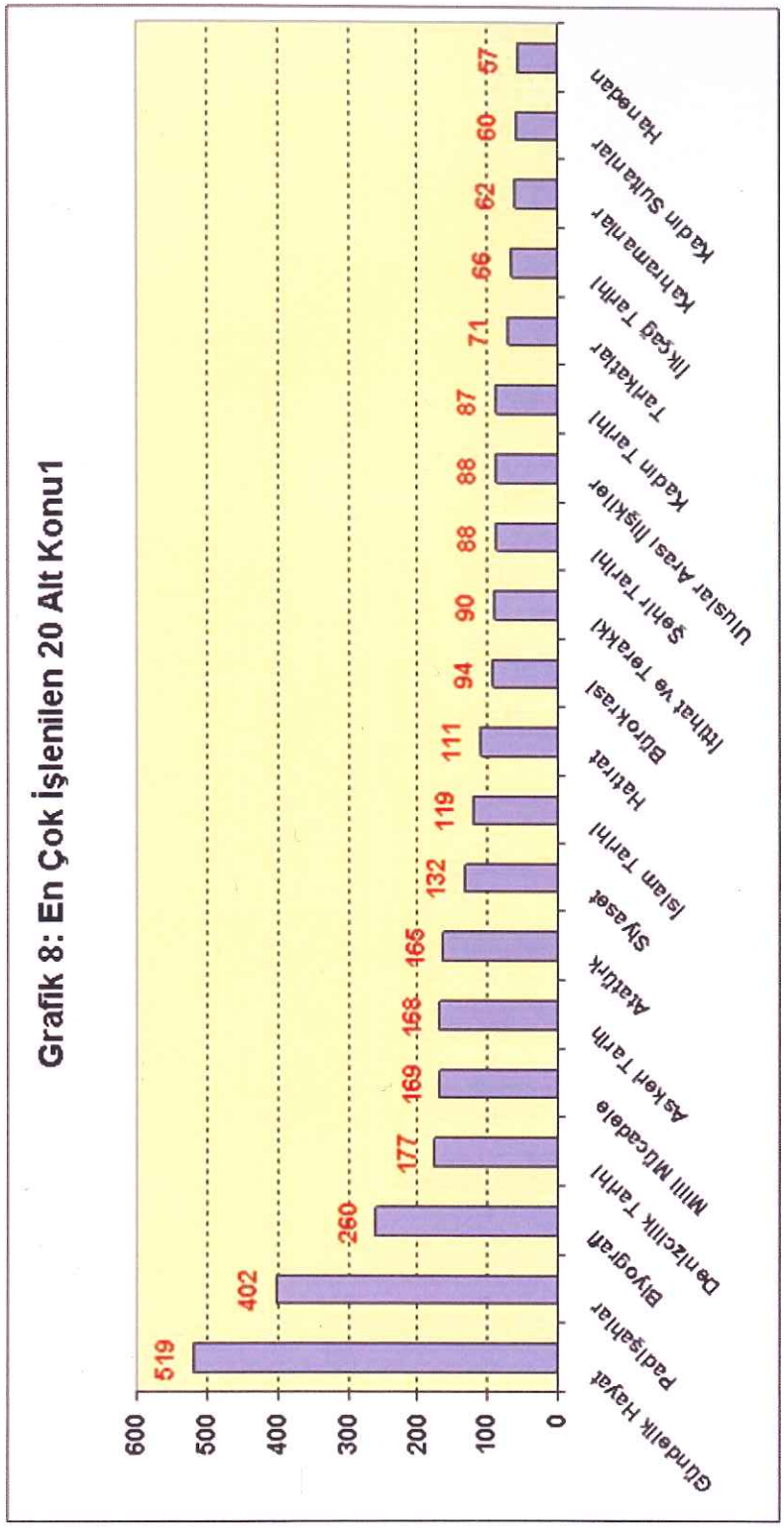

Grafik 6: Yazıların Yıl Aralıklarına Göre Grafiği
2500
2000
1500
1000
500
0
0-1949
1950-1955
1956-1960
2080
1331
720

Grafik 7: Yazıların Yıl Aralıklarına Göre Grafiği (Yüzdeler)

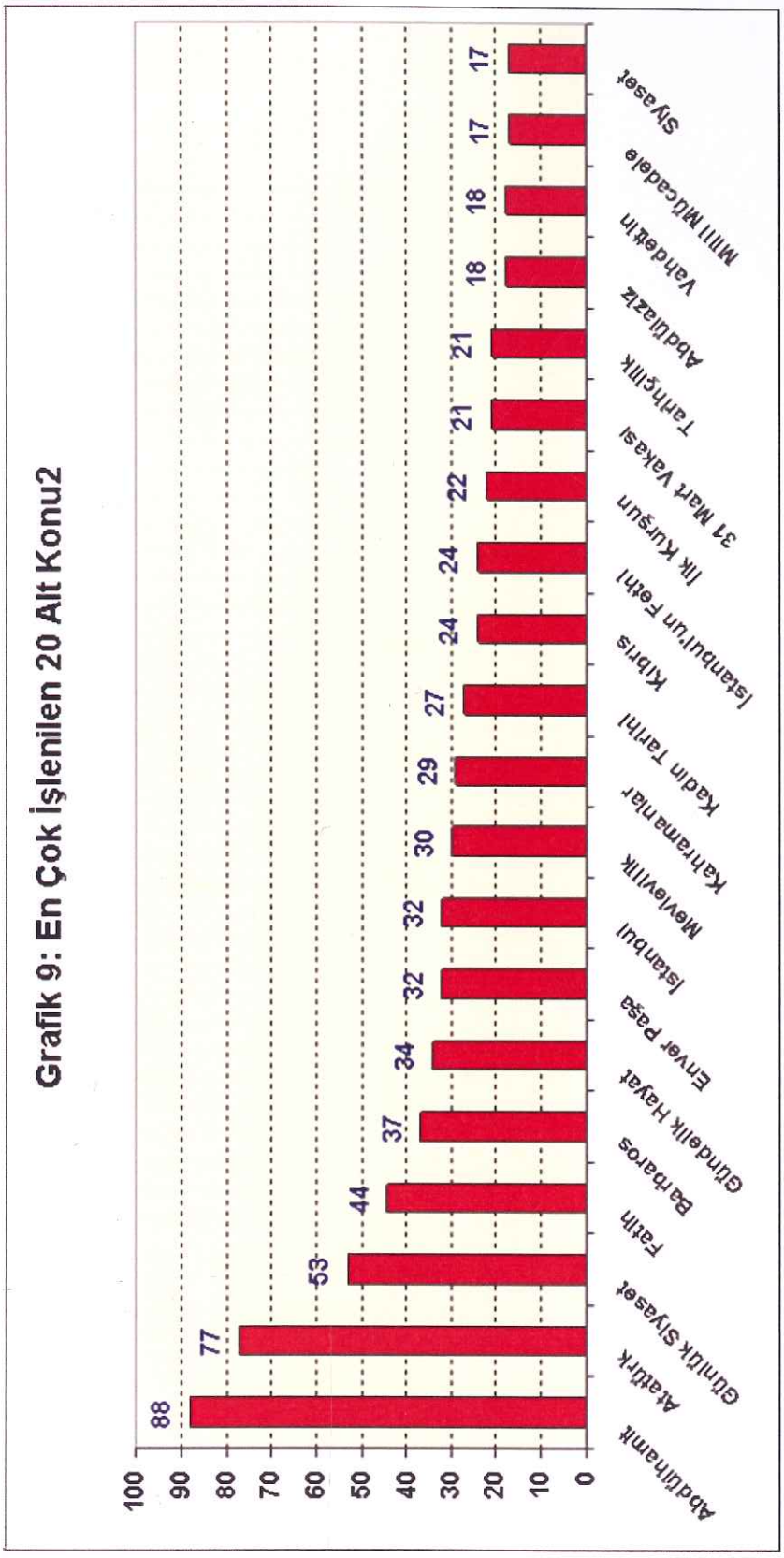

Ek 7

Ek 8

Grafik 8: En Çok İşlenilen 20 Alt Konu1
600
500
400
300
200
100
0
519
402
260
177
169
168
165
132
119
111
94
90
88
88
87
71
66
62
60
57
Günbalık Hayat
Padişahlar
Biyografi
Denizcilik Tarihi
Milli Mücadele
Askeri Tarih
Atatürk
Siyaset
İslam Tarihi
Hatırat
Bürokrasi
İhtilal ve Terakki
Şehir Tarihi
Uluslar Arası İlişkiler
Kadın Tarihi
Tarikatlar
İlk çağ Tarihi
Kahramanlar
Kadın Sultanlar
Hanedan

Ek 9

Grafik 9: En Çok İşlenilen 20 Alt Konu2
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
88
77
53
44
37
34
32
32
30
29
27
24
24
24
22
21
21
18
18
17
17
Abdülhamit
Atatürk
Günlük Siyaset
Fatih
Barbaros
Gündelik Hayat
Enver Paşa
İstanbul
Meşrutiyet
Kahramanlar
Kadın Tarihi
Kıbrıs
İstanbul'un Fethi
İlk Kurşun
31 Mart Vakası
Tarihçilik
Abdülaziz
Yahudiler
Milli Mücadele
Siyaset

Ek 10

Tablo 1: 10 dan Fazla Yazısı Olan Yazarlar

Ahmet Refik	374
İmzasız Yazılar	283
Reşat Ekrem Koçu	151
Haluk Y. Şehsüvaroğlu	128
İbrahim Hakkı Konyalı	121
Feridun Kandemir	119
Tevfik inci	89
Mithat Sertoğlu	73
Ziya Şakir	67
Sermet Muhtar Alus	53
Feridun Fazıl Tülbentçi	52
Nahid Sırrı Örik	51
A. Süheyl Ünver	44
Hüseyin Cahid Yalçın	43
Faruk Sümer	40
Niyazi Ahmet Banoğlu	36
Lütfi Arif Kenber	35
Zeynel Besim Sun	34
Ahmet Rasim	32
Münir Süleyman Çapanoğlu	32
İskender Fahrettin Sertelli	31
M.Çağatay Uluçay	28
Enver Behnan Şapolyo	26
Ragıp Şevki Yeşim	24
Cemalettin Server Revnakoğlu	24
Münir Siren	24
İ. Atis	23
Rasuhi Baykara	23
Cemal Kutay	22
Mehmet Zeki Pakalın	22
Sadi Borak	22
Hasan Adnan Giz	21
Ercüment Ekrem Talu	19
Tarık Mümtaz Göztepe	19
Mehmet Halit Bayrı	19
Sadi Koçaş	19
Mustafa Cezzar	18
Yakup Kadri Karaosmanoğlu	17
Kadircan Kaflı	17
Samih Nafiz Tansu	17
M.Rasim Özgen	16
Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	15

M.Zekai Konrapa	15
Kemal Samancıgil	15
Nazmi Sevgen	15
Tahsin Öz	15
Ali Kemali Aksüt	15
N. Nazif Tepedelenlioğlu	14
İsmet Yenisey	14
Selahattin Güngör	14
Hüsnü Himmetoğlu	13
Hüseyin Namık Orkun	13
Kemal Çığ	13
Ziya Erkins	13
Zuhuri Danışman	13
Haber	13
Ömer Rıza Doğrul	13
BB	13
Mediha Atis	12
Saadettin Pirali	12
Aziz Ogan	12
H.Rahmi Gürpınar	12
Hamdi Varoğlu	12
Z Melek	12
Ragıp Akyavaş	12
Selami İzzet Sedes	11
M.Turhan Tan	11
Ali Rıza Seyfi	11
İhsan Nuri Sir	11
Salih Münir Çorlu	11
Abidin Daver	11
Muharrem Zeki Korgunal	10
M.Şakir Ülkütaşır	10
Ayhan Nalbandoğlu	10
D.Karamanlıoğlu	10
Faiz Demircioğlu	10
İsmail Hakkı Uzunçarşılı	10
Fazıl Murat	10
Münif Efendi	10

Tablo2: En Çok Yazısı Olan ilk 10 yazar

Ahmet Refik	374
Reşat Ekrem Koçu	151
Haluk Y. Şehsüvaroğlu	128
İbrahim Hakkı Konyalı	121
Feridun Kandemir	119
Tevfik inci	89
Mithat Sertoğlu	73
Ziya Şakir	67
Sermet Muhtar Alus	53
Feridun Fazıl Tülbentçi	52

Ek 11

Tablo 3: En Çok Yazısı olan 5 Yazarın Üst Konu Dağılımı

Ahmet Refik

Üst Konu	Yazı sayısı
Osmanlı Tarihi	295
Dünya Tarihi	48
Genel Türk Tarihi	12
Sanat Tarihi	8
Cumhuriyet Tarihi	4
Tarihçilik	3
Dinler Tarihi	2
Edebiyat	1
Tıp Tarihi	1

Reşat Ekrem Koçu

Üst Konu	Yazı sayısı
Osmanlı Tarihi	124
Dünya Tarihi	17
Genel Türk Tarihi	3
Cumhuriyet Tarihi	3
Dinler Tarihi	2
Tarihçilik	1
Sanat Tarihi	1

Haluk Y. Şehsüvaroğlu

Üst Konu	Yazı sayısı
Osmanlı Tarihi	112
Cumhuriyet Tarihi	14
Sanat Tarihi	2

İbrahim Hakkı Konyalı

Üst Konu	Yazı sayısı
Osmanlı Tarihi	61
Sanat Tarihi	24
Genel Türk Tarihi	13
Dinler Tarihi	12
Cumhuriyet Tarihi	9
Tıp Tarihi	1
Dünya Tarihi	1

Feridun Kandemir

Üst Konu	Yazı sayısı
Cumhuriyet Tarihi	62
Osmanlı Tarihi	41
Dünya Tarihi	10
Genel Türk Tarihi	3
Edebiyat	1
Spor Tarihi	1
Sanat Tarihi	1

Ek 12

Tablo 4: Dergi Tablosu (İsme Göre Sıralı)

1.	Akşam	205
2.	Anadolu Mecmuası	2
3.	Ati	3
4.	Aydabir	21
5.	Bilgi Mecmuası	3
6.	Bütün Türkiye	1
7.	Büyük Doğu	17
8.	Büyük Gazete	43
9.	Büyük Mecmua	2
10.	Çiçek	2
11.	Cumhuriyet	30
12.	Darülfünun Edebiyat Fakültesi	3
13.	Dergah	1
14.	Dersaadet	4
15.	Donanma	5
16.	Dün ve Bugün	290
17.	Düşünce	11
18.	Edebiyatı Umumiye Mecmuası	1
19.	Güneş	2
20.	Hafta	27
21.	Hakimiyet-i Milliye	2
22.	Harp Mecmuası	3
23.	Hayat	2
24.	Hürriyet	16
25.	İçtihat	2
26.	İkdam	88
27.	İnci	6
28.	İrtika	1
29.	Karacadağ	9
30.	Kaynak	1
31.	Kırkanbar	4
32.	Köy Postası	4
33.	Maarif	1
34.	Malumat	3
35.	Mecmua- i Fünun	23
36.	Mecmua-i Ebuzziya	1
37.	Mektep	2
38.	Millet	42
39.	Milliyet	28
40.	Modern Türkiye Mecmuası	32
41.	Muhit	7
42.	Musavver Fen ve Edep	1
43.	Osmanlı Gazetesi	1
44.	Resimli Ay	3
45.	Resimli Gazete	5
46.	Resimli Kitap	13
47.	Resimli Perşembe	9
48.	Resimli Tarih Mecmuası	886
49.	Ruzname-i Ceride-i Havadis	6
50.	Sabah	1
51.	Sabah Gazetesi	1
52.	Safahat	1
53.	Şehbal	9
54.	Serbesti	1
55.	Servet-i Fünun	4
56.	Şura-yı Ümmet	1
57.	Tan	12
58.	Tan Gazetesi	7
59.	Tarih Aynası	4
60.	Tarih Coğrafya Dünyası	50
61.	Tarih Dünyası	574
62.	Tarih Hazinesi	264
63.	Tarih Orduya Sesleniyor	25
64.	Tarih Sesleniyor	18
65.	Tarih ve Coğrafya Dünyası	214
66.	Tarihten Sesler Dergisi	144
67.	Tasvir	34
68.	Tasviri Efkar	9
69.	Tasvir-i Efkar	30
70.	Toem	10
71.	Ülkü	3
72.	Vakit	2
73.	Vatan	23
74.	Vatan Gazetesi	18
75.	Yarım Ay	21
76.	Yedigün	142
77.	Yeni Hayat	2
78.	Yeni inci	9
79.	Yeni Mecmua	97
80.	Yeni Sabah	75
81.	Yeni Şark	2
82.	Yeni Tarih Dergisi	144
83.	Yeni Tarih Dünyası	142
84.	Yenigün	46
85.	Yücel	36
86.	Yücel(Yeri Seri)	1
87.	Zafer	9
88.	Zaman Gazetesi	1

Ek 13

Tablo 5: Dergi Tablosu (Makale Sayısına Göre Sıralı)

1.	Resimli Tarih Mecmuası	886
2.	Tarih Dünyası	574
3.	Dün ve Bugün	290
4.	Tarih Hazinesi	264
5.	Tarih ve Coğrafya Dünyası	214
6.	Akşam	205
7.	Tarihten Sesler Dergisi	144
8.	Yeni Tarih Dergisi	144
9.	Yedigün	142
10.	Yeni Tarih Dünyası	142
11.	Yeni Mecmua	97
12.	İkdam	88
13.	Yeni Sabah	75
14.	Tarih Coğrafya Dünyası	50
15.	Yenigün	46
16.	Büyük Gazete	43
17.	Millet	42
18.	Yücel	36
19.	Tasvir	34
20.	Modern Türkiye Mecmuası	32
21.	Cumhuriyet	30
22.	Tasvir-i Efkar	30
23.	Milliyet	28
24.	Hafta	27
25.	Tarih Orduya Sesleniyor	25
26.	Mecmua- i Fünun	23
27.	Vatan	23
28.	Aydabir	21
29.	Yarım Ay	21
30.	Tarih Sesleniyor	18
31.	Vatan Gazetesi	18
32.	Büyük Doğu	17
33.	Hürriyet	16
34.	Resimli Kitap	13
35.	Tan	12
36.	Düşünce	11
37.	Toem	10
38.	Karacadağ	9
39.	Resimli Perşembe	9
40.	Şehbal	9
41.	Tasviri Efkar	9
42.	Yeni inci	9
43.	Zafer	9
44.	Muhit	7
45.	Tan Gazetesi	7
46.	İnci	6
47.	Ruzname-i Ceride-i Havadis	6
48.	Donanma	5
49.	Resimli Gazete	5
50.	Dersaadet	4
51.	Kırkanbar	4
52.	Köy Postası	4
53.	Servet-i Fünun	4
54.	Tarih Aynası	4
55.	Ati	3
56.	Bilgi Mecmuası	3
57.	Darülfünun Edebiyat Fakültesi	3
58.	Harp Mecmuası	3
59.	Malumat	3
60.	Resimli Ay	3
61.	Ülkü	3
62.	Anadolu Mecmuası	2
63.	Büyük Mecmua	2
64.	Çiçek	2
65.	Güneş	2
66.	Hakimiyet-i Milliye	2
67.	Hayat	2
68.	İçtihat	2
69.	Mektep	2
70.	Vakit	2
71.	Yeni Hayat	2
72.	Yeni Şark	2
73.	Bütün Türkiye	1
74.	Dergah	1
75.	Edebiyatı Umumiye Mecmuası	1
76.	İrtika	1
77.	Kaynak	1
78.	Maarif	1
79.	Mecmua-i Ebuzziya	1
80.	Musavver Fen ve Edep	1
81.	Osmanlı Gazetesi	1
82.	Sabah	1
83.	Sabah Gazetesi	1
84.	Safahat	1
85.	Serbesti	1
86.	Şura-yı Ümmet	1
87.	Yücel(Yeri Seri)	1
88.	Zaman Gazetesi	1

Ek 14

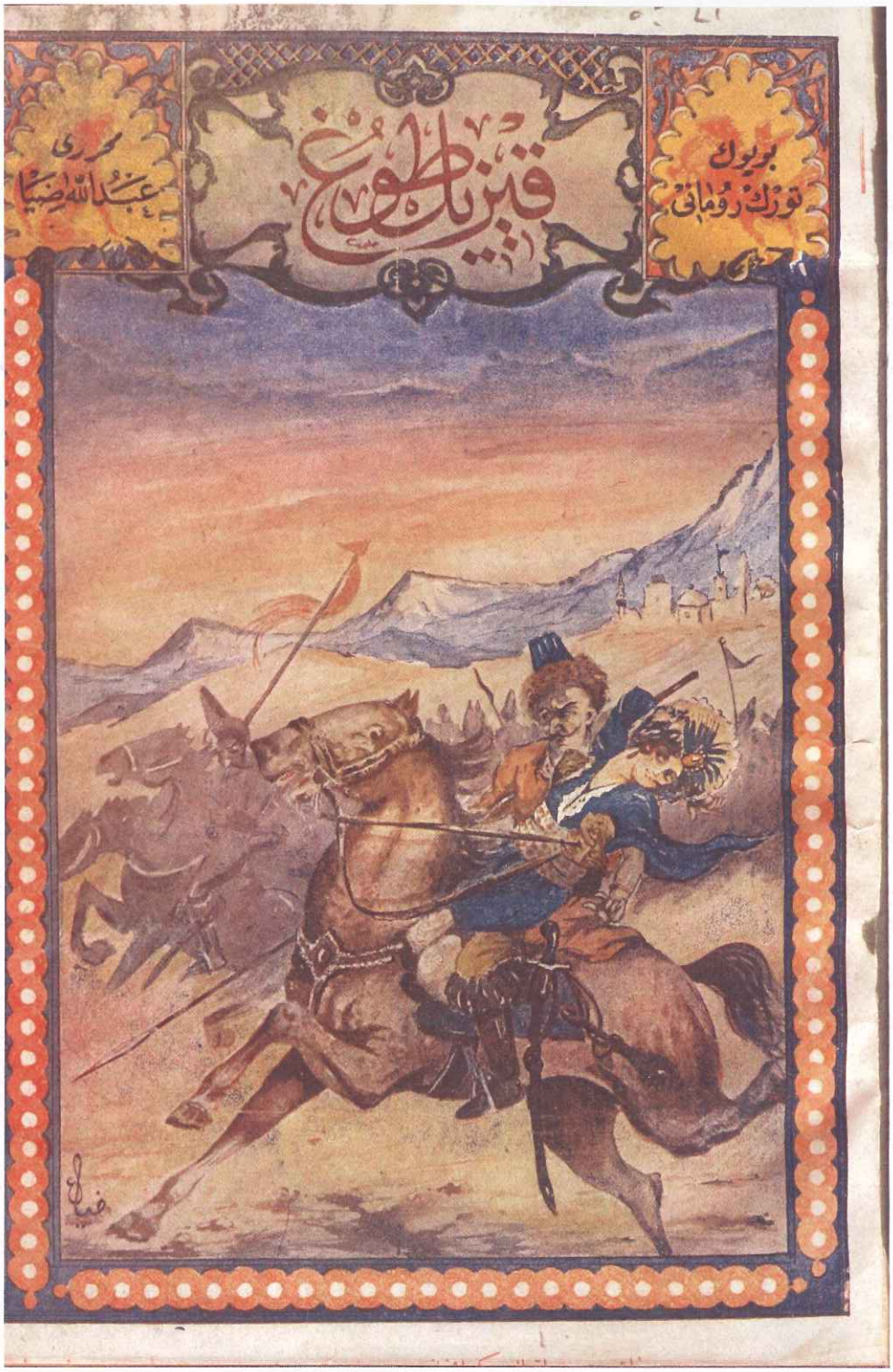
Tablo 6: Yıl Aralıklarına Göre Yazı Sayısı Dağılımı

Yıl Aralıkları	Yazı Sayısı
1850 – 1907	94
1908 – 1922	154
1923 – 1929	125
1930 – 1939	464
1940 – 1949	494
1950 – 1960	2798

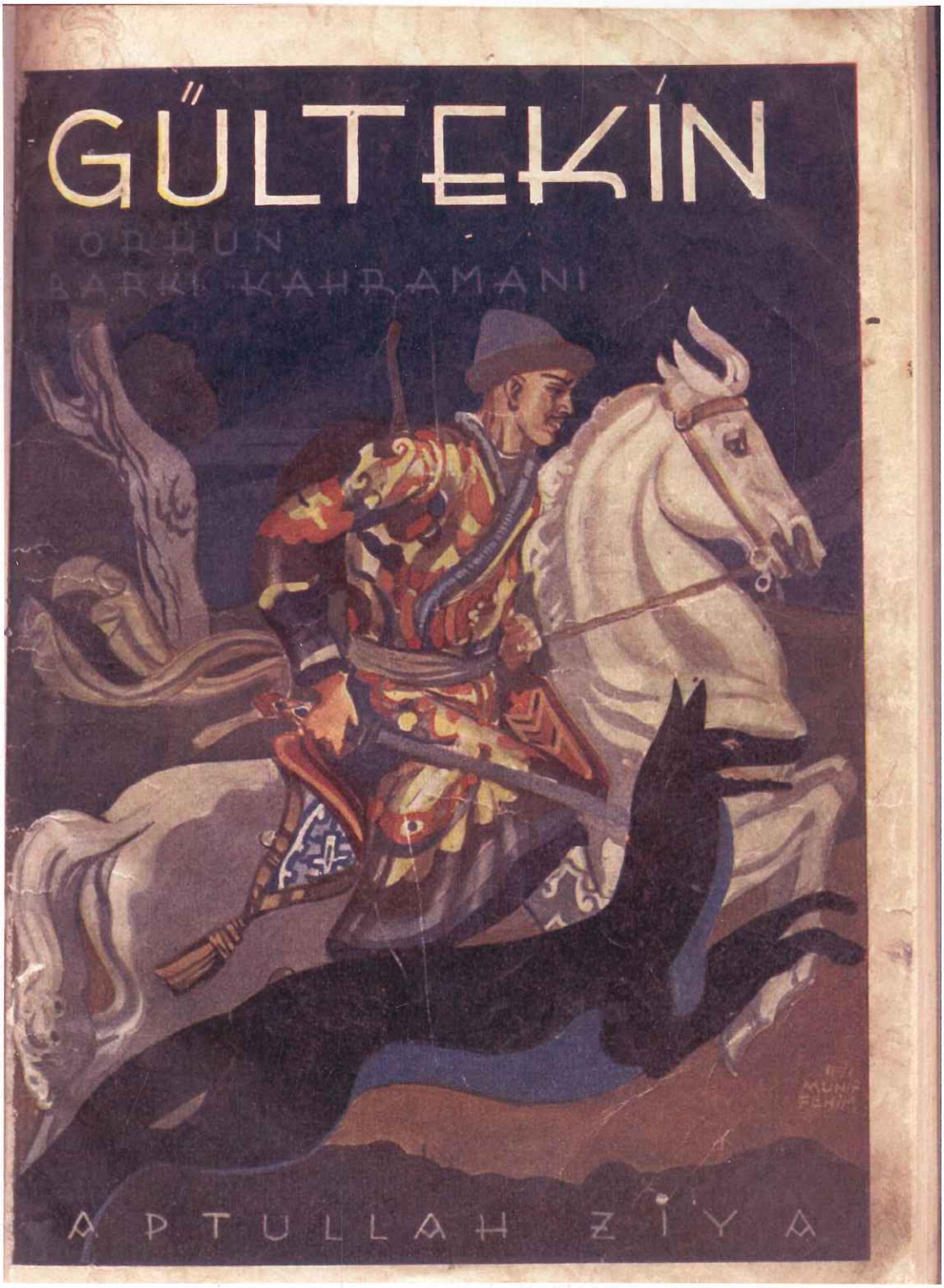
Yıl Aralıkları	Yazı Sayısı
0- 1907	94
1908- 1918	96
1919- 1929	183
1930- 1938	377
1939- 1949	581
1950- 1960	2798

Yıl Aralıkları	Yazı Sayısı
0- 1907	94
1908- 1928	271
1929- 1949	966
1950- 1960	2798

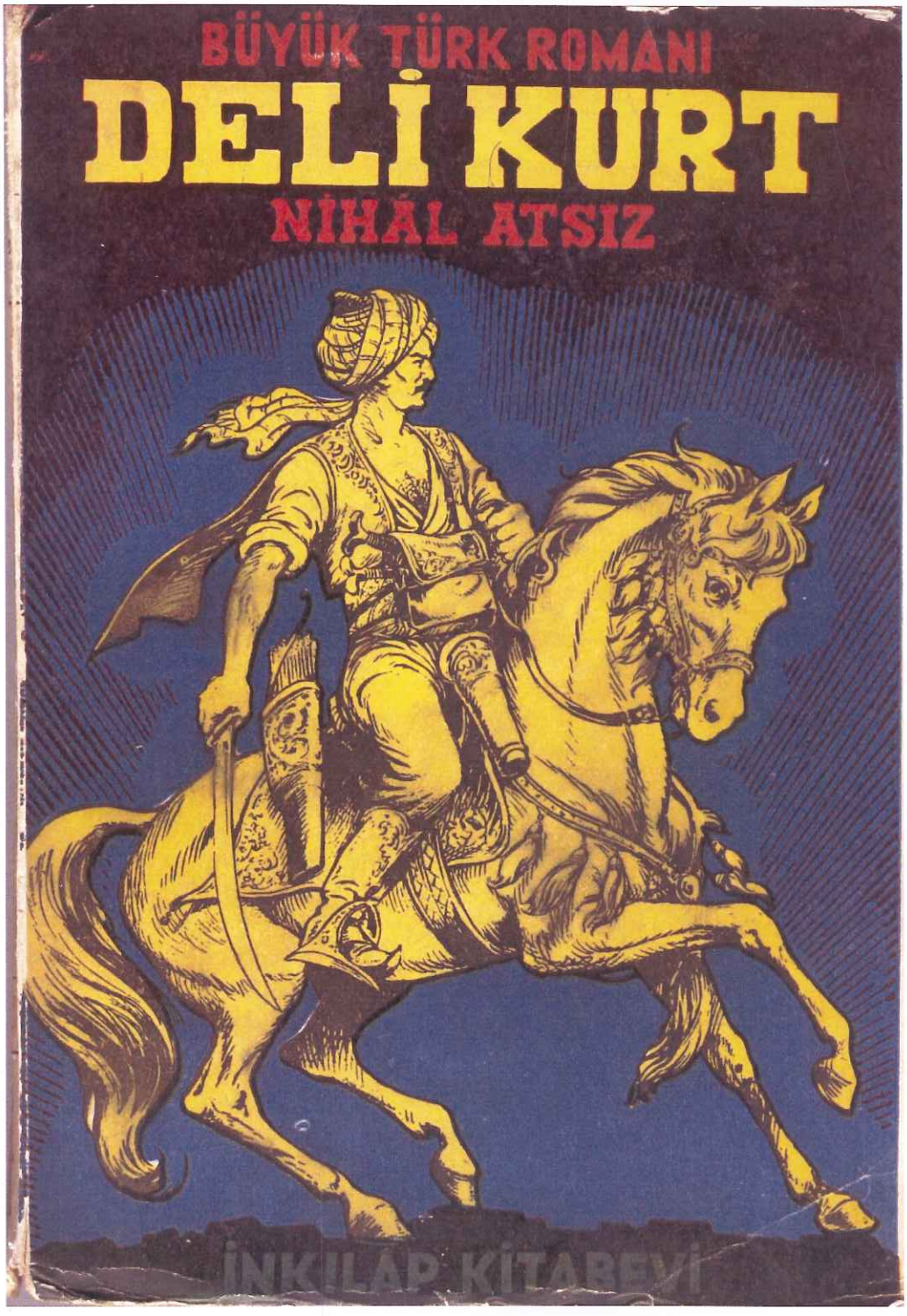
Ek 15: Kızıltuğ Romanının Kapağı

Ek 16: Gültekin Romanının Kapağı

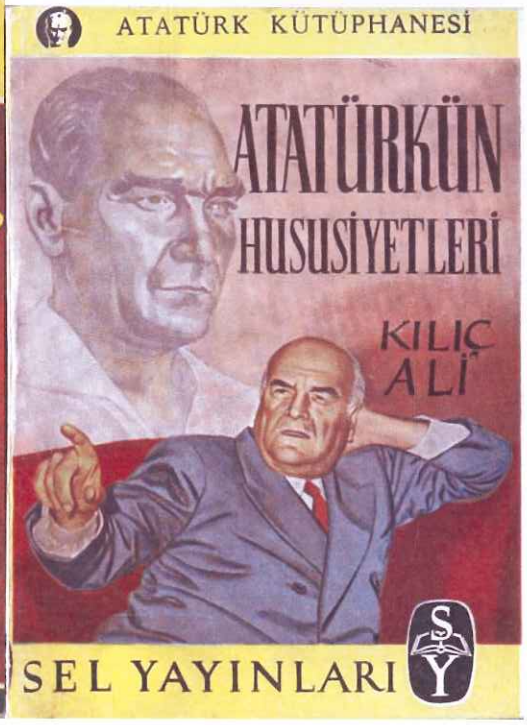

Ek 17: Deli Kurt Romanının Kapağı

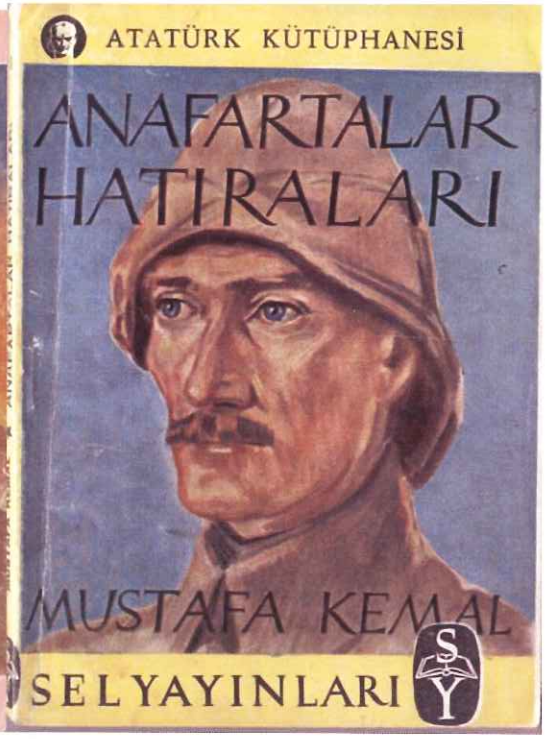

Ek 18: Sel ve Ekicigil Yayınlarından Örnek Kapaklar

EK 19

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
AKŞAM	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Atatürk ve Saatler	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Atatürk'ün İstikbale Ait Görüşleri	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Milli Mücadele Hatıraları(ahmet izzet paşanın 1928-akşam)	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Ahmet İzzet Paşa	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Çanakkale de mustafa Kemal	Cumhuriyet Tarihi	Çanakkale	Atatürk	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Atatürk'ün Doğduğu Ev	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Evi	1952
"	Haber	İstiklal Harbinde İlk Kurşunu Atan Ödemiş	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1936
"	Altan Deliorman	Mustafa Kemal Balkanlarda	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Balkanlar	1958
"	Ahmet Refik	Çanakkale	Cumhuriyet Tarihi	Çanakkale	Çöküş 11.Yüzyıl	1936
"	Kemal Samancıgil	Hazreti Eyüp Bizans Önlerinde	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Eyüp Sultan-Tarihi Roman	1954
"	Kemal Samancıgil	İnsanlığa İnen Nur	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	İslamın Doğuşu	1957
"	Abdullah Ziya Kozanoğlu	Hilal ve Salip	Dinler Tarihi	Haçlılar	Haçlılar	1959
"	İskender Fahrettin Sertelli	islam tarihinde türk kahramanlar	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kahramanlar	1939
"	İskender Fahrettin Sertelli	Leyla ve mecnun	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Halk Hikayesi	1939
"	Muharrem Zeki Korgunal	Horasanlı eba müslim	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Eba Müslim	1950
"	Muharrem Zeki Korgunal	Zülyezenoğlu-şarkın en büyük aşkve kahramanlık menkibesi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Zülyezenoğlu	1954
"	Kemal Samancıgil	Hazreti Eyüp Bizans Önlerinde	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hz.Eyyüb	1954
"	Kemal Samancıgil	Haccac-ı Zalim	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Haccac	1955
"	Kemal Samancıgil	Peygamber hükümder hz süleyman	Dinler Tarihi	Peygamberler	Hazreti Süleyman	1955
"	Selami İzzet Sedes	Tarihe Geçen Aşklar	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Aşklar	1939
"	Selami İzzet Sedes	Tarihe geçen Cinayetler	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Asayiş İşleri	1939
"	İskender Fahrettin Sertelli	Sümer Kızı	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1933
"	İskender Fahrettin Sertelli	Semiramis	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Semiramis	1933
"	İskender Fahrettin Sertelli	Nil Çocukları	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Eski Mısır	1935
"	Ahmet Refik	Venedikli Baffa	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Venedikli Baffa	1936
"	İskender Fahrettin Sertelli	Singapur Korsanları	Dünya Tarihi	Denizcilik Tarihi	Korsanlar	1942
"	İskender Fahrettin Sertelli	Konuşan Mumyalar	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	mumyalar	1941
"	İhsan Bor	Rus Gizli Servisinin Tarihi	Dünya tarihi	Casusluk	Ruz gizli servisi	1954
"	Ahmet Refik	Bir bizans imparatoru	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizans İmparatorus	1937
"	Ahmet Refik	Bizans medeniyetinin sonu	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizans Medeniyeti	1937
"	Ahmet Refik	Son Zamanlarında Bizans	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Son Döneminde Bizans	1936
"	Leon Cahun	Gökbayrak-va-nu resimleyen Şemsi sunal	Genel Türk Tarihi	Kahramanlar	Gökbayrak-Tarihi roman	1954
"	A.Z.K-Suat Yalaz	Cengiz Han ve Hazineleri	Genel Türk Tarihi	Moğollar	Cengiz Han	1960
"	İskender Fahrettin Sertelli	Asyadan Bir güneş doğuyor	Genel Türk Tarihi	Kahramanlar	genel	1933
"	İskender Fahrettin Sertelli	Taçları Çiğneyen Hükümdar-c oğlu	Genel Türk Tarihi	Moğollar	Cengiz Han	1935
"	İskender Fahrettin Sertelli	Kubilay Han	Genel Türk Tarihi	Moğollar	Kubilay Han	1937
"	İskender Fahrettin Sertelli	Turakino	Genel Türk Tarihi	Moğollar	Turakino	1938
"	İskender Fahrettin Sertelli	türkan hatun	Genel Türk Tarihi	Harzemşahlar Devri	Türkan Hatun	1940
"	Kemal Samancıgil	Aydos Prensesi Kutlu Hatun	Genel Türk Tarihi	Kadın Tarihi	Kutlu Hatun	1954

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Tarihten Sayfalar-Çengelköy Mescitleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Kandillide Prens Mustafa Fazıl Paşa Yalısı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Kandillide Edip Efendi Yalısı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Mithatpaşa ve Namık Kemal	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Mithat Paşa	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Osmanlı Sarayının Kıymetli Taşları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Saray Hayatı	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Müze müdürü Hamdi bey yalısı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Jöntürklerin Mısır Faaliyetleri	Osmanlı Tarihi	Jöntürkler	Jöntürkler	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Mizancı Murad Beyin Hürriyet Kavgası Yolunda İstanbuldan ayrı	Osmanlı Tarihi	Jöntürkler	Mizancı Murat	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Mizancı Murad Beyin Memlekete Dönüşü	Osmanlı Tarihi	Jöntürkler	Mizancı Murat	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	İlk Denizaltı Gemilerimiz	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Denizaltılar	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	İstanbul'un Eski Binalarına Dair	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1951
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	İstanbul'da Başıboş Köpekler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul'un Başıboş Köpekler	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Tiyatromuza Dair	Osmanlı Tarihi	Tiyatro Tarihi	Tiyatro Tarihi	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Hürriyet Mücadelemiz ve Trablusgarp	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Trablusgarp	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Balta Limanı Sarayı Hakkında	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Balta Limanı	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Balta Limanı Sarayı ve Ferit Paşa(sadrazam)	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Balta Limanı	1952
"	Nahid Sırrı Örik	İki Sultanın Sevgilisi(Abdülhamid)	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Abdülhakhamid'in Doğduğu Yalı	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Abdülhak Hamid	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	İngiliz Hükümdarlarının Cenaze Alaylarına Giden Türk Heyetleri	Osmanlı Tarihi	İngilizler	Diplomasi	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Abdülhakhamid ve Muasırları	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Abdülhak Hamid	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Saderet Kaymakamı Rüştü Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Rüştü Paşa	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	II.Abdülhamit Devrine Ait Hatıralar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Jöntürklerin Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Jöntürkler	Meşrutiyet	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Dolmabahçe Sarayında Surre Odası	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Surre Odası	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Osmanlı Sarayında Harem Teşkilatı	Osmanlı Tarihi	Harem	Saray Hayatı	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Abdülaziz'e Dair	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdulaziz	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Yılanlı Yalı, Boğaziçi	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Boğaziçi	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Rumeli Hisarı	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Rumeli Hisarı	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Yıldız Mahkemesinin Son Tahkikat Safhası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Eliyle Adam Öldüren Padişah-Meraklı tarih soh-1sultanahmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	I. Sultan Ahmet	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Budindeki Gül baba ve bir aşk hikayesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gül Baba	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	III.Selim İle Tulumbacı Yeniçerinin Hikayesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Tulumbacılar	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Yeniçeri ferdinin Hikayesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yeniçeri Ferdi	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Mürekkebci izzet ile yağcı mahmud	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İlginç Tipler	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Bir eski hesap defteri-günlük masraf defteri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İktisat Tarihi	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	İki İstanbul Türküsü-katibim ve recebim	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Türküler	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Kanuninin Ölümü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni	1952

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Reşat Ekrem Koçu	Şaşkın Dilaverler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Topkapı Sarayı	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Topkapı Sarayı	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Eski Meyve Bahçeleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bahçeler	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Sokullunun Oğlu	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Sokullu	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Bir senede toyun düzen yoluk daltabanlar-yeniçeriler	Osmanlı Tarihi	yeniçeriler	Gündelik Hayat	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Eski Binalarımıza Dair	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Bir nüktedan-Kethüdazade Mehmet Arif efendi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Nüktedanlık	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Çıplak Osman Dede İle Esrarkeş Baygın	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İlginç Tipler	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Örümcek Paşa ve Koza Bela Sancağı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İlginç Tipler	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	İki Muhabbetname	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1952
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	I.Ahmed'e dair	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	I. Sultan Ahmet	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	İstanbul Berberleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul Berberleri	1953
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Koca Reşit Paşa ve Avrupa Basını	Osmanlı Tarihi	Tanzimat	Mustafa Reşit	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Bir ülkeye karşılık iki göbek çalkama	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Diplomasi	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Hattat Hasan Paşa-dört defa ölümden kurtarılmış bir vezir	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Hattat Hasan Paşa	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	İstanbul Tarihinde Zabıta Vakaları ve Cezaları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Asayiş İşleri	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Unutulmuş Şöhretler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Unutulmuş Şöhretler	1953
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Eski Beşiktaş sarayına Dair	Osmanlı Tarihi	Sanat Tarihi	Beşiktaş Sarayı	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Elli Dokuzlular-Yeniçeri	Osmanlı Tarihi	Yeniçeriler	Askeri Tarih	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	İstanbul'un Mehmetleri-Zurna Arap Mehmet	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İlginç Tipler	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Yakın geçmişte iki istanbul köyünde iki aşk cinayeti	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Asayiş İşleri	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Meyhane Köçekleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Köçekler	1953
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	III. Selim Ruznamesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Selim	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Tulumbacı Çiroz Ali	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İlginç Tipler	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Bursalı Tamburi Ahmet Çelebi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Tamburi Ahmet Çelebi	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Tarhuncu Sarı Ahmet paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Bürokrasi	1954
"	İmzasız Yazılar	Yakın Tarihimizden vesikalar-abdülhamit	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1954
"	İmzasız Yazılar	Yakın Tarihimizden vesikalar-abdülhamit	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1954
"	İmzasız Yazılar	Yakın Tarihimizden vesikalar-abdülhamit	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1954
"	Sermet Muhtar Alus	Eski günlerde-ev toplantılarında-yazma okuma marifetleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Okuma-Yazma	1939
"	Sermet Muhtar Alus	Eski günlerde Eyüp Oyuncakları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Oyuncaklar	1939
"	Sermet Muhtar Alus	esgi günlede-ahbaba Davetler, hastayı yoklama	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Ziyaretler	1940
"	Sermet Muhtar Alus	eski günlerde istanbul rıhtımları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar-Rıhtımlar	1940
"	Sermet Muhtar Alus	eski günlerde sayfiyelerde sivrisinek	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sayfiyeler	1940
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Lale Devrinden Sonra Boğaziçi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Boğaziçi	1946
"	Nazım Poroy	İstanbul'da Gömülü Paşalar	Osmanlı Tarihi	Mahalli Tarih	İstanbul Tarihi	1946
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	XIX. Asırda Osmanlı Tahtında Veraset usulünün değiştirilme teş	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Veraset Usulü	1946

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	II.Mahmud Devrinde Saray ve Devlet Hizmetinde Yabancılar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Mahmut	1946
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	XIX. Asırda Bebek Kıyıları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1946
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Saray Kayıkları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Saray Kayıkları	1946
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	XIX.Asırda Boğaziçinde Sefaret Kayıkları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sefaret Kayıkları	1946
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	XIX.Asırda İstanbul Eczaneleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eczahaneler	1946
"	Semih Mümtaz S	II.Abdülhamid'in Bazı Hususiyetleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1946
"	Refik Halit Karay	Rütbeler	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Rütbeler	1946
"	Muharrem Feyzi Togay	Tarihte Osmanlı İmparatorluğu ve Rus Çarlığı Münasebetleri	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Rus-Osmanlı	1946
"	Sermet Muhtar Alus	Elli Yıl evvelki İstanbul'un Harikulade güzel iki kadını	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Gündelik Hayat	1947
"	Semih Mümtaz S	Abdülazizin Beğendi Bir atı almak için gösterdiği ısrar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1947
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Abdülhamid'in Kadınları ve çocukları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1947
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Göksu Kasrı-tarihten Sahifeler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1947
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Boğaziçi ve Osmanlı Hükümdarları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Boğaziçi	1947
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	II.Abdülhamid ve Sadrazam Said Paşa	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1947
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Havuz Sandalları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Havuz Sandalları	1948
"	İmzasız Yazılar	Bahriye Mektebine Dair	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Bahriye Mektebi	1948
"	İmzasız Yazılar	Heybeliada Kasrı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1948
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	İstanbul'da Tabii Afetler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Tabii Afetler	1948
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	19.Asırda Kaptan Paşalarımız	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kaptan Paşalar	1948
"	Semih Mümtaz S	Eski Sefaret Katipleri	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Sefaret Katipleri	1948
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	III.Ahmed'in Hal ve Ölümü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Ahmet	1948
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Abdülazizin Tahtan indirilmesi ve ölümü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1948
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	19. Asırda Türk Tersaneleri	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Tersaneler	1949
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	III.Selim'in ölümü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Selim	1949
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Yusuf İzzeddin Efendi'nin İntiharı	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Yusuf İzzeddin	1950
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Ertuğrul'un Japonya Seferi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Ertuğrul Gemisi	1950
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Barbaros'un Seferleri	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1950
"	İmzasız Yazılar	Şaban Reis	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Şaban Reis	1957
"	Nihal Atsız	Yıldırımın Torunu Deli Kurt	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Deli Kurt	1958
"	A.Z.K-Ratip Tahir burak	Kırk Şehitler Kalesi	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kırk Şehitler Kalesi	1959
"	Ratip Tahir Burak	Bize Barbaroslu Derler-1	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1959
"	Ratip Tahir Burak	Bize Barbaroslu Derler	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1960
"	A.Z.K-Suat Yalaz	Kız Kulesi Kahramanı	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Bizans	1960
"	İskender Fahrettin Sertelli	Akdenizde Türk akıncıları	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Türk Akıncıları	1934
"	İskender Fahrettin Sertelli	Barbaros	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1934
"	Süleyman Kani Erten	Saray ve Babıalinin İçyüzü	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Babiali	1934
"	İskender Fahrettin Sertelli	Barbaros	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1934

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İskender Fahrettin Sertelli	Kaptan Paşa geliyor	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kaptan Paşa	1937
"	İskender Fahrettin Sertelli	Dişi Korsan	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Korsanlar	1938
"	İskender Fahrettin Sertelli	Siyah Laleler	Osmanlı Tarihi	Lale Devri	Lale Devri	1943
"	İskender Fahrettin Sertelli	Kara Yelkenli Kadırga	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Korsanlar	1936
"	İskender Fahrettin Sertelli	Kemal reisini ispanya dönüşü	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kemal Reis	1936
"	İskender Fahrettin Sertelli	Orduları Durduran Kadın	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Çelebi Mehmet	1941
"	M.Ragıp	İttihat Terakki son devreleri	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	İttihatçılar	1937
"	Reşat Ekrem Koçu	Kösem Sultan-çizgili	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kösem Sultan	1951
"	Muharrem Zeki Korgunal	Zafer Kartalı Aytekin-bizans konulu gibi	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Aytekin	1952
"	Va-nu-A.özkırımçizen	Bizans Casusu-Resimli Tarihi Roman	Osmanlı Tarihi	Casusluk	Bizans Tarihi	1952
"	Kasım Yargıcı	Kırım Harbi-100 yıl	Osmanlı Tarihi	Kırım Harbi	Kırım Harbi	1954
"	Taha Toros	Eski Maliye nazırı Ali Münif yeğenanın hatıraları istibdattan-cum	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Ali Münif	1954
"	Celal Davut Arıbal	Eski Bir gazetecinin Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Gazeteci	1956
"	Kemal Samancıgil	Kabakçı Mustafa	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kabakçı Mustafa	1956
"	S.Vural	Deniz Kurdu Şaban Reis ve Moniko güzeli	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Şaban Reis	1956
"	Ahmet Refik	Balıklı Manastırı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1936
"	Ahmet Refik	Bir Mısır paşası defterdar ahmet paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Defterdar Ahmet Paşa	1937
"	Ahmet Refik	Boğazın Kıymeti güzelliği ve sarayları	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1936
"	Ahmet Refik	Boğazın Rumeli kısmı	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1936
"	Ahmet Refik	Cerrahpaşa'ya Dair	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Cerrah Paşa	1937
"	Ahmet Refik	Circeli Ali Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	onyedinciyüzyıl vali sosyal ola	1937
"	Ahmet Refik	Esir Pazarı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Esir Pazarı	1936
"	Ahmet Refik	eski beyoğlu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Beyoğlu	1936
"	Ahmet Refik	Eski Darphaneler-Mısır Hazinesi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Eski Darphaneler	1937
"	Ahmet Refik	Eski Devirde Haliç	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Haliç	1936
"	Ahmet Refik	eski istanbul kahveleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kahveler	1936
"	Ahmet Refik	Eski İstanbulda Arzuhalciler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Arzuhalciler	1936
"	Ahmet Refik	eski kadın kıyafetleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kılık Kıyafet	1936
"	Ahmet Refik	eski kağıthane alemleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kağıthane alemleri	1936
"	Ahmet Refik	eski meddahlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	meddahlar	1936
"	Ahmet Refik	Eski Mısır Paşaları	Osmanlı Tarihi	Mısır	Mısır Paşaları	1937
"	Ahmet Refik	eski Tophane	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Tophane	1936
"	Ahmet Refik	Cenevizlilerden başlayarak eski tophanenin tarihi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Tophane	1936
"	Ahmet Refik	Eyüp'te esma sultan sarayı	Osmanlı Tarihi	Mimari	Esma Sultan Sarayı	1936
"	Ahmet Refik	ikinci viyana muhasarasına dair	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Viyana	1937
"	Ahmet Refik	İstanbul Hamamları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul Hamamları	1936
"	Ahmet Refik	İstanbul Surları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Surlar	1936
"	Ahmet Refik	istanbul da venedikliler	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1937
"	Ahmet Refik	istanbul un bir mahallesi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	silivri	1936

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ahmet Refik	Saray faciaları Turhan validenin saltanatı	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Turhan Valide	1927
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	XV ve XVI. Asırlarda İstanbul'da Nakkaş ve Ressamlar	Sanat Tarihi	Nakkaşlar	Nakkaşlar	1946
"	Ahmet Refik	Ayasofya ve etrafındaki eserler	Sanat Tarihi	Mimari	Ayasofya	1936
"	Ahmet Refik	eski mısır hastahaneleri ve hekimleri	Tıp Tarihi	Mısır	Hastahane ve Hekimler	1937
"	Muharrem Zeki Korgunal	Karacaoğlan	Edebiyat	Halk Edebiyatı	Karacaoğlan	1952
"	Salih Münir Çorlu	Geçmiş Zaman Olurki	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1938
"	Abdullah Ziya Kozanoğlu	93 İhtilali	Dünya Tarihi	İsyanlar	isyanlar	1960
"	Suzan Sözen	Siyah Zambak	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	İslam Tarihi	1960
"	Ahmet Refik	kafes ve ferace devrinde istanulatmeydanı	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	At Meydanı	1936
"	Ahmet Refik	Babıhümayun	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Babıhümayun	1936
"	Ahmet Refik	Babüssaade	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Babüssaade	1936
"	Ahmet Refik	Küçük Su mesiresi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Küçüksu Mesiresi	1936
"	Eski bir politikacı	Ali kemal Nasıl Kaçırıldı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Ali Kemal	1947
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	XIX. Asırda Boğaziçi Bahçeleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bahçeler	1946
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	XIX. Asırda Boğaziçinde Donanma Geceleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Donanma Geceleri	1946
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	1828-1829 Harbinde II.Mahmud'un Tarabyadaki Karargahı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Mahmut	1946
"	Süleyman Kani Erten	Saray ve Babıalinin İçyüzü	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Babiali	1932
Anadolu Mecmuası	Ahmet Refik	Karabıyık oğlu nur ali celali Anadolu'da Dini Kıyamlar	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Ayaklanmalar	1924
"	Ahmet Refik	Kalenderoğlu ve Al-i Osman	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	on altıncı yüzyıl sonu	1924
Ati	Ahmet Refik	Abdülhamidin Naşı önünde	Genel Türk Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1918
"	Ahmet Refik	Abdülhamid'in Naşı önünde	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1334
"	Ahmet Refik	Sultan Abdülhamidi saninin naşı önünde	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1918
Aydabir	Reşat Ekrem Koçu	Unutulmuş Kahramanlar	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Macaristan	1952
"	Leyla Yazıcıoğlu	Eski Mısırda Kadın	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Kadın Tarihi	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Forsa Halil ve Kanlı Konak	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Forsa Halil	1952
"	Arthur Scot	Tarihte Aşk Yemekleri	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Aşk Yemekleri	1952
"	İzzet Melih Devrim	Talat Paşa Nasıl Şehit Edildi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Talat Paşa	1953
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	31 Mart Vakası	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1953
"	İmzasız Yazılar	Eski Türklerde Misafir Ağırlama	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Misafir Ağırlama	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Arabacı Güzeli Vakası	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Arabacı Güzeli	1953
"	Mükrimin Halil Yinanç	500. Yılında Fetih ve Fatih	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Ansiklopedilerimiz ve Unutulmuş Kahramanlırımız	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Biyografi	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	İstanbul' Ayağa Kaldıran Bir Çingene Düğünü	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Çingene Düğünü	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Topçu Üniforması İle Dolaşan Bir Mecnun Fahişe	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	fahişelik	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Kızlar Ağasının Piçi	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Kızlarağasının Piçi	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Ölüm Tılsımı Vakası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Sultan Mehmet	1953
"	Mithat Cemal Kuntay	Tarihte Aldatılan Kocalar	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Kadın Tarihi	1953

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Selahattin Güngör	Tarih Boyunca Tiryakilik	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Tiryakilik	1953
"	Sermet Muhtar alus	Eski Zamparalar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Zamparalar	1935
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Endülüs Önlerinde Türk Akıncıları	Genel Türk Tarihi	Kahramanlar	Endülüs	1935
"	Sermet Muhtar alus	Eski Yalılar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Yalılar	1935
"	M.Turhan Tan	Yeniçerilerin Kaçırdığı Kız	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Asayiş olayları	1935
"	Ercüment Ekrem Talu	Eski Yangınlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Yangınlar	1935
Bilgi Mecmuası	Ahmet Ağaoğlu	İslamiyetten evvel araplar	Dünya Tarihi	Araplar	Arap Tarihi	1329
"	Akçuraoğlu Yusuf	Osmanlı Saltanatı Müessesatı Tarihine Dair Bir Tecrübe	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Saltanat	1329
"	Fuat Köprülü	Bizde Tarih ve Müverrihler	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Tarihçilik	1329
Bütün Türkiye	Ahmet Refik	Deli ibrahimini çılgınlıkları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	İbrahim	1951
Büyük Doğu	Reşat Ekrem Koçu	Tarihte Türk Çiçekçiliği	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Çiçekçilik	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	Geçmişten Yapraklar-Çanakkale Boğazı	Osmanlı Tarihi	Çanakkale	Çanakkale Boğazı	1943
"	Ziya Şakir	Geçmişten Yapraklar-kahve	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kahve	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	Arnavut Patrona Halil	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Patrona Halil	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	Lüks Salgını-geçmiş bugün bağlantısı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Lüks Salgını	1943
"	M. Sami Karayel	Tanzimatın İçyüzü	Osmanlı Tarihi	Tanzimat	Tanzimata Muhalif Bakış	1943
"	M. Sami Karayel	İnkıraz Sebepleri-tanzimat-batılılaşma	Osmanlı Tarihi	Tanzimat	Tanzimata Muhalif Bakış	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	Bostancıbaşı Defteri-mesireyri bahçe-mahalle-semt	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mahalle-Bahçe	1943
"	M. Turhan Tan	Sabahçı Kahveleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sabahçı Kahveleri	1943
"	Kazım Nami Duru	Hatıralarım	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Kazım Nami Duru	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	Bostancıbaşı Defteri-Kuruçeşme, Yalılar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yalılar-Kuruçeşme	1943
"	M. Sami Karayel	Satılan Devlet Sırları-II.Mahmut Mora isyanı	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Mora İsyanı	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	Onaltıncı Asra Dair-Divan-ı hümayun defterindengündelik	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Saray Hayatı	1945
"	M. Sami Karayel	Tanzimatın Hediyesi-ümmetçilik savunuluyor-milliyetçiliky	Osmanlı Tarihi	Tanzimat	Tanzimata Muhalif Bakış	1943
"	M. Sami Karayel	Sultan Hamit Müstebidmidir	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	Tanzimatta Sefahat-günlük hayat	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Tanzimat Sefahatı	1943
"	Kazım Nami Duru	Hatıralarım-1908	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Kazım Nami Duru	1943
Büyük gazete	Hamid hüseyin	Sakarya harbinde bir türk köylüsünün intikamı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Sakarya Harbi	1926
"	Enver Behnan Şapolyo	Trabzonun yegane deniz fenerinin hikayesi	Cumhuriyet Tarihi	Şehir Tarihi	Trabzon	1927
"	ensari bülend	Milli mücadelede konyada yedigün krallık eden delibaş	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Delibaş	1927
"	Enver Behnan Şapolyo	Türkün büyük zaferinde yunan ordusu başkumandanı tirikopolis nasıl esir edi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Esirler	1927
"	mb	Milli mücadelede türk kahramanlarının menkıbeleri	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Tefrika	1926
"	İmzasız Yazılar	Yunan cephesi arasında vatan için nasıl casusluk yaptım	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Casusluk	1927
"	Enver Behnan Şapolyo	Tarihe karışan bektaşiliğin esrar ve içyüzü	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşilik	1926
"	Enver Behnan Şapolyo	Kızılbaşlık Nedir	Dinler Tarihi	Alevilik	Kızılbaşlık	1927

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Kemaleddin Şükrü	200 sene idare eden makedonyalı hanedan...	Dünya Tarihi	Hükümdarlar	Makedonya	1927
"	Kemaleddin Şükrü	serserilikten imparatorluk tahtına	Dünya Tarihi	Hükümdarlar	Hükümdarlar	1927
"	Enver Behnan Şapolyo	türkün büyük zaferini tesid	haber	Milli Mücadele	Otuz Ağustos	1927
"	Enver Behnan Şapolyo	üçüncü sultan selim zamanında bir saray rezalet	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hatice Sultan	1926
"	Enver Behnan Şapolyo	Bir osmanlı kadısının hatıratı	Osmanlı Tarihi	Casusluk	Casusluk	1926
"	Salih münir beyin hatıratı	İstanbulda bir casus nasıl yakaladım	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Salih Münir Bey	1926
"	Salih Münir Bey	31 Mart vakasının içyüzü	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1927
"	Enver Behnan Şapolyo	Abdulaziz Nasıl Öldürüldü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1927
"	vehbi(zonguldak gazetesi	Bir türk genci nelere kadir değildir	Osmanlı Tarihi	Hatırat	I. Dünya Savaşı	1927
"	Enver Behnan Şapolyo	sultan abdulazizin cenazesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1927
"	Enver Behnan Şapolyo	Çerkes Hasan vakası	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Çerkez Hasan vakası	1927
"	İmzasız Yazılar	Türk Korsanları	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kahramanlar	1934
"	Nureddin Ertuğrul	Adana Cephesinde 33 Türk 2 Bin kişilik düşmanı nasıl esir aldı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Adana Cephesi	1934
"	Sinana Reşat Sülün	400 Yıl önce istanbul nasıl eğleniyor ve nasıl neşeliniyordu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul	1934
"	Sinana Reşat Sülün	Atlas Okyanusunu Hakimi Türk Murad Reis İrlandayı nasıl aldı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Murat Reis-İrlanda	1934
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Oruç Tutan At Karacaahmetteki Türbede Yatıyor	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Oruç Tutan At	1935
"	cevdet-izmirden	Topal Timur izimri nasıl alamşıt	Genel Türk Tarihi	Hükümdarlar	Timur	1935
"	Nizamettin Nazif	Hüseyin Avni Paşa Sırp Prensini Padişahın önünde nasıl dövmüştü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1935
"	Agah İzzet Yazgaç	Abdülhamidin Vezirini Yaban Eşeği Yapmıştım	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1935
"	Sinana Reşat Sülün	Kırk Yıl bir Odada Hapis Kalan Padişah	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Süleyman	1935
"	general şükrü oğlu fethi	Eski Bir Türk Zabitinin Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Rumeli	Bulgar Komitacıları	1935
"	Sinan Reşat Sülün	Bir Yahudi Karısının Yaptığı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kadın Tarihi	1935
"	Niyazi Ahmet Okan	Giritte Bugüne Kadar Kapan İhtilaller	Osmanlı Tarihi	Adalar	Girit	1935
"	Ahmet Celal Menkü	Giridli Ali Çavuş	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Giritli Ali Çavuş	1935
"	Nizamettin Nazif	Bileğinde Altın Zincirlerle Romaya Getirilen Kadın	Dünya Tarihi	Roma Tarihi	Kadın Tarihi	1935
"	Niyazi Ahmet Okan	Kafkasyada Bir aşk faciası	Dünya Tarihi	gürcüler	gürcü kralı	1935
"	Ahmet Celal Menkü	Mimar Sinan Türk Zeka ve Kabiliyetinin En Büyük Timsalidir	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mimar Sinan	1935
"	Selim Cavit	Kırık Kanatların Hayatı	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1935
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Bir Zamanlar Eşek Gazetesi Çıkmıştı	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Eşek Gazetesi	1935
"	Sinan Reşat Sülün	Osmanlı Tarihinin kanlı Acıklı Bir yaprağı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Genç Osman	1935
"	Nizamettin Nazif	Kuzgun Köylü Pehlivan İbrahim	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Pehlivan İbrahim	1935
"	Ahmet Celal Menkü	İstanbulun Dünkü Bugünkü eğlencesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eğlence	1935
"	İmzasız Yazılar	Öküz Mehmet paşa Nihayet Serdarıazam olmuştu	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Öküz Mehmet Paşa	1935
"	Sinan Reşat Sülün	Tarihte Çocuk	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Çocuk	1935
"	İmzasız Yazılar	Bizans Tarihinden Bir Yaprak	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Kadın Tarihi	1935
Büyük Mecmua	İmzasız Yazılar	Tarih Karşısında Fetih	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1335

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Halide Edip	İstanbul'da Türkler(Bu hafta Türklerinistanbulagirişi460	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1335
CUMHURİYET	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Tarihi Odalar-Mustafa kemalin dersanesi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Odası	1950
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Atatürk'ün Öldüğü Oda	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Odası	1950
"	Sadi-Mazgirttahriratmüd	Dersim Hatıraları	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Sadi	1933
"	Ahmet Refik	Abaza Hasan Paşa	Dünya Tarihi	Bürokrasi	Abaza Hasan	1935
"	Ahmet Refik	Avrupada eski asyalılar	Dünya Tarihi	Avrupa Tarihi	Basklar	1935
"	Ahmet Refik	Avrupada keltler	Dünya Tarihi	Avrupa Tarihi	Keltler	1936
"	Ahmet Refik	Avusturyalıların Sahte vesikaları	Dünya Tarihi	Avusturya	Avusturya	1933
"	Ahmet Refik	Ege Hafriyatının ortaya çıkardığı hakikatler	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Ege Hafriyatı	1935
"	Ahmet Refik	Etiler ve israiloğulları	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Etiler-Tarih tezi	1935
"	Orhan Rahmi	Buhara Güneşi	Genel Türk Tarihi	Tarihi Roman	Buhara	1939
"	M. Turhan Tan	Cengizhan Tefrikası	Genel Türk Tarihi	Moğollar	Cengiz Han	1933
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	1860 Yılında Bahriyemiz	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Bahriye	1960
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	19 Asırda Tarabya Yalıları	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Tarabya Yalıları	1950
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	19 Asırda Kuruçeşme	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1950
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Doksanbeş sene evvel İstanbul'da Bir ingiliz hemşire	Osmanlı Tarihi	Biyografi	İngiliz Hemşire	1950
"	Ahmet Refik	Abaza Hasan Paşa	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Celali İsyanları	1935
"	Ahmet Refik	Adada Eski Bağlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Bağlar	1936
"	Ziya Şakir	Tarihte Türkler ve İngilizler	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	İngilizler	1940
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Yavuz Sultan Selim ağlıyor	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1946
"	Kadircan kaflı	Mahfiruz Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Mahfiruz Sultan	1939
"	M. Turhan Tan	Cem Sultan	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Cem Sultan	1933
"	Ali Naci	Yahürriyetyaölüm-makedonya	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Makedonya	1933
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Tarihi Odalar	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Tarihi Odalar	1950
"	Ahmet Refik	Budin valilerinin kont esterhaziye mektupları	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Budin Valileri	1932
"	Ahmet Refik	Haçlılar Ordusuna Karşı Kazanılan Zafer	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Niğbolu Zaferi	1936
"	Ahmet Refik	Kıyafet ve Tasarruf Meselesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kılık Kıyafet	1932
"	Ahmet Refik	Saltanat Hırsının Yaptırdığı Cinayetler	Osmanlı Tarihi	Saltanat kavgası	Saltanat Kavgası	1936
"	Ahmet Refik	Adada Eski Bağlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Bağlar	1936
"	Ahmet Refik	Ahmet Rasim'in aşkı	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Rasim	1936
"	Ahmet Refik	Attila	Genel Türk Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1928
Çiçek	Haluk Cemal Beydesman	Vahdettin Saraylarda Nasıl Eğlenirdi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1952
"	Haluk Cemal Beydesman	Saraylara Ait Müthiş İfşaat	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Kadın Tarihi	1952
Darülfünun edebiyat fakültesi	Ahmet Refik	Benderde lehistan kıralı stanislas	Dünya Tarihi	Polonya	Kral Stanistas	1924
"	Ahmet Refik	Devşirme usulü acemi oğlanlar	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Devşirme	1926
"	Ahmet Refik	fatih sultan mehmedin fermanları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1923
Dergah	Hüseyin Namık Orkun	Osmanlılar ve Kayı han kabilesi-türk tarihi tetkikatı	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Devletinin Kurulu	Kayı Boyu	1922
Dersaadet	Ahmet Refik	Bizansın sükutuna Dair	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizansın Sükutu	1326

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ahmet Refik	Ahlak Zaafı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Osmanlı'nın Çöküşü	1336
"	Ahmet Refik	Budinde Türkler	Osmanlı Tarihi	Budin	Budin	1920
"	Ahmet Refik	Dahili ve Ahlaki Zaaflarımız	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İç ve Dış Zayıflıklar	1920
Donanma	Ali Canip	Avrupa'da Tarih	Dünya Tarihi	Tarihçilik	Avrupa'da Tarih	1915
"	Ali Rıza Seyfi	Kızıl Elmaya Doğru	Genel Türk Tarihi	Kızılelma	Milliyetçilik	1915
"	İmzasız Yazılar	İstiklal-ı Osmani Hakkında Tetkikat	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Siyaset	1915
"	Ali Rıza Seyfi	Safahat-ı Tarihiye-Bir Türk esirinin Hikayesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bir Esirin Hikayesi	1331
"	Ahmet Refik	Cerbe'den Dönerken	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Cerbe	1910
Dün Ve Bugün	İmzasız Yazılar	Atatürk'ün En Büyük Eseri Nedir, Cevap Verenler	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1955
"	Lütfi Arif	1923 Senesinden Evvel Kurulmak İstenen Cumhuriyet Tarihiler	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1955
"	Feridun Kandemir	Konya'yı Nasıl Kurtardım, Anlatan Refik Koraltan, Konuşan; Mustafa Kemal Paşanın Gizli İstiklal Harbi Planı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Refik Koraltan	1955
"	Feridun Kandemir	İstiklal Marşının Nasıl Yazdım, Mehmet Akif	Cumhuriyet Tarihi	İstiklal Marşı	Mehmet Akif	1955
"	Feridun Kandemir	Kılıç Ali Hakikatleri Tahrif Ediyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Kılıç Ali	1955
"	Cüneyt Eken	Atatürk'ün Dahiliye Vekili Şükrü Kaya İle Dünden Konuştuk, Dr.Fahri Can	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Şükrü Kaya	1955
"	Cüneyt Eken	Dr Adnan Beyi Anadoluya Nasıl Geçirdim.	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Adnan Adıvar	1955
"	Zeynel Besim Sun	Milli Mücadelede Zeybekler	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Zeybekler	1955
"	Cafer Tayyar	İzmir Suikastı Hadisesinde Nasıl Tevkif Edildim,	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	İzmir Suikasti	1955
"	Cemal Kutay	Hilafetin İlgasını 6 Saat Meselesi Yapan Hadise	Cumhuriyet Tarihi	Hilafet	Hilafet	1955
"	Cemal Kutay	Milli Mücadeleye İnanmayanlar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1955
"	Lütfi Arif	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1955
"	Lütfi Arif	Muzaffer Ordu Neden Rumeliyi Geçirilmedi(Belirsiz)	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Rumeli	1955
"	Lütfi Arif	Urfa Mebusu Ali Saib Atatürke Suikastmi Yapacaktı, ?	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Ali Saip	1955
"	Sami Ertürk	Ölümüne Nasıl Ağlamıştık	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1955
"	Fahri Can	Kuvayi Milliye Hatıraları	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Kuvayı Milliye	1955
"	Fahri Can	Atürkün En Büyük Eseri Nedir,Cevap Veren Hamdullah Süphi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Hamdullah Suphi	1955
"	Zeynel Besim Sun	Milli Mücadelede Zeybekler	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Zeybekler	1955
"	Hüsnü Himmetoğlu	Bir Vapur Dolusu Silah Cephaneyi Anadoluyu Nasıl Kaçırdım	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Anadoluya Kaçıralan cephan	1955
"	İsmet Yenisey	Hüseyin Cahitle Başbaşa	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Hüseyin Cahid	1955
"	Kazım Nami Duru	Babamız Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1955
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Vahidettin San Remoda Nasıl Kafese Koymuşlardı	Cumhuriyet Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1955
"	Zeynel Besim Sun	Kazım Karabekir Paşaya Mecburi Taarruz	Cumhuriyet Tarihi	Kazım Karabekir	Kazım Karabekir	1955
"	Zeynel Besim Sun	Mustafa Kemal Paşanın Gizli İstiklal Harbi Planı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Milli Mücadele	1955
"	Feridun Kandemir	Kılıç Ali Hakikatleri Tahrif Ediyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Kılıç Ali	1955
"	Feridun Kandemir	Ali Saip Atatürke Suikastmi Yapacaktı(Devamı)	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Ali Saip	1955

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Feridun Kandemir	Milli Mücadeleye İnanmayanlar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1955
"	Lütfi Arif	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1955
"	Lütfi Arif Kenber	Muzaffer Ordu Neden Rumeliye Geçirilmedi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Rumeli	1955
"	Fahri Can	Atatürk Sevgisi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1955
"	İsmet Yenisey	Hüseyin Cahit Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Hüseyin Cahid	1955
"	Zeynel Besim Sun	Atatükle Bir Gece	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1955
"	Fahri Can	Kuvayi Milliye Hatıraları	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Kuvayı Milliye	1955
"	Zeynel Besim Sun	Milli Mücadelede Zeybekler	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Zeybekler	1955
"	Zeynel Besim Sun	Celal Bayarı Kimler Saklamıştı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Celal Bayar	1955
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Vahidettini San Remoda Nasıl Kafese Koymuşlardı	Cumhuriyet Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1955
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Ali Saip Atatürke Suikastrni Yapacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Ali Saip	1955
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Milli Mücadeleye İnanmayanlar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1955
"	Zeynel Besim Sun	Asılan Manisa Mebusu Abidin Masummuydu	Cumhuriyet Tarihi	İdamlar	Manisa Mebusu	1955
"	Feridun Kandemir	Kılıç Ali Hakikatleri Tahrif Ediyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Kılıç Ali	1955
"	Lütfi Arif	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1955
"	Lütfi Arif	Muzaffer Ordu Rumeliye Neden Geçirilmedi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Rumeli	1955
"	Fahri Can	Gaziantepin Kahramanı Kimdi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Gaziantep	1955
"	L.A.K	Milli Mücadeleinin Meşhur Esat Hocalı,	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Esat Hoca	1955
"	L.A.K	Atatürkün Yüzbaşı Olan Neferi Ahmet Ağa	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürkün Neferi	1955
"	Zeynel Besim Sun	Cafer Tayyar Paşa Yunan Zindanlarında Nasıl İsyan Etmişti	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Cafer Tayyar	1955
"	İsmet Yenisey	Ruşen Eşrefle Konuştuk	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Ruşen Eşref	1955
"	İsmet Yenisey	Milli Mücadeleye İnanmayanlar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1955
"	İsmet Yenisey	Kanunsuzluğa Hayır Diyemeyen Adliye Vekili?	Cumhuriyet Tarihi	Bürokrasi	Bürokrasi	1955
"	Feridun Kandemir	Kılıç Ali Hakikatleri Tahrif Ediyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Kılıç Ali	1955
"	Zeynel Besim Sun	Milli Mücadelede Zeybekler	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Zeybekler	1955
"	Lütfi Arif Kenber	Muzaffer Ordu Neden Rumeliye Neden Geçirilmedi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Rumeli	1955
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1955
"	Lütfi Arif Kenber	Atatürkün En Büyük Eseri Nedir Falih Rıfkının Cevabı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	falih rıfkı	1955
"	Ercüment Ekrem Talu	Urfa Mebusu Ali Saip Atatürke Suikastmi Yapacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'e Suikast	1955
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Vahidettin Gözümün Önünde Ölmüştü	Cumhuriyet Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1955
"	Refik Koraltan	Mustafa Kemal Paşayı İlk Defa Nerede Tanıdım	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Refik Koraltan	1955
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Atatürk Eşsiz Bir Hatipti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1955
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Damat Ferit Paşanın Vasiyeti	Cumhuriyet Tarihi	Sadrazamlar	Damat Ferit	1955
"	Feridun Kandemir	Büyük Millet Meclisinde Boğuşma	Cumhuriyet Tarihi	Büyük Millet Meclisi	Meclis	1955
"	F.Lütfi Karaosmanoğlu	Milli Mücadeleye İnanmayanlar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1955
"	F.Lütfi Karaosmanoğlu	Ruşen Eşrefle Konuştuk	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Ruşen Eşref	1955
"	F.Lütfi Karaosmanoğlu	Atatürkün En Büyük Eseri Nedir	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1955

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Z.B.S	Atatürke Sonuna Kadar Muhalif Kalan Abdulkadir Kemali	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'e Muhalefet	1955
"	Cüneyt Eken	Memleket Kan Ağlarken Padişah Vahidettin Kadınların Çarşafı İle Meşguldü	Cumhuriyet Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1955
"	Cüneyt Eken	Dünkü Hükümet Buhranı	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1955
"	Cüneyt Eken	Bugünkü Hükümet Buhranı	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1955
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Mustafa Kemal Paşayı İlk Defa Nerede Tanıdım	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Hüseyin Cahid	1955
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1955
"	Zeynel Besim Sun	Milli Mücadelede Zeybekler	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Zeybekler	1955
"	Ahmet Rasim	Zaferden Sonraki Ankarada Gazi Paşa İle Nasıl Karşılaştım	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Ahmet Rasim	1955
"	Ahmet Rasim	O Zamanki Ankara?	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Ankara	1955
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Damat Ferit Paşa Nasıl Can Vermişti	Cumhuriyet Tarihi	Sadrazamlar	Damat Ferit	1955
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Yeni Kabine İçin Ne Deniyor	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1955
"	Zeynel Besim Sun	Milli Mücadelede Zeybekler	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Zeybekler	1955
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1955
"	Lütfi Arif Kenber	Ali Saip Atatürke Suikastmi Yapacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Suikastler	1955
"	Feridun Kandemir	Milli Mücadeleye İnanmayanlar, Cenap Şahabettin	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Cenap Şahabettin	1955
"	Feridun Kandemir	Mareşal Fevzi Çakmak İşgal Altındaki İstanbulu Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Fevzi Çakmak	1955
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Muhalefet	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1955
"	Ahmet Emin Yalman	Halide Edip	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Halide Edip	1955
"	Ahmet Emin Yalman	İlk Şapka Gişişimizin Bilinmeyen Hatıraları, Anlatan Eski Bursa Mebusu Emir Erkul	Cumhuriyet Tarihi	İnkılaplar	Şapka İnkılabı	1955
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	İnönünün Jesti	Cumhuriyet Tarihi	İsmet İnönü	İsmet İnönü	1955
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Konuşan İsmet Yenisey,	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Yakup Kadri	1955
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Atatürk İtalyan Okulunu Niçin Kapattı, , Anlatan Yakup Kadri	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Eğitim Tarihi	1955
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Adnan Menderes- İsmet İnönü Düellosu	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	İnönü-Menderes	1955
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Hüriyet Partisi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Hürriyet Partisi	1955
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Atatürkün En Büyük Eseri Nedir	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1955
"	Lütfi Arif Kenber	Mülli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1955
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadeleye İnanmayanlar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1955
"	Feridun Kandemir	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu İle Konuşma	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	1955
"	Feridun Kandemir	İstiklal Mahkemeleri Adil Değildi, Rauf Bey Bu Tuzağa Düşmemişti	Cumhuriyet Tarihi	İstiklal Mahkemeleri	Rauf Bey	1955
"	İsmet Yenisey	Atatürk İnönü Dargınlığı Yakup Kadri Karaosmanoğluna Göre, Kemalettin Sami Paşa İstanbulun İşgali Günü Nasıl Kaçtığını Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	İsmet İnönü	1955

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Samet Ağaoğlu Hürriyet Partisi Hakkında Ne Diyor	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Hürriyet Partisi	1955
"	İsmet Yenisey	Şemsettin Günaltay Dünü Ve Bugünü Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Şemseddin Günaltay	1955
"	Feridun Kandemir	Politika Bezirganlarını Temizleyeceğiz	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1955
"	Feridun Kandemir	İzmire Nasıl Girdik?	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İzmir'in Kurtuluşu	1953
"	Feridun Kandemir	Hürriyet Partisinin İlk Gecesi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Hürriyet Partisi	1955
"	Emin Erkul	Garp Cephesinde Benden Başka Operatoör Yoktu, Kandemir	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Garp Cephesi	1955
"	Zeynel Besim Sun	Milli Mücadelede Zeybekler	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Zeybekler	1955
"	Zeynel Besim Sun	Milli Mücadeleye İnanmayanlar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1955
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Atatürk Anadoluya Nasıl Geçmişti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Anadoluya geçişi	1955
"	Ahmet Emin Yalman	Dp Ne Olacak	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Demokrat Parti	1955
"	Ahmet Emin Yalman	Ali Saip Atatürke Suikastını Yapacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Suiksatler	1955
"	Feridun Kandemir	Demokrasimizin İlk Şehidi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Bülent Üstündağ	1956
"	Feridun Kandemir	Hürriyet Partisini Niçin Kurduk	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Hürriyet Partisi	1956
"	Feridun Kandemir	İstiklal Mahkemeleri Adil Değildi,	Cumhuriyet Tarihi	İstiklal Mahkemeleri	İstiklal Mahkemeleri	1956
"	Feridun Kandemir	Sıtkı Yırcalı Hemşehrileri Tarafından Nasıl Karşılandı,	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Sıtkı Yırcalı	1956
"	Feridun Kandemir	Ali Saip Atatürke Suikastını Yapacaktı,	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Suikastler	1956
"	İsmet Yenisey	Fuad Arna Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Fuat Arna	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Yıllardır Süren Bir Dert İhtikar	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	İhtikar	1956
"	Şemseddin Günaltay	Atatürün İlk Demokrasi Tecrübesi Neden Muvaffak Olamamıştı,	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Siyaset	1956
"	Şemseddin Günaltay	Politika Sahnesindeki Üzgünlerle Şenler	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1956
"	Emekli General Seyfi, Anlatar	Mudanya Mütarekesi Nasıl Yapılmıştı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Mudanya Mütarekesi	1956
"	Zeynel Besim Sun	Bizde Mason Locaları Nasıl Kapatılmıştı	Cumhuriyet Tarihi	Masonluk	Mason Localarının Kapatılışı	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Dumlupınar Zaferini Sağlayan Cephaneyi Anadoluya Nasıl Kaçırmıştık	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Anadoluya Kaçıralan Cephan	1956
"	İsmet Yenisey	Matbuat Hürriyeti Yoktur	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Matbuat Tarihi	1956
"	Zeynel Besim Sun	Ticaret-İ Bahriyede Dün Ve Bugün	Cumhuriyet Tarihi	Denizcilik Tarihi	Deniz Ticareti	1956
"	Zeynel Besim Sun	Nihat Reşat Belger Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Nihat Reşat Belger	1956
"	İsmet Yenisey	Tkp'den Başka Parti Yok	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	TKP	1956
"	Zeynel Besim Sun	İstiklal Mahkemesinde Osmanzade Hamdi Beyin Mektubu	Cumhuriyet Tarihi	İstiklal Mahkemeleri	Osmanzade Hamdi Bey	1956
"	Zeynel Besim Sun	Menderes Değişmedikçe Bu Zorluklar Yenilebilecekmi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Menderes	1956
"	Zeynel Besim Sun	Dp-Hp Mücadelesi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Demokrat Parti-Hürriyet Parti	1956
"	Zeynel Besim Sun	4 Kadınla Evlenmek	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	gündelik hayat	1956
"	Zeynel Besim Sun	Milletvekili Böylemi Olmalı	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Zeynel Besim Sun	Bir Şapka Hikayesi	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Sapka	1956
"	Feridun Kandemir	Çerkes Ethem Tarih Karşısına Nasıl Çıkacak	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Çerkes Ethem	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956

DERGI/GAZETE/KITAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Lütfi Arif Kenber	Meclis Koridorlarındaki Kaynaşma	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Nemrut Mustafanın Astığı Kuvayi Milliyeciler	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Nemrut Mustafa	1956
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Menderes Laiklik Prensibine Aykır Hareket Ettimi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Laiklik	1956
"	Emin Erkul	Atatürkün İlk Heykeli Nereye Nasıl Dikildi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk heykeli	1956
"	Feridun Kandemir	Kasım Gülek Diyorki Adnan Menderes Çoktan Sabık Başbakan Oldu	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Menderes	1956
"	Feridun Kandemir	Benim Bildiğim Musatfa Kemal Paşa Vahidettin	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk-Vahdettin	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Anadoluya Kaçırılan Cephane	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Anadoluya Kaçıralan cephan	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Ali Saip Atatürk'e Suikastmi Yapacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Suikastler	1956
"	Refik Koraltan	Demokrat Partiyi Nasıl Kurmuştuk	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Demokrat Parti	1956
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Kıbrıs Türktür Cemiyetini Kim Kurdurdu	Cumhuriyet Tarihi	Kıbrıs Tarihi	Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti	1956
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Üniversite B.M.Meclisini Murakebe Edebilirmi Edemezmi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1956
"	A.E	İzmiri Kimler Yakmışlardı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İzmir'in Yakılış	1956
"	A.E	Politika Fırtınası Devam Ediyor	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1956
"	Emin Erkul	İlk Süngülerimiz	Cumhuriyet Tarihi	Askeri Tarih	Süngüler	1956
"	Emin Erkul	Makbule Atadan'ın Mirası Meselesi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Makbule Atadan	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelenin İlk Kurşunu Meselesi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956
"	Zeynel Besim Sun	Okullarda Din Dersi Verilse Ne Olur Verilmesse Ne Çıkar	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Din Dersleri	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Muzaffer Ordu Neden Rumeliye Geçirilmedi	Cumhuriyet Tarihi	Rumeli	Rumeli	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Kazım Karabekir Paşadan Hatıralar	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Kazım Karabekir	1956
"	İsmet İnönü	Kazım Karabekir Paşa	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Kazım Karabekir	1956
"	İsmet Yenisey	Muhalefet Cephesi Kurmak Lazımdır	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1956
"	İsmet Yenisey	Hükümet Üniversitelilerle Anlaşamıyor	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Üniversite-siyaset	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Siyasi Soytarılar	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	günlük Siyaset	1956
"	Tarık Mümtaz Göztepe	İstanbulun İşgale Uğradığı Kara Gün	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İstanbul'un İşgali	1956
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Ankarada Gece Yarısı Faaliyetleri	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	günlük Siyaset	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Ali Saip Atatürke Suikastmi Yapacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Suikastler	1956
"	Emin Erkul	Çerkes Ethem Nasıl İsyan Etmişti	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Çerkez Ethem	1956
"	Feridun Kandemir	İstanbulun Kıymetli Valisi Fahrettin Kerim Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Fahrettin Kerim gökay	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Dp Galiba Pişman Olacak	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1956
"	Zeynel Besim Sun	Köylü Laiklikten Ne Anlar	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Laiklik	1956
"	Zeynel Besim Sun	Menderes Taştı	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Menderes	1956
"	Hüsnü Oğuz Erkmen	İstiklal Savaşının Mechul Yiğitlerinden	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Meçhul Kahramanlar	1956
"	Hüsnü Oğuz Erkmen	Elazığlı Fahri Onbaşı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Fahri Onbaşı	1956
"	Hüsnü Oğuz Erkmen	Hamit Şevket İnce Kendini Müdafaa Ediyor	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Hamit Şevket İnce	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956
"	Zeynel Besim Sun	Dün Hacca Nasıl Gidilirdi Bu Gün Nasıl Gidilmeli	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Hacc	1956

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Zavallı Türk Basını Yıllardır Ne Çekiyor	Cumhuriyet Tarihi	Matbuat Tarihi	Basın	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Kıbrısın Akibeti Ne Olacak	Cumhuriyet Tarihi	Kıbrıs Tarihi	Kıbrıs	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	1958 İn Talihsiz Kabinesi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	günlük siyaset	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Sayın Profesörler Niçin Susuyorlar	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	günlük siyaset	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Mustafa Kemal Paşa Amerikan Modası Taraftarımı İdi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk ve Amerikan Modası	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Adnan Bey Beyoğlunda	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	günlük Siyaset	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	İki Buçuk Milyar Borçla Kalkınıyoruz	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	günlük siyaset	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Kalkınma İşte Buna Denir	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	günlük siyaset	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	İstiklal Savaşında İlk Milli Cepheyi Meğer Sayın Menderes Kurmuş	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	günlük siyaset	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Ali Saip Atatürke Suikastmi Yapacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Suikastler	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Tütüncü Başı Kayserili Şükrü	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	günlük siyaset	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Vahideddin Ölünce Başıma Neler Geldi	Cumhuriyet Tarihi	Padişahlar	Vahadeddin	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli mücadele	ilk Kurşun	1956
"	Ali Fuat Başgil	Demokrasi İdealinin Çürümesinden Korkuyorum	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	günlük siyaset	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Uyanınız Hükümet Adamları Uyanınız	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Fethi Çelikbaş	Üniversite Sussun, Basın Methetsin Buna Demokrasi Denmez	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Fethi Çelikbaş	Atatürkde Profesördu	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Profesörlüğü	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Ali Saip Atatürke Suikastmi Yapacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Suikastler	1956
"	Feridun Kandemir	Haftanın Dedikoduları	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Zeynel Besim Sun	D.P.İlk Piyangosu	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Zeynel Besim Sun	Menderes-İnönü	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Başbakandan Ne İstiyorsunuz	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüseyin Cahid Yalçın	İsbat Hakkından Korkan Menderes	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Chpnin İstanbuldaki Toplantıları	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Atatürkün De Makbule Hanımında Manevi Evladıyım	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatatürk'ün Manevi Evladı	1956
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956
"	Osman Alişiroğlu	Yaman Bir Politikacı Kadın	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Osman Alişiroğlu	Konuşan Ahmet Hamdi Başar	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Osman Alişiroğlu	Hürriyet Ve Demokrasi Rejimi Kurulamaz	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Kalkınız Diriliniz Eski Hafiyeler	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Fevzi Paşa Mustafa Kemal Paşayı Yakalamak İstemişmiydi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Fevzi Çakmak	1956
"	Lütfi Arif Kenber	42 Yıl Evvel Bugün Kazandığımız Çanakkale Savaşı	Cumhuriyet Tarihi	I. Dünya Savaşı	Çanakkale Savaşı	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Eski Başbakandan Yeni Başbakana Cevap	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Kabahat Hep Gazetelerde İmiş	Cumhuriyet Tarihi	Matbuat Tarihi	Basın	1956

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Kelle Koltukta Çalışa Çalışa Baruthaneyi Anadoluya Aktarmıştık	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Milli Mücadele	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Dp Nin Azametli Gövdesini Gördük	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Çakırcalıyı Kim Vurdu	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Çakırcalı Efe	1956
"	Lütfi Arif Kenber	18. Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Menderes Meydan Okuyor	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Bugünkü Paramızı Dolar Kıymetine Nasıl Yükseltebiliriz	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Osman Ağa Hazretleri(Topal Osman)	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Topal Osman	1956
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Cellat İbrahim Çavuşu Kim Öldürdü	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Cellat İbrahim Çavuş	1956
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Pontos Meselesinin İçyüzü	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Pontos Meselesi	1956
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Adnan Bey Beyendinmi Yaptığını	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Gövde Gösterisinden Sonra Çeneyarışı	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Kemal Yalaz	Kara Çarşaftamı Oy Mevzuu	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Tesettür	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Başa Geçince Şımaranlar	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Gazeteciye Taarruz	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Kılıç Ali Bey Celal Nuri Beyi Nasıl Yaralamıştı	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Kılıç Ali	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Ali Saip Atatürke Suikastmi Yapacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Suikastler	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Beylik Ve Paşalığa Veda Ettiğimiz Gün	Cumhuriyet Tarihi	İnkılaplar	Beylik ve Paşalık	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Bölükbaşınını Son Fıkra Ve Nükteleri	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Dp Yi Niçin Beğenmediğini Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Sosyete Hayatından Politika Alanına	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Feridun Kandemir	Konuşan:Nuri Demirağ	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Feridun Kandemir	Muhalefet Cephesi Kurulabilirmi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Feridun Kandemir	Her Pazarın Hatibi Günaltay	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	İzmir Nutku Ve Daha Ötesi	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	İzmir Nutku	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Ali Saip Atatürke Suikastmi Yapacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Suikastler	1956
"	Lütfi Arif Kenber	34 Yıl Evvelki İsmet Paşa İle İlk Mülakat	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	İsmet İnönü	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Kemerleri Nasıl Sıkmalıyız	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	İsmet Yenisey	Menderes'e Yeter Dedirten Adam	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Dpnin Derdi Nedir	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Muhtar Kumral	Kemalizm Dinin Değil Taassubun Dermanıdır	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Kemalizm	1956
"	Emel Gürler	Çarşafı Kadına Zorla Giydiren Erkektir	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Tesettür	1956
"	Celal Dora	Koreden Dönüşte Neden Gözden Düştüm	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Kore Savaşı	1956
"	Celal Dora	Dört Sabık Vekilin Akibeti Neye Varacak	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Celal Dora	Dünya Kadınları Gözünde Çarşaf	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Tesettür	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Eski Ankara Yeni Ankara	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Ankara	1956
"	Lütfi Arif Kenber	21-Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Hüsnü Himmetoğlu	Hükümetin Zihniyeti	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Lastik Vermezlerse Oy Vermem	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Celal Dora	Niçin Politika Hayatına Atıldım	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Falih Rıfkı Atay	Bugün Serbest Yazıyoruz Yarın Yazacağımızdan Emin Değiliz	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Falih Rıfkı Atay	Bayram Günleri	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Bayram Günleri	1956
"	Falih Rıfkı Atay	İlk Deniz Tayyarecimiz Savmi Uçan	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Sami Uçan	1956
"	Falih Rıfkı Atay	Mükerrem Sarol	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Falih Rıfkı	1956
"	Falih Rıfkı Atay	Demokraside Sus Olmaz	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Menderes:Ne İstiyorum Bilirmisin	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Milli Mücadelede İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1956
"	Zeynel Besim Sun	Dünkü Ve Bugünkü Mısır	Dünya Tarihi	Mısır Tarihi	Mısırlılar	1956
"	Falih Rıfkı Atay	İsrail Devletinin Kuruluşuna Ait Hatıralar	Dünya Tarihi	İsrail	İsrail	1956
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Vahidettin Tahta Nasıl Çıktı	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Vahdettin	1955
"	Feridun Kandemir	31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Otuz Bir Mart Vakası	1955
"	Sami Ertürk	Enver Paşa İle Son Görüşme	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1955
"	Feridun Kandemir	31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1955
"	Feridun Kandemir	Bolşeviklerle İlk Ve Son Defa Nerede Çarpıştık	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Osmanlı-Rus	1955
"	Lütfi Arif	Kandemir 31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1955
"	İsmet Yenisey	Dünkü Muhalefetten Örnekler	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Muhalefet	1955
"	Feridun Kandemir	31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İl. Meşrutiyet	31 Mart Vakası	1955
"	Ercüment Ekrem Talu	31 Martta Ödüm Koptu	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	31 Mart Vakası	1955
"	F.Lütfi Karaosmanoğlu	Dünkü Muhalefetten Örnekler	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Siyaset	1955
"	Feridun Kandemir	31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1955
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Evvel Zaman İçinde Yıldızda Bulduğum Jurnaller	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1955
"	Zeynel Besim Sun	Abdulhamidin Oğlu Şehzade Abdurrahim Heyeti Aydından Nasıl Kaçtı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	ŞehzadeAbdurrahim	1955
"	Zeynel Besim Sun	Rıza Tevfik'in Üniversitede Kopardığı Kıyamet	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Rıza Tevfik	1955
"	Ahmet Rasim	Fese Sımsıkı Sarıldığımız Günler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kılık-Kıyafet	1955
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Otuz Yıl Evvelki Hüseyin Cahit	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Hüseyin Cahit	1955
"	Feridun Kandemir	31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1955
"	Feridun Kandemir	Dünkü Muhalefetten Örnekler Hata Nereden Başlar	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Muhalefet	1955
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Türkiyede Hafiyeliği Kuran Sultan İkinci Abdulhamit Değildir.	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1955
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Sultan Vahiddedin Enver Paşayı Nasıl Haşlarnıştı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1955
"	Ahmet Emin Yalman	İstanbulda Kan Ağlatan 31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1955
"	Feridun Kandemir	31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1956
"	Zeynel Besim Sun	Enver Paşa Bir Çılgındı	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1956
"	Feridun Kandemir	31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1956
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Ak Ve Kara Cavit Bey Enver Paşayı İtham Ediyor	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1956

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Feridun Kandemir	31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1956
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Yaşasın İttihad- I Terakki	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	II. Meşrutiyet	1956
"	Zeynel Besim Sun	Cavit Bey Enver Paşayı İtham Ediyor	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1956
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Süleyman Nazif Kurşuna Diziliyordu	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Süleyman Nazif	1956
"	Feridun Kandemir	Cemal Paşa Sultanmı Olacaktı	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Cemal Paşa	1956
"	Lütfi Arif Kenber	Hasan Rıza Paşayı Nasıl Öldürmüşlerdi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Hasan Rıza Paşa	1956
"	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Sadrazam Sait Halim Paşa Enver Paşayı İtham Ediyor	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1956
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Talat Paşa	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Talat Paşa	1956
"	Kemal Yalaz	Sait Halim Paşa Enver Paşayı İtham Ediyor	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1956
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Sait Halim Paşa Enver Paşayı İtham Ediyor	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1956
"	Selim Sırrı	Dünkü Spordan Haberler	Spor Tarihi	Spor Tarihi	Spor Tarihi	1955
"	Feridun Kandemir	Hain Mi Değil Mi?	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Hüsnü Himmetoğlu	Politika Da Düğün Günü	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
"	Feridun Kandemir	Randalda Thornburg Benimle Aynı Fikirdeler	Dünya Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1956
Düşünce	Köprülüzade Ahmet Cemal	Osmanlı Müverrihi İbrahim Peçevi	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	İbrahim Peçevi	1338
"	Hüseyin Namık Orkun	Aşıkpaşazade ve Eseri	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Aşıkpaşazade	1338
"	Mehmet Şerafettin	Türklere Ait Vesikalar	Genel Türk Tarihi	Tarihçilik	Tarihçilik	1338
"	Necip Asım	Osmanlılarda Himaye-i Hayvanat	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Hayvanları Koruma	1338
"	Köprülüzade Ahmet Cemal	Osmanlıların Aslı	Osmanlı Tarihi	Kuruluş Dönemi	Kayı Boyu	1338
"	Mehmet Şerafettin	Türk Tarihinin Kaynakları	Genel Türk Tarihi	Tarihçilik	Tarihçilik	1338
"	Hüseyin Namık Orkun	Camiüttevarih ve Menabii	Genel Türk Tarihi	Tarihçilik	Tarihçilik	1338
"	Fuat Köprülü	Tarih ve Etnoloji;Karluklar	Genel Türk Tarihi	Karluklar	Karluklar	1338
"	Mükrimin Halil Yinanç	Anadolu Tarihi; Ankara	Genel Türk Tarihi	Anadolu Tarihi	Ankara	1338
"	Hüseyin Namık Orkun	Çince'de Türk Kelimesi	Genel Türk Tarihi	Eski Türk Tarihi	Türk Kelimesi	1338
"	Feridun Nafiz	İlk Osmanlı Tıp Medresesisinin Sene-i Tesisi	Bilim Tarihi	Türk Tıp Tarihi	İl Osmanlı Tıp Medresesi	1338
Edebiyatı umumiye mecmuası	Ahmet Refik	Enderun'i hümayunda baş lala kulesi, başlalalık	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Başlala	1916
Güneş	Ahmet Refik	Bizanslılar devrinde büyük ada	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Büyük Ada	1927
"	Ahmet Refik	Beyazıt Köşkü	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Beyazıt Köşkü	1927
Hafta	Reşat Ekrem Koçu	Osmanlı Tarihinin güzel kadınları-şah sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Şah Sultan	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Telli Haseki-Hürnarah Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Hürnarah Sultan	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Güzel fatma Hanım	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Güzel Fatma Hanım	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Ruhşah Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Ruhşah Sultan	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Çengi Sadberk	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Çengi Sadberk	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Hürrem Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Hürrem Sultan	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Şekerpare	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Şekerpare	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Hatice Turhan Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Hatice Turhan Sultan	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Tekfur Kızı Kutlu Hatun	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kutlu Hatun	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Hafize Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Hafize Hatun	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Gülnuş Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Gülnuş Sultan	1952

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Reşat Ekrem Koçu	Sütnine Zafire Hatun	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Zafire Hatun	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Hacı Ziba Hanım	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Hacı Ziba Hanım	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Gül Cemal Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Gül Cemal Sultan	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	18.Asırda gelin Hamamı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gelin Hamamı	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Gürcü Kızı Kamertab	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Gürcü Kızı Kamertab	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Nilüfer Hatun	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Nilüfer Hatun	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Kösemma Peyker Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kösemma Peyker Sultan	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Meleki Kız	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Meleki Kız	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Mara Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Mara Sultan	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Hatice Hüma Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Hatice Hüma Sultan	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Hubbi Hatun	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Hubbi Hatun	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Atlı ases Kamer	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kadın Tarihi	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Güftekar Tarihçi Ahmet Refik	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Refik	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Murat Paşa imamının Karısı	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kadın Tarihi	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Benli Binnaz	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Benli Binnaz	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Osmanlı Tarihinin güzel kadınları-Şah sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Şah Sultan	1952
Hakimiyet-i Milliye	Ahmet Refik	İmparatorluk Devrinde Cezaların Sureti Tatbiki	Osmanlı Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	Cezaların tatbiki	1926
"	Ahmet Refik	İmparatorluk Devrinde Saray Cellatları ve Vazifeleri	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Cellatlar	1926
Harp Mecmuası	Ahmet Refik	Osmanlılarda Harp ve Hissiyatı umumiye	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Harp ve hissiyat	1917
"	Ahmet Refik	galiçyadaki şanlı osmanlı askerine	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Galiçya	1916
"	Ahmet Refik	Mazide Zafer Günleri	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Yavuz Sultan Selim	1915
Hayat	Ahmet Refik	Ankarada Osmanlı Türkleri	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Ankara	1927
"	Ahmet Refik	Devşirmeler acemi oğlanlar	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Devşirme	1927
Hürriyet	Şevki	Çöl Kasırgası-bagdat-serkan	Genel Türk Tarihi	Kahramanlar	Serkan	1954
"	Ratip Tahir Burak	Cem Sultan	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Cem Sultan	1952
"	Ratip Tahir Burak	Saray Kadınları	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Saray Kadınları	1953
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Turgut Reis	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Turgut Reis	1957
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Cem Sultan	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Cem Sultan	1958
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Hürrem Sultan	Osmanlı Tarihi	Harem	Hürrem Sultan	1960
"	Ratip Tahir Burak	Barbarosun En Son Seferi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1950
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Kıbrıs'ın fethi	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs Tarihi	Kıbrısın Fethi	1957
"	Eşref Şefik	Güreş Tarihimize Toplu Bir Bakış	Spor Tarihi	Spor Tarihi	Güreş	1953
"	Mehmed Reşid	Tarihi Bahisler	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Tarihi	Tarihi Bahisler	1949
"	Mehmed Reşid	Abdülhamid Nasıl Hal edilmişti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	Mehmed Reşid	Tarihi Bahisler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1953
"	Mehmed Reşid	Meşrutiyet Devrinde Bizde iki zıt siyaset	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Meşrutiyet	1954
"	Nahid Sırrı Örik	Son Şeyhülislamın Ölümü	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Şeyhülislam	1954
"	Vasfi Raşid Sevig	Sultan Osmanın Rüyası-Tarihin eşiğinde	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Osman Gazi	1954
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Sivastopol Muhasarası	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Sivastopol	1954
İçtihat	Ahmet Refik	Odalıklar Hasekiler Cariyeler	Osmanlı Tarihi	Harem	Odaliklar	1926

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Mehmed Şeref	Sükut-i islam Tarihi önünde cengiz hülagü timurlenk,	Genel Türk Tarihi	Moğollar	Moğol Tarihi	1330
İkdam	Ahmet Refik	Cübbe ve Sarık	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Cübbenin olumsuzluğu	1925
"	Ahmet Refik	inönü	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İnönü Muharebeleri	1921
"	Ahmet Refik	Prusya Nasıl yükseldi	Dünya Tarihi	Avusturya	Prusya	1913
İkdam	Ahmet Refik	Bizansta Türkler	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizansta Türkler	1923
İkdam	Ahmet Refik	Demirbaş Şarl Benderde iken	Dünya Tarihi	İsveçliler	Demirbaş Şarl	1928
İkdam	Ahmet Refik	fetihten evvel bizansta türk nüfuzu	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Türk Nüfuzu	1928
İkdam	Ahmet Refik	Anadolu Şehirleri-	Genel Türk Tarihi	Şehir Tarihi	Anadolu Şehirleri	1919
İkdam	Ahmet Refik	Ankara Ahilerine Dair	Genel Türk Tarihi	Şehir Tarihi	Ankara	1921
İkdam	Ahmet Refik	Karsta Türk Hayatı	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Kars	1920
İkdam	ahmet refik	ağalar saltanatında israfat	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İsraf	1924
İkdam	Ahmet Refik	Sultancem	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Sultan Cem	1335
İkdam	Ahmet Refik	tarihtehocanüfuzu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Hoca Nüfuzu	1335
İkdam	Ahmet Refik	ağalar saltanatında israfat	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1924
İkdam	Ahmet Refik	Ağalar Saltanatından Sonra	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Ağalar Saltanatı	1919
İkdam	ahmet refik	Ahmedi salis devrine ait	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Ahmet	1922
İkdam	ahmet Refik	akçe yüzünden isyan	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Akçe Yüzünden İsyan	1924
İkdam	ahmet Refik	Albert Vandal	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Albert Vandal	1922
İkdam	ahmet Refik	Ali-osman ve Türk miliyetperverliği	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Türk Milliyetçiliği	1920
İkdam	Ahmet Refik	Ali osman ve türk Saltanatı	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Saltanat	1921
İkdam	Ahmet Refik	Allahın gölgesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim-Ridaniye	1925
İkdam	Ahmet Refik	Altına kurşun atanlar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Ahmet	1924
İkdam	Ahmet Refik	Amcazade	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Amcazade Hüseyini Paşa	1928
İkdam	Ahmet Refik	Berlinde ilk osmanlı elçisi	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Ahmet Resmi Efendi	1917
İkdam	Ahmet Refik	Bilecik	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Devletinin Kurulu	Bilecik	1921
İkdam	Ahmet Refik	Bizde Şehzadelerin Tahsili	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Şehzadelerin Eğitimi	1922
İkdam	Ahmet Refik	Budin valileri ve Macar lisanı	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Budin Valileri	1917
İkdam	Ahmet Refik	Budinde Bir Türk çocuğu	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Yeniçeri	1920
İkdam	Ahmet Refik	cehil	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Osmanlı'nın Çöküşü	1919
İkdam	Ahmet Refik	Cülus Bahşişi ve Yahudiler	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Cülus Bahşişi	1924
İkdam	Ahmet Refik	Dağlar Delisi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Dağlar Delisi	1919
İkdam	Ahmet Refik	Damat ibrahim paşa zamanında ürgüp ve nevşehir	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Ürgüp ve Nevşehir	1919
İkdam	Ahmet Refik	Deli İlahi	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Deli İlahi	1919
İkdam	Ahmet Refik	Devlet Ricali ve Halk	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Genç Osman	1924
İkdam	Ahmet Refik	Eski Devirlede Para Tahsili	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Para Tahsili	1928
İkdam	Ahmet Refik	Eski İmtiyaz Müzakereleri	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	İmtiyaz	1923
İkdam	Ahmet Refik	Eski Muhtekirlerden;bektaş ağa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Bektaş Ağa	1918
İkdam	Ahmet Refik	Eski nizamlara dair	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Kanunlar	1922
İkdam	Ahmet Refik	Eski Zenginler deli birader-sultan ibrahimin sonunda vüzera konakları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İsyan	1918

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
İkdam	Ahmet Refik	fatih sultan mehmed validesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1921
İkdam	Ahmet Refik	Fatih Zamanında Sultanönü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1923
İkdam	Ahmet Refik	Fatih Zamanında Teke ili	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1923
İkdam	Ahmet Refik	fatihin sarayı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1923
İkdam	Ahmet Refik	fatma sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Fatma Sultan	1916
İkdam	Ahmet Refik	fatma sultanın hastalığı	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Fatma Sultan	1924
İkdam	Ahmet Refik	felaket Seneleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Felaket Seneleri	1914
İkdam	Ahmet Refik	felaketten sonra azim	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Karlofça	1920
İkdam	Ahmet Refik	fransa ile ilk ittifak	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Fransa-Türk	1922
İkdam	Ahmet Refik	Fransa ile ilk muhadenet	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Fransa-Türk	1922
İkdam	Ahmet Refik	geçen asırlarda ulufe meselesi	Osmanlı Tarihi	Yeniçeriler	Ulufe	1922
İkdam	Ahmet Refik	gel beri topal zorba başı	Osmanlı Tarihi	Yeniçeriler	Yeniçeri Zorbalığı	1918
İkdam	Ahmet Refik	geyikli babaya dair	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Geyikli Baba	1921
İkdam	Ahmet Refik	Halk İdaresi ve Hilafet	Osmanlı Tarihi	Hilafet	Hilafet	1923
İkdam	Ahmet Refik	Haris vezirazamlar	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Haris Sadrazamlar	1920
İkdam	Ahmet Refik	Hilafet Meselesi ve Yeni Türkiye	Osmanlı Tarihi	Hilafet	Hilafet	1922
İkdam	Ahmet Refik	iki yüz sene evvelki Bahar	Osmanlı Tarihi	Lale Devri	Lale Devri	1923
İkdam	Ahmet Refik	iki yüz sene evvelki bayram	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bayram Protokolü	1923
İkdam	Ahmet Refik	imparatorluk devrinde insan zehirlemek	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	zehirleme	1928
İkdam	Ahmet Refik	istanbul'da su meselesi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Su Meselesi	1917
İkdam	Ahmet Refik	istanbul da zafer sabahı	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1914
İkdam	Ahmet Refik	İstiklal Günleri	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Tarihi	1913
İkdam	Ahmet Refik	Kahve ve Tütün	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kahve ve Tütün	1923
İkdam	Ahmet Refik	Kara Murad	Osmanlı Tarihi	Yeniçeriler	Ocak Ağaları	1918
İkdam	Ahmet Refik	Kılıç Kuşanmak Merasimi	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Kılıç Kuşanma Merasimi	1920
İkdam	Ahmet Refik	Lale Devri	Osmanlı Tarihi	Lale Devri	Lale Devri	1913
İkdam	Ahmet Refik	Milli Tarihimize Dair	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Mili Tarih	1922
İkdam	Ahmet Refik	Müskirat ve Aşar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Müskirat ve Aşar	1923
İkdam	Ahmet Refik	Müskiratın Menine Dair	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Meyhaneler	1923
İkdam	Ahmet Refik	Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya Dair	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Damat İbrahim Paşa	1928
İkdam	Ahmet Refik	Niste Barbaros	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1922
İkdam	Ahmet Refik	Osmanlıların Avrupalılarla İlk İttifakı	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Yirmisekiz Çelebi Mehmet	1917
İkdam	Ahmet Refik	Padişahlar ve Haller	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Halleri	1922
İkdam	Ahmet Refik	Rüşvet ve Defterdarlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Rüşvet	1924
İkdam	Ahmet Refik	Sadaret ve İhanet	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	İhanet	1920
İkdam	Ahmet Refik	Saltanat Devrinde Şeriat Hakimleri	Osmanlı Tarihi	Saltanat	Saltana	1925
İkdam	Ahmet Refik	Sokullu	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Sokullu Mehmet Paşa	1921
İkdam	Ahmet Refik	Son Osmanlı Padişahı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1922
İkdam	Ahmet Refik	Sultan Abdülaziz Hanın ilk seneleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bayram Protokolü	1921
İkdam	Ahmet Refik	Sultan Abdülmecid'in İrtihali	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülmecit	1921

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
İkdam	Ahmet Refik	Sultan Cem	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Sultan Cem	1919
İkdam	Ahmet Refik	Sultan Cem ve Sevgilisi	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Sultan Cem	1920
İkdam	Ahmet Refik	Sultan Hamid-i evvel-in Vatanperverliği	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	I. Abdülhamit	1917
İkdam	Ahmet Refik	Beyazıt camiine dair	Sanat Tarihi	Mimari	Beyazıt Camii	1922
İkdam	Ahmet Refik	Mimar Sinan'a Dair	Sanat Tarihi	Biyografi	Mimar Sinan	1922
İkdam	Ahmet Refik	Mimar Sinan'ın Vefat Tarihi	Sanat Tarihi	Biyografi	Mimar Sinan	1921
İkdam	Ahmet Refik	Ahmet Cevdet Beyefendiye	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Cevdet	1920
İkdam	ahmet refik	Ahmedi salis ve meskukat	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Ahmet	1924
İkdam	ahmet Refik	ahmedi salisin hastalığı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Ahmet	1924
İkdam	Ahmet Refik	Beklenmeden gelen ramazan	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Ramazan	1922
inci	Ahmet Refik	Marie-Anoinettenin ölümü	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Marie Antoinette	1919
"	Ahmet Refik	Eski Bayramlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Bayramlar	1338
"	Ahmet Refik	gülnuş sultan-taihte kadın simaları	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Gülnuş Sultan	1919
"	Ahmet Refik	Haseki Safiye Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Safiye Sultan	1919
"	Ahmet Refik	Mari Luiz Tarihte kadın simaları	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Mari Luiz	1920
"	Ahmet Refik	Selçuk Hatun	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Selçuk Hatun	1920
İrtika	Ahmet Refik	Muharebeye Dair Mülahazat	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Harbe Hazırlık	1902
Karacadağ	A. Şevket	Montrö Zaferi	Cumhuriyet Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Montrö	1941
"	Vehbi Muhlis Dabak	Lozan Yıldönümü	Cumhuriyet Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Lozan	1941
"	K. Kabak	30 ağustos ve Milli Mefkure	Cumhuriyet Tarihi	Askeri Tarih	30 Ağustos Zaferi	1941
"	Kazım Baykal	Artukoğulları ve Şehrimizdeki Eserleri	Genel Türk Tarihi	Sanat Tarihi	Artuklular	1941
"	Kazım Baykal-Süleyman Sav	Şehrimizde Kufi kitabelerin anahtarı	Genel Türk Tarihi	Mahalli Tarih	Diyarbakır	1941
"	Kazım Baykal-Süleyman Sav	Diyarbakırda kitabelerde Yazılı Türk isim ve ünvanları ile Yabgu	Genel Türk Tarihi	Mahalli Tarih	Diyarbakır	1941
"	Usman Eti	Yüzyıl önce Güneydoğu ve Diyarbakır	Osmanlı Tarihi	Mahalli Tarih	Diyarbakır	1940
"	Kazım Baykal	Osmanlı Padişahı Mehmet IV.Diyarbakır Eyaleti İçin Fermanı	Osmanlı Tarihi	Mahalli Tarih	Diyarbakır	1941
"	Kazım Baykal	Osmanlıların Diyarbakır'a gelmeleri	Osmanlı Tarihi	Mahalli Tarih	Diyarbakır	1941
Kaynak	K.Kani Akpınarlı	Tarihe Yanlış Bilgi Vermeyelim	Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	1942
Kırkanbar	İmzasız Yazılar	Fransa Tarihinin Devri Şehvanesi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Fransa Tarihi	1292
"	Şillerden tercüme	Tarihi umumi nedir?biz onu niçin okuyoruz?	Dünya Tarihi	Medeniyet Tarihi	Medeniyet Tarihi	1292
"	İmzasız Yazılar	Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şairanesi	Osmanlı Tarihi	Edebiyat	Osmanlı Şiiri	1291
"	Mehmet Cevdet	Osmanlıtarihininkısmı	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Tarihi	1291
Kitap - 10' cu asrı hicride istanbul hayatı 961-10	Ahmet Refik	10' cu asrı hicride istanbul hayatı 961-1000	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	10 Asır	1917
Kitap - 16 asırda istanbul hayatı	Ahmet Refik	16 asırda istanbul hayatı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	16. Asır	1935
Kitap - 16'cı asırda rafizilik ve bektaşilik	Ahmet Refik	16'cı asırda rafizilik ve bektaşilik	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Rafizilik ve Bektaşilik	1932
Kitap - 25 sene siper kavgası	Ahmet Refik	25 sene siper kavgası	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Belirsiz	1932
Kitap - Alimler ve Sanatkarlar	Ahmet Refik	Alimler ve Sanatkarlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Alimler ve Sanatkarlar	1924
Kitap - Alman Müverrihleri	Ahmet Refik	Alman Müverrihleri	Tarihçilik	Tarihçilik	Alman Müverrihleri	1932
Kitap - Anadoluda Türk aşiretleri	Ahmet Refik	Anadoluda Türk aşiretleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Türk Aşiretleri	1930

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
Kitap - Aşıkpaşazade	Ahmet Refik	Aşıkpaşazade	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Aşıkpaşazade	1933
Kitap - Baltacı Mehmet Paşa ve Büyük Petro	Ahmet Refik	Baltacı Mehmet Paşa ve Büyük Petro	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Baltacı ve Petro	1911
Kitap - Bizans İmparatoriçeleri	Ahmet Refik	Bizans İmparatoriçeleri	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizans İmparatoriçeleri	1915
Kitap - Bizans karşısında türkler 699-857	Ahmet Refik	Bizans karşısında türkler 699-857	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizans ve Türkler	1927
Kitap - Büyük Frederik	Ahmet Refik	Büyük Frederik	Dünya Tarihi	Hükümdarlar	Büyük Frederik	1931
Kitap - Büyük iskender	Ahmet Refik	Büyük iskender	Dünya Tarihi	Hükümdarlar	Büyük İskender	1931
Kitap - Büyük Tarihi Umumi	Ahmet Refik	Büyük Tarihi Umumi	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	1912
Kitap - Çocuklara Türk İstiklal Harbi	Ahmet Refik	Çocuklara Türk İstiklal Harbi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1929
Kitap - Deli Hüseyin Paşa	Zuhuri Danışman	Deli Hüseyin Paşa	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Deli Hüseyin Paşa	1950
Kitap - Devri süleymanı kanunide 1 ci viyana m	Ahmet Refik	Devri süleymanı kanunide 1 ci viyana muhasarası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni	1908
Kitap - Devrilen Kazan	M. Turhan Tan	Devrilen Kazan	Osmanlı Tarihi	Tarihi Roman	II. Mahmut	1939
Kitap - Devşirme usulü	Ahmet Refik	Devşirme usulü	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Devşirme	1934
Kitap - Ege Havzası ve Yunan	Ahmet Refik	Ege Havzası ve Yunan	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Ege ve Yunan	1934
Kitap - Eski istanbul	Ahmet Refik	Eski İstanbul	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1931
Kitap - Eski Türk zaferleri 1071-1878	Ahmet Refik	Eski Türk zaferleri 1071-1878	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Türk Zaferleri	1932
Kitap - Evliya çelebi 9-10	Ahmet Refik	Evliya çelebi 9-10	Osmanlı Tarihi	Seyahatname	Evliya Çelebi	1935
Kitap - Fatma sultan	Ahmet Refik	Fatma sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Fatma Sultan	
Kitap - Felaket seneleri 1094-1110	Ahmet Refik	Felaket seneleri 1094-1110	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1916
Kitap - fındıklılı silahtar memet aga	Ahmet Refik	fındıklılı silahtar memet aga	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mehmet Ağa	1933
Kitap - fransız inkilabı	Ahmet Refik	fıransız inkilabı	Dünya Tarihi	Fransız İhtilali	Fransız İhtilali	1929
Kitap - fransız müverihleri	Ahmet Refik	fıransız müverihleri	Tarihçilik	Tarihçilik	Fransız Müverrihleri	1932
Kitap - gazavat-ı celile-i peygamber-i	Ahmet Refik	gazavat-ı celile-i peygamber-i	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Gazavat	1908
Kitap - hicri 11' ci asırda istanbul hayatı 1000-1	Ahmet Refik	hiçri 11' ci asırda istanbul hayatı 1000-1100	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	11 Asır	1931
Kitap - hicri 12'ci asırda istanbul hayatı 1000-12	Ahmet Refik	hicri 12'ci asırda istanbul hayatı 1000-1200	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	12 Asır	1930
Kitap - hicri 13'ci asırda istanbul hayatı 1200-12	Ahmet Refik	hicri 13'ci asırda istanbul hayatı 1200-1255	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	13 Asır	1932
Kitap - Hint Denizlerinde Türkler	M. Turhan Tan	Hint Denizlerinde Türkler	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Hind Denizleri	1939
Kitap - hoca sadettin	Ahmet Refik	hoca sadettin	Osmanlı Tarihi	Tarihçiiik	Hoca Saadettin	1933
Kitap - iki komite iki kıta	Ahmet Refik	iki komite iki kıta	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Komitacilık	1919
Kitap - ilk türk matbacılıgı	Ahmet Refik	ilk türk matbacılıgı	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	İlk türk Matbaası	1928
Kitap - İlmiye Salnamesi	Ahmet Refik	İlmiye Salnamesi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	İlmiya Salnamesi	1918
Kitap - kabakcı mustafa	Ahmet Refik	kabakcı mustafa	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Kabakçı Mustafa	1915
Kitap - kadınlar saltanatı (1058-1094)	Ahmet Refik	kadınlar saltanatı (1058-1094)	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Saltanat	1923
Kitap - kadınlar saltanatı(1027-1049)	Ahmet Refik	kadınlar saltanatı(1027-1049)	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Saltanat	1916
Kitap - kadınlar saltanatı(1049-1058)	Ahmet Refik	kadınlar saltanatı(1049-1058)	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Saltanat	1923
Kitap - kadınlar saltanatı(699-1027)	Ahmet Refik	kadınlar saltanatı(699-1027)	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Saltanat	1916
Kitap - kafkas yollarında	Ahmet Refik	kafkas yollarında	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Kafkaslar	1919
Kitap - kanije gazileri	Ahmet Refik	kanije gazileri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Kaniji	1931
Kitap - katip çelebi	Ahmet Refik	katip çelebi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Katip Çelebi	1932
Kitap - Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi	Enver Behnan Şapolyo	Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Atatürk	1958
Kitap - Kızıl Tuğ	Abdullah Ziya Kozanoğlu	Kızıl Tuğ	Genel Türk Tarihi	Tarihi Roman	Kahramanlar	1927

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
Kitap - kızlar ağası	Ahmet Refik	kızlar ağası	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Kızlarağası	1926
Kitap - köprülüler 1045-1087	Ahmet Refik	köprülüler 1045-1087	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Köprülüler	1915
Kitap - köprülüler 991-1072	Ahmet Refik	köprülüler 991-1072	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Köprülüler	1915
Kitap - lale devri	Ahmet Refik	lale devri	Osmanlı Tarihi	Lale Devri	Lale Devri	1932
Kitap - lale devri	Ahmet Refik	lale devri	Osmanlı Tarihi	Lale Devri	Lale Devri	1973
Kitap - lale devri 1130-1143	Ahmet Refik	lale devri 1130-1143	Osmanlı Tarihi	Lale Devri	Lale Devri	1915
Kitap - lamartin	Ahmet Refik	lamartin	Osmanlı Tarihi	Seyahatname	Lamartin	1925
Kitap - Malkoçoğlu	Abdullah Ziya Kozanoğlu	Malkoçoğlu	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Malkoçoğlu	1943
Kitap - memaliki osmaniye 'de demirbaşşarl	Ahmet Refik	memaliki osmaniye 'de demirbaşşarl	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Demirbaş Şarl	1916
Kitap - memaliki osmaniye' de kıral rakoczi ve t	Ahmet Refik	memaliki osmaniye' de kıral rakoczi ve tevabii	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Kral Rakoczi	1917
Kitap - meşur osmanlı kumandanları	Ahmet Refik	meşur osmanlı kumandanları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlı Kumandanları	1902
Kitap - mimar sinan	Ahmet Refik	mimar sinan	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mimar Sinan	1929
Kitap - muhtasar türkiye tarihi	Ahmet Refik	muhtasar türkiye tarihi	Genel Türk Tarihi	Tarihçilik	Tarihçilik	1924
Kitap - naima	Ahmet Refik	naima	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Naima	1932
Kitap - napoleon	Ahmet Refik	Napolyon	Dünya Tarihi	Napolyon	Napolyon	1932
Kitap - nedim divanı	Ahmet Refik	nedim divanı	Edebiyat	Divan Şiiri	Nedim Divanı	1922
Kitap - ocak ağaları	Ahmet Refik	ocak ağları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Yeniçeriler	1931
Kitap - osmalı devrinde hoca nüfusu	Ahmet Refik	osmalı devrinde hoca nüfusu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Hoca Nüfuzu	1933
Kitap - osmanlı devrinde türkiye madenleri 967-	Ahmet Refik	osmanlı devrinde türkiye madenleri 967-1200	Osmanlı Tarihi	Türk İktisat Tarihi	Madenler	1931
Kitap - osmanlı devrinde zorbalar	Ahmet Refik	osmanlı devrinde zorbalar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Zorbalar	1932
Kitap - osmanlı tarihine nefer neler bilmelidir	Ahmet Refik	osmanlı tarihine nefer neler bilmelidir	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlı Neferi	1912
Kitap - osmanlılar ve büyük friedrich 1133-1179	Ahmet Refik	osmanlılar ve büyük friedrich 1133-1179	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Osmanlı Prusya	1917
Kitap - osmanogulları	Ahmet Refik	osmanogulları	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Osmanoğulları	1934
Kitap - Osmanoğulları	Ahmet Refik	Osmanoğulları	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Osmanoğulları	1934
Kitap - padişahlarımızda din gayreti ve vatan m	Ahmet Refik	padişahlarımızda din gayreti ve vatan muhabeti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vatanperverlik	1916
Kitap - peçevi	Ahmet Refik	Peçevi	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Peçevi	1933
Kitap - prusya nasıl yükseldi	Ahmet Refik	Prusya Nasıl Yükseldi	Dünya Tarihi	Prusya	Prusya	1915
Kitap - sahaif-i muzafferiyet-i osmaniye	Ahmet Refik	sahaif-i muzafferiyet-i osmaniye	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlı Zaferleri	1909
Kitap - Sahte Şehzade	Zuhuri Danışman	Sahte Şehzade	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan İbrahim	1950
Kitap - samur devri 1049-1059	Ahmet Refik	samur devri 1049-1059	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Samur Devri	1927
Kitap - selaniki	Ahmet Refik	selaniki	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Selaniki	1933
Kitap - silahtar fındıklılı memet ağa silahtar tari	Ahmet Refik	silahtar fındıklılı memet ağa silahtar tarihi	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Fındıklılı Mehmet	1928
Kitap - silahtar fındıklılı memet ağa silahtar tari	Ahmet Refik	silahtar fındıklılı memet ağa silahtar tarihi	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Fındıklılı Mehmet	1928
Kitap - sokuliu memet paşa	Ahmet Refik	sokullu memet paşa	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Sokullu Mehmet Paşa	1924
Kitap - sultan abdülhamid-i sani'ye dair	Abdurrahman Şeref	sultan abdülhamid-i sani'ye dair	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1918
Kitap - sultan cem	Ahmet Refik	sultan cem	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Sultan Cem	1923
Kitap - sultan mehmet hanı hamis hz	Ahmet Refik	sultan mehmet hanı hamis hz	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Reşat	1908
Kitap - Sultanların Aşkı	Feridun Fazıl Tülbentçi	Sultanların Aşkı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan II. Selim	1952
Kitap - tarih sayfaları	Ahmet Refik	Tarih Sayfaları	Osmanlı Tarihi	Tarih sayfaları	Tarih Sayfaları	1909
Kitap - tarih sayfaları	Ahmet Refik	Tarih Sayfaları	Osmanlı Tarihi	Tarih sayfaları	Tarih Sayfaları	1915

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
Kitap - tarihi gilmani	Ahmet Refik	tarihi gilmani	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Gilmani	1924
Kitap - tarihi simalar	Ahmet Refik	tarihi simalar	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Tarihi Simalar	1915
Kitap - tarihte kadın simaları	Ahmet Refik	tarihte kadın simaları	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kadın Simaları	1931
Kitap - tarihte osmanlı neferi	Ahmet Refik	tarihte osmanlı neferi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlı Neferi	1915
Kitap - Telli Haseki	İskender Fahrettin Sertelli	Telli Haseki	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Telli Haseki	1932
Kitap - tesaviri rical	Ahmet Refik	tesaviri rical	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Devlet Adamları	1915
Kitap - turhan valide	Ahmet Refik	turhan valide	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Turhan Valide	1931
Kitap - türk akıncıları	Ahmet Refik	türk akıncıları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Akıncılar	1933
Kitap - türk hizmetinde kral tökeli imre	Ahmet Refik	türk hizmetinde kral tökeli imre	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Kral Tökeli İmre	1932
Kitap - türk idaresinde bulgaristan	Ahmet Refik	türk idaresinde bulgaristan	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Kral Tökeli İmre	1933
Kitap - türk mimarları	Ahmet Refik	Türk Mimarları	Sanat Tarihi	Türk Mimarları	Türk Mimarları	1932
Kitap - türkiye tarihi	Ahmet Refik	türkiye tarihi	Genel Türk Tarihi	Tarihçilik	Tarihçilik	1923
Kitap - türkiyede mülteciler konusu	Ahmet Refik	türkiyede mülteciler konusu	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Mülteciler	1926
Kitap - türkler ve büyük petro	Ahmet Refik	türkler ve büyük petro	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Osmanlı Rus	1932
Kitap - türkler ve kıralice elizabet	Ahmet Refik	türkler ve kıralice elizabet	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Osmanlı İngiliz	1932
Kitap - türklerin istanbul muhasaraları	Ahmet Refik	türklerin istanbul muhasaraları	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	Fetih	1932
Kitap - vaşington amerka istiklali	Ahmet Refik	vaşington amerka istiklali	Dünya Tarihi	Amerika	Amerikan Bağımsızlığı	1932
Kitap - Viyana Dönüşü	M. Turhan Tan	Viyana Önlerinde	Osmanlı Tarihi	Tarihi Roman	Viyana	1937
Kitap - viyana önünde türkler	Ahmet Refik	viyana önünde türkler	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Viyana	1931
Kitap-Ahmet Refik Hayatı Seçme Şiir ve Yazıla	Reşat Ekrem Koçu	Ahmet Refik Hayatı Seçme Şiir ve Yazıları	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Refik	1938
Kitap-Alpaslan	Niyazi Ahmet Banoğlu	Alp Aslan	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Alpaslan	1943
Kitap-Atatürk'e İzmir Suikastinden Ayrı 11 Suik	Feridun Kandemir	Atatürk'e İzmir Suikastinden Ayrı 11 Suikast	Cumhuriyet Tarihi	Suikastler	Suikastler	1955
Kitap-Atatürk'e Kafa Tutanlar	Selahattin Güngör	Atatürk'e Kafa Tutanlar	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Muhalifler	1955
Kitap-Attila	Mustafa Baydar	Tarihte Türk Kahramanları-Attila	Genel Türk Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1953
Kitap-Attila ve Hunlar	Reşat Ekrem Koçu	Attila ve Hunlar	Genel Türk Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1933
Kitap-Balak Gazi	Zuhuri Danışman	Balak Gazi	Genel Türk Tarihi	Kahramanlar	Balak Gazi	1957
Kitap-Barbaros Destanı	Methi Bayar	Barbaros Destanı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1943
Kitap-Basın Tarihimizin Kara ve Ak Günleri	Niyazi Ahmet Banoğlu	Basın Tarihimizi Kara ve Ak Günleri	Cumhuriyet Tarihi	Matbuat Tarihi	Türk Basını	1960
Kitap-Battal Gazi Destanı	Abdullah Ziya Kozanoğlu	Battal Gazi Destanı	Genel Türk Tarihi	Kahramanlar	Battal Gazi	1946
Kitap-Bizansın Son Günleri	İskender Fahrettin Sertelli	Bizansın Son Günleri	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizansın Son Günleri	1930
Kitap-Büyük Frederik	Ömer Subhi	Büyük Frederik	Dünya Tarihi	Prusya	Büyük Frederik	1306
Kitap-Büyük Türk İnkilabı	Ziya Şakir	Büyük Türk İnkilabı	Osmanlı Tarihi	Tanzimat	İnkılap	1956
Kitap-Cihan Hatun Fergana Güzeli	Corci Zeydan	Cihan Hatun Fergana Güzeli	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Cihan Hatun	1927
Kitap-Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cinayetler	Feridun Kandemir	Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cinayetler	Cumhuriyet Tarihi	Suikastler	Siyasi Cinayetler	1955
Kitap-Cumhuriyet Devrinde Suistimaller	Cemal Kutay	Cumhuriyet Devrinde Suistimaller	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Aliler Divanı	1956
Kitap-Deli Kurt	Nihal Atsız	Deli Kurt	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Deli Kurt	1958
Kitap-Enver Paşa Lenin'e Karşı	Cemal Kutay	Enver Paşa Lenin'e Karşı	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1955
Kitap-Fatih İstanbul'u Nasıl Aldı	Ziya Şakir	Fatih İstanbul'u Nasıl Aldı	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	Fatih	1942
Kitap-Fatih Sultan Mehmet	Ahmet Niyazi Banoğlu	Fatih Sultan Mehmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1943
Kitap-Fato	Hıfzı Tan	Fato Milli Roman	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Fato	1944

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
Kitap-Gazi Osman Paşa ve Plevne Müdaafası	Enver Behnan Şapolyo	Gazi Osman Paşa ve Plevne Müdaafası	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Plevne Müdaafası	1959
Kitap-Günahlar Devleti	Haluk Cemil Tanju	Günahlar Devleti	Genel Türk Tarihi	Asya Hunları	Teoman	1939
Kitap-Halit Paşa Ali Çetinkaya Vuruşması	Cemal Kutay	Halit Paşa Ali Çetinkaya Vuruşması	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1955
Kitap-Hazreti Ali'nin Billuru Azam Cengi	Şadan Enis	Hazrteti Alinin Billuru Azam Cengi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Ali	1944
Kitap-Hilafet Meselesi	M.Kamran Ardakoç	Hilafet Meselesi	Cumhuriyet Tarihi	Hilafet	Hilafet	1955
Kitap-İzmir Suikastinin İçyüzü	Feridun Kandemir	İzmir Suikastinin İçyüzü	Cumhuriyet Tarihi	Suikastler	İzmir Suikasti	1955
Kitap-Kanuni Sultan Süleyman	Şükrü Fuad Gücüyener	Yavuzun Oğlu Kanuni Sultan Süleyman	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni Sultan Süleyman	1945
Kitap-Kerbela Faciasının İçyüzü	Corci Zeydan	Kerbela Faciasının İçyüzü	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kerbela Vakası	1945
Kitap-Köprülü Fazıl Ahmet Paşa	Nail İnal	Tarihte Türk Kahramanları-Köprülü Fazıl Ahmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Köpülü Fazı Ahmet Paşa	1954
Kitap-Kuvayı Milliye Tarihi-Gerilla	Enver Behnan Şapolyo	Kuvayı Milliye Tarihi- Gerilla	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Kuvayı Milliye	1957
Kitap-Mithat Paşa	Sabri Gözgücü	Tarihte Türk Kahramanları-Mithat Paşa	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Mithat Paşa	1954
Kitap-Muhammed Hanefi Cengi	İkbal Kitaphanesi	Muhammed Hanefi Cengi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Muhammed Hanefi	1931
Kitap-Murat Reisin Oğlu	Ahmet Bülent Koçu	Murat Reisin Oğlun	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Murat Reisin Oğlu	1947
Kitap-Selahaddin Eyyubi	Walter Scot	Selahaddin Eyyubi ve Aslan Yürekli Richard	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Selahadddin Eyyubi	1328
Kitap-Sencivanoğlu	Abdullah Ziya Kozanoğlu	Sencivanoğlu	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Afrikada Türk Korsanları	1957
Kitap-Sevim Bike	Ilgaz Vahap	Sevim Bike	Genel Türk Tarihi	Tatarlar	Sevim Bike	1943
Kitap-Seyyid Battal Gazi	Ziya Şakir	Seyyid Battal Gazi	Genel Türk Tarihi	Kahramanlar	Battal Gazi	1956
Kitap-Silah Arkadaşları	Mahmut Attila Aykut	Silah Arkadaşları	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Tarihi Roman	1959
Kitap-Siyasi Dargınlıklar 1-6	Feridun Kandemir	Siyasi Dargınlıklar	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyasi Dargınlıklar	1955
Kitap-Şehzade Cem	Mehmed Tevfik	Şehzade Cem	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Sultan Cem	1327
Kitap-Tarih Konuşuyor	Cemal Kutay	Tarih Konuşuyor	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Siyaset	1956
Kitap-Tarihe Şan Veren Türk	Feridun Fazıl Tülbentçi	Tarihe Şan Veren Türk	Genel Türk Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1948
Kitap-Timurlenk	M.Rasim Özgen	Timurlenk	Genel Türk Tarihi	Hükümdarlar	Timur	1953
Kitap-Türklerle Hind Avrupalıların Menşe Birliği	İsmail Hami Danişmend	Türklerle Hind Avrupalıların Menşe Birliği	Genel Türk Tarihi	Genel Türk Tarihi	Türklerin Kökeni	1935
Kitap-Yüzellilikler Faciası	Cemal Kutay	Yüzellilikler Faciası	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Yüzellilikler	1955
Köy Postası	Niyazi Ahmet Banoğlu	Yeniçerilerin İsyanı	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Yeniçeriler	1949
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Tarihte Türk Köylüsü	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Türk Köylüsü	1949
"	Kemal Samancıgil	Eşkıya Yusuf Nasıl Öldürüldü	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Eşkıya Yusuf	1949
"	Kemal Samancıgil	Mısırı Nasıl Fethettik	Osmanlı Tarihi	Mısır Tarihi	Mısır'ın Alınması	1950
Maarif	İmzasız Yazılar	Tarih-i Tabii	Bilim Tarihi	Bilim Tarihi	Bilim Tarihi	1308
Malumat	İmzasız Yazılar	İslamdan evvel Arap Tarihi	Dünya Tarihi	Araplar	İslam Öncesi Araplar	1311
"	Ahmet Refik	büyük frederikin generallerine talimatı	Dünya Tarihi	Avusturya	Büyük Frederik	1898
"	Ahmet Muhtar	Osmanlılarda Askerlik-Bir makale-i tarihiye	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlılarda Askerlik	1311
Mecmua- i Fünun	Münif Efendi	Çinde Bulunan Ehl-i İslam	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Çin Müslümanları	1279
"	Münif Efendi	Ümit Burnunda İslam	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Güney Amerik Müslümanları	1279
"	Münif Efendi	Tarih-i Telgraf	Dünya Tarihi	İletişim Tarihi	Telgrafın Tarihi	1279
"	Hayrullah Efendi	Suret-i İntişar-ı Nev-i Beşer	Dünya Tarihi	İnsanın Tarihi	İnsanın Tarihi	1279
"	Kadri	Tarih-i Banka bervechi umumi	Dünya Tarihi	İktisat Tarihi	Banka Tarihi	1280
"	Münif Efendi	Tarih-i Hikema-yı Yunan	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Eski Yunan	1280

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Münif Efendi	Cengiz Han	Dünya Tarihi	Moğollar	Cengiz Han	1280
"	İmzasız Yazılar	Tarih-i müluk-ı farsi kadim	Dünya Tarihi	İranlılar	İran Tarihi	1280
"	Fardis	Tarih-i Konstantiniye	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul Tarihi	1280
"	Münif Efendi	Çin'de Bulunan Ehl-i islam	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Çin Müslümanları	1280
"	İmzasız Yazılar	Ümit Burnunda İslam	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Ümit Burnunda İslam	1280
"	Mehmet Cemil Paşa	Kudema-yı mülük-ı Mısrıye Tarihi	Dünya Tarihi	Mısır	Eski Mısır	1279
"	Münif Efendi	Çav'ın tarihi-vasıftan alınma iktisat parayla ilgili iranmoğolları	Dünya Tarihi	İktisat Tarihi	İktisat Tarihi	1279
"	İmzasız Yazılar	Tarih-i evrak-ı nakdiye	Dünya Tarihi	İktisat Tarihi	İktisat Tarihi	1280
"	Münif Efendi	tarih-i Telgraf	Dünya Tarihi	İletişim Tarihi	Telgrafın Tarihi	1279
"	Hayrullah Efendi	Suret-i nev-i beşer	Dünya Tarihi	İnsanın Tarihi	insanın tarihi	1279
"	Kadri	Tarih-i Banka bervech-i umumi	Dünya Tarihi	İktisat Tarihi	Banka Tarihi	1280
"	Münif Efendi	Tarih-i hikema-yı Yunan	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Eski Yunan	1280
"	Kadri	Britanya Adaları Tarih ve Coğrafyası	Dünya Tarihi	İngilizler	Britanya Tarih ve Coğrafyası	1280
"	Rifat	Sırbistan Kıtası Tarih ve Coğrafyası	Dünya Tarihi	Balkanlar	Sırbistan	1280
"	İmzasız Yazılar	Tarih-i müluk-ı farsi kadim	Dünya Tarihi	İran	İran	1280
"	Fardis	Tarih-i Konstantiniye	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul Tarihi	1280
"	Münif Efendi	Cengiz Han	Dünya Tarihi	Moğollar	Cengiz Han	1280
Mecmua-i Ebuzziya	Ahmet Refik	Sedan vakası	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Fransız-Alman	1901
Mektep	İsmail Hakkı	Tarih-i Umumi	Dünya Tarihi	Medeniyet Tarihi	Medeniyet Tarihi	1307
"	Necip Asım	Macarlar	Genel Türk Tarihi	Macarlar	Macarlar	1310
Millet	İmzasız Yazılar	Atatürk Karabekir hadisesinin içyüzü	Cumhuriyet Tarihi	Kazım Karabekir	Atatürk	1947
"	İmzasız Yazılar	gürcüler ermeniler ruslartarihten ibret dolu birkaç yaprak	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Rus-Osmanlı	1946
"	Ahmet Refik	Bosna hersekte macarlar	Dünya Tarihi	Balkanlar	Bosna Hersek	1908
"	Ahmet Refik	Bulgaristan avusturya ve ingiltere	Dünya Tarihi	Avrupa Tarihi	Balkanlar	1908
"	Ahmet Refik	Bulgaristan istiklali ve devletler	Dünya Tarihi	Balkanlar	Bulgaristan	1908
"	İmzasız Yazılar	Amerikan İhtilalinde türk Korsanları	Genel Türk Tarihi	Denizcilik Tarihi	Korsanlar	1947
"	İmzasız Yazılar	Bizans Surları Önünde Eba Eyyubülensarı	Osmanlı Tarihi	İslam Tarihi	Eba Eyyub	1947
"	Eski Bir Atatürkçü	Atatürkün İftar Sofrası	Osmanlı Tarihi	Atatürk	Atatürk	1947
"	Ziya Şakir	Hazreti Muhammedin Hayatı	Osmanlı Tarihi	İslam Tarihi	Hz.Muhammed	1947
"	N.Y.E	Rusyanın Ermeni Politikası	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Ermeniler-Ruslar	1947
"	İmzasız Yazılar	İttihat ve Terakki Tarihinde Meçhul Sayfalar	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Meşrutiyet	1948
"	İmzasız Yazılar	Amerikan İhtilalinde Türk Korsanları	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Türk Denizcileri-Amerika	1947
"	Eski Bir Atatürkçü	Atatürk ve Din	Osmanlı Tarihi	Atatürk	Din	1947
"	İmzasız Yazılar	Atatürk Karabekir Hadisesinin İçyüzü	Osmanlı Tarihi	Atatürk	K.Karabekir	1947
"	Ziya Şakir	Türkiye Yahudileri	Osmanlı Tarihi	Azınlıklar	Yahudiler	1947
"	Semih Mümtaz S	Geçmiş Zaman Olurki	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Konaklar	1947
"	Kazım Nami Duru	İttihat ve Terakki Hakkında Bir Muhasebe	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Meşrutiyet	1947
"	Ali Rıza Seyfi	İnsan Eti Ziyafeti-Haçlılar Kebabı	Osmanlı Tarihi	Haçlılar	Richar (Aslan)	1947

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İmzasız Yazılar	Osmanlı İttihat ve Terakki Partisi ve Türk Ocağı	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Türk Ocağı	1948
"	Kazım Karabekir	Kazım Karabekirin Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Kazım Karabekir	Hatırat	1948
"	İmzasız Yazılar	İstanbulun Fethiyle İlgili Yazılar	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1948
"	Kazım Nami Duru	İttihat ve Terakki Tarihinde Meçhul Sayfalar	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Meşrutiyet	1948
"	Cafer Tayyar	Cafer Tayyardan Hatıralar	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Cafer Tayyar	1948
"	Emin Akif Ersoy	Safahat Şairini Oğlundan Dinleyin	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Mehmed Akif	1948
"	Erzurumlu Cafer Erçıkan	İstiklal Harbinde Kuvayı Milliye ve Yeşilordu	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Yeşil Ordu	1949
"	Cemal Kutay	Şehit Enver Paşaya Ait Gözyaşından Bir Hatıra	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1950
"	Celal Davut Arıbal	Bir Türk Kadar Kuvvetli Cihan Sözünün Kahramanları	Osmanlı Tarihi	Türk Spor Tarihi	Güreş	1950
"	İsmail Ziya Bersis	Türk Lavrensi Takdim Ederken	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Kuşçubaşı Eşref	1949
"	Taha Toros	Sicill Kayıtları	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Şeriyye sicilleri	1943
"	İmzasız Yazılar	Tarih Dile Gelirse	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Rus-Osmanlı	1946
"	İmzasız Yazılar	Türk Rus münasebetleri-katerina hayrullah efendiden	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Rus-Osmanlı	1946
"	İmzasız Yazılar	Bizans imparatorluğunda ilk Türk Kadısı	Osmanlı Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	Bizans Tarihi	1946
"	Tarih dile gelirse	Yıldırımın Bulgar kralına verdiği ders	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yıldırım Beyazıd	1946
"	Ahmet Refik	Damat Mahmut Paşa ve Sabahattin bey	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Abdülhamit dönemi	1908
"	Ahmet Refik	Devleti osmaniye ve avusturya	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Osmanlı ve Avusturya	1908
"	Ahmet Refik	Devri istibdat ve zabitler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1908
"	Ahmet Refik	İnkilabı Hazır ve Ordumuz	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlı Ordusu	1908
"	Ahmet Refik	İtidal ve Kuvvet	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Askeri Tarih	1908
"	Ahmet Refik	Mithat Paşa ve Kanuni Esasi	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Mithat Paşa	1908
"	Ahmet Refik	Osmanlı ve Macar Kanı	Osmanlı Tarihi	Macarlar	Osmanlı-Macar soy ortaklığı	1908
"	Remzi Oğuz Arık	Tarihimizin Öğrettikleri-tarih görüşü	Tarihçilik	Tarihçilik	sayı 8	1942
"	Ahmet Refik	Ahmet Rıza Beyin Hayat ve mesleği	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Rıza Bey	1908
MİLLİYET	Bedirhan Çınar	Pehlivan ve Çeteci Yörük Ali	Cumhuriyet Tarihi	Kahramanlar	Yörük Ali	1952
"	Sadi Borak	Meçhul Fedailer	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Gizli Telgrafçılar	1953
"	Ziya Şakir	Haşimi-Emevi Rekabeti	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Emeviler	1950
"	Nizamettin Nazif-galip-mehm	Battal Gazi Destanı	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Battalgazi	1950
"	Samih Nafiz tansu	Hazreti Muhammedden Sonra	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Peygambersonrası	1952
"	Samih Nafiz tansu	Kerbeladan Gırnataya	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Endülüs	1953
"	Ali Rıza Sağman	İslam Fütühatı	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	İslam Fetihleri	1955
"	Reşat Ekrem Koçu	Harun El Reşit	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Harun El Reşit	1955
"	Reşat Ekrem Koçu	Aşçı Dedenin Hatıraları	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1955
"	Samih Nafiz tansu	Hz.Muhammed'in Hayatı	Dünya Tarihi	İslam Tarihi	Hz.Muhammed	1952
"	Samih Nafiz tansu	Markopolonun seyatleri ve mace	Dünya Tarihi	Seyahat	Markopolo	1952
"	Hasantahsinçeviri	NapolyonimpaJozefininasılsevdi	Dünya Tarihi	Biyografi	Napolyon-Jozefin	1934
"	İsmail Hami Danişmend	fetihten evvel fetih ideali	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1952
"	İsmail Hami Danişmend	Yıldız Mahkemesi-tarihi bahisler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Kemal Samancıgil	Büyük Hükümdar IV.Muratınhayatı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV.Murat	1952
"	Ayhan	Fatih Sultan Mehmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	Kemal Samancıgil	Sarayın Dişi Şeytanları	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Saray Kadınları	1952
"	Kemal Samancıgil	Patrona Halil	Osmanlı Tarihi	Lale Devri	Patrona Halil	1953
"	Kemal Samancıgil	Düzmece Mustafa	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Düzmece Mustafa	1953
"	Kemal Samancıgil	Denizlerin Kızı	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kadın Tarihi	1953
"	Cemil Cahit Cem	Meşhur Korsanlar	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Korsanlar	1954
"	Refi Cevad Ulunay	Sayılı Fırtınalar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kabadayılar	1955
"	Reşat Ekrem Koçu	Günün Işığında Tarih	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Topkapı Sarayı	1955
"	Reşat Ekrem Koçu	İstanbul'un Meşhur yosmaları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yosmalar	1955
"	Reşat Ekrem Koçu	Kösem Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kösem Sultan	1955
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Makedonya	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	II.Meşrutiyet	1933
"	S.N	Yıldızdan Ordu Köşküne	Osmanlı Tarihi	Hilafet	Hilafetin Sahteliği	1933
"	A.C	İttihat ve Terakki	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	İttihat ve Terakki	1934
Modern Türkiye Mecmuası	Ziya Şakir	Yakın Tarihimizin Meşhur ve Kanlı Vakaları Şam Vakası	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Asayış Olayları	1938
"	Ali Enver Toksoy	Suriye İstiklal Mücadelesinde Türklerin Rolü	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Suriye	1938
"	Celal Ergun	Vakai Selimiye	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Selim	1938
"	Reşat Ekrem Koçu	Türkiye Cumhuriyetinin Kuvvetli Donanmasına Doğru	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Donanma	1938
"	Ziya Şakir	Yakın Tarihimizin Meşhur ve Kanlı Vakaları-Holo Vakası	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Asayiş olayları	1938
"	Ziya Şakir	Yakın Tarihihimizin Meşhur ve Kanıl Vakaları-Havran Vakası	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Havran Vakası	1938
"	Rıza Çavdarlı	Babalarımız Kimlerdi ve Nasıl Bir Medeniyet Yarattılar	Genel Türk Tarihi	Orta Asya	Orta Asya	1938
"	Ziya Şakir	Yıldız Sarayının Garip Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1938
"	Ali Enver Toksoy	Hatay İstiklal Mücadelesi	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Hatay İstiklal Mücadelesi	1938
"	Fevzi Kurdoğlu	Barbaros Kardeşler	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kahramanlar	1938
"	Reşat Ekrem Koçu	Barbarosun Son Seferi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1938
"	Celal Ergun	Ah Bütün Frengistanı Kılıçtan Geçirsem Kardeşlerimin İntikamını Alamam	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kahramanlar	1938
"	Ali Rıza Seyfi	Karada Döğüşen Koca Barbaros	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1938
"	Ragıp Şevki Yeşim	Barbaros İtalya Sahillerinde	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1938
"	Jurie De La Graviere	Preveze Deniz Harbi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Preveze	1938
"	Ziya Şakir	Koca Hayrettin İstanbul'da	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1938
"	Fevzi Kurdoğlu	Barbaros ve Savaşları Hakkında Yazılan Eserler	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1938
"	Fevzi Kurdoğlu	Barbarosun Tarihi Bir Mektubu	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1938
"	Fevzi Kurdoğlu	Barbarosun Resimleri	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1938
"	Fevzi Kurdoğlu	Barbarosun Büyük ve Unutulmaz Zaferi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Preveze	1938
"	Rıza Çavdarlı	Latinler Medeniyeti Etrüsk Türklerinden Almışlardır	Genel Türk Tarihi	Etrüskler	Etrüskler	1938

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Abidin Daver	Türk Millettinin Yetiştirdiği Dehalardan Barbaros	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1938
"	Feridun Kandemir	35 Sene Evvel Nasıl futbol oynardık	Spor Tarihi	Gündelik Hayat	Türk futbolu	1938
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Sessizce Göçmüş Halk Sanatkarı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kel Hasan	1938
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Topkapı Sarayında Cariyeler	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Cariyeler	1938
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Pariste Bir Türk Elçisi	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Yirmisekiz Çelebi Said Efend	1938
"	Feridun Kandemir	Çanakkale'de Bize Karşı Harbeden Yahudi Taburu	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Çanakkale	1938
"	İbrahim Hakkı Konyalı	İstanbul'un Yeni Müzesi	Sanat Tarihi	Türkiye Müzeleri	İstanbul'un Yeni Müzesi	1938
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Sultanahmetteki Meşhur Yılanlı Sütünün Başına gelenler	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Yılanlı Sütün	1938
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Gazete Fotorğrafçılarının Babası	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Ferit İbrahim	1938
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Eski Bayramlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bayramlar	1939
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Nasıl Kelle Uçururlardı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişahlar	1939
Muhit	Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Harbin En Tehlikeli Anlarında Gazi-elim ve ulu bir hatıra	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1929
"	Ahmet Cevat Emre	Büyük Türk İnkilabına Dair	Cumhuriyet Tarihi	İnkılaplar	Türk İnkilabı	1929
"	Akçuraoğlu Yusuf	Muharebenin En Buhranlı Anlarında Gazi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1929
"	Ahmet Cevat Emre	Sümerlilerin Lisanı	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1931
"	Ahmet Cevat Emre	Sümerlilerin Lisanı	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1931
"	Akçuraoğlu Yusuf	Folklorün Türklerde Tarihçesi	Genel Türk Tarihi	Türk Folklorü	Türk folklorü	1929
"	Kemaleddin Şükrü	Sipahi Ahmet	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Sipahi Ahmet	1929
Musavver Fen ve Edep	Ahmet Refik	Sedan vakası	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Fransız-Alman	1899
Osmanlı Gazetesi	İmzasız Yazılar	Meşahir-i Osmani	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Biyografi	1314
Resimli Ay	İmzasız Yazılar	padişahlar Kardeşlerini Nasıl öldürürlerdi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kardeş Katli	1925
"	Said İzzed	Eski Saraylarda Üçüncü Cins Mahluklar	Osmanlı Tarihi	Harem	48-12	1927
"	Sedat İzzed	Sarayın En Esrarengiz Yeri-harem dairesi	Osmanlı Tarihi	Harem	47-11	1928
Resimli Gazete	Ş. Mağmumi	Teracim-i ahval-Hekimbaşı Salih Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Tıp Tarihi	1311
"	Salih Zeki	Keşfüzzünun-defter 2 17 şubat	Osmanlı Tarihi	Bilim Tarihi	Katip Çelebi	1311
"	Teracim-i ahval	Ahmet Vefik Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Vefik Paşa	1307
"	Ahmet Refik	güzel fatma	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Güzel Fatma	1924
"	Ahmet Refik	Son Asır Saray İsrafatı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Saray İsrafları	1924
Resimli Kitap	Salih Zeki	Tarih ve Takvim Meselesi	Bilim Tarihi	Takvim ve Tarih	Zaman	1324
"	F.Sabri	Dün ve Bugün-Avrupa Seyahatinden	Dünya Tarihi	Seyahat	Avrupa Tarihi	1324
"	M. Ferid	Varna'da Bir Gece-fransız ihtilalı dönemleri-tarihi makale	Dünya Tarihi	Fransızlar	Fransız İhtilali	1325
"	M. Rauf	Tarih- Medeniyete Bir Nazar	Dünya Tarihi	Medeniyet Tarihi	Medeniyet Tarihi	1325
"	İmzasız Yazılar	Taş Hatun-tarihi hikaye-türkçü-ırak hükümdarı ebu said	Genel Türk Tarihi	Kadın Tarihi	Taş Hatun	1325
"	Zeki Velidi Togan	Türk ve Tatar Tarihi	Genel Türk Tarihi	Tatarlar	Türk-Tatar	1329
"	Ali Kemal	Osmanlılarda Terakkiyatı Siyasiye	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Bürokrasi	1324
"	Efdalüddin	Musahabe-i Tarihiye-Geçmiş Zamanlarımızdan	Osmanlı Tarihi	Geçmiş Zamanlar	Tarih Muhasebesi	1325
"	Efdalüddin	Musahabe-i Tarihiye-Geçmiş Zamanlarımızdan	Osmanlı Tarihi	Geçmiş Zamanlar	Tarih Muhasebesi	1326

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ali Ekrem	Yavuz Sultan Selim-Tiyatro	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1326
"	Ahmet Rasim	Tarih-i Osmaniye'de Hal ve Anananeti Ruhiye	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Hanedan	1327
"	Ahmet Refik	eski osmanlı ordusunun esasları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Ordu	1908
"	İmzasız Yazılar	On sekizinci asırda Türklerin Ressamları	Sanat Tarihi	Türk Ressamları	Türk Ressamları	1325
Resimli Perşembe	Kemaleddin Şükrü	Türk Saraylarına Numune Olan Bizans Saraylarının içyüzü	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Bizans Tarihi	1927
"	Kemaleddin Şükrü	Türk Saraylarına Numune Olan Bizans Saraylarının İçyüzü	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Gündelik Hayat	1927
"	S. Remzi	Medrese Dünün En Zalim Müessesesiydi	Osmanlı Tarihi	Eğitim Tarihi	Medreseler	1927
"	Kemaleddin Şükrü	Türk Tarihinin En Mazlum ve En Mağdur Siması-sultancem	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Sultan Cem	1927
"	İmzasız Yazılar	Ermenikomitacılarıesbaksadrazamtalatpaşayıberlinsokakl arındanasılöldürmüşlerdi	Osmanlı Tarihi	Azınlıklar	Ermeniler	1927
"	İmzasız Yazılar	Enver Paşa Tefrikası	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1928
"	Kemaleddin Şükrü	Türk Tarihinin En Mazlum ve En Mağdur siması;sultan cem	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Sultan Cem	1927
"	İmzasız Yazılar	Ermeni Komitacıları Esbaksadrazam TalatPaşayıBerlin so	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Talat Paşa	1927
"	İmzasız Yazılar	Enver Paşa	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1927
Resimli Tarih mecmuası	A.R	Serbest Fırka	Cumhuriyet Tarihi	siyaset	Serbest Fırka	1951
"	Nihad Alp	Akbaş Cephaneliği Baskını	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Akbaş Cephaneliği	1955
"	Hamit Akmansu	Trikopis'in Teslim Oluşu	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Yunanlılar	1950
"	Osman Nuri Aladağ	İstiklal Mahkemeleri	Cumhuriyet Tarihi	İstiklal Mahkemeleri	İstiklal Mahkemeleri	1951
"	Ali Semih Arıcan	Cumhuriyet nasıl ilan edildi?	Cumhuriyet Tarihi	Cumhuriyetin İlanı	Cumhuriyetin İlanı	1953
"	Mehmet Ataker	Milli Mücadelede Şehzade Faruk Efendi Anadoluya Nasıl gitmiş nasıl dönmüştü?	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Hanedan	1952
"	Be-Se	Atamızın Hayatı, Hizmetleri ve Ölmez Eserleri	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Eserleri	1956
"	Tevfik Bıyıklıoğlu	Atatürk ve İnönü Muharebeleri	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1954
"	Tevfik Bıyıklıoğlu	Trakya- Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi Nasıl Kurulmuştu?	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Trakya Paşaeli	1954
"	Tevfik Bıyıklıoğlu	Atatürk Nasıl çalışırdı?	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Çalışması	1954
"	Süreyya Engin	Birinci büyük millet meclisinde ilk muhalefet hareketleri	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Muhalefet	1951
"	Hamza O.Erkan	İzmire Çıkan Düşmana İlk Kurşunu Atan Hasan Tahsin	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Hasan Tahsin	1951
"	Hikmet Feridun Es	Atatürk'ün Son Dakikaları	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Son Dakikaları	1952
"	Tevfik İnci	Alemdar Gemisinin Milli Mücadelede Karadenize Kaçırılışı Ve İlk Savaşı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Alemdar Gemisi	1952
"	Tevfik İnci	Kurtuluş Savaşının Şahini Ve Şahinleri	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Kahramanları	1956
"	Tevfik İnci	Milli Mücadelede Enosis Gemisinin Zaptı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Enosis	1952
"	Tevfik İnci	Milli Mücadelede Pontus- Sarı Yani Çetesinin Yakalanması	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Pontos Sari Yani	1955
"	Tevfik İnci	Pontos-Abacı-Yanko Çetelerinin Akibeti	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	pontos Abacı Yanko	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Feridun Kandemir	Ankara'da Yunan Esirleri	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Yunan Esirleri	1955
"	Feridun Kandemir	Cumhuriyet İlanının Otuzuncu Yıldönümü Münasebetiyle:Atatürk Ve Cumhuriyet Fikri	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Cumhuriyet Fikri	1953
"	Feridun Kandemir	Büyük Zaferin İkinci Yılında Mustafa Kemal'in Dumlupınarı Ziyareti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Dumlupınar Ziyareti	1953
"	Feridun Kandemir	Çakıcı Mehmet Efe	Cumhuriyet Tarihi	Zeybekler	Çakıcı Mehmet Efe	1955
"	Feridun Kandemir	Çerkes Ethem Vakası	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Çerkez Ethem Vakası	1953
"	Feridun Kandemir	İstiklal Madalyası	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İstiklal Madalyası	1954
"	Feridun Kandemir	İzmirdeki Büyük Harp Oyunu	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1953
"	Feridun Kandemir	İzmire Nasıl Girdik	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İzmir	1953
"	Feridun Kandemir	Otuzbeş Yil Evvelki Ankara	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Ankara	1955
"	Feridun Kandemir	Sivas Kongresi Ve Amerikan Mandası	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Amerikan Mandası	1954
"	Feridun Kandemir	Yavuz-Havuz Davası	Cumhuriyet Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	Yavuz-Havuz Davası	1954
"	Sadi Koçaş	Büyük Casus Mustafa Sagir	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Mustafa Sagir	1955
"	Sadi Koçaş	Çanakkale'yi Ziyaret	Cumhuriyet Tarihi	Seyahat	Çanakkale	1952
"	Sadi Koçaş	Çerkez Ethem	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Çerkez Ethem	1951
"	Sadi Koçaş	Gaziantep müdafaası	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Antep müdafaası	1952
"	Sadi Koçaş	İnonü Meydan Muharebesi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İnönü Meydan Muharebesi	1951
"	Sadi Koçaş	İstiklal Savaşında Uzunbeyli Baskını	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Uzunbeyli Baskını	1952
"	Sadi Koçaş	Kore Ve Mehmetçik	Cumhuriyet Tarihi	Askeri Tarih	Kore Savaşı	1950
"	Sadi Koçaş	Mudanya Mütarekesi	Cumhuriyet Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Mudanya	1952
"	Ali Rıza Seyfi	Kuvayi Milliye Ruhu	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Kuvayı Milliye Ruhu	1950
"	Feridun Kandemir	İstanbulun İşgali	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İstanbul'un İşgali	1955
"	Münir Sirer	Türkiye'de Yobazlık Tarihi Ve Derviş Vahdeti	Cumhuriyet Tarihi	İsyanlar	Derviş Vahdeti	1953
"	İsmail Talman	Şeyh Said İsyanı	Cumhuriyet Tarihi	İsyanlar	Şeyh Said İsyanı	1951
"	İmzasız Yazılar	Dini, Milli Ve Resmi Sayılı Günlerimiz	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Önemli Günler	1955
"	İmzasız Yazılar	Korede Türkler(Yazıcının Ağzından Savaş Hikayeleri)	Cumhuriyet Tarihi	Askeri Tarih	Kore Savaşı	1951
"	İmzasız Yazılar	Yesari Ailesi	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Yesari Ailesi	1956
"	İmzasız Yazılar	Zaferler Silsilesinin Sembolü Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1951
"	Ragıp Akyavaş	Eyüp Sultan	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Eyüp Sultan	1950
"	Ragıp Akyavaş	Hazreti Muhammed'in Gazveleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hz. Muhammed'in Savaşları	1954
"	Ragıp Akyavaş	Hazreti Muhammedin gazveleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hz. Muhammed'in Savaşları	1954
"	Ragıp Akyavaş	Hiradan Sonra,	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hıra	1952
"	Ragıp Akyavaş	Hazreti Muhammedin gazveleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hz. Muhammed'in Savaşları	1954
"	Ragıp Akyavaş	Hazreti Peygamberin Sevgili Kızı Fatıma Hazreti Ali İle Nasıl Evlendi?	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Ehli Beyt	1953
"	Ragıp Akyavaş	İslam fütuhatı ve Bazı Mühim Kararlar	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	İslam Fütühatı	1955
"	Ragıp Akyavaş	Kuran-ı Kerimin Tarihi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kuran Tarihi	1952
"	Ragıp Akyavaş	Kuran-ı kerimin Tarihi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kuran Tarihi	1950
"	Ragıp Akyavaş	Recm	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Recm	1950

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ömer Rıza Doğrul	Peygamberimizin veda haccı	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Veda Haccı	1950
"	Süreyya Engin	Hazreti Muhammed'in Ayak İzleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Muhammed	1952
"	Tevfik İnci	İslam Tarinde Mühim Hadiseler	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Önemli Olaylar	1956
"	M .Zekai Konrapa	Hazreti Ömer Ve İslamlık Tarihindeki Mevkii	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Ömer	1955
"	M. Zekai Konrapa	İslam Tarihinde Mühim Hadiseler	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Önemli Olaylar	1956
"	M .Zekai Konrapa	Peygamberimiz Hazreti Muhammedden Sonra İslam Tarihinde Mühim Hadiseler	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Muhammed	1956
"	M. Zekai Konrapa	Peygamberimizin Yüksek Ahlak Ve Seciyesi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Muhammed	1955
"	M. Zekai Konrapa	Büyük İslam Kumandanı Velid Oğlu Halid	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Velid Oğlu Halid	1955
"	Mehmet Önder	Mevlana'nın Cenazesi Nasıl Kaldırıldı ?	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1953
"	Mehmet Önder	Son Çelebiler	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1955
"	Mehmet Önder	Mevlana'nın Resmi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1953
"	Nahid Sırrı Örik	Papalık Ve Papalar	Dinler Tarihi	Hıristiyanlık	Papalar ve Papalık	1950
"	Ali Rıza Sağman	Hazreti Ebubekir	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Ebubekir	1955
"	Mithat Sertoğlu	Kerbela Faciası Ve Matem Ayini	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kerbela Matemi	1955
"	Ali Süha	Bağdat Halifeleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Halifeler	1956
"	Faruk Sümer	Endülüs Devletinin Kuruluşu ,Yükselişi ve Yıkılışı	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Endülüs	1955
"	Faruk Sümer	İslam Aleminde Türk Hakimiyeti	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Türk Hakimiyeti	1954
"	Ziya Şakir	Bektaşı Meydanları	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşilik	1951
"	Ziya Şakir	Bektaşilik Nedir	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşilik	1951
"	Ziya Şakir	Haccın Tarihi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Haccın Tarihi	1950
"	Ziya Şakir	İslamın Mukaddes Yeri Kabe	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kabe	1950
"	Ziya Şakir	İslamlıkta Mübarek Günler	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Gündelik Hayat	1950
"	Ziya Şakir	Mevlüd-İ Şerif	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Mevlit	1951
"	Ziya Şakir	Ravza-İ Mutahhara	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Ravza-i Mutahhara	1951
"	Ziya Şakir	Tarikler Tekkeler	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Tekkeler	1950
"	Ziya Şakir	Zemzem Kuyusu	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Zemzem	1951
"	Abdullah Uygur	Hazreti Muhammedin Vefatı Ve İlk Halifenin Seçilişi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Halifeler	1950
"	İmzasız Yazılar	Bağdat Halifeleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Halifeler	1956
"	İmzasız Yazılar	Bagdat Halifeleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Halifeler	1956
"	İmzasız Yazılar	Hırka-Yı Saadet	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hırka-i Saadet	1955
"	İmzasız Yazılar	Mevlevilik	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1950
"	A.A.	Ruslarla Kaç defa harbettik	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlı -Rus savaşları	1951
"	Celal Esat Arseven	Bizans'ın Kuruluşu	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizans'ın Kuruluşu	1953
"	Celal Esat Arseven	İstanbul'da Bizans imparatorlarının sarayları	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizans Sarayı	1956
"	Mehmet Ataker	Eyfel Kulesi	Dünya Tarihi	Sanat Tarihi	Eyfel Kulesi	1952
"	Comte de Saint- Aulaire	Fransuva- Jozef	Dünya Tarihi	Biyografi	Fransuva Jozef	1955
"	Arif Avarlı	Gizli Kraliçe :Mentönon	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Kraliçe Mentenon	1953
"	Zafer Hasan Aybek	Haydut Kral Beçe Saka	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Haydut Kraliçe	1951
"	Abdurrahman Aygün	Marko Polo	Dünya Tarihi	Seyahat	Marko Polo	1952

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Be-Se	Engizisyon'un tarihçesi	Dünya Tarihi	Avrupa Tarihi	Engizisyon	1954
"	Be-Se	Retmo Harbi	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Retmo Harbi	1955
"	Be- Se	Süveyş Kanalı	Dünya Tarihi	Mısır	Süveyş Kanalı	1955
"	Henry Bidou	Onsekizinci Yüzyılın Harika Çocuğu :Mozart	Dünya Tarihi	Biyografi	Mozart	1954
"	Pol Binke	İmparatoriçe Öjeni'nin Kaçışı	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	İmparatoriçe Öjeni	1951
"	Bernard Bronage	Jules Verne	Dünya Tarihi	Biyografi	Jules Verne	1955
"	Roberto Bozeti	Linç Denen Müşterek Katlin Tarihçesi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Linçin Tarihi	1952
"	Doktor Cabenes	Çikolatanın Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Çikolatanın Tarihi	1955
"	Mesut can	İlk Tren	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	İlk Tren	1952
"	Hicret canbazoğlu	Harp oyununun tarihcesi ve bizde ilk harb oyunu	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Harp Oyunları	1953
"	Hicret canbazoğlu	Nazi partisinin polis ordusu	Dünya Tarihi	Naziler	Polis ordusu	1953
"	Raymond Cartier	Hitler Moskova'yı Niçin Alamadı?	Dünya Tarihi	Naziler	Hitler	1954
"	Raymond Cartier	Hitler Niçin İngiltere'ye Çıkartma Yapmadı?	Dünya Tarihi	Naziler	Hitler	1955
"	Behçet cemal	Büyük İmparator Kral Şarlken Kendi Cenazesinde Nasıl Bulunmuştu?	Dünya Tarihi	Biyografi	Kral Şarlken	1951
"	Behçet cemal	ilkDevri Alemi Yapan Kaşif : Macellan	Dünya Tarihi	Keşifler	Macellan	1950
"	Mustafa Cezar	Büyük Fransız İhtilali	Dünya Tarihi	Fransız İhtilali	Fransız İhtilali	1952
"	Mustafa Cezar	I.Petro	Dünya Tarihi	Rusya	I. Petro	1951
"	Mustafa Cezar	İstanbul'da Haçlı Tahribatı ve Fatihin Asil Hareketi	Dünya Tarihi	Haçlılar	İstanbul Tahribatı	1953
"	Mustafa Cezar	Napolyon Bonabart	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Napolyon	1953
"	Mustafa Cezar	Rodos Şövalyeleri	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Rodos Şovalyeleri	1952
"	Mustafa Cezar	Kore Yüzünden Rus- Japon Harbi	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Rus-Japon Harbi	1953
"	Mustafa Cezar	Rus Japon savaşı	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Rus-Japon Harbi	1953
"	Pierre Coxotte	Büyük frederik	Dünya Tarihi	Biyografi	Büyük Frederik	1955
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	İngiliz Tarihinin Meşhur Kıralı Arslan Yürekli Rişar	Dünya Tarihi	Biyografi	Arslan Yürekli Richard	1952
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Casus Maimon	Dünya Tarihi	Biyografi	Casus Maimon	1952
"	Con Cemberlayn	Porlharber	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Portharber	1950
"	Abidin Daver	Denizaltı Gemilerinin Tarihçesi	Dünya Tarihi	Denizcilik Tarihi	Denizaltı Gemileri	1953
"	Abidin Daver	İkinci Cihan Harbinde Japonya'nın Belini Kıran Deniz-Hava Savaşı	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Japonya	1955
"	Mehmet Enis	Napolyonun aşk mektupları	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Napolyon'un Aşk Mektupları	1950
"	Semavi eyice	Bizans zamanında İstanbul entrikaları	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Entirikalar	1951
"	Jan fesle	Napolyon	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Napolyon	1953
"	G.S	Rum ihtilalinin ilk işaretleri	Dünya Tarihi	Yunanlılar	Rum İhtilali	1952
"	Jules Gesztezi	Linconl'in Katli	Dünya Tarihi	Amerika	Lincoln	1953
"	Elizabeth Graven	12.Asırda Bir kadın seyyah gözü ile biz	Dünya Tarihi	Seyahat	Türkiye	1955
"	Elizabeth Graven	Onsekizinci Asırda Bir Kadın Seyyah Gözü ile Biz	Dünya Tarihi	Seyahat	Türkiye	1955
"	Kassiya guerra	Ehramlardaki Esrar	Dünya Tarihi	Mısır	Ehramlar	1952
"	Historia	Nostradamusun Dedikleri	Dünya Tarihi	Biyografi	Nostradamus'un Kehanetleri	1953

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Amiral Horty	Macar Naibi Horty Almanlar Tarafından Nasıl Tevkif Edildi	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Macarlar	1955
"	H.R.Hoyt	Mata Hari	Dünya Tarihi	Biyografi	Mata Hari	1950
"	İhsan Topçu	İslam Devletlerinin Yarım Asırlık Değişimi	Dünya Tarihi	İslam Tarihi	İslam Devletleri	1953
"	Tevfik İnci	Golyat'ın Batırılışı	Dünya Tarihi	Denizcilik Tarihi	Golyat	1951
"	Eroğul iskit	Berlin İn İşgali Ve Hitlerin Sonu	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Hitler'in Sonu	1951
"	Eroğul iskit	Birtanya Savaşı	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Britanya	1951
"	Eroğul iskit	Doğan Güneşte Teslim Oluyor Japonya	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Japonya	1951
"	Eroğul iskit	II.Dünya Harbi Nasıl Başladı	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	II. Dünya Savaşı	1951
"	Eroğul iskit	İspanya'nın Kardeş Kavgası	Dünya Tarihi	İspanya	İç Savaş	1951
"	Eroğul iskit	Stalin Çörçil Mülekatı	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Stalin-Çorcil	1951
"	Andre Castelot	Bisikletin Tarihçesi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Bisikletin Tarihi	1953
"	Temel İskit	Giyotin'in Tarihçesi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Giyotin	1954
"	Jak İyyere	Eski Pariste Sokak Su Ve Aydınlatma	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Paris	1955
"	Alfred Kassato	Avrupada Bir Asır Önce Seyahat	Dünya Tarihi	Seyahat	Avrupa Seyahatı	1953
"	Mino Kaudena	Mussolini'nin Kızı Edda Ciyano'nun Anlattıkları	Dünya Tarihi	İtalya	Mussoloni	1951
"	Jol Kler	Mari Antuvanet'in Muhakeme ve İdamı	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Maria Antuvanet	1951
"	Sadi Koçaş	Amiral Graf Fon Spe (II.Dünya Savaşının En Büyük Korsan Gemisi)	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Amiral Graf Fon	1950
"	Sadi Koçaş	Arabistanın Taçsız Kralı Lavrens	Dünya Tarihi	Casusluk	Lawrens	1950
"	Sadi Koçaş	Normandiya Çıkarması	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Normandiya Çıkarması	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Afroditi	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Afrodit	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Eski Ve Yeni Diyarlar	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Leydi Montegü ve Eski Kibar Türk Kadınları	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Leydi Montegü	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Milo Afroditi Bizden Nasıl Kaçırdılar 18/797	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Afrodit	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Safo	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Eski Yunan	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Troya Cengi	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarih	Truva	1956
"	Reşat Ekrem Koçu	Omiros'un Destanlaştırdığı Turova Cengi	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarih	Truva	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Yanardağın Yuttuğu Pompei	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarih	Pompei	1951
"	Ferdinand Kuhn	Komodor Perry Ve Japonya	Dünya Tarihi	Japonya	Japonya	1955
"	M Zekai Konrapa	Haçlılar Ve Büyük Sultan Selahaddin Yusuf	Dünya Tarihi	Haçlılar	Selahaddin	1954
"	M Zekai Konrapa	İnsanlık Tarihi	Dünya Tarihi	İnsanlık Tarihi	İnsanlık Tarihi	1955
"	Win Lang	II.Dünya Harbinin Garip Hadisesi	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	II. Dünya Savaşı	1953
"	H Lemarquand	Hakiki Robinson Kruze	Dünya Tarihi	Biyografi	Hakikik Robenson	1955
"	R Levinshon	Alfred Nobel	Dünya Tarihi	Biyografi	Alfred Nobel	1954
"	Amiral Lihiy	Bir Harbin Çözülen Sırrı	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Amiral Lihiy	1950
"	Marie- Louise-Pailleron	Süveyş Ve Lesseps	Dünya Tarihi	Mısır	Süveyş	1956
"	M.Z	Balonu İhtira Eden Mongolfiye Kardeşler	Dünya Tarihi	Keşifler	Mongolfiye Kardeşler	1953
"	Paolo Manelli	Mussolini Ve Petacci Nasıl Öldürüldü?	Dünya Tarihi	İtalya	Mussoloni	1956
"	Pol Mari	Gözlüğün Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Gözlüğün Tarihi	1952

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Z. Melek	Demirbaş Şarl ve Türkiye ye İlticası	Dünya Tarihi	İsveç	Demirbaş Şarl	1952
"	Z. Melek	Efes	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Efes	1952
"	Z. Melek	Hazreti Meryem	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Hz.Meryem	1951
"	Paul Melot	Atalarımız da Uçan Daireler Görmüşlerdi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Uçan Daireler	1955
"	Andre Moruva	İngiliz Kral Yedinci Endvard	Dünya Tarihi	İngilizler	VII. Edvard	1951
"	Andre Moruva	İngiliz Kraliçesi Viktorya	Dünya Tarihi	İngilizler	Kraliçe Viktorya	1950
"	Andre Mourois	Birleşik Amerikanın Banisi Washington	Dünya Tarihi	Amerika	Washington	1956
"	Vala Nurettin	Amerika Kıtası Nasıl Keşfedildi?	Dünya Tarihi	Keşifler	Amerika	1954
"	Cemal E. Ortekin	Afrika'nın Fatihi Dr.Livingston	Dünya Tarihi	Keşifler	Dr.Livingston	1954
"	Nahid Sırrı Örik	Dört Kralın Altı Kızı	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	1953
"	Nahid Sırrı Örik	I.Faruk'tan Evvelkiler	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	1953
"	Nahid Sırrı Örik	İngiltere Tahtından Kraliçeler	Dünya Tarihi	İngilizler	Kadın Tarihi	1952
"	Nahid Sırrı Örik	Dünyanın En Yeni Devleti Libya	Dünya Tarihi	Libya	Libya	1952
"	Nahid Sırrı Örik	Lotinin İki Romanının Romanları	Dünya Tarihi	Biyografi	Piyer Loti	1953
"	Nahid Sırrı Örik	Mısırın Bir Sultaniyle Üç Kraliçesi	Dünya Tarihi	Mısır	Kadın Tarihi	1951
"	Nahid Sırrı Örik	Mısır Valde Paşaları	Dünya Tarihi	Mısır	Kadın Tarihi	1951
"	Nahid Sırrı Örik	Batı Romancılarının En Meşhuru Piyer Loti	Dünya Tarihi	Biyografi	Piyer Loti	1953
"	Nahid Sırrı Örik	Yunanistan Kıralları	Dünya Tarihi	Yunanistan	Yunan Kralları	1952
"	Nahid Sırrı Örik	Yunanistan'ın Kraliçeleri	Dünya Tarihi	Yunanistan	yunan	1952
"	Moris Paleolog	II.Katerinanın Maceralı Hayatı, 12/454	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	II. Katerina	1950
"	Nuri Pek	Otobüsün Babası: Omnibüs	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Uluşım Araçları	1952
"	Historia'dan	Deli Pedro ,Fena Koca	Dünya Tarihi	Ruslar	Deli Petro	1956
"	Sırrı Piroglu	Tarihin Meşhur Cihangiri Büyük İskender	Dünya Tarihi	Meşhur Adamlar	İskender	1951
"	A.F. Poncet	Hitler İktidara Nasıl Geldi ?	Dünya Tarihi	Almanya	Hitler	1953
"	Alesandr Rönu	Çatalın Tarihçesi Ve Eski Zamanlarda Sofra Terbiyesi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Yemek Adabı	1952
"	Benito Rozi	Dünkü Kırallar	Dünya Tarihi	Hükümdarlar	Krallar	1952
"	Ali Rıza Sağman	Konstantin Dragazes Kimdir ve Ne Yapmıştır?	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Konstantin Dragasez	1953
"	Mehmet Sait	Görücüler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Görücüler	1951
"	Selami İzzet Sedes	Rus Çarı I.Alesandrın Boş Tabutu	Dünya Tarihi	Ruslar	Rus Çarı I. Aleksandr	1951
"	Selami İzzet Sedes	Stalini Gördüm	Dünya Tarihi	Ruslar	Stalin	1953
"	Mithat Sertoğlu	Deli Patronun Vasiyeti	Dünya Tarihi	Ruslar	Deli Petro	1952
"	Mithat Sertoğlu	Kahraman Kıral Demirbaş Şarl	Dünya Tarihi	İsveç	Kral Demirbaş Şarl	1955
"	Mithat Sertoğlu	Rus İmparatoriçesi Birinci Katerina	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	I. Katerina	1954
"	Mithat Sertoğlu	Orta Macar Kralı Tökeli İmre	Dünya Tarihi	Macarlar	Tökeli İmre	1956
"	Mithat Sertoğlu	Türk Bizans Münasebetleri	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizans-Türk	1953
"	Mithat Sertoğlu	Yemen Ve Tarihi	Dünya Tarihi	Yemen Tarihi	Yemen	1954
"	Andre Siegfried	Amerikan Milletini Anlıyalım	Dünya Tarihi	Amerika	Amerika	1953
"	Münir Sirer	Macar Mültecileri Ve Lui Koşut	Dünya Tarihi	Macarlar	Macar Mültecileri	1954
"	Münir Sirer	Marco Polo	Dünya Tarihi	Seyahat	Marco Polo	1955

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Sis	Son Rus Çarının Tahtan Feragatı 1953 42	Dünya Tarihi	Rusya	Son Rus Çarı	1953
"	Holland M. Smith	Ölüm Adası İvo Jama	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	1950
"	Jaques Soustelle	Aztekler Nasıl Yaşarlardı?	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Tutankemon	1956
"	Leyla Soykut	Kristof Kolomb	Dünya Tarihi	Keşifler	Kristof Kolomb	1952
"	Leyla Soykut	Üç Bin Sene Evvelki Mısır Kralı tut-ank-amon	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Tut-ank-emon	1952
"	Willy Sperco	Kont Ciano'nun Feci Akibeti	Dünya Tarihi	Biyografi	Kont Cianon	1955
"	Willy Sperco	Kont Ciyanonun Muhamemede	Dünya Tarihi	Biyografi	Kont Cianon	1950
"	Ali Kemal Sunman	II.Katerinanın Politikası	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	II. Katerina	1952
"	Ali Kemal Sunman	Çarlık Zamanında Amerikan Rus Dostluğu	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Amerika-Rusya	1952
"	Ali Kemal Sunman	Türk Amerikan Dostluk Tarihi	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Türk-Amerika	1950
"	Faruk Sümer	Tarihte Kullanılmış Başlıca Takvimler	Dünya Tarihi	Takvim	Takvim	1954
"	Ziya Şakir	Bizanslıların Su Sarnıçları Ve Yere Batan Sarnıcı	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Su sarnıçları	1952
"	Ziya Şakir	Deli Petro Ve Oğlu Aleksi	Dünya Tarihi	Rusya	Deli Petro ve oğlu Aleksi	1950
"	Ziya Şakir	Endonezya Ve Biz	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Endonezya	1950
"	Robert E. Şervud	Başkan Ruzvelt ve Siyasi Hayatına Dair İlşaat	Dünya Tarihi	Amerika	Rouzwelt	1951
"	Şahap Tayfur	Bizans'lılar Ve Yunan'lılar	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizans-Yunan	1952
"	Şahap Tayfur	Bizansta Başvekil Olan Bir Türk Çocuğu	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizans-Türk	1953
"	Şahap Tayfur	Tarihte İznik Ve Ehemmiyeti	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	İznik	1953
"	Leon Treich	Tarihte Zehirlenme Vakaları	Dünya Tarihi	Tıp Tarihi	Zehirlenme	1956
"	Şarl Titz	İngiliz Kralı Şarlın İdamı	Dünya Tarihi	İngilizler	İngiliz Kralının İdamı	1950
"	Nuri Hüseyin Tuğrul	Bu Harbin Korkunç Müdafası: Stalingrad	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Stalingrad Müdafaası	1950
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Tarihe Mal Olmuş Rüyalar	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Rüyalar	1956
"	Kerim Refi Tünay	Hitit Devletinin Hazinesi Ülkemizden Nasıl Aşırıldı	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Hititler	1952
"	Elen Vakaresk	Cleopetra	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Kleopetra	1950
"	Hamdi Varoğlu	Ku-Klux-Klan Nedir?	Dünya Tarihi	Amerika	Irkçılık	1956
"	Hamdi Varoğlu	Nagazaki'ye Atılan Atom Bombası	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Atom Bombası	1956
"	Lemi Yazır	Rasputin Nasıl Öldürüldü?	Dünya Tarihi	Biyografi	Rasputin	1953
"	Leyla Yazıcıoğlu	İspanya Kralı İkinci Filipini Çapkınlıkları ve menfaat evlenmeleri	Dünya Tarihi	İspanya	II. Filip	1953
"	Leyla Yazıcıoğlu	Mari Antuvanet'in Fedaisi	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Mari Antuvanet	1954
"	Leyla Yazıcıoğlu	Neron Ve Akibeti	Dünya Tarihi	Roma Tarihi	Neron	1954
"	Leyla Yazıcıoğlu	Roma'nın Zalim Diktatörü Sezar	Dünya Tarihi	Roma Tarihi	Sezar	1954
"	M. Sami Yulaç	Matbaanın Tarihi	Dünya Tarihi	Matbuat Tarihi	Matbaa	1956
"	İmzasız Yazılar	Çayın Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Çayın Tarihi	1955
"	İmzasız Yazılar	Hitler Rusya Seferin Neden Açmıştır	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Hitler-Rusya	1951
"	İmzasız Yazılar	İlk Transatlantikler	Dünya Tarihi	Denizcilik Tarihi	İlk Transatlantikler	1956
"	İmzasız Yazılar	İmparator Maksimilyen Ve İmparatoriçe Şarlot	Dünya Tarihi	Hükümdarlar	Maxi milien	1950
"	İmzasız Yazılar	Lastiğin Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Lastik	1955
"	İmzasız Yazılar	Parisin Düşüşü	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Paris	1951
"	A.S.	Kayalıkların Yağı:Petrol Nasıl Bulundu?	Dünya Tarihi	Keşifler	Petrol	1952

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Henri Danjou	Stalinin Oğlu Meselesi	Dünya Tarihi	Biyografi	Stalin	1956
"	İmzasız Yazılar	Tarihte Şarap	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Şarap	1956
"	İmzasız Yazılar	Telefonun Hikayesi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Telefon	1956
"	İmzasız Yazılar	Yarım Asır Evvel İngilizlerin Yakın Şarkta Müdahele Ve Himayelerine Ait Bir Vesika	Dünya Tarihi	İngilizler	Sömürgecilik	1956
"	İ.Behçet Akın	Gazneli Mahmut	Genel Türk Tarihi	Gazneliler	Gazneli Mahmut	1952
"	İ.Behçet Akın	Mao-t'un(Bagatur)yabgu	Genel Türk Tarihi	Asya Hunları	Mete	1952
"	Be-Se	Malazgirt Meydan Savaşı	Genel Türk Tarihi	Malazgirt Meydan Savaşı	Alpaslan	1955
"	Rıza Çavdarlı	Rus Çarlıgına Yıllarca Meydan Okuyan Kadın :Suyum Bike	Genel Türk Tarihi	Tatarlar	Suyum Bike	1950
"	Rıza Çavdarlı	Büyüke Hatun ve Budala Mihal	Genel Türk Tarihi	Tatarlar	Suyum Bike	1951
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Şeyh Şamil	Genel Türk Tarihi	Kafkaslar	Şeyh Şamil	1951
"	Tevfik İnci	Kılıç Aslan Ve Çaka	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Kılıçaslan	1956
"	Tevfik İnci	Türklerin Psikolojik Harbe Dair Asırlarca Evvel Vermiş Oldukları Bir Örnek	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Psikolojik Harp	1954
"	Kadircan Kaflı	Hacı Murat	Genel Türk Tarihi	Kafkaslar	Hacı Murat	1951
"	Sadi Koçaş	Caber Kalesi Ve Türk Mezarı	Genel Türk Tarihi	Ceber Kalesi	Türk Mezarı	1952
"	Z Melek	Timurlenk	Genel Türk Tarihi	Hükümdarlar	Timur	1950
"	Hüseyin Namık Orkun	Attila Ve Sarayı	Genel Türk Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1950
"	Hüseyin Namık Orkun	Eski Türkler Nasıl Yemin Ederdi	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Türklerde Yemin	1950
"	Hüseyin Namık Orkun	Kımız	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Kımız	1951
"	Nahid Sırrı Örik	Selçuklu Tarihinde Vezirler Katliamı48/2787	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Vezirler	1953
"	Mehmet Önder	Selçuklu Veziri Sahib Ata'nın Türbe Mahzenine Nasıl İndik	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Sahip Ata	1954
"	Mithat Sertoğlu	Şah İsmail	Genel Türk Tarihi	Hükümdarlar	Şah İsmail	1955
"	Münir Sirer	Yurdumuzun Meşhur Zelzeleleri	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Depremler	1953
"	Faruk Sümer	10.Asırda, Dedelerimiz Oğuz Türklerinin Hayatı	Genel Türk Tarihi	Oğuzlar	Oğuzlar	1952
"	Faruk Sümer	Cengizhan	Genel Türk Tarihi	Moğollar	Cengiz	1951
"	Faruk Sümer	Büyük Türk Kahramanı Celalettin Harizmşah	Genel Türk Tarihi	Harzemşahlar	Celalettin Harzemşah	1952
"	Faruk Sümer	Cengiz Han	Genel Türk Tarihi	Moğollar	Cengiz Han	1951
"	Faruk Sümer	Cengiz Han Ve Mogollar Türk müdür?	Genel Türk Tarihi	Moğollar	Cengiz Han	1954
"	Faruk Sümer	Eski Türklerde Yağmur Ve Kar Yağdırma Adetleri	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Adetler	1953
"	Faruk Sümer	Fatih Türk Kavimleri	Genel Türk Tarihi	Türk Kavimleri	Türk Kavimleri	1954
"	Faruk Sümer	Hunlar Ve Attila	Genel Türk Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1951
"	Faruk Sümer	Kızılbaşlık Ve Safevi Devleti	Genel Türk Tarihi	Safeviler	Kızılbaşlık	1952
"	Faruk Sümer	Oğuzhan Ve Destanı	Genel Türk Tarihi	Oğuzlar	Oğuzhan	1951
"	Faruk Sümer	Orta Asyanın Büyük Kaşifi Dr.Sven Hedin	Genel Türk Tarihi	Türkoloji	Sven Heden	1954
"	Faruk Sümer	Selçuklu İmparatorluğunun Kuruluşu Ve Tuğrul Bey	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Tuğrul Bey	1952
"	Faruk Sümer	Tarihte Büyük Roller Oynamış Türk Kavimleri	Genel Türk Tarihi	Türk Kavimleri	Türk Kavimleri	1954
"	Faruk Sümer	"Türk" Adıyla Tarih Sahnesine Çıkan Türkler	Genel Türk Tarihi	Genel Türk Tarihi	Türk Adı	1954
"	Faruk Sümer	Türk Çadırları	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Türk Çadırı	1954

Hacettepe Üniversitesi
Beytepe Merkez Kütüphanesi

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Faruk Sümer	Türklerde Avcılık	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Türklerde Avcılık	1953
"	Faruk Sümer	Türklerde Bayrak Ve Tuğ	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Bayrak ve Tuğ	1954
"	Leyla Yazıcıoğlu	Avrupanın Korkunç Kabusu Attila	Genel Türk Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1953
"	Leyla Yazıcıoğlu	Çin Seddi Nasıl Yapıldı?	Genel Türk Tarihi	Çin	Çin Seddi	1954
"	Ahmet İzzet Paşa	Birinci Cihan Harbi Mütarekesi	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Mütareke	1954
"	Ahmet Mithat Efendi	Namik Kemal ve Arkadaşları Nasıl Sürgüne Gönderilmişlerdi?	Osmanlı Tarihi	Yeni Osmanlılar	Namık Kemal	1954
"	İ.Behçet Akın	Otlukbeli Meydan Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Otlukbeli Meydan Muharebe	1952
"	Avni Akkoç	III.Ahmet'in Saz takımı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Ahmet	1952
"	Ali Kemali Aksüt	Sultan Aziz'in Avrupa Seyahati	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1950
"	Ali Kemali Aksüt	Ali Paşa ve Vasiliki	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Ali Paşa	1952
"	Ali Kemali Aksüt	Tarih Boyunca Türk-İngiliz Münasebetleri	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Türk-İngiliz	1955
"	Ragıp Akyavaş	Sadrazam Tevfik Paşa Hakkında	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Tevfik Paşa	1954
"	Ragıp Akyavaş	Tatar Ağaları ve Tatar Teşkilatı	Osmanlı Tarihi	İletişim Tarihi	Posta Teşkilatı	1952
"	Sermet Muhtar Alus	Eski galatanın eğlence yeri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Galata Eğlenceleri	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Eski Kuşdili Yogurtçu Kurbağalı dere	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Eski Rütbeler,Elkaplar ,Nişan ve Madalyalar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Rütbeler	1952
"	Sermet Muhtar Alus	Eski Beyoğlu Adet ve alemleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Beyoğlu Adetler	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Göksu ve Alemleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Göksu Alemleri	1951
"	Sermet Muhtar Alus	II.Abdulhamid'in Muayedeleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	Sermet Muhtar Alus	II.Abdulhamid'in Cuma Selamlıkları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Cuma Selamlıkları	1951
"	Sermet Muhtar Alus	II.Abdulhamid devrinde Erkek Kıyafetleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Giyim Kuşam	1950
"	Sermet Muhtar Alus	II.Abdulhamid Devrinde Kadın kıyafetleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Giyim Kuşam	1951
"	Sermet Muhtar Alus	II.Abdulahamidin Cülus Donanmaları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Cülus	1952
"	Sermet Muhtar Alus	Kağıthane'de Mekteplilere Kuzu Ziyafeti	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekteplilere Ziyafet	1952
"	Sermet Muhtar Alus	Karagöz	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gölge Oyunu	1950
"	Sermet Muhtar Alus	Kel Hasan'ın Hayalhane-i Osmani Kumpanyası	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gölge Oyunu	1950
"	Sermet Muhtar Alus	Margrit ,Fehim paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Fehim Paşa	1950
"	Sermet Muhtar Alus	Mınakyan'ın Osmanlı Tiyatrosu	Osmanlı Tarihi	Tiyatro Tarihi	Osmanlı Tiyatrosu	1950
"	Sermet Muhtar Alus	Ortaoyunu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Ortaoyunu	1950
"	Sermet Muhtar Alus	Yarım asır evvelki istanbul'da yangın	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yangınlar	1950
"	Alber Angello	Şefkat Pazarı Yangını	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Şevkat Pazarı Yangını	1952
"	Celal Esat Arseven	Eski Erkek Baş Giyimleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Giyim Kuşam	1952
"	Zafer Hasan Aybek	Cemal Paşanın Afganistanı Teşkilatlandırması	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Cemal Paşa	1950
"	Aydar Orhan	İstanbul da ilk uçan Türk	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Hazarfen Ahmet	1950
"	B.S.	Akşemsettin	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Akşemseddin	1953
"	Be-Se	Cezayiri nasıl kaybettik?	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Cezayir'in Kaybı	1954
"	BB	Evliya çelebiden parçalar	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Evliya Çelebi	1953
"	B.S.	Fatih'in Hocası, Molla Gürani	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Molla Gürani	1953
"	Be-Se	IV.Murat ve Zorba isyanları	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	İsyanlar	1953

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Be-Se	Rus İmparatoriçesi İkinci Katerina	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	İkinci Katerina	1955
"	Be-Se	Osmanlı Sarayında Cariyeler	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Cariyeler	1955
"	Ahmet Bedevi Kuran	Bizde Demokrasi tarihi	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Demokrasi Tarihi	1950
"	Ahmet Bedevi Kuran	Sabahattin bey	Osmanlı Tarihi	Yeni Osmanlılar	Prens Sabahattin	1952
"	Bahtiyar cemil,	Yakın Şark Tarihinin EnMühim VakalarındanTarihte Ermeni Meselesi	Osmanlı Tarihi	Azınlıklar	Ermeni Meselesi	1950
"	Mustafa Cezar	Napolyon'u Mağlubeden Türk KumandanıCezzar Ahmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Cezzar Ahmet Paşa	1952
"	Mustafa Cezar	Kanununi'nin Asi ve Bedbaht Şehzadesi Beyazıt	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni	1955
"	Mustafa Cezar	Softalar kıyamı	Osmanlı Tarihi	İsyan	Softa Ayaklanması	1954
"	Mustafa Cezar	Muhteşem Düğünler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Düğünler	1953
"	Mustafa Cezar	Osmanlı Prusya İttifaki ve Azmi Efendinin Berlin Elçiliği	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Osmanlı-Diplomasi	1955
"	Mustafa Cezar	Patrona Halil İsyanı	Osmanlı Tarihi	İsyan	Patrona Halil	1954
"	Mustafa Cezar	Saray Teşkilatında Devşirmeler	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Devşirmeler	1952
"	Mustafa Cezar	Tanzimat fermanı	Osmanlı Tarihi	Tanzimat	Tanzimat Fermanı	1952
"	Mustafa Cezar	Yeni Osmanlı cemiyeti	Osmanlı Tarihi	Yeni Osmanlılar	Yeni Osmanlılar	1951
"	Mustafa Cezar	Yeniçeri İsyanları	Osmanlı Tarihi	İsyan	Yeniçeriler	1952
"	Mustafa Cezar	Yeniçeriler	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Yeniçeriler	1952
"	Behçet Kemal Çağlar	İlk Divan şairlerimizden:Avni Fatih sultan Mehmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1953
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Akdenizde Cezair korsanları	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Akdeniz Korsanları	1951
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Eski Arzuhalciler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Arzuhalciler	1951
"	Henri D'almeras	1871 Paris Muhasarasında Yiyecek Sıkıntı ve İhtikarı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yiyecek Sıkıntısı	1955
"	Nuri dalkılıç	Dördüncü Mehmet'in Lehistan Seferine Çıkışı Münasebetiyle Yapılan Merasım	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Mehmet	1956
"	Zuhuri Danışman	Afyonla öldürülen hekimbaşı	Osmanlı Tarihi	Tıp Tarihi	Hekimbaşı	1950
"	Zuhuri Danışman	Evliya çelebilinin seyahatnamesinden	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Evliya Çelebi	1950
"	Zuhuri Danışman	Evliya Çelebi Nasıl Musahib Oldu?	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Evliya Çelebi	1951
"	Zuhuri Danışman	Evliya çelebi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Evliya Çelebi	1950
"	Abidin Daver	Balkan Harbinde Türk donanması	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Balkan Harbi	1952
"	Abidin Daver	Barbarosun zafer rüyası	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1950
"	Abidin Daver	Birinci.Dünya Harbinde Türk Donanmasının Karadeniz Harekatı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	I. Dünya Savaşı	1953
"	Abidin Daver	Birinci Dünya Savaşında Türk Donanmasının Marmara Ege Denizindeki Harekatı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	I. Dünya Savaşı	1953
"	Abidin Daver	II.Abdulhamid Devrinde Donanmamız	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Abdülhamit Donanması	1952
"	Abidin Daver	İstanbulun Fethinde Fatihin D onanması ve İstanbul Kıyılarındaki Deniz Cengi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Fatihin Donanması	1953
"	Abidin Daver	Meşrutiyet Devrinde Osmanlı Donanması	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Meşrutiyet Devri Donanması	1952
"	Jean De Thevenot	ÜçYüz Sene Evvel Türkiye ve Türkler	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Tükiye ve Türkler	1954
"	Feridun Dirimtekin	İstanbul'un Muhasarası ve Zaptı	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	Fetih	1953

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Selami İzzet Sedes	II.Mahmutun Annesi Hakkında Yanlış İddia	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Mahmut	1951
"	Rıdvan Nafiz Edgüer	Viyana Mağlubiyetinden Sonra Lehistan Kıralı ve İle Ordusunun Akibeti	Osmanlı Tarihi	Lehistan	Lehistan	1956
"	Mehmet Cemalettin Efendi	İkinci Meşrutiyetin Birinci ve İkinci Kabineleri	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Meşrutiyet Kabineleri	1954
"	Süreyya Engin	Vak'ai Hayriye	Osmanlı Tarihi	Vaka-yı Hayriye	Vaka-yi Hayriye	1955
"	Osman Ergin	İstanbul'un Fethinden Sonra Şehir Nasıl İmar ve İskan Edildi?	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1953
"	Hamza O.Erkan	Aziziye Tabyasının Geri Alınışı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Aziziye Tabyası	1951
"	Hamza O.Erkan	I.Cihan harbinde İngilizleri yıldıran adam uceymi sudan paşa	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	I. Dünya Savaşı	1951
"	Hamza O.Erkan	Süleyman askeri	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Süleyman Askeri	1951
"	FS.	Fatih ve Rum Patriği	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1953
"	F.S	Fatihin Şahsiyeti ve Karakteri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih'in Sultan Mehmet	1953
"	F.K	İttihat Terakki Valilerinden Dr.Reşit Beyin son günleri	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Dr. Reşit	1951
"	Antoine Galland	IV.Sultan Mehmedin Edirnede Muhteşem Bir Bayram Alayı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Mehmet	1956
"	Rıdvan Güneş	Osmanlı tarihinin meşhur cellatı kara ali	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Cellat Kara Ali	1951
"	Adnan Giz	Maktul İbrahim paşanın damatlığı meselesi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Maktul İbrahim Paşa	1953
"	Salahattin Güngör	Hicaz kıtasını nasıl kaybettik	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Hicaz	1954
"	Salahattin Güngör	Kut-ül Ammare Kahramanı Emekli General Halil Kut hatıralarını anlatıyor	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Halil Kut	1953
"	Salahattin Güngör	Bir Canlı Tarih Konuşuyor :Mithat Şükrü Bleda ile Mülakat	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Mithat Şükrü Bleda	1953
"	Salahattin Güngör	Softaların tarihte meşhur mum kavgası	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Softalar Kavgası	1951
"	Salahattin Güngör	Yobazlığın en aşırı devri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yobazlık	1951
"	H.Rahmi Gürpınar	Eski Bir Sinirli Kadın	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kadın Tarihi	1955
"	H.Rahmi Gürpınar	Eski Cahil Bir Gelinin Dertleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kadın Tarihi	1954
"	H.Rahmi Gürpınar	Eski Kağıthane	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Kağıthane	1954
"	H.Rahmi Gürpınar	Eski Tiplerden Bir Şair Taslağı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Tiplerden	1955
"	H.Rahmi Gürpınar	Kenar Mahalleli Bir Karı Koca	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kenar Mahalleli Aile	1956
"	H.Rahmi Gürpınar	Kenar Mahelleye Düşen Bir Münevver Aile	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kenar Mahalleli Aile	1955
"	H.Rahmi Gürpınar	Mahalle Karıları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mahalle Karıları	1954
"	H.Rahmi Gürpınar	Mürebbiye	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mürebbiye	1954
"	H.Rahmi Gürpınar	Şehzadebaşı Ramazan Geceleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Ramazan Geceleri	1954
"	H.Rahmi Gürpınar	Yakın Tarihte Emsali Pek Çok Görülen Eski Bir Hırçın Kaynana	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Hırçın Kaynana	1954
"	H.Rahmi Gürpınar	Yarım Asır Evvel Bir Kibar Çocuğunun Hususi Tahsili	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Özel eğitim	1954
"	H.Rahmi Gürpınar	Yarım Asır Evvelki Mahalle Kadınları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mahalle Kadınları	1954
"	Hafız Mehmet Bey	Sadrazam Mahmut Nedim Paşa Nasıl Azledilmişti?	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Mahmut Nedim Paşa	1954
"	Ali Hamdi	Fedai Atıf Bey ve Şemsi Paşanın Katli	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Şemsi Paşa'nın Katli	1955

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Hasan Rami Paşa	Sultan İkinci Abdulhamit Devrinde Osmanlı Donanması	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Abdülhamit Devri	1954
"	Fazıl Murat	İşkodra'nın Kahraman Müdafii Hasan Rıza Paşayı Niçin Vurdular	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Suikast	1954
"	Talat Hasırcıoğlu	Hürrem Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hürrem	1956
"	Talat Hasırcıoğlu	Kösem Sultan Ve Telli Haseki	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Kösem Sultan ve Telli Hasek	1956
"	Talat Hasırcıoğlu	Mahpeyker Kösem Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Mahpeyker Kösem Sultan	1956
"	Talat Hasırcıoğlu	Nurbanu Ve Safiye Sultanlar	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Nurbanu ve Safiye Sultan	1956
"	Talat Hasırcıoğlu	Rabia Gülnuş,Gülbeyaz,Afife,Gülnar Sultanlar	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Gülnar, Gülbeyaz, Afife	1956
"	Talat Hasırcıoğlu	Türkiye İle Rusya Arasında İlk Daimi Elçi Teatisi Nasıl Olmuştu?	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Osmanlı- Rus	1956
"	Turgut Işıksal	Fatih Ordusunda Top Ve Topçuluk	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Fatih Donanması	1953
"	İhsan Topçu	İttihat Terakki Ve Farmasonluk	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Farmasonluk	1951
"	Tevfik İnci	1877-1878 Türk Rus Harbinde Türk-Rus Donanmalarının Çatışmaları	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Osmanlı-Rus	1956
"	Tevfik İnci	31 Mart İrticaında Ali Kabuli Vakası	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1955
"	Tevfik İnci	Akdenizde İlk Rus Donanması Ve Mağlubiyeti	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Rus Donanması	1956
"	Tevfik İnci	Aydın Reis ve Koyunluca Savaşı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Aydın Reis	1952
"	Tevfik İnci	Baltıktan Akdenize İnen Rus Donanmasının Çanakkaleyi Geçme Teşebbüsü	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Osmanlı-Rus	1956
"	Tevfik İnci	Barbaros Ve İtalyan Şairlerin ,Güzelliğine Terennüm Ettikleri Kontes Kiuliya	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1952
"	Tevfik İnci	Barbarosun Büyük Seferi Ve Aşkı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1950
"	Tevfik İnci	Barbarosun Hıristiyan Dünyasına Bir Oyunu	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1953
"	Tevfik İnci	Barbarosun Oğlu Hasan Ağa İle Kral Şarken Karşı Karşıya	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1952
"	Tevfik İnci	Akdeniz'e Şan ve Şeref Veren Barbarosların Hayatı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1954
"	Tevfik İnci	Barbarosların Hayatı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1954
"	Tevfik İnci	Burak Reis'in Kahramanca Şehadeti	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Burak Reis	1950
"	Tevfik İnci	Cerbe Deniz Savaşı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Cerbe deniz savaşı	1951
"	Tevfik İnci	Cezayirin İlk Türk Kralı Ve Halifesi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Cezayir	1952
"	Tevfik İnci	Çeşme Deniz Faciası ile sonrasında Cezayirli Gazi Hasan Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Çeşme Faciası	1951
"	Tevfik İnci	Çeşme Faciası	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Çeşme Faciası	1956
"	Tevfik İnci	Derya Kaptanı Papuççu Ahmet Paşanın Karadeniz Seferi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Papuççu Ahmet Paşa	1955
"	Tevfik İnci	Derya Kaptanımız Orsa Boca Canim Hoca Mehmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kaptan-ı Derya	1955
"	Tevfik İnci	Düzmece Mustafa Hadisesi ve İkinci Murat'ın Kiraladığı Yabancı Devlet Donanması	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Düzmece Mustafa	1953
"	Tevfik İnci	Ertuğrul Faciası	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Ertuğrul Faciası	1951
"	Tevfik İnci	Fatih Donanmasını Karadan Haliçe Nasıl Getirdi?	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Fatih Donanması	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Tevfik İnci	Harika Türk Gazi Umur Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Gazi Umur Paşa	1951
"	Tevfik İnci	Gelibolu Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Gelibolu Muharebesi	1955
"	Tevfik İnci	Hadım Süleyman Paşanın Hind Seferi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Hind Seferi	1954
"	Tevfik İnci	Hamidiye Kruvazöründen Bir Hatıra	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Hamidiye Kravözörü	1954
"	Tevfik İnci	İlk Amiralimiz Ve İlk Deniz Muharebemiz	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	İlk Amiralimiz	1954
"	Tevfik İnci	İnebahtı'nın Fethi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	İnebahti	1954
"	Tevfik İnci	İzzeddin Gemisi Erkadiyi Nasıl Yakalamıştı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	İzzeddin Gemisi	1951
"	Tevfik İnci	Kemal Reis'in Akınları	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kemal Reis	1956
"	Tevfik İnci	Müthiş Korsan Kurtoğlu Muslihiddin Reis'in Fransız Donanmasiyla Savaşı ve Galibiyeti	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Korsan Kurtoğlu Muslihiddin	1956
"	Tevfik İnci	Lepanto Ve Uluç Ali Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Uluç Ali Reis	1952
"	Tevfik İnci	Malta Muhasarası	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Malta Muhasarası	1953
"	Tevfik İnci	Malta Muhasarası Ve Turgut Reisin Şehadeti	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Turgut Reis	1952
"	Tevfik İnci	Mısırın İmparotorluğu İstila Emelleri	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Mısır	1953
"	Tevfik İnci	Midilli Kruvazörünün Batışı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Midilli	1952
"	Tevfik İnci	Muhasarada Donanma, Kızaklarla Nereden Geçirildi ?	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Fetih	1953
"	Tevfik İnci	Namlı Korsan Kurdoğlu'nun Papa Onuncu Leoun'u Kaçırma Teşebbüsü	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Korsan Kurdoğlu	1955
"	Tevfik İnci	Navarin Faciası	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Navarin faciası	1955
"	Tevfik İnci	Ondördüncü Asırda Türk Armadasının Muhteşem Bir Seferi,	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Deniz Seferi	1955
"	Tevfik İnci	Oruç Barbaros Nasıl Deniz Kurdu Oldu	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Oruç Reis	1951
"	Tevfik İnci	Oruç Barbarosun Kahramanca Şahadeti	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Oruç Reis	1956
"	Tevfik İnci	Hint Kaptanı Piri Reisin Portekiz Donanmasıyla Savaşı Ve İdamı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Piri Reis	1952
"	Tevfik İnci	Sinop Faciası	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Sinop faciası	1956
"	Tevfik İnci	Sultan Orhanının Bizans İmparatorluğuna Damat Oluşu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Orhan	1951
"	Tevfik İnci	Şanlı Korsan Kemal Reis	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kemal Reis	1952
"	Tevfik İnci	Tevfik, Barbarosların Hayatı, 1954/49	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaroslar	1954
"	Tevfik İnci	Tipik Bir Donanma Kumandanı :Tahir Bey	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Tahir Bey	1955
"	Tevfik İnci	Tunusu Nasıl Almış,Nasıl Kaptırmıştık	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Tunus	1953
"	Tevfik İnci	Turgut Reis	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Turgut Reis	1951
"	Tevfik İnci	Turgut Reis İle Andrea Doria' nın Karşılaşması	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Turgut Reis	1954
"	Tevfik İnci	Yavuz ve Midilli Kruvazörünü Nasıl Aldık veBirinci Dünya Savaşına Nasıl Girdik?	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Yavuz ve Midilli	1952
"	Server İskit	Agah Efendi	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Agah efendi	1952
"	Server İskit	İstanbul'da Su Sıkıntıları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Su sıkıntıları	1955
"	Server İskit	Nasrettin Hoca	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Nasreddin Hoca	1952
"	M.F. Jeruzalami	Bir Buçuk Asır Evvel ki İstanbulda Kadın Hayatı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kadın Tarihi	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Feridun Kandemir	Balkan Harbinin Büyük Kahramanı Hamidiye	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Hamidiye	1951
"	Feridun Kandemir	Bekirağa Bölüğü	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Bekir Ağa Bölüğü	1955
"	Feridun Kandemir	Enver Paşanın Ölümü	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1950
"	Feridun Kandemir	Malta Yaranı	Osmanlı Tarihi	Adalar	Malta	1954
"	Feridun Kandemir	Medine Müdafaası	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Medine Müdafaası	1950
"	Feridun Kandemir	Razgrad Hadisesi Ve Gençliğimiz	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Razgrad Hadisesi	1955
"	Feridun Kandemir	Refet Paşanın İstanbula Gelişi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Reşit Paşa	1954
"	Feridun Kandemir	Son Osmanlı Meclisi Mebusanının Son Günü	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Son Osmanlı Mebusanı	1955
"	Feridun Kandemir	Sultan Ahmedin Sefiri Meşhur Dürri Efendi Tahranda Nasıl Kabul Edilmişti?	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Dürri Efendi	1956
"	Feridun Kandemir	Şeref Kurbanları	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Trablusgarp	1955
"	Feridun Kandemir	Türk Ocakları	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Türk Ocakları	1955
"	Feridun Kandemir	Üniversitelilerin Mitingleri	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Üniversiteli Mitingi	1955
"	Ali Kayacan	İkinci Hamit Devrinde Birbiriyle ilgili Katil Hadisesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1955
"	Seyfettin Kayal	Akibetleri Feci Sadrazamlar	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Akibetleri Kötü Sadrazamlar	1952
"	Seyfettin Kayal	Osmanlı Tarihinde Lakaplarıyla Anılna Sadrazamlar	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Lakaplarıyla Anılan Sadrazan	1952
"	Kani Kazancı	1.Cihan Harbi	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Askeri Tarih	1951
"	Ferit Kerimoğlu	Son Halifenin Son Günleri	Osmanlı Tarihi	Hilafet	Halifenin Son günleri	1955
"	Sadi Koçaş	1877 Doğu Cephesi Muharebesi Ve Gazi Muhtar Paşa	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlı- Rus Harbi	1950
"	Sadi Koçaş	Akkada Napolyonu Nasıl Maglup Ettik	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Napolyon	1951
"	Sadi Koçaş	Edirnenin Son İşgali Ve İstirdadı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Edirne	1951
"	Sadi Koçaş	İstanbulun İstirdadı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	İstanbul	1952
"	Sadi Koçaş	Kanuni Süleyman'ın Mohaç Meydan Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Mohaç Meydan Muharebesi	1950
"	Sadi Koçaş	Türklerin Rumeliye Geçişi	Osmanlı Tarihi	Rumeli	Türklerin Geçişi	1953
"	Sadi Koçaş	Yeniçeri Ocağı Nasıl Kuruldu ve Niçin Kaldırıldı?	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Yeniçeriler	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Ahmet Mithat Efendinin Aşkları	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Mithat Efendi	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Alemdar Mustafa Paşa	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Alemdar Mustafa Paşa	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Budip Paşasının Kızı, 1950 I/36	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Budin Paşasının Kızı	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Bursa'da Küçük Kıyamet 1855 Depremi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bursa'da Deprem	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Deli Hüseyin Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Deli Hüseyin Paşa	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Estargon	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Estargon	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Estoni Belgrad Kalesinin Dokuz Fedaisi, 1952, 12/462	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Belgrad Kalesi	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Eşkiya İken Vezir Yapılan Katırcıoğlu	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Katırcıoğlu	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Fatih Bir Suikaste mi Kurban Gitmişti ?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Fatih Sultan Mehmedin Mumyalanma Hadisesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Ferhat Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Ferhat Paşa	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	İkincii Viyana Muhasara ve Ricati	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	II. Viyana Muhasarası	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Kanuni Sultan Süleymanın İstanbula Son Dönüşü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni Sultan Süleyman	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Reşat Ekrem Koçu	Kara Haydarın Oğlu Mehmet	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kara Haydar Oğlu Mehmet	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Mehterhane Ve Mehter	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Mehterhane ve Mehte	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Osmanlı İmparatorluğunda Cellatlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Cellatlar	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Müverrih Peçevili İbrahim Efendi ve Peçevili Tarihi	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Peçevi Tarihi	1956
"	Reşat Ekrem Koçu	Rodos'un Fethi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Rodos'un fethi	1956
"	Reşat Ekrem Koçu	Serdar Gazileri ; Akıncılar	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Akıncılar	1956
"	Reşat Ekrem Koçu	Sokollu Mehmet Paşa İstanbul 'a Nasıl Getirildi?	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Sokullu Mehmet Paşa	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Sokollu Mehmet Paşanın Şahadeti	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Sokullu Mehmet Paşa	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	Sultan İbrahimin Katli	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan İbrahim	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Yavuz Sultan Selim'in Son Günlerinde Esrarengiz Bir Vaka	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1956
"	Reşat Ekrem Koçu	Yeniçeri Rezalet Ve Zorbalıkları	Osmanlı Tarihi	Yeniçeriler	Yeniçeri Zorbalıkları	1950
"	Ahmet Bedevi Kuran	Damat Mahmut Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Damat Mahmut Paşa	1952
"	Stefan Lozan	Abdulhamidin Selanikten Getirilişi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	M.S.	İkinci Mahmudun Annesi Nakşidil Valide Sultan Fransız Değildir	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Nakşidil Valide Sultan	1955
"	M.Z.	Enver paşanın Atatürk Hakkında Mektubu	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1950
"	M.Z.	Cemal Paşa'nın Sultanlığı Meselesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Cemal Paşa	1950
"	Ali Mahir	Geçen Asırda Teferrüç Yerleri Ve Kadınlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kadın Tarihi	1955
"	Ali Mayakon	Osmanlılarda Esir Ve Cariye Ticareti	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Esir Ticareti	1956
"	Z. Melek	1908 Meşrutiyetinde Muhalefetlierine Kurban Giden Muharrirler	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Matbuat Tarihi	1952
"	Z. Melek	Çırağan Sarayı Vakası	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Çırağan Sarayı Vakası	1951
"	Z. Melek	Eski Devirlerde Köçekler Ve Çengiler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Köçek ve Çengiler	1953
"	Z. Melek	İv.Murat	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Murat	1950
"	Z. Melek	İngiliz Elçisinin Verdiği Balo	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Elçinin Balosu	1952
"	Z. Melek	Safiye Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Safiye Sultan	1951
"	Z. Melek	Son Dönemde Kadınlar Saltanatı	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kadınlar Saltanatı	1951
"	Nahit Menteşe	Talat Paşa Ağlıyor	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Talat Paşa	1952
"	Mirmiroğlu	Feneriler	Osmanlı Tarihi	Azınlıklar	Feneriler	1955
"	Vala Nurettin	İngiliz Sefiresi Lady Montagu Üçüncü Ahmet Devrini Anlatıyor	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Ahmet-Lale Devri	1955
"	A.N.	Morali Esseyyit Ali Efendi	Osmanlı Tarihi	kadın tarihi	Ali Efendi	1955
"	Fazıl Murat	Bizans İmpartorunun Yanındaki Osmanlı Şehzadesi Orhan Çelebi Kimdi?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Orhan Çelebi	1954
"	Fazıl Murat	Düzmece Mustafa Ve Akibeti	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Düzmece Mustafa	1954
"	Fazıl Murat	Ester Kira'nın Akibeti	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ester Kira	1954
"	Fazıl Murat	Fatih'in Talihsiz Şehzadesi Cem Öldü mü, Öldürüldü mü?	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Cem Sultan	1954
"	Fazıl Murat	Frenklerin Osmanlı Papazı Dedikleri Şehzade Kimdi?	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Şehzadeler	1954

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Fazıl Murat	Kanuni Sultan Süleymanın Erkek Kardeşi Kimdir	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Kanuni Sultan Süleyman	1954
"	Fazıl Murat	Kuyucu Murat Paşa Öldü mü Öldürüldü mü?	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Murat Paşa	1954
"	Fazıl Murat	Osman Gazi Amcasını Dündar Beyi Neden Öldürtmüştü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Osman Gazi	1954
"	Fazıl Murat	Sultan Yıldırım Beyazıt İntihar mı Etti?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yıldırım Beyazıt	1954
"	Fazıl Murat	Veziriazam Piri Mehmet Paşanın Akıbeti	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Piri Mehmet Paşa	1954
"	Semih Mümtaz S.	Evvel Zaman İçinde Sultan Abdulhamit, Murat Bey İzzet Paşa Ve Sit Paşa, 1955, 72/4118	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Abdulhamit	1955
"	Semih Mümtaz S.	Gazi Osman Paşa'nın Hususi Hayatına Dair	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Gazi Osman Paşa	1954
"	Semih Mümtaz S.	II.Abdulhamidin Damadı Kemalettin Paşa Ve V.Muratın Kızı Arasındaki Aşk	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Kemalettin Paşa	1950
"	Semih Mümtaz S.	İkinci Sultan Abdulhamid'in Meşhur Şeyhülislamı Mehmet Celalettin Efendi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Mehmet Celalettin Efendi	1952
"	Semih Mümtaz S.	Sultan Hamidin Hususiyeti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdulhamit	1950
"	Semih Mümtaz S.	Yakın Tarihte Boğaz İçinde Bir İftar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Boğaziçinde İftar	1950
"	H.N	İlk Askeri Tayyarelerimiz Ve Ona Binen İlk Türk Kadını	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Havacılık	1956
"	Nahid Sırrı Örik	Son Veliaht Ve Halife Abdülmecit Efendi	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Halife Abdülmecit Efendi	1953
"	Mehmet Önder	Dördüncü Sultan Murat Ve Ebubekir Çelebi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Murat	1954
"	Mehmet Önder	Mehmet Ali Paşa Ve Konya Meydan Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Konya Meydan Muharebesi	1955
"	Nahid Sırrı Örik	Altı Kral Babası Bir Vezire Dair(Şerif Hüseyin Paşa)	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Şerif Hüseyin Paşa	1951
"	Nahid Sırrı Örik	Bir Çehreden Bir Kaç Çizgi(vahdettin)	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1953
"	Nahid Sırrı Örik	Bir Sırp Kralının İkinci Abdulhamid'e Dehaleti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Nahid Sırrı Örik	Kont Dö Bonval Namı diğer Kumbaracı Ahmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Kumbaracı Ahmet Paşa	1953
"	Nahid Sırrı Örik	Osmanlıda Ayan Meclisi	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Ayan Meclisi	1952
"	Nahid Sırrı Örik	Son Damatlar	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Son Damatlar	1952
"	Nahid Sırrı Örik	Son Veliaht Ve Halife Abdulmecit Efendi	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Abdülmecit Efendi	1953
"	Nahid Sırrı Örik	Sultan Mehmet Reşad'a dair	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Mehmet Reşat	1952
"	Tahsin Öz	350 Yıl Evvel İstanbulda Eşya Fiyatları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eşya Fiyatları	1954
"	Tahsin Öz	Fatih Külliyesi Ve İlk Türk Üniversitesi	Osmanlı Tarihi	Bilim Tarihi	Fatih Külliyesi	1953
"	Tahsin Öz	Hazinei Hümayun Kasaları Açılırken	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Hazine-i Hümayun	1951
"	Tahsin Öz	Sadrazam Yunus Paşa İle Karısının Portreleri	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Yunus Paşa	1951
"	Yakup Özdemir	İmparatoriçe Öjeni Ve Sultan Aziz	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1950
"	Ali Galip Öztürkmen	Nazım Bey	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Nazım Bey	1950
"	Ali Galip Öztürkmen	Sütçü Hacı İmam	Osmanlı Tarihi	Milli Mücadele	Sütçü İmam	1950
"	Mehmet Zeki Pakalın	Makam Hırsı Ve Yakın Tarihten Örnek	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Makam Hırsı	1954
"	Ferik Esat Paşa	Balkan Harbinde Yanya Müdafası	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Yanya Müdafaası	1950
"	R.A.S	16. Asırda İstanbulda Fuhuş Hayatı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Fuhuş Hayatı	1952
"	R.T	Kırk Sene Padişahlık Yapan Avcı Sultan Mehmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Avcı Sultan Mehmet	1952
"	Şevket Rado	Varna Meydan Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Varna Meydan Muharebesi	1950

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ahmet Rasim	Altmış Sene Evvelki Tuluat Tiyatrolarında Kanto Ve Kantocular	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kantocular	1956
"	Ahmet Rasim	Geçen Asrın Sonundan, Bir ÇapkınlıkHikayesi: Baskın	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Baskın	1950
"	Ahmet Rasim	Eski Aşıklar Ve Maşuklar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Aşıklar ve Maşuklar	1956
"	Ahmet Rasim	Eski İstanbul Kadınlığı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski İstanbul Kadınları	1951
"	Ahmet Rasim	Eski İstanbul Meyhaneleri Ve Şairleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski İstanbul Meyhaneleri	1952
"	Ahmet Rasim	Eski Palavracı Kabadıyalar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kabadayılar	1950
"	Ahmet Rasim	Eski İstanbul Karnavaları Ve Yı lbaşı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yılbaşı Karnaval	1952
"	Ahmet Rasim	Eski İstanbulda Kış	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski İstanbul'da Kış	1952
"	Ahmet Rasim	Eski Terbiye	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Terbiye	1956
"	Ahmet Rasim	Eski Terbiye	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Terbiye	1955
"	Ahmet Rasim	İstanbulda Baskın Hikayesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Baskın	1950
"	Ahmet Rasim	İstanbulun Eski Ve Yeni Köprüleri Müruriye	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mekanlar	1953
"	Ahmet Rasim	Kadınların Eski Hamam Alemleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Hamam Alemleri	1953
"	Ahmet Rasim	Orta Oyunu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Orta oyunu	1956
"	Ahmet Rasim	Semai Kahvehaneleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Semai Kahvehaneleri	1956
"	Ahmet Rasim	İstanbulun Yakın Tarihinde Bir Eğlence Alemi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eğlence	1950
"	Ahmet Rasim	Yarım Asır Evvelki İstanbul'da Kapatma	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kapatma	1955
"	Ahmet Rasim	Yarım Asır Evvelki Kadın- Erkek İşaretleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Erkek İşretleri	1956
"	Ahmet Rasim	Yetmiş Sene Evvel Bir Baskın	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Baskın	1955
"	Ahmet Rasim	Yetmiş Sene Evvel Bir İçkiye Alışma	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İçki	1955
"	Ahmet Rasim	Yetmiş Sene Evvel Karnaval	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Karnaval	1955
"	Ahmet Rasim	Yetmiş Sene Evvelki Kağıthane Alemleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kağıthane Alemleri	1955
"	Ahmet Refik	Budinde Osmanlılar	Osmanlı Tarihi	Macaristan	Osmanlılar	1953
"	Ahmet Refik	Cellat Kara Ali	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Cellat Kara Ali	1952
"	Ahmet Refik	Fatma Sultan Ve İbrahim Paşanın Hayatı	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Fatma Sultan ve İbrahim Paş	1953
"	Ahmet Refik	Kahraman Erlerimize Dair	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Kahramanlar	1952
"	Ahmet Refik	Kandiyenin Fethi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Kandiyenin Fethi	1952
"	Ahmet Refik	Kaya Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Kaya Sultan	1953
"	Ahmet Refik	Tarhuncu Ahmet Paşa Ve Akibeti	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Tarhuncu Ahmet Paşa	1951
"	Ahmet Refik	Yavuz Sultan Selimin Askeri Dehası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1952
"	Sinan Reşat	Kırk Sene Zindanda Çürüdükten Sonra Osmanlı Tahtına Çıkış	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişahlar	1956
"	Ali Rıza	İki Aşkın Hikayesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İki Aşk	1956
"	Sami Rodoslu	İlk Vapur	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İlk Vapur	1952
"	S.İ	Rüşvete Karşı Yüzyıl Evvelki Tedbirler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Rüşvet	1955
"	S.G	Yeniçerilerin Son Demlerinde Bir Azgınlık Vakası,	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Yeniçeri	1952
"	S.K	I.Kosova Muhaberesi, 1950,12/468	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	I. Kosova Muharebesi	1950
"	S.R	Kaynar Bir Adam: Ali Suavi Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ali Suavi Efendi	1953

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Fazıl Sadi	Fatih'in Türk Ve Dünya Tarihindeki Mevkii	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1953
"	Ali Rıza Sağman	Fatih'in Anası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatihin Anası	1953
"	Ali Rıza Sağman	İstanbul'un Zaptında Kerkoporta Bir Düşman Uydurmasıdır	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	Fetih	1953
"	Şükrü Sazlıdere	Talat Paşa Vahdettin'i Nasıl Halledecekti?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1952
"	Mithat Sertoğlu	93 Harbi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	93 Harbi	1953
"	Mithat Sertoğlu	Alemdar Mustafa Paşa Kimdi ,Ne Yapmak İstiyordu ,Ne Yapabildi ve Ne Oldu?	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Alemdar Mustafa Paşa	1953
"	Mithat Sertoğlu	Balkan Harbi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Balkan Harbi	1952
"	Mithat Sertoğlu	Birinci Kosova Meydan Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	I. Kosova Meydan Muharebes	1954
"	Mithat Sertoğlu	Budin'i Nasıl Aldık, Nasıl Verdik?	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Budin	1955
"	Mithat Sertoğlu	Bursa, Edirne Sarayları Ve Eski Saray	Osmanlı Tarihi	Saraylar	Saraylar	1954
"	Mithat Sertoğlu	Çanakkkale Harbleri Ve Zaferi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Çanakkale	1955
"	Mithat Sertoğlu	Eğri Seferi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Eğri Seferi	1953
"	Mithat Sertoğlu	Fatih Sultan Mehmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1956
"	Mithat Sertoğlu	Fatih Ve İstanbul	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1952
"	Mithat Sertoğlu	Fatihin Sancağı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1953
"	Mithat Sertoğlu	Ferhat Paşa Ve Hümaşah Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hümaşah Sultan	1952
"	Mithat Sertoğlu	Girid'in Tarihi	Osmanlı Tarihi	Adalar	Girit Tarihi	1955
"	Mithat Sertoğlu	Üçüncü Ahmet , Damat İbrahim Paşa Ve Fatma Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Fatma Sultan	1953
"	Mithat Sertoğlu	Iii.Selim Ve Nizamı Cedit	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III.Selim	1953
"	Mithat Sertoğlu	Üçüncü Selimin Sadrazamlarıve Fikir Arkadaşları	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	III.Selim	1953
"	Mithat Sertoğlu	İkinci Kosova Meydan Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	II. Kosova Meydan Muhare	1955
"	Mithat Sertoğlu	İstanbul Kaç Defa Muhasara Edilmiştir?	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	Muhasaralar	1953
"	Mithat Sertoğlu	Kıbrıs Ve Tarihi	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1955
"	Mithat Sertoğlu	Kırk Çeşme Suyu Ve Mimar Koca Sinan	Osmanlı Tarihi	Mimari	Mimar Koca Sinan	1955
"	Mithat Sertoğlu	Köprülü Siyavuş Paşayı Niçin Ve Nasıl Öldürtmüştür ?	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Siyavuş Paşa	1956
"	Mithat Sertoğlu	Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa Ve Şehadeti	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Fazıl Mustafa Paşa	1954
"	Mithat Sertoğlu	Kösem Sultan Ve Ağalar Saltanatı	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Kösem Sultan	1954
"	Mithat Sertoğlu	Baltacı Mehmet Paşanın Kendi Elyazısı İle Müdafaanamesi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Baltacı Mehmet Paşa	1955
"	Mithat Sertoğlu	Matbah-ı Amire	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Matbaa-i Amire	1954
"	Mithat Sertoğlu	Mehter Takımı Ve Nevbet Vuruluşu	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Mehter Takımı	1953
"	Mithat Sertoğlu	Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın Başı Nerede?	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Merzifonlu Kara Mustafa Paş	1955
"	Mithat Sertoğlu	Mohaç Meydan Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Mohaç Meydan Muharebesi	1954
"	Mithat Sertoğlu	Osmanlı Devletinde Kağıt Para	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kağıt Para	1955
"	Mithat Sertoğlu	Osmanlı Hükümdarlarının Kıyafetleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişah Kıyafetleri	1952
"	Mithat Sertoğlu	Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilatı Ve Kıyafetleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Ordu Kıyafetleri	1956
"	Mithat Sertoğlu	Osmanlı İmparatorluğu Teşkilatı Ve Kıyafetleri	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Teşkilat	1954

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Mithat Sertoğlu	Osmanlı İmparatorluğunun Büyüme Devri	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Büyüme Devri	1954
"	Mithat Sertoğlu	Osmanlıda Arazi Sistemi Ve Tahrir Usulü	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Tahriri	1953
"	Mithat Sertoğlu	Osmanlıların Askeri Serpuşları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Kıyafetler	1955
"	Mithat Sertoğlu	Topkapı Sarayı	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Topkapı Sarayı	1954
"	Mithat Sertoğlu	Yeniçerilere Ulüfe Tevzii	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Yeniçeriler	1953
"	Mithat Sertoğlu	Yıdırım Beyazıd Aksak Timu'ra Niçin ve Nasıl Yenildi?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yıldırım Beyazıt	1955
"	Mithat Sertoğlu	Kırım Harbi Ve Sivastopol	Osmanlı Tarihi	Kırım Harbi	Sivastopol	1952
"	Talat Hasırcıoğlu	Saray Hazinesi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Saray Hazinesi	1955
"	Münir Sirer	Bozcaada Ve Limni Muharebeleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Bozcaada ve Limni	1956
"	Münir Sirer	Cem Sultan Ve Oğullarının Akibetleri	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Cem Sultan	1954
"	Münir Sirer	Dördüncü Murat Devrinde Osmanlı- Avrupa Diplomatik Münasebetleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	4. Murat	1955
"	Münir Sirer	Eski Bulgaristan Çarlığı Ve Osmanlılar	Osmanlı Tarihi	Bulgaristan	Bulgar Çarlığı	1953
"	Münir Sirer	Fatih Devrinin Kısa Kronolojisi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1953
"	Münir Sirer	İstanbul'un Muhasara Ve Fethinin Kronolojisi	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	Fetih	1953
"	Münir Sirer	Kabakçı Mustafa İsyanı Nasıl Başladı, Nasıl Bitti?	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Kabakçı Mustafa Paşa	1954
"	Münir Sirer	Kızkulesi	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Kızkulesi	1953
"	Münir Sirer	Osmanlı Padişahlarının Hususiyetleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişahların Hususiyetleri	1955
"	Münir Sirer	Osmanlılar Kaç Harp Yaptılar?	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlı Harpleri	1953
"	Münir Sirer	313 Osmanlı -Yunan Harbi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlı Yunan Harbi	1954
"	Münir Sirer	Padişahların Ölümü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişahların Ölümü	1955
"	Münir Sirer	Saray Kadınları	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Saray Kadınları	1953
"	Münir Sirer	Sengotar Savaşı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Senotar Savaşları	1955
"	Münir Sirer	Sivastopol Harbi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Kırım Harbi	1955
"	Münir Sirer	Sultan II.Abdulhamid'in Halinden Sonra Yıldız'da Tespit Edilen Servet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1955
"	Münir Sirer	Tanzimat	Osmanlı Tarihi	Tanzimat	Tanzimat	1956
"	Münir Sirer	Tanzimat	Osmanlı Tarihi	Tanzimat	Tanzimat	1956
"	Münir Sirer	Türkiye'de Verilen İlk Balolar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İlk Balolar	1954
"	Dr.Spitzer	Sultan Abdülmecit Hakkında Hatıralar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Abdulmecit	1955
"	Hasan Suvla	Şeyhülislam Karaçelebizadenin Genç Hizmetkarları	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Karaçelebizade Şeyhülislam	1951
"	Rasim Süerdem	Erzurum Ve Aziziye	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Aziziye	1956
"	Ali Süha	Babialinin Tarihçesi Ve Sekiz Yangını	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Babıali	1956
"	Ali Süha	Eski Şenlik Ve Donanmalar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski şenlik	1956
"	Ali Süha	Gelibolu Harbi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Gelibolu Harbi	1956
"	Ali Süha	Dördüncü Mehmed Kardeşlerini Kendi Eliyle Öldürmeye Nasıl Teşebbüs Etti?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Mehmet	1956
"	Ali Süha	İstanbul'da Bir Muharebe Ve Yıldız'da Bir Muhakeme	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1956

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ali Süha	Tanzimat Devri İle Sonrasında Sarayda Bayram Merasimi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bayram Merasimi	1956
"	Faruk Sümer	Aslı Türk Olmıyan Sadrazamlar	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Türk Olmayan Sadrazamlar	1953
"	Faruk Sümer	Celali İsyanlarının Sebebi Ve Neticeleri	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Celali İsyanları	1953
"	Faruk Sümer	Dağlar Delisi Süleyman	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Süleyman Celali	1953
"	Faruk Sümer	Fatih'in Anadolu Birliğinin Gerçekleştirilmesindeki Mühim Ve Büyük Rolü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1953
"	Faruk Sümer	Fatih'in Vefatı Hadisesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1953
"	Faruk Sümer	Kanuni'nin Oğlu Şehzade Mustafa'yı Boğdurtuşu	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Şehzade Mustafa	1952
"	Faruk Sümer	Krallara Taç Giydiren Osmanlı Veziriazamı	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Vezirler	1952
"	Faruk Sümer	Osmanlı Devrinde Anadolu'da Derebeyleri	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Derebeyler	1954
"	Faruk Sümer	Osmanlı Padişahlarının Mizaç Ve Karakterleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişahların Mizaçları	1956
"	Faruk Sümer	Osmanlı Sarayında Kadın	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Saray kadınları	1955
"	Faruk Sümer	Osmanlı Tarihinde Celalilik	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Celali İsyanları	1952
"	Faruk Sümer	Osmanlı Türklerinin Menşei Kayı Ertuğrul Gazi Kara Keçili Oymağı	Osmanlı Tarihi	Osmanlı'nın Kuruluşu	Kayı	1951
"	Faruk Sümer	Osmanlılarda Kadın Ve Aile Hayatı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kadın ve Aile	1955
"	Faruk Sümer	Tavil Canbulatoğlu Ve Kalenderoğlu Nam Büyük Celalilerin Hayat ve Sergüzeştleri	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Celali İsyanları	1952
"	Faruk Sümer	Varna Meydan Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Varna Meydan Muharebesi	1953
"	Ziya Şakir	Aslı Hıristiyan Olan Valde Sultanlar	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hıristiyan Kadın Sultanlar	1952
"	Ziya Şakir	Balkan Komitacıları	Osmanlı Tarihi	Balkanlar	Komitacılar	1952
"	Ziya Şakir	Osmanlı Tarihinin Rasputini Cinci Hoca Hüseyin Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Cinci Hoca	1951
"	Ziya Şakir	Çerkes Hasan	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Çerkez Hasan	1950
"	Ziya Şakir	Enver Paşa Ve Naciya Sultan Nasıl Evlendi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Enver Paşa	1950
"	Ziya Şakir	Genç Osmanın Feci Akibeti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Genç Osman	1951
"	Ziya Şakir	II.Abdulhamitin Son Günleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II.Abdulhamit	1951
"	Ziya Şakir	Kanije Ve Tiryaki Hasan Paşa	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Tiryaki Hasan Paşa	1951
"	Ziya Şakir	Kara Ahmet	Osmanlı Tarihi	Türk Spor Tarihi	Kara Ahmet	1950
"	Ziya Şakir	Karlofça Muahedesi	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Karlofça	1952
"	Ziya Şakir	Katerina Ve Baltacı Mehmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Baltacı Mehmet Paşa	1950
"	Ziya Şakir	Maktul Şehzadeler	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Maktul Şehzadeler	1952
"	Ziya Şakir	Osmanlı Devrinde Odalıklar	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Odalıklar	1950
"	Ziya Şakir	Padişahlar Nasıl Evlenirdi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişahların Evlilikleri	1950
"	Ziya Şakir	Plevne	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Plevne	1951
"	Ziya Şakir	Sanatkar Padişahlar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sanatkar Padişahlar	1953
"	Ziya Şakir	Saray Harem Musikisi ve Harem Bandosu	Osmanlı Tarihi	Harem	Harem Musikisi	1953
"	Ziya Şakir	Türkiye'ye İltica Eden Macar Büyükleri	Osmanlı Tarihi	Macarlar	Macar Mültecileri	1952
"	Ziya Şakir	İşkence Ve Ölüm Yeri:Yedikule	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yedikule	1950
"	Ziya Şakir	Yıldız Tiyatrosu	Osmanlı Tarihi	Tiyatro Tarihi	Yıldız Tiyatrosu	1954

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	1877 İstanbul Konferansı	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	İstanbul Konferansı	1952
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	31 Mart Vakası Ve II. Abdulhamid'in Tahtan İndirilişi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II.Abdulhamit	1952
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	93 Harbi Sonunda	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	93 Harbi	1952
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Abdulaziz Devrinde Ordu Ve Donanma	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdulaziz	1952
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Abdulhamitin Yıldızdaki Hususi Dairesi veOradaki Yaşayış Tarzı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II.Abdulhamit	1951
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Abdulmecidin Ölümü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdulmecid	1950
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Adile Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Adile Sultan	1952
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Atiye Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Atiye Sultan	1952
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Avrupa Seyahatinde Veliaht Murat Efendi	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Veliaht Murat Efendi	1950
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Bezmialem Valide Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Bezmialem Valde Sultan	1953
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Büyük dere Mesiresi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Büyük Dere Mesiresi	1956
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Cem Sultan Ve Acıklı Hayatı	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Cem Sultan	1950
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Damat Ferit Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Damat Ferit Paşa	1952
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Dolmabahçe Sarayı	Osmanlı Tarihi	Saraylar	Dolmabahçe Sarayı	1951
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Eski Arabalarımıza Dair	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Arabalar	1954
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Fatih Sultan Mehmed'in Esvapları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1953
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Abdülmecid'in Mabeyin Başkatibi ve Bahriye Nazırı Ferit Paşa'nın Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Ferit Paşa	1955
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Farit Paşanın Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Ferit Paşa	1955
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Hürrem Sultan Ve Sultan Süleyman	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hürrem Sultan	1950
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	II.Abdulhamidin Kadınları Ve Çocukları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II.Abdulhamit	1951
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Üçüncü Sultan Selim'in İleri Düşünceleri Ve Feci Akibeti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IIIISultan Selim	1950
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	IV.Mustafa'nın İdamı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV.Mustafa	1953
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	İlk Meclisin Açılışı	Osmanlı Tarihi	Siyaset	İlk Meclis	1950
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Mithat Paşa	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Mithat Paşa	1951
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Osmunalı Padişahının Kılıç Kuşanma Töreni	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kılıç Kuşanma Törenleri	1950
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Osmanlı Sarayının Bir Muhteşem Düğünü	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Saray Düğünü	1951
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Padişah Vahdettinin Hayati Ve Firarı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1950
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Plevne Müdafi Osman Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Osman Paşa	1951
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Saltanat Kayıkları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Saltanata Kayıkları	1953
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Sultan Abdulaziz'in İntiharı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdulaziz	1951
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Sultan Beşinci Murat	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	V.Murat	1956
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Sultan İkinci Abdülhamit	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II.Abdulhamit	1955
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Sultan İkinci Mahmud'un Ölümü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II.Mahmut	1954
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Sultan Mecid'in Küçük Kızı Fatma Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Fatma Sultan	1951
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Sultan Mehmet Reşat	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Mehmet Reşat	1951
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	Sultan Reşadı Ziyaret Eden Hükümdarlar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Mehmet Reşat	1950
"	Haluk Y. Şehsuvaroğlu	V.Murat	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	V.Murat	1950

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Tahsin Paşa	Sadrazam Sait Paşa'ya Dair	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Sait Paşa	1954
"	Ercüment Ekrem Talu	I.Cihan Harbinin Arifesinde Dolmabahçe'de İngiliz Amiraline Verilen Ziyafet	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	İngilizlere Yemek	1951
"	Ercüment Ekrem Talu	Falaka	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Falaka	1953
"	Ercüment Ekrem Talu	Mektebe Başlayış	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mektep	1952
"	Ercüment Ekrem Talu	Sürre Alayı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sürre Alayı	1952
"	Ercüment Ekrem Talu	Goygoycular	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Goygoycular	1952
"	Ercüment Ekrem Talu	Eski Düğün Ve Koltuklar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Düğünler	1951
"	Ercüment Ekrem Talu	Eski Kına Geceleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Kına Geceleri	1952
"	Ercüment Ekrem Talu	Arzuhalci	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Arzuhalci	1953
"	Ercüment Ekrem Talu	Eski Pehlivanlar Ve Eski Güreşler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Pehlivanlar	1953
"	Ercüment Ekrem Talu	Eski Sünnet Düğünleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Sünnet Düğünleri	1953
"	Ercüment Ekrem Talu	Eski Üfürükçüler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Üfürükçüler	1953
"	Ercüment Ekrem Talu	İkinci Sultan Hamit Gözdesi Fehim Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Fehim Paşa	1953
"	Ercüment Ekrem Talu	Meddah	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Meddah	1953
"	Ercüment Ekrem Talu	Şehzadebaşı ve Eski Ramazanlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Ramazanlar	1953
"	Ercüment Ekrem Talu	Eski İstanbulda Kadın Hamamları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kadın Hamamları	1950
"	General Tawshend	Mondrosmütarekesi Nasıl Hazırlandı	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Mondros Mütarekesi	1950
"	Sırrı Tez	Huzurda Dayak Yiyen Fransız Ve Rus Sefirleri	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Sefirler	1952
"	Jean De Thevenot	Üçyüz Sene Evvel Türkiye Ve Türkler	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Türkler	1954
"	Enis Tahsin Til	İstibdatla İdarenin Başlica Alameti :Sansür	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Sansür	1951
"	Ahmet Nuri Turaner	İlk Matbaamızın Kuruluşu Ve Randımanı	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Müteferrika	1956
"	Hasan Aşır Turgay	Çanakkale Geçilmez	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Çanakkale	1950
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	1877 De Turk Oğlu Türk Erzurumu Böyle Müdafaa Ettik	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Erzurum Müdafaası	1951
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	31 Mart Vakası Hareket Ordusu	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1951
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Aldı Nemçe Bizim Nazlı Budini	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1950
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Anam Beni Ne Gün İçin Doğurdu?	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1956
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	At Üstünde Doğduk At Üstünde Ölelim	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1950
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Bağdat Gibi Bin Kaleye Değerdin	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1954
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Bayrağımız Zafer Çelengini Senden Bekliyor	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1954
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Belgrad Kapılarında İki Şehit	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1954
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Bin Atlının Hikayesi	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1952
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Bir Cirit Oyunu	Osmanlı Tarihi	Cirit Oyunu	Cirit Oyunu	1954
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Bir Türk On Moskofa Bedeldir	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1954
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Biz Silistreyi Böyle Müdafaa Ettik	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1950
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Bizi Nerelere Koyar Gidersin?	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1953
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Dağlar İnlesin	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1954
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Estergon Kalesi Su Başı Durak	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1951
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Gel Benim Sinan Paşam!	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1954

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Haçova	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1950
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Hotin'de Dikilen Bayrak	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1956
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	İskender Paşa'nın Erzurum Savaşı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Erzurum Şavaşı	1954
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	İşkodra Müdafaası	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	İşkodra Müdafaası	1951
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Kadırgalar Batarken	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kadırgalar	1954
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Kanuninin Son Seferi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni	1951
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Merzifonlu Türk Mustafa Geliyor!	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Merzifonlu Mustafa Paşa	1952
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Napolyon Bir Osmanlı Paşası Olabilirdi	Osmanlı Tarihi	Napolyon	Napolyon	1956
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Osman Gazinin Vasiyeti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Osman Gazi	1950
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Serhad Boylarında 50 Yıl(Abdulezel Paşa)	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Abdülezel Paşa	1951
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Sokullu Mehmet Paşanın Dul Zevcesi	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Sokullu Mehmet Paşa	1956
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Sultan Abdulaziz Ve Prenses Tevhide	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1951
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Şehitlere Serdar Oldu Genç osman	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Genç Osman	1952
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Turgutumu Dünyalara Değişmem	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Turgut Reis	1950
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Türk Olarak Ölmek	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Türk Kahramanlığı	1950
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Türk'ün Azmi Karşısında	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Türk'ün Azmi	1954
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Ulubatlı Hasan	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Ulubatlı Hasan	1953
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Uyvar Önünde Türk Gibi	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Uyvar Önünde	1951
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Yazık, Cihan Bir Kahraman Kaybetti!	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1950
"	Nurettin Tür	Ahmet Mithat Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Mithat Efendi	1956
"	Nurettin Tür	Dördüncü Mehmet Zamanında Meydan Ağaları Nasıl Tepelendi?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Mehmet	1956
"	Nurettin Tür	Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa Rakibi Murat Beyi Nasıl Öldürtmüştür	Osmanlı Tarihi	Mısır	Mehmet Ali Paşa	1955
"	Nurettin Tür	Osmanlı Hanedanında Veraset	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Veraset	1956
"	Nurettin Tür	Üçüncü Selim Ve Aygır İmam	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Selim	1956
"	Ahmet Rasim	Yarım Asır Evvelki İstanbul'da Bir Baskın	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Baskın	1956
"	Ali Fuat Türkgeldi	Sultan Reşad'ın Ölümü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Reşat	1954
"	Faik Reşat Unat	Fatih Kaç Defa Padişah Oldu?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1953
"	Faik Reşat Unat	Fatihe Muasır Hükümdarlar	Osmanlı Tarihi	Hükümdarlar	Fatih'in Muasırları	1953
"	Halit Ziya Uşaklıgil	Trablusgarp Harbi Başlarken	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Trablugarp Harbi	1954
"	Abdullah Uygur	Siyah Sancağı Şerif Ve Ak Sancağı Şerif	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Sancaklar	1950
"	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Fatih Sultan Mehmet Ve Çandarlı Halil Paşa	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1953
"	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Gazi Ahmet Muhtar Paşaya Dair	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Gazi Ahmet Muhtar Paşa	1954
"	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Mahmut Celalettin Paşa'ya Dair	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mahmut Celalettin Paşa	1954
"	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Mahmut Celalettin Bir Paşaya Dair	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mahmut Celalettin Paşa	1954
"	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Veliaht Yusuf İzzettin Efendinin İntiharı	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Yusuf İzzettin Efendi	1954
"	Tahsin Ünal	Cinci Hoca Ve Serveti Hakkında	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Cinci Hoca	1955
"	Tahsin Ünal	Kahraman Bir Şovalye	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Şovalye	1953
"	Tahsin Ünal	Küçük Rütbeli Büyük Kahramanlar	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Tahsin Ünal	Kabakçı İsyanında Islahatçıların Kabahati	Osmanlı Tarihi	Kabakçı İsyanı	Kabakçı İsyanı	1956
"	Hamdi Varoğlu	Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilatı Ve Kıyafetleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Ordu Kıyafetleri	1956
"	Sudi Yağız	Son Halife Abdulmecit Efendi	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Abdülmecit	1951
"	İmzasız Yazılar	Ali Kemalin Mektupları	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ali Kemal	1956
"	Basiretçi Ali Efendi	Basiret Gazetesi Sahibi Ali Efendi İle Bismark Arasında	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Basiretçi Ali Efendi	1955
"	İmzasız Yazılar	Büyük Tarihçi Hammer	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Hammer	1954
"	İmzasız Yazılar	Çanakkale ve Kahramanları	Osmanlı Tarihi	Çanakkale	Kahramanlar	1951
"	İmzasız Yazılar	Evliya Çelebi Van Kalesini Anlatıyor	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Evliya Çelebi	1953
"	İmzasız Yazılar	Evliya Çelebiden Parçalar	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Evliya Çelebi	1954
"	İmzasız Yazılar	Evliya Çelebiden Parçalar(Karagöz Ve Hacivat)	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Evliya Çelebi	1953
"	İmzasız Yazılar	Fatihin Mumyalama Meselesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	İmzasız Yazılar	Fuat Paşanın Vasiyetnamesi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Fuat Paşa'nın Vasiyeti	1955
"	İmzasız Yazılar	Halifelik Ve İttihatı İslam Osmanlılara Ne Kazandırdı?	Osmanlı Tarihi	Hilafet	İslamcılık	1956
"	A.M.E.	Hatice Sultan Sarayı Ve Melling	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hatice Sultan	1952
"	İmzasız Yazılar	a	Osmanlı Tarihi	Biyografi	İbşir Mustafa Paşa	1951
"	İmzasız Yazılar	Irak Çöllerinde Fedai(Osmancık Taburu)	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Osmancık Taburu	1951
"	Mithat Sertoğlu	İstanbul Tophanesi Ve Top Dökümü Merasimi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Tophane	1956
"	İmzasız Yazılar	İstibdat Devrinde, Hürriyet Perverlerinin Takibine Dair Bir Vesika	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1956
"	B.S.	Kahveye Ve Kahvehaneye Dair	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kahve ve Kahvehane	1953
"	İmzasız Yazılar	Kanuninin Makbul Veziri İbrahim Paşa Damat Değil miydi?	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Makbul Vezir İbrahim Paşa	1953
"	İmzasız Yazılar	Memduh Paşanın Hatıralarından Parçalar	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Memduh Paşa	1953
"	İmzasız Yazılar	Memduh Paşanın Hatıralarından Parçalar	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Memduh Paşa	1953
"	İmzasız Yazılar	Milyoner Sadrazamlar	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Milyoner	1952
"	İmzasız Yazılar	Meşhur Alman Feldmareşali Moltke'nin Türkiye Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Moltke	1952
"	İmzasız Yazılar	Osmanlı Sarayında Akağalar	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Akağalar	1956
"	İmzasız Yazılar	Son Devirde Osmanlı Şehzadelerinin Durumu	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Şehzadeler	1950
"	İmzasız Yazılar	Tuluat Sahnesi Üstadı Kel Hasan	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kel Hasan	1956
"	Be-Se	Üsküdar Cengi	Osmanlı Tarihi	Kahramanlık	Üsküdar Cengi	1953
"	Zeynel Akkoç	Tarihte Saç Süsü	Sanat Tarihi	Gündelik Hayat	Saç Süsü	1953
"	Kemali Aksüt	Hudaven Hatun Türbesi	Sanat Tarihi	Mimari	Hüdaven Hatun Türbesi	1956
"	Sermet Muhtar Alus	Askeri Müzemiz	Sanat Tarihi	Türkiye Müzeleri	Askeri Müze	1952
"	Röne Jan	Sinemanın Doğuş Günü Tarihi	Sanat Tarihi	Sinema	Sinema	1950
"	Aziz Ogan	Anadolu Ve Rumeli Hisarları	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	Anadolu ve Rumeli Hisarı	1953
"	Tahsin Öz	Hükümdar Portreleri Ve Türk Resmi	Sanat Tarihi	Resim	Hükümdar Portreleri	1956
"	Tahsin Öz	Kapalı Çarşı Tarihi	Sanat Tarihi	Gündelik Hayat	Kapalıçarşı	1950
"	P.S	İstanbul Köprüleri	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1955
"	Muzaffer Ramazanoğlu	Ayasofyalar	Sanat Tarihi	Mimari	Ayasofya	1953

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Mithat Sertoğlu	Mühürcülük	Sanat Tarihi	Mühürcülük	Mühürcülük	1956
"	Mithat Sertoğlu	Türkiye'ye Gelen Yabancı Ressamlar	Sanat Tarihi	Resim	Ressamlar	1953
"	Z Melek	Kurtdereli	Spor Tarihi	Güreş Tarihi	Kurtdereli	1950
"	Mithat Sertoğlu	Türklerde Spor	Spor Tarihi	Tük Spor Tarihi	Türklerde Spor	1954
"	Faruk Sümer	Osmanlı Türklerinde Spor	Spor Tarihi	Osmanlı Zamanında Spor	Osmanlı Sporu	1953
"	Leyla Yazıcıoğlu	Zehirin Tarihçesi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Zehir	1953
"	BB	Florance Nightingale	Tıp Tarihi	Biyografi	Hemşire	1955
"	Ahmet Rasim	Eski Eğlenceler ve Sazlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Eğlenceler	1956
"	Abidin Daver	Satılığa Çıkarılan Emektar Gazi Harp Gemileri	Cumhuriyet Tarihi	Denizcilik Tarihi	Harp Gemileri	1952
"	W.Dornberger	V2 ,,lerin Akibeti	Dünya Tarihi	Almanya	Hitler	1955
"	Andre Düfur	Otomobilin Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Otomobil	1952
"	Andre Düran	17.Luimiydi	Dünya Tarihi	Hükümdarlar	17. Lui	1951
"	G.ergiç	Kıbrıs adası elimizden nasıl gitmişti?	Dünya Tarihi	Adalar	Kıbrıs	1951
"	F.K	Balkan Tipi Eski Particiliğimiz Tarihinden Bir Sayfa	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Partiler	1952
"	Moris garson	Dreyüs Meselesi	Dünya Tarihi	Hukuk Tarihi	Dreyfus Meselesi	1952
"	Pierre Gaxotte	Meşhur Fransız Diplomatı Talleyrand	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Talleyrand	1955
"	Maxsime Mourin	20Temmuz 1944 Suikastı	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	II. Dünya Savaşı	1955
"	Semih Mümtaz S.	Mustafa İzzet Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mustafa İzzet Efendi	1956
"	Ahmet Rasim	Rakı İçmeye Dair	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Rakı içmeye dair	1951
"	Mithat Sertoğlu	Mevlit Ve Mevlit Alayı	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1954
"	Mithat Sertoğlu	Mısıra Gelin Giderek Bir Millete Dinini Değiştiren Türk Güzeli	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kadın Tarihi	1956
"	Mithat Sertoğlu	Tarihte İzmir	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	tarih tezi	1953
"	Aydın Sinanoğlu	Yusuf Ve Züleyha	Edebiyat	Edebiyat	Yusuf ve Züleyha	1950
"	Ali Süha	Tatar İmam	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Tatar İmam	1953
"	Faruk Sümer	Kervanlar Ve Kervansaraylar	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Kervanlar ve Kervansaraylar	1953
"	Faruk Sümer	Kıbrıs Ve Türkiye	Cumhuriyet Tarihi	Adalar	Kıbrıs	1953
"	Faruk Sümer	Osmanlıların Kavmi Menşeleri	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Kuruluşu	Osmanlının menşei	1954
"	Faruk Sümer	Rodos'un Fethi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Rodos'un fethi	1954
"	Emin Ali Şavlı	Yılbaşının Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Yılbaşının Tarihi	1955
"	Arslan Tufar	Derdini Marko Paşa'ya Anlat!	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Marko Paşa	1951
Ruzname-i Ceride-i Havadis	Münif Mustafa Efendi	Fetihname-i Belgrad Nam Tarihçe	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Fetihname	1282
"	İmzasız Yazılar	Tarih-i Mısır Tercüme-i Behiç efendi	Dünya Tarihi	Mısır Tarihi	Mısır Tarihi	1282
"	Abdurrahim Muhib efendi	Fransa Sefaretnamesi	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Abdurrahim Muhib	1281
"	Haşmet Efendi	surname-Veladetname-i Hümayun	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1281
"	Ahmet Resmi efendi	Hülasatülitibar	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Ahmet Resmi Efendi	1281
"	Naima	Naima Tarihi	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Naima	1282
Sabah	Ahmet Refik	Fatih istanbula girerken	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1913
"	Ahmet Refik	Cinci Hoca	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Cinci Hoca	1913
Safahat	Ahmet Refik	cellat kara ali	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Murat	1914

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
Serbesti	Moralızade Vasıf Bey	Sultan Murad-üç perde iki tablodan oluşuyor	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Murat	1325
Servet-i Fünun	Mahmut Esad	Tarihi-i Medeniyete Bir Nazar	Dünya Tarihi	Medeniyet Tarihi	Medeniyet Tarihi	1313
"	Ahmet Refik	birinci viyana muhasarası ve netayiciaskeriyesi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Birinci Viyana Muhasarası	1908
"	Ahmet Refik	Preveze Muharebesi Barbaros Hayrettin Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1910
"	Ahmet Refik	Ahmet Şuayp ve Tarih	Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	1326
Şehbal	Ahmet Refik	Anna Komnenos	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Kadın Tarihi	1912
"	Ahmet Refik	Atenayıs	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Kadın Tarihi	1912
"	Ahmet Refik	Bizans imparatoriçelerinin hayat tarzı	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Kadın Tarihi	1912
"	Ahmet Refik	Dindar Teodora	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Teodora	1912
"	Ahmet Refik	Ahmedi salisdevrinde osmanlı hanımları	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Osmanlı Hanımları	1912
"	ahmet Refik	Ahmedi salis devrinde sultan düğünleri	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Sultan Düğünleri	1328
"	Ahmet Refik	Çalık Ahmet	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Edirne Vakası	1913
"	Ahmet Refik	Kabakçı Mustafa	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Kabakçı Mustafa	1913
"	Ahmet Refik	Patrona Halil	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Patrona Halil-Tarihi Simalar	1913
Şura-yı Ümmet	İmzasız Yazılar	Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti-vesaiki tarihiyeden	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	II. Meşrutiyet	1326
TAN	Ziya Şakir	Büyük Türk inkılabı başlarken	Cumhuriyet Tarihi	İnkılaplar	Türk İnkılabı	1936
"	Asaf ilbay	Atatürkün Hususi Hayatı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürkün Hususi Ha	1949
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Kazan Hanlığının Son Günleri	Genel Türk Tarihi	Tatarlar	Kazan Hanlığı	1935
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Fatih İstanbul'u Nasıl Aldı	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1935
"	Ziya Şakir	Cinci Hoca ve Mecnun İbrahim	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Deli İbrahim	1935
"	Ziya Şakir	Saltanatın Son Günleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Saltanatın Sonu	1936
"	Mithat Cemal Kuntay	Üç İstanbul	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul	1936
"	Ziya Şakir	Acı Hakikatler	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Tarihi	Osmanlı	1936
"	Ali Rıza Seyfi	Akdenizin Kaplanları	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Korsanlar	1941
"	H.G.Dwigt	50 Sene Evvel İstanbul geceleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul Geceleri	1941
"	Kemal Samancıgil	Fatih İstanbul'u Nasıl Aldı	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1949
"	Mahmut Nedim	ArabistandaOsmanlı impnasılyıkıld	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Son Yemen Valisi	1935
"	Kadircan Kaflı	İzlandaya türk Akını	Genel Türk Tarihi	Denizcilik Tarihi	İzlanda'ya Türk Akını	1936
"	Haber	törenle ilgili	Haber	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1949
"	Haber	Barbaros Preveze Kutlaması 405 yıl	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1942
"	Ali Rıza Seyfi	Akdenizin Kaplanları	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Türk Denizcileri	1941
"	Haber	fetihle ilgili-defter 2 6 şubat	osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1949
"	Etem İzzet Benice	Ne İdik Ne Olduk	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1935
"	Peyami Safa	Tarihi Tefrika Edebiyatı	Edebiyat	Tarihi Tefrika	Tarihi Tefrik	1936
Tarih Aynası	İmzasız Yazılar	Sultan Murad'a Hediye Edilen Köşk	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Üçüncü Murat	1951
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	İlk Piyangolar ve Piyangocular	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Piyango	1951
"	İmzasız Yazılar	Budin Müdafaası	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Budin Müdaafası	1951
"	İmzasız Yazılar	Kara Bir Gün; 31 Mar	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
Tarih Coğrafya Dünyası	Sadi Borak	Yabancı gözüyle atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	General Tawnshed	Başkumandan gazi Mustafa Kemal paşa	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Hakkı Tarık Us	Atatürk son bir ayı nasıl geçirmişti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Son Ayları	1959
"	konuşma metniatatürk	Atatürk türk kadının kurtardı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Kadın Tarihi	1959
"	Ayla Merih	Atatürkün gazeteciliği	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Gazeteci Atatürk	1959
"	İmzasız Yazılar	Amerika'lı Tayyareciler Atatürk'ün Huzurunda	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Amerikalı Tayyareciler	1959
"	Faiz Demircioğlu	Atatürk'ün Dünya Tarihindeki şerefi ve mümtaz mevkii	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Dünya Tarihinde Mevki	1959
"	İmzasız Yazılar	Atatürkten fıkralar ve hatıralar	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Fıkralar ve Hatıralar	1959
"	İhsan Ilgar	Halil Nuri Yurdakul(Bizim Kahramanlarımız)	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Kahramanlar	1959
"	Sadi Borak	Meclis Mustafa Kemal'e karşı Şahlanıyor	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Kara Fatmalar	Cumhuriyet Tarihi	Kadın Tarihi	Kara Fatma	1959
"	Nurcihan Kesim	Atatürkün Büyütmesi Zehra İntiharını Etti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Büyütmesi	1959
"	Sadi Borak	Mustafa Kemal ve I. Dünya Harbi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	I.Dünya Savaşı	1959
"	Sadi Borak	30 Ağustos Zaferik ve Büyük millet meclisi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	30 Ağustos Zaferi	1959
"	Tevfik Bıyıklıoğlu	Hüsrev Gerede Mütarekede Karma Basın Sansüründen Niçin Çekilmişti	Cumhuriyet Tarihi	Mütareke	Hüsreve Gerede	1959
"	Yusuf Fahir Baba	Bektaş-i Ayin-i cemi(asırların sırrını ifşa ediyorum	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşilik	1959
"	faiz Demircioğlu	Vanda yezilerle kanlı savaşlar(yazma vantarihi)	Dinler Tarihi	Yezidiler	Yezidiler	1955
"	Abdülbaki Gölpınarlı	Mevlana Celalettin	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1959
"	Rasuhi Baykara	Mevlananın Türklüğü Meselesi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana'ın Türklüğü	1957
"	Yusuf Fahir Baba	Bektaşi görüşüyle Mevlana	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1957
"	Mehmet Önder	Dünyada mevlana sevgisi(mektup	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1957
"	Hatice Kızılay	Hitit İmparatorluğu Nasıl Meydana Çıktı	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Hititler	1959
"	Fehim Bayraktareviç(Pertevn	Yabanc gözüyle Nasreddin hoca	Genel Türk Tarihi	Biyografi	Nasreddin Hoca	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Anadolu'da ilk Türkler;Urartular	Genel Türk Tarihi	İlkçağ Tarihi	Urartular	1959
"	M.Çağatay Uluçay	Selçuklular Tarihine genel bir bakış1192-1243	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Selçuklu Tarihi	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Tarihte Ahlat	Genel Türk Tarihi	Şehir Tarihi	Ahlat	1959
"	M.Çağatay Uluçay	Büyük Selçuk İmparatorluğu(1040-1157)tefrikabaşı	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Selçuklu Tarihi	1959
"	M.Çağatay Uluçay	Anadolu Selçukluları(1077-1308)	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Anadolu Selçukluları	1959
"	İmzasız Yazılar	İstanbulhayatıilk kahve ve ilk kahvehaneler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kahve ve Kahvehane	1959
"	İmzasız Yazılar	istanbul'un fethi karşısında fatihin şahsiyeti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1959
"	illustrirte zeitung	Makedonyada Islahat Ve Ayaklanma	Osmanlı Tarihi	Balkanlar	Makedonya	1959
"	Mustafa Kemal	1914 de Türkiye ve Dünya	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Osmanlı ve Dünya	1959
"	Orhan Şaik Gökyay	İki Yüzlü Bir Müsteşrik Fatih Kitabında türklüğe hakaret ediyor	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Tarihçilik	1959
"	İmzasız Yazılar	45 Yıl Saklanan Sır(Haydar Paşa garı infilakı	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Haydarpaşa Garı İnfilakı	1959
"	İhsan Ilgar	Tarih Boyunca Mehter	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Mehter	1959
"	İmzasız Yazılar	Meşrutiyet Şiirleri	Osmanlı Tarihi	Edebiyat	Meşrutiyet Şiirleri	1959
"	Ziya Şakir	Meşrutiyette ilk Yemin Eden Nazır Haşim Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Haşim Paşa	1959

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İmzasız Yazılar	Abdülhamidin Meşrutiyet nutku	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1959
"	Abdullah Chaghatai	Hint Pakistan Mimarisinde Türk Mimarlığı Tezyinatı	Sanat Tarihi	Mimari	Hint-Pakistan	1959
"	Muzaffer Batur	Edirne'de Üç Şerefeli Camii	Sanat Tarihi	Mahalli Tarih	Üç Şerefeli camii-600 yılı	1959
"	Abdülkadir Bey(müzeeskimüd	Alaaddin sarayı Nasıl yıktırıldı(abideleriyle konya)	Sanat Tarihi	Mimari	Alaaddin Sarayı	1959
"	Saadeddin Erel	İki Selçuk Parası	Sanat Tarihi	Selçuklu Tarihi	Selçuklu Parası	1959
"	Sadi Borak	Bursa'nın sükutu üzerine kopan fırtına	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Bursa	1959
"	İhsan Hınçer	Halid Bayrının Hayatı Ve Eserleri	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Halit Bayrı	1959
"	Süheyla Beken	Fuzulinin edebi şahsiyeti	Edebiyat	Biyografi	Fuzuli	1959
"	Ziya Şakir	Biz ve Endenozya	Cumhuriyet Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Endenozya	1959
"	Ziya Gökalp	Malazgirt Muharebesi ikiperdelikmanzum piyes	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Malazgirt	1959
"	Nurettin Sevin	Geçmiş Zamanlarda Türk Tiyatrosu	Sanat Tarihi	Tiyatro Tarihi	Türk Tiyatrosu	1959
"	Sadi Borak	Milli Mücadelede Harika Kız	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Harika Kız Nezahat	1959
"	Sadi Borak	Yabancı Gözüyle Mustafa Kemal	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	1921 illistirasyon şeflik	1959
Tarih Dünyası	Ahmet Refik	Abdülhamidin Naşı Önünde	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Saadettin Pirali	Mukaddes Tacı Rehine Koyan Kralıçe	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Kadın Tarihi	1953
"	İmzasız Yazılar	Farabi	Bilim Tarihi	Biyografi	Farabi	1951
"	Fahrettin Altay	Atütürke Ait Bir Hatıra	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1951
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Atatürk Dinle Dünya İşlerini Nasıl Ayırdı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Laiklik	1951
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Atatürk Ve Latife Hanım	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Latife Hanım	1950
"	İsmail Baykal	Atatürkün İstanbul Şehri Hemşehriliği	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1952
"	Sadi Borak	Anitkabirde Yenilikler Yapılacak	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Anıtkabir	1964
"	Sadi Borak	İstanbul Gizli Telgraf Merkezi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Telfraf Merkezi	1952
"	Fahri Can	Gaziantepin Müdafaası Ve Selahattin Adil	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Selahattin Adil	1951
"	Osman Ergin	Türkiyede Dikilen İlk Heykel	Cumhuriyet Tarihi	Sanat Tarihi	İlk Heykel	1950
"	Ercan Erksan	İzmiri Nasıl Yaktılar Nasıl Kaçtılar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İzmir	1953
"	Hans Froembgen	İzmir Suikastının Perde Arkası	Cumhuriyet Tarihi	Suikastler	İzmir Suikasti	1964
"	Hans Froembgen	İzmir Suikastının Perde Arkası	Cumhuriyet Tarihi	Suikastler	İzmir Suikasti	1965
"	Fazlı Gülen	Çakırcalı Mehmet Efe	Cumhuriyet Tarihi	Zeybekler	Çakırcalı Mehmet Efe	1965
"	Fazlı Gülen	Efeler Ve Zeybekler	Cumhuriyet Tarihi	Zeybekler	Efeler ve Zeybekler	1965
"	İhsan Ilgar	Orgeneral Asım Gündüzün Hatıraları	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Asım Gündüz	1965
"	Feridun Kandemir	İstanbulun 30.Kurtuluş Yılındayız	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İstanbul'un Kurtuluşu	1953
"	Feridun Kandemir	Lütfi Fikri İstiklal Mahkemesinde	Cumhuriyet Tarihi	İstiklal Mahkemeleri	Lütfi Fikri	1952
"	Feridun Kandemir	Şeyh Sait İsyanı	Cumhuriyet Tarihi	İsyanlar	Şeyh Sait İsyanı	1952
"	Feridun Kandemir	Şeyh Said İsyanı	Cumhuriyet Tarihi	İsyanlar	Şeyh Sait İsyanı	1951
"	Feridun Kandemir	Yusuf Kemal Tengirşenk	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Yusuf Kemal Tengirşek	1953
"	Ayhan Kızılay	Atatürk' ün Gözlerini Merak Etmiştim	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürkün Gözleri	1965
"	Reşat Ekrem Koçu	Türkiye de Seçimin Tarihi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Seçimin Tarihi	1950
"	Lebib Muammer	Atatürk Ve Sinan	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk ve Sinan	1965
"	Lebib Muammer	Sinan Ve Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk ve Sinan	1964
"	Lebib Muammer	Süleymaniye Atatürk Sinan	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk ve Sinan	1965

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Nurettin Oflaz	Şerif Efe	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	akbaş baskını	1952
"	Tahsin Öz	Atatürkün Topkapı Sarayını Ziyareti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1951
"	A.Baha Özler	Atatürkün Arnavutluk Hakkında Ki Bir Kehaneti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1952
"	Tayfur Sökmen	Atatürk Ve Hatay	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Hatay	1953
"	Galip Kemali Söylemezoğlu	Milli Mücadelede Enver Paşa	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Enver Paşa	1950
"	Tahran Toker	Atatürkün Havzada Bilinmeyen Hatıraları	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Havza Hatıraları	1951
"	Tahran Toker	İzmitin İşgali	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İzmit'işgali	1952
"	Macit Uygur	Venizelosun Eski Bir Teklifi	Cumhuriyet Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Venizelos	1951
"	Sahir Uzel	Gaziantep Müdafaası Ve Selahattin Adil	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Selahattin Adil	1952
"	Hikmet Ülgen	Genç Nesil Şiirinde Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Şiirde Atatürk	1953
"	Tahsin Ünal	Yeni Tarih Telakkisi Ve Yeni Lise Tarih	Cumhuriyet Tarihi	Tarihçilik	Tarih Ders Kitapları	1951
"	Hamdi Varoğlu	Türkiyede Avrupalılaşma	Cumhuriyet Tarihi	Modernleşme	Modernleşme	1953
"	Razi Yalkın	Son Halife Abdulmecit ve Hanedan-ı Ali Osman İstanbuldan Nasıl Çıkarıldı?	Cumhuriyet Tarihi	Hilafet	Abdülmecit Efendi	1950
"	İmzasız Yazılar	Amerikalı Bir Rahip Atatürkü Nasıl Görüyor	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Yabancı Gözüyle Atatürk	1964
"	İmzasız Yazılar	Askeri Müzeden Kıymetli Vesikaların Satıldığı Asılsızdır	Cumhuriyet Tarihi	Türkiye Müzeleri	Askeri Müze	1965
"	İmzasız Yazılar	Attürk Ebuzziya Velidin Niçin Kabul Etmemiştir	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Ebuzziya Velid	1964
"	İmzasız Yazılar	Atatürk Hükümetini Devrime Teşebbüsü Nasıl Olacaktı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1964
"	İmzasız Yazılar	Atatürk Kendisine Nasihat Vermek İsteyenleri Nasıl Tevkif Ettti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1964
"	İmzasız Yazılar	Attürkün Dünya Görüşü	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1964
"	İmzasız Yazılar	Ata-Türkün Hayatına Ait Tarihler Niçin Birbirini Ttumuyor	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1964
"	İmzasız Yazılar	Atatürkün Hayatından Önemli Notlar	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1964
"	İmzasız Yazılar	Atatürün Tevkifi İçin Vahdettin Damat Ferit Komplosu	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1964
"	İmzasız Yazılar	Atatürkün Yazdığı Ve Yazmadığı Şiirleri	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Şiirleri	1964
"	İmzasız Yazılar	İnönü Atatürkü Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	İnönü	1964
"	İmzasız Yazılar	Karabekir Atatürkün Hizmetine Casus Sokmuştu	Cumhuriyet Tarihi	Kazım Karabekir	Atatürk	1964
"	İmzasız Yazılar	Mareşal Fevzi Çakmak Ve İslam Dini Hakkında Mektubu	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Fevzi Çakmak	1950
"	İmzasız Yazılar	Mustafa Kemal Anadoluya Geçmeden Önce Generallerle Neler Konuştu	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Atatürk	1964
"	İmzasız Yazılar	Mustafa Kemalin Gazete Sahipliği Ve Başyazarlığı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Mustafa Kemal ve Gazetecilik	1964
"	Yusuf Fahir Baba	Bektaşilik ve İçyüzü	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşilik	1952
"	Rasuhi Baykara	Mevlana Celaleddin Rumi Ve Mevlevilik	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1952
"	Rasuhi Baykara	Mevlana Celaleddin Rumi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1953
"	Rasuhi Baykara	Mücahidin-İ Mevleviye Alayı	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevi Alayları	1953
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	İslam Tarihnde Adalet Ve Haçlılar	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Adalet	1953
"	Selahattin Demirkan	Hz.Meryemin Mezarı Efeste mi	Dinler Tarihi	Hıristiyanlık	Hazreti Meryem	1950

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Osman Ergin	İslam Dini Resim Ve Heykeli Niçin Men Etmiştir	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Sanat	1964
"	İsmet Gönülal	Alİlahin Kılıcı Hülagu	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hülagu	1951
"	Selahattin Güngör	İslam Dini İle Yaşıt Kuran-i Kerim	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kuran	1950
"	Yusuf Ziya İnan	Mevlana Üzerine Düşünceler	Dİnler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1965
"	Kadircan Kaflı	Halife Mustasım Ve Hülagu	Dİnler Tarihi	İslam Tarihi	Halife Mustasım	1952
"	Kamil Miras	Teravih Namazı	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	İbadetler	1965
"	Miss Julie Pardoe	Eyüp Sultan	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Eyüp Sultan	1950
"	Ferdi Öner	Belkıs Efsanesi	Dinler Tarihi	efsane	Belkıs	1950
"	A.Baha Özler	Hz.Muhammed- Avrupa Medeniyeti(H.Pirenne)	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Muhammet ve avrupa	1952
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Bektaşiliğin Gerçek Hüviyeti	Dİnler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşilik	1964
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Erbain Helvası	Dİnler Tarihi	Tarikatlar	Erbain Helvası	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Eşrefilerde Köfteli Çorba	Dİnler Tarihi	Tarikatlar	Eşrefiler	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Eşrefoğlunun Eserleri Ve Şahsiyeti	Dİnler Tarihi	Tarikatlar	Eşrefoğlu Rumi	1953
"	Cemalettin Server Revnakoğ	İstanbul Mezarlıklarında Keskin Dede	Dinler Tarihi	Gündelik Hayat	Keskin Dede	1951
"	Cemalettin Servër Revnakoğ	Kadiri Tarikatı istanbula nasıl geldi, nasıl yayıldı	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Kadirilik	1953
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Kadiriliğin İstanbula Gelişi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Kadirilik	1953
"	Nazmi Sevgen	Hakkari Ve Nasturiler	Dinler Tarihi	Hıristiyanlık	Nasturiler	1965
"	Nazmi Sevgen	Kızılbaş Aleviliğinin Gizli Felsefesi	Dinler Tarihi	Alevilik	Kızılbaşlık	1950
"	Galip Kemali Söylemezoğlu	Ayasofya Ve Kadir Gecesi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kadir Gecesi	1950
"	Tahsin Ünal	Hz.Hüseyinin Kızları İstanbuldarnı Gömülü	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Hüseyin	1951
"	Selami Münir Yurdatapan	Son Bektaşı Tekkesinin Şeyhi Ve Müritleri Arasında	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşiler	1950
"	İmzasız Yazılar	Bilal-I Habeşi Hazretleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Bilal-ı Habeşi	1950
"	İmzasız Yazılar	Hz.Osmanın Kılıcı	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Osman	1950
"	İmzasız Yazılar	Hazreti Yahyanın Eli	Dinler Tarihi	Peygamberler	Hazreti Yahya	1950
"	İmzasız Yazılar	Mevlana Celalettin Rumi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1951
"	İmzasız Yazılar	Sovyet Hacıları Mısırda	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hacılar	1953
"	Kazım Sevinç Altınçag	19.Asırdan Bu Güne Çin	Dünya Tarihi	Çin	Çin	1952
"	Kazım Sevinç Altınçag	Harp Tarihinde Filler	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Filler	1951
"	Kazım Sevinç Altınçag	Keleopetra	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Kleopetra	1950
"	Kazım Sevinç Altınçag	Kral Masinissa	Dünya Tarihi	Biyografi	Kral Masinissa	1951
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	İran İhtilalleri Ve Pehlevi Hakimiyeti	Dünya Tarihi	İran	Pehleviler	1953
"	Fehim Erener	Sanatta Ve Efsanede Venüs	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Venüs	1952
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Süveyş Kanalı	Dünya Tarihi	Mısır	Süveyş	1953
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Taşla İdam Edilen Günahkar Bir Kadın	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Günahkar Bir Kadın	1950
"	Mehmet Halit Bayrı	Napolyon Ve Aşık Luccei	Dünya Tarihi	Biyografi	Napolyon	1950
"	Henry Bordeauks	Mary Antuanet'in Gizli Aşkı	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Maria Antuanet	1950
"	Ahmet Bülent Koçu	Windsor Dükünün En Büyük Merakı	Dünya Tarihi	İngilizler	Windors Dükü	1950
"	Muazzez Çığ	4000 Sene Evvel Zıraat	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Zıraat	1965
"	Muazzez Çığ	Bir Sümer Şairi	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1965
"	Muazzez Çığ	Sümer Mektepleri	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1953

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Muazzez Çığ	Dünyada İlk Rüşvet Hadisesi Ve Sümer Mektepleri	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1953
"	James Daniel	Küba Meselesi	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Küba	1965
"	Selahattin Demirkan	Napolyonun Günlük Hayatı	Dünya Tarihi	Biyografi	Napolyon	1952
"	Charles Diehl	VI.Yüzyılda İstanbul	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	İstanbul Tarihi	1952
"	Margeratta Dietrich	Çağdaş Kızılderili Sanatı	Dünya Tarihi	Kızılderililer	Kızılderili Sanatı	1965
"	Ahmet Cevat Emre	1920 Moskovasında Türk Komunistler	Dünya Tarihi	Siyaset	Moskova'da Türk Komunistler	1964
"	Hüseyin Nihat Erer	Apollon	Dünya Tarihi	Mitoloji	Apollon	1952
"	Ziya Erkins	İngilizler Ve Fransızlar Mısırı Nasıl Haczetmişlerdi	Dünya Tarihi	Mısır	İngiliz-Fransız	1952
"	Cemal Erksan	Napolyonun Mısır Seferi	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Napolyon	1950
"	Muzaffer Esen	Prenses Dö Lanbalın Ölümü	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Prenses Dö Lanbal	1950
"	Aziz Esenbel	1903 Rusya Ermeni Kiliselerine ait İmtiyazları nasıl feshetmişti?	Dünya Tarihi	Rusya Ermenileri	Ermeniler	1952
"	Aziz Esenbel	Rus Çarı İmparatoriçe Feodorovna Ve Çocukları Nasıl İdam Edildi	Dünya Tarihi	Rusya	Çariçe Feodorovna	1951
"	Hasan Adnan Giz	Tarihte Zehir Ve Zehirlenmeler	Dünya Tarihi	Tıp Tarihi	zehirlenmeler	1950
"	M.Kadri	Tarihte Dünyanın Yedi Harikası	Dünya Tarihi	Sanat Tarihi	Yedi Harika	1952
"	S.Kamil,	Teodoranın Hayatı	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Kadın Tarihi	1953
"	Nurcihan Kesim	Hamburabi Kimdir	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Hammurabi	1952
"	Hatice Kızılay	Tarihte İlk Cinayet Ve Sümer Mahkemeleri	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Londra Kulası Faciası	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Asayiş İşleri	1950
"	Ferdi Öner	Antalya Ve Side Harabeleri	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Side	1950
"	M.Rasim Özgen	İngitere Kralıesi Victoryaya Yapılan Suikastlar	Dünya Tarihi	İngilizler	Victorya	1950
"	M.Rasim Özgen	Nil'e Kurban Edilen Kızlar	Dünya Tarihi	Mısır	Eski Mısır	1950
"	M.Rasim Özgen	Tarihte Nam Kazanmış İnsanların İzdivaç Teklifleri	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Evlenme Teklifleri	1950
"	Nuri Özkan	Efes Ve Madonnaya Dair	Dünya Tarihi	Arkeoloji	Efes	1952
"	Partinax	Churcil Yaşıyor	Dünya Tarihi	Biyografi	Churcil	1965
"	Selami İzzet Sedes	Irklar Kokteyli(Amerikanın Kuruluşu)	Dünya Tarihi	Amerika	Amerika	1951
"	Selami İzzet Sedes	Kızılderililer	Dünya Tarihi	Kızılderililer	Kızılderililer	1951
"	Selami İzzet Sedes	Napolyon'un Son Günleri	Dünya Tarihi	Biyografi	Napolyon'un Son günleri	1950
"	Azmi Selen	Türkiyede Masonluk Tarihi	Dünya Tarihi	Masonluk	Masonluk	1964
"	Mithat Sertoğlu	İstanbul'un Tılsımları	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul'un Tılsımları	1952
"	Nazmi Sevgen	Zazalar	Dünya Tarihi	Zazalar	Zazalar	1950
"	M.Tayyar	1794 İngiliz Fransız Deniz Muharebeleri	Dünya Tarihi	Denizcilik Tarihi	İngiliz-Fransız Deniz Harpleri	1951
"	Vefik Tura	Libya Nükümeti Nasıl Kuruldu	Dünya Tarihi	Libya	Libya	1951
"	M.S.Tura	Tarihte Girit	Dünya Tarihi	Adalar	Girit	1952
"	M.S.Tura	Tarihte İngiltereye Yapılan İstila Teşebbüsleri	Dünya Tarihi	İngilizler	İstila Teşebbüsleri	1952
"	Suphi Uzunca	Abaraham Lincoln	Dünya Tarihi	Amerika	Abraham Lincoln	1952
"	Tahsin Ünal	Anadoluda Eski Bir Krallı	Dünya Tarihi	İlçağ Tarihi	Anadolu Tarihi	1951
"	Rıza Yalkın	Muhterem Casuslar	Dünya Tarihi	Casusluk	Casusluk	1950
"	Leyla Yazıcıoğlu	16.Lui Devri	Dünya Tarihi	Türk	16. Lui Devri	1952

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Selami Münir Yurdatapan	İhtiyar Belçika Kralının 16 Yaşındaki Metresi	Dünya Tarihi	Belçika	Belçika Kralı	1952
"	Selami Münir Yurdatapan	Prenses Fethiyenin Aşkı	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Prenses Fethiye	1950
"	İmzasız Yazılar	Dünyanın En Büyük fatihi Cengiz Han	Dünya Tarihi	Moğollar	Cengiz Han	1952
"	İmzasız Yazılar	İngiliz Deniz Tarihinde Bir Facia	Dünya Tarihi	İngilizler	Deniz Faciası	1950
"	İmzasız Yazılar	Kadın Canavarı Landru	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Kadın Tarihi	1964
"	İmzasız Yazılar	Makyevel	Dünya Tarihi	Biyografi	Makyevel	1965
"	İmzasız Yazılar	Malta Şovalyeleri	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Malta Şovalyeleri	1950
"	İmzasız Yazılar	Ocak Ayı Niçin Yılbaşı Oldu	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Yılbaşı	1951
"	İmzasız Yazılar	Son Yüzyılın En Büyük Suikastı	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Suikast	1950
"	İmzasız Yazılar	Tarihte Altın Halkalar	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	Altın Halkalar	1953
"	Şadan Talat Ural	Tarihte Doğum Yardımı	Dünya Tarihi	Tıp Tarihi	Doğum Yardımı	1952
"	Leyla Soykut	İngilterenin Mavi Sakalı Sekizinci Hanri	Dünya Tarihi	İngilizler	Sekizinci Henri	1952
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Gürcistanın ilk ve son cumhurreisi noe jordanianın ölümü	Dünya Tarihi	Gürcistan	Gürcistan	1952
"	Bahattin Akolu	Türk Kılıçları	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Kılıçlar	1952
"	Ali Kemali Aksüt	Tarih Boyunca Türk Moskof Düşmanlığı	Genel Türk Tarihi	Ruslar	Türk- Rus Düşmanlığı	1953
"	Kazım Sevinç Altınçag	Dünyalar Fatihi Attila	Genel Türk Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1951
"	Zafer Hasan Aybek	Tarihte Türk-Pakistan Münasebetleri	Genel Türk Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Türk- Pakistan	1951
"	M.Necmettin Deliorman	İvan Mihailof Ve Kıbrıs Davamız	Genel Türk Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1965
"	İsmet Gönülal	Metenin İlk Büyük Zaferi Ve Aşk Mektubu	Genel Türk Tarihi	Asya Hunları	Mete	1951
"	Turgut Işıksal	Dolmabahçe Meydanındaki Eski Toplar	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Eski Toplar	1952
"	Feridun Kandemir	İlk operotörümüz cemil paşa hatıralarını anlatıyor	Genel Türk Tarihi	Hatırat	Cemil Topuzlu	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Türk Tarih Ve Edebiyatında At	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Atatürkün Gözleri	1950
"	Saadettin Pirali	Macaristanda Türk Dünyasının Son Günleri	Genel Türk Tarihi	Macarlar	Macaristan da Türkler	1953
"	Nazmi Sevgen	Alparslan'ın Bizans İmparatorunu Esir Edişi	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Diyojen ve Alpaslan	1951
"	Nazmi Sevgen	Celalettin Harzemşah	Genel Türk Tarihi	Hükümdarlar	Celaleddin Harzemşah	1951
"	Nazmi Sevgen	Türkiyede At Ve Atçılık	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	At ve Atçılık	1965
"	Nazmi Sevgen	Türklerde At Ve Atçılık	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	At ve Atçılık	1964
"	Ali Rıza Seyfi	Amerikan Yerlileri Türk Irkındanmı dır	Genel Türk Tarihi	Kızılderililer	Kızılderililer Türkmü dür	1965
"	M.Çağatay Uluçay	Türkler Ve Avrupa	Genel Türk Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Türkler ve Avrupa	1953
"	Nahid Sırrı Örik	Tarih Kitapları ve Tarih Yazıları	Genel Türk Tarihi	Adilşahiler	Kitap Tanıtımı	1959
"	Feridun Kandemir	Babıali Vakası	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Babıali Vakası	1952
"	Ferit Ağazade	Abdulhamit Ve Kadınlar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Ferit Ağazade	Abdulhamitin Naşı Önünde	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Ferit Ağazade	Abdulmecitin Girit Ziyareti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülmecit	1950
"	Ahmet Refik	Girit Adasının Zaptına Sebep Olan Hadise	Osmanlı Tarihi	Adalar	Girit	1950
"	Ahmet Refik	Köprülüler Devrinde İstanbul	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Köprülüler	1950
"	Ahmet Bülent	Müneccim Ebu Muaşşer Belhi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Müneccim	1950
"	Ahmet Refik	Sultanların Korkunç İsrafları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sultanların İsrafları	1950
"	Aziz Akıncı	II.Meşrutiyet Nasıl İlan Edildi	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	İttihat ve Terakki	1952

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Kenan Ünal Akpınar	İbn-Ül Emin Mahmut Kemal İnal Ve Kütüphanesi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	İbnül Emin	1953
"	Ali Kemali Aksüt	Ahmet Mithat Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Mithat Efendi	1952
"	Ali Kemali Aksüt	Ahmet Mithat Efendinin Eserleri	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Mithat Efendi	1952
"	Ali Kemali Aksüt	En Eski Şehname Süleymaniye Kütüphanesinden Nasıl Çalındı	Osmanlı Tarihi	Edebiyat	Şehname	1952
"	Ali Kemali Aksüt	Namık Kemal Ve Basın Hürriyeti	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Basın Hürriyeti	1953
"	Ali Kemali Aksüt	Tepedelenli Ali Paşanın Ölümü	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Tepedelenli Ali Paşa	1950
"	Ali Kemali Aksüt	Yusuf İzzedine Dair Yeni Vesikalar	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Yusuf İzzeddin	1950
"	H.Fikret Alasya	Osmanoğulları Kıbrısı Niçin Fethettiler	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	Hafi Kadri Alpman	İbrahim Müteferrikanın Torunları Ve Şeceresi	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Müteferrika	1954
"	Hayrettin Alptekin	Sultan Ahmet Meydanı	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Sultan Ahmet Meydanı	1951
"	Hasan Amca	Abdulhamidin Sarayında Çerkezler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1953
"	Hasan Amca	Taklibi Hükümet Ve Prens Sabahattin	Osmanlı Tarihi	Yeni Osmanlılar	Prens Sabahattinh	1952
"	Cevriye Artuk	28.Çelebi Mehmet Efendiye Ait Madalyalar	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	28 çelebi Mehmet efendi	1950
"	Astarcıyan	Ermeni Komitacıları Kürtleri Nasıl İmha Etmişlerdi	Osmanlı Tarihi	Ermeniler	Ermeni Komitacıları	1953
"	Astarcıyan	Ermeni Komitacılarının Mezalimi Ve Türk Kürt Düşmanlığı	Osmanlı Tarihi	Ermeniler	Ermeni Komitacıları	1953
"	Falih Rıfkı Atay	Zavallı Enver Paşa Ve Nankör Millet	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1950
"	Şefik Ateşlikan	Osmanlı Padişahları Hakkında Notlar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişahlar Hakkında	1953
"	İ. Atis	Tarihte Aylık Grevi Yaparak Ölen Osmanlı Veziri	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Aylık Grevi Yapan Vezir	1950
"	Fazıl Ayanoğlu	Bekri Mustafa Nerede Gömülüdür	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bekri Mustafa	1951
"	Ali Kemal Balkanlı	Sırp Sındığına Ait Yeni Vesikalar	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Sırp Sındığı	1950
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Abdulazizin Garip Tarafı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1950
"	Fehim Erener	Gazi Osman Paşanın Oğlu Evleniyor	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Gazi Osman Paşa	1952
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Osmanlı Tarihinde Canbazhaneler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Canbazhaneler	1952
"	Sedat Simavi	Talat Paşanın Hayatı	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Talat Paşa	1951
"	Sedat Simavi	Tophane Ve Civarı	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Tophane	1954
"	A.Kemal Baykal	Odalıklar	Osmanlı Tarihi	Harem	Odalıklar	1952
"	İsmail Baykal	Son Osmanlı Veliahdı Ve Halifesi Abdulmecidin Sarayında Gördüklerim	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Mustaf	1951
"	İsmail Baykal	Sultan Mustafanın Halli	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Yusuf İzzeddin Efendi	1952
"	İsmail Baykal	Veliaht Yusuf İzzeddin Efendi Nasıl İntihar Etti	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Yusuf İzzeddin Efendi	1950
"	Rasuhi Baykara	Abdulhak Hamidin Abdulhamide Yazdığı İki Ariza	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Rasuhi Baykara	Abdulhamitin Fotoraf Yasağı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Rasuhi Baykara	I.Sultan Ahmet Zamanında Ecnebilere Av Yasağı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan I. Ahmet	1051
"	Rasuhi Baykara	Ii.Abdulhamid Dönemgnde Bir Fetva	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Rasuhi Baykara	Marko Paşa Abdulhamide Dert Yanıyor	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Rasuhi Baykara	Osmanlı Devletinde İlk Tütün Yasağı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Tütün Yasağı	1951
"	Rasuhi Baykara	Şevkevfsar Kadın Efendinin Abdulhamide Mektubu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Naşit Bavlav	Fatih Zehirlendi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1965

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Naşit Bavlav	Padişahların Kuvvet Macunları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kuvvet Macunları	1953
"	Naşit Bavlav	Padişahların Kuvvet Macunları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kuvvet Macunları	1965
"	Naşit Bavlav	Sarayda Kullanılan Kuvvet Macunları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kuvvet Macunları	1950
"	Mehmet Halit Bayrı	Abdal Musa	Osmanlı Tarihi	Tarikatlar	Abdal Musa	1952
"	Mehmet Halit Bayrı	Abdurrahman Şeref	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Abdurrahman Şeref	1952
"	Mehmet Halit Bayrı	Girit Destanı	Osmanlı Tarihi	Halk Edebiyatı	Girit Destanı	1953
"	Mehmet Halit Bayrı	Halk Edebiyatında Edirne Vakası	Osmanlı Tarihi	Halk Edebiyatı	Edirne Vakası	1951
"	Mehmet Halit Bayrı	Mustafa Nuri Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mustafa Nuri Paşa	1952
"	Mehmet Halit Bayrı	Osmanlı Vakanüvisleri	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Osmanlı Vakanüvisler	1952
"	Mehmet Halit Bayrı	Şeyh Şamil Destanı	Osmanlı Tarihi	Halk Edebiyatı	Şeyh Şamil Destanı	1953
"	Mehmet Halit Bayrı	Tayyarzade Ahmet Ata	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Ata	1952
"	Mehmet Halit Bayrı	Türk Tarih Encümeni	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Türk Tarih Encümeni	1952
"	Mehmet Halit Bayrı	Vakanüvis Lütfi efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Lütfi Efendi	1952
"	Mehmet Halit Bayrı	Vidin Destanı	Osmanlı Tarihi	Halk Edebiyatı	Vidin Destanı	1953
"	Abdullah Recep Baysun	Enver Paşa Nasıl Şehit Oldu	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1952
"	Bernard Bronage	Hürrem Sultan Ve Kanuni Sultan Süleyman	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hürrem Sulta	1951
"	Atıf Bumin	Yedi Sekiz Hasan Paşaya Ait Fıkralar	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Yedi Sekiz Hasan Paşa	1951
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	İlk Jöntükler	Osmanlı Tarihi	Jöntürkler	Jöntürkler	1952
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Eski Ramazanların Tarihi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Ramazanlar	1965
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Yakup Cemil Nasıl Ve Niçin İdam Edldi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Yakup Cemil	1964
"	Kemal Çığ	Osmanlı Padişahlarının Medine'ye Gönderdiği Hediyeler Ve Surre-İ Hümayun	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Medineye Hediyeler	1951
"	Kemal Çığ	Padişahın Acıklı Feryatnamesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Feryatname	1950
"	Kemal Çığ	Sultan 4.Muratın Bir Kuran-I Kerimi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Murat'ın Kuran-ı Kerimi	1951
"	Kemal Çığ	Yıldırım Beyazıt Esareti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yıldırım Beyazıt	1951
"	Süleyman Münir Çapanoğlu	Eski İstanbul Evleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul Evleri	1965
"	Süleyman Münir Çapanoğlu	Osmanlı Sarayında Kadın Kıyafetleri	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Kadın Kıyafetleri	1965
"	Muhtar Dağlı	Saraybosnada İlk Çıkan Gazete;gülşensaray	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Saraybosna'nın İlk Gazetesi	1952
"	M.Necmettin Deliorman	Makedonya Dahili İhtilal Komitesi	Osmanlı Tarihi	Makedonya	Makedonya	1965
"	Faiz Demircioğlu	Abdulhamit Devrinde Bir Sefir	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1965
"	Faiz Demircioğlu	Abdulhamitin Cumhuriyet Korkusu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1965
"	Faiz Demircioğlu	Osmanlı Sarayında Buz Dağıtımı	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Buz Dağıtımı	1965
"	Faiz Demircioğlu	Şahane Armağanlar	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Hediyeler	1965
"	Feridun Dirimtekin	İstanbul Surları Hendeklerinde Su Varmıydı	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul Suları	1950
"	Y. Bahri Doğanay	Ayastefanostaki Rus Abidesi Nasıl Yıkıldı	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1950
"	Necdet Rüştü Efe	Kahraman Beyazıt	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Beyazıt	1951
"	Necdet Rüştü Efe	Turgut Reis	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Turgut Reis	1951
"	Necdet Rüştü Efe	Ulubatlı Hasan	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Ulubatlı Hasan	1951
"	Oktay Enünlü	İlk Tayyarecelerimizden Sami Uçan	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Sami Uçan	1965
"	Abdurrahman Adil Eren	Ahmet Mithat Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Mithat Efendi	1953

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ziya Erkins	Osmanlı Haremi Ne zaman Kuruldu	Osmanlı Tarihi	Harem	Harem	1950
"	Adnan Erim	Rodop Konferansı	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Rodop Konferansı	1952
"	Ziya Erkins	Abdulhamitin Karakteri Ve Hayatı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	Ziya Erkins	Abdulhamitin Kitap Merakı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Ziya Erkins	Hazine-İ Hümayun	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Hazine-i Hümayun	1953
"	Ziya Erkins	Fatih Ve Avcı Sultan Mehmetin Sevdikleri Yemekler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultanların Yemekleri	1951
"	Ziya Erkins	Hükümdarların İç Hazinesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	İç Hazine	1951
"	Ziya Erkins	III,Ahmet İn Arife Tahtının Kıymeti Nedir	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Ahmet	1953
"	Ziya Erkins	İstanbulun İçtimai Hayatında Cariyeler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Cariyeler	1950
"	A.Cemal Erksan	Gelin Hamamları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gelin Hamamları	1950
"	A.Cemal Erksan	Saltanat Arabaları	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Saltanat Arabalır	1950
"	Ercan Erksan	1854 De Fransız Zuhaf Alayı İstanbul'da	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Fransız Alayı	1953
"	Aziz Esenbel	Abdulazizin Hazinesi Nasıl Yağma Edildi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1950
"	Aziz Esenbel	Abdulhamit İle Paris Sefiri Salih Münir Paşa Arasında Gizli Muhabere	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Aziz Esenbel	Abdulhamitin Siyası Vehimleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	Aziz Esenbel	Mahmut Celalettin Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mahmut Celalettin Paşa	1950
"	Aziz Esenbel	Paris Sefiri Salih Münir Paşa	Osmanlı Tarihi	Sefirler	Salih Münir Paşa	1950
"	Aziz Esenbel	Sadrazam Halil Rifat Paşanın Oğlu Ahmet Beyin Avrupa Ya Firarı	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Halil Rifat Paşa	1951
"	Osman Nuri Eti	Asırlar Boyunca Boğaziçi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Boğaziçi	1952
"	Osman Nuri Eti	Napolyonun Rüstemi	Osmanlı Tarihi	Napolyon	Napolyon	1952
"	Osman Nuri Eti	Padişahların Deniz Gezintileri Nasıl Olurdu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Deniz Gezintileri	1950
"	Osman Nuri Eti	Saraylarda Halvet Ve Havuz Alemleri	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Halvet ve Havuz alemleri	1952
"	Fuat Ezgü	Abdulazizden Nişan Alan Amerikalı Gazeteci	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1950
"	Fuat Ezgü	Lincoln'ün Abdul'azize Mektubu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1950
"	Avram Galanti	Tarihte Bulgar Vahşeti	Osmanlı Tarihi	Rumeli	Bulgar Vahşeti	1951
"	Muharrem Giray	Türk Tayyareciliğinin Tarihi	Osmanlı Tarihi	Tayyarecilik	Tayyarecilik	1952
"	Hasan Adnan Giz	Altı Vezirle Evlenen Bir Sultan; Ayşe Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Ayşe Sultan	1950
"	Adnan Giz	Gülnuş Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Gülnuş Sultan	1950
"	Hasan Adnan Giz	Hafsa Sultanın Mektupları	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hafsa Sultan	1951
"	Hasan Adnan Giz	II..Mahmudun Kızları	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	II. Mahmud'un Kızları	1950
"	Hasan Adnan Giz	III..Ahmed' in Oğulları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Ahmed'in Oğulları	1950
"	Hasan Adnan Giz	Osmanlı Padişahları Hangi Hastalıklardan Ölmüşlerdi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Ölümler	1952
"	Adnan Giz	Şehzade Türbeleri	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Şehzade Türbeleri	1950
"	Hasan Adnan Giz	Üç Yaşında Evlenen Sultanlar	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	*Evlilikler*	*1950*
"	Tayyip Gökbilgin	Osmanlı Tarihinde Türk Macar Yakınlığı	Osmanlı Tarihi	Macarlar	Türk Macar	*1950*
"	Tayyip Gökbilgin	Türk-Macar Yakınlığı	Osmanlı Tarihi	Macarlar	Türk Macar	1950
"	İhsan İlgar	Ali İhsan Paşanın Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Ali İhsan Paşa	1965
"	Tevfik İnci	Fetihte Osmanlı Donanması	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Fetihte Osmanlı Donanması	1950

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Kadircan Kaflı	Padişah Olmak İsteyen Zorba	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İsyan	1965
"	Kadircan Kaflı	Turhan Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Turhan Sultan	1953
"	Feridun Kandemir	Abdulhamitin Hayatı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Feridun Kandemir	Babıali	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Babıali	1952
"	Feridun Kandemir	Bahri Bazakıncının Suriye Cephesindeki Mücadelesi	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Suriye Cephesi	1952
"	Feridun Kandemir	Meclisi Mebusanın Basılması Ve Maltaya Nefyedilmesi	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Meclisi mebusan	1953
"	Feridun Kandemir	Yusuf Kemal Tengirşenk Hatıralarını anlatıyor	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Yusuf Kemal Tengirşek	1953
"	Derviş Karamanoğlu	Osmanlı Tarihinde Kadı Şekavetleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Asayiş İşleri	1950
"	M. Sami Karayel	Tulumbacılar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Tulumbacılar	1953
"	Şeref Kayaboğazı	Sultanahmet Meydanı(tef)	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Sultan Ahmet Meydanı	1952
"	Sabahattin Kerimoğlu	Sultan Birahim Delimi İdi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan İbrahim	1951
"	Nurcihan Kesim	Kıbrıs Tarihinden Bir Yaprak	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	Fahri Celal	Ahmet Mithat	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Mithat	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Sultan II. Mahmudun Günlük Hayatı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II.Mahmut	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Dördüncü Sultan Murat	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV.Murat	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Abdurrahman Şeref	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Abdurrahman Şeref	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Abdülhak Molla	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Abdülhak Molla	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Abide-İ Hürriyet	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Abide-i Hürriyet	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Amelya Hanımlar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Edirne	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Edirnem	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Evliya Çelebi Ve Ressam Allom'un Görüşüyle İstanbul	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Haremde Padişah Hamamı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Harem	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Türk Venedik Muahedeleri	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Türk Venedik	1953
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Cariyeler Ve Esir Pazarı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Cariyeler esir pazarı	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	II.Muratın Vasiyetnamesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Murat	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Sultan İbrahim Ve İftariye Köşkü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan İbrahim	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Yavuz Sultan Selimin Kazandırdığı Eserler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1950
"	Sedat Kumbaracılar	Kiel Kanalının Açılışına Giden Gemimiz	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kiel Kanalı	1965
"	Ahmet Bedevi Kuran	Abdulhamit Memlekete Neler Kaybettirdi Neler Kazandırdı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Ahmet Bedevi Kuran	Mart Hadisesi Nasıl Oldu	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1950
"	Ahmet Bedevi Kuran	Meşrutiyet Dönemi Kayıplarımız	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	II. Meşrutiyet	1950
"	Mithat Şükrü Bey	Talat Paşanın Hayatı	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Talat Paşa	1951
"	P.Montani	Fuat Paşanın Cenaze Merasimi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Fuat Paşa	1953
"	Lebib Muammer	Harem Ve İçyüzü	Osmanlı Tarihi	Harem	Haremin İçyüzü	1950
"	Elif Naci	Fatih Zehirlendi mi Fatihin Mezarı Açılmalımı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1965
"	A. Süheyl Ünver	İstanbul Yangınları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yangınlar	1952
"	Nahid Sırrı Örik	Abdulhamitin Sevmediği Ve En Sevdiği Ogulları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Nahid Sırrı Örik	Abdulmecitin Aşık Kızı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülmecit	1953
"	Nahid Sırrı Örik	Fatih Sultan Mehmed Han Ve İstanbulun 500.Fetih Yıldönümü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1953
"	Nahid Sırrı Örik	II.Sultan Murat	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Sultan Murat	1953
"	Nahid Sırrı Örik	İki Mustafa Arasında 2.Sultan Murat	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Sultan Murat	1953
"	Nahid Sırrı Örik	İki Mustafa Arasında 2.Sultan Murat	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Sultan Murat	1953
"	Nahid Sırrı Örik	Muratın Kızı Hatice Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hatice Sultan	1951
"	Nahid Sırrı Örik	Osmanlı Tarihinin Son Yıllarına Ait Notlar	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Son dönem	1952
"	Nahid Sırrı Örik	Sultan Mecitin Aşık Kızı-mediha sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Mediha Sultan	1953
"	Nahid Sırrı Örik	V.Murat Kolu Hakkında Son Sözler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	V. Murat	1951
"	Nahid Sırrı Örik	V.Muratın Kızları Ve Oğlu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	V. Murat	1951
"	Nahid Sırrı Örik	V.Muratın Torunları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	V. Murat	1951
"	Tahsin Öz	Kanuni Sultan Süleymanın Damadı İbrahim Paşanın mektupları	Osmanlı Tarihi	Biyografi	İbrahim Paşa	1953
"	M.Rasim Özgen	Tarihçi Naima Ve Feyzullah Efendi Arasındaki Meşhur Münakaşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Naima	1950
"	Nuri Özkan	Abdulhamitin Halli	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	Nuri Özkan	Enver Paşanın Türkistandaki Hayatı	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1951
"	M. Zeki Pakalın	Hırs Ve İsraf	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Hırs ve israf	1950
"	M. Zeki Pakalın	Memur Ve Devlet	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Memur ve Devlet	1952
"	Miss Julie Pardoe	115 Sene Evvelki Kapalıçarşı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kapalıçarşı	1950
"	Saadettin Pirali	Patrona İsyanı Nasıl Başladı nasıl bastırıldı	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Patrona Halil	1953
"	Saadettin Pirali	Patrona Nasıl Öldürüldü	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Patrona Halil	1953
"	Ali Rıza Sağman	Fatih Ordularını İstanbula Nereden Getirdi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	Ali Rıza Sağman	İstanbul Hendekleri Kuru mu İdi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1951
"	Ali Rıza Sağman	İstanbul Surlarının Hendeklerinde Su Bulunur muydu	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1950
"	Mustafa Sal	Kanuni Sultan Süleyman Ve Mimar Sinan	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni Sultan Süleyman	1950
"	Halil Sedes	Abdulhamit Ve Iv.Vilhelm	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Halil Sedes	Çırağan Sarayı Vakası	Osmanlı Tarihi	Çırağan Vakası	Çırağan Sarayı	1952
"	Mithat Sertoğlu	102 Çocuklu Padişah	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişah Çocukları	1950
"	Mithat Sertoğlu	Cevri Çelebi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Cevri Çelebi	1950
"	Mithat Sertoğlu	Hasköy Ve Tersane Bahçesi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1952
"	Mithat Sertoğlu	Iii.Selim'e Verilen Elmasların meraklı macerası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Selim	1952
"	Mithat Sertoğlu	Son Osmanlı Padişahi Vahdettin	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1952
"	Mithat Sertoğlu	Sütlüce Ve Tarihi Şahsiyetleri	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul-Sütlüce	1952
"	Mithat Sertoğlu	Şehzade Kasım Tanassur Etmiş miydi?	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Şehzade Kasım	1950
"	Mithat Sertoğlu	Türklerin İzlanda Akını Ve Müslüman Ona İngilizler	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	İzlanda	1950
"	Cemalettin Server Revnakoğ	İstanbulun Mezarlıklarında Fatihin Adamaları	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mezarlıklar	1950
"	Nazmi Sevgen	Abdulhamit Ve Sait Paşa	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit ve Sait Paşa	1951
"	Nazmi Sevgen	I.Ahmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	I. Ahmet	1964

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Nazmi Sevgen	Uzun Hasan Ve Karisı Katerina	Osmanlı Tarihi	Hükümdarlar	Uzun Hasan	1950
"	İhsan Nuri Sir	31 Martın Gizli Tarafları	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1951
"	İhsan Nuri Sir	Abdulhamit Ve Meşrutiyet Fikri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	İhsan Nuri Sir	Cenap Paşa İstanbul Muhafızlığından Nasıl İstifa Etti	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Cenap Paşa	1950
"	İhsan Nuri Sir	İrade-İ Seniyeyi Dinlemeyen Kumandan Ethem Paşa	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Ethem Paşa	1951
"	İhsan Nuri Sir	Mahmut Şevket Paşa Nasıl Sadrazam Oldu	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Mahmut Şevket Paşa	1950
"	İhsan Nuri Sir	Meşrutiyete Krupp Fabrikasından Alınmayan Topların Hikayesi, 1951, 26	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Krupp Fabrikası	1951
"	İhsan Nuri Sir	Nazım Paşanın Bir Gecelik Harbiye Nazırlığı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Nazım Paşa	1952
"	Süleyman Nazif	Hilafet	Osmanlı Tarihi	Hilafet	Hilafet	1950
"	Esat Sezai Sümbülük	Türkiyeye İlk Gelen Fil	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İlk gelen fil	1950
"	Ziya Şakir	Osmanlı Devrinde Balolar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Balolar	1965
"	Abdurrahman Şeref	Ahmet Vefik Paşanın Portresi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet vefik Paşa	1950
"	Samih Nafiz Tansu	Don Volga Ara Kanalı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Don Volga Aral Kanalı	1965
"	Ahmet Hamdi Tanyeli	Ali Suaviye Ait Bir Karikatür	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ali Suavi	1950
"	M.Tayyar	Abukir Deniz Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Abukir Deniz Muharebesi	1952
"	M.Tayyar	Barbaros Hayrettin	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros Hayrettin	1952
"	M.Tayyar	Cezayirli Gazi Hasan Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Cezayirli Gazi Hasan Paşa	1950
"	M.Tayyar	Kadırga Devrinin Türk Denizcileri	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kadırga Devri	1952
"	M.Tayyar	Perveze Deniz Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Preveze	1951
"	M.Tayyar	Saraybosnada Patlayan Bomba	Osmanlı Tarihi	Balkanlar	Saraybosna	1952
"	M.Tayyar	Seydi Ali Reisin Umman Denizi Muharebesi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Seydi Ali Reis	1951
"	H. Senih tongsir	Birinci Meşrutiyet	Osmanlı Tarihi	I. Meşrutiyet	I. Meşrutiyet	1952
"	Sait Toydemir	Rumeli Demiryolu Nasıl Yapıldı	Osmanlı Tarihi	Rumeli Demiryolu	Rumeli Demiryolu	1951
"	Vefik Tura	Genç Osman Nasıl Öldürüldü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Genç Osman	1950
"	M.Çağatay Uluçay	Iv.Muratın Ve Tütün Yasağı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Murat	1952
"	M.Çağatay Uluçay	Fatih Mahmut Paşayı Neden Öldürttü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1952
"	M.Çağatay Uluçay	Çelebi Sultan Mehmetin Kızı Selçuk Sultanın Mektupları	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Selçuk Sultan	1953
"	M.Çağatay Uluçay	Gülbahar Sultanın Ii.Beyazıta Mektupları	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Gülbahar Sultan	1953
"	M.Çağatay Uluçay	Haremden Mektuplar	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Haremden Mektuplar	1953
"	M.Çağatay Uluçay	Ii.Beyazıdın Harem Ve Sefahat Alemleri	Osmanlı Tarihi	Harem	II. Beyazıd	1953
"	M.Çağatay Uluçay	Ii.Beyazıtın Karısına Yazılan Mektup	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Kadın Tarihi	1953
"	M.Çağatay Uluçay	Ii.Beyazıtın Kızı Ayşe Sultanun Mektubu	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Ayşe Sultan	1953
"	M.Çağatay Uluçay	Ii.Beyazıtın Kızı Fatıma Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Fatma Sultan	1953
"	M.Çağatay Uluçay	Sultan İbrahim Deli mi, Hasta mıydı?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan İbrahim	1950
"	M.Çağatay Uluçay	Sultan İbrahimin Tuhaflıkları Ve Fıkraları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan İbrahim	1951
"	M.Çağatay Uluçay	V.Muratın Mektupları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	V. Murat	1951
"	Macit Uygur	Girit Ve Mücahitler	Osmanlı Tarihi	Adalar	Girit	1950
"	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Keçecizade İzzet Molla	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Keçecizade İzzet Molla	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Mithat Paşa Ve Sultan Abdulaziz	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz ve Mithat Paşa	1951
"	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Şaire Fitnat Hanımın Mezartaşı	Osmanlı Tarihi	Edebiyat	Fitnat Hanım	1951
"	Hamdi Varoğlu	Bir Kralın Başına Gelenler Ortaçağ Tarihi	Osmanlı Tarihi	Hükümdarlar	Hükümdarlar	1952
"	Hamdi Varoğlu	Lamartinenin Şark Seyahati	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Lamartin	1953
"	Hamdi Varoğlu	Ark Mektupları	Osmanlı Tarihi	gündelik Hayat	Aşk Mektupları	1953
"	Hamdi Varoğlu	Padişah Sarayında İlk Frenk	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	İlk frenk	1953
"	Rıza Yalkın	Abdülmecit Ve Cariyeleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Raif Yelkenci	Şeyh Bedrettin	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Şeyh Bedreddin	1951
"	Mahmut Yesari	Ahmet Vefik Paşanın Hayatı ve Eserleri	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Vefik Paşa	1952
"	Selami Münir Yurdatapan	Enver Paşanın Madalyalı Muhafızı	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1950
"	Selami Münir Yurdatapan	Son Mısır Hükümdarları Tarihin Kefesinde	Osmanlı Tarihi	Mısır	Mısır	1953
"	Mehmet Zeki	Hayırsız Adanın Meraklı Tarihi	Osmanlı Tarihi	Adalar	Hayırsız Ada	1952
"	A. Süheyl Ünver	Ab-I Hayat İçen Davut Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Davut Paşa	1950
"	A. Süheyl Ünver	Avrat Pazarı Dikilitaşı	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul Avrat Pazarı	1950
"	A. Süheyl Ünver	Bursada Pınarbaşı Mesiresi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Bursa	1953
"	A. Süheyl Ünver	Dursun Fakih	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Dursun Fakih	1950
"	A. Süheyl Ünver	Edirnede Yürekler Acısı Bir Abide	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Bir Abide	1953
"	A. Süheyl Ünver	Fatih Sultan Mehmedin Rumelideki Eserleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	A. Süheyl Ünver	I.Murat Sultan Murat'ın Müzesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	I. Murat Sultan Murat	1950
"	A. Süheyl Ünver	İshak Ağanın Kendi Ağzından	Osmanlı Tarihi	Biyografi	İshak Ağa	1965
"	A. Süheyl Ünver	İstanbul Yayınları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul Yangınları	1952
"	A. Süheyl Ünver	İstanbulda Yeniçeri Kullukları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Yeniçeriler	1951
"	A. Süheyl Ünver	Katip Çelebinin Sümbülü	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Katip Çelebi	1964
"	A. Süheyl Ünver	Türkiyede Kahvenin 400.Yıldönümü	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kahve	1950
"	İmzasız Yazılar	954 Dünyasında Neler Görülecek	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	gündelik hayat	1953
"	İmzasız Yazılar	1954 Yılında Neler Olacak	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	gündelik hayat	1953
"	İmzasız Yazılar	Abdulazizin 1867 Paris Seyahati	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1953
"	İmzasız Yazılar	Namık Kemal ,Ebuzziya Tevfik,Abdulhak Hamit ve Abdullah Cevdet tarafından Abdulhamide Gizli Mektuplar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	İmzasız Yazılar	Abdulhamit Ve Yıldız	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1965
"	İmzasız Yazılar	Asrelik Destanları	Osmanlı Tarihi	Halk Edebiyatı	Halk Edebiyatı	1965
"	İmzasız Yazılar	Cem Sultanın Son Günleri	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Cem Sultan	1950
"	İmzasız Yazılar	Çerkez Ethemin Bir Mektubu	Osmanlı Tarihi	Milli Mücadele	Çerkez Ethem	1951
"	İmzasız Yazılar	Damat Ferit Nasıl Damat Oldu	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Damat Ferit	1951
"	İmzasız Yazılar	Deli Suphinin Kabadayılıkları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kabadayılık	1965
"	İmzasız Yazılar	Dolmabahçe Sarayı	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Dolmabahçe Sarayı	1950
"	İmzasız Yazılar	Ecnebi Gözüyle Kanuni Sultan Süleyman	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni Sultan Süleyman	1952
"	İmzasız Yazılar	Emil Ludvigin Türkiyeye Hayranlığı	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Emil Ludwig	1965
"	İmzasız Yazılar	Eski İstanbul Sakaları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sakalar	1950

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İmzasız Yazılar	General Tovnshendin Atatürke Hediye Ettiği Av Tüfefi	Osmanlı Tarihi	Atatürk	Atatürk	1964
"	İmzasız Yazılar	II.Abdulhamit Hakkında Majeste Abdullahın Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	İmzasız Yazılar	III.Selim Devrinde Osmanlı Kadınları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Selim	1950
"	ihsan pere ile röportaj	İstiklal Harbinde Gizli Telgraflar	Osmanlı Tarihi	Milli Mücadele	Gizli Telgrafhane	1953
"	İmzasız Yazılar	Keçecizade Fuat Paşanın Nükteleri	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Keçecizade Fuat	1950
"	İmzasız Yazılar	Kız Kulesi Ve Tophane Çeşmesi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1952
"	İmzasız Yazılar	Macar Kralı Rakoczy Nin Vasiyetnamesi	Osmanlı Tarihi	Macar Kralı	Rakoczy	1953
"	İmzasız Yazılar	Menduz Gemisinin Batışıw	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Menduz Gemisi	1950
"	İmzasız Yazılar	Namık Kemalin Neşredilmemiş Bir Yazısı	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Namık Kemal	1951
"	İmzasız Yazılar	Osmanlıda Sadrazamlar	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Sadrazamlık	1964
"	İmzasız Yazılar	Otomobilin Doğuşu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Otomobil	1952
"	İmzasız Yazılar	Saray Cüceleri	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Cüceler	1950
"	İmzasız Yazılar	Ser Verip Sır Vermeyen Server Dede	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Server Dede	1950
"	İmzasız Yazılar	Son Harem Ağaları	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Harem Ağaları	1950
"	İmzasız Yazılar	Sultan Mecit Ve Saray Kadınlarının Entrikaları	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Saray Entrikaları	1950
"	İmzasız Yazılar	Sultan Mecit Ve Saray Kadınlarının Entrikaları	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Saray Entrikaları	1950
"	İmzasız Yazılar	Şimdiye Kadar Mevcudiyeti Bilinmeyen Bir Osmanlı Parası Bulundu	Osmanlı Tarihi	Mümizmatik	Osmanlı Parası	1952
"	İmzasız Yazılar	Talat Paşaya Ait Fıkralar	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Talat Paşa	1952
"	İmzasız Yazılar	Yavuz'un Nilde Timsah Kesişi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Süleyman	1950
"	Muzaffer Uyguner	Mülkiye Mektebi Nasıl Kuruldu	Osmanlı Tarihi	Eğitim Tarihi	Mülkiye Mektebi	1952
"	Rasuhi Baykara	II.Abdühamidin Şahsi fetvaemini ebülhüdanın bir fetvası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Feridun Kandemir	Bedri Başakıncının Suriye Cephesindeki Mücadeleleri	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Suriye Cephesi	1952
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Gazi Osman paşayı oğlu anlatıyor	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Gazi Osman Paşa	1952
"	Oscanyan	İstanbul Yangınları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yangınlar	1952
"	Aziz Akıncı	İkinci Meşrutiyet Nasıl ilan edildi	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Meşrutiyetin ilanı	1952
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Abdülhamidin teşrifatçısı fehim erenur	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1952
"	Nahid Sırrı Örik	II. Sultan Murad	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Sultan Murat	1950
"	Hasan Amca	Çerkez Kızları Saraydan Niçin Çıkarılmıştır	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Çerkez Kızları	1950
"	Rasuhi Baykara	5 Padişaha Dair bilinmeyen fıkralar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişah Fıkraları	1950
"	Abdurrahman Adil Eren	Ahmet Mithat efendi ve hususiyetleri	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Mithat Efendi	1950
"	Hamdi Varoğlu	Lamartinenin şark mektupları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Şark Mektupları	1950
"	Nahid Sırrı Örik	Abdülmecid'in Aşık Kızı	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Abdülmecid'in Aşık Kızı	1950
"	İhsan Nuri Sir	23-24 Temmuz gecesi yıldızdaki mecliste kimler bulunuyordu?	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Yakın Tarih	1950
"	M. Zeki Pakalın	Yeniçeri Anayasası	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Yeniçeriler	1951
"	Saadettin Pirali	Osmanlı imparatorluğunda ilk londra elçimiz ağah efendi	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Agah Efendi	1953

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Saadettin Pirali	Iıı.Ahmet Ve Rakoczy	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	İİI. Ahmet	1953
"	Saadettin Pirali	Kanunni Sulan Süleyman İle Kraliçe İzebaila	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni	1953
"	Fehim Erener	İstanbul Samıçları	Sanat Tarihi	Gündelik Hayat	Samıçlar	1952
"	Muzaffer Batur	Çini Kandiller	Sanat Tarihi	Süsleme Sanatları	Çini	1953
"	Mehmet Halit Bayrı	İstanbul Çarşısı	Sanat Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul Çarşısı	1953
"	Kemal Çığ	1640-1690 Yıllarında Hat Sanatkarları	Sanat Tarihi	Hattatlar	Hattatlar	1950
"	Kemal Çığ	Dünyanın Ender Saatlarinden Biri	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Saat	1965
"	Kemal Çığ	Hafız Osman Efendi	Sanat Tarihi	Hattatlar	Hafız Osman Efendi	1950
"	Kemal Çığ	Hattat Ahmet Karahisarı	Sanat Tarihi	Hattatlar	Hattat Ahmet Karahisari	1950
"	Kemal Çığ	Hattat Padişahlar	Sanat Tarihi	Hattatlar	Hattat Padişahlar	1950
"	Kemal Çığ	Hattat Vezirler	Sanat Tarihi	Hattatlar	Hattat Vezirler	1950
"	Kemal Çığ	İslam Güzel Sanatları	Sanat Tarihi	Güzel Sanatlar	İslam Güzel Sanatları	1950
"	Kemal Çığ	Kadın Hattatlarımız	Sanat Tarihi	Hattatlar	Kadın Hattatlar	1950
"	Kemal Çığ	Topkapı Sarayında Kıymetli Örtüler	Sanat Tarihi	Topkapı Sarayı	Kıymetli Örtüler	1952
"	Şerafettin Erel	Şimdiye Kadar Neşredilmemiş Sikkeler	Sanat Tarihi	Mümizmatik	Sikkeler	1965
"	Ziya Erkins	Padişahın Bayram Tahti	Sanat Tarihi	Padişahlar	Bayram Tahtı	1950
"	Ziya Erkins	Şah İsmail Tahtının Mahiyeti	Sanat Tarihi	Hükümdarlar	Şah İsmail	1951
"	Ziya Erkins	Tavus Tahtı	Sanat Tarihi	Tavus Tahtı	Taht	1951
"	Ziya Erkins	Topkapı Sarayında Ki Çini Koleksiyonu	Sanat Tarihi	Süsleme Sanatı	Çini	1951
"	Cemal Erksan	Elmasli İmame	Sanat Tarihi	El Sanatları	Tespih	1950
"	Ercan Erksan	İstanbul ressamları-Zarzecki ve Eserleri	Sanat Tarihi	Ressamlar	Zarzecki	1953
"	Kemal Çığ	Osmanlı Türk Hattatları	Sanat Tarihi	Hat Sanatı	Hattatlar	1950
"	Kemal Çığ	Sigetvar Seferine Dair Eşşiz Bir Eser	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Zigetvar	1950
"	Tayyip Gökbilgin	Kanuni Sultan Süleymanın Szigetvar'daki Türbesi	Sanat Tarihi	Padişahlar	Kanuni Sultan Süleyman	1950
"	Zahir Güvemli	İstanbul ressamları-Halil Paşa	Sanat Tarihi	Ressamlar	Halil Paşa	1953
"	Zahir Güvemli	Osman Hamdi Bey Ve Eserleri	Sanat Tarihi	Ressamlar	Osman Hamdi Bey	1953
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Galata Kulesinin Meraklı Hikayesi	Sanat Tarihi	Galata Kulesi	Galata Kulesi	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Hz.Muhammedin Hayatına Dair Resimler	Sanat Tarihi	Resim	Hz,Muhammed	1950
"	İmzasız Yazılar	Şah İsmailin Tahtı	Sanat Tarihi	Hükümdarlar	Şah İsmail	1950
"	Mahmut Nefi	Safiye Sultan Camii	Sanat Tarihi	Camiler	Safiye Sultan Cami	1952
"	Mis Pardoe	130 Yıl Önce Boğaziçi Yalıları	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	Boğaziçi	1950
"	Mahmut Nefi	Mısrıda Türk Seblilleri	Sanat Tarihi	Çeşmeler	Mısır	1952
"	Mahmut Nefi	Turu Sinada Eski Türk Abideleri	Sanat Tarihi	Abideler	Tur-ı Sina	1951
"	Saadettin Pirali	Modanın Tarihi Ve Hikayeleri	Sanat Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1953
"	Nazmi Sevgen	Andolu'da Koyun Ve At Motifli Mezar Taşları	Sanat Tarihi	Mezartaşları	Koyun ve At motifi	1950
"	Rauf Tuncay	Arap Baba Mescidi Çini Süslemeleri	Sanat Tarihi	Süsleme	Arap Baba Mescidi	1952
"	A. Süheyl Ünver	Hattat Mustafa Rakım Efendi	Sanat Tarihi	Hattatlar	Mustafa Rakım Efendi	1950
"	A. Süheyl Ünver	Kalemtraşcılık Tarihimiz	Sanat Tarihi	Kalemtraşçılık	Kalemtraşçılık	1950
"	A. Süheyl Ünver	Gökte Yazı; Mahya	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Mahya	1950

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	A. Süheyl Ünver	İstanbul'a gelen ressamlar-Ressam Prezosii Biz Ve Civarımız, 1953/6/231	Sanat Tarihi	Ressamlar	İstanbul	1953
"	A. Süheyl Ünver	Tarihte Türk Bahçeleri	Sanat Tarihi	Gündelik Hayat	Türk Bahçeleri	1965
"	A. Süheyl Ünver	Türk Hamamları	Sanat Tarihi	Gündelik Hayat	Türk Hamamları	1950
"	İmzasız Yazılar	İstanbul Ve Paris Dikilitaşları Mısırdan Nasıl Getirilmişti?	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1950
"	İmzasız Yazılar	Venüs Heykeli	Sanat Tarihi	Mitoloji	Venüs	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Devlet Başkanı Ve Tarih	Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	1950
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Tarih vesikalarımız ve ihmallerimiz	Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	1950
"	Şadan Talat Ural	Tarihte Kadın ve Doğum	Tıp Tarihi	Gündelik Hayat	Doğum Tarihi	1952
"	Şadan Talat Ural	İptidai Milletlerde Güç Doğum Telakkileri	Tıp Tarihi	Gündelik Hayat	Doğum Tarihi	1952
"	Osman Ergin	Bab-ı Ali	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Babıali	1950
"	Osman Ergin	İstanbul'un Eski Adları	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul Tarihi	1950
"	Adnan Erim	Venedik'in İntikamı	Dünya Tarihi	Venedik	Venedik	1952
"	Necmettin Erim	Yusuf İzzedine Dair Yeni Vesikalar	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Yusuf İzzettin	1950
"	A.Cemal Erksan	Konya Sultanının Rüyası Ve Ölümü	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Rüya ve Ölüm	1950
"	H.Nezihi Erkson	Donjuan Kralı Dördüncü Henri	Dünya Tarihi	Biyografi	Don Juan	1950
"	M.Ragıp Esatlı	Rıza Tevfik	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Rıza Tevfik	1965
"	Aziz Esenbel	Rasputin	Dünya Tarihi	Biyografi	Rasputin	1950
"	Fuat Ezgü	İstanbulu İlk Ziyaret Eden Amerikan Cuhmur Reisi General Grant	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Amerikan Cumhurbaşkanı	1950
"	Fuat Ezgü	Türklerin Amerikaya Askeri Yardımı	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Amerikaya Askeri Yardım	1950
"	Selim Nüzhet Gerçek	Meyhane Alemi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Meyhane Alemi	1953
"	Muharrem Giray	Borazan Tevfik Ve Nükteleri	Edebiyat	Gündelik Hayat	Borazan Tevfik	1952
"	Lutz Koch	Hitler Rommeli Nasıl Öldürtü	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Hitler	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Cevahirül Hadis	Osmanlı Tarihi	Kitablar	Kitaplar	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Büyük Elizabeth	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Büyük Elizabeth	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Emir Süleyman	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Emir Süleyman	1952
"	Reşat Ekrem Koçu	Şekerci Güzeli Vakası	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Şekerci güzeli	1953
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Konstantine Türbe Yaptırmayacağız	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1950
"	Sedat Kumbaracılar	Hüsrev Bey Hastanesi	Tıp Tarihi	Hastahane	Hüsreve Bey Hastahanesi	1965
"	M.Cemal Kuntay	19.Asırda Taassub	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Taassup	1965
"	M.Cemal Kuntay	Ebuzziya Tevfek Ve Neşredilmemiş Mektupları	Edebiyat	Biyografi	Ebuzziya Tevfik	1965
"	M.Cemal Kuntay	Tarihsizlik	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1965
"	Ahmet Bedevi Kuran	Babiali Baskını	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Babıali Vakası	1950
"	Ahmet Bedevi Kuran	Prens Sabahattin'in Kemikleri Önünde	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Prens Sabahattin	1951
"	Ahmet Bedevi Kuran	Sinop Menfileri	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Sinop Sürgünlei	1950
"	Fevzi Kurdoğlu	Mezemorto Hüseyin Reis	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Mezemorto Hüseyin Reis	1952
"	Lebib Muammer	Robespiyer'in İdamı	Dünya Tarihi	Biyografi	Robespiyer	1950
"	Enver Naci	Atasözleri Nasıl Doğdu	Edebiyat	Edebiyat	Atasözleri	1965

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Tahir Olgun	Müverrih Cenabi	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Cenabi	1952
"	Tahsin Öz	Türbeler Açılırken	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Günlük Siyaset	1950
"	Ferdi Öner	İstanbul Sergisinde Tarih Dünyası Pavyonu	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Tarih sergisi	1950
"	Nuri Özkan	Buhara İsyanı	Genel Türk Tarihi	İsyanlar	Buhara İsyanı	1952
"	Nuri Özkan	Sunusiler Hakkında Bir Tetkik	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Sunusiler	1952
"	Nuri Özkan	Hacı Wilhelm	Dünya Tarihi	Almanlar	Wilhelm	1952
"	Nuri Özkan	Milliyetçi Genç Türkler	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Milliyetçilik	1952
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Nalıncızade Hacı Mustafa Halim	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Kadirilik	1965
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Rumilik Ve İsmaili Rumi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Rumilik	1953
"	Hüseyin Rifat	Hiciv Nedir	Edebiyat	Edebiyat	Hiciv	1965
"	Kemal Samancıoğlu	Tarihte Abazaistan	Genel Türk Tarihi	Kafkaslar	Abazaistan	1965
"	Halil Sedes	Plevne'de Kore Kahramanlarının Babaları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Plevne	1951
"	Selami İzzet Sedes	Büyücünün Oğlu Nostradamus	Dünya Tarihi	Biyografi	Nostradamus	1952
"	Refik Ahmet Sevengil	Çengiler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Çengiler	1953
"	Nazmi Sevgen	1500 Senelik Bir Manastır	Dinler Tarihi	Hıristiyanlık	Manastır	1965
"	Nazmi Sevgen	Koçgirili Alişir	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Koçgirili Alişir	1950
"	İhsan Nuri Sir	23-24 Temmuz 1908 Gecesi Yıldızdaki Meclis	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	II. Meşrutiyet	1953
"	Leyla Soykan	Sekizinci Henry	Dünya Tarihi	Hükümdarlar	Sekizinci Henry	1952
"	Galip Kemali Söylemezoğlu	Ayasofya Nasıl Havaya Uçurulacaktı ?	Osmanlı Tarihi	Milli Mücadele	Ayasofya	1950
"	Sait Toydemir	106 Yıl Evvel İstanbul'da İlk Balon	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbulda ilk Balon	1950
"	M.Çağatay Uluçay	22.Müsteşrikler Kongresi	Bilim Tarihi	Şarkiyatçılık	Şarkiyatçılık	1951
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Türk Tarihini Öldürüyorlar(Tarihi filmler)	Cumhuriyet Tarihi	Sanat Tarihi	Tarihi Film	1952
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	İlk Jöntürk Kimdir(Tarihten Enstanteneler)	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	ilk Jöntürk	1952
"	Osman Ergin	İstanbul'un Eski Adları	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1950
Tarih Hazinesi	Rasuhi Baykara	Münir Süleyman Çapanoğlu	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Münir Süleyman	1950
"	Rasuhi Baykara	Ziya Şakir	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Ziya Şakir	1950
"	Fuat Ezgü	Atatürkün Fahri Mühendislik Diploması	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Fahri Mühendisliği	1951
"	Nurettin Can Gülekli	Ankarada Hitti Müzesi Açılıyor	Cumhuriyet Tarihi	Türkiye Müzeleri	Hitit Müzesi	1951
"	Faruk Gürtunca	Patrikhane Orta Kapıyı Niçin Açmalıdır	Cumhuriyet Tarihi	Azınlıklar	Patrikhane	1951
"	Tevfik İleri	Milli Eğitim Bakanlığının Tarihi Hamlesi	Cumhuriyet Tarihi	Eğitim Tarihi	Eğitim Tarihi	1951
"	Feridun Kandemir	İsmet İnönü Anadoluyu Nasıl Geçti	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İsmet İnönü	1951
"	Feridun Kandemir	Salih Keçeci Müzesi	Cumhuriyet Tarihi	Türkiye Müzeleri	Salih Keçeci	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Atatürkü Büyleyen İki Tarihi Ayna	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Tarihi Aynalar	1950
"	M.Rasim Özgen	Atütürkün Hususi Hayatından Bir Tablo	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1951
"	Anber Reisoğlu	Tarih Mahkemelerin Sansürüne Tabi Olabilirmi	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Atatürk7ü Koruma Kanunu	1951
"	Vakanüvis	İsmet Bey Anadoluya Nasıl Gönderildi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İsmet İnönü	1951
"	Razi Yalkın	İstiklal Savaşının meçhul kahramanlarındanRahmetli Şeyh Ata	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Kahramanlar	1951
"	Yusuf Akyurt	Şemseddin-İ Tebrizi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Şemseddin Tebrizi	1950
"	İ. Atis	Meder-İ Mevlana Türbesi 10/498	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1950

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İ. Atis	Nuhun Gemisi	Dinler Tarihi	Peygamberler	Nuh	1950
"	İ. Atis	Mevlevilerin Pazarcı Maşası	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1951
"	Rıza çavdarlı	Meryemin Mezarı Efes'te	Dinler Tarihi	Hıristiyanlık	Meryem	1951
"	D.Karamanlıoğlu	Mevlananın mumyası	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Eshab-I Kehfin Mumyaları Bulundu	Dinler Tarihi	Eshab-ı Kehf	Eshab-ı Kehf	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Hazreti İbrahim Aleyhisselam	Dinler Tarihi	Peygamberler	Hazreti İbrahim	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Hazreti Yahyanın Başı	Dinler Tarihi	Peygamberler	Yahyanın Başı	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	İstanbulda Moğol Kilisesi	Dinler Tarihi	Hıristiyanlık	Moğol kilisesi	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Kabenin Altın Kilidi Ve Anahtarı	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kabe	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Mevlananın İmzası Bulundu	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Muhiddin İbn-İ Arabi Hazretleri	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Muhiddin Arabi	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Peygamberin Miracı	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Mirac	1950
"	Elif Naci	Hazreti Ömer Osman Ve Alinin El Yazılarıyla Kuran-I Kerimler	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Elyazması Kuran	1950
"	İmzasız Yazılar	Hz.Musa Aleyhisselam	Dinler Tarihi	Peygamberler	Hazreti Musa	1951
"	İmzasız Yazılar	Selahaddin Eyyubi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Selahaddin Eyyubi	1951
"	İmzasız Yazılar	Şemsi tebrizinin alemi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1950
"	Ömer Ataoğlu	Tarihte Arnavutluk	Dünya Tarihi	Arnavutluk	Arnavutluk	1951
"	İ. Atis	Tarihte Yahudilerin İğneli Faciası	Dinler Tarihi	Yahudiler	İğneli Fıçı	1951
"	Mediha Atis	Bizanslılar Ve Türklerin Aşk Tılsımları	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Gündelik Hayat	1951
"	Mediha Atis	Vaşington Milli Abidesinde Türk Kitabesi	Dünya Tarihi	Amerika	Türk Kitabesi	1951
"	Feridun Kandemir	Pul Kolleksiyonları	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Pul Kolleksiyonları	1951
"	Feridun Kandemir	Yirmibin Sene Evvelki Avrupalıra Nasıl Yaşardı	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	eski avrupalılar	1951
"	Reşat Ekrem Koçu	İskender Zafer Yolunda	Dünya Tarihi	Biyografi	İskender	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Amerikalı kadınların putlaştırdıkları heykel	Dünya Tarihi	Amerika	Kadın Tarihi	1951
"	M.Rasim Özgen	Sezarın Gemisi	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sezar	1951
"	Stevan Runciman	Konstantinin Mezarı	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Konstantin	1951
"	D.Sommer	Anadoluda Kaybolan Bir Medeniyet Tekrar Meydana Çıkıyor Etiler	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Etiler	1951
"	Vakanüvis	Hiyerglyhpeler Nasıl Okunmuştur	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Hyegrolif	1951
"	İmzasız Yazılar	Bir Tanrının Aşkı Ve İlk Hadım	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	İlk Hadım	1951
"	İ. Atis	Türk Denizciliği	Genel Türk Tarihi	Denizcilik Tarihi	Denizcilik Tarihi	1950
"	Mediha Atis	Çiçek Aşısını Türkler Keşfettiler	Genel Türk Tarihi	Tıp Tarihi	Çiçek Aşısı	1951
"	Hüseyin Şems Güneren	Sivaslılar Çocuklarının Etlerini Nasıl Yediler	Genel Türk Tarihi	Mahalli Tarih	Sivaş	1951
"	Faruk Gürtunca	İbni Sina	Genel Türk Tarihi	Biyografi	İbni Sina	1950
"	D.Karamanlıoğlu	Türklerin Ağaç Sevgisi	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Ağaç Sevgisi	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Arslan Ve Türkler	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Arslan ve Türkler	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Türk Tarihinde Avcı Kuşlar	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Avcı Kuşlar	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Futbolu Hataylılar İcad Ettiler	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Futbol'un icadı	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Sekiz Asır Evvel Türk Sarayları Makineleşti	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Teknoloji	1950

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Selçuklu Mimarı Köpek;Cesediyle Bir Adamı Nasıl Öldürdü	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Gündelik Hayat	1951
"	Herbert Melzig	Türklerin Mertliği	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Türklerin Mertliği	1950
"	Ayhan Nalbandoğlu	İki Selçuklu Hanı	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Selçuklu Hanı	1951
"	Anber Reisoğlu	Oğuz Hanın Aşkı	Genel Türk Tarihi	Oğuzlar	Oğuz Han	1951
"	İmzasız Yazılar	Kadına düşkün iki türk büyüğü ibn-i sina-kılıç ali paşa	Genel Türk Tarihi	Biyografi	İbni Sina-kılıç Ali Paşa	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Sekiz Asır Evvel Türk Sarayları Makineleşmişti	Genel Türk Tarihi	Saray Hayatı	Teknoloji	1959
"	Ferruh Aksunar	Alıcı Kuşlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Alıcı Kuşlar	1951
"	Haydar Alker	Sultan Selimin Barutun Kudretini Ölçen Makinesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Selm	1951
"	K.M.Altınkaya	Hamasi Serhat Türküleri	Osmanlı Tarihi	Halk Edebiyatı	Serhat Türküleri	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Abdulhamit Zamanında Meşhur Bir Düğün	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Abdulhamit Devrinin Son Yıllarında Kağıthane	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Eski Beyoğlunda Sedyeler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Beyoğlu	1950
"	Sermet Muhtar Alus	Esir Pazarından Beşiktaş Sarayına	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Esir Pazarı	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Eyüp Oyuncakları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eyüp Oyuncakları	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Galata Rıhtımı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Galata Rıhtımı	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Hacca Sefer Hazırlığı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Hacc	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Eski İstanbul'da Çingeneler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Çingeneler	1951
"	Sermet Muhtar Alus	İstanbul'da İlk Otomobiller	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul'da ilk Otomobilller	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Kadıköydeki İlk Futbol	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İlk Futbol	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Şirketi Hayriye	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Şirketi Hayriye	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Osmanlı Tiyatrosunun Birinci Aktristi Yeranuhi Karakaşyan	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Osmanlı tiyatrosu	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Yıldız Sarayında Opera Ve Operacılar	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	opera	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Kadi Sicillerine Geçen Korkunç Bir Rüya	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kadı Sicili	1951
"	Hakkı Arayan	Kağıthanede Aşk Dili	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kağıthane	1951
"	Hakkı Arayan	Memi Dede	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Memi Dede	1951
"	Sermet Muhtar Alus	Tarihte İstanbul Fahişeleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Fahişeler	1951
"	Ömer Ataoğlu	Budin Kilisesinden Alınan Şamdanlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Şamdanlar	1951
"	Ömer Ataoğlu	Kıymetli Defineler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Defineler	1951
"	Ömer Ataoğlu	M.Krupp'un Abdulazize Hediye Ettiği Top	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1951
"	Ahmet Ateş	Fatih Adına Tercüme Edilen Falname münasebetiyle	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1951
"	İ. Atis	Abdulhamit Ve Kore Savaşı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	İ. Atis	Abdulhamitin Başı Önde	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	İ. Atis	Altınlı At Başlığı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	At başlığı	1951
"	İ. Atis	Cellat Direği	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Cellat Direği	1951
"	İ. Atis	Celllat Çeşmesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Cellat Çeşmesi	1951
"	İ. Atis	Günde 50 dirhem ve aksülümen ve afyon yiyen ve 134 yıl yaşayan urfalı hacı Ahmet efendi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	uzun yaşayan adam	1950
"	İ. Atis	Haliçi Kapayan Zincir	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Zincir	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İ. Atis	Kanuninin Ve Birinci Ahmetin Altın meçleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	I. Ahmet	1950
"	İ. Atis	Okmeydanı	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Okmeydanı	1951
"	İ. Atis	Rüşvet Alan Sadrazamlar	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Rüşvet Alanlar	1951
"	İ. Atis	Osmanlı Sarayında Lohusa Şenlikleri Ve Beşik Alayı	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Loğusa Şenlikleri Beşik alayı	1951
"	İ. Atis	Sultan Selimin Kaftanı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Selim	1950
"	İ. Atis	Türk Hazine-i Evrakı	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Hazine-i evrak	1951
"	İ. Atis	Türkler Endülüs Önünde	Osmanlı Tarihi	Endülüs	Endülüs	1951
"	İ. Atis	Urfalı Hacı Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Urfalı Hacı efendi	1951
"	Mediha Atis	Dört Yaşında Gelin Olan Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Kadın Sultanlar	1951
"	Mediha Atis	Eski Gazeteler Ne Kadar Satarlardı	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Eski Gazeteler	1951
"	Mediha Atis	Hafize sultanın sarayında	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Hafize Sultan	1950
"	Mediha Atis	Kanuninin Kılıçları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni	1951
"	Mediha Atis	Şair Fitnat Ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Şair Fitnat	1951
"	Mediha Atis	Şair Fitnatın Mezarı Bulundu	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Şair Fitnat	1951
"	Mediha Atis	Topkapı Sarayında Müthiş Bir Aşk	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bir Aşk	1951
"	Mediha Atis	Varna Kahramanı Karaca Bey	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Karaca Bey	1951
"	Mediha Atis	Varna Kahramanı Karacabey	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Karaca Bey	1951
"	Fazıl Ayanoğlu	Eski Mezar Taşları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mezar Taşları	1951
"	İsmail Baykal	Arap Yazısıyla Resim Yapma Hüneri	Osmanlı Tarihi	Sanat Tarihi	Resim	1950
"	Rasuhi Baykara	1900 Paris Sergisi Ve Ebuzziya Tevfik	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Paris Sergisi	1951
"	Rasuhi Baykara	93 Harbinde İstanbul'da beşinci kol	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	93 Harbi	1951
"	Rasuhi Baykara	Serasker	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Serasker	1951
"	Rıza çavdarlı	Tarihte fuhuş Konfiçyus Ve Genel Evler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Fuhuş	1951
"	Emin Ali Çavlı	Abdulhakhamidin Doğum Tarihi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Abdülhak Hamid	1951
"	Faiz Demircioğlu	İdris-İ Bitlisi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	İdris-ı Bitlisi	1951
"	Hikmet Erteylan	Fatih Sultan Mehmet Adına Yazılan Falname	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1951
"	Tayyip Gökbilgin	İkinci Murat Zamanında Edirne	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Murat	1950
"	Selahattin Güngör	Keçecizade İzzet Molla İntihardan Nasıl Vazgeçti	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Keçecizade İzzet Molla	1951
"	Selahattin Güngör	Devlet Kethüdası Halet efendinin ölümü	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Halet Efendi	1951
"	Faruk Gürtunca	Kılıç Ali Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kılıç Ali Paşa	1950
"	Tevfik İnci	Çaka Bey	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Çaka Bey	1951
"	Rıfat İzgi	Sultan Selim Ve Kemal Paşazade	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Selim Kemalpaşazade	1951
"	Rıfat İzgi	İzzet Fuat Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	İzzet Fuat Paşa	1951
"	Rıfat İzgi	Wilhem Abdulhamiti Nasıl Öldürecekti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	Mehmet Kadiroğlu	Edirne Muhasarası Ve Şükrü Paşa	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Edirne Muhasarası	1951
"	D.Karamanlıoğlu	Behzat Budağın Para Koleksiyonu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Koleksiyon	1950
"	D.Karamanlıoğlu	Dalkavukluğun Narhı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Dalkavukluk	1950
"	D.Karamanlıoğlu	Minare, Mahya Ve Kandilin Tarihi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kandilin Minarenin Tarihi	1951
"	D.Karamanlıoğlu	Iv.Murat 102 Kiloluk Taşı Nasıl Kaldırdı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Murat	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	D.Karamanlıoğlu	Kristof Kolomp İstanbulda	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Kristof Kolomp	1951
"	D.Karamanlıoğlu	Ok Kandilleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Ok Kandilleri	1951
"	D.Karamanlıoğlu	Topkapı Sarayında Neler Var	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Topkapı Sarayı	1951
"	D.Karamanlıoğlu	Türk Miğferleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Miğferler	1951
"	Feridun Kandemir	Bogazlıyan Kaymakamı Nasıl Asıldı	Osmanlı Tarihi	Ermeni Meselesi	Boğazlıyan Kaymakamı	1951
"	Feridun Kandemir	Kazım Karabekir Paşa Ermenistan Taarruzuna Nasıl Karar Verdi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Kazım Karabekir	1951
"	Feridun Kandemir	Mill Mücadelenin Meçhul Kalmış Bir Safhası	Osmanlı Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1951
"	Feridun Kandemir	Sait Mollanın Evi Nasıl Yakıldı	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Sait Molla	1951
"	Feridun Kandemir	Sirkecide Patlayan Bomba	Osmanlı Tarihi	Milli Mücadele	karakol	1950
"	Feridun Kandemir	Urfa Mütahassısı Mehmet Bey Nasıl Asılmıştı, 11,543	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Urfa Mütehassısı Mehmet Be	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Ankara Keçisinin Tarihi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Ankara Keçisi	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Arefe Tahtı	Osmanlı Tarihi	Tahtlar	Arefe Tahtı	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Aynalı Kavak Kasrı	Osmanlı Tarihi	Mimari	Aynalı Kavak Kasrı	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Bakiye Mezar İsteriz	Osmanlı Tarihi	Edebiyat	Baki	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Stalin'in şeyhi Bedrettin Simavi, sayı 1	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Şeyh Bedreddin	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Büyükdere Fidanlığının Tarihi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Çift Bozan Kanunu	Osmanlı Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	Çift Bozan Kanunu	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Esir sancak alemleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Sancak Alemleri	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Fatihin Küresi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Fatihin Mimar Sinan İle Mürafaası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Fatihin Mimarı Ayasın Mezarını Ve Mescidini Yıktırmayacağız	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Fatihin Vasiyetnamesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Gebze	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarih	Gebze	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Gönülleri Büyüleyen İki Tarihi Kalkan	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Kalkan	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	İlk Erkanı Harp Diploması	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Kurmaylık	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	İstanbul Zelzeleleri	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarih	İstanbul Zelzeleleri	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Kadı Zulumleri	Osmanlı Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	Kazı Zulümler	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Kanuninin İnsan Eti Yiyen Kölesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni Sultan Süleyman	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Kanuninin Topları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni Sultan Süleyman	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Karakulak Suyu Ve Deresi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Mahmut Yazır	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mahmut Yazır	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Mülazim Halil Nuri Efendi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Mülazim Halil Nuri Efendi	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Müzelerimizde At Zırhları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	At Zırhları	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Nasrettin Hocanın Mezarı	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Nasredin Hoca	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Osmanoğullarının Sarhoş Filleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Sarhoş filler	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Osmanlı Sarayının Elmas Ve Zümrütleri	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Hazineler	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Sema Hanım	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Sema Hanım	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Softa Şakavetleri	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Softa Ayaklanmaları	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Sultan Selimin Eşşiz Topu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Selim	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Takkeci İbrahim Ağanın Rüyası	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Takkeci İbrahim Ağa	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Topkapı sarayını altüst eden mumya	Osmanlı Tarihi	Saraylar	Topkapı Sarayı	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Tuğ	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Tuğ	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Türk Sümbülleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Türk Sümbülleri	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Türk Vakıfları Türk Hayırseverliği	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Vakıflar	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Türkler Ve Arap Yazısı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Arap Yazısı	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Eski İstanbuldan;Yedikule	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yedikule	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Yeni Cami Kapılarında Halka Bal Şerbeti Dağıtılırdı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Halka Şerbet Dağıtımı	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Yüzlerimizi Kızartacak Korkunç Manzaralar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Fuat Köprülü	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Fuat Köprülü	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Koca Sinana Ait Bazı Düşünceler	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mimar Sinan	1951
"	T.Leventoğlu	Çeşme Vakasından Bir Sahne	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Çeşme Vakası	1951
"	Lady Monteğü	Hafiza Sultan Sarayında W	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Lady Montegu	1951
"	Ayhan Nalbandoğlu	Fatma Sultanın Yürekler Parçalayan Feryadı	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Fatma Sultan	1951
"	Ayhan Nalbandoğlu	Hey Gidi Günler Hey	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İsraf	1951
"	Ayhan Nalbandoğlu	İngiliz Elçisini Tophaneden Nasıl Attılar	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Sefirler	1951
"	Ayhan Nalbandoğlu	Mimar Sinanın Resimleri	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mimar Sinan	1951
"	Ayhan Nalbandoğlu	Nevruz Ve Nevruziye	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Nevruz Nevruziye	1951
"	Ayhan Nalbandoğlu	Osman Gazinin Ve II.Muratın Mirasları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Osman Gazi ve II. Murat	1951
"	Ayhan Nalbandoğlu	Saçlı Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Saçlı Efendi	1951
"	Ayhan Nalbandoğlu	Sumatra Ve Cavada Türk Topları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Türk Topları	1951
"	M.Rasim Özgen	Kavalalı Mehmet Ali Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Kavalalı Mehmet Ali Paşa	1951
"	M.Rasim Özgen	Napolyon İki Bin Türk Esirini Neden Öldürmüştü	Osmanlı Tarihi	Napolyon	Napolyon	1951
"	M.Rasim Özgen	İki Napolyon Zade	Osmanlı Tarihi	Napolyon	Napolyon	1951
"	M.Rasim Özgen	Sultan Mahmutun Anası Nakşidil Sultan, bir Fransız melezi miydi?	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Nakşidil Sultan	1950
"	M.Rasim Özgen	Tandır	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Tandır	1950
"	Muzaffer Ramazanoğlu	Whittemur'e Ait Hatıralar	Osmanlı Tarihi	Hatırat	whittemur'e Ait Hatıralar	1951
"	Anber Reisoğlu	Horoz Dede	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1951
"	Anber Reisoğlu	Meyyitzade	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Meyyitzade	1951
"	Anber Reisoğlu	Nişantaşı	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Nişantası	1951
"	Anber Reisoğlu	Topkapı Sarayında Kızlarağası ve Hadım Ağaları	Osmanlı Tarihi	Harem	Kızlarağası ve Haremağası	1951
"	Halil Sedes	31 Mart İhtilali	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1951
"	Esat Serezli	İstanbulun Fethinden Sonra Şeyhülislamlar	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	şeyhülislamlar	1951
"	Ahmet Hamdi Tanyeli	Meşhur Bekirağa ve Bölüğü	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Bekirağa Bölüğü	1950
"	Sait Toydemir	Türk Şimendiferciliği	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Şimendifer	1951
"	Lütfü Turanbek	Abdulhamitin Taht Korkusu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	Lütfü Turanbek	Saraylar Nasıl Yağmalandı	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Saraylar	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Lütfü Turanbek	Vazife Aşkı Ve Abdulhamit	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1951
"	Vakanüvis	Abdulhamit'in ittihatçılara ve sultan reşada verdiği ders	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Vakanüvis	Abdulhamit'in Ayağına Nasıl Bastın	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	Vakanüvis	Enver Paşa Ordunun Başına Nasıl Geçmişti	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1951
"	Vakanüvis	İncili çavuş fıkraları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İncili Çavuş	1950
"	İmzasız Yazılar	99 Karı Alan İmam	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Evlilik	1950
"	İmzasız Yazılar	Keçecizade Fuat Paşanın Karısı Behiye Hanımın Serveti	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Keçecizade Fuat	1950
"	İmzasız Yazılar	Mimar Sinan Türktür	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mimar Sinan	1951
"	İmzasız Yazılar	Molla Gürani Fatihi Niçin Ayakta Selamladı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1951
"	İmzasız Yazılar	Sancak Alemleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Sancaklar	1951
"	İmzasız Yazılar	Son Osmanlı Padişah Ve Şehzadeleri Neler Yerdi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yemek	1951
"	İmzasız Yazılar	Sultan Cem'e Dua Eden Papağan Ve Kafes	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Sultan Cem	1950
"	İmzasız Yazılar	Tarihte İstanbul Dilencileri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul Dilencileri	1951
"	İmzasız Yazılar	Türk Arşivlerinden	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Arşivler	1950
"	Vakanüvis	Abdülhamidin İttihatçılara ve Sultan Reşada verdiği Ders	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Fatih'in Mimar sinanla mürafaası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1951
"	Ömer Ataoğlu	M. Krupp'un Abdülazize hediye ettiği bir top	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1951
"	Anber Reisoğlu	Ölüden Doğan Türk Alimi; Meyyit Zade	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Meyyitzade	1951
"	İ. Atis	Türk Arşivi	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Türk Arşivi	1951
"	Y. Akyurt	Üç Kıymetli Şamdan	Sanat Tarihi	Şamdanlar	Şamdanlar	1951
"	Hakkı Arayan	Mimar Sinanın Yaptığı ilk eser	Sanat Tarihi	Bibliyografya	Mimar Sinan	1951
"	İ. Atis	Konyada Yapılmış Bir Selçuk Kandili	Sanat Tarihi	Selçuklu Tarihi	Kandil	1951
"	Faiz Demircioğlu	Van Abideleri	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Van Abideleri	1951
"	Feridun Kandemir	Nuretttin Yatman	Sanat Tarihi	Biyografi	Nurettin Yatman	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Alman Çeşmesi	Sanat Tarihi	Çeşmeler	Alman Çeşmesi	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Beykoz Sarayı	Sanat Tarihi	Mimari	Beykoz Sarayı	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Bostan Camii	Sanat Tarihi	Mimari	Bostan Camii	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Çinili Köşk	Sanat Tarihi	Köşkler	Çinili köşk	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Emirgan Çeşmesi	Sanat Tarihi	Çeşmeler	Emiran Çeşmesi	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Kızkulesi	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Kıztaşı	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Koğaçılar Camii	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Küçük Su Çeşmesi	Sanat Tarihi	Çeşmeler	Küçüksu Çeşmesi	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Sadabad Kasrı	Sanat Tarihi	Mimari	Sadabat kasrı	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Tarihin Karanlıklarına Projektör Tutan Bir Kitabe	Sanat Tarihi	Kitabeler	Kitabe	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Topkapı Sarayında Yanlış Teşhirler Yanlış Eserler	Sanat Tarihi	Saraylar	Topkapı Sarayı	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Türk Ayasofya	Sanat Tarihi	Mimari	Ayasofya	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Yarım Milyon Lira Değerindeki Tablo	Sanat Tarihi	Resim	Resim	1951
"	Ayhan Nalbandoğlu	Bir Dilmek Sarnacı	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Dilek Sarnacı	1951
"	Tahsin Öz	Nakkaş Levni Sergisi	Sanat Tarihi	Nakkaşlar	Levni	1950
"	Tahsin Öz	Osmanlı Hükümdarlarının Resimleri	Sanat Tarihi	Padişahlar	Resimler	1950
"	Tahsin Öz	Yazı Tezhip Cilt Ve Minyatürleriniz Topkapı Sarayı	Sanat Tarihi	Minyatürler	Topkapı Sarayı	1951
"	Cahide Taner	Hüseyin Paşa Yalısı	Sanat Tarihi	Mimari	Hüseyin Paşa Yalısı	1951
"	Mm.Tayanç	Türk Süs Sanatında Mezar Taşları	Sanat Tarihi	Süsleme	Mezar Taşları	1951
"	Mm.Tayanç	Türk Süsünde Çiçek	Sanat Tarihi	Süsleme	Çiçek	1951
"	Vakanüvis	Yerebatan Sarayı	Sanat Tarihi	Saraylar	Yerebatan Sarayı	1951
"	İmzasız Yazılar	Ebu Eyyub-İ Ensari Türbesi	Sanat Tarihi	Türbeler	Eyyüb El Ensari	1951
"	İmzasız Yazılar	İskender Lahdinin Başına Gelenler	Sanat Tarihi	Lahit	İskender	1951
"	İmzasız Yazılar	Mevlanaya Düğün Hediyesi Olarak Gönderilen Seccade	Sanat Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1951
"	İmzasız Yazılar	Mimar Mehmet Ağa Mescidi	Sanat Tarihi	Camiler	Mehmet Ağa Mescidi	1951
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Topkapı Sarayını Altüst Eden Mumya	Sanat Tarihi	Saraylar	Mumya	1950
"	Cahide Taner	Kanlıcadaki amcazade Hüseyin paşa yalısı	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul Hüseyin Paşa Yalısı	1951
"	Rüknettin Akbulut	Tarihe Saygı İsteriz	Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	1951
"	Rıza çavdarlı	Türk Tarihini Bari Biz Hırpalamayalım	Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	1951
"	A. Süheyl Ünver	Türkiyede Cüzzam Ve Cüzzamlılar	Tıp Tarihi	Türk Tıp Tarihi	Türkiye'de Cüzzamlılar	1951
"	Anber Reisoğlu	Tarihte Vurgunculuk Ve İhtikar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Rüşvet	1951
"	Kemal Şendil	Baş Koparan Altın Balta	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Altın Balta	1951
"	Ahmet Hamdi Tanyeli	Ayyaşlar bayramı	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Ayyaşlar Bayramı	1951
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Uydurma Tarihçiler Serisinden Ziya Şakir	Tarihçilik	Tarihçilik	Ziya Şakir	1951
Tarih Orduya Sesleniyor	İmzasız Yazılar	Birinci Meclisin İlk Toplantısına Dair Hatıralar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Birinci Meclis	1950
"	İmzasız Yazılar	Atatürk'ün Onüç Yıl Önce Bugün Hakikat Olan Kehaneti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1950
"	İmzasız Yazılar	Fethi Celil-i Konstantiniye	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	Fetih	1950
"	İmzasız Yazılar	Türk Devlet Adamları İlk Resmi Baloya Nasıl Gitmişlerdi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	İlk Resmi Balo	1950
"	İmzasız Yazılar	Belamız Hortlar;Delinin Vasiyeti	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Kazım Karabekir	1950
"	Semih Mümtaz Göztepe	Bir Vehmin Acı Hatırası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Abdülhamit	1950
"	Cafer Tayyar Eğilmez	Milli Mücadeleye Dair Bakir ve Kıymetli Vesikalar	Cumhuriyet Tarihi	Askeri Tarih	Kazım Karabekir	1950
"	Osman Nuri Bey	Mithat Paşa'nı Son Mektubu	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Mithat Paşa	1950
"	İmzasız Yazılar	Büyür Türk Avrupa Ortalarında	Genel Türk Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1950
"	Ali Rıza Seyfi	Venedik Arşivlerinde Turgut İçin Bir Vesika	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Turgut Reis	1950
"	İmzasız Yazılar	Rusçuk Yaranının Sonu	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Alemdar Mustafa paşa	1950
"	Süleyman Trablus	Sultan Aziz Hadisesini İçerden Hazırlayan Güzeller Güzeli Kadın	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Arzı- Niyaz Kalfa	1950
"	Razi Yalkın	Hanedan-ı Al-i Osman Memleketten Nasıl Çıkarıldı	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Hanedanın Çıkışı	1950
"	İmzasız Yazılar	Büyük Sır; Enver Paşa	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1950
"	Semih Mümtaz Göztepe	Eski Konaklarda Saz Takımları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Konaklar	1950

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İsmail Ziya Bersis	Kahraman-ı Hürriyet Niyazi Beyin ilk ve son Anadolu Seyahatı	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Niyazi Bey	1950
"	Ali Rıza Seyfi	Cerbe Zaferi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Cerbe Zaferi	1950
"	İmzasız Yazılar	19 Mayıs 1919 a ait bakir vesikalar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Atatürk	1950
"	İmzasız Yazılar	Osmanlı Sarayına Garpten gelen kulluk ve ubudiyet dilekçeleri	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Diplomasi	1950
"	İmzasız Yazılar	Fatih'in Ölümü ve Büyük Aşkı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	İmzasız Yazılar	Sarıklı İhtilalci Çırağan Sarayını Nasıl Basmıştı	Osmanlı Tarihi	Çırağan Vakası	Ali Suavi	1950
"	İmzasız Yazılar	Abdülhamidin Tek Aşkı Safinaz	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1950
"	İmzasız Yazılar	Macaristan İçine Son Şanlı Sefer	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Uyvar Önünde	1950
"	İmzasız Yazılar	Karabekir Anlatıyor	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Rusya	1950
"	Celal Davut Arıbal	Pehlivan Padişahlar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
Tarih Sesleniyor	Cemal Kutay	Celal Bayar'ı Nasıl Malta'ya Sürmek İstemişlerdi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Son Osmanlı Mebusan Meclis	1950
"	Cemal Kutay	Takdir-i Ezeli; Cem'in İntikamı	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Cem Sultan	1950
"	Cemal Kutay	Rusları Selama Durduran Kırım Hanı İslam Giray Han	Genel Türk Tarihi	Tatarlar	İslam Giray Han	1950
"	Celal Davut Arıbal	Damat Ferit Paşa	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Damat Ferit Paşa	1950
"	Cemal Kutay	Barbaros İstanbul'da	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1950
"	Cemal Kutay	Türkiye Kominstleri	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Türkiye Kominstleri	1950
"	Hamza Osman Erkan	Süleyman Askeri Niçin ve Nasıl İntihar Etti?	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Süleyman Askeri	1951
"	İmzasız Yazılar	Yakın Mazideki Evlilik-Sağdıçlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sağdıçlar	1950
"	Cemal Kutay	Enver Paşa'nın Neşredilmemiş Mektubu	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1950
"	Cemal Kutay	Çırağan Sarayındaki Hazin Hadiseler	Osmanlı Tarihi	Çırağan Vakası	Abdülhamit	1950
"	Cemal Kutay	Sarayda Kuvvet Macunları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kuvvet Macunu	1950
"	Cemal Kutay	Rus Murahhasları için gönderilen Büyüler	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Osmanlı-Rus	1950
"	Cemal Kutay	Cumhuriyette İlk Muhalefet	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Kazım Karabekir	1950
"	Cemal Kutay	İkinci Sultan Osmanı Nasıl Öldürdüler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Genç Osman	1950
"	Cemal Kutay	Osmanlı Sarayının İhtişam ve Anarelrine Dair	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Saray Hayatı	1950
"	Cemal Kutay	Makbul İbrahim Paşa'nın Muhteşem Düğünü	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Makbul İbrahim Paşa	1950
"	Cemal Kutay	Geçmiş Zaman Olurki	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yalılar	1950
"	Celal Davut Arıbal	Cihan Pehlivanı Kara Ahmed'e Dair Bilinmeyen Hatıralar	Spor Tarihi	Türk Spor Tarihi	Kara Ahmed	1950
TARİH VE COĞRAFYA DÜNYASI	Haron Armstrong	Vahdettinin Mustafa Kemal Hakkında Bana Anlattıkları	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Vahdettin	1959
"	Sadık Atak	30 Ağustos	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Otuz Ağustos	1959
"	Sadık Atak	Bir Kahramanlık Menkıbesi	Cumhuriyet Tarihi	Kahramanlar	Kahramanlar	1959
"	Falih Rıfkı Atay	Gençlik Günlerinde İhtilalci Ve Şef	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Fazıl Ahmet Aykaç	Asıl Kabri	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün ölümü	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Atanın Son Günleri	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Mim Kemal Öke	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Atatürk Ve Mevlana	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Mevlana	1959
"	Cevat Yakub Baykal	İstiklal Harbinin İlk Şehidi Yahya Kaptan	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Yahya Kaptan-tefrika	1959

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Tevfik Bıyıklıoğlu	Amerikan Senatosuna Sivaştan Yollanan Mektup	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Sivas Kongresi	1959
"	Tevfik Bıyıklıoğlu	Atatürk Ve Vahdettin	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Vahdettin	1959
"	Sadi Borak	30 Ağustos Zaferi Ve Büyük Millet Meclisi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Otuz Ağustos	1959
"	Sadi Borak	1.Büyük Millet Meclisinden Notlar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Yol davası	1959
"	Sadi Borak	Harika Kız NezahatHanım	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Harika Kız Nezahat	1959
"	Sadi Borak	Mustafa Kemal	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Sadi Borak	Mustafa Kemal Ve 1.Dünya Harbi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	I. Dünya Harbi	1959
"	Mahmut Esat Bozkurt	Dünya Büyükleri Ve Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Nüzhet Bulca	Bu Vatan Toprağı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	II. İnönü	1959
"	Fahri Can	Atatürk Sevgisi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk Sevgisi	1959
"	Sadi Borak	Piyer Lotiye verilen Halı	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Piyer Loti	1959
"	Ali Fuat Cebesoy	Atatürk Konya Da Fransız Diplamatını Nasıl Şaşırttı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Diplomasi	1959
"	İmzasız Yazılar	Atatürkin Dünya Tarihindeki Şerefi Ve Mümtaz Yeri	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Bahadır Dülger	Millete İman	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	M.H.Egeli	Atatürk Malazgirt Muharebesi ve Ziya gökalp	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Şarl Fisenje	Atatürk Neden Büyük Yapıcılar Arasında	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	fransızcadergide-doktor	1959
"	Hans Froembgen-çevmediha	Kemal Atatürk Asker ve Önder	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Aykut Görkey	Papanın Atatürk Türkiyesine Ait İntibaları	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Papa'nın İntibaları	1959
"	Hakkı Güvendik	İstaklal Harbi I.Dünya Savaşının Devamıdır	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1959
"	Hakkı Güvendik	Mondros Mütarekesinin Hazırlık Safhaları	Cumhuriyet Tarihi	I. Dünya Savaşı	Mondros Mütarekesi	1959
"	Hakkı Güvendik	Türk Milleti İstiklal Harbine Nasıl Sürüklendi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1959
"	Reşat Nuri Güntekin	Celal Bayarın yaşları	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Ölümü	1959
"	Cevat Abbas Gürer	Atatürk Ve Annesi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk ve Annesi	1959
"	Cevat Abbas Gürer	Atatürk Çanakkale'de	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Çanakkale	1959
"	Hakkı Güvendik	İstiklal Harbi I.Dünya Savaşınının Devamı Mıdır.	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1959
"	P.Herigo	Büyük Zafer İstanbulda Nasıl Karşılandı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1959
"	İhsan Hınçer	Halid Bayrının Hayatı Ve Eserleri	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Halid Bayrı	1959
"	İhsan İlgar	Atatürk Ve Tunus İstiklali	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk ve Tunus	1959
"	İclal Işık	Atatürk Ve Çarşaf	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Kılık Kıyafet	1959
"	Celal Nuri İleri	Hasta Adama Hayat Veren İnsan:Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Ernest Jackh	Çanakkalede Mustafa Kemal Beyle Mülakat	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Çanakkale	1959
"	İsfendiyar Esat Kadaster	Türk Ziraatinde Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Türk Ziraatinde Atatürk	1959
"	Kadircan Kaflı	Atatürkün Hayatında İki Sus Kelimesi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Hususi Hayatı	1959
"	Refik Halit Karay	Atatürke Eğilen Bir Sürgün	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Hususi Hayatı	1959
"	Nurcihan Kesim	Atatürkün Büyütmesi Zehra İntiharını Etti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Büyütmesi Zehra	1959
"	Muzaffer Kılıç	Atatürkün Askeri Dehası	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Askeri Dehası	1959
"	Kılıç Ali	Atanın Son Dakikaları	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Son Dakikaları	1959
"	e tümgeneral-Vehbi Kocagün	Başkumandan Savaşından Hatıralar	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Başkumandanlık Savaşı	1959
"	Oswald Menghin	Atatürkün Eserinden Hatıralar	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Atatürk	1959
"	Server Ziya Meramlı	Atatürk Ve Savarona	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	savanora	1959

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Rene Moulin	Nutuktan	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Nutuk	1959
"	İmzasız Yazılar	Atatürkün Kalemiyle Yahya Kaptan	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Yahya Kaptan	1959
"	M.Rasim Özgen	Atatürk Ve Sanatkar	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk ve Sanatkar	1959
"	A.Baha Özler	Atatürkün Arnavutluk Hakkındaki Kehaneti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün kehaneti	1959
"	M.Ward Price	Atatürkle Görüşen İlk Yabancı Gazeteci	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Ahmet Remzi	Atatürk Ve Şark Dünyası	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk ve Şark	1959
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Eruzurumun fikir adamları 1;Yeşil İmam Oğlu Salih	Cumhuriyet Tarihi	Mahalli Tarih	Erzurum	1959
"	Noelle Roger	Türklerin Babası Her Türkün Kalbinde Daima Yaşayacak	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Necmeddin Sadak	Ankara Devlet Merkezi Olduğu Günlerde	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Ankara	1959
"	Hasan Rıza Soyak	Atatürk vasiyetnamesini Nasıl Hazırlamıştı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk'ün Vasiyeti	1959
"	İmzasız Yazılar	Gazi Mustafa Kemal	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	İsmail Hakkı Tekçeninhatırala	O Memleketin Daima Uyanık Bekçisiydi	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	İsmail Hakkı Tekçe	1959
"	Şükrü Üras	Bilinmeyen taraflarıyla Yahya Kaptan	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Yahya Kaptan	1959
"	Hakkı Tarık Us	Celal Bayar Atatürkün Son Günlerini Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Celal Bayar	1959
"	A. Süheyl Ünver	Vatan Dışında Büyüklüğü Daha İyi Anlaşılan Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Baki Vandemirgeneral	Atatürkün Cehaletle Mücadelesi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Hamdi varoğlu	Atatürk Çocuklarına	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Avra M Warren	Türkiye Ve Amerika	Cumhuriyet Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Türkiye-Amerika	1959
"	M. Şevki Yazman	Halit Paşa İle Geçen Hayatım Ve Maceralarım	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Halit Paşa	1959
"	M. Şevki Yazman	Esir Başkumandan Trikopis Türk Zaferini Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Trikopis	1959
"	Kerim Yund	Atatürke Verilen Ad Ve sanlar	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	minbergazetesi mulakatı17ka	1918 De Mustafa Kemal Vatanı Nasıl Görüyordu	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	İmzasız Yazılar	Amerikalı Tayyareciler Atatürkün Huzurunda	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Amerikalı Tayyareciler	1959
"	A.A.	Askeri Müze Açıldı	Cumhuriyet Tarihi	Askeri Tarih	Müze	1959
"	İmzasız Yazılar	Atatürk Bir Ybancı Balosuna Nasıl Casus Göndermişti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Atatürk Türk Kadınını Kurtardı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Atatürten Fıkralar Hatıralar	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	İmzasız Yazılar	Atatürkün Başkumandanlığı Nasıl Münakaşa Edilmişti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Atatürün Mektupları Hakkında	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Atatürkün Son Günleri Nasıl Geçmişti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	İmzasız Yazılar	Atatürkün Yahya Kaptan Hakkındaki Vasiyeti	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Tayfur Sökmen	Atatürkün Yabancı Bir Generala Verdiği Cevap	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Ruşeneşrefünaydınhatıraların	Ateş Çemberi İçinde Mustafa Kemal	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	İmzasız Yazılar	Celal Bayarın 1956 Malazgirt Konuşması	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Celal Bayar	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Gülen Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	İmzasız Yazılar	İstiklal Harbinin Gizli Kalmış Sayfaları Abbas Halim Paşa Atatürke İnanmıştı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Abbas Halim Paşa	1959
"	İmzasız Yazılar	Kalbi Şefkatle Dolu Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Malazgirt Coğrafyası	Cumhuriyet Tarihi	Şehir Tarihi	Malazgirt	1959
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Ölümünden Sonra Neler Yazmıştı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1959
"	Yusuf Fahir Baba	Beşiktaşi Ayini Cemi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşilik	1959
"	Yusuf Fahir Baba	Hazreti Mevlana Celaleddin	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Rasuhi Baykara	Mevlana Tekkesi Teşkilatı Nasıldı	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Rasuhi Baykara	Mevlananın Türklüğü Meselesi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevleviiik	1959
"	Rasuhi Baykara	Mevleviliğe Ait Fıkralar	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Rasuhi Baykara	Mevlevi Mukabelesi Nasıl Yapılırdı	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Sadi Borak	Mevlananın Aşığı Gölpınarlının Evinde Bir Saat	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Sadi Borak	Mevlana Muhibbi Ve Zamanımızın Büyük Hat Üstadı Necmeddin Hoca Anlatıyor	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Sadi Borak	Yaman Dede Konuşuyyor	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Müjgan Cumbur	Mevlana Ve İlk Muakkibleri	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Halil Dikmen	Mevlevilikte Musiki	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Abdülbaki Gölpınarlı	Bir Yazı Üzerine	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1959
"	Selim Nüzhet Gerçek	Mevlana Celaledddin	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Abdülbaki Gölpınarlı	Bir İngiliz Müsteşrikinde Gerçek Bağlılığı Ve Mevlana Aşkı	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Mehmet Önder	Mevlananın Evi Ve Medresesi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	N.Sami Özerdim	Bir Mevlana Tanıtıcısı	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Mithat Sertoğlu	Zerrin Taç	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Olaylar	1959
"	Şahap Sıtkı	Yüce Mevlana	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Kemal Sülker	Mevlana Sarhoşluğu Ve Gerçek Şarab	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Refi Cevad Ulunay	Mevleviler Ve Mevlevi Zerafeti	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	A. Süheyl Ünver	Birleşik Amerikada Mevlevilik	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	John D Whiting(Nurcihan kes	Hıristiyanların İlk Sığınağı	Dinler Tarihi	Hıristiyanlık	Hıristiyanlık	1959
"	Tahsin Yazıcı	Eflaki Menakıbül Ariifin İ İki Defa Yazdı	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1959
"	Yusuf Fahir Baba	Bektaşi Ayini Cemilnin içyüzü	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşiler	1959
"	İmzasız Yazılar	Mevlananın Farsça Arapça Ve Rumca Karışık Şiirleri	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1959
"	Ali Haydar E.Alpagut	Tarih Boyunca Cezayir,	Dünya Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Anadolulu İlk Türkler:Urartula	Dünya Tarihi	Urartular	Urartular	1959
"	Muazzez Çığ	Dünyanın En Eski Atasözleri	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1959
"	Muazzez Çığ	İnsanlık Tarihinde Devletler Arası İlk Anlaşmanın Tarihi	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Diplomasi	1959
"	Hasan Ali Ediz	Dünkü Ve Bugünkü Endonozya	Dünya Tarihi	Endenozya	Endenozya	1959
"	Arın Engin	Küçük Asya'da En eski türkler-etiler	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Hititler-Tefrika	1959
"	Selim Nüzhet Gerçek	Tarih Boyunca Mardin	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	Mardin	1959
"	Nurettin Can Gülekli	Milyonlar Kazanan Çırak	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Truva Hazineleri	1959
"	Nurettin Can Gülekli	Schiliman Hazineleri Buluyor Trova Hazineleri	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Truva Hazineleri	1959
"	Nurettin Can Gülekli	Truva Hazineleri	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Truva Hazineleri	1959

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Hatice Kızılay	Beşeriyet Tarihinde İlk Vergi İslahatı	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1959
"	Hatice Kızılay	Hint İmparatorluğu Nasıl Meydana Çıktı	Dünya Tarihi	Hint Tarihi	Hint İmparatorluğu	1959
"	Rene Moulin	1911 De Türkiye Ve Dünya	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Dünya ve Türkiye	1959
"	Nazmi Sevgen	Doğunun 7000 Yılı	Dünya Tarihi	Genel Tarih	Doğunun Yedi Bin Yılı	1959
"	Ziya Şakir	Biz Ve Endonozya	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Endenozya	1959
"	İmzasız Yazılar	Sukarnonun Atatürk Aşkı	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Endonazya	1959
"	Müjgan Cumbur	Fuzuli Hayatı ve Eserleri	Edebiyat	Biyografi	Fuzuli	1959
"	Behçet Kemal Çağlar	Adım Adım Andolu	Edebiyat	edebiyat	edebiyat	1959
"	Şeref Ergenekon	Mehmet Akifin Bilinmeyen Şiirleri	Edebiyat	Mehmet Akif	Mehmet Akif	1959
"	Nurettin Artam	Malazgirtten İzmir Kıyılarına	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Malazgirt	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Vatan Yaratan Bir kahraman Alparslan	Genel Türk Tarihi	Malazgirt Meydan Savaşı	Alpaslan	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	İki Fransız Papazı Alparslanı Ve Zaferini Anlatıyoru	Genel Türk Tarihi	Malazgirt Meydan Savaşı	Alpaslan	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Malazgirt Zaferi Töreninin Taşıdığı Mana	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Malazgirt	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Şahaserleri İle Ahlat	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Ahlat	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Tarihte Ahlat	Genel Türk Tarihi	Mahalli Tarih	Ahlat	1959
"	Pertev Naili Boratav	Nasrettin Hoca	Genel Türk Tarihi	Biyografi	Nasreddin Hoca	1959
"	Mari Bros	Gürcistan Tarihinde Alpaslan	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Alpaslan	1959
"	İsmail Hami Danişmend	Nasreddin Hoca Kim	Genel Türk Tarihi	Biyografi	Nasreddin Hoca	1959
"	Faiz Demircioğlu	Sahaifül Ahbar Tarihine Göre Alparslanın Şahsiyeti	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Alpaslan	1959
"	Muzaffer Erdoğan	Konyanın eski ve ünlü mesiresi Meram	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Meram	1959
"	Halil Nuri Yurdakul	Tarih Boyunca Mehter	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Mehter	1959
"	Kadri Perk	Harpleri ve Şahsiyeti ile Alp arslan	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Alpaslan	1959
"	Nazmi Sevgen	Celalettin Harzemşah	Genel Türk Tarihi	Harzemşahlar	Celalettin Harzemşah	1959
"	Nurettin Sevin	Nasreddin Hocadan Önce Osmanlı Meşhurları	Genel Türk Tarihi	Biyografi	Nasreddin Hoca	1959
"	M.Çağatay Uluçay	Anadolu Selçuklu Devletinin Kuruluşu	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Anadolu Selçuklu	1959
"	M.Çağatay Uluçay	Büyük Selçuklu İmparatorluğu	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Büyük Selçuklu	1959
"	M.Çağatay Uluçay	Selçukluluranı Tarihine Genel Bir Bakış	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Selçuklu Tarihi	1959
"	Baki Vandemirgeneral	Selçuklularda Harp sanatı ve malazgirt Zaferi	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Malazgirt	1959
"	Baki Vandemirgeneral	Türkler Ve Kuvvet	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Türkler ve Kuvvet	1959
"	A.A.Vasiliev	Çadırdan Saltanata	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Malazgirt	1959
"	Mükrimin Halil Yinanç	Alpaslan(Dünya Tarihinin enbüyük insan ve kumandanlarından	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Alpaslan	1959
"	Yazma van tarihi	Van Ve Timurlenkin Akınları	Genel Türk Tarihi	Hükümdarlar	Timur	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Bir Devrin İçyüzü-Gazi Ahmet Muhtar Paşanın Abdulhamite Gizli Mektupları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Karafatmalar	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kara Fatma	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Meşrutiyet Ve İttihatçılık	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Meşrutiyet	1959
"	M.Halit Bayrı	Denizcilik Tarihinden-Mesudiye Destanı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Mesudiye Destanı	1959
"	Tevfik Bıyıklıoğlu	Hüsrev Gerede Mütareke Karma Basın Sansüründen Niçin Çekilmişti	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Hüsrev Gerede	1959

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Earnst Böttcher	Haliçte Geçen Günler(Medihasayarçeviren)	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Abdülhamit Dönemi	1959
"	Frabcis Yeats-Brawn	İstibdat Günleri Ve Vatan	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1959
"	De la Bruyere	15.Asırda Yabancı Gözüyle Anadolu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Anadolu'da Hayat	1959
"	Faiz Demircioğlu	Enver Paşa İlk Yarayı Ne Zaman Aldı	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1959
"	Şeref Ergenekon	Tarihten özler-Osmanlı Devletinde İlk Resmi Tören	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Murat Hüdavendigar	1959
"	Şeref Ergenekon	İstanbulun Fethi Karşısında Fatihin Şahsiyeti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1959
"	Arslan Ergüç	Harem Ve Haremden Mektuplar	Osmanlı Tarihi	Harem	Çağatay Uluçay	1959
"	Adnan Erim	Türkiye Hizmetinde Ecnebi Subaylar	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Sir Henr Wood'un Hatıraları	1959
"	Adnan Erim	Türkiyede Amerikan Diplomatları	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Sir Henr Wood'un Hatıraları	1959
"	Selahattin Güngör	İttihat Ve Terakki Nasıl Doğdu(şükrübledanın hatıraları	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Şükrü Bleda	1959
"	Şükrü Kaya	Barbaros Ve Preveze	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1959
"	Mehmet Rifat	93 Harbi Faciası-Mehmet Rifatın Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Mehmet Rifat	1959
"	Rene Moulin	Meşrutiyet Türkiyesinin Kuvveti Ve Zaafı	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	II. Meşrutiyet	1959
"	Nahid Sırrı Örik	Saray Hikayeleri	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Damat Ferit Paşa	1959
"	Mediha Sayar	Viyananın Türkler Tarafından Muhasarası	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Viyana Muhasarası	1959
"	Ziya Şakir	31 Mart vakasında Bursa gönüllü taburunun ilk gönüllüsü Celal Bayar	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1959
"	Ziya Şakir	Haşim Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Haşim Paşa	1959
"	Hakkı Tarık Us	10 Temmuz Olmasaydı 23 Temmuz Olmazdı	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	İttihat ve Terakki	1959
"	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Şehzade Orhan Kimin Oğludur	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Şehzade Orhan	1959
"	M. Şakir Ülkütaşır	Söğut Beyliği	Osmanlı Tarihi	Osmanlının Kuruluşu	Söğüt	1959
"	Tahsin Ünal	Dünkü Bugünkü Harbiye	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Harp Okulu Tarihi	1959
"	Hamdi varoğlu	Topkapı Sarayında Kadınlar Dairesi	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Saray Kadınları	1959
"	Hamdi varoğlu	Yeniçeriler	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Yeniçeriler	1959
"	Paul wittek	İkiyüzlü Bir Müsteşrik Fatih Kitabında Türklüğe Hakaret Ediyor	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1959
"	İmzasız Yazılar	Abdulhamidin Meşritiyet Nutku	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1959
"	İmzasız Yazılar	Fethin İkinci Günü Fatih	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1959
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Haydarpaşa Garı İnfilakı	Osmanlı Tarihi	Demiryolları	Haydar Paşa garı infilakı	1959
"	İmzasız Yazılar	Makedonyada Islahat Ve Ayaklanma	Osmanlı Tarihi	Balkanlar	Makedonya	1959
"	İmzasız Yazılar	Marko Paşa Dan Hatıralar	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	II. Meşrutiyet	1959
"	S. B	Meşrutiyetin Meclisi Mebusanında İlkler	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Meclis-i mebusan	1959
"	İmzasız Yazılar	Yazma Van Tarihinden Tarih Boyunca Van 1959/7/77	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Van Tarihi	1959
"	Muzaffer Batur	Edimede Üç Şerefeli Camii	Sanat Tarihi	Mimari	Edirne	1959
"	Muzaffer Batur	Muradiye Camii	Sanat Tarihi	Mahalli Tarih	Edirne	1959
"	Fahri Can	M.Abdullah Chaghatal Hind-Pakistan Mimarisinde Türk Mimari Tezyinatı	Sanat Tarihi	Mimari	Türkiye Dışı Türk Etkisi	1959
"	Ş.Çelikkol	Türkiye Müzeleri	Sanat Tarihi	Türkiye Müzeleri	Adana Müzesi	1959
"	Abdulkadir Erdoğan	Abideleriyle Konya	Sanat Tarihi	Mimari	Konya Abideleri	1959

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Muzaffer Erdoğan	Behram Paşa Camii	Sanat Tarihi	Mahalli Tarih	Diyarbakır	1959
"	Muzaffer Erdoğan	Hemdem Çelebi Zamanıda Mevlana Türbesi	Sanat Tarihi	Hemdemçelebi Zade Türb	Mevlevi	1959
"	Sadettin Erel	İki Selçuklu Parası	Sanat Tarihi	İktisat Tarihi	Eski Paralar	1959
"	Tevfik İleri	I.Türk Sanatları Kongresinin Taşıdığı Mana	Sanat Tarihi	Tuna Boyları	Kongre	1959
"	M. S-illustrierte zeitungdan al	Ressam Zonaronun Tabloları	Sanat Tarihi	Resim	Zonaro	1959
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	20.Yüzyılda Kanuni	Sanat Tarihi	Padişahlar	Kanuni Sultan Süleyman	1959
"	A. Saim Ülgen	Kırşehirde Türk Eserleri	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	Kırşehir	1959
"	A. Saim Ülgen	İznikte Türk Eserleri	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	İznik	1959
"	Suut kemal Yetkin	Tarihte Türk Sanatı	Sanat Tarihi	Türk Sanatı	Türk Sanatı	1959
"	İmzasız Yazılar	Abideleriyle Konya	Sanat Tarihi	Şehir tarihi	konya	1959
"	İmzasız Yazılar	İstiklal Müzesi	Sanat Tarihi	Türkiye Müzeleri	İstiklal Müzesi	1959
"	S.B	Karagöz Canlanıyor	Sanat Tarihi	Ortayoyunu	Karagöz	1959
"	Fahri Can	Fahri Beyin Hürriyet-İ Ebediye Tepesindeki Nutku	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Fahri Bey	1959
"	İhsan Ilgar	Tarihte Türk Amerikan Dostluğu	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Türk Amerikan Dostluğu	1959
"	Firuz Kerim	Kıbrıs Cumhuriyet Tarihii Türkün Emsalsiz Bir Zaferidir	Cumhuriyet Tarihi	Adalar	Kıbrıs	1959
"	Nurettin Sevin	Geçmiş Zamanlarda Türk Tiyatrosu	Sanat Tarihi	Tiyatro Tarihi	Türk Tiyatrosu	1959
"	Tarhan Toker	Pamukale Ve Hieropolis	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Pamukkale	1959
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Çeneköylü Kara Murat	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kara Murat	1959
"	İmzasız Yazılar	Vatan Sanatkarı Nazmi Dayan	Cumhuriyet Tarihi	Sanat Tarihi	Nazmi Dayan	1959
TARİHTEN SESLER DERGİSİ	M.Şakir Ülkütaşır	Uluğ Bey	Bilim Tarihi	Biyografi	Uluğ Bey	1943
"	Feridun Dirimtekin	Birinci İnönü	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	1.İnönü Savaşı	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	İlk Kurşun	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Kurşun	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	Kavaklıdereli Köylü Fatma	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Kadın Kahramanlar	1943
"	Emin Oktay	30 Ağustosta Zafer Bayramı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Otuz Ağustos	1944
"	Emin Oktay	Lozan Barış Antlaşması	Cumhuriyet Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Lozan	1944
"	Emin Oktay	Maraş Kurtuluş Mücadelesinin İstiklal Savaşındaki yeri	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Maraş'ın Kurtuluşu	1944
"	İskender Fahrettin Sertelli	İnkilap Tarihimiz ve İnkilap edebiyatımız	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İnkılap Edebiyatı	1943
"	Samih Nafiz Tansu	30 Ağustos	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Otuz Ağustos	1943
"	Samih Nafiz Tansu	Ebedi Şef Atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1943
"	İmzasız Yazılar	Başkumandan Mustafa Kemal'in Millete beyannamesi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1943
"	Mükrimin Halil Yinanç	İcazetnameler ve Şerif Cürcani	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Şerif Cürcani	1943
"	Mükrimin Halil Yinanç	Markizi Ahmet İbni Ali	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Makrizi	1945
"	Mükrimin Halil Yinanç	Sadedin Mesut Bin Ömer el- Taftazai	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Taftazai	1945
"	Mükrimin Halil Yinanç	Seyyid Şerif Cürcani	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Cürcani	1944
"	B.N.Adam,	Tello Harabelerinde	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Eski Anadolu-Tarih tezi	1943
"	Salih Zeki Aktay,	Mitoloji	Dünya Tarihi	Mitoloji	Mitoloji	1943
"	Tahir Alangu,	Maykop Kurganı ve En Eski Harita	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	En Eski Harita	1943

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Tahir Alangu,	Sihir ve Mitolojide Yılan	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Sihir ve Mitoloji de yılan	1943
"	Celal Tahsin Boran	Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları	Dünya Tarihi	Tıp Tarihi	Zehirlenme	1943
"	Erdoğan Erenbilge,	İlk Çağda havacılık	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Havacılık Tarihi	1944
"	Afif Erzen	Bergama Krallığı ve Bergama şehri	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	Bergama Şehri	1944
"	Aziz Ogan	Kadim Region şehri	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Region Şehri	1943
"	Stevan Runciman	Tarihi Devirler Boyunca İstanbul	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1943
"	Necmeddin Sadak	Mukaddes Ganj Nehri ve Benares Mabedi	Dünya Tarihi	Hindistan	Hindistan	1943
"	Necmeddin Sadak	Müslüman ve Mecusi Hintlileri	Dünya Tarihi	Hindistan	Hindistan	1943
"	Malik Sayar	Milattan Önce Makedonya Altınları	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Makedonya	1944
"	İskender Fahrettin Sertelli	Apollon'un Heykeli	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Eski Yunan	1943
"	İskender Fahrettin Sertelli	Avrupayı Kurtaran Kadın	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Endülüs	1943
"	Orhan Tuna	Sanayi Kapitalizmi Devrinde Çocuk İstismarı	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Çocuklar	1943
"	Şefik Türker	Greguvar Takvimi, Rumi Takvim, tarih coğrafya öğrtemeni	Dünya Tarihi	Takvim	Takvim	1945
"	M.Şakir Ülkütaşır	Çin Seddi	Dünya Tarihi	Çin	Çin Seddi	1943
"	Suat Yürük	Kartacanın Kuruluşu Efsanesi	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Roma	1943
"	İmzasız Yazılar	Kleopetra	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Kleopatra	1943
"	İmzasız Yazılar	Tarihte Polonya Hudutları	Dünya Tarihi	Polonya	Polonya	1944
"	Tarık Zafer Tunaya	Büyük İskender'e Dair	Dünya Tarihi	Biyografi	Büyük İskender	1943
"	Celal Tahsin Boran	Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları II	Dünya Tarihi	Tıp Tarihi	Zehirlenme	1943
"	İmzasız Yazılar	Kleopatra	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Kleopatra	1943
"	Tarık Zafer Tunaya	Tarihten Parçalar	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	1943
"	Stevan Runciman	Tarih Devirleri Boyunca İstanbul	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	İstanbul Tarihi	1943
"	Celal Tahsin Boran	Tarihte Meşhur Zehirlenme Vakaları III	Dünya Tarihi	Tıp Tarihi	Zehir	1943
"	Stevan Runciman	Tarih Devirleri Boyunca İstanbul II	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	İstanbul Tarihi	1943
"	İskender Fahrettin Sertelli	Apollon'un Heykeli II	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Eski Yunan	1943
"	Celal Tahsin Boran	Tarihi Zehirlenmeler	Dünya Tarihi	Tıp Tarihi	Zehir	1943
"	Celal Tahsin Boran	Tarihi Zehirlenmeler	Dünya Tarihi	Tıp Tarihi	Zehir	1943
"	M.Fahreddin Çelik(Kırzıoğlu)	Yusufelili Huzuri	Edebiyat	Halk Edebiyatı	Aşık Edebiyatı	1943
"	İskender Fahrettin Sertelli	Tarihi Romanlar Bize Ne Öğretir	Edebiyat	Tarihi Roman	Tarihi Romanlar	1943
"	M.Fahreddin Çelik(Kırzıoğlu)	Yusufelili Huzuri II	Edebiyat	Halk Edebiyatı	Aşık Edebiyatı	1943
"	İbrahim Artuk,	Antakya Önünde Türkler,	Genel Türk Tarihi	Şehir Tarihi	Antakya	1944
"	İbrahim Artuk,	Artuk Oğlu Belek'in Mezarı	Genel Türk Tarihi	Artukoğulları	Artukoğulları	1944
"	İbrahim Artuk,	Artukoğlu Davud'un Kupası	Genel Türk Tarihi	Artukoğulları	Artukoğulları	1944
"	İbrahim Artuk,	Urfa Önünde Türkler	Genel Türk Tarihi	Şehir Tarihi	Urfa	1944
"	Hasan Adnan Giz	Baybars	Genel Türk Tarihi	Memlükler	Baybars	1943
"	Emin Oktay	Dulkadiroğlu Alaüddevle Bey Kanunnamesi	Genel Türk Tarihi	Dulkadiroğulları	Alaüddevle	1944
"	Emin Oktay	Dülkadiroğlu Şehsuvar Bey	Genel Türk Tarihi	Dulkadiroğulları	Şehsüvar Bey	1944
"	Emin Oktay	Şehsüvaroğlu Ali Bey	Genel Türk Tarihi	Dulkadiroğulları	Şehsuvaroğlu Ali Bey	1945

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	M. Öktem	Nureddin Zengi	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Zengiler	1943
"	Sabur Rasol	Cengiz Hanın Yasası	Genel Türk Tarihi	Moğollar	Cengiz Han	1944
"	Sabur Rasol	Kafkasyada Yasa ve Töre	Genel Türk Tarihi	Kafkaslar	Gündelik Hayat	1943
"	İskender Fahrettin Sertelli	Tuna Boyunda Türkler	Genel Türk Tarihi	Tuna Boyları	Tuna Boyları	1943
"	Tarihçi	Tarihte Ağustos Ayı	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Ağustos Ayı	1943
"	Tarihçi	Tarihte Temmuz Bayramları	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Temmuz Bayramları	1943
"	Zeki Velidi Togan	Dobruca Türklüğünün Tarihi hakkında Yeni Nazariyeler	Genel Türk Tarihi	Dobruca Türklüğü	Dobruca	1943
"	M.Şakir Ülkütaşır	Sinopta Pervane Oğulları	Genel Türk Tarihi	Beylikler	Pervaneoğulları	1944
"	A. Süheyl Ünver	Alaaddin Ata Melik Şemseddin Mehmed	Genel Türk Tarihi	Selçuklu Tarihi	Selçuklu Tarihi	1945
"	İmzasız Yazılar	Şehirlerimizin Tarihçesi "İzmir"	Genel Türk Tarihi	Şehir Tarihi	İzmir	1943
"	Orhan Rıza Aktunç,	Süleyman Hüsnü Paşanın Şahsiyeti ve Eserleri	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Süleyman Hüsnü Paşa	1944
"	Sermet Muhtar Alus	25.Yıl evvelki deniz hamamları,	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Deniz Hamamları	1943
"	Sermet Muhtar Alus	II.Abdülhamit devrinde Mimli kişiler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1943
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	IV. Murat Devrinde Fıkıhçı Yobazların Davası	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski İstanbul	1943
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Kabadayı Çeşitleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kabadayılar	1943
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Türkiyede ilk Müddei umumiler	Osmanlı Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	Müddei Umumiler	1944
"	Rıza Çavdarlı	İlk Tükçülük Cereyanları ve Bu Cerayanları Çıkış Sebepleri	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Türkçülük	1943
"	Rıza Çavdarlı	Türk Sanayi Tarihçesi	Osmanlı Tarihi	İktisat Tarihi	Türk Sanayii	1943
"	Çelebi	Abdulhamit Ve Yatalak Donama, Ağustos -eylül 1943 sayı 8-9	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1943
"	Selim Nüzhet Gerçek	Helva Sohbetleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Meddah-Helva Sohbetleri	1943
"	Selim Nüzhet Gerçek	Leventname	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Leventname	1943
"	Hasan Adnan Giz	Şehzade Korkut	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Şehzade Korkut	1944
"	Kadircan Kaflı	Şoluk Mehmet(eski deniz kahramanlarından)	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Deniz Kahramanları	1943
"	Kaygılı Orhan Cemal	İstanbul'un Meşhur Mısır Tarlası ve Bazı Meşhur Tipler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Meşhur Tipler	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	Zenci Esirler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Zenci Esirler	1943
"	Emin Oktay	Viyana Kuşatmaları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Viyan Kuşatmaları	1945
"	Emin Oktay	Yavuz'a Dair fıkralar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1944
"	Yılmaz Öztuna	Sokollu Mehmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Biyografi	1945
"	Mustafa Ragıp	İhtisap Ağası Hüseyin Bey	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İhtisap Ağası	1943
"	Malik Sayar	Seferlili Mehmet Halife	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mehmet Halife	1943
"	Malik Sayar	1659'da İstanbul	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul	1943
"	İskender Fahrettin Sertelli	Şair Nedim Celladın Palasından Kellesini Nasıl Kurtardı?	Osmanlı Tarihi	Edebiyat	Şair Nedim	1943
"	S.Şamlı(ziya şakir)	Avrupalılar ve Barbaros	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1943
"	Samih Nafiz Tansu	Hazerpare Ahmet paşa	Osmanlı tarihi	Biyografi	Hazerpare Ahmet Paşa	1943
"	Samih Nafiz Tansu	Müşir Gazi Osman Paşa ve plevne	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Plevne	1943
"	Samih Nafiz Tansu	Makbul ve Maktul İbrahim Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Makbul ve Maktul İbrahim	1943

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Tarihçi	Preveze Deniz Savaşı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Preveze	1943
"	M.Şehabettin Tekindağ	Seydi Ali Reis	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Seydi Ali Reis	1944
"	M.Şehabettin Tekindağ	Osmanlı'da Spor	Osmanlı Tarihi	Spor Tarihi	Osmanlı' da Spor	1944
"	Adnan Turnagöl	Koca Çavuş	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Koca Çavuş	1945
"	Adnan Turnagöl	Yemen'in Sırrı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Yemen	1944
"	Şefik Türker	Kayseri'de Reşit efendi kütüphanesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Raşit Efendi Kütüphanesi	1944
"	M.Şakir Ülkütaşır	Candaroğlu İsmail Bey	Osmanlı Tarihi	Beylikler	Candaroğlu İsmail Bey	1943
"	M.Şakir Ülkütaşır	Şimali Afrikada Türkler	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Şimali Afrika'da türkler	1943
"	A. Süheyl Ünver	Fatih Nerde kimden ve Ne Zaman doğdu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1944
"	A. Süheyl Ünver	murat Hüdavendigar'ın hususi kütüphanesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Murat Hüdavendigar	1945
"	A. Süheyl Ünver	İstanbul harbenmi Alındı Sulhenmi	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	Fetih	1944
"	A. Süheyl Ünver	Fatih ve İstanbul'un Suyu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1944
"	Mahmut Yesari	İstanbul'un Eski Bahçeleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bahçeler	1943
"	Tarık Zafer Tunaya	Kazıklı Voyvoda	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Kazıklı Voyvoda	1943
"	Mahmut Yesari	İstanbul'un Eski Bağçeleri Kadıköyünde Papasın Bahçesi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bahçeler	1943
"	Necdet Rüştü Efe	İki Zafer -Budin ve Tunus' a dair Şiir	Osmanlı Tarihi	Edebiyat	Budin-Tunus Şiirleri	1943
"	M.Zekai Konrapa	Edirne Muhaedesi ve İçyüzü	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Edirne Muahedesi	1943
"	M.Zekai Konrapa	Kağıthane	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Kağıthane	1944
"	M.Zekai Konrapa	Moskova Yolu Nereden Geçer	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Osmnlı- Rus	1944
"	Ziya Şakir	Hint Denizlerinde Türk Denizcileri	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Hint Denizlerinde Türkler	1943
"	İmzasız Yazılar	Çinili Köşk Hakkında Bir Tavzih	Sanat Tarihi	Mimari	Çinili Köşk	1943
"	Hikmet Turhan Dağlıoğlu	Mezarlarımız ve Mezar taşlarımız	Sanat Tarihi	Mezartaşları	Türk Medeniyeti	1943
"	Reşat Ekrem Koçu	Yazma Kitaplar	Sanat Tarihi	Yazma Kitaplar	Yazma Kitaplar	1943
"	Mesut Koman	Karamanda Yunus Emre Mekanı	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	Karaman	1943
"	Aziz Ogan	Milli ve Sivil Mimarimizde Çinili Köşkün Önemi	Sanat Tarihi	Mimari	Çinili Köşk	1943
"	Aziz Ogan	Fatihin 500,Yıldönümü Münasebetiyle(Yedikule Surları)	Sanat Tarihi	Mimari	Yedikule Surları	1943
"	Aziz Ogan	İstanbul Hamamları	Sanat Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1943
"	Aziz Ogan	İstanbul'un Tarihi Binaları ve Restorasyon İşleri	Sanat Tarihi	Mimari	İstanbul	1943
"	Aziz Ogan	İzmir Asarı Antika Müzesi nasıl kuruldu	Sanat tarihi	Türkiye Müzeleri	İzmir	1944
"	Aziz Ogan	İzmir Müzesi Tarihçesi	Sanat Tarihi	Türkiye Müzeleri	İzmir	1944
"	Aziz Ogan	Tarihi Abideler-Kitap Tanıtımı	Sanat Tarihi	Mimari	Anadolu Türk Mimarisi	1943
"	İskender Fahrettin Sertelli	Mimar Sinan 355.Yıldönümü	Sanat Tarihi	Mimari	Meşhur Adamlar	1943
"	Yavuz Abadan,	Tarihçi görüş Milli İnancın kaynak ve desteğidir. 1943 1	Tarihçilik	Tarih Felsefesi	Tarih Metodolojisi	1943
"	Orhan Rıza Aktunç,	Ernest Renan ve Muasır Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	1945
"	Behçet Adil Bağdatlıoğlu	Tarihten Sesler	Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	1944
"	Muzaffer Esen	Milli Tarihi Yaymak	Tarihçilik	Milli Tarih Şuuru	Tarih Metodolojisi	1943
"	Necati Işılav	Tarihini Unutan Milleti Tarih de Unutur	Tarihçilik	Milli Tarih Şuuru	Tarih Metodolojisi	1943

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Enver Behnan Şapolyo	Tarihe Yardımcı İlimler "Etnoloji"	Tarihçilik	Tarih Metodolojisi	Etnoloji	1943
"	Enver Behnan Şapolyo	Türk Müverrihleri I	Tarihçilik	Tarihçilik	Türk Tarihçileri	1943
"	Enver Behnan Şapolyo	Tarihe Yardımcı ilimler Antropoloji	Tarihçilik	Tarih Metodolojisi	Antropoloji	1943
"	Vala Nurettin	Tarih Telakkisi	Tarihçilik	Tarih Felsefesi	Tarih Metodolojisi	1943
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Türkiye'de ilk Hekimler,	Tıp Tarihi	Türk Tıp Tarihi	Türkiye'de İlk Hekimler	1944
"	Yavuz Abadan,	İskender Fahrettin Sertelli, 1943, 6-7	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	İskender fahrettin	1943
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Eşreften Fıkralar	Edebiyat	Edebiyat	Eşreften fıkralar	1944
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Piyangonun Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Piyangonun Tarihi	1944
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Şair Eşref	Edebiyat	Edebiyat	Şair Eşref	1943
"	Selahattin Demirkan	Bu Günü Tanımadan Dünü Tanımak Mümkün Değil	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1943
"	Ziyaaddin Fahri Fındıkoğlu	Bizde Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	Ziyaeddin Fahri	1943
"	Emin Oktay	Nasıl Yazıp Okumalı	Tarihçilik	Tarihçilik	Emin Oktay	1944
"	Tarık Sarım	Memun Nasıl Doğdu	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Memun	1944
"	M.Şehabettin Tekindağ	Canbolat Ailesi Hakkında	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Canpolat ailesi	1944
"	A. Süheyl Ünver	Molla Lütfi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Molla Lütfi	1943
Tasvir	Ziya şakir	Serbest Fırka Nasıl Doğdu Nasıl Öldü, Siyasi tefrika	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Serbest Fırka	1945
"	Ziyad Ebuzziya	Atatürk ve Demokrasi;Anlatan Celal Bayar	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Demokrasi	1945
"	kemal zeki gençosman	İstiklar Marşı	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	İstiklal Marşı	1946
"	Ahmet Ağaoğlu	Serbest Fırka Hatıraları	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Serbest Fırka	1947
"	Bahadır Dülger	Mareşal Hayatını Anlatıyor fevzi çakmak	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Fevzi Çakmak	1947
"	Ahmet Ağaoğlu	Serbest Fırka Hatıraları	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Ahmet Ağaoğlu	1946
"	Bahadır Dülger	Mareşal Hayatını anlatıyor fevzi çakmak	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Fevzi Çakmak	1947
"	Taha Toros	Adananın Kurtuluşunda-Milli Mücadelede adana	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Adananın Kurtuluşu	1948
"	Muharrem Feyzi Togay	Deli Petronun Vasiyetnamesi	Dünya Tarihi	Ruslar	Deli Petro	1946
"	Cahid Uçuk	Güneş Kokusu-Pasifik Savaşları	Dünya Tarihi	II.Dünya Savaşı	Pasifik Savaşları	1948
"	İmzasız Yazılar	Eisenhowerin Harp Hatıraları	Dünya Tarihi	Hatırat	Eisenhower	1948
"	Abdullah Battal Taymas	Sovyetler Diyarında Gördüklerim Geçirdiklerim	Genel Türk Tarihi	Tatarlar	Abdullah Battal	1948
"	Abdullah Battal Taymas	Sovyetler Diyarında Gördüklerim geçirdiklerim	Genel Türk Tarihi	Hatırat	Abdullah Battal Taymas	1948
"	Reşat Ekrem Koçu	tarihten vakalar-Geçmişte İstanbulun Halk Şöhretleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Halk Meşhurları	1945
"	Reşat Ekrem Koçu	İsmail Nihad-İttihat Terakki mektebi müdürühebaolmuş kıymetle	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Eğitim Tarihi	1945
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Fetihten XVIII Asra Kadar Boğaziçi Tepeleri	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Boğaziçi	1945
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	XIX. Asırda Boğaziçi Tepeleri-Tarihten Yapraklar	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Boğaziçi	1945
"	Reşat Ekrem Koçu	Tarihten Notlar-Eski Devrin Meşhur Simaları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Meşhur Simalar	1945
"	Hamza Osman Erkan	Osmancık Gönüllü Taburu-1 dünya savaşısüleyman askeribey	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Osmancık Taburu	1946
"	Ayhan	Türk Demokrasisinin İlk Şehidi Mithat Paşa	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Mithat Paşa	1946
"	Raşit Erer	Ortodoks kilisesi istanbul patrikliği	Osmanlı Tarihi	Azınlıklar	Ortodoks Kilisesi	1946
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	XVI. Asır Türklerinde Adalet Duygusu-tarih bahisleri	Osmanlı Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	Adalet Duygusu	1946

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ayhan	Türk Demokrasisinin ikinci şehidi-süleyman paşaplevne	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Süleyman Paşa	1946
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Tarihte Meşhur Bir Türk Diplomatı Ali Paşa	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Ali Paşa	1947
"	hamduliah Suphi Tanrıöver	Tarihte Türk Rus Münasebetleri	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Rus-Osmanlı	1947
"	Fahreddin Kırzıoğlu	Kars kırk Yıllık Rus Esaretinden 29 sene evvel kurtulmuştu	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Rus-Osmanlı	1947
"	Zeki Velidi Togan	Tarihi Bahisler- Temur ve Yıldırım Beyazıd	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yıldırım-Timur	1948
"	Nahid Sırrı Örik	Son Valide Sultan	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Son Valide Sultan	1948
"	Nahid Sırrı Örik	V.Sultan Mehmet Han-son sözler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1948
"	Ayhan	Türk Demokrasisinin İlk Şehidi Mithat Paşa	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Mithat Paşa	1946
"	Ayhan	Türk Demokrasisinin ikinci Şehidi Süleyman paşa	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Süleyman Paşa	1946
"	Ayhan	Baltacı ve Katerina(büyük tarihi tefrika haberiyle)	Osmanlı Tarihi	Tarihi Roman	baltacı Katerina	1948
"	Samih Nafiz tansu	Fatih ve Bellini	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1948
"	Kadircan kaflı	Kanuni Sultan Süleyman	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni Sultan Süleyman	1948
Tasviri Efkar	Feridun Kandemir	Ankara'nın ilk günleri	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Ankara	1941
"	Ziya Şakir	Mustafa Fazıl paşadan fethi okyara siyasifırka reislerininhayatı	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Parti Reisleri	1941
"	Feridun Kandemir	Enver Paşa rusya'da	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1941
"	Feridun Kandemir	Enver Paşanın son günleri 108.tefrikadan itibaren	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1941
"	Ziya Şakir	Yakın Tarihe Ait Esrarlı hakikatler-tefrika	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Esrarlı Hakikatlar	1942
"	Raşit Erer	Barbaros Hayrettin Paşa ve İmparator Şarklen	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1942
"	Ziya Şakir	Cihan Harbine Nasıl Girdik	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Harbe Nasıl Girdik	1943
"	A.B.	Balkan Harbinin Sebepleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Balkan Harbi	1943
"	Raşit Erer	Tarih Tetkikleri-girit adası	Osmanlı Tarihi	Adalar	Girit	1943
"	Feridun Kandemir	Ankaranın ilk günleri	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Ankara	1941
"	Samih Nafiz Tansu	Türk Dünyasının Sabahı; Lozan	Cumhuriyet Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Lozan	1942
"	Raşit Erer	Selahaddin Eyyubi ve Haçlı Seferleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Selahaddin Eyyubi	1942
"	Samih Nafiz Tansu	Tarih Sahifelerinde Lehistan	Dünya Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Lehistan	1942
"	Stevan Runciman	Son bizans imparatoru Konstaninin mezarı	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Konstantin	1942
"	Moltke	MareşalMoltkeninşarkhatıratı	Dünya Tarihi	Hatırat	Moltke	1909
"	Feridun Kandemir	Enver Paşa Rusya'da	Genel Türk Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1941
"	Feridun Kandemir	Enver Paşa'nın son günleri	Genel Türk Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1941
"	Rıza Nur	Türklerde Alemler-Moncuk	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Alemler-Moncuk	1942
"	Raşit Erer	Tarihi Tetkikler macarlar ve türkler	Genel Türk Tarihi	Macarlar	Macar-Türk	1942
"	Rıza Nur	Tarihte Türk Mısır Münasebetleri	Genel Türk Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Türk-Mısır	1942
"	Vehbi Belde	Tarihimizin Bilmediğimiz Tarafları-tarih tezi karşısında	Genel Türk Tarihi	Genel Türk Tarihi	Tarihin Bilmediğimiz Tarafları	1944
"	Haber	Barbaros Abidesi Bugün Açılıyor	Haber	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1944
"	Tarihçi	Türk Tarihinde Girit 1	Osmanlı Tarihi	Adalar	Girit	1941
"	Osmanlı Tarihinden	Suriyeyi Nasıl Kaybettik	Osmanlı Tarihi	Ortadoğu	Suriye	1941

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ziya Şakir	Mustafa fazıl paşadan fethi okyar'a fırka reislerinin Hayatı	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Partiler	1941
"	Ziya şakir	Yakın Tarihe Ait Esrarlı Hakikatler	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Yakın Tarih	1942
"	Galip Kemali Söylemezoğlu	Yakın Tarih-1855 Sivastopol muharebesi ve 1856 parismuahedesi	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Paris Anlaşması	1942
"	Samih Nafiz Tansu	Dünya Tarihinin Döndüğü Gün- fetih	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1942
"	Samih Nafiz tansu	Sivastopol Önünde Türkler	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Sivastopol	1942
"	M. F. Togay	Sivastopol Şehri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Sivastopol	1942
"	Galip Kemali Söylemezoğlu	İstanbul'un Zaptı	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1942
"	Raşit Erer	Barbaros Hayrettin Paşa ve	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1942
"	A. Süheyl Ünver	Fatih Sultan Mehmed'e Ait Efsaneleşmiş Hikayeler	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1942
"	Galip Kemali Söylemezoğlu	Alman Zırhlıları Çanakkale Boğazına Nasıl Girdi	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Alman Zırhlıları	1942
"	Raşit Erer	Türkiyenin Tuna Donanmaları	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Tuna Donanmaları	1944
"	Ebüzziya	Yeni Osmanlılar tarihi	Osmanlı Tarihi	Yeni Osmanlılar	Yeni Osmanlılar	1909
"	İmzasız Yazılar	Mithatpaşanınhatıratınamüteferri	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Mithat Paşa	1909
"	İmzasız Yazılar	1263sene-hicriyesinde devletiosm	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Tarihi	1909
"	A. Süheyl Ünver	Çiçek Aşısında türklerin Rolü	Tıp Tarihi	Türk Tıp Tarihi	Çiçek Aşısı	1942
TOEM	Ahmet Refik	Şark Mektupları	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Şark Mektupları	1329
TOEM	ahmet refik	ali emiri efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ali Emiri Efendi	1924
TOEM	Ahmet Refik	1252 senesinde kavalalı mehmet ali paşaylamül	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Kavalalı Mehmet Ali Paşa	1926
TOEM	Ahmet Refik	1284 Bulgar ihtilali	Osmanlı Tarihi	Balkanlar	Bulgaristan	1925
TOEM	Ahmet Refik	Fatih Devrine ait vesikalar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1921
TOEM	Ahmet Refik	fatih zamanında Kocaeli	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1924
TOEM	Ahmet Refik	Fatih Zamanında Sultanönü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1924
TOEM	Ahmet Refik	Fatih Zamanında Teke ili	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1924
TOEM	Ahmet Refik	fatihin kanunnameleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1924
TOEM	Ahmet Refik	Bibliyografya	Osmanlı Tarihi	Bibliyografya	Bibliyografya	1924
ÜLKÜ	Ahmet Caferoğlu	Harzem'in Tarihi İktisadi Hayatı	Genel Türk Tarihi	Harzem	Harzem	1936
"	Abdülkadir İnan	Güneş Dil Teorisi	Genel Türk Tarihi	Güneş Dil Teorisi	Tarihi Tezi	1936
"	E. Pittard	Türk Irkı Hakkında	Genel Türk Tarihi	Tarih Tezi	Tarih Tezi	1939
Vakit	Ömer Rıza Doğrul	Vaka-yı Hunin-i kerbela-Kanlı gömlek	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kerbela	1928
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Kara Davut	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Kara Davut	1928
VATAN	Ali Fuat Cebesoy	Ali Fuat Cebesoy'un Hatıraları	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Ali Fuat Cebesoy	1952
"	Ali Fuat Cebesoy	Siyasi Hatıralar	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Ali Fuat Cebesoy	1954
"	Ali Fuat Cebesoy	Siyasi Hatıralar-Büyük Zafere kadar	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Ali Fuat Cebesoy	1956
"	Samim Kocagöz	Kalpaklılar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Milli Mücadele	1958
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Şah İsmail	Genel Türk Tarihi	Safeviler	Şah İsmail	1955
"	Maurus Yokayi	MaceristandaTürkler	Genel Türk Tarihi	Macarlar	Macaristandatürkler	1941
"	Abdullah Ziya Kozanoğlu	Fatih Feneri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1951
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Sultanların Aşkı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişahlar	1951

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YİL
"	A. Emin Yalman	Naciye Enver Paşa'nın Hatıraları	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1952
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	İstanbul Kapılarında	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1953
"	Jeanne de recqueville	Kaptan Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kaptan Paşa	1950
"	Alan Movrehead	Çanakkale'de Türk'ün kahramanlık destanı	Osmanlı Tarihi	Çanakkale	Çanakkale	1956
"	Nahid Sırrı Örik	II.Abdülhamid'in Harem-i Hümayunu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1959
"	Nahid Sırrı Örik	Abdülmecit'in haremi hümayunu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülmecit	1959
"	Hasan Amca	Yarıda Kalan İhtilal	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Hasan Amca	1960
"	M.Sami Teziş	Kızıl Lale-22den	Osmanlı Tarihi	Lale Devri	Lale Devri	1941
"	General Nuri-Albay C.C.S	Trablusgarp Hatıralarım	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Trablusgarp	1941
"	Ziya Şakir	Abdülhamit ve Mikado	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1942
"	Ziya Şakir	Fatih İstanbul'u Nasıl Zaptetti	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1942
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Osmanoğulları	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Osmanoğulları	1948
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Kanuni Sultan Süleyman	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni	1950
"	Mevhibe Celalettin	GeçmişZamanolurki	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Cemile Sultan	1943
"	İmzasız Yazılar	İnkilap Tarihimizde sabahattin Bey(yeni osmanlıların)	Osmanlı Tarihi	Yeni Osmanlılar	Sabahattin Bey	1948
"	Ziya şakir	Hindistan istilaları	Dünya Tarihi	Hindistan	Hindistan	1942
"	Ziya şakir	Hindistan imparatorluğu	Dünya Tarihi	Hindistan	Hindistan	1942
"	Cemal Bardakçı	Tarihten Yapraklar-Eski Tanrıların İki Macerası	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Tanrılar	1942
"	Haber	1 haziran fatih heykeli defter 2 14 şubat	Haber	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1942
"	Adnan Adıvar	süleymaniye beldesinde-fetihten bahsediyor	Haber	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1946
"	Haber	fetih	Haber	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1947
"	Cemal Bardakçı	Tarihten Sahifeler	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Osmanlı	1941
"	Cemal Bardakçı	Tarihi Muhasebe-fatih ve çandarlıoğluhalilpaşa	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1942
"	Cemal Bardakçı	Derebeylik ve Toprak Davası	Osmanlı Tarihi	İktisat Tarihi	Toprak Meselesi	1942
"	İhsan Boran	1853-1855 Sivastopol Harbinde	Osmanlı Tarihi	Kırım Harbi	Sivastopol	1942
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Ondokuzuncu Asırda İstanbul'da İngiliz Büyükelçileri	Osmanlı Tarihi	İngilizler	Diplomasi	1945
"	Haber	İstanbulun fethi	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1946
"	İmzasız Yazılar	İnkilap Tarihimizde Sabahattin Bey-Yeni osmanlılar	Osmanlı Tarihi	Yeni Osmanlılar	Prens Sabahattin	1948
"	Haber	fatih cami avlusunda merasimle anılacak	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1949
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Geçmişte Bugün-radyodan ayrılmış	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Tarihi	Osmanlı	1949
"	Haber	fetih töreni	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1950
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Osm Tarihinden sayflara Nasuh Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Nasuh Paşa	1954
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Zavallı Hafsa Sultan	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Hafsa Sultan	1954
Yarım Ay	Habil Adem Pelister	Türkler Nasıl ve Niçin Müslüman Oldular(seri)	Dinler Tarihi	Türkler ve Müslümanlık	Türklerin Müslüman oluşu	1935
"	Zeynel Akkoç	Tavla Oyununun Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Oyun Tarihi-tavla	1936
"	Ziya Şakir	Avaroğlu(tefrika)	Genel Türk Tarihi	Tarihi Roman	Avaroğlu	1935
"	Salih Münir Çorlu	Eski Zamanlarda Türkiye'de Kadınlar Nasıl Giyiniyorlardı	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Giyim Tarihi	1935

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Salih Münir Çorlu	Eski Zaman Türklerinde Kibar Düğünleri Gelin Alayları	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Düğünler	1935
"	Salih Münir Çorlu	Eski Türklerde Tecim İşleri	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Ulaşım	1935
"	Salih Münir Çorlu	Viyana Kongresi ve Türkiye	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Viyana Kongresi	1935
"	Salih Münir Çorlu	Türkiye ve Prens Bismark	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Bismark	1935
"	Salih Münir Çorlu	İstanbul'un Esir Pazarı(Avrat Pazarı)	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Esir Pazarı	1935
"	Salih Münir Çorlu	Eski Zamanlarda İstanbul	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Konaklar	1935
"	Salih Münir Çorlu	Eski Zamanda Elçiler Nasıl Kabul Olunurdu	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Diplomasi	1936
"	Salih Münir Çorlu	Geçmişte Büyük Diplomasi Hatalarımız(seri)	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Yunanistan	1936
"	Ragıp Şevki Yeşim	Osmanoğullarından Minimini Bir Deli;Dördüncü Mehmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV.Mehmet	1936
"	Ragıp Şevki Yeşim	Osmanoğlulları ve Yarhisarlı Gelin Nilüfer Hatun	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Nilüfer Hatun	1936
"	Ali Rıza Seyfi	Sen Pavlo Zindanında	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Deniz Tarihi	1936
"	Ragıp Şevki Yeşim	Tarihimizden Parçalar; I.Ahmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	I. Ahmet	1936
"	Ragıp Şevki Yeşim	Namuslu Bir Vezir Vardar.Ali Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Vardar Ali Paşa	1936
"	Ragıp Şevki Yeşim	Başı Kesilen Haseki Gülfem Hatun	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Gülfem Hatun	1936
"	Salih Münir Çorlu	Abdulaziz ve İmparatoriçe Öjeni	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdulaziz-Öjeni	1936
"	Ragıp Şevki Yeşim	Osmanlı Orduları İle Dövüşen Voyvodanın Güzel Dulu	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kadın Tarihi	1936
"	Zeynel Akkoç	Tarihte Saç Süsü	Sanat Tarihi	Gündelik Hayat	Süsleme	1936
Yedigün	Taha Toros	Adananın Kurtuluşu	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Adananın Kurtuluşu	1936
"	Naci Sadullah	Salih Bozok Hatıralarını Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Salih Bozok	1936
"	Recep Peker	Biz Bize Benzeriz	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	Recep Peker	1936
"	Galip Kemali Söylemezoğlu	Venizelos	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Venizelos	1936
"	Feridun Kandemir	Fuat Köprülü Yedigüne Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Fuat Köprülü	1936
"	N. Nazif Tepedelenlioğlu	Münif Fehim	Cumhuriyet Tarihi	Sanat Tarihi	Münif Fehim	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Ağaoğlu Ahmet	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Ahmet Ağaoğlu	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Ahmet Nesimi	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Ahmet Nesimi	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	İlk Meclisten Bazı Simalar	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İlk Meclis	1936
"	Hulusi Günay	Ödemişin Ünlü Zeybeği İsmail Efe	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Zeybekler	1936
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Tarih Sergisinde	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Tarih Sergisi	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Ayyaş Halifeler	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Ayyaşlar	1935
"	Ömer Rıza Doğrul	Bastil Hapisanesi	Dünya Tarihi	Fransızlar	Fransız İhtilali	1935
"	Enver Behnan Şapolyo	Egenin Oğlu Tezey	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Efsane	1935
"	Enver Behnan Şapolyo	Eliza	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Fenike Efsanesi	1935
"	Enver Behnan Şapolyo	Afrodit	Dünya Tarihi	Biyografi	Kadınlar	1935
"	Enver Behnan Şapolyo	Sihirli Yüzük	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	Dünya Tarihi	1935
"	İbrahim Alaaddin Gövsa	Aşkın Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Aşkın Tarihi	1935
"	Hasan Adnan Giz	Habeşistanda Türk Ordusu	Dünya Tarihi	Habeşistan	Habeşistan	1935
"	İbrahim Alaaddin Gövsa	Aşkın Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Aşkın Tarihi	1935

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İbrahim Alaaddin Gövsa	Aşkın Tarihi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Aşkın Tarihi	1935
"	Reşat Ekrem Koçu	Leonardo Vinci	Dünya Tarihi	Biyografi	Leonarda Vinci	1935
"	Ahmet Refik	İvan Turgenief	Dünya Tarihi	Biyografi	İvan Turgenief	1936
"	Reşat Ekrem Koçu	Eski Mısırlılarda Cenaze Alayları	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Eski Mısır	1936
"	Ahmet Refik	İvan Turgenief	Dünya Tarihi	Biyografi	İvan Turgenief	1936
"	Ömer Rıza Doğrul	Kadın Firavunun İntikamı	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Eski Mısır	1936
"	Enver Behnan Şapolyo	Frikya Efsanesi Sibel	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Frigler	1936
"	Enver Behnan Şapolyo	Baltazar Kalde efsanesi	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Kalde	1936
"	Ömer Rıza Doğrul	Sekiz Asır Evvel İstanbulda Bir Paskalya	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Gündelik Hayat	1936
"	Enver Behnan Şapolyo	İskit Efsanesi Şipal	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	İskitler	1936
"	Enver Behnan Şapolyo	Elefantin Efsanesi	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Eski Mısır	1936
"	Ahmet Refik	İmparoriçe Anna	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	İmparatoriçe Anna	1937
"	Enver Behnan Şapolyo	Semiramis	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1937
"	Raşit Gökdemir	Umumi Harpte Ekmek İşi	Dünya Tarihi	I. Dünya Savaşı	Gündelik Hayat	1937
"	Hasan Adnan Giz	Tarihte Meşhur Sakatlar	Dünya Tarihi	Biyografi	Gündelik Hayat	1937
"	Yaşar Nabi	Alacahöyük	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Hititler	1937
"	Ahmet Refik	İmparator Akil Leon	Dünya Tarihi	Biyografi	Akil Leon	1937
"	Ahmet Refik	Ayaslu	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	Şehir Tarihi	1936
"	Ahmet Refik	Bizansta Türk Hakimiyeti	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Bizansta Türkler	1934
"	Ahmet Refik	Büyük Petro ve Karısı	Dünya Tarihi	Ruslar	Büyük Petro ve Karısı	1934
"	Ahmet Refik	Demetrius Kidonis	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Tarihçilik	1934
"	Ahmet Refik	Pompadur-XV louistin hayatında	Dünya Tarihi	Hükümdarlar	XC. Lui	1934
"	Kadircan Kaflı	Casus	Edebiyat	Tarihi Roman	Tarihi Roman	1936
"	Ahmet Refik	Abaza Paşa	Genel Türk Tarihi	Biyografi	Abaza Mehmet Paşa	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Mumya Türklerin İcadıdır	Genel Türk Tarihi	Sanat Tarihi	Tıp Tarihi	1935
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Çengelli Haç Eski Türk Armasıdır	Genel Türk Tarihi	Sanat Tarihi	Kültür Tarihi	1935
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Yedibuçuk Asır Evvel Türk Sarayları Makineleşmişti	Genel Türk Tarihi	Sanat Tarihi	Kültür Tarihi	1936
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Yivli Topları Türkler İcat Ettiler	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Silahlar	1936
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Türkler ve İskender	Genel Türk Tarihi	Genel Türk Tarihi	Zülkarneyn	1936
"	Tahsin Öz	Mektup Zarfı Türk İcadıdır	Genel Türk Tarihi	İletişim Tarihi	Posta Tarihi	1937
"	Hasan Adnan Giz	Hindistanda Türk Prensleri ve Prensesleri	Genel Türk Tarihi	Hindistan	Hindistan	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Tunceli	Genel Türk Tarihi	Kürtler	Oğuzlar	1937
"	Ahmet Refik	Eski türk şehirlerinden Sart	Genel Türk Tarihi	Şehir Tarihi	Şehir Tarihi	1937
"	Akhisar	Anadoluda eski türk şehirleri	Genel Türk Tarihi	Şehir Tarihi	Anadolu	1937
"	ahmet Refik	Alaşehir	Genel Türk Tarihi	Şehir Tarihi	Alaşehir	1937
"	Ahmet Refik	Abaza Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Bürokrasi	1937
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Esaret Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Malta	1935
"	Ahmet Refik	Ayosofya Avlusu	Osmanlı Tarihi	Sanat Tarihi	Ayasofya	1935
"	Kadircan Kaflı	Yağız Atlı(tefrika)	Osmanlı Tarihi	Tarihi Roman	Tarihi Roman	1935
"	Ahmet Refik	Osmanlı İmparatorluğunu İdare Edenler	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	İdare	1935

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Naci Sadullah	Çanakkale Savaşının 20.Yıldönümü	Osmanlı Tarihi	Çanakkale	Çanakkale	1935
"	Fevzi Kurdoğlu	Kanlı Bir Deniz Savaşı-Çeşme Bozgunu	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Çeşme Bozgunu	1935
"	Hüseyin Cahid Yalçın	10 Yılın Hikayesi-1908-1918	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Hüseyin Cahid	1935
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Meşrutiyet Hareketinde Hakim Tesirler	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Meşrutiyet	1935
"	Hüseyin Cahid Yalçın	10 Yılın Hikayesi-1908-1918	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Hüseyin Cahit	1935
"	Naci Sadullah	Sabiha Zekeriya Bize Hayatını Anlatıyor	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Zekeriya Sertel	1935
"	Hüseyin Cahid Yalçın	10 Yılın Hikayesi	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Hüseyin Cahid	1935
"	Hüseyin Cahid Yalçın	10 Yılın Hikayesi	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Hüseyin Cahid	1935
"	Hüseyin Cahid Yalçın	On Yılın Hikayesi	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Hüseyin Cahid	1935
"	Refik Ahmet Sevengil	Refik Ahmet Anlatıyor Gazetecilik Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Gazetecilik	1935
"	Refik Ahmet Sevengil	Refik Ahmet Anlatıyor Gazetecilik Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Gazetecilik	1935
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Tanıdıklarım- Salah Cimcoz	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Salah Cimcoz	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Tanıdıklarım-Enver Paşa	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Enver Paşa	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Eski Devirlerde İstanbul	Osmanlı Tarihi	Hatırat	İstanbul	1936
"	Reşat Nuri	Bizde İlk Resimli Röportaj	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Matbuat Tarihi	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Ubeydullah Efendi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ubeydullah Efendi	1936
"	Felek Burhanettin	Sinoba Nasıl Sürüldüm	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Burhan Felek	1936
"	Hasan Adnan Giz	Tepedelenlinin Son Günleri	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Tepedelenli	1936
"	Hikmet Feridun Es	İlk Türk Kadın Hatibi Meliha Avni	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Meliha Avni	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Tanıdıklarım Karasu Efendi	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Karasu efendi	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Üstad Cem	Osmanlı Tarihi	Matbuat Tarihi	Cem Mecmuası	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Tanıdıklarım Bahattin Şakir	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Bahaaddin Şakir	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Tanıdıklarım Sait Halim Paşa	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Sait Halim Paşa	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Cemal Paşa	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Cemal Paşa	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Mithat Şükrü	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Mithat Şükrü	1936
"	İbrahim Hakkı Konyalı	400 Yüz Sene Evvel İstanbul Dilencileri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Dilenciler	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Hüseyin Hilmi Paşa	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Hüseyin Hilmi Paşa	1936
"	İbrahim Alaaddin Gövsa	Nakşidil Sultan Macera ve Muamması	Osmanlı Tarihi	Harem	Nakşidil Sultan	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Musa Kazım Efendi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Şeyhülislam	1936
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Eski Türk Ordularında Yakıcı Aynalar	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Silahlar	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Hallacyan Efendi	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Hallacyan Efendi	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Emrullah Efendi	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Emrullah Efendi	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	İsmail Hakkı Paşa	Osmanlı Tarihi	Hatırat	İsmail Hakkı Paşa	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Ömer Naci	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Ömer Naci	1936
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Fatih Mehmede Hindistandan Gelen türkçe Mektuplar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Lütfi Fikri	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Lütfi Fikri	1936
"	Hasan Adnan Giz	Osmanlı Padişahları Hangi Hastalıklardan Öldüler	Osmanlı Tarihi	Tıp Tarihi	Padişahlar	1936
"	Ahmet Refik	Yüz Sene Evvel Rumeli Şehirleri:Yanya	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Yanya	1936
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Buşo ve Gümilcineli İsmail	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Gümilcineli İsmail	1936

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Hüseyin Cahid Yalçın	Halil bey	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Mebusan Reisi	1936
"	Ahmet Refik	Eski Boğaziçi	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Boğaziçi	1936
"	Ahmet Refik	Abaza Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Abaza Paşa	1937
"	İbrahim Alaaddin Gövsa	Sabatay Sevi	Osmanlı Tarihi	Sabataycılık	Sabatay Sevi	1937
"	M. Turhan Tan	Bir Sadrazamın Son Günü	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Bürokrasi	1937
"	Şeref Aykut	Topal İsmail Hakkı Paşa	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Şeref Aykut	1937
"	İbrahim Alaaddin Gövsa	Büyükannelerimiz	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Askeri Müzede Halici Kapayan Meşhur Zincir	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Askerlik Tarihi	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Müzelerimizdeki Tarihi Türk Kalkanları	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Silahlar	1937
"	Ahmet Refik	Eski Türk Şehirleri -Akhisar	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Akhisar	1937
"	Tahsin Öz	Bir Saray Düğünü	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Saray Düğünü	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Sultan Mahmut Bir Papazı nasıl Sünnet ettirdi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Mahmut	1937
"	Ahmet Refik	Pamuk Kalesi	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Pamukkale	1937
"	Hasan Adnan Giz	Sadrazamlar	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Bürokrasi	1937
"	İbrahim Alaaddin Gövsa	Kahve	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kahve	1937
"	Ahmet Refik	Rüşvet Alan Padişahlar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Saray Hayatı	1937
"	Ercüment Ekrem Talu	Donanmayı Hümayun	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Donanma	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Saray Hamamları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Hamamlar	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Osmanıl Sarayında Cariyeler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Cariyeler	1937
"	M. Turhan Tan	Fatih İstanbulda	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1938
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Yeni Cami Kasrı	Osmanlı Tarihi	Sanat Tarihi	Yeni Cami	1938
"	Ahmet Refik	Tebdili Kıyafet Gezen Padişahlar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Gündelik Hayat	1937
"	Ahmet Refik	Amcazade ve hoca feyzullah	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Amcazade ve Hoca Feyzullah	1935
"	Ahmet Refik	Boşnak Hüsrev Paşanın ölümü	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Boşnak Hüsrev Paşa	1933
"	Ahmet Refik	Çırağan Alemleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Çırağan Alemleri	1934
"	Ahmet Refik	Daltaban	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Daltaban	1935
"	Ahmet Refik	Iv muratın ölümü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Murat	1933
"	Ahmet Refik	Eski Boğaziçi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Boğaziçi	1936
"	Ahmet Refik	fatihin gençlik resmi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih Sultan Mehmet	1934
"	Ahmet Refik	Hadım Abdurrahman Paşa	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan İbrahim	1934
"	Ahmet Refik	Harbiye Mektebinin Yüzüncü Yıldönümü	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Harbiye Mektebi	1934
"	Ahmet Refik	Tarihe geçen güzel kadınlar hürrem sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hürrem Sultan	1933
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Kütüphanelerimizden Çalınan Milyonluk Eserler	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Kütüphanecilik	1935
"	İbrahim Hakkı Konyalı	vahdettinin kaçırmak istediği kitap	Sanat Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Müzelerimizdeki Milyon Değen Miğferler	Sanat Tarihi	Askeri Tarih	Silahlar	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Edirne Müzelerinde	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Edirne	1937
"	Ahmet Refik	Ayasofya avlusu	Sanat Tarihi	Mimari	Ayasofya	1935
"	İbrahim Alaaddin Gövsa	Eski Türk Sporlarından Cirit ve Mızrak	Spor Tarihi	Türk Spor Tarihi	Cirit ve Mızrak	1937
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Ağırlığınca Altına Yazılan kitap	Tıp Tarihi	Türk Tıp Tarihi	Yazma Kitap	1936

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Hüseyin Cahid Yalçın	On Yılın Hikayesi	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Hüseyin Cahit	1935
"	N.R	Lavrensle Karşıkarşıya	Dünya Tarihi	I. Dünya Savaşı	Lawrenc	1936
"	Galip Kemali Söylemezoğlu	Mareşal İzzet	Cumhuriyet Tarihi	Askeri Tarih	Mareşal İzzet	1937
"	Feridun Kandemir	M.Turhan Tan Anlatıyor	Edebiyat	Tarihi Roman	Turhan Tan	1937
Yeni Hayat	Ahmet Refik	Eski Boğaziçi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Boğazlçi	1936
"	Ahmet Refik	Eski Soygunlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Soygun	1936
Yeni İnci	Necdet Sançar	Fatih Sultan Mehmet Han	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1953
"	Sedat Çetintaş	Cehlimiz Bizans Surlarından Kuvvetli İmiş	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	Fetih	1953
"	Hıfzı Veldet Velidedeoğlu	Fatih Kanunnameleri	Osmanlı Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	Kanunnameler	1953
"	Reşat Ekrem Koçu	Fatih Bir Suikasteni Kurban Gitmişti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatihler	1953
"	Tahsin Öz	Fatih Devri Sanatları	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Fatih Devri	1953
"	İsmail Hami Danişmend	Fatih'in Moskof Tehlikesini Önleme ve Karadeniz Siyaseti	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1953
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Topkapı Sarayında Büyücüler	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Büyücüler	1953
"	Tütüncübaşı Kayserili Şükrü	Vahdettin'in Son günleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1952
Yeni Mecmua	Mim Kemal	Atatürk'e Ait Bilinmeyen Hatıralar	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Atatürk	1939
"	cemil Topuzlu	bilinmeyen hatıralar-atatürk	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Atatürk	1939
"	Selahattin Güngör	Atatürkün Son günleri	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Atatürk	1939
"	Feyzi Onay	general geyzi onay hatıralar	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Feyzi Onay	1939
"	Samih Nafiz Tansu	Atatürk Tarih İmtihanında	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1940
"	Feridun Kandemir	Milli Tarihimizin unutulmaz Kahramanı demirci efe	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Demirci Efe	1940
"	Feridun Kandemir	Mustafa Kemal Sivas'ta nasıl Yaşadı	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Atatürk	1940
"	Selahattin Güngör	30 ağustos ve mehmetçik	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	otuz ağustos	1940
"	Selahattin Güngör	Atatürk'ün Trabzonda Son gecesi	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Atatürk	1939
"	Burhan Cahit	Heyeti nasiha Konya Yolunda	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Heyeti Nasiha	1939
"	M.Turhan Tan	Başkumandan Muharebesi	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Başkumandanlık Savaşı	1939
"	Lütfi Aksoy	Atatürke ait bilinmeyen hatıralar(sabihalaçamyazıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Atatürk	1939
"	Generalcemil cönkanlatıyor	Atatürke ait bilinmeyen hatıralar(sabihalaçamyazıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Atatürk	1939
"	Kadircan Kaflı	Şerefli Bir general şerefsiz bir koca-Belizaryüs	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Roma	1939
"	Zeynel Akkoç	Tarihte Büyük Aşklar	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Büyük Aşklar	1940
"	Hasan Adnan Giz	Türk Tarih ve edebiyatında Londra	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	Londra	1940
"	Hasan Adnan Giz	Türk tarih ve edebiyatında berlin	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	Berlin	1940
"	Hasan Adnan Giz	Türk tarih ve edebiyatında Mısır	Dünya Tarihi	Şehir Tarihi	Mısır	1940
"	Reşat Ekrem Koçu	İskoçyalı güzel Mari	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Güzel kadınlar	1941
"	Reşat Ekrem Koçu	Deli Petro ile Katerinası	Dünya Tarihi	Ruslar	Deli Petro-Katerina	1941
"	Reşat Ekrem Koçu	Romanın Çılgın İmparatorları	Dünya Tarihi	Roma Tarihi	Çılgın İmparatorlar	1941
"	Reşat Ekrem Koçu	Yüz Kocalı imparatoriçe	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Katerina	1942
"	Ahmet Refik	Bizans Devrinde Büyük Ada	Dünya Tarihi	Bizans Tarihi	Büyük Ada	1917

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ahmet Refik	Çar Birinci Pol ve Zamanı	Dünya Tarihi	Ruslar	Çar I. Pol	1918
"	Avram Galanti	Türkler Anadoluda Nasıl Yerleşti	Genel Türk Tarihi	Türkler-Anadolu	Türkler-Anadolu	1923
"	Hüseyin Namık Orkun	Oğuznarne	Genel Türk Tarihi	Tarihçilik	Oğuzname	1923
"	Ömer Rıza Doğrul	Timur	Genel Türk Tarihi	Biyografi	Timur	1939
"	Ahmet Bülent Koçu	Atlı han(attila)	Genel Türk Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1941
"	ahmet Refik	Alaşehir	Genel Türk Tarihi	Şehir Tarihi	Alaşehir	1923
"	Avram Galanti	Türkçe Yazının Menşei	Osmanlı Tarihi	Türk Dili Tarihi	Türkçe Yazı	1918
"	Avram Galanti	Osmanlı Sancağının Menşei Etrafında	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Osmanlı Sancağı	1918
"	Fuat Köprülü	Eski İstanbul ve Şairlerimiz	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Şairler	1918
"	Hüseyin Namık Orkun	Osmanlı Tarihinde Kadın(tesettür)	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Tesettür	1923
"	Hüseyin Namık Orkun	En eski Osmanlı Tarihi	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Tarihçilik	1923
"	Fuat Köprülü	Osmanlı idaresinde izmir	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İzmir	1923
"	Avram Galanti	İstanbul Halkiyatında Hayrettin Barbaros ve Kılıç Ali paşalar	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros-Kılıç Ali	1923
"	Ömer Rıza Doğrul	Fatih Sultan Mehmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1939
"	Sermet Muhtar alus	Eski Donanma geceleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1939
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	III.Selim'in Sarayında Bir Aşk Macerası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III.Selim	1940
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Ömer faiz efendi ve Abdülaziz	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1940
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	devlet Bütçesini sarsan Şerefrazın Rezaletleri	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Şerefraz	1940
"	Refik Halit Karay	Konya Müdafaası ve Tiryaki Hasan Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Tiryaki Hasan Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	İzzet Mehmet paşa(sadrazamlar)	Osmanlı Tarihi	Biyografi	İzzet Mehmet	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Büyük Reşit paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Büyük Reşit Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	İbrahim Sarım Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	İbrahim Sarım Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Mehmet Emin Ali Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mehmet Emin Ali Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Damat Mehmet Ali Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Damat Mehmet Ali Paşa	1940
"	Sermet Muhtar alus	40 yıl evvel Sokak şarlatanları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Mustafa Naili Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mustafa Naili Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Mütercim Rüştü Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mütercim Rüştü Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Keçecizade fuat Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Keçecizade Fuat Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Yusuf Kamil Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Yusuf Kamil Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Mahmut Nedim Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mahmut Nedim Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Mithat Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mithat Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Esat Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Esat Paşa	1940
"	Hakkı Süha	Ahmet Refik	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Refik	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Ethem Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ethem Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Hamdi Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Hamdi Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Ahmet vefik Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Vefik Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Sadık paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Sadık Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Saffet Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Saffet Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Tunuslu Hayrettin ve Arifi Paşalar	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Tunuslu Hayrettin	1940

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Mehmet Zeki Pakalın	Sait Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Sait Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Kadri ve Abdurrahman Paşalar	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Kadri ve Abdurrahman Paşa	1940
"	Mehmet Zeki Pakalın	Kamil paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Kami Paşa	1940
"	Reşat Ekrem Koçu	Zaptının 478.Yılı Münasebetiyle istanbul	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1941
"	Reşat Ekrem Koçu	Evliya Çelebi ile Bir Bursa Gezintisi.	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Bursa	1941
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Saray Kadınları ve Abdülhamidin aşkı	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Abdülhamit	1941
"	M.Turhan Tan	Büyük Türk Zaferleri-niğbolu	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Niğbolu Zaferi	1939
"	M.Turhan Tan	Büyük Türk Zaferleri-istanbulunu zaptı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Fetih	1939
"	M.Turhan Tan	Mohaç Zaferi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Mohaç Zaferi	1939
"	M.Turhan Tan	Rodosun zaptı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Rodosun Fethi	1939
"	M.Turhan Tan	Preveze Deniz Zaferi	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Preveze	1939
"	M.Turhan Tan	İğri Zaferi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	İğri Zaferi	1939
"	M.Turhan Tan	Kanije Zaferi	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Kanije Zaferi	1939
"	M.Turhan Tan	Sakız Adasının Zaptı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Sakız Adasının Fethi	1939
"	Kadircan Kaflı	İlk Yeniçeri isyanı	Osmanlı Tarihi	Yeniçeriler	İsyan	1939
"	Fevzi Kurdoğlu	Sinop Baskını	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Sinop Baskını	1939
"	Sermet Muhtar alus	Eski Yangınlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Eski Yangınlar	1939
"	Sermet Muhtar alus	Cuma Selamlığı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Merasimler	1939
"	M.Turhan Tan	Yıldız Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Yıldız Sultan	1939
"	Ahmet Refik	Bağdat Köşkü	Osmanlı Tarihi	Mekanlar	Bağdat Köşkü	1917
"	Ahmet Refik	Budin'de Osmanlılar	Osmanlı Tarihi	Budin	Budin	1953
"	Ahmet Refik	Iv murat zamanında musul	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Murat	1923
"	Ahmet Refik	gazi zeynel bey	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Gazi Zeynel Bey	1919
"	Ahmet Refik	Hürrem Sultanın Son Seneleri	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hürrem Sultan	1918
"	Ahmet Refik	ikinci murad zamanında edirne	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Edirne	1923
"	Ahmet Refik	ıslahat fermanı	Osmanlı Tarihi	Tanzimat	Islahat	1918
"	Ahmet Refik	izmir ve izmiroğlu	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İzmir'in fethi	1923
"	Ahmet Refik	Mazide Bahar Seyranları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bahar gezileri	1923
"	Ahmet Refik	Osmanlı Tarihinde Kadın	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Kadınlar	1918
"	Ahmet Refik	Sadabad	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sadabad	1917
"	Nasuhi esad	Konyadaki Selçuki asar-ı bakiyesi	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Selçuklu	1923
"	Ahmet Refik	Mimar Sinan Hayatı ve Asarı	Sanat Tarihi	Biyografi	Mimar Sinan	1917
"	M. Sami Karayel	Yağlı güreş türk güreşi Değildir	Spor Tarihi	Türk Spor Tarihi	Yağlı Güreş	1940
"	Ahmet Refik	Ahmed-i Salisin Hayatına Dair	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III.Ahmet	1918
"	Ahmet Refik	Mari Stuart-Elizabeth	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Mari Stuart	1918
Yeni Sabah	Tarihçi	Mütareke Yılları esrarı	Cumhuriyet Tarihi	Mütareke	Mütareke	1949
"	Daniş Remzi Kerok	18 ay italyan işgali altında	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	İtalyanlar	1941
"	C.R	Atatürkesuikastin tafsilatıveiçyüzü	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Suikast	1947
"	C.R	Casusmustafasagirnasıltutuldunas	Cumhuriyet Tarihi	Casusluk	Mustafa Sagir	1948

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Murat Sertoğlu	Efeler Diyarında	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Efeler	1950
"	Muharrem Zeki Korgunal	Haccac-ı Zalim Başk-macera-tarih-cinayet)	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Haccac	1947
"	Muharrem Zeki Korgunal	HzAli-Sahibi Zülfikar düldülsüvar	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Ali	1942
"	Muharrem Zeki Korgunal	haccac-ızalim-aşkmaceratarihcina	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Haccac	1947
"	Raif Ogan	İslamdamezheplervefırkalarnasıldo	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Mezhepler	1947
"	Kadircan kaflı	Hazreti ömer	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Ömer	1949
"	Kadircan kaflı	Hz osman	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Osman	1949
"	Kadircan kaflı	Hz. Ali	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Ali	1950
"	Muharrem Zeki Korgunal	Hz.Musa ve beni israil	Dinler Tarihi	Peygamberler	Hazreti Musa	1941
"	Muharrem Zeki Korgunal	Hazreti Ali	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Ali	1942
"	M. Raif Ongan	Maskeli Balo Gecesi	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Balo Eğlencesi	1945
"	Cemal Yener	Meşhur Suikastler(tarirten yaprak)	Dünya Tarihi	Suikastler	Suikastler	1948
"	İmzasız Yazılar	İç il Türkdür-hitit türk ilişkisi buna bak	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Hititler	1919
"	Muharrem Zeki Korgunal	Sihirbazlar Kralı Ebu Ali Sina	Dünya Tarihi	Tarihi Roman	Sihirbazlar Kralı	1942
"	Tarık Mümtaz Göztepe	Şeyh Şamil'in Son Günleri	Genel Türk Tarihi	Kafkaslar	Şeyh Şamil	1946
"	Cemal Yener	Tarihte Türk ordusu	Genel Türk Tarihi	Askeri Tarih	Ordu	1947
"	Nihal Atsız	Türkiye Tarihinin Meseleleri	Genel Türk Tarihi	Tarihçilik	Türk Tarihi	1948
"	Refi Cevad Ulunay	Tarih ve Atlar-Tarihten Bir Yaprak	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Atlar ve Atçılık	1941
"	M Esat Bozkurt	Aksak Demirin devlet politikası	Genel Türk Tarihi	Hükümdarlar	Timur	1943
"	T.Yazganalp	Moskofistilasınakarşışeyhşamilins	Genel Türk Tarihi	Kafkaslar	Şeyh Şamil	1945
"	T. Yazganalp	dağıstan aslanı şeyh şamil	Genel Türk Tarihi	Kafkaslar	Şeyh Şamil	1945
"	T.Yazganalp	Şeyh Şamilin Dargo savaşları	Genel Türk Tarihi	Kafkaslar	Şeyh Şamil	1945
"	Tarık Mümtaz göztepe	şeyh Şamilin son günleri	Genel Türk Tarihi	Kafkaslar	Şeyh Şamil	1946
"	Ragıp Şevki Yeşim	Elma Yanaklı Vezir-Girit Serdarı Yusuf Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Bürokrasi	1944
"	Ragıp Şevki Yeşim	Bir İhtilal Başlangıcı-Şanizadeden alınma alemdar	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Alemdar	1944
"	Ragıp Şevki Yeşim	Barbarosun Karakteri	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1944
"	Haber	Preveze 406. Yılı-Barbaros	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1944
"	Ragıp Şevki Yeşim	Yıllar ve Müneccimler	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Müneccimler	1945
"	Ragıp Şevki Yeşim	Deli İbrahim	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Deli İbrahim	1945
"	Ragıp Şevki Yeşim	Girid Cenginde Ordunun İsyanı	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Yeniçeriler	1945
"	M. Raif Ongan	Eski İstanbul'un Gündüz ve Geceleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Galata Alemleri	1945
"	Ragıp Şevki Yeşim	Viyana Dönüşü-Tarih Sohbetleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Viyana	1945
"	M. Raif Ongan	Eski Tarz Karagöz Fasılları	Osmanlı Tarihi	Tiyatro Tarihi	Karagöz	1945
"	Refi Cevad Ulunay	Takvimden Bir Yaprak-Fetihten Bahsediyor	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1945
"	Ragıp Şevki Yeşim	Osmanlı Devletinde Tenkit ve Muhalefet	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Siyaset	1945
"	Cemal Yener	I. Dünya Harbine Girişimizin Mesulleri	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Askeri Tarih	1947
"	İsmail Hami Danişmend	Hanedanda Veraset Usulleri	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Hukuk Tarihi	1948
"	Ayhan	Sultan Hamidin Kabusları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1948
"	Haber	fetih töreni	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1949
"	Cemal Yener	türk İstanbul	Osmanlı Tarihi	İstanbul'un Fethi	İstanbul'un Fethi	1949

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Cemal Yener	Çanakkale Zaferi	Osmanlı Tarihi	Çanakkale	Çanakkale	1950
"	Reşat Ekrem Koçu	Hekimbaşı Abdülhak Molla'nın Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Türk Tıp Tarihi	Abdülhak Molla	1941
"	Refi Cevad Ulunay	Eski Kabadayılardan Dört Tip	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kabadayılar	1941
"	Refi Cevad Ulunay	İhtilalci Bir Şeyhülislam-Karaçelebizade Abdülaziz Efendi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Şeyhülislam	1941
"	İmzasız Yazılar	Efsanemi Hakikatmi(Nakşidil Sultan)	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1941
"	Tarihmen	Mührü Hümayun ve Maktul Vezirler	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Maktul Vezirler	1941
"	Tarihmen	İlk Türk İngiliz Münasebetleri	Osmanlı Tarihi	İngilizler	Diplomasi	1941
"	Tarihmen	Ezeli Bir Kaide iyiliğe Karşı kemlik-ibşir Paşa	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1942
"	Tarihmen	Akdenizi Donduran Kış	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1942
"	Ragıp Şevki Yeşim	Huzurda Düşürülen Vezir Kellesi	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Maktul Vezirler	1943
"	Mahmut Esat Bozkurt	Aksak Demir'in Devlet Politikası	Osmanlı Tarihi	Siyaset	Timur	1943
"	Ragıp Şevki Yeşim	Osmanlı Devrinin En Şık Veziri-Abaza Mehmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Abaza Mehmet Paşa	1944
"	Ragıp Şevki Yeşim	Taht Kavgası	Osmanlı Tarihi	Hanedan	Taht Kavgası	1944
"	Ragıp Şevki Yeşim	Osmanlıda Rüşvet ve Halk Soygunculuğu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Rüşvet	1944
"	Ragıp Şevki Yeşim	Bir Yeniçeri İsyanı ve ikinci Selim	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Yeniçeriler	1944
"	Cemal Yener	Birinci Dünya Harbine girişimizin Mesulleri	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	I.Dünya Savaşı	1947
"	Reşat Ekrem Koçu	Hekimbaşı Abdülhak Molla	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Abdülhak Molla	1941
"	Reşit Rey	Hatıralarım	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Reşit Rey	1941
"	Murat Sertoğlu	Komitacı Aşkı	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Komitacılar	1941
"	Semih Mümtaz S	Yarım Asır içinde neler gördüm	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Mithat Paşa	1943
"	Mahir sait pekmen	fizana nasıl sürüldüm	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Fizan	1944
"	T.Mümtaz göztepe	Mütarekegayyasındangurbetcehen	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahidettin	1944
"	T.Mümtaz göztepe	gurbet cehennemi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahidettin	1945
"	Refi Cevad Ulunay	Barbarosun aşkı	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Barbaros	1947
"	Ayhan	Sultan hamidin kabusları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1949
"	Kadircan kaflı	Murat Reis	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Murat Reis	1949
"	Eski bir politikacı	Osmanlısarayınınsongünleri	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Saltanatın Sonu	1950
"	Turan Can	Memireis-büyükkorsanromanı	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Memi Reis	1950
"	İmzasız Yazılar	Yörük Ali Bulgar Komitacılarına karşı	Osmanlı Tarihi	Balkanlar	Bulgar Komitacıları	1943
"	Semih Mümtaz S	Evvel Zaman içinde Neler gördüm	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Hatırat	1943
"	M. Raif Ongan	Yılbaşında Bir gece	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Yılbaşı	1945
Yeni Şark	Ahmet Refik	Ali-Reşit-fuat paşalara dair	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Ali-Fuat-Reşit Paşalar	1921
"	Ahmet Refik	Sultan Abdülmecid'e Dair	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülmecit	1921
YENİ TARİH DERGİSİ	Pasteur Vallery -Radot	Hususi Hayatında Pasteur	Bilim Tarihi	Biyografi	Pasteur	1957
"	Ahmet Rasim	İstibdat Devrinde Bir Şapka Giyme Hadisesi	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Abdülhamit	1957
"	Feridun Kandemir	Latife Hanımın Atatürk'ten Ayrılışı	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Latife Hanım	1957
"	Ömer Rıza Doğrul	Beşeriyeti İyi Yola Sevk Etmek İsteyen İnsanlardan İsa	Dinler Tarihi	Din	Din	1957
"	Ömer Rıza Doğrul	İnsan Kitlelerini Sürükleyen Deha Muhammet	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Muhammed	1958

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ömer Rıza Doğrul	Musa	Dinler Tarihi	Peygamberler	Hazreti Musa	1957
"	M.Zekai Konrapa	Abbası Saltanatı Ve Halifeleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Abbasi Saltanatı	1959
"	M.Zekai Konrapa	Abbasiler Ve Ebu Misülimin Feci Akibeti	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Abbasiler	1958
"	M.Zekai Konrapa	Abdulaziz Oğlu Ömer	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Halife Abdülaziz Bin Ömer	1958
"	M.Zekai Konrapa	Halife Haz.Ali Ve Muhalifleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Hazreti Ali	1957
"	M.Zekai Konrapa	Birinci Abdurrahman Ve Hurma Ağacı	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Halife I Abdurrahman	1958
"	M.Zekai Konrapa	Kerbela Hadisesi	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kerbela	1957
"	M.Zekai Konrapa	Mekke'de Kabe	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Kabe	1958
"	M.Zekai Konrapa	Muaviye Ve Yezid	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Muaviye ve Yezid	1957
"	M.Zekai Konrapa	Şüubiye Fırkası Ve Ebu Müslimin İhtilali	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Mezhepler	1958
"	M.Zekai Konrapa	Zalim Haccac Ve Halife Abdulmelik	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Haccac	1958
"	M.Zekai Konrapa	Zubeyrioğlu Abdullah	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	zubeyr oğlu abdullah	1958
"	Z.Melek	Müslümanlığın Mübarek Günleri	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Gündelik Hayat	1960
"	Walter Hagen	II.Cihan Harbinde Almanyada Sahte Sterlinler Nasıl Basıldı?	Dünya Tarihi	II.Dünya Savaşı	Almanya	1958
"	Selami İzzet Sedes	Napoleon Bonabarte'ın Nişanlısı Desiree Clary	Dünya Tarihi	Biyografi	Napolyon	1957
"	Selami İzzet Sedes	Windsor Dükü Edward Anlatıyor Tahttan Feragatim	Dünya Tarihi	İngilizler	Edward	1957
"	Mithat Sertoğlu	Kleopetra'nın Sezar Ve Antuvan'la Efsanevi Münakaşası	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Kleopatra	1957
"	Sungur Galip Baydur	Napolyonun Öldürttüğü 3000 Türk Esiri	Dünya Tarihi	Napolyon	Napolyon	1959
"	Leon Treich	Çar İkinci Nikola Ve Ailesi Nasıl Öldürüldü?	Dünya Tarihi	Biyografi	Çar II. Nikolo	1957
"	Jules Verne	Dünya Keşif Seyahatleri	Dünya Tarihi	Seyahat	Keşifler	1957
"	İmzasız Yazılar	Jullus Sezarın Hayatı Bir Romandır	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sezar	1957
"	Ahmet Rasim	Fes Hakkında	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Kılık Kıyafet	1957
"	A.D.Mordtman	Yüz Sene Evvelki Anadolu	Genel Türk Tarihi	Mahalli Tarih	Anadolu	1959
"	Tevfik İnci	Turgut Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Turgut Paşa	1959
"	İmzasız Yazılar	Orta Mektepler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	orta mektepler	1958
"	İmzasız Yazılar	Yangın	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yangınlar	1957
"	Ahmet Rasim	Eski Şairlerin Pespaye Mahfilleri	Osmanlı Tarihi	Edebiyat	Şair Mahfilleri	1957
"	Ahmet Rasim	Rütbeler Ve Lakaplar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Rütbeler ve Lakaplar	1957
"	Ahmet Rasim	Sokaklarımızda Geceler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sokaklar	1957
"	Ahmet Refik	Gülnuş Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Gülnuş Sultan	1958
"	Sermet Muhtar Alus	Abdulhamitin Cuma Selamlıkları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1957
"	Sermet Muhtar Alus	Boğaziçinde Bir Sandal Sefası	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sandal Sefası	1957
"	Sermet Muhtar Alus	Eski Semt Pazarları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Semt pazarları	1957
"	Sermet Muhtar Alus	Eski Yangınlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yangınlar	1958
"	Sermet Muhtar Alus	Şehzadelerin Sünnet Düğünleri	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Sünnet Düğünleri	1958
"	Mehmet Arif Bey	93 Harbindeki Acı Neticeyi Doğuran İhmalimiz	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	93 Harbi	1959
"	Cemalettin Efendi	Balkan Harbininin Mesuliyeti Ve Babıali Baskını	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Babıali Baskın	1959
"	Cevdet Paşa	Tanzimat Devri Dedikoduları (Maruzattan)	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Tanzimat Dedikoduları	1959

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Hakkı Süha Gezgin	Ahmet Rasim Bey	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Ahmet Rasim	1957
"	Hakkı Süha Gezgin	Hüseyin Rahmi Bey	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Hüseyin Rahmi	1957
"	Hüseyin Rahmi Gürpınar	30 Sene Evvelki Züppe Hanımlar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Züppe Hanımlar	1957
"	Ahmet İhsan Bey	Abdülhamit Devrinde Gazetecilerin Çektikleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1959
"	Tevfik İnci	Derya Kaptanı Amiral Kazım	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Amiral Kazım	1957
"	Tevfik İnci	Amiral Yakup	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Amiral Yakup	1957
"	Tevfik İnci	Derya Kaptanı Balta oğlu Süleyman Bey	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Baltaoğlu Süleyman Paşa	1957
"	Tevfik İnci	Barbaros Hayrettin Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros Hayrettin Paşa	1959
"	Tevfik İnci	Behram Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Behram Paşa	1959
"	Tevfik İnci	Derya Kaptanı Hamza Bey	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Hamza Bey	1957
"	Tevfik İnci	Derya Kaptanı İsmail Bey	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Derya Kaptanı İsmail	1957
"	Tevfik İnci	Derya Kaptanı Sarıca Bey	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	derya Kaptanı Sarıcı	1957
"	Tevfik İnci	Gedik Ahmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Gedik Ahmet Paşa	1958
"	Tevfik İnci	Güvey Sinan Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Güvey Sinan Paşa	1958
"	Tevfik İnci	Derya Kaptanı Has Yunus Bey	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Has Yunus Bey	1957
"	Tevfik İnci	İskender Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	İskender Paşa	1958
"	Tevfik İnci	Kanlı Cafer Ağa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Kanlı Cafer Ağa	1958
"	Tevfik İnci	Kemankeş Ahmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Kemankeş Ahmet Paşa	1959
"	Tevfik İnci	Kılıç Ali Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Kılıç Ali Paşa	1959
"	Tevfik İnci	Küçük Davud Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Küçük Davut Paşa	1958
"	Tevfik İnci	Küçük Sinan Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Küçük Sinan Paşa	1958
"	Tevfik İnci	Mahmut Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mahmut Paşa	1957
"	Tevfik İnci	Mesih Ahmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Mesih Ahmet Paşa	1958
"	Tevfik İnci	Müezzinzade Ali Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Müzzinzade Ali Paşa	1959
"	Tevfik İnci	Osmanlıların İkinci Amiralı Emir Ali	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Emir Ali	1957
"	Tevfik İnci	Osmanlıların İlk Amirali Karamürsel	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Karamürsel	1957
"	Tevfik İnci	Piyale Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Piyale Paşa	1959
"	Tevfik İnci	Derya Kaptanı Sinan Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Sinan Paşa	1959
"	Tevfik İnci	Sokullu Mehmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Sokullu Mehmet Paşa	1959
"	Tevfik İnci	Yaylak Mustafa Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Yaylak Mustafa Paşa	1958
"	Süleyman Kani İrten	Osmanlı Sarayında Bir Rasputin	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Osmanlı Sarayı	1959
"	Şükrü Kaya	Zavallı Girit	Osmanlı Tarihi	Adalar	Girit	1957
"	M.Zekai Konrapa	Puvatye Muharebesinin Acı Neticeleri	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Puvatya Muharebesi	1958
"	Fevzi Kurdoğlu	Sinop Baskını	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Sinop Baskını	1957
"	Zarif Orgun	Beyazıt Ve Cem	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Beyazıt ve Cem	1957
"	Zarif Orgun	Fatihin Meşhur Sadrazamı Mahmut Paşa	Osmanlı Tarihi	Sadrazamlar	Mahmut Paşa	1957
"	Zarif Orgun	Sultan İbrahimin Hakkında Vesikalar	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan İbrahim	1957
"	Zarif Orgun	Şair Baki Efendi Hakkında	Osmanlı Tarihi	Edebiyat	Baki	1957
"	Zarif Orgun	Yavuz Sultan Selim'in Otantik Bir Madalyası Ve Hazine Mührü	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1957

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Esat Cemal Peker	İstibdatın Son Senelerinde Londra Sefaretinin Hali Ve Musürüs Paşa, 26-281	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Müsürüs paşa	1959
"	Leyla Saz	Saray Ve Harem Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Hatırat	Leyla Saz	1958
"	Mithat Sertoğlu	Alaşehir Savaşı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Alaşehir Savaşı	1958
"	Mithat Sertoğlu	Bir Şeyhülislamın Gayreti	Osmanlı Tarihi	Bürokrasi	Şeyhülislam	1957
"	Mithat Sertoğlu	Büyük Türk Alimi Molla Lütfi	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Molla Lütfi	1957
"	Mithat Sertoğlu	Hain Ahmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Hain Ahmet Paşa	1958
"	Mithat Sertoğlu	Mühim Osmanlı Münevverleri Ve Eserleri	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Osmanlı Aydınları	1960
"	Mithat Sertoğlu	Süleymaniye	Osmanlı Tarihi	Mimari	Süleymaniye	1957
"	Mithat Sertoğlu	Turhan Sultanı Evlendirmeğe Kalkan Saçlı Şeyh	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Turhan Sultan	1957
"	Mithat Sertoğlu	Onbeşinci Lui, III.Selim'e Nasıl Baş Eğmişti?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	III. Selim	1957
"	Münir Sirer	Osmanlı Devrinde Asılan Patrikler	Osmanlı Tarihi	Azınlıklar	Patrikler	1958
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Bir Kararsız ve Aciz Padişah II.Sultan Ahmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Sultan Ahmet	1957
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Barbaros' u Uğurlarken	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1957
"	Ali Fuat Türkgeldi	Sultan İkinci Hamid' in Hal'i Hakkında	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1959
"	Çağatay Uluçay	18.Asırda Yapılan Sultan Düğünlerine Umumi Bir Bakış	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Sultan Düğünleri	1957
"	Çağatay Uluçay	Beş Yaşında İken Nikahlanan Ve Beşikte Nişanlanan Sultanlar	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Sultan Düğünleri	1957
"	İmzasız Yazılar	Elli Sene Evvelki Yenicami Meydanı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yenicami Meydanı	1957
"	İmzasız Yazılar	Atlı Tramvay	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Atlı Tramvay	1957
"	İmzasız Yazılar	Bayram	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Bayram	1957
"	İmzasız Yazılar	Bir Asır Evvel Sarayburnu	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sarayburnu	1957
"	İmzasız Yazılar	Boğaziçin'de Bir Tedkik	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul Tarihi	1959
"	İmzasız Yazılar	Cevdet Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Cevdet Paşa	1958
"	İmzasız Yazılar	Ayak Satıcıları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Ayak Satıcıları	1959
"	İmzasız Yazılar	Gençlerin Oyunları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	oyunlar	1959
"	İmzasız Yazılar	Selamlaşmalar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Selamlaşma	1958
"	İmzasız Yazılar	Sıra Kahveleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sıra Kahveleri	1958
"	İmzasız Yazılar	Deniz Hamamları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Deniz Hamamları	1957
"	İmzasız Yazılar	Berberler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Berberler	1958
"	İmzasız Yazılar	İranlı Mezat Malcıları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mezat Malcıları	1958
"	İmzasız Yazılar	Kabadayılar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kabadayılar	1957
"	İmzasız Yazılar	Kadın Hamamları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	kadın Hamamları	1957
"	İmzasız Yazılar	Kağıthane	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kağıthane	1958
"	İmzasız Yazılar	Karakollar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	karakollar	1958
"	İmzasız Yazılar	Kılık Kıyafet	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	kılık kıyafet	1958
"	İmzasız Yazılar	Mahalle Kahveleri	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Mahalle Kahveleri	1958
"	İmzasız Yazılar	Eski Sübyan Mektebi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	sübyan mektebi	1958
"	İmzasız Yazılar	Yenicami Meydanı	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Yenicami Meydanı	1958

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	İmzasız Yazılar	Eski Kayıklar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kayıklar	1957
"	İmzasız Yazılar	Eyüp Oyuncukları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	oyuncaklar	1957
"	İmzasız Yazılar	Dünkü İstanbul'da Hanımlarımız	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kadınlar	1957
"	İmzasız Yazılar	Dünkü İstanbul'da İftar	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Ramazan	1957
"	İmzasız Yazılar	Kara Mustafa Paşa'nın Çadırı	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Kara Mustafa Paşa	1957
"	İmzasız Yazılar	Karagöz Oyunu Sütbesüt İstanbulludur	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Karagöz	1959
"	İmzasız Yazılar	Kıbrıs Fatihi II.Selimin Bir Fermanı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	II. Selim	1958
"	İmzasız Yazılar	Nikah Merasimi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Nikah Merasimi	1957
"	İmzasız Yazılar	Osman Gazi'nin Annesi Kimdir?	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Osman gazi	1957
"	İmzasız Yazılar	Yarım Asır Evvel Evvelki Ankara	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Ankara	1957
"	İmzasız Yazılar	Yavuz Sultan Selim Ve Devri Hadiseleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1957
"	İmzasız Yazılar	Yavuz Sultan Selimin Tomanbayı İdamı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1957
"	İmzasız Yazılar	Yeniçeri Ocağı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Yeniçeriler	1957
"	Mithat Sertoğlu	Türk Sanat Tarihinde Kağıt Ve Mürekkep	Sanat Tarihi	Yazı Sanatı	Kağıt ve Mürekkep	1957
"	Rauf Yekta	Eşşiz Üstat Dede Efendi	Sanat Tarihi	Musiki Tarihi	Dede Efendi	1960
"	İmzasız Yazılar	Tophane Çeşmeleri	Sanat Tarihi	Çeşmeler	Tophane Çeşmeleri	1957
"	Sermet Muhtar Alus	Sulara Gidiş	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Deniz	1957
"	Mithat Sertoğlu	Unutulmaz Bir Cömertlik Hikayesi	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1957
"	Sacha Simon	Nazi Şefleri Nuremberg'de Gözlerimin Önünde Astılar	Dünya Tarihi	II. Dünya Savaşı	Nazi Şefleri	1957
"	İhsan Sungu	Namik Kemal	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Namık Kemal	1959
"	Feridun Fazıl Tülbentçi	Anapa Kahramanları	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Anapa Kahramanları	1957
"	İmzasız Yazılar	Leyla Hanımefendinin Hatıraları	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Leyla Hanım	1958
"	M.N.	Pazarola Hasan Bey	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Pazarola Hasan Bey	1957
"	İmzasız Yazılar	Venüs Yelkeni	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Venus Yelkeni	1957
"	İmzasız Yazılar	Yazlıklara Göç	Cumhuriyet Tarihi	Gündelik Hayat	Yazlıklara göç	1957
Yeni Tarih Dünyası	Feridun Kandemir	Eski Vali Fazıl Güleç Hatıralarını Anlatıyor	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Fazıl Güleç	1954
"	Feridun Kandemir	Konyada Delibaş Hadisesi	Cumhuriyet Tarihi	İsyanlar	Delibaş Hadisesi	1954
"	Feridun Kandemir	Osmanzade Hamdi Beyin Celal Bayara Dair Hatırası	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Osmanzade Hamdi Bey	1954
"	Aziz Ogan	Kıbrıs Hukuken Türktür	Cumhuriyet Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	Aziz Ogan	Kıbrıs İçin 65 Yıl	Cumhuriyet Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	Haydar Vaner	Türkiyede Nasturi Hadisesi	Cumhuriyet Tarihi	Azınlıklar	Nasturiler	1954
"	Sadi Borak	Milli Mücadelemizin Adsız Kahramanları	Cumhuriyet Tarihi	Milli Mücadele	Gizli Telfraf Merkezi	1957
"	Muharrem giray	Tarihimize Ait Yeni Yazılara Dair	Cumhuriyet Tarihi	Tarihçilik	Tarihçilik	1957
"	Nahid Sırrı Örik	Tarih Kitapları ve Tarih Yazıları-necmeddin sadak üzerine pekerin hatıratı	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Kitap Tanıtımı	1957
"	Nizarneddin ataker	Eski valiler hatıralarını anlatıyorlar	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Eski Valiler	1959
"	Niyazi Ahmet Banoğlu	Sedat Simavinin Bilinmeyen Tarafları	Cumhuriyet Tarihi	Biyografi	Sedat Simavi	1959
"	Selim Nüzhet Gerçek	İlk meclis toplantısı	Cumhuriyet Tarihi	Siyaset	İlk Meclis	1959
"	Yusuf Fahir Baba	Müslümanlık Dini	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Müslümanlık Dini	1954

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ş.Sabri Kocamemi	Yeni Camii	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Yeni Camii	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Kadiri Hanede Erbain Helvası	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Erbain Helvası	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Mevlit Ve Miraciye	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Mevlit ve Miraciye	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Miraciye Nasıl Kaleme Alındı	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Miraciye	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Miraciye Ve Kutb-I Nakşi Şeyhi Osman Dede, 1954	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Miraciye	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Miraciyeler	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Miraciye	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Miraciyenin Üstünlüğü	Dinler Tarihi	İslam Tarihi	Miraciye	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Yadigar-i Şemsi	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Mevlevilik	1954
"	Yusuf Fahir Baba	Bektaşilik tarihi	Dİnler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşilik	1957
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Kaadirilik	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Kadirilik	1957
"	Mehmet Şerif Çavdaroğlu	İslam Tarihinde Adalet örnekleri ve Haçlılar	Dİnler Tarihi	İslam Tarihi	Adalet Örnekleri	1955
"	Rasuhi Baykara	Ölümünün 680. Yılında Mevlana Celaleddin-i Rumi	Dİnler Tarihi	Tarikatlar	Mevlana	1959
"	Selahattin Demirkan	Tarihte Siyasi Yeminler	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Siyasi Yeminler	1954
"	Nurcihan Kesim	Kraliçe Elizabet	Dünya Tarihi	İngilizler	Kraliçe Elizabeth	1954
"	Nurcihan Kesim	Roma Katakombları	Dünya Tarihi	Roma Tarihi	Roma	1954
"	Kadir Öztürk	Napolyonun Rusya Seferi	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Napolyon	1954
"	Kadir Öztürk	Tarihte Büyük Muhasaralar	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Büyük Muhasaralar	1954
"	Kadir Öztürk	Hokant Muhasarası	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Hokant	1954
"	Saadettin Pirali	Yunan Ve Rum	Dünya Tarihi	Yunanlılar	Yunanlılar	1954
"	H.Hadi Tamer,	Maresal Ney Davası	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Mareşal Ney	1954
"	H.Hadi Tamer,	Piç Mareşal	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Askeri Tarih	1954
"	Celal Koçura,	İlk Çıplak Model	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Çıplak Model	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Tarih Ve Takvimde Yılbaşı	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Yılbaşı	1954
"	A. Süheyl Ünver	Eski Devride Güzellik Formülleri	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Kadın Moda	1954
"	A. Süheyl Ünver	Yeni Keşifler	Dünya Tarihi	Keşifler	Keşifler	1954
"	İmzasız Yazılar	Tarihin Meşhur Piçleri	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Piçler	1954
"	Ali Kemali Aksüt	Kıbrıs Ve Tarih	Genel Türk Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	H.Fikret Alasya	Kıbrıs Niçin Türktür	Genel Türk Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	Hafi Kadri Alpman	Seyyid Yakub Han Ve Şeceresi	Genel Türk Tarihi	Biyografi	Seyyid Yakup Han	1954
"	Neriman Hikmet	Büyük İskender Anadolulumudur	Genel Türk Tarihi	Hükümdarlar	Büyük İskender	1954
"	M.Ali Kagıtçı	Kıbrısın Tabii Senetleri	Genel Türk Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	Saadettin Pirali	Kıbrıs Tarihine Bakış	Genel Türk Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	M.Çağatay Uluçay	Yenilmez Kuvvet Attila	Genel Türk Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1954
"	Aziz Akıncı	Edirne'de Bulgar Mezalimi	Osmanlı Tarihi	Bulgarlar	Bulgar Mezalimi	1954
"	Ali Kemali Aksüt	31 Mart Hadisesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1954
"	Ali Kemali Aksüt	Halet Efendi Ve Hayatı	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Halet Efendi	1954
"	Ali Kemali Aksüt	İttihat Ve Terakkiye Dair	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	İttihat ve Terakki	1954
"	Fehim Erener	İstanbulun Büyük Kışları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul'un Kışları	1954
"	Mehmet Halit Bayrı	Büyük Savaş Destanı	Osmanlı Tarihi	Halk Edebiyatı	Savaş Destanı	1954
"	Mehmet Halit Bayrı	İstanbulda Nüfus Sayımları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Nüfus Sayımlar	1954

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Mehmet Halit Bayrı	Kıbrıs Destanı	Osmanlı Tarihi	Halk Edebiyatı	Kıbrıs Destanı	1954
"	Mehmet Halit Bayrı	Müverrih Ahmet Refik	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Müverrih Ahmet Refik	1954
"	Mehmet Halit Bayrı	Silistre Destanı	Osmanlı Tarihi	Halk Edebiyatı	Silistre Destanı	1954
"	Aziz Bilaloğlu	Bugünkü Ve Dünkü Kıbrıs	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	Sadi Borak	Abdulhamiti Dehşete Düşüren Jurnal	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1954
"	Sadi Borak	Piyer Loti Ve İstanbul	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul Tarihi	1954
"	Necdet Rüştü Efe	Yüz Bine Karşı Yüz Türk	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Yüz Türk	1954
"	Muharrem Giray	Fazıl Ahmet Paşanın 4.Mehmete Gönderdiği Hikaye	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Mehmet	1954
"	Muharrem Giray	Fesi Nasıl Giydik	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kılık Kıyafet	1954
"	Muharrem Giray	Postamızın İlk Kuruluşu Tarihimize Ait Yeni Yazılar	Osmanlı Tarihi	İletişim Tarihi	Posta	1954
"	S.Kamil,	Bir Fransız Gizli Ajanının 1805 Te Osmanlıdaki Macerası	Osmanlı Tarihi	Casusluk	Fransız	1954
"	Feridun Kandemir	Yakın tarihin karanlık sayfaları 1; Meclisi Mebusan-ın Basılması Ve Maltaya Nefyedilenler	Osmanlı Tarihi	Meclisi Mebusan	Yakın Tarihi	1954
"	Feridun Kandemir	Sultan Reşad'ın Rumeli Seyahati	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Sultan Reşat	1955
"	Nurcihan Kesim	Plevne Savaşı	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Plevne Savaşı	1954
"	Reşat Ekrem Koçu	Afyon Ve Esrar Kullanma Yasağı	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Yasaklar	1954
"	Reşat Ekrem Koçu	Lale Devri	Osmanlı Tarihi	Lale Devri	Lale Devri	1954
"	Nahid Sırrı Örik	Abdulhamitin Evladı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1954
"	Nahid Sırrı Örik	Osman Oğullarının İlk Zamanları Üzerine Faraziyeler	Osmanlı Tarihi	Osmanlının Kuruluşu	Osmanoğulları	1954
"	Nahid Sırrı Örik	Reşat Efendi Taht Beklerken	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Reşat	1954
"	Nahid Sırrı Örik	Reşat Efendi Tahtı Beklerken	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Reşat	1954
"	M.Rasim Özgen	77 Yıl Evvel İlk Meşrutiyetin İlanı	Osmanlı Tarihi	I. Meşrutiyet	I. Meşrutiyet	1954
"	M.Rasim Özgen	Kabataş-Dolmabahçe	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1954
"	M.Rasim Özgen	Yüze Sene Evvelki İstanbul	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Helvanın Huzura Gönderilmesi Töreni	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Helva Töreni	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Helvanın Pişirilmesi	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Helva Töreni	1954
"	İsmail Habib Sevük	Hint Kaptanı Süleyman Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Süleyman Paşa	1954
"	İhsan Nuri Sir	Sultan Azizin İntiharı Meselesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1954
"	İhsan Nuri Sir	Sultan Hamit İttihat Ve Terakkinin Faaaliyetini Nasıl Haber Aldı	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1954
"	Galip Kemali Söylemezoğlu	Sivastopol Harbinin 100.Yıldönümü	Osmanlı Tarihi	Askeri Tarih	Sivastopol	1954
"	Asaf Tanrıkut	Hudeydenin İşgali	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	Hudeyde	1954
"	Asaf Tanrıkut	İmam Yahyanın Ravzaya Girişi	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	İmam Yahya	1954
"	Asaf Tanrıkut	İmam Yahyanın Türkleri Rehin Alması	Osmanlı Tarihi	I. Dünya Savaşı	İmam Yahya	1954
"	Selim Tuna	Abdulazizin Öldürülmesi	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülaziz	1954
"	M.Çağatay Uluçay	Hafsa Sultanın Mektupları	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hafsa Sultan	1954
"	M.Çağatay Uluçay	II.Beyazıtın Kızı Hundi Sultan	Osmanlı Tarihi	Kadın Sultanlar	Hundi Sultan	1954
"	M.Çağatay Uluçay	Iv.Muratın Bazı Hataları	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	IV. Murat	1954
"	M.Çağatay Uluçay	Sultanlarda Rüşvet Aliyormuydu	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Rüşvet Alırlarmı	1954

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	M.Çağatay Uluçay	Yavuz Sultan Selime Cülus Tebriki	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1954
"	M.Çağatay Uluçay	Yavuz Sultan Selim'e Kız Kardeşlerinin Cülus Tebriki	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1954
"	Macit Uygur	Kıbrıs Türktür	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	Piatro Della Vella	İstanbula Gelirken	Osmanlı Tarihi	Seyahat	Seyahat	1954
"	Ahmet Emin Yalman	Kıbrısın Makedonyası	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	Selami Münir Yurdatapan	Hükümdarların Evlenme Ananeleri, 1954/11	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Evlilikler	1954
"	M.Halit Bayrı	Son Osmanlı Tarihçileri-Abdurrahman Şeref	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Abdurrahman Şeref	1954
"	Selim Nüzhet Gerçek	İstanbul Köprüleri	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul Köprüleri	1954
"	Muharrem Giray	Türkiyede İlk Buharlı Yolcu Gemisi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Buharlı gemi	1954
"	M Ali Kağıtçı	Tilsimli Madde Para	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Para	1954
"	M Ali Kağıtçı	Kağıt Ve Meraklı Tarih 1954/1/51	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kağıdın Tarih	1954
"	A. Süheyl Ünver	Bursa'da Deveciler Kabristanına Ne Oldu	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	Bursa	1954
"	A. Süheyl Ünver	İstanbul Hamamları	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İstanbul Hamamları	1954
"	A. Süheyl Ünver	Kahve Türkiyeye Ne Zaman Geldi	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kahve	1954
"	A. Süheyl Ünver	90 Yıl Önce İlk Sergimiz	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Sergi	1954
"	A. Süheyl Ünver	İlk Radyo, İlk Telefon	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	İlk Radyo İlk Telefon	1954
"	A. Süheyl Ünver	Dünkü Ve Bugünkü İstanbul	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1954
"	A. Süheyl Ünver	Fotorafın Tarih	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Fotorgraf	1954
"	A. Süheyl Ünver	İlk Gramofon	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gramafon	1954
"	A. Süheyl Ünver	Tarihte Türk Yunan Dostluğu	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Türk Yunan	1954
"	İmzasız Yazılar	Arap Ulemasının İttihatçılara Ve Hilafete Hücum Eden Beyannamesi	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	Araplar	1954
"	İmzasız Yazılar	Çakırcalı Mehmet Efe	Osmanlı Tarihi	Zeybekler	Çakırcalı Mehmet	1954
"	İmzasız Yazılar	Hukuk İlmi Kıbrıs Türktür Diyor	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	İmzasız Yazılar	İlk Kızılay Hizmeti	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Kızılay	1954
"	İmzasız Yazılar	İngilizlerin Kıbrıs Hakkındaki İftiraları	Osmanlı Tarihi	İngilizler	Kıbrıs	1954
"	İmzasız Yazılar	Kıbrısın Türk Vakfı	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	İmzasız Yazılar	Kıbrıs Ve İngilizler	Osmanlı Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Kıbrıs	1954
"	İmzasız Yazılar	Kıbrısta Türk Vakıfları	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	İmzasız Yazılar	Kıbrıslı Türkler Ve Kurdukları Teşekküller	Osmanlı Tarihi	Kıbrıs	Kıbrıs	1954
"	Muzaffer Batur	Rüstem Paşa Camii Çinileri	Sanat Tarihi	Süsleme Sanatları	Çini	1954
"	Neriman Hikmet	Konya Surları	Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Konya Surları	1954
"	Saadettin Pirali	Macaristandaki Türk Eserleri	Sanat Tarihi	Avrupada Türk Eserleri	Macaristan	1954
"	Zahir Güvemli	Bizde Karikatür	Sanat Tarihi	Karikatür	Karikatür	1954
"	Nurullah Tilgen	Türk Sinemacılığının Tarihçesi	Sanat Tarihi	Sinema	Sinema	1954
"	Muharrem Giray	Türkiye'de İlk Kulüp	Spor Tarihi	Türk Spor Tarihi	İlk Kulüp	1954
"	A. Süheyl Ünver	Türk Tıp Tarihinde İlkler	Tıp Tarihi	Türk Tıp Tarihi	İlkler	1954
"	Hasan Amca	Kabasakal Mehmet Paşa	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Kabasakal Mehmed Paşa	1954
"	Yusuf Fahir Baba	Engünerin Arkasından	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Bektaşilik	1954

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Adnan Erim	Windsor Şatosunda Tarihi Eserler	Dünya Tarihi	Sanat Tarihi	Windors Şatosu	1954
"	Muharrem Giray	Nükteli Fıkralar	Edebiyat	Edebiyat	Fıkralar	1954
"	Aziz Ogan	İlk Arazi Hudut Anlaşmazlığı	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Arazi Anlaşmazlığı	1954
"	Nahid Sırrı Örik	İki İzdivaç Tasavvuru	Osmanlı Tarihi	Saray Hayatı	Sultanlar	1954
"	Nahid Sırrı Örik	Kıbrısın İngiltereye Terk Edilşi	Cumhuriyet Tarihi	Adalar	Kıbrıs	1954
"	Tahir Pamir	Profesör Ettore Rossi	Genel Türk Tarihi	Türkoloji	Ettore Rossi	1954
"	Saadettin Pirali	Eshab-I Kehf	Dinler Tarihi	Yedi Uyurlar	Eshab-ı Kehf	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Köfteli Çorba Töreni	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Kadirilik	1954
"	Cemalettin Server Revnakoğ	Köfteli Çorbanın Balçık Mayası	Dinler Tarihi	Tarikatlar	Kadirilik	1954
"	Sedat Simavi	Makariosa Yanıt	Cumhuriyet Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Makarios	1954
"	Ahmet Tevfik	Zeynep Hanım	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Zeynep Hanım	1954
"	M.Çağatay Uluçay	Bali Beyin Karısı Fahişemiydi	Osmanlı Tarihi	Kadın Tarihi	Bali Beyini Karısı	1954
Yenigün	Feridun Kandemir	Enver Paşanın Peşinde	Cumhuriyet Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1939
"	Naci Sadullah	Tarihçiler Ne Yaptınız-Turhan Tan	Cumhuriyet Tarihi	Tarihçilik	Turhan Tan	1939
"	Naci Sadullah	Tarihçiler Ne Yaptınız-Nizamettin Nazif	Cumhuriyet Tarihi	Tarihçilik	Nizameddin Nazif	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Dünyanın En Güzel Efsaneleri	Cumhuriyet Tarihi	İlkçağ Tarihi	Efsane	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	İstanbul da Bir Hind Elçisi	Cumhuriyet Tarihi	Uluslar arası İlişkiler	Hind	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Türkiye'de Müddei Umumilik Ne Zaman Kuruldu	Cumhuriyet Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Vali'nin Rüyası	Cumhuriyet Tarihi	Türk Hukuk Tarihi	İdare Tarihi	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Filozof Rıza Tevfik(anlatıyor- bu dizinin 14.yazısı)	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Rıza Tevfik	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Evliya Çelebi	Cumhuriyet Tarihi	Seyahatname	Evliya Çelebi	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Başkumandanlık Savaşı	Dinler Tarihi	Milli Mücadele	Başkumandanlık Savaşı	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Ali Bey	Dinler Tarihi	Matbuat Tarihi	Mizah	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Davut Paşa Medresesini Kurtaralım	Dinler Tarihi	Sanat Tarihi	Sanat tarihi	1939
"	İlyas Tunç Aslan	Masonluk ve Müslümanlık	Dinler Tarihi	Masonluk	Masonluk	1939
"	Feridun Kandemir	Nelerimizi Çaldılar	Dünya Tarihi	Sanat Tarihi	Sanat tarihi	1939
"	Feridun Kandemir	Nasrettin Hoca	Dünya Tarihi	Sanat Tarihi	Mizah	1939
"	Feridun Kandemir	Hafiyelik Ne Zaman Kuruldu	Dünya Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1939
"	Feridun Kandemir	Bizans ve Osmanlı Hamamları	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Hamamlar	1939
"	Feridun Kandemir	Enver Paşanın Peşinde	Dünya Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1939
"	Feridun Kandemir	Mohaç Muharebesi	Dünya Tarihi	Askeri Tarih	Mohaç Zaferi	1939
"	Feridun Kandemir	Enver Paşanın Peşinde	Dünya Tarihi	İttihat ve Terakki	Enver Paşa	1939
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	İhtifalci Ziya Bey	Dünya Tarihi	Biyografi	İhtifalci Ziya Bey	1939
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Tarihin En Çirkin Vasiyetine İmza Atan Kadın	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Salome-eski yunan	1939
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Zal Mahmudun Aşkı ve Eserleri	Genel Türk Tarihi	Biyografi	Biyografi	1939
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Yavuzun Dünyayı Şaşirtan Topu	Genel Türk Tarihi	Padişahlar	Yavuz Sultan Selim	1939
"	Derviş Karamanoğlu	Tarihi Romanlaştıranlar	Genel Türk Tarihi	Tarihi Roman	Tarihçilik	1939

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Ömer Rıza Doğrul	Eski Hamamlar	Genel Türk Tarihi	Gündelik Hayat	Hamam	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	İskender Beyin Osmanlılarla Mücadelesi	Osmanlı Tarihi	Arnavutluk	İskender Bey	1939
"	v	Süleyman ve Belkıs	Genel Türk Tarihi	Peygamberler	Süleyman-Belkıs	1939
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Eski Devirlerde Hıdrellez	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Hıdrellez	1939
"	Ragıp Şevki Yeşim	Dünyanın En Güzel Efsaneleri(sylvia ile Aminthe)	Osmanlı Tarihi	İlkçağ Tarihi	Efsane	1939
"	Ahmet Refik	Çinicilik Nasıl Doğdu	Sanat Tarihi	Çinicilik	Çinicilik	1932
"	Ragıp Şevki Yeşim	Dünyanın En Büyük Efsanesi	Dünya Tarihi	Efsaneler	Venüs	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Siyavuş Paşanın Kasrını Ne Zaman Kurtaracağız	Osmanlı Tarihi	Sanat Tarihi	Siyavuş Paşa Kasrı	1939
"	Ömer Rıza Doğrul	Suçlu Hayvanlar	Dünya Tarihi	Gündelik Hayat	Hayvan Mahkemesi	1939
"	Samih Nafiz Tansu	Napolyon	Dünya Tarihi	Napolyon	Napolyon	1939
"	Nizamettin Nazif	31 Martın 31.Yıldönümünüde Unuttuk	Osmanlı Tarihi	İttihat ve Terakki	31 Mart Vakası	1939
"	Ragıp Şevki Yeşim	Dünyanın En Güzel Efsaneleri-Şehrazat	Dünya Tarihi	Kadın Tarihi	Şehrazat	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Siyavuş Paşanın Ölmez Eserleri	Osmanlı Tarihi	Sanat Tarihi	Siyavuş Paşa	1939
"	Derviş Karamanoğlu	Turhan Tan'ın Maskesini İndiriyorum	Tarihçilik	Tarihçilik	Turhan Tan	1939
"	Ragıp Şevki Yeşim	Dünyanın En Güzel Efsaneleri	Dünya Tarihi	Efsaneler	Slvia ile Aminthe	1939
"	Mahmut Yesari	Tiyatro Hatıraları	Cumhuriyet Tarihi	Hatırat	Mahmut Yesari	1939
"	Sabih Alaçam	Sen Klu Vakası	Osmanlı Tarihi	Jöntürkler	Sen Klu Vakası	1939
"	Tarık Zafer Tunaya	Sevginin Heykeli	Genel Türk Tarihi	Orta Asya	Orta Asya	1939
"	Naci Sadullah	Tarihçiler Ne Yaptınız -İbrahim Hakkı Konyalı	Tarihçilik	Tarihçilik	Tarihçilik	1939
"	İbrahim Hakkı Konyalı	Açlık Grevi Yapan Vezir	Osmanlı Tarihi	Sanat Tarihi	Hüsrev Paşa	1939
"	Münir Süleyman Çapanoğlu	Abdülhamidi Kandıran Casus	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Abdülhamit	1939
Yücel	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	28 Teşrinievvel 1923 Gecesi	Cumhuriyet Tarihi	Cumhuriyetin İlanı	Cumhuriyetin İlanı	1945
"	Cevat Abbas Gürer	Montreux'un İmzalandığı Akşam Atatürk'ün Sofrası	Cumhuriyet Tarihi	Atatürk	Montre Antlaşması	1945
"	Fethi Yurdoğlu	Saltanat Hortlayamaz	Cumhuriyet Tarihi	Saltanat	Saltanat	1947
"	Leonard Wooley	37 Asır Önce Hatayın Eski Bir Sitesi	Dünya Tarihi	İlkçağ Tarihi	Hatay Tarihi	1940
"	Türker Acaroğlu	Bulgar Halk Edebiyatında Türk Motifleri	Genel Türk Tarihi	Bulgarlar	Bulgar Edebiyatı	1941
"	M.Şakir Ülkütaşır	Ali Kuşçu	Genel Türk Tarihi	Türk Düşüncesi	Ali Kuşçu	1946
"	M.Şakir Ülkütaşır	Mevlana Celaleddin	Genel Türk Tarihi	Türk Düşüncesi	Mevlana	1948
"	T.Francis Carter	Uygur Türklerinde Matbaacılık(çeviri)	Osmanlı Tarihi	Uygurlar	Matbuat Tarihi	1936
"	Tahir Olgun	Eski İstanbuldan Parçalar	Osmanlı Tarihi	Şehir Tarihi	İstanbul	1936
"	Haydar Tolun	Alman Edebiyat ve Felsefesinde Türk Tesirleri(Attila İbn Sina Etkisi)	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Attila-İbn Sina	1937
"	A. Süheyl Ünver	Eski Edirne Sarayında Hamamlar	Osmanlı Tarihi	Sanat Tarihi	Hamam	1937
"	Enver Behnan Şapolyo	Türklerde Müzehhiblik	Osmanlı Tarihi	Sanat Tarihi	Tezhip	1937
"	A. Süheyl Ünver	Türk Kalemtraşçıları	Osmanlı Tarihi	Sanat Tarihi	Hat	1937
"	Leonard Wooley	Sumerler	Osmanlı Tarihi	İlkçağ Tarihi	Sümerler	1938
"	Hüseyin Namık Orkun	Hatay Ulusunun Tarihi-Hatay Tarihinin Kaynakları	Osmanlı Tarihi	Hatay Tarihi	Hatay Türkleri	1938
"	Hüseyin Namık Orkun	Attilanın Definesine Dair	Osmanlı Tarihi	Avrupa Hunları	Attila	1938
"	Haber	Preveze-Barbaros Anılması	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Preveze	1938

DERGİ/GAZETE/KİTAP/ADI	YAZAR	TEFRİKA/MKALE/KİTAP ADI	ÜST KONU	ALT KONU 1	ALT KONU 2	TARİH YIL
"	Reşit Galip	Büyük Ata	Osmanlı Tarihi	Atatürk	Atatürk	1938
"	Lütfü Saçlı	Türkleşmiş Hırıstiyan Bektaşi Şairleri	Osmanlı Tarihi	Tarikatlar	Bektaşilik	1939
"	Sedat Zeki Örs	Osmanlı Tarihinin Son Günleri	Osmanlı Tarihi	II. Meşrutiyet	Meşrutiyet	1939
"	Mehmet Halit Bayrı	Halk Edebiyatımızda Osmanoğlu Meselesi	Osmanlı Tarihi	İsyanlar	Nasuh Paşa	1940
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	Vahdettinin Firarına Ait İki Mühim Vesika	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Vahdettin	1941
"	Fahrettin Çelik	1855 Kars Muharebesine Dair Aşık Destanı	Osmanlı Tarihi	Halk Edebiyatı	Kars Muharebesi Aşık Destanı	1942
"	Orhan Şaik Gökyay	Cihad-ı Ekber-i Hayreddin Paşa	Osmanlı Tarihi	Denizcilik Tarihi	Barbaros	1943
"	Haluk Y. Şehsüvaroğlu	19.Asırda İstanbul'da Sergiler	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Gündelik Hayat	1945
"	M.Ö Engin	Başlıca Osmanlı Tarihçileri	Osmanlı Tarihi	Tarihçilik	Osmanlı Tarihçileri	1945
"	Walter M.Wright	Kanuni Sultan Süleyman	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Kanuni	1945
"	M.Şakir Ülkütaşır	Cevdet Paşa	Osmanlı Tarihi	Türk Düşüncesi	Cevdet Paşa	1946
"	M.Şakir Ülkütaşır	Candaroğlu Kemaleddin Bey	Osmanlı Tarihi	Biyografi	Çandaroğulları	1946
"	M.Şakir Ülkütaşır	Katip Çelebi	Osmanlı Tarihi	Türk Düşüncesi	Katip Çelebi	1947
"	İsmail Hakkı Uzunçarşılı	Osmanlı Devletinin Kuruluşu	Osmanlı Tarihi	Osmanlı Devletinin Kuruluşu	Osmanlı Kuruluş	1948
"	Hüsrev Tökin	Fatih Mehmet ve Rönesans	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	Hüseyin Namık Orkun	Tunaboylarında	Spor Tarihi	Tuna	Tunaboyları	1940
"	İmzasız Yazılar	Babür	Tarihçilik	Biyografi	Babür	1940
"	Hikmet Dizdaroğlu	Ahmet Mithat Efendi'de Tarih Görüşü	Tarihçilik	Tarihçilik	Ahmet Mithat	1946
"	Behçet Kemal Çağlar	Türklerin Fikir ve Hürriyet Mücadelesinden Bir Yaprak	Genel Türk Tarihi	Türk Düşüncesi	Türk Düşüncesi	1940
Yücel(Yeri Seri)	Ali Candan	Tarih Terbiyesi	Genel Türk Tarihi	Tarihçilik	Tarihçilik	1950
ZAFER	T.Mümtaz-Ayhanbaşoğlu	Kafkas Arslanı Şamil	Genel Türk Tarihi	Kafkaslar	Şeyh Şamil	1952
"	Zuhuri Danışman	Hünkar Hangi Ata Süvar Olacak	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Padişahlar	1950
"	Hüsrev Tökin	Fatih Sultan Mehmed ve Rönesans	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	Zuhuri Danışman	Fatih İstanbul'da	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	Zuhuri Danışman	Fatih Sultan Mehmet	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1950
"	Zuhuri Danışman	Lale Sultan	Osmanlı Tarihi	Lale Devri	Lale Sultan	1950
"	Zuhuri Danışman	Genç Osman Faciası	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Genç Osman	1952
"	Abdullah Ziya Kozanoğlu	Dağlar Delisi	Osmanlı Tarihi	Kahramanlar	Dağlar Delisi	1952
"	Zuhuri Danışman	fatihn yeni Zaferleri	Osmanlı Tarihi	Padişahlar	Fatih	1951
Zaman	Ahmet Refik	cehalet	Osmanlı Tarihi	Gündelik Hayat	Peçevi 11 yüzyıl	1919

Hacettepe Üniversitesi
T 8636